

Universitat de Lleida

AFRICANS A LA CRUÏLLA ANÀLISI COMPARATIVA I EVOLUCIÓ DE LA INSERCIÓ SOCIOLABORAL DE LES PERSONES IMMIGRADES A LES TERRES DE PONENT 2005- 2011

Ramon Julià i Traveria

<http://hdl.handle.net/10803/104114>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

AFRICANS A LA CRUÏLLA
ANÀLISI COMPARATIVA I EVOLUCIÓ
DE LA INSERCIÓ SOCIOLABORAL DE
LES PERSONES IMMIGRADES A LES
TERRES DE PONENT 2005-2011

TESI DOCTORAL

Ramon Julià i Traveria

Lleida, Octubre 2012

UNIVERSITAT DE LLEIDA

Departament de Geografia i Sociologia

AFRICANS A LA CRUÏLLA

**ANÀLISI COMPARATIVA I EVOLUCIÓ DE LA
INSERCIÓ SOCIOLABORAL DE LES PERSONES
IMMIGRADES A LES TERRES DE PONENT 2005-2011**

TESI DOCTORAL presentada per

Ramon Julià i Traveria

Dirigida per

Dr. Fidel Molina i Luque

Departament de Geografia i Sociologia

Lleida 2012

AGRAÏMENTS

Portar a terme un treball d'aquestes característiques requereix un esforç individual i personal que li dona sentit i valor a l'elaboració d'una tesi doctoral, atesa a la naturalesa i els paràmetres sobre els que s'ha d'avaluar des de la vessant acadèmica. Tot i així, una tesi doctoral vista des de la meua perspectiva, s'hauria de considerar inevitablement el fruit d'un treball en equip.

Encara que pugui tenir un cert ressò a tòpic, en el meu cas personal i amb les circumstàncies familiars que m'acompanyen en tot el que faig, aquest treball no hagués estat possible, sense l'ajuda de totes les persones que m'han envoltat en els darrers anys de la meua vida. Vull agrair immensament a l'Alba, la meua dona, tot el que ha fet, suportat, aguantat, contingut, tolerat i també patit...per a que aquest moment fos possible. Tot això a canvi de res. Aquest acte de generositat no té agraïment possible. No sé si podré compensar mínimament, tants anys d'esforç.

En segon lloc vull agrair als meus fills, el Marc, el Pol i a la Laia, que m'hagin excusat de la meua absència transitòria i que s'hagin conformat amb la meua sola presència física en diferents moments d'aquesta llarg recorregut. M'hauran de perdonar per tot el temps que els he robat, de vegades conscient i d'altres inconscientment. Només espero que les llargues hores passades davant de l'ordenador, ocupant les seves taules de treball amb les meves muntanyes de llibres, serveixin per a transmetre als meus fills la curiositat pel saber i pel coneixement, però també pel valor de la constància i l'esforç per aconseguir allò que un desitja.

Com qualsevol treball que no és fruit d'un rampell ni és flor d'un dia, són moltes les persones que de forma directa i/o indirecta han tingut algun tipus d'influència i de protagonisme en aquest llarg recorregut que vaig iniciar ara ja fa molt de temps.

D'una banda la meua família, els meus pares, germans i germanes i la seva paciència, ajuda i suport de diferent tipus que he rebut amb els anys i que han contribuït finalment a tenir avui en dia aquest interès per aquests grans temes que tant ens afecten a tots a nivell social. En aquest sentit vull agrair de forma especial a la Mª Àngels la seva ajuda per a millorar la redacció i la presentació del text definitiu.

Vull agrair també el suport incondicional i entusiasta que he rebut per part de la Isabel Perera que ha estat de gran ajuda, per a no defallir i animar-me a endinsar-me en una recerca d'aquestes característiques i de la que no he deixat de rebre el seu suport i ànim.

Vull agrair també el suport dels meus amics i especialment del Jordi i de la Sònia que també han hagut de presenciar la meua absència continuada en molts moments, quan segurament no era el més oportú ni adient, però que tampoc ho sabia ni n'era conscient.

El meu agraïment més profund a totes les persones que de forma desinteressada han participat de l'estudi i van accedir a ser entrevistades per a parlar de les seves experiències i vivències, d'una banda a les persones representants de les empreses, especialment a l'Eloi, el Pere i el Rafel.

D'altra banda i de forma especial a les persones immigrades que tot i les seves circumstàncies actuals van dedicar de forma totalment generosa i desinteressada el seu

temps i les seves històries personals a una tercera persona. Especialment a la Fatou, a l'Ami, a la Mabi i l'Ahmel, al Boubacar, a l'Oumar, al Moussa, al Khaled i a l'Adil. Espero haver donat veu a les seves experiències i reflexions d'una manera que estigui a l'alçada de la seva magnífica aportació.

Als meus companys i companyes del Departament de Geografia i Sociologia i especialment els de l'Àrea de Treball social, pel suport rebut en el transcurs d'aquests anys de docència i de recerca.

Agrair també al CEJEM (Centre d'estudis jurídics europeus i mediació) per la seva ajuda econòmica, sense la qual no hagués estat possible finalitzar la meua tesi en aquests moments i que van ser un revulsiu en la meua dedicació i motivació.

Vull agrair finalment al Dr. Fidel Molina, director de la meua tesi, la paciència que ha demostrat i els ànims que he rebut en els moments més adients i les seves aportacions que m'han ajudat i orientat cap a la finalització de la meua tesi de forma gratificant.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	1
-------------	---

CAPÍTOL 1

MARC METODOLÒGIC	9
1.1 ORIGEN DE LA TESI I OBJECTIUS	9
1.1.1 Origen de la tesi	9
1.1.2 Context actual	11
1.1.3 Punt de partida de l'estudi de la tesi	13
1.1.4 Objectius	13
1.2 HIPÒTESIS, FASES I METODOLOGIA D'INVESTIGACIÓ	14
1.2.1 HIPÒTESIS	18
1.2.1.1. En relació al teixit empresarial	18
1.2.1.2. En relació a les entitats d'intermediació	19
1.2.1.3. En relació a les persones migrades	19
1.2.2. FASES I METODOLOGIA DEL PROCÉS D'INVESTIGACIÓ	21
1.2.2.1. Qüestions prèvies	21
1.2.2.2. Metodologia i tècniques d'investigació seleccionades	25
a. Metodologia	25
b. Tècniques d'Investigació	26
c. Formulació del problema	31
1.2.2.3. Selecció de casos i contextos	33
a. L'any 2005	33
b. L'any 2011	37
1.2.2.4. Anàlisi de resultats	47

CAPÍTOL 2

LA SOCIETAT DEL SEGLE XXI COM A SOCIETAT D'ACOLLIDA I MODELS D'ANÀLISI DEL FENOMEN MIGRATORI	49
2.1 PROPOSTES TEÒRIQUES CONTEMPORÀNIES	49
2.1.1. L'alta modernitat i la societat del risc	50
2.1.2. La modernitat líquida i l'era del buit	51
2.1.3. La societat Xarxa i el debat sobre el subjecte social	53

2.1.4. Mitjans de comunicació, cibersocietat i educació	56
2.1.5. Societat, religió i secularització	59
2.1.6. Amenaces i oportunitats de la societat del s. XIX com a societat d'acollida	61
2.2. ESCOLES I MODELS D'ANÀLISI DE LA IMMIGRACIÓ	63
2.2.1. El model de la race and ethnic relations	63
2.2.2. La sociologia nord-americana	65
2.2.3. L'escola Francesa	65
2.3. MODELS D'ANÀLISI DE LA IMMIGRACIÓ	67
2.3.1. El model de l'atracció i expulsió (push-pull)	68
2.3.2. Les teories de l'acció individual	69
2.3.3. Teories del capital social	69
2.3.4. Teories de la mobilitat social	70
2.3.5. Perspectiva històrico- estructural	71
2.3.6. El model centre- perifèria	72
2.3.7. La teoria de les xarxes socials	73
2.3.8. La nova teoria econòmica de la immigració	74
2.3.9. La feminització del fenomen migratori	76
2.3.10. Immigració i transnacionalisme	79
2.3.10.1. El transnacionalisme associat a la feminització de la immigració	82
2.3.10.2. El transnacionalisme i els enclavaments ètnics	83

CAPÍTOL 3

EL DEBAT SOBRE LA INTEGRACIÓ	87
CONSIDERACIONS PRÈVIES	87
3.1. ORIGEN DEL CONCEPTE D'INTEGRACIÓ	91
3.1.1. Models d'integració	95
3.1.2. Les dimensions de la integració	97
3.1.3. Diferents enfocaments	99
3.1.4. Nivells d'anàlisi	100
3.2. INTEGRACIÓ: ENTRE EL CONFLICTE I LA CONVIVÈNCIA	101
3.2.1. De la immigració inesperada a la immigració estereotipada	101

3.2.2.Integració- Comunitat- Xarxes socials i Treball social	105
3.2.3.Apunts sobre les xarxes socials	108

CAPÍTOL 4

EVOLUCIÓ DEL FENOMEN MIGRATORI A LES TERRES DE PONENT	113
4.1.INTRODUCCIÓ	113
4.2.LA POBLACIÓ IMMIGRADA A LES TERRES DE PONENT	115
4.2.1.Context territorial	116
4.2.2.Evolució de la població a Espanya, Catalunya i Lleida	117
4.2.3.Anàlisi segons països de procedència	125
4.2.4.Distribució de la població per nacionalitat i lloc de naixement per demarcacions territorials	129
4.2.5.La Nupcialitat i la Natalitat de la població estrangera	136
4.3.LA POBLACIÓ ESTRANGERA SEGONS PERMISOS DE RESIDÈNCIA	138
4.3.1.Estrangers amb certificat de registre o targeta de residència en vigor	140
4.4.DADES OCUPACIONALS A CATALUNYA I LLEIDA	144
4.4.1.Evolució específica a Lleida	148
4.5.RESUM DE LA POBLACIÓ A LLEIDA –PONENT	163

CAPÍTOL 5

ANÀLISI DELS DISCURSOS DELS EMPRESARIS	167
5.1.RESUM:L'EMPRESA DAVANT EL FENOMEN MIGRATORI	170
5.2.L'EMPRESA DAVANT EL FENOMEN MIGRATORI	173
a) La lògica empresarial	173
5.2.1.Sobre la incidència de la població immigrada en el teixit empresarial	173
5.2.1.1.2005: Dependència i vulnerabilitat	173
5.2.1.2.Estabilitat, reconeixement i agraïment pels serveis prestats	175
5.2.1.3.Reflexió final	180
5.2.2.Sobre la visió i la gestió de la mà d'obra disponible .	180
5.2.2.1.2005: Disponibilitat de mà d'obra,però on és aquesta mà d'obra?	180
5.2.2.2.2011: La nova mà d'obra disponible	182
5.2.2.3. Reflexió final	186
5.2.3. Sobre l'atractiu de Lleida com a societat d' acollida pels migrants	186
5.2.3.1. 2005 Lleida com a punt d'atracció (push)	186

5.2.3.2. 2011 Lleida com a territori d'atracció o expulsió (push o Pull)	191
a. La crisi com a slogan	191
b. La no atracció per la gent qualificada	192
c. La idea i la invitació al retorn?	192
d. Conflicte social a la vista?	194
e. Tot i així, "mantenint l'atractiu de les empreses"	195
5.2.3.3. Reflexió final	196
5.2.4. Sobre el marc legislatiu	197
5.2.4.1. 2005: El constrenyiment legislatiu	197
5.2.4.2. 2011: La legislació impossible	208
a. L'aposta pel reagrupament familiar	209
b. La fi de la contractació en origen	210
c. La visió des de l'agricultura	211
d. La petita empresa	212
5.2.4.3. Reflexió final	213
5.2.5. Sobre la persona immigrada com a treballadora	213
5.2.5.1. 2005: Una relació de poder asimètrica	213
a. La desconfiança	214
b. Evitació del conflicte dins de l'empresa	215
c. L'estabilitat com a pre-requisit	216
5.2.5.2. 2011: Una relació de poder més simètrica?	217
a. Adaptar-se i no fer soroll	217
b. L'assoliment dels resultats esperats	218
5.2.5.3. 2005: Els requeriments del lloc de treball a cobrir	219
a. L'idioma	219
b. La masculinització	219
c. La diferència cultural	220
5.2.5.4. 2011: Els nous requeriments	220
a. La formació com a assignatura pendent imprescindible	220
b. La feminització	223
5.2.5.5. 2005: Els trets específics de la persona immigrada	224
a. Segons habilitats	224

b. Segons trets fenotípics	224
c. Segons expectatives de treball	225
d. Segons estereotips	226
5.2.5.6. 2011: Els trets específics de la persona immigrada en temps de crisi	228
a. Trencant estereotips ?	228
b. Reforçant estereotips	229
5.2.5.7. 2005: L'àmbit relacional en el marc de l'empresa	231
a. Promoció	231
b. Les relacions entre treballadors	232
c. Racisme	232
d. La creació de grups per nacionalitat	232
e. Com es gestiona la diversitat cultural?	233
5.2.5.8. 2011: Normalització relacional en el marc de l'empresa?	234
a. Les parelles mixtes	235
b. Que es fa actualment amb la gestió de la diversitat cultural?	235
c. Les facilitats de contractació	238
5.2.5.9.2005: preferències davant d'un gran ventall de formes de contractació	239
5.2.5.10.2011: l' especificitat segons les necessitats de cada empresa	241
5.2.5.11.Reflexió final	243
5.2.6.Sobre les institucions intermediàries de caire social	244
5.2.6.1.2005:Entre el desconeixement i el desencís	244
5.2.6.2.2011:Del desencís a la crítica i el desinterès	246
5.2.6.3.Reflexió final	248
b) La lògica social	249
5.2.7.Sobre la Responsabilitat social empresarial i immigració	249
5.2.7.1.2005:Absència de visió sobre Responsabilitat social empresarial	249
5.2.7.2.2011:La responsabilitat social incipient	250
5.2.7.3. La responsabilitat social com a objectiu prioritari	251
5.2.7.4.2005:La difícil integració social de les persones nouvingudes	253

5.2.7.5.2011:La integració social en temps de crisi	255
5.2.7.6.Reflexió final	257

CAPÍTOL 6

ANÀLISI DELS DISCURSOS DE LES PERSONES IMMIGRADES	259
6.1. LA DOCUMENTACIÓ I LES ETAPES DEL CICLE VITAL DE LA PERSONA IMMIGRADA	265
6.1.1.Les etapes en relació a la inserció sociolaboral	265
6.1.2.Resum del perfil de les persones entrevistades	267
6.2.ANÀLISI DE LES ESTRATÈGIES I LA SEVA EVOLUCIÓ 2005-2011	269
6.2.1.Recorregut de la primera estratègia- La consecució dels papers	269
6.2.1.1.Consideracions prèvies	269
6.2.1.2.Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011	271
a. L' inici de l'aventura migratòria i l'assoliment de la documentació	271
b. Regularitzar- se a Espanya:la visió per les persones nouvingudes	276
c. Un recorregut d'alta velocitat o un regional de moltes estacions	277
d. L'espasa de Damocles i les renovacions	277
e. La nacionalitat com a objectiu?	279
f. Lleida, última parada?	281
6.2.1.3.Síntesi final	282
a. Permís permanent igual a situació desitjada?	282
6.2.2. Recorregut de la segona estratègia- El coneixement de l' idioma	283
6.2.2.1. Consideracions prèvies	283
6.2.2.2. Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa a la seva experiència personal 2005-2011	285
a. Els coneixements previs	285
b. Les oportunitats per aprendre	286
c. Quin idioma?	289
d. L' idioma com a obstacle pel treball	290
6.2.2.3.Síntesi final	291
a. L' idioma versus els beneficis	291

6.2.3.Recorregut de la tercera estratègia-	
Sobre el capital cultural	293
6.2.3.1.Consideracions prèvies	293
6.2.3.2.Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011	295
a. La formació al país d'origen	295
b. La formació al país d'acollida	297
c. Les possibilitats de triar	298
d. El projecte formatiu	299
e. El currículum ocult	300
f. L'homologació de títols	301
6.2.3.3.Síntesi final	302
a. La formació i l'especialització com a fi de recorregut i oportunitat laboral?	302
6.2.4. Recorregut a través de la quarta estratègia-	
La construcció de la xarxa social.	307
6.2.4.1.Consideracions prèvies	307
6.2.4.2.Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011	308
a. El capital social com a punt de partida	308
b. L'inici de l'aventura migratòria en relació a la família	309
c.Per què Espanya, Catalunya i Lleida	312
d. El suport a l'arribada	313
e. La relació amb la família a través dels anys	313
f .Les visites al país	314
g. Càrregues familiars aquí i allí. Mantenir o no mantenir aquesta és la qüestió	315
h. El reagrupament familiar	318
i. Les relacions socials a Lleida	319

6.2.4.3. Síntesi final	322
a. El pas dels anys és igual al manteniment, consolidació i construcció de la Xarxa Social ?	322
b. El racisme en primera persona	326
c. L'Associacionisme com a alternativa	328
d. La religió com a via de participació.	331
6.2.5.Recorregut a través de la cinquena estratègia -La recerca activa de treball	333
6.2.5.1.Consideracions prèvies	333
6.2.5.2..Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011	334
a. La mobilitat com a estratègia	336
b. Les trajectòries laborals assolides	338
c. La mobilitat horitzontal	339
d. La mobilitat vertical: el descens cap a l'atur, el subsidi i (...)	340
e. La immobilitat horitzontal: precarietat, penositat i perillositat continuada	341
f. L'expectativa de futur laboral	342
6.2.5.3. Síntesi final	344
a. El coneixement de les eines de recerca amb el pas dels anys.	344
b. Les trajectòries sociolaborals	344
6.2.6.Recorregut a través de la sisena estratègia-	
L'ús de les institucions socials	346
6.2.6.1.Consideracions prèvies	346
6.2.6.2.Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011	348
a. Les primeres experiències	349
b. El perill de ser etiquetat com a usuari pobre o exclòs	350
c. Relació amb l'àmbit sanitari	351
d. Relació amb l'àmbit de la justícia	352
e. Relació amb els serveis socials	353

f. La relació actual amb les institucions	354
6.2.6.3.Síntesi final	355
a. L'ús de les institucions es consolida amb el pas dels anys	355
6.2.7.Per a finalitzar i cloure el recorregut	356
6.2.7.1.La valoració del procés migratori	356
a. La satisfacció de poder seguir a Lleida	357
b. La satisfacció de la situació actual	357
c. L'esperança de millora	358
d. La dissonància permanent	358
e. La resignació	359
f. La idea del retorn	359
6.2.7.2.En el cas de les dones	360
a. La satisfacció de la situació assolida	360
b. La dissonància permanent	360
c. El retorn com a possibilitat	361
d. La ràbia i la resignació	361
e. El patiment	361

CAPÍTOL 7

CONCLUSIONS	363
7.1.REFLEXIÓ SOBRE ELS OBJECTIUS I LES HIPÒTESIS DE L'ESTUDI	365
7.2.AFRICANS A LA CRUÏLLA	367
7.2.1.Societat, immigració i empresa	368
7.2.1.1 Factors d'exclusió	368
a- Les persones immigrades en un territori cada cop més hostil	368
b- Sobre si les persones immigrades formen part del conjunt de la població o són un agregat	369
c- Sobre les respostes de les persones immigrades en un	

territori hostil	379
d- Sobre la situació laboral i econòmica	382
e- Pel que fa el tipus de treball existent a les terres de Ponent	385
f- L'empresariat i la perspectiva de gènere	386
g- Les dones immigrades i la perspectiva de gènere	387
7.2.1.2. Factors d'integració	388
a- Les expectatives de futur des del teixit empresarial	388
b- La responsabilitat social empresarial	389
c- Altres factors d'integració	390
7.3 DECÀLEG DE PARADOXES 2005-2011	392
7.4 DECÀLEG DE PROPOSTES DEL 2005 AL 2011	395
BIBLIOGRAFIA	399
ANNEX	413
Guió entrevista empresariat 2005	413
Guió entrevista empresariat 2011	415
Guió entrevista persones immigrades 2005	417
Guió entrevista persones immigrades 2011	420
Guió grup de discussió dones immigrades 2011	424
Guió entrevista institucions intermediàries 2005	426

LLISTA DE QUADRES

Quadre 1.	Resum de les estratègies i les fases del recorregut atenent a la qüestió documental	19 24
Quadre 2.	Aportacions de Janesick a (Valles, 1999) referent a les decisions De disseny a la investigació qualitativa	
Quadre 3.	Decàleg de l'investigador qualitatiu (Valles, 1999)	24
Quadre 4.	El treball de camp de l'any 2005	34
Quadre 5.	Perfil per nacionalitat i sexe de les persones immigrades entrevistades l'any 2005	36
Quadre 6.	El treball de camp de l'any 2011	39
Quadre 7.	Perfil detallat de les persones entrevistades representants de les Empreses entrevistades l'any 2005 i 2011 amb els acrònims	40
Quadre 8.	Perfil detallat de les persones immigrades entrevistades l'any 2005 i 2011 amb els acrònims	45
Quadre 9.	Amenaces i oportunitats de la societat del segle XXI com a Societat d'acollida	61
Quadre 10.	Vincles entre societat d'origen i de destinació (Ribas, 2004)	83
Quadre 11.	Vincles entre societat des d'una perspectiva normativa (Ribas,2004)	84
Quadre 12.	Procés del transnacionalisme Immigrant (Portes i Dewind, 2006)	85
Quadre 13.	Models d'integració (Blanco, 1999)	96
Quadre 14.	Tipus d'aculturació (Ariño, 2008)	96
Quadre 15.	Enfocaments de la integració (Aparicio et alt, 1999)	99
Quadre 16.	Nivells d'anàlisi del procés d'integració social (Laparra, 2007)	100
Quadre 17.	Característiques de les xarxes personals dels individus aïllats, locals i cosmopolites (Aliena, 2004)	110
Quadre 18.	Evolució de la població activa, ocupada i aturada estrangera a Catalunya en comparació amb el total de la població	144
Quadre 19.	Dades ocupacionals a Catalunya anys 2005-2006	146
Quadre 20.	Situació ocupacional a Ponent l'any 2005	148
Quadre 21.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2006	149
Quadre 22.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2007	151
Quadre 23.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2008	152
Quadre 24.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2009	153
Quadre 25.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2010	154
Quadre 26.	Situació ocupacional a la província de Lleida any 2011	156

Quadre 27.	Resum de la situació a les terres de Ponent	163
Quadre 28.	Esquema general de l'anàlisi del discurs de l'empresa davant el fenomen migratori	170
Quadre 29.	Resum de les estratègies i les fases del recorregut atenent a la qüestió documental	264
Quadre 30.	Perfil de les persones immigrades entrevistades l'any 2011	267
Quadre 31.	Factors teòrics d'inserció laboral (Tezanos, 2008)	345

LLISTA DE GRÀFICS

Gràfic 1.	Evolució de la població general per anys i territori 2005-2011	117
Gràfic 2.	Evolució de la població immigrada per anys i territoris de Referència	120
Gràfic 3.	Evolució de la població estrangera a Lleida per grups d'edat	123
Gràfic 4.	Evolució de la població estrangera a l'àmbit de Ponent per grups d'edat	123
Gràfic 5.	Països més representats a Lleida província de Gener de 2006 a desembre de 2011	127
Gràfic 6.	Matrimonis mixtes en relació al total de matrimonis a Lleida província	137
Gràfic 7.	Naixements de mare estrangera respecte als nascuts de pares autòctons	137
Gràfic 8.	Evolució contractual de la població estrangera en relació al total de contractació a Lleida Província	157
Gràfic 9.	Variació contractes a persones estrangeres anys 2005-2011	158
Gràfic 10.	Evolució tipus de contracte de la població estrangera	159
Gràfic 11.	Evolució contractes a persones estrangeres per sexe 2005-2011	159
Gràfic 12.	Evolució de la contractació per sectors d'activitat	160
Gràfic 13.	Evolució persones estrangeres afiliades a la Seguretat social	160
Gràfic 14.	Evolució persones estrangeres afiliades a la Seguretat Social per sexe	161
Gràfic 15.	Comparativa de l'evolució de l'afiliació a la Seguretat social entre persones estrangeres i autòctones	161
Gràfic 16.	Evolució de l'atur de la població estrangera per territoris	162
Gràfic 17.	Evolució de l'atur per sexe a Lleida província	162

LLISTA DE TAULES

Taula 1.	Resum de l'evolució de la població a Espanya, Catalunya i Lleida província 2005-2011	117
Taula 2.	Evolució de la població estrangera a Espanya, Catalunya i Lleida província 2005-2011	118
Taula 3.	Evolució de la població total i estrangera. 2005-2011 Província de Lleida	120
Taula 4.	Evolució de la població total i estrangera. 2005-2011 Àmbit de Ponent	121
Taula 5.	Evolució de la població estrangera per sexe i territori	122
Taula 6.	Població estrangera per grups d'edat i sexe. 2005-2010 Província de Lleida	124
Taula 7.	Població estrangera per grups d'edat i sexe. 2005-2010 àmbit de Ponent	125
Taula 8.	Països més representats a Lleida província de Gener de 2006 a Desembre de 2011	126
Taula 9.	Comparativa de les dades de l'any 2005 i de l'any 2011 segons nacionalitat i per les demarcacions territorials	131
Taula 10.	Distribució per sexe i nacionalitats mes importants i segons les comarques que conformen l'àmbit de Ponent.	135
Taula 11.	Taxes de natalitat a Catalunya i Lleida	138
Taula 12.	Estrangers amb certificat de registres o targeta de residència en vigor per tipus de règim i sexe	140
Taula 13.	Persones residents a Lleida acollides al règim general per tipus de permís	141
Taula 14.	Estrangers amb certificat de registres o targeta de residència en vigor per continent de procedència	143

“Les jeunes tentent par tous les moyens de fuir le pays parce qu’ils ont compris que les horizons sont bouchés. <<Il n’y a pas d’avenir>>. Disent-ils d’un air blasé. Et cette petite phrase devient une bourrasque qui dévaste les pays et le vide de tous ses bras valides. Les jeunes ont compris que les dés sont pipés et ceux qui nous assomment avec les discours soporifiques et hypocrites sur l’amour de la patrie, la crainte de Dieu, et tout le tralala, n’en ont cure. Au déni de leur droit de vivre sous le ciel de leur pays, ils répondent par un reniement de leur patrie. Ou par un renoncement à la vie. À la leur et aussi à celle des autres, tous les autres, sans distinction. Alors posses par un désir morbide et fragilisés par une précarité chronique, quelques-uns deviennent les proies faciles de tous les extrémismes. On ne me reconnaît plus le droit de vivre dans mon pays et bien, après moi le déluge ! Et il y a ceux qui ne peuvent pas abandonner le navire devenu par la force des choses un formidable mouroir de toutes leurs potentialités juvéniles et qui assistent impuissants à la confiscation indécente du pays...”

(Si mon pays m’était conté...Nouvelles sur l’Algérie contemporaine)

Dhari Hamdaoui, Lérida, le 7 avril 2007

INTRODUCCIÓ

Per a poder arribar a escriure aquestes línies en el marc de la redacció de la meua tesi doctoral, s'han hagut de produir molts episodis previs al llarg dels darrers anys de la meua vida. Aquestes etapes m'han ajudat a construir un conjunt de pensaments i de reflexions sobre la nostra societat i fer-ne la meua pròpia visió. Durant aquests anys han tingut lloc situacions i he hagut de prendre decisions continuadament a partir de diferents factors que m'han guiat fins aquí. En ocasions, aquestes situacions han estat com un "senyal", en d'altres, han estat motivacions personals, tot plegat sense obviar el conjunt d'esdeveniments i circumstàncies personals, algunes planificades i d'altres no previstes, que en definitiva han dibuixat el meu recorregut vital i que ara es tradueix, entre d'altres coses, en una reflexió en forma d'aquesta tesi doctoral.

El primer episodi d'aquesta història cal ubicar-lo en la meua formació universitària com a Diplomant en Treball social (1989-1992) i per tant, sensible a qualsevol fenomen social que pogués esdevenir un espai per a la reflexió personal i professional des d'una perspectiva d'anàlisi i d'intervenció social, així com una predisposició i vocació de transformació de la societat.

El segon episodi coincideix amb la meua inquietud i motivació per a ampliar la meua formació acadèmica, concretament com a llicenciat en Sociologia (1996-2003) que es va iniciar a la Universidad Nacional de Educación a distancia, (UNED) fins l'any 2001 i que vaig finalitzar a Madrid a la Universidad Pontificia de Salamanca a la Facultad de Ciencias Políticas y Sociología Leon XIII (UPSAM). Aquesta nova etapa m'oferia l'oportunitat de continuar aprofundint en el meu interès personal i professional en l'àmbit de les ciències socials i especialment en l'anàlisi d'aquells temes més punyents i emergents de la nostra societat en els darrers anys.

El tercer episodi és la continuïtat de l'anterior a partir de la formació realitzada en el marc dels cursos de Doctorat al finalitzar la llicenciatura a la mateixa UPSAM, on vaig tenir l'oportunitat de conèixer altres experiències, altres perspectives, altres discursos i que em van ajudar a orientar el meu treball final per a obtenir el Diploma d'estudis avançats (DEA). Els cursos de doctorat estaven emmarcats en el Programa "Tecnología y sociedad en los comienzos de siglo: realidades económicas, procesos sociales y compromisos éticos".

Dins d'aquests cursos s'oferien diferents alternatives, però ràpidament vaig intuir que el seminari "Tecnologías de la información, movimientos migratorios y repercusiones en el tercer mundo" impartit pel Dr. Tomás Calvo Buezas, seria el principi d'una nova etapa que s'obria en el meu camí com a investigador social. Fruit d'aquella primera immersió en l'àmbit de les migracions d'una forma més profunda, va sorgir el meu treball d'investigació que va tenir com a títol "Inmigración, locutorios y redes sociales".

Aquest treball tutoritzat pel Dr. Miguel Valles, va suposar la meua introducció a aspectes metodològics qualitatius que des d'aleshores han influenciat la meua orientació investigadora i que em va donar l'oportunitat de conèixer de forma directa i participativa un dels espais que en aquells moments s'estaven obrint i que al seu torn es convertien en un indicador significatiu de l'arribada de persones novingudes. Feien visible i institucionalitzaven d'alguna manera el fenomen migratori. Es tractava d'apropar-se a la realitat del fenomen migratori des d'un dels nusos de la seva xarxa social, com eren i són els locutoris. L'objectiu de l'estudi era conèixer què suposava la gestió i direcció d'aquest tipus de negoci pels seus propietaris o encarregats i conèixer les funcions socials i les dinàmiques relacionals específiques que s'hi produïen al seu voltant. Sense ser massa conscient m'estava endinsant en els terrenys de la sociologia de la vida quotidiana.

D'aquesta primera aproximació a la realitat en vaig poder extreure conclusions molt valuoses a nivell d'experiència investigadora i especialment fruit del treball de camp que em va permetre conèixer persones immigrades en primera persona així com les dinàmiques relacionals des d'una vessant més participativa que en altres tipus d'estudi no es dona. El contacte directe i les relacions iniciades amb diferents persones i un major interès per aquesta realitat van ésser les millors conclusions extretes d'aquell treball.

El següent episodi va ser fruit de la meua incorporació a la docència universitària com a professor associat l'any 2003 al Departament de Geografia i Sociologia de la Universitat de Lleida a l'àrea de coneixement de Treball social. En aquest nou context va sorgir l'oportunitat de participar d'una investigació finançada pel Centre de cooperació Internacional de la Universitat de Lleida, en el marc de les ajudes per a projectes relacionats amb el quart món, sota el títol "Elements d'integració sociolaboral de les noves migracions". Aquesta recerca es va publicar amb el títol de "Lògiques, paradoxes i oportunitats. La inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Lleida" i com plantejaré més endavant s'ha de considerar l'origen i la motivació inicial de la meua tesi.

Aquesta investigació em va permetre conèixer el fenomen migratori des d'una nova vessant, però un cop més, des de dins. Amb una metodologia qualitativa basada en entrevistes als diferents protagonistes de l'estudi, però que em van obrir les portes a dos grans mons, que d'una banda són complementaris, com són el món empresarial i el món de les persones immigrades en processos de recerca de feina, però que al mateix temps són molt llunyans en els seus discursos i realitats socials viscudes.

Més endavant un altre episodi que des d'una perspectiva investigadora es pot considerar cabdal, pel que fa a la meua orientació i motivació per la qüestió migratòria, coincideix amb la meua col·laboració a l'estudi "Trajectòries laborals dels joves immigrants reagrupats: marroquins i equatorians". Aquest treball m'obria un altre cop la possibilitat d'endinsar-me en un estudi de tipus qualitatiu i

per tant conèixer de primera mà una altra de les cares de la immigració , com són els reagrupaments familiars, des de la visió dels propis joves reagrupats.

El següent episodi que es pot considerar gairebé definitiu correspon a l'any 2004, moment en què la meua trajectòria laboral es va veure interrompuda de forma inesperada i em vaig veure forçat a fer una aturada laboral, que tanmateix, em va conduir directament cap a l'àmbit de l'atenció sociolaboral a persones immigrades.

És des d'aquesta nova etapa laboral i de la meua experiència del treball de la vida quotidiana, que posteriorment l'any 2007, i després de recollir totes les reflexions i experiències viscudes, quan inscriu la meua tesi a la Universitat de Lleida. El primer gran objectiu era donar veu a les persones immigrades en els seus discursos i vivències en un període històric molt concret, que ha sotmès, a les persones en general i a les nouvingudes en particular, a processos de canvi molt sobtats i dolorosos. Al mateix temps volia donar veu als altres actors d'aquest entramat que són les persones empresàries de les terres de Ponent i que ja van demostrar l'any 2005 que tenien moltes coses a dir i pocs altaveus per a fer arribar la seva opinió en aquest tipus de temes.

No obstant això, el que he plantejat fins ara no hauria estat suficient si no s'haguessin produït altres *feed-backs* professionals i personals que van acabar de donar l'empenta necessària per a afrontar un repte d'aquestes característiques.

En el meu cas ho vaig trobar en diferents moments i sobretot en diferents actituds de persones concretes que d'alguna manera em van aportar els arguments definitius que em feien falta per a donar-me el tret de sortida. Tot seguit exposo alguns d'aquests moments crucials.

D'una banda , vaig escoltar en una conferència al Dr. Lorenzo Cachón , il·lustrar la seva exposició sobre la Immigració a partir d'un article escrit per León de Aranoa l'any 2007¹. Aquest exemple ha quedat recollit finalment en el seu darrer llibre

¹ "30 africanos rescatados de una embarcación harapienta, subieron a bordo de un crucero de lujo. Al principio se impuso La ley del mar. Pero pronto comenzaron los problemas. Un delegado de la compañía trasladó su preocupación al capitán (...) Puede que al pasaje no le parezca bien que, sin haber pagado, los africanos se alojen en camarotes de categoría superior a la de los suyos. Tal vez deberían trasladar a algunos de los pasajeros de clase turista a las de lujo y alojar a los náufragos en los camarotes que queden vacíos. (...) No podían permitir que los inmigrantes caminaran en harapos por el crucero, por lo que miembros de la tripulación les acompañaron a las *boutiques* de la cubierta Milano, donde cada uno de ellos podría elegir una camisa, un pantalón y algo de calzado. Elegantemente vestidos de Armani y Ralph Laurent, paseaban por las cubiertas del *Europa*, ya recuperados. En los ojos del pasaje reconocieron el respeto, la conmiseración y el miedo. Les hicieron muchas fotografías, y en todas sonrieron.

Los náufragos fueron repartidos esa noche entre las mesas de los invitados, en las que fueron recibidos con diversos grados de entusiasmo. (...)En todo caso, en la mayor parte de las mesas se estuvo de acuerdo en que era la necesidad la que les hacía arriesgarlo todo en el mar, y hubo consenso en cuanto a lo necesaria que era su presencia en nuestros países. A fin de cuentas, se dijo también, alguien tiene que hacer el trabajo de mierda que nadie quiere hacer ya en Europa. Y además elevan nuestro índice de natalidad, añadió alguien en otra mesa, comentario éste que obtuvo la aprobación de todos.

referint-se a la qüestió de la integració de les persones immigrades i de la gran contradicció i conjunt de paradoxes que comporta el fenomen migratori a la nostra societat.

Aquest exemple que no és únic ni exagerat ni aïllat en la nostra realitat, és el que em mou en gran part a fer aquesta tesi doctoral sobre la immigració i les seves causes i conseqüències sobre la nostra societat, tant a nivell estructural com a nivell sociocultural i finalment sobre l'imaginari que s'ha construït de forma progressiva en el nostre pensament, en forma d'estereotips i de prejudicis, que ja ningú pot negar ni amagar.

D'altra banda, i a tall d'exemple ², jo també puc explicar situacions que poden semblar anecdòtiques als ulls de qualsevol persona que no tingui un interès sincer

Los problemas empezaron cuando comenzaron a comerse el paté con mermelada que el servicio del barco repartió por las mesas. Y no hicieron más que agudizarse cuando la hija adolescente de un empresario francés comenzó a mostrarse más atraída de lo que la ley del mar recomienda por la ingenua voracidad de Adewale, un subsahariano musculoso de piel negra, casi azul, al que la camisa Ralph Laurent le sentaba, y en eso hubo también consenso, más que bien. "Me parece bien que eleven nuestro índice de natalidad, pero no a costa de mi hija", debió de pensar la madre de la atractiva joven antes de cambiarla de asiento, alejándola de las aguas territoriales del africano y su poderosa influencia.(...) Mientras tanto, una delegación de pasajeros se reunía con el responsable de la compañía. "Una cosa es que les salvemos la vida, y otra, que se queden con nuestros jacuzzis y con nuestras hijas", vinieron a decirle, aunque utilizaron otras palabras. "La ley del mar está muy bien, pero interfiere con las leyes del mercado", resumió el comercial cuando planteó al capitán el nuevo escenario, así lo llamó él. Poco después, los inmigrantes eran trasladados a uno de los almacenes de carga del barco, donde pasarían su primera noche en el Primer Mundo.

Y a la ley del mar pronto le sucedió la ley de la tierra.

Todos en la cubierta Mare Nostrum aplaudieron a los inmigrantes mientras descendían, vestidos aún de Armani, por la pasarela del barco. Khaled sonreía agradecido, mientras sus grandes ojos oscuros veían frente a él a las autoridades locales que aguardaban en el muelle, y que pronto habrían de devolverles a su país en guerra.

Cuando allí le preguntan hoy cómo es Europa, Khaled nunca contesta: piensa que no le van a creer. Pero recuerda a menudo la tarde que les llevaron al puente de mando del *Europa* y preguntó al capitán hacia dónde iban cuando les encontraron. "A ninguna parte", respondió éste desconcertado. "El *Europa* es un crucero de placer", añadió, y aunque trató de evitarlo, sonó a disculpa. Khaled aceptó educadamente la explicación, pero no la comprendió. "A ninguna parte", pensó inquieto para sí: "los náufragos son ellos".

² Vull exposar dos experiències viscudes en primera persona que i.lustren des d'una vessant de la vida quotidiana , aquesta realitat que s'imposa cada cop amb més força. La primera de les situacions que vull exposar, es va produir precisament en el moment de decidir quin era el nivell de posicionament crític que volia donar a la meva tesi. "Jo entrava de tarda a un bar de barri, i a la barra es trobava un home jove de menys de 40 anys, pare de dos fills, casat i amb una feina estable. Era un dia d'estiu i estava a punt d'esclatar una tempesta, vaig comentar en veu alta per trencar el gel, que estava a punt de ploure de forma imminent i que semblava que ho faria en grans quantitats, veient el cel i el vent que s'observava. La seva resposta va ser ràpida, sense reflexió prèvia i sense cap tipus de

per aquesta realitat que ens envolta i que en el meu cas em genera una inquietud intel·lectual així com una preocupació que no decreix amb el pas del temps, ans al contrari.

El meu objectiu però, no és fer aquest recull de pensaments i accions discriminatòries de tipus anecdòtic, sinó que vull donar valor a aquests discursos socials que existeixen en la nostra societat per a afavorir la reflexió sobre el fenomen migratori en un territori concret, amb el concepte d'integració de fons i la inserció laboral com a fil conductor d'aquesta realitat complexa.

Aquesta tesi intenta sortir del debat estèril que pot portar aquest tipus de discussions sobre el qüestionament de la presència de les persones immigrades al nostre país o sobre la dubtosa aportació a la nostra societat. El que es pretén és abordar la contradicció i ambigüitat constant que es viu sobre el fenomen migratori, aportant l'anàlisi i la reflexió a partir de qüestions concretes i del treball de camp realitzat.

La metodologia qualitativa és imprescindible per a poder arribar a aquest nivell d'anàlisi així com és necessari fer una aproximació fenomenològica i interpretativa d'aquesta realitat a partir dels discursos de tots els protagonistes que en definitiva són fruit del pensament i d'una cultura apresada i que ara compartim en el mateix espai social.

Pel que fa l'estructura de la tesi aquesta està dividida en dos blocs per a diferenciar, d'una banda, els capítols que fan referència a aspectes metodològics, com el marc teòric i una breu radiografia del fenomen migratori que engloben del primer al quart capítol i d'altra banda els capítols en els que s'analitza de forma

confiança entre nosaltres. Les paraules que es van escoltar van ser les següents "mig metro hauria de ploure, a veure si s'emporta algun moro o algun negre". Al meu voltant riure general".

No vaig respondre, em vaig quedar preocupat i capficat en quina era la causa que podia portar a una persona a tenir aquest pensament d'una forma tant clara i sense cap tipus de pudor de fer-ho públic. Segurament és un pensament que ja forma part del seu conjunt de valors i principis bàsics i que serà difícil que es modifiqui.

L'endemà mateix parlava amb una amiga meua, "autòctona", casada amb un home d'origen algerià. M'explicava que tenia el mòbil espatllat i que va trucar a la seva companyia de telefonia mòbil per a conèixer quines ofertes li podien oferir per aconseguir un nou aparell. Després de valorar la seva situació li van oferir dos mòbils, un per a ella com a titular de la línia i un altre a la seva parella com a beneficiari de la mateixa. Li van demanar les dades, primer a ella, i fins aquí tot correcte. En segon lloc li van demanar el DNI de la seva parella i ella va respondre que no tenia DNI sinó que tenia NIE. La resposta de la persona que estava a l'altra banda va ser sorprenent. "si té NIE no li podem regalar cap mòbil" la meua amiga li va preguntar tota indignada, "m'estàs dient que si en lloc d'un NIE tingüés DNI, em donaries els dos mòbils?" la resposta des de l'altra banda va ser "suposo que sí".

extensa el resultat del treball de camp realitzat i les conclusions finals obtingudes ,que inclouen del cinquè al setè capítol. En total són set capítols que corresponen als següents apartats i temàtiques.

Al primer capítol s'emmarquen consideracions relatives a l'origen de la tesi , els objectius , les hipòtesis de partida i el plantejament de la metodologia utilitzada en el procés d'investigació així com l'explicació de les diferents fases del procés de forma descriptiva. S'intenta posar èmfasi en aquells aspectes que han estat rellevants i més significatius en la construcció i desenvolupament de la investigació.

El segon capítol ens endinsa en una reflexió teòrica a partir dels autors de referència de la sociologia actual sobre quina és la societat en la que ens trobem en el món occidental i que amb les seves amenaces però també amb les seves oportunitats es converteix en la societat receptora i per tant d'acollida de les persones nouvingudes. Es tracta d'un recorregut pels diferents fenòmens que cal tenir en compte en la nostra societat actual com són la crisi dels valors associats a la modernitat, la societat secular, la societat de l'espectacle, l'anàlisi sobre el concepte del subjecte social , l'ombra de les incerteses, dels riscos i de la modernitat líquida, el paper dels mitjans de comunicació i de les noves tecnologies i en definitiva tot immers en una societat xarxa.

Al mateix capítol ens centrarem directament en el fenomen migratori des de les aportacions realitzades per les escoles clàssiques que han orientat la posterior elaboració dels diferents models d'anàlisi del fenomen migratori. Posteriorment es farà un breu recorregut pels models concrets d'anàlisi fins arribar a plantejar les noves línies d'investigació que en l'actualitat es treballen de forma intensa sobre el fenomen migratori com el transnacionalisme i la feminització del fenomen migratori.

El Tercer capítol està dedicat a plantejar el debat sobre la qüestió de la integració de les persones immigrades. D'una banda fent referència a l'origen del mateix concepte, passant pels diferents models existents sobre el concepte d'integració, les dimensions, els nivells d'anàlisi i els diferents enfocaments, fins arribar a la interrelació que existeix entre integració i comunitat i la importància de les xarxes socials.

El quart capítol aborda de forma específica l'evolució del fenomen migratori a les terres de Ponent , es planteja una breu radiografia de la situació des d'una triple perspectiva. D'una banda l'evolució demogràfica de la població, d'altra banda l'evolució d'aquestes persones segons els permisos de residència i treball concedits i finalment de l'evolució de les dades ocupacionals de les persones immigrades en aquests darrers sis anys.

El cinquè capítol correspon de forma extensa als resultats extrets del treball de camp realitzat a l'àmbit empresarial i que exposem d'una forma comparativa entre els dos períodes estudiats ,posant de manifest els aspectes més significatius que s'han produït entre dos escenaris socioeconòmics tan allunyats en un període tan

curt de temps. L'aportació més important d'aquest capítol rau en l'anàlisi del discurs dels empresaris com a font d'informació privilegiada i com a potencials creadors d'opinió i gestors d'estratègies empresarials enfront de la diversitat cultural.

El sisè capítol està dedicat de forma també extensa a l'altre gran actor i protagonista d'aquest estudi com són les pròpies persones immigrades. Es parteix de les hipòtesis i consideracions prèvies que van sorgir de l'estudi l'any 2005 que plantejaven un conjunt d'estratègies seguides per les persones immigrades en la seva inserció sociolaboral i que ara es realitza una comparativa i una evolució dels discursos de les persones durant els darrers sis anys. El fet d'entrevistar les mateixes persones en dos períodes tan diferents i conèixer les seves trajectòries vitals i així contrastar les hipòtesis plantejades, és l'element més significatiu d'aquest capítol ja que ens aporta, el que podem anomenar les entranyes dels processos migratoris en temps de crisi.

El capítol setè recull les conclusions de l'estudi a partir de la triangulació metodològica i aportant la visió de dos dels grans actors de la integració sociolaboral de les persones immigrades com són els empresaris i les persones immigrades. Sempre des d'una reflexió crítica sobre els factors d'integració i d'exclusió que es poden trobar en cada fase del recorregut i atenent a la qüestió de gènere com a part fonamental dels processos exposats. També es recull un conjunt de paradoxes i de propostes que poden ajudar a la reflexió i debat futur sobre aquest tema.

Finalment es recullen les referències bibliogràfiques utilitzades així com els annexos necessaris per a complementar la informació necessària relativa a la millor comprensió d'alguns aspectes exposats al llarg de la tesi.

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

CAPÍTOL 1

MARC METODOLÒGIC

1. ORIGEN DE LA TESI I OBJECTIUS

1.1. Origen de la tesi

L'any 2005 vaig iniciar, conjuntament amb altres investigadors, l'anàlisi d'un tema que en aquells moments es presentava amb molta força i interès general, com era el de la integració de les noves migracions en el territori de Ponent, posant l'èmfasi en la importància que suposava la seva incorporació al mercat de treball com a vehicle d'inclusió.

En aquell context socioeconòmic, les hipòtesis de treball i els objectius de l'estudi estaven condicionats per una qüestió geogràfica, per un teixit empresarial molt relacionat amb el sector primari, per una època de creixement econòmic, d'atur gairebé inexistent i amb poques previsions ni prediccions de la crisi que s'estava gestant a nivell mundial.

Les dades en relació a l'arribada de persones immigrades al nostre territori augmentaven de forma constant, tant de les persones que ho feien de forma regular com d'aquelles que ho feien de forma irregular. La previsió era que aquest augment no s'aturés fins més enllà de l'any 2010 i després tampoc es preveia un canvi substancial en aquella tendència. El mercat laboral podia assumir amb certa facilitat un gran nombre de treballadors i treballadores, facilitant les portes a la integració social d'aquelles persones.

El tema principal dels estudis que abordaven la qüestió de la immigració és centraven gairebé tots en els processos d'integració que un moviment migratori d'aquelles característiques suposava per una societat d'acollida i, per tant, era un tema de màxima prioritat política i de la ciutadania en general. Lligat a aquest tema es parlava de convivència i cohesió social en molts seminaris, jornades i congressos de forma oberta i participativa.

En aquest sentit, una de les qüestions que formava part del debat polític i social girava entorn del dret a vot i de la reflexió sobre el concepte de ciutadania. Tothom tenia clar que les persones immigrades s'estaven convertint en un dels pilars del creixement econòmic i de la situació de bonança econòmica en la que estàvem immersos. Cal recordar també que en aquell context es va iniciar el Pla de ciutadania i immigració 2005-2008, que el consell de govern de la Generalitat havia aprovat aquell mateix any i, paral·lelament, s'estava treballant en el Pacte nacional per a la immigració.

Malgrat aquell optimisme i un clima econòmic favorable, sorgia una qüestió de fons que feia referència a la situació de vulnerabilitat i de risc d'exclusió que podien patir

aquelles persones per raons bàsicament legals i jurídiques. Així ho manifestava la Unió Europea a partir de la comissió europea en la comunicació al consell i al parlament europeu sobre una política comunitària de migració (COM 200-757) de 22 de novembre de 2000 on s'esmentava la preocupació per la dificultat d'integració social que presentaven les persones nouvingudes i per la desproporció amb la que l'exclusió social les afectava.

A partir d'aquella situació el nostre estudi volia posar sobre la taula quina era la realitat de les persones immigrades davant d'un escenari aparentment favorable i positiu. Entenent sempre que el treball es considerava un element essencial per afavorir la integració de la persona immigrada al país d'acollida.

Cal dir que plantejàvem la integració Mata (2004) amb la triple condició que suposa, d'una banda que la societat receptora ha de promoure processos d'acollida i obertura cap als col·lectius migrats, garantint el ple accés als recursos i serveis en igualtat de condicions. Per la seva banda les persones immigrades cal que s'impliquin en les xarxes socials i relacionals del seu territori i per últim cal assegurar la igualtat de drets i deures a totes les persones residents, independentment de la seva nacionalitat.

L'objectiu principal de l'estudi es centrava en obtenir un coneixement suficient de la situació d'exclusió laboral del col·lectiu dels immigrants que permetés dissenyar estratègies socials i empresarials per facilitar l'accés de les persones nouvingudes al mercat laboral.

Per assolir aquest objectiu era necessari, d'una banda conèixer la realitat laboral de les persones immigrades i de les estratègies d'inserció emprades en el seu itinerari laboral. En aquest sentit també s'incorporava la importància de conèixer els processos seguits per les empreses intermediadores en aquest itinerari d'inserció sociolaboral.

D'una banda era necessari conèixer el punt de vista empresarial en aquest entramat com a font d'ocupació i de treball. Les seves necessitats, expectatives i previsions. Conèixer també les seves experiències i estratègies de contractació.

D'altra banda es considerava fonamental conèixer de primera mà experiències concretes viscudes per persones immigrades contractades o en procés de recerca de feina. En aquest sentit es considerava essencial conèixer experiències atenent a la seva nacionalitat i al gènere.

Per últim es considerava necessari delimitar i conèixer a fons l'àmbit territorial sobre el que actuava aquest fenomen i els condicionants i oportunitats que podia generar aquesta qüestió geogràfica estratègica.

Els estudis que abordaven la qüestió migratòria posaven èmfasi en que s'anomena la integració en l'estructura econòmica, partint de la base que aquesta era possible i quelcom habitual. En aquest sentit es plantejava la qualitat i les característiques

d'aquesta integració en aquest mercat laboral i quins eren els elements que podien afavorir o dificultar aquest procés d'integració.

A nivell metodològic es van utilitzar principalment tècniques qualitatives com són les entrevistes en profunditat a persones significatives atenent als tres grans grups protagonistes de l'estudi. D'una banda el teixit empresarial diferenciant per sectors i per mida de l'empresa. D'altra banda entrevistes a empreses i entitats intermediadores en el procés d'inserció sociolaboral i finalment entrevistes a persones immigrades que es trobaven en fase de recerca de feina.

El recull de les reflexions aportades per tots els protagonistes d'aquell estudi en un context favorable i positiu, es converteix en aquest moment en una font d'informació privilegiada per a realitzar una anàlisi comparativa de dos períodes molt propers pel que fa la temporalitat del calendari, però molt allunyats atenent els canvis socioeconòmics que s'han produït en tant curt espai de temps.

Aquest primer estudi va posar de manifest la importància dels discursos socials que es creen davant d'un fenomen com el migratori i el paper essencial que juga l'estabilitat econòmica d'un territori i del benestar social que perceben els ciutadans a l'hora de posicionar-se davant la immigració.

La informació aportada per part de l'empresariat s'ha de considerar un tresor per la llibertat i transparència en la que van poder expressar-se en aquell període en el que la presència de persones immigrades es considerava necessària i imprescindible així com el treball era un bé de fàcil accés.

Les aportacions de les persones immigrades també s'han de considerar molt preuades i de fet són en gran part la motivació principal d'aquesta segona part de l'estudi. No podem perdre de vista que quan parlem d'immigració, parlem de persones i aquestes són les protagonistes en gran part d'aquesta tesi.

Les grans teories ens ajuden a comprendre les causes i el perquè de la immigració des de la visió dels de "casa", molts cops plena d'etnocentrisme, però les històries personals de les persones immigrades ens ajuden a conèixer les conseqüències de la immigració i el perquè es produeix, des d'una visió poc preguntada i molts cops poc escoltada.

1.2. El context actual

El context actual s'emmarca en una crisi econòmica profunda marcada per una taxa d'atur que ja supera el 20 % de la població activa. L'activitat productiva s'ha vist reduïda de forma significativa i les persones migrades han estat les primeres en ésser colpejades per aquesta dinàmica econòmica negativa.

Cal recordar que l'any 2005 es va produir el darrer període de regularització, que es va anomenar de "normalització", per a persones immigrades que va suposar un increment substancial de persones que es van incorporar al mercat laboral d'una

forma significativa³ i que ja s' intuïa que generaria unes conseqüències no previstes sobre la societat i especialment sobre les mateixes persones immigrades.

L'any 2011 ja es preveia una reducció molt important de les persones estrangeres afiliades a la seguretat social, seguint la tendència a disminuir des de l'any 2008.

A nivell social el tema de la immigració va deixar d'aparèixer com una de les qüestions centrals en els debats polítics i socials. Ha deixat de situar-se en el primer lloc de la preocupació de la societat espanyola i catalana. Segons dades del baròmetre de la percepció dels principals problemes d'Espanya elaborat pel Centre d'investigacions Sociològiques (CIS), al desembre de l'any 2005 la immigració es considerava el segon problema social després de l'atur. L'any 2006 es produïa la mateixa valoració, l'any 2007 es convertia en la cinquena problemàtica. Al desembre del 2008 passava al quart lloc, al 2009 baixava al cinquè i l'any 2010 tornava al quart lloc. L'any 2011 queia un altre cop al cinquè lloc de les grans preocupacions de la població espanyola.

Les persones immigrades han passat a la invisibilitat temporal, donat el cas que són els que estan patint en primera instància aquesta deriva socioeconòmica que estem vivint. Caldrà veure què succeirà en la segona onada de la crisi i comencin a competir amb la població autòctona pels recursos socials i econòmics existents.

Els mateixos protagonistes que en el seu moment van servir com a mà d'obra per a fer funcionar l'engranatge d'una economia en creixement, es troben ara fora del sistema i són les primeres víctimes d'una economia en decreixement.

La pregunta que ens fem en aquests moments és, quin tipus d'integració es pot donar en un context com l'actual, quan la integració en l'estructura econòmica no queda garantida.

³ Aquesta regularització, de la qual en parlarem en altres moments dins de la tesi, va generar diferents reflexions de les quals en recollim la paltejada per Aja (2006) en el marc del 3 seminari Immigració i Europa la Fundació CIDOB en la que diu " La regularització extraordinària (massiva per definició) sembla comptar amb alguns aspectes màgics , perquè una simple norma dota d'estatus legal a milers o centenars de milers de persones que estaven en situació irregular : els lliura de l'expulsió , els permet treballar , els facilita la reagrupació familiar ...Per als interessats sembla un miracle. També presenta avantatges immediats per a la societat receptora : mostra la dimensió real de la immigració, permet cobrar impostos als residents , incrementa les cotitzacions a la seguretat social , i fins i tot millora automàticament els indicadors de creixement econòmic del país. No obstant això , la regularització extraordinària representa la confessió del fracàs de la legislació i les Polítiques d'immigració del país i per això constitueix un obstacle decisiu per a una estratègia seriosa de control de fluxos, i per tant , de tota política migratòria a a mig i llarg termini. Per descomptat , la regularització no canvia de naturalesa perquè es modifiqui la seva denominació a normalització o qualsevol altre terme semblant, encara que sí s'ha d'apreciar el més gran o menor rigor de les condicions que s'exigeixen per accedir a una situació regular i la serietat del seu compliment".

1.3. Punt de partida de l'estudi de la tesi

El punt de partida són les conclusions de l'estudi abans esmentat. D'aquestes van sorgir un conjunt d'hipòtesis que ens han de servir com a punt de partida per aquest estudi comparatiu i d'evolució que abastarà el període 2005-2011.

Creiem que és molt necessari actualitzar aquelles conclusions i fer una anàlisi de l'evolució que s'ha produït en relació a la inserció sociolaboral de les persones migrades en aquests darrers sis anys així com poder fer una anàlisi comparativa entre ambdues realitats. En definitiva ens ha de servir per a saber en quin escenari d'integració social ens trobem a les terres de Ponent en aquests moments i saber quines són les amenaces i les oportunitats a les que hem de fer front.

1.4. Objectius

1. Analitzar l'evolució de la valoració dels empresaris en relació a la immigració en el període 2005-2011
2. Conèixer les expectatives, estratègies de contractació i experiències del teixit empresarial de Lleida en relació a les persones migrades en el context actual i fer una anàlisi comparativa amb l'any 2005.
3. Analitzar el rol de les institucions intermediàries públiques i privades, així com d'iniciativa social o mercantil en el mercat laboral actual, des de la perspectiva empresarial i de les persones immigrades. Evolució en el període 2005-2011.
4. Analitzar les estratègies d'inserció sociolaboral emprades per les persones migrades en l'actualitat i analitzar comparativament amb les conclusions de l'any 2005.
5. Analitzar els recorreguts laborals de les 50 persones entrevistades l'any 2005 per contrastar les hipòtesis de l'estudi en relació als recorreguts d'inserció.
6. Identificar els factors que afavoreixen la seva integració contrastant les conclusions del primer estudi.
7. Identificar els factors que provoquen la seva exclusió contrastant les conclusions del primer estudi.

8. Aportar dades que afavoreixin el debat i la reflexió social
9. Incloure la perspectiva de gènere , ja que és un element transversal en l'abordatge d'aquest estudi i un aspecte fonamental en l'anàlisi de la realitat social actual, així mateix com tractar la diferència d'origen de les persones estudiades, serà un altre element clau en l'anàlisi dels resultats finals.

2.HIPÒTESIS, FASES I METODOLOGIA D'INVESTIGACIÓ

Investigar és una de les missions principals de la sociologia i dels sociòlegs. Investigar amb l'objectiu d'oferir noves visions i reflexions sobre la realitat social. Pierre Bordieu (2000) responia en una entrevista a la següent pregunta d'aquesta manera :⁴

¿La sociología provoca miedo?

“Si, porque saca el velo que existe sobre cosas escondidas y a veces reprimidas. Ella revela, por ejemplo, la correlación entre el éxito escolar, que se identifica con la inteligencia, y el origen social o, más aún, con el capital cultural heredado de la familia. Son verdades que los tecnócratas, los epistemócratas (es decir buena cantidad de aquellos que leen la sociología y de los que la financian) no quieren oír”

Més endavant segueix amb aquesta reflexió

“La sociología tiene como particularidad tener por objeto campos de lucha: no solamente el campo de las luchas de clases sino el campo de las luchas científicas mismo. Y el sociólogo ocupa una posición en esas luchas: de partida, en tanto que detentor de un cierto capital económico y cultural, en el campo de las clases; enseguida, en tanto que investigador dotado de cierto capital específico, en el campo de la producción cultural y, más precisamente, en el sub-campo de la sociología. Esto, él debe tenerlo siempre en mente con el fin de discernir y controlar todos los efectos que su posición puede tener sobre su actividad científica. Es la razón por la cual la sociología de la sociología no es, para mí, una especialidad entre otras, sino una de las condiciones primeras de una sociología científica. Me parece en efecto que una de las causas principales del error en sociología reside en una relación incontrolada del objeto. Es entonces capital que el sociólogo tome conciencia de su propia posición. Las posibilidades de contribuir a producir la verdad me parecen en realidad depender de dos factores principales, que están ligados a la posición ocupada: el interés que se tiene en saber y en hacer saber la verdad (o, inversamente, a esconderla o a escondérsela) y la capacidad que se tiene de producirla”.

Aquest estudi pretén parlar d'una d'aquestes realitats que s'amaguen i es censuren i que d'altra banda estan impregnades per discursos i ideologies molt enfrontats.

⁴ Revista La Recherche N° 331, Maig de 2000.

Posar de manifest aspectes que poden afectar a la cosmovisió de la realitat social que es vol imposar des de molts àmbits de la nostra societat, pot presentar-se com una tasca certament complexa i difícil.⁵

En el nostre cas hem triat la metodologia qualitativa ja que considerem que ens aporta les tècniques més adequades per l'abordatge d'una realitat complexa com la que pretenem en aquest estudi. No podem oblidar la importància que prenen les teories fenomenològiques i interpretativistes en l'anàlisi de la immigració i en la seva construcció social. Per aquest motiu és imprescindible conèixer els discursos de tots els protagonistes⁶ en la vida quotidiana ja que és a partir del llenguatge de la vida diària a partir del qual es generen processos de construcció de la realitat social.

Berger i Luckman (1986) exposen aquesta qüestió d'una manera senzilla però al mateix temps concreta i clara, afirmant que entre les múltiples realitats existeix una que es representa com la realitat per excel·lència. És la realitat de la vida quotidiana. La realitat de la vida quotidiana es presenta a més com un món intersubjectiu, un món que es comparteix amb uns altres. La realitat de la vida quotidiana conté esquemes tipificadors en els termes dels quals els altres són compresos i tractats de trobades cara a cara.

Un altre aspecte elemental es refereix a la forma a través de la qual podem conèixer la realitat i les seves objectivacions i aquesta no és una altra que a través del llenguatge. Cal destacar quan afirmen Berger i Luckman (1986:59) "Al nivel del simbolismo ,la significación lingüística alcanza su máxima separación del aquí y ahora de la vida cotidiana y el lenguaje asciende a regiones que son inaccesibles a la experiencia cotidiana no sólo de facto sino también a priori"

Els autors plantegen que el coneixement de la vida quotidiana s'estructura en termes de rellevàncies, algunes de les quals es determinen pels nostres propis interessos pragmàtics immediats i unes altres per la nostra situació general dins de la societat. Així doncs la distribució social del coneixement arrenca del simple fet que no sabem tot el que saben els nostres semblants i viceversa i culmina en sistemes d'idoneïtat summament complexos i esotèrics.

⁵ Comparteixo amb Mayoral i Tor (2010) el que exposen en el pròleg del seu llibre "Cultures en Interacció. La vida quotidiana" quan diuen que per a que la lectura del seu llibre pugui ser profitosa "Us recomanem que la feu amb un xic de curiositat, tolerància i esperit crític. I molt important, que sapiguem realment com som nosaltres mateixos si de debò volem saber com són els altres. En totes les cultures hi ha incongruències culturals, és important que sapiguem veure tant les nostres com les alienes".

⁶ El col·lectiu IOE (2010) en el marc de l'estudi sobre els discursos de la població immigrada i la seva instal·lació a Espanya, proposen una metodologia qualitativa basada en la importància cabdal que prenen els discursos de les persones entrevistades i ho exposen d'aquesta manera " Por tanto, no afirmamos que las formas de instalación (inserción, integración, etc.) de los migrantes puedan entenderse cabalmente a partir de sus posicionamientos subjetivos, ni siquiera de sus prácticas sociales. Sí consideramos que el conocimiento de sus prácticas significantes (discursos, ideologías, identidades) resulta fundamental para completar el cuadro de situación, que no adquiere todos sus matices si nos limitamos a considerar las políticas oficiales, los procesos macroeconómicos o, incluso, los estados de opinión captados sólo a través de encuestas".

Com diu Wolf (1979) quan es parla d'aproximar-se a la sociologia des de la vida quotidiana ens trobem que estudiant i investigant els processos de producció i comprensió del món social, es reproduïxen els mecanismes del coneixement comú que es dona per suposat i que és normalment compartit entre els actors socials, i per tant entre el sociòleg i l'individu comú que s'estudia.

Com diu Bertrán a Ibáñez (1986:39) : " El propi discurs es constitueix en l'objecte privilegiat de la investigació: el llenguatge no és només un instrument per a investigar la societat sinó que és l'objecte propi de l'estudi: doncs al cap i a la fi, el llenguatge és lo que la constitueix o si més no és coexistent amb ella en l'espai i el temps".

En aquesta dialèctica necessària entre la vida quotidiana i el llenguatge com a font principal de comunicació cal afegir recordar el que planteja Bordieu (2001:11-13) referint-se al llenguatge i als discursos que hi van associats "no hay que olvidar que esas relaciones de comunicación por excelencia , que son los intercambios lingüísticos son tambien relaciones de poder simbólico donde se actualizan las relaciones de fuerza entre los locutores y sus respectivos grupos(...). Lo que circula en el mercado lingüístico no es la lengua, sino discursos estilísticamente caracterizados , discursos que se colocan a la vez del lado de la producción, en la medida que cada locutor se hace idiolecto con la lengua común, y del lado de la recepción, en la medida en que cada receptor contribuye a producir el mensaje que percibe introduciendo en él todo lo que constituye su experiencia singular y colectiva".

En aquest estudi l'empresa s'ha de considerar com a part del microsistema de l'individu, és a dir , de les interaccions més directes i cara a cara que manté l'individu en la seva vida quotidiana i que són segons Bronfenbrenner (1987) un patró d'activitats ,rols i relacions interpersonals que la persona en desenvolupament experimenta en un entorn determinat , amb característiques físiques i materials particulars i que ell seu nombre i complexitat creix amb el desenvolupament evolutiu.

Per aquest motiu les aportacions de la visió des de l'empresa resulten un element clau, tenint en compte que les relacions que s'estableixen dins de l'empresa entre el personal així com les que es produeixen entre l'empresa i els treballadors, són configuradores de discursos socials i d'experiències que ajudaran a construir la realitat del fenomen migratori d'una forma més positiva o d'una altra menys amable⁷.

⁷ L'empresa s'ha convertit avui en dia en una font privilegiada i laboratori per a impulsar iniciatives que es consideren d'interès general com per exemple la Igualtat de dones i homes. S'han endegat accions per a treballar la Igualtat de dones i homes en el treball justament per què l'empresa és un àmbit en el que les persones desenvolupen rols que reproduïxen la desigualtat social. A partir de l'elaboració de Plans d'igualtat de dones i homes en el treball aquestes desigualtats i discriminació es pot eliminar i treballar a partir d'accions específiques, de tipus informatiu, formatiu i inclús punitiu.

També hem plantejat la tesi com un estudi comparatiu que encara que l'anàlisi sociològic es basa en la comparació i la diferència com a forma d'assolir resultats i coneixement, la seva essència es basa d'una banda en la comparació de casos que té el seu origen en Weber i d'altra en la comparació entre variables que té l'origen en Durkheim.

El mètode comparatiu té certes característiques bàsiques: primer és un mètode basat en la lògica i no en l'estadística. Segon, la lògica en la que està basat és inductiva, pel que no es caracteritza per una metodologia única. El mètode comparatiu explota totes les tècniques d'investigació social existents que li permeten complir els objectius de les ciències socials comparatives: l'explicació i interpretació de fenòmens macrosocials dins d'un marc de referència comparatiu. Caïs (1997:24)

No podem oblidar que l'objectiu de la tesi és conèixer els elements d'integració sociolaboral de les persones immigrades i tal com hem definit l'estudi estem parlant de factors que van més enllà de tenir treball o de la seva absència. Aquesta dada la podem aconseguir a partir de dades estadístiques ja existents, el que ens interessa és poder comprendre la dinàmica interna de les estratègies d'inserció de les persones immigrades. Ens interessa saber quina és la seva experiència concreta, les seves expectatives i les dificultats que es troben i s'han trobat en el camí cap a la inserció sociolaboral i en última instància quina valoració fan de la seva integració social a la nostra societat.

Pel que fa els empresaris no existeixen bases de dades que ens expliquin quin és el seu plantejament pel que fa a la inserció sociolaboral de les persones immigrades i tampoc de quina és la seva visió sobre la responsabilitat social empresarial i el nivell de compromís que tenen en aquest camp. És necessari apropar-nos a la realitat empresarial des de la metodologia qualitativa amb l'objectiu de conèixer el discurs intern i la veritable opinió que en tenen d'aquest tema, quines expectatives tenen, valoracions que en fan i experiències viscudes. No podem oblidar que darrera de les empreses hi ha persones que exerceixen una funció empresarial, de gerència, de direcció, entre d'altres, però en definitiva són persones que estan immerses en dinàmiques més globals, amb una educació rebuda i socialitzades en un context concret i en una cultura determinada.

Les institucions intermediàries per la seva banda fan de pont entre ambdues realitats i també són protagonistes des de la seva posició social de la construcció del discurs social que es transmet a la societat en aquest àmbit. La generació d'oportunitats i expectatives que puguin crear les institucions intermediàries així com els propis discursos institucionals poden i tenen una incidència en els resultats de la inserció sociolaboral molt clars per part de les persones novingudes, però al mateix temps impossibles de captar si no es fa des d'una metodologia qualitativa. Amb l'anàlisi del discurs de les persones que utilitzen aquests serveis podrem conèixer l'abast de la tasca que realitzen i han realitzat durant aquest període de temps i de quin tipus de discurs social han modelat.

2.1 HIPÒTESIS

En el nostre cas les hipòtesis de partida es corresponen amb les conclusions que es van extreure en la primera part d'aquesta investigació que es va portar a terme l'any 2005. Tal com indica el nom de la tesi i els objectius descrits, es pretén realitzar un estudi comparatiu i anàlisi de l'evolució d'aquestes hipòtesis atenent als canvis socials produïts en aquest període de temps 2005-2011.

2.1.1 En relació al teixit empresarial

- La lògica empresarial s'imposa en la contractació de persones immigrades. L'empresari tria entre els disponibles qui millor s'adeqüi a les seves aspiracions i necessitats sense tenir en compte la seva nacionalitat.
- L'empresari com a ciutadà i de forma paradoxal, es mostra amb certa desconfiança i recel creixent cap a les persones migrades.
- L'empresari a l'hora de contractar prefereix fer-ho a nacionals en primera instància, en segon lloc a estrangers en origen i finalment a estrangers amb permís de treball.
- La forma de contractació més habitual és de forma directa sense intermediaris.
- Pel que fa a les preferències per nacionalitat, els més ben valorats són els que provenen de l'Europa de l'Est i els més refusats els procedents del magreb.
- Les persones immigrades han esdevingut imprescindibles i necessàries per a la major part de les empreses per a poder desenvolupar la seva feina.
- Les persones immigrades ocupen els llocs de treball menys qualificats i que les persones del país no volen fer.
- No existeix una conflictivitat laboral entre treballadors, ni entre treballadors i empresaris que es pugui considerar significativa.

2.1.2. En relació a les entitats d'intermediació

- Existeix un baix coneixement per part de l'empresariat d'aquestes entitats de tipus social.
- Les que mantenen una relació més habitual amb l'empresari són les ETT,s.
- L'empresari veu a les persones que necessiten de l'acompanyament d'una entitat com a febles i els provoca recel pel que fa a la seva autonomia.
- El paper de les entitats intermediadores de l'àmbit social és secundari en el mercat laboral en un moment de creixement econòmic i amb treball abundant.
- Les empreses intermediadores de caire mercantil són més utilitzades pels empresaris per la seva eficàcia en compaginar oferta i demanda.

2.1.3. En relació a les persones migrades

- Les persones migrades utilitzen una sèrie d'estratègies d'inserció que són conscients o poden no ser-ho i que evolucionen al llarg del seu recorregut vital i laboral al mateix temps que es produeixen canvis en el tipus de permís de la persona immigrada i que modifiquen el seu status quo al país d'acollida.
- Quadre.1 El quadre següent resumeix les estratègies i les fases del recorregut atenent a la qüestió documental:

Fases	1ª Fase De la invisibilitat al reconeixement legal	2ª Fase Fase de les expectatives	3ª Fase Fase de les decisions
Estratègies	Primer permís	Primera i segona renovació	Permís Permanent
1ª Estratègia Consecució dels papers	De la il·legalitat a la legalitat limitada	De la limitació a l'obertura del mercat	La Situació desitjada
2ª Estratègia Idioma.	El voler i no poder	La presa de consciència	Els Beneficis

3 ^a Estratègia El capital cultural	Base inicial	Projecte formatiu	Especialització
4 ^a Estratègia La xarxa social	La xarxa inicial	Construcció de la xarxa	Consolidació de la xarxa
5 ^a Estratègia La recerca activa	La precarietat i la desorientació	Coneixement dels circuits	Coneixement de les eines
6 ^a Estratègia L'ajuda institucional	Desconeixement inicial	Presència de contacte	Ús de les institucions

- Les estratègies varien amb el temps atenent a l'evolució del tipus de permís segons mostra el requadre. El permís permanent és una garantia d'estabilitat emocional i laboral.
- L'idioma esdevé el primer esglaió fonamental per a avançar en la inserció sociolaboral i es converteix en un benefici assegurat.
- Les persones amb més qualificació tenen més possibilitats de ser contractades i avançar en el seu recorregut migratori. Amb el pas del temps es produeix una millora en el capital cultural de gran part de les persones immigrades
- Les xarxes socials esdevenen clau en els processos d'inserció sociolaboral i d'integració social. En molts casos són les xarxes socials les que promouen l'inici d'un recorregut migratori. Les persones segueixen construint la seva xarxa social amb els anys i aquesta els facilita la seva integració social.
- Es produeix una evolució progressiva de situacions de precarietat i d'instabilitat laboral cap a situacions més favorables a mesura que es coneixen els circuits i les tècniques específiques de recerca de feina de la societat d'acollida.
- Les institucions socials formen part de la vida de les persones immigrades de forma progressiva amb el pas dels anys i depenent del tipus d'institució. Les de tipus social apareixen a la seva vida de forma tardana en el seus processos d'assentament.
- A mesura que s'avança en l'àmbit laboral es produeix una possibilitat d'integració social més elevada.

- Les estratègies d'inserció són les mateixes tant en el cas dels homes que les dones. La diferència ve donada per una qüestió de gènere d'entrada que molts cops dificulta l'ús de les estratègies i la intensitat de els mateixes en el cas de les dones.
- La nacionalitat també pot ser un factor diferenciador del resultat d'aquestes estratègies. Les persones àrabs tenen més obstacles en el seu recorregut sociolaboral.

2.2. FASES I METODOLOGIA DEL PROCÉS D'INVESTIGACIÓ

2.2.1. Qüestions prèvies

Quan s'inicia un estudi de tipus qualitatiu cal tenir en compte una sèrie de qüestions prèvies que posicionen a l'investigador en un paradigma o paradigmes concrets.

Aquests paradigmes no deixen de ser orientacions teòriques que guien la nostra investigació segons els nostres coneixements i interessos sense oblidar la naturalesa de l'objecte d'estudi. En aquesta tesi s'ha optat per una orientació de tipus constructivista i interpretativista⁸.

Schwandt a Valles (1999) exposa el sentit del concepte constructivisme que adoptem en aquest estudi " la realidad, la verdad, no sólo se descubren , sino que se construyen; son producto de prácticas discursivas complicadas"

Per la seva banda l'interpretativisme també engloba diferents sensibilitats i teories complementàries herència de Weber⁹ i de Dilthey que en són els fundadors i que posteriorment autors com Blumer¹⁰ o Shutz¹¹ elaboren teories de referència com l'interaccionisme simbòlic o la fenomenològica.

⁸ Com diu Howe (2006) els interpretativistes són buscadors de sentit. Per a aproximar-nos al al coneixement de la conducta humana s'ha de partir del punt de vista de les persones implicades. No existeixen lleis immutables per a la conducta humana sino que la gent crea activament el món. És per tant el significat humà atorgat a cada situació i interacció social el que es considera bàsic en materia bàsica de la ciència social.

⁹ Cabdal resulta el concepte de Verstehen que ha estat motiu de nombroses reflexions per la seva gran influència sobre la sociologia posterior, especialment el funcionalisme estructural però també l'interaccionisme simbòlic. Verstehen pot tenir diferents acepcions. Segons Munch a Ritzer (1996) diu que per a entendre completament un fet s'ha de : 1) identificar el sentit de l'acció tal i com se la va proposar l'actor i 2) reconèixer el context al que pertany i es produeix l'acció.

¹⁰ Blumer (1981) és precisament un dels grans crítics del positivisme promogut pel funcionalisme i defensa en canvi la importància del coneixement empíric però com diu l'autor " la realidad existe en el mundo empírico y no en los métodos empleados para estudiarlo: hay que descubrirla examinado ese mundo , y no a través de los análisis o la elaboración de los métodos utilizados para estudiarlo".

Les persones immigrades provenen en gran part d'altres indrets amb altres cultures, unes més allunyades de la nostra i altres més properes. El que és clar és que aquestes persones han de passar per un conjunt de processos personals i socials que els ajudin a situar-se en un altre context social i cultural. El pas d'una situació a l'altra variarà en cada cas o en cada col·lectiu depenent d'una multiplicitat de factors. És en aquesta tasca de deconstrucció i construcció d'una nova realitat social en la que nosaltres volem conèixer els processos d'integració que les persones immigrades elaboren.

Com interpreten la realitat les persones immigrades i com interactuen socialment atenent al conjunt de significats de les accions i la significació que cada cultura pot donar a situacions similars ?. No podem oblidar que tot aquest procés requereix un temps i que en la nostra societat, aquests processos es produeixen en espais de convivència comuns de la vida quotidiana. En el cas del nostre estudi aquests espais de convivència són el treball com a eix fonamental i després la resta d'espais de la vida social. Per tant són processos molt exigents i molt primerencs, sense marge per a la reflexió ni la planificació.

A l'empresariat i a les persones autòctones que comparteixen aquests espais d'interacció social amb les persones nouvingudes, també els implica un canvi molt substancial en les seves dinàmiques relacionals establertes. És en aquest moment en el que es posen de manifest les construccions socials diverses i on poden aparèixer les veritables dificultats per a la integració.

Totes aquestes aportacions són cabdals per a situar el model proposat i són al mateix temps els paradigmes més propers i referents de la nostra proposta d'estudi.

A aquest plantejament cal afegir-hi que en el moment actual en el que ens trobem el debat sobre els paradigmes s'ha transformat en un debat secundari i com diu Valles (1999) el que cal és parlar de dissenys en la investigació qualitativa.

El concepte de disseny emergent Valles (1999:76) pren forma en aquest estudi atenent a les característiques del mateix. Com diu l'autor "El concepto de diseño emergente , así como la clave de la flexibilidad del diseño en los estudios cualitativos aparecen hoy en día ya recogidos en los textos de metodología cualitativa. (...) Un plan de acción que incluya muchos de los elementos de los

¹¹ Shutz és el pare de la fenomenologia i cal recordar que aquesta teoria ens obre portes a la comprensió de fenòmens socials que des d'altres perspectives no es tenen en compte. Mayoral i Tor (2009) fan referència específica a la dificultat que les persones podem tenir per comprendre altres cultures, que en definitiva és un dels grans reptes de la integració social. Si volem comprendre el fenomen migratori i volem conèixer els obstacles i les oportunitats de la integració social hem de fer-ho des de paradigmes creatius que ens ajudin a identificar d'una forma més ampla les realitats socials parlant-les que es poden construir al voltant del fenomen migratori. Cal tenir la capacitat de reflexionar sobre el nostre propi coneixement i construcció de la realitat així com apropar-nos a les circumstàncies de la construcció social de la realitat dels altres.

planes tradicionales , pero reserve el derecho a modificar, alterar y cambiar durante la recogida de datos" "la flexibilidad es crucial"

La flexibilitat del disseny de l'estudi qualitatiu és fonamental per a una investigació qualitativa d'aquest tipus, tanmateix l'especificitat dels actors investigats i el propi objectiu comparatiu en el temps de la tesi, així ho requereix.

Valles (1999:77) fa aquesta reflexió en aquest sentit " Ciertamente , en circunstancias de investigación sobre otras culturas, sobre aspectos poco estudiados y disponiendo de mucho tiempo, el modelo de diseño emergente resulta útil, encaja bien.(...) Sigue siendo un tipo de diseño que puede dar juego en un trabajo encaminado a la realización de una tesis doctoral".

En aquest cas podem dir que hem trobat situacions que ens han exigit aquesta flexibilitat en totes les fases del procés metodològic. Aquest tipus de situacions són habituals en una investigació que pretén aconseguir realitzar el seguiment d'empreses i persones concretes en un període de temps considerable i atenent als canvis socioeconòmics que s'han produït precisament en aquest darrer lustre.

En el cas de les empreses s'han produït canvis en els equips directius, canvis en la propietat de les empreses, tancament d'alguna d'elles i especialment un canvi de situació interna a nivell estratègic que ha generat dificultats de disponibilitat per a explicar obertament la seva nova realitat en el nou context.

Pel que fa les persones immigrades la mobilitat, inestabilitat i en molts casos la precarietat laboral ha suposat canvis dràstics i dramàtics en moltes de les persones que es pretenia fer el seguiment. La varietat de perfils i de situacions feia preveure una major accessibilitat a aquestes persones però que en el moment d'iniciar el treball de camp es va esvaïr ràpidament. Encara així s'ha treballat molt intensament en aquesta direcció, utilitzant gran quantitat d'estratègies i recursos que explicarem àmpliament.

Atenent a aquesta realitat, es posa de manifest la importància que pren la figura de l'investigador. Davant les dificultats es posen en relleu les capacitats i habilitats personals per a poder donar una sortida i resposta als entrebancs intrínsecs a qualsevol investigació.

Quadre 2. En aquest sentit podem tenir en compte les aportacions que fa Janesick a Valles (1999:78) a mode de quadre referint-se a les decisions de disseny a la investigació qualitativa:

Al principio del estudio	Durante el estudio	Al final del estudio
1. Formulació del problema	1. Reajuste cronograma de tareas	1. Decisiones sobre el momento y manera de abandono del campo
2. Selecció de casos y contextos	2. Observaciones y entrevistas a añadir o anular	2. Decisiones finales de análisis
3. Acceso al campo	3. Modificació de protocolos de observación y de guines de entrevista	3. Decisiones de presentación y escritura del estudio
4. Marco temporal		
5. Selecció de las estrategias metodológicas		
6. Relació com teoria		
7. Detecció sesgos e ideología del investigador	4. Generació y comprobación de hipòtesis	
8. Aspectos éticos		

Fuente: Basado en Janesick (1994)

Quadre 3. D'altra banda cal tenir en compte el que Valles (1999:80) exposa com el decàleg de l'investigador qualitatiu:

El buen investigador cualitativo
1. Es paciente, sabe ganarse la confianza de los que estudia
2. Es polifacético en métodos de investigación social
3. Es meticuloso con la documentación (archiva metódicamente y a diario)
4. Es conocedor del tema (capaz de detectar pistas)
5. Es versado en teoría social (capaz de detectar perspectivas teóricas útiles a su estudio)
6. Es, al mismo tiempo, capaz de trabajar inductivamente
7. Tiene confianza en sus interpretaciones
8. Verifica y contrasta, constantemente su información
9. Se afana en el trabajo intelectual de dar sentido a sus datos
10. No descansa hasta que el estudio se publica

Fuente: Basado en Morse (1994)

Aquests dos quadres exposats serviran d'esquema bàsic orientatiu sobre el que elaborarem la reflexió dels aspectes metodològics que s'han anat succeint durant la realització de la meua tesi així com de les meves capacitats i habilitats com a investigador durant tot el procés.

2.2.2. Metodologia i tècniques d'investigació seleccionades

2.2.2.1. Metodologia

El fet que es tracti d'un estudi que aborda l'evolució d'una situació estudiada l'any 2005 i que pretén fer una comparativa amb la situació de l'any 2011, fa necessari repetir no només la metodologia sinó també realitzar de nou el treball de camp a les mateixes empreses, entitats i persones immigrades de l'any 2005.

En aquesta ocasió l'estudi pretén aprofundir d'una forma més intensa en la idea d'integració social des d'una perspectiva més ampla que l'any 2005. A banda del treball de camp que ens ajudarà a elaborar el discurs comparatiu i l'evolució durant aquest període, cal incidir de forma especial en l'anàlisi de les dades referents a aspectes sociodemogràfics i ocupacionals al territori assenyalat. Finalment cal fer un recull exhaustiu de totes les aportacions teòriques ja existents en aquest àmbit i temàtica per a interrelacionar i contrastar de forma seriosa totes les dades i reflexions que puguin sorgir de la investigació.

Tenint en compte les característiques d'aquest estudi i els objectius que volem assolir, la metodologia més adequada serà l'estratègia de la "triangulació".

La triangulació fa referència a la combinació de tècniques d'investigació, tant pel que fa dins del mateix mètode (intramètode), com entre diferents mètodes (intermètodes), com a estratègia d'abordatge de la investigació. Valles (1999:121).

En aquest cas és molt important la combinació de les dades quantitatives i documentals, amb les qualitatives. Com planteja Lacomba (2001:54) en l'estudi sobre l'Islam immigrant, en el nostre cas l'elecció de la metodologia qualitativa no és arbitrària " Se trata de dar a los individuos entrevistados de restituir la lógica de sus comportamientos ; por que más allá de la cuantificación de determinadas prácticas , lo que nos interesa es llegar a poner de manifiesto las interpretaciones que los propios actores elaboran sobre estas".

2.2.2.2. Tècniques d'investigació

Rojas i Fernández (1999) en un estudi sobre històries de migració a partir de les tècniques qualitatives més rellevants, plantejaven els principis bàsics que aquestes contemplaven a partir de les aportacions d'Anguera (1995), Colàs i Buendía (1992) Guba i Lincoln (1985): -Concepció múltiple de la realitat, sobretot a nivell interpretatiu.- Interessa la comprensió dels fenòmens, aprofundir en les relacions internes, en la intencionalitat de les accions, no es pretén la simple descripció, es vol captar el significat de les coses per descriure els fets socials. -L'investigador i el subjecte/objecte investigar, s'influeixen mútuament, es defineix una situació d'investigació en la que l'investigador participa de la situació. -Es pretén un coneixement dels casos individuals, no es busquen abstraccions universals, tot i així, s'intenten establir regularitats i comparatives amb altres casos per a mostrar que és l'específic i lo general d'una situació en un context concret. -Impossibilitat d'establir relacions de causa-efecte, donada la complexitat de la realitat social estudiada amb les seves múltiples interaccions, els seus procediments són més inductius que deductius. -El propi investigador no intenta ser una simple espectador, sinó que els seus valors són importants a l'hora d'interpretar les situacions d'investigació.

Anàlisi de **fonts secundàries**, especialment d'aquelles que són específiques sobre el mateix tema i especialment d'aquelles que aporten dades del territori estudiat. Existeixen estudis amb un objecte semblant al nostre, amb l'ús de tècniques qualitatives com el nostre i amb resultats que ajuden a complementar el nostre discurs.

En aquest sentit cal dir que existeix una gran quantitat de bibliografia relacionada amb la qüestió migratòria. En el nostre cas hem fet una selecció d'aquells temes que podien ajudar-nos a construir el discurs de la nostra tesi, essent conscients que deixàvem altres aportacions també importants sense fer-ne referència pel camí.

En una primera etapa la recerca bibliogràfica es va centrar en aspectes de tipus metodològic que emmarquessin la nostra proposta de tipus qualitatiu. Posteriorment ens vam centrar en construir un marc teòric a partir de les aportacions més generalistes que els autors de la sociologia actual han realitzat en els darrers anys. L'objectiu era centrar el tema des d'un marc teòric de la societat en general, tanmateix no podem oblidar que vivim en un procés permanent de canvi, fruit de l'anomenada globalització i que qualsevol fenomen social nou o qualsevol anàlisi social aportat, ens ajuda a interpretar la nostra realitat amb més profunditat. En una segona etapa la recerca es va centrar en autors que han estudiat i teoritzat de forma específica sobre el fenomen migratori des d'una perspectiva històrica i analítica pel que fa la seva evolució i les seves explicacions a un nivell més macro. Més endavant es va introduir la recerca d'aportacions més específiques per temes i àmbits relacionats amb la investigació a nivell més micro.

En aquest punt es va haver de fer una tria i una selecció dels materials que podien semblar més adients per la nostra investigació ja que l'objecte d'estudi encara que és ampli, no volia allunyar-se en excés de l'objectiu inicial. Encara que el fil conductor de la tesi és l'àmbit sociolaboral, la investigació i el treball de camp ens ha anat conduint a temes més amplis lligats a la integració i especialment a qüestions relatives a la discriminació, al paper cabdal de la religió i de forma molt específica a centrar-nos en dos grans col·lectius com són el col·lectiu àrab i el Sub-saharià. Per aquets motius la bibliografia cada cop ha pres un caire més reduït i específic.

En una darrera etapa la recerca bibliogràfica s'ha anat orientant a aspectes cada cop més específics i més especialitzats que han resultat molt útils. Les investigacions més aplicades i una gran quantitat i varietat d'informes especialitzats que han acabat d'arrodonir el nostre discurs.

Val a dir, però que pel que fa la bibliografia no s'han volgut oblidar les aportacions dels autors clàssics en aquells aspectes més rellevants relacionats amb el tema de la tesi i que sempre són l'origen dels grans temes de debat de la sociologia.

Posteriorment s'ha dut a terme l'estudi documental de l'evolució a nivell socioeconòmic i sociodemogràfic de la situació a les terres de Lleida. S'ha dut a terme una recerca a nivell estadístic i quantitatiu de les dades més rellevants sobre la demografia a les terres de ponent, les dades relatives als permisos de residència i treball i les dades ocupacionals més importants. Per a fer-ho s'han utilitzat les fonts existents més rellevants com són: L'Institut Nacional d'Estadística (INE). L'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), L'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya. El observatorio permanente de la Inmigración de la Secretaria General de la Inmigración y emigración del Ministerio de Empleo y seguridad social. Els butlletins trimestrals "La immigració en xifres" de la Direcció general per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya. L'observatori de la immigració a Catalunya Migracat.cat. El butlletí socioeconòmic de Lleida publicat per l'Ajuntament de Lleida i altres fonts d'interès.

En aquest estudi ens hem basat en la realització **d'entrevistes qualitatives en profunditat** a les persones que ja van ser entrevistades l'any 2005. D'una banda a les persones pertanyents al món empresarial i d'altra banda a les persones immigrades que van participar del primer estudi. Com ja hem comentat anteriorment es tractava de fer un seguiment de l'evolució en cada cas ja sigui de les experiències empresarials i de les trajectòries vitals de les persones immigrades. L'objectiu era realitzar entrevistes que tinguessin una durada d'una hora i mitja de mitjana i que ens ajudessin a fer el recorregut de forma detallada i pausada de tot el temps estudiat.

Com diu Ortí, a García ,Ibáñez i Alvira (1992:197) l'entrevista ens ha de servir per arribar allà on no ens permeten altres tècniques d'investigació més quantitatives, sobretot en àmbits molt determinats "Lo que aspiramos a ver y podemos estudiar en el discurso del entrevistado no son- en este género de investigación- sus problemas personales, sino la forma social-cultural y de clase-de la estructura de su personalidad y los condicionamientos ideológicos de su proceso motivacional típico".

En el cas de les persones immigrades no podem parlar d'històries de vida en el sentit estricte, però el fet d'indagar i aprofundir en el seu recorregut migratori ens situa en una posició que en alguns casos ha suposat retrocedir molts anys en la seva història i d'alguna manera podem dir que pràcticament ha estat una història de vida. Com explicarem més endavant algunes d'aquestes entrevistes es va allargar més de dos hores i es van haver de realitzar en dos moments diferents per la impossibilitat emocional de continuar endavant amb la mateixa.

Com planteja Subirats en un estudi qualitatiu a partir del recull de diferents relats de vida (2006:188)" Si las narrativas no ahondan en la producción de verdades ,cabe preguntarse qué valor añadido pueden aportar. Lo que diferencia el método narrativo del método historiográfico no reside en corroborar si los hechos sucedieron tal como la persona los narra (basándose en unos datos supuestamente má objetivos que las palabras y los recuerdos de quienes nos los cuentan), sino en la interpretación que el encuentro entre diferentes subjetividades generan de forma dialògica acerca de su trayectoria vital. Así lo que en un principio podía parecer un obstáculo constituye una riqueza, un campo de posibilidades de interpretación y anàlisis que nos aproximan a la cotidianidad de estas subjetividades, cómo perciben su vida pasada y qué efectos tiene sobre el momento presente".

El grup de discussió és la tècnica que ens ha ajudat a complementar i aprofundir en aspectes que de forma individual era més difícil assolir. Aquests grups de discussió s'han realitzat de forma molt específica atenent a la tipologia de la investigació.

Aquesta tècnica serà de màxima utilitat per a contrastar les dades obtingudes en les entrevistes qualitatives realitzades. A més a més, inclourà un nombre de preguntes imprescindibles per a poder complementar metodològicament la recerca i poder analitzar les dades de la forma més adient en cada cas. Es va realitzar un grup de discussió amb dones que no formaven part del grup de dones entrevistades, ja que es volia contrastar i complementar el discurs individual amb una visió més de conjunt. Al grup van participar vuit dones de les quals dos eren algerianes, una camerunesa, una Gambiana, una senegalesa, dos marroquines i una Maliense. Aquest grup no es va poder gravar davant la negativa de dos de les dones participants al grup, amb la qual cosa es va haver de recollir de forma escrita.

Observació participant

En aquest cas és molt important exposar la importància cabdal que l'observació participant ha aportat al treball de camp i que ha servit per a complementar i guiar en tot moment l'anàlisi específic pel que fa el capítol corresponent a les persones immigrades i els seus discursos, actituds i comportaments amb el pas dels anys.

L'observació participant en aquest estudi ve donada per la meua pròpia dedicació professional en els darrers sis anys de la meua vida laboral. La meua dedicació com a tècnic d'inserció social i laboral contractat per una empresa d'iniciativa social m'ha donat l'oportunitat de treballar durant un període aproximat de sis anys diàriament en diferents projectes específics amb persones immigrades i altres que i encara no ser específics han incorporat cada cop amb més freqüència persones immigrades. Aquests han estat programes adreçats a dones, a joves o programes específics com la renda mínima d'inserció.

Sóc conscient de la meua implicació en aquest àmbit i en aquesta temàtica que provoca en el meu cas una preocupació pel futur incert que es dibuixa per aquestes persones en relació a la seva inserció sociolaboral i integració social, però sóc també coneixedor dels riscos que pot tenir un excés d'implicació que en tot moment he contrastat amb altres professionals i el meu director de tesi per a corregir qualsevol visió esbiaixada de la realitat.

Com diu Valles (1999) quan es refereix als elements del disseny de la investigació qualitativa i en concret a la formulació del problema a estudiar, apareixen preguntes sobre el tema a estudiar i la motivació per a triar un tema en concret. En aquest sentit sorgeix precisament l'experiència personal i professional com a font d'inspiració o d'identificació de problemes a estudiar, com seria el meu cas.

L'autor recorda que segons Ellandson i altres (1993) " reiteran la importància de que el problema seleccionat intrigue al investigador , le apasione y así consiga aproximarse mejor a las realidades que se viven en las situaciones humanas estudiadas. (...) No obstante conviene recordar la recomendación de Morse (1994:221) sobre la necesidad de reconocer estas razones (personales o profesionales) de la selección del tema de estudio con el fin de evitar sesgos".

Aquest risc expressat per diferents autors pot esdevenir en l'actualitat i en el meu cas en una oportunitat única per a poder conèixer des d'una visió privilegiada i molt especialitzada d'una qüestió que no és coneguda ni ha estat estudiada en gaires ocasions. Accedir a persones immigrades per a que parlin amb llibertat i àmpliament sobre aquests temes no és una tasca senzilla ni de fàcil accés¹² així

¹² En altres estudis en els que he participat i que proposaven una metodologia qualitativa basada en l'entrevista en profunditat, he pogut comprovar que les persones immigrades no són de fàcil accés si no existeix un vincle previ o una persona que faci d'intermediària en la negociació. Tot i així si no existeix la confiança el resultat d'un entrevista d'aquest tipus resultarà molt pobre en la majoria dels casos. Si tenim en compte el perfil de les persones que han participat de l'estudi, d'origen àrab i subsaharià i afegim la qüestió de gènere la situació esdevé encara més complexa.

com tampoc ho és l'accés als empresaris i a les seves reflexions i valoracions. Cal per tant un lligam amb aquestes realitats que molts cops va unida precisament al propi interès professional i personal i al desenvolupament d'una tasca professional determinada.

Cal afegir que aquesta participació en projectes específics m'ha donat la possibilitat d'atendre a gairebé 1000 persones immigrades amb les seves corresponents històries personals i laborals. D'aquestes 1000 persones moltes d'elles s'han incorporat a projectes que han suposat al mateix temps l'assistència continuada a grups socioeducatius i l'assistència regular a entrevistes de seguiment. El meu interès per aquest tema m'ha obert la possibilitat de realitzar de forma constant i permanent grups de discussió amb multitud de persones immigrades en diferents èpoques i moments que m'han ajudat a seguir amb detall l'evolució del fenomen migratori des dels propis afectats.

Podem dir que la perspectiva emic¹³ o de l'actor va lligada precisament a la seva recerca continuada de feina per a assolir la inserció sociolaboral, a partir de l'ús d'un conjunt d'estratègies que inclouen l'assistència a serveis específics que actuen com a canalitzadors i en alguns casos com a intermediadors, entre l'oferta i la demanda. Aquests dispositius acullen i treballen conjuntament amb les persones nouvingudes a partir de les pròpies experiències, habilitats, coneixements i expectatives sobre aquest tema. En el meu cas aquesta interacció continuada a partir de la seva adscripció a projectes de llarga durada, m'aporta la seva visió sobre una qüestió cabdal en la seva vida ,determinada entre altres aspectes , per la seva cultura al mateix temps que em permet interpretar les seves conductes, comportaments, valoracions i reflexions que giren al voltant d'aquesta tasca permanent ,que correspondria a la perspectiva ètic de l'observador.

Com diu Beltrán a Ferrando, Ibáñez i Alvira (1992:42) " La comunicación lingüística entre observador y observados es , pués , esencial para la técnica de la observación participante, comunicación que será tanto menos estructurada y formalizada, esto es, tanto más rica e imprecisa, cuanto mayor sea el grado de participación del observador. El observador no puede decir lo que ocurre sin interpretarlo , y tal interpretación ha de comenzar por la identificación del punto de vista del nativo, de forma que se garantice la intersubjetividad en términos émic de sus conclusiones; esto implica que al menos en un primer momento, el investigador trate de aprehender el conocimiento que los miembros del grupo o comunidad estudiados tienen de la cosa que se estudia, y sólo más tarde podrá pasar a describirla o explicarla en sus propias categorías , esto es, con las categorías de la ciencia".

¹³ En aquest debat constant i permanent sobre la metodologia qualitativa i quantitativa Ibáñez (1994:33) estableix una comparativa entre la perspectiva èmic i ètic en la investigació social i exposa: "El enfoque émic se caracteriza, frente al enfoque étic, por los siguientes rasgos: es específico e intracultural-(el étic es genérico e intercultural), se basa en el descubrimiento (el étic en la predicción), constituye un punto de vista interior (el étic exterior), es relativo (el étic absoluto), es integrador (el étic fragmentador), es final-proporciona el punto de llegada-(el étic es inicial-proporciona un punto de partida).

La recollida per part de l'observador ha estat constant a partir de les diferents metodologies i tècniques d'investigació així com l'ús de les metodologies pròpies de l'entitat i donen una consistència i suport molt destacable al propi treball de camp específic de la tesi doctoral, a partir de bases de dades i de l'elaboració d'itineraris personalitzats d'inserció i el recull de les entrevistes realitzades i dels grups realitzats.

2.2.2.3 Formulació del problema

En aquest cas la formulació del problema ja ha quedat de manifest que era fruit d'una primera investigació realitzada l'any 2005 a partir d'una proposta d'estudi vinculada al centre de Cooperació Internacional de la UDL i Creu Roja de Lleida i que em va donar la oportunitat d'endinsar-me en un terreny que per a mi era molt atractiu, encara que poc conegut, com era la immigració des de la vessant de la seva integració a partir de la seva inserció sociolaboral.

A partir de l'any 2005 es va produir, com ja he comentat anteriorment, un canvi en la meva dedicació a nivell laboral i vaig tenir l'oportunitat de començar a treballar de forma directa amb persones immigrades que es trobaven en una fase de recerca de feina.

Des de l'any 2005 fins l'any 2011 he exercit una part de la meva tasca professional treballant a diari amb persones immigrades en la seva orientació laboral, recerca de feina, formació i acompanyament a la inserció. Aquesta situació privilegiada al mateix temps que de responsabilitat professional, em va portar a definir d'una forma clara i sense dubte el problema a investigar.

El fet d'estar en contacte amb la realitat de la inserció laboral de les persones immigrades des de diferents projectes i programes així com el contacte amb empreses privades, m'ha donat la possibilitat d'accedir i d'obtenir informació a partir de diferents tècniques a aproximadament mil persones immigrades homes i dones, en aquests sis anys. Aquesta informació i coneixement adquirida en aquest període ha estat un gran avantatge per a assolir els objectius proposats a la tesi.

Sense aquest accés directe a les persones immigrades i a les empreses, no hagués estat possible plantejar aquest objecte d'estudi, atenent als objectius del mateix. Voler conèixer les històries de les persones immigrades més enllà de les dades bàsiques que estan disposades a deixar en una oficina amb l'esperança d'assolir una feina, no és fàcil i requereix un nivell de confiança que no es pot donar de forma espontània. El fet de treballar en un dispositiu d'aquesta tipologia també et dona la possibilitat d'accedir a altres entitats i altres equips tècnics d'altres organitzacions i a partir de diferents espais de coordinació poder conèixer altres visions i plantejaments enfront aquesta realitat.

Al mateix temps és molt difícil accedir a les empreses per a que vulguin explicar la seva forma d'entendre el fenomen migratori i que exposin obertament el seu posicionament empresarial davant aquest fenomen. En aquest sentit la confiança amb l'investigador és imprescindible i per tant s'ha de treballar d'una forma constant i amb molta paciència.

L'any 2010 vaig gaudir d'una ajuda per a la realització de tesis doctorals a partir del Centre d'estudis jurídics Europeus i Mediació (CEJEM) de la Universitat de Lleida , que em va donar donar l'oportunitat de reprendre l'estudi iniciat l'any 2005 i donar-li una nova perspectiva a la meua tesi, afegint d'una banda la vessant comparativa i d'altra banda la possibilitat de realitzar un seguiment individualitzat de les persones que vaig entrevistar l'any 2005 així com de les empreses.

Aquesta ajuda em va donar la possibilitat de desenvolupar la idea que sempre havia tingut en ment de poder realitzar un treball més longitudinal en un àmbit poc estudiat i en un territori concret. Incloure la qüestió territorial és un aspecte que pot portar a ser criticat de localista i reduccionista, però en aquest cas considero molt important poder conèixer les particularitats del fenomen migratori en un territori concret. D'aquesta manera, es poden donar respostes concretes a dinàmiques socials específiques que es produeixen a nivell local en uns territoris determinats i no en altres, encara que són el resultat de fenòmens més globals que no es poden obviar. D'alguna manera hem de poder fer real i pràctic el concepte de glocalització¹⁴ i del seu significat particular al nostre territori.

La revisió de la literatura i de la documentació també ha estat un dels aspectes més importants en aquest període ja que he actualitzat la literatura escrita en els darrers sis anys, en un context d'un gran canvi a nivell socioeconòmic. He pogut constatar que existeix una aportació important pel que fa la qüestió migratòria a les terres de Lleida que han estat de gran utilitat per reforçar o contrastar les idees que emergeixen d'aquest estudi.

El fet de revisar la documentació amb una perspectiva de sis anys així com rellegir les conclusions del primer estudi i de les noves hipòtesis plantejades ens ha aportat una revisió de conceptes, teories i idees que he pogut reformular i replantejar a la nova realitat socioeconòmica.

En aquesta primera fase de preparació i formulació del problema, també he de dir que ha estat molt útil i recomanable seguir alguns dels consells en relació a aquest punt com el que plantegen Strauss i Corbin a Valles (1999:85): "el riesgo de

¹⁴ Rollan Robertson es considera el primer en parlar d'aquest concepte a "Glocalización: tiempo-espacio y homogeneidad-heterogeneidad" dins del llibre Cansancio del Leviatán. Problemas políticos de la mundialización coordinat per Juan Carlos Monedero. Per la seva banda , Dasseto (2006) fa referència a la glocalització afegint-hi dos conceptes nous. D'una banda a la idea de globalització ,el concepte de "planetarització que engloba tres aspectes 1-la difusió cultural, 2- la mundialització (economia, empresa, mercats financers,etc) i 3-La globalització (canvis en l'espai-temps, noves tecnologies) i d'altra banda el concepte de territorialització que comporta 1- centració que comporta una singularitat i unicitat a l'espai, 2-Regionalització i 3-localització (activitats realitzades en un espai i temps determinat).

revisar a fondo la literatura, al comienzo de un estudio culitativo encauzado más a generar que a testar teoría, reside en el peligro de cercernar la creatividad analista. Por ello animan a usar todo tipo de literatura relevante (técnica o no), pero tratando de evitar ser cautivados por ésta”.

2.2.3. Selecció de casos i contextos

Atenent a les característiques de l'estudi hem d'exposar com es va plantejar l'estudi en la primera fase l'any 2005 i quines han estat les condicions en les que s'ha realitzat el treball de camp sis anys després.

2.2.3.1. L'any 2005

El treball de camp d'aquest estudi estava basat en la realització d'entrevistes semiestructurades a empresaris i/o càrrecs de responsabilitat en les àrees de direcció, gerència i recursos humans. Aquestes empreses havien de ser representatives del teixit empresarial de les terres de Lleida, atenent a criteris de grandària i tipus de sector i activitat.

Pel que fa a la grandària es va considerar la diferenciació entre gran empresa a partir de 200 treballadors, mitjana empresa entre 50 i 200 i finalment petita empresa aquelles que tenen menys de 50 treballadors.

En quant el tipus d'activitat es va tenir en compte el teixit empresarial de les terres de Lleida i es va prioritzar aquelles activitats pròpies del territori. Sector agrícola, agroalimentari, construcció i serveis.

Finalment es va tenir en compte el pes específic del territori de Lleida ciutat sense oblidar les empreses de la corona de Lleida que són, en alguns casos, empreses referents en els seus sectors i activitats i que tenen un pes específic en la dinàmica del mercat laboral de les terres de Lleida.

Per a poder contactar amb aquest col·lectiu ampli i heterogeni, es va fer canalitzar a partir d'una persona que va fer una tasca d'informant privilegiat al mateix temps que va realitzar un primer contacte amb els responsables de gran part de les empreses amb les que tenia una relació molt propera. D'aquestes empreses es van escollir aquelles que s'ajustaven als criteris plantejats a l'estudi i que es van mostrar d'entrada més obertes a participar.

També es va fer ús dels contactes personals a partir de relacions professionals i personals. L'efecte de la bola de neu va ser una altra de les tècniques emprades per arribar al nombre d'empreses previstes.

Val a dir que en tots els casos la resposta va ser ràpida i efectiva i donant facilitats en tot moment.

D'altra banda es contemplava la realització d'entrevistes a 50 persones immigrades de diferent sexe i procedència. Després de valorar diferents opcions d'apropament a aquestes persones es va decidir contactar amb diferents centres que treballaven amb persones immigrades des d'una perspectiva d'inserció sociolaboral i que tinguessin una voluntat de facilitar-nos l'accés a aquestes persones.

Finalment va ser una entitat concreta la que ens va donar accés a aquest contacte directe i així poder entrevistar a les persones que es tenia previst en un període de temps molt curt i amb tot tipus de facilitats.

En el cas de les institucions intermediàries es va fer una tria segons els criteris bàsics, d'una banda les que fossin d'iniciativa mercantil i d'altra les entitats d'iniciativa social i finalment l'administració i sindicats.

En aquest cas els contactes van ser telefònics amb les persones responsables de les empreses i entitats i la resposta va ser ràpida. En la majoria dels casos existia una relació prèvia que va facilitar l'entrada i en aquells casos desconeguts també es va poder fer la feina amb facilitat.

Quadre 4. El treball de camp de l'any 2005 es va concretar d'aquesta forma:

	Gran empresa	13
Entrevistes en profunditat a empresaris gerents, directors de recursos humans, directors financers, caps de producció	Mitjana empresa	9
	Petita empresa	4
	Caire mercantil	1
Entrevistes a tècnics d'institucions intermediàries	Iniciativa social	4
	Sindicats	1
Entrevistes a persones immigrades	Homes	38
	Dones	12
Entrevista Subdelegació govern	Responsable tècnica	1

En primer lloc podem dir que la credibilitat de l'estudi va quedar garantida pel nivell de significació de les empreses contactades i pels càrrecs representatius de les persones que els representaven en l'entrevista. Aquestes entrevistes van tenir una durada, en la majoria dels casos, de més de dues hores i que en gran part es van poder gravar per a facilitar la tasca de l'entrevistador. Per diferents motius tres empreses no van deixar gravar la conversa

El fet de ser empreses contactades per una persona de total confiança ens va facilitar un accés ràpid i relativament fàcil a la concertació de les entrevistes, en les quals es van mostrar obertes a parlar i explicar àmpliament la seva visió del tema. En diverses empreses l'entrevista es va fer de forma conjunta a més d'una persona responsable; en ocasions es tractava del gerent amb la persona responsable del departament de recursos humans, caps de producció, directors financers entre d'altres

Cal dir que hem considerat important incloure el nombre de persones entrevistades encara que siguin de la mateixa empresa. Aquesta decisió respon a la idea que el que ens interessa és el discurs de les persones que tenen càrrecs importants a les empreses i que poden tenir visions diverses sobre la mateixa qüestió. En definitiva són persones individuals amb un objectiu comú que és l'empresa però amb formes de pensar que poden variar. Aquest plantejament ha resultat vàlid ja que s'han produït debats interns molt interessants i profitosos en moltes d'aquestes entrevistes grupals.

Un exemple d'aquesta disponibilitat queda palesa en el fet que en dos dels casos estudiats, es va produir una entrevista amb tres persones al mateix temps i en altres quatre casos es va produir l'entrevista amb dues persones conjuntament.

Les entrevistes a les persones immigrades es van poder realitzar gràcies a la col·laboració desinteressada d'una entitat d'iniciativa social que va mostrar tenir un gran interès en participar de l'estudi. L'èxit en la viabilitat d'aquesta tasca es va basar en la confiança que aquestes persones tenien amb la persona responsable per a accedir a ser entrevistades per una persona desconeguda sense previ avís.

Aquest període de temps va abastar des de l'1 de desembre fins el 31 de desembre de 2005.

Quadre 5. El perfil per nacionalitat i sexe de les persones entrevistades l'any 2005 va quedar configurat de la següent manera:

País d'origen	Homes	Dones	Total
Mali	6	1	7
Mauritània	10	0	10
Algèria	7	2	9
Marroc	8	2	10
Senegal	4	0	4
El Congo	1	1	2
Ghana	1	0	1
Camerun	0	1	1
Gàmbia	1	1	2
Colòmbia	0	1	1
Equador	0	1	1
Guinea Konacri	0	2	2
Total	38	12	50

Aquest perfil s'ajustava a la realitat migratòria de les terres de Lleida atenent a les dades corresponents a aquell període¹⁵.

El que es pretenia era copsar d'una forma directa quina era la valoració que feien aquestes persones de la seva situació en un moment determinat sense filtres ni intermediaris i amb poc marge per a pensar la resposta més correcta o encertada. Aquesta metodologia va suposar que les entrevistes realitzades a les persones immigrades no es van poder gravar davant la dificultat que es va produir per diferents raons. En alguns casos es negaven a ser gravats, en altres era una qüestió d'idioma i finalment es va decidir que era més ètic no gravar-los atesa la manca de confiança manifestada davant la presència de la gravadora, la qual era

¹⁵ Les dades demogràfiques es presentaran de forma àmplia al capítol 4 de la tesi doctoral.

més un obstacle que una eina facilitadora. Aquestes entrevistes van tenir una durada d'una hora en la majoria dels casos.

En aquest cas és important parlar del paper de la persona responsable de l'entitat i el seu rol de facilitadora i medidora i també cal dir que la meua amplia experiència en el camp de l'entrevista em va facilitar poder portar a terme aquesta tasca amb més possibilitats d'èxit. Crear un clima de confiança d'honestedat i d'autenticitat van ser els principis que van guiar la meua tasca com a investigador, per a poder obrir la porta al coneixement de les seves experiències. El recull de les dades a nivell escrit i l'observació van ser dos tasques fonamentals per a poder recollir de la forma més amplia i vàlida possible l'entrevista realitzada.

Val a dir que en aquells moments la informació que es va recollir estava molt encaminada a aspectes molt centrats en la inserció laboral i molt condicionada com hem comentat pel tipus de treball previ i de relació que no s'havia pogut treballar de forma pausada i planificada. Podem dir que el nombre total de persones que s'havien d'entrevistar (cinquanta), les urgències de la recerca i dels terminis marcats per a la seva justificació feien necessària una estratègia d'aquest tipus.

Per la seva banda, les entrevistes a les entitats intermediàries i altres van estar gravades i van durar entre una hora i dos hores en la majoria dels casos. El fet de mantenir una relació professional amb la majoria de les persones entrevistades, va facilitar l'accés a la informació en tots els sentits.

Com ja hem comentat amb anterioritat, en aquesta fase de l'estudi es va entrevistar a una persona responsable de la subdelegació de govern que va donar una visió molt interessant i complementària d'una realitat que s'estava produint en aquella època. El fet que s'estés produint un procés de regularització extraordinària i la contractació en origen cada cop més utilitzada, generaven un context de màxim interès per a la investigació.

2.2.3.2. L'any 2011

En aquest cas l'objectiu prenia un sentit molt diferent al de l'any 2005. Podem afirmar en aquests moments que era un objectiu certament ambiciós encara que en el moment de plantejar-ho no n'érem del tot conscients. En aquesta ocasió l'objectiu era poder repetir el mateix treball de camp, entrevistant als mateixos protagonistes. Empresariat i persones immigrades¹⁶.

¹⁶ En aquesta segona etapa i atenent a la situació de crisi, es va desestimar repetir les entrevistes a les entitats intermediadores per diferents motius. D'una banda per la desaparició de les empreses de treball temporal que s'havien entrevistat en a primera fase i d'altra banda en el cas de les de caire social, es va optar per l'ús de l'observació participant. Com ja hem avançat amb anterioritat el fet d'exercir una tasca professional en aquest àmbit de forma quotidiana, em donava la possibilitat de participar de diferents espais de coordinació i d'altres foros en els que podia recollir directament totes les preocupacions i valoracions necessàries, sense la necessitat explícita de realitzar entrevistes. En aquest sentit es va

Aquest ha estat un dels aspectes metodològics més rellevants d'aquesta tesi ja que les circumstàncies ens han permès poder fer un estudi comparatiu en el temps però al mateix temps un estudi de seguiment de casos que ens donen el testimoni de l'evolució de la seva situació en un període de sis anys.

En el moment de plantejar aquesta proposta, semblava que seria factible, no sense dificultats, però un repte assumible. Això suposava, d'una banda recuperar el contacte amb les empreses sis anys després, en un context de crisi econòmica i sense haver mantingut cap tipus de relació en pràcticament cap cas. Suposava també el fet de contactar amb persones que en el seu moment van ser usuàries d'un servei d'inserció laboral per a persones immigrades amb les quals existia algun cas en el que s'havia mantingut el contacte, però no es sabia res de la situació de la resta.

Resultava interessant saber i conèixer els recorreguts sociolaborals que havien tingut aquestes persones, usuàries en un moment concret d'un servei d'inserció sociolaboral de forma gairebé anecdòtica, durant aquest curt però intens període de temps. La tasca de recerca i d'investigació es presentava interessant i, alhora, era tot un repte personal.

Per portar a terme aquest treball, com ja hem comentat amb anterioritat, es va comptar amb una ajuda econòmica del CEJEM que va oferir la possibilitat de poder planificar d'una forma temporal la realització d'aquesta segona part de l'estudi. Atenent al cronograma general de la meua tesi i ajustant les temporalitats als requeriments de l'ajuda, vaig planificar un període de cinc mesos per a poder abordar el que suposava aquest repte. Repte davant la incertesa de no saber quina seria la resposta que es rebria per part de tots els protagonistes de l'estudi, d'una banda la possible reticència de l'empresariat en un moment de crisi i d'altra banda la resposta de les persones immigrades sis anys després.

Pel que fa les empreses i les persones amb les quals es va treballar, es va iniciar el contacte a partir d'una trucada telefònica amb l'objectiu de parlar amb les persones ja contactades en el seu moment. Podem parlar de dificultats importants en aquesta fase ja que es van produir diferents situacions: empreses que havien canviat de propietaris, empreses que havien canviat els seus càrrecs directius, persones que havien marxat de l'empresa i empreses en crisi que consideraven que no podien dedicar temps a col·laborar en aquest tipus d'estudis

Encara així podem dir que la resposta ha estat molt positiva en la seva valoració final, atenent a la situació econòmica que s'està vivint i que en alguns casos no eren les persones que havien col·laborat amb anterioritat o no recordaven la seva participació.

considerar molt més rellevant la visió que en tenien tant des del món empresarial com de les persones immigrades donada la coïntura econòmica del moment i també per les pròpies conclusions del primer estudi que les qüestionaven en la majoria de casos en el cas dels empresaris, no així en el cas de les persones immigrades i que semblava interessant conèixer com havia variat aquesta visió amb els anys

Pel que fa a les persones immigrades, aquest era un gran repte i s'han hagut de realitzar diferents accions per a poder contactar amb elles. D'una banda s'ha utilitzat la trucada telefònica que només va ser efectiva en un petit nombre de persones. D'altra banda s'ha fet ús de persones conegudes i de relacions d'amistat i familiars per arribar a la seva localització.

En última instància es van utilitzar informants clau que tenien accés a informació que ens podia donar pistes sobre la localització d'algunes persones i d'aquesta manera poder descartar o incloure definitivament la seva participació.

Les dificultats més grans s'han produït en aquelles persones que no han respost a la trucada telefònica ni tenien una xarxa social mínima al territori. També cal dir que ha existit certa reticència per part d'algunes persones que no han volgut ser entrevistades.

Podem afirmar que aquelles persones que han estat entrevistades han facilitat una font d'informació privilegiada a partir de les seves experiències, oferint el seu temps de forma generosa en tots els casos.

L'objectiu era contactar amb el màxim nombre de persones possible, atenent a les dificultats que presentava l'estudi, tanmateix el valor afegit de la tesi ve donat en gran part per l'anàlisi de l'evolució de casos molt concrets en la seva trajectòria sociolaboral.

Quadre 6. El treball de camp de l'any 2011.

	Gran empresa	5
Entrevistes en profunditat a empresaris gerents, directors de recursos humans, directors financers, caps de producció	Mitjana empresa	6
	Petita empresa	3
Entrevistes a persones immigrades	Homes	15
	Dones	10
Grup de discussió persones immigrades	Dones	1

En primer lloc val a dir que per a la realització del treball de camp, la planificació per a aquest àmbit empresarial era de set mesos atenent les dificultats que es preveien en aquest sentit, previsió que va resultar molt realista.

Pel que fa les entrevistes a les empreses es pot comprovar que el nombre de persones entrevistades ha disminuït de forma considerable passant de 26 persones pertanyents a 17 empreses a 16 persones pertanyents a 14 empreses.

El fet que hagi disminuït el nombre de persones respon al que hem anat comentant anteriorment, una menor predisposició i disponibilitat per dedicar un temps a aquestes col·laboracions per a la recerca. El fet més rellevant en aquest apartat de la recerca és la consecució d'un nombre d'empreses prou significatiu per les seves característiques per a que mantingui la credibilitat de l'estudi. En molts casos hem hagut d'esperar pacientment la resposta afirmativa per a poder realitzar l'entrevista.

Només han quedat fora de l'estudi tres empreses de les que van participar l'any 2005. Hem rebut la negativa de forma explícita de no poder realitzar l'entrevista de dues empreses després d'estar en contacte de forma permanent durant gairebé cinc mesos.

En el cas de la tercera empresa, va resultar que ha estat comprada per una altra empresa multinacional. En aquest cas es va considerar que no era adient entrevistar els nous propietaris de l'empresa atinent a que s'havia produït també un canvi d'activitat

Per a la realització d'aquesta part del treball de camp era necessari aconseguir entrevistar les mateixes empreses i si es donava el cas, a les mateixes persones que ho van fer en el seu moment. En aquest sentit podem dir que s'han produït grans canvis interns en el sí de les empreses, especialment en les grans empreses que han fet que s'hagués d'entrevistar persones diferents a les de l'any 2005. A la mitjana i petita empresa els canvis han estat gairebé inexistents i s'ha pogut parlar amb les mateixes persones del 2005.

Pel que fa a la durada de les entrevistes també s'ha produït una reducció important del temps invertit ja que en la majoria dels casos les entrevistats han tingut una durada d'una hora. Tot i així s'han realitzat quatre entrevistes d'una durada de més d'una hora.

És cert que d'entrada suposava una actualització de la informació però com he comentat amb anterioritat, la disponibilitat i el temps era més escassa. Tot i així al tractar-se d'una actualització de la seva visió s'ha ajustat satisfactòriament al nostre objectiu.

Quadre 7. Perfil detallat de les persones immigrades entrevistades l'any 2005 i 2011 amb els acrònims¹⁷ que ens serviran com a identificadors en la fase d'anàlisi del treball de camp.

¹⁷ Els acrònims relatius a les persones entrevistades de l'àmbit empresarial s'han construït atinent els següents paràmetres corresponents al quadre: En primer lloc s'ha assignat un número a cada empresa tenint en compte que en alguns casos ens trobem amb més d'una persona participant d'una sola empresa.

Nº Assignat	Mida	Tipus activitat	Càrrec	Acrònim
1	Gran	Construcció	Director financer	1GCDF05
1	Gran	Construcció	Encarregat obres	1GCE005
1	Gran	Construcció	Responsable RRHH	1GCRH10
2	Gran	Construcció	Conseller Delegat	2GCCD05/10R EP
2	Gran	Construcció	Cap de personal	2GCCP05
3	Gran	Agroalimentària	Responsable RRHH	3GARH05
3	Gran	Agroalimentària	Gerent	3GAG05
4	Gran	Agroalimentària	Gerent	4GAG05
5	Gran	Alimentació	Gerent	5GALG05
5	Gran	Alimentació	Responsable RRHH	5GALRH05
5	Gran	Alimentació	Responsable RRHH	5GALRH10
6	Gran	Alimentació	Gerent	6GALG05
6	Gran	Alimentació	Responsable RRHH	6GALRH05

En segon lloc la primera lletra depenent de la granària de l'empresa Gran=G, Mitjana=M i Petita=P. En tercer lloc el tipus d'activitat realitzada, Agricultura=AGRI, Agroalimentària=A, Alimentació=AL, Alimentació i Restauració= AR, Construcció=C, Gestió de Residus=GR, Hostaleria=H, Informàtica=I, Perruqueria=P, Restauració=R i Tèxtil=T. La següent lletra correspon al tipus de càrrec que representa la persona entrevistada a l'empresa. Director Financer=DF, Encarregat d'Obres=EO, Responsable de RRHH=RH, Conseller Delegat=CD, Cap de Personal=CP, Gerent=G, Director de Producció=DP, Cap Administració=CA, Propietaris=P. La següent dada ens diu l'any al que correspon l'entrevista: 2005=05 i 2010=10 i finalment s'afegeixen les lletres REP=Repeteix quan la persona entrevistada és la mateixa en les dos ocasions.

6	Gran	Alimentació	Director producció	6GALDP05
6	Gran	Alimentació	Gerent	6GALG10
7	Gran	Agroalimentària	Responsable RRHH	7GARH05
7	Gran	Agroalimentària	Responsable RRHH	7GARH10
8	Mitjana	Agroalimentària	Responsable RRHH	8MARH05
8	Mitjana	Agroalimentària	Gerent	8MAG05
8	Mitjana	Agroalimentària	Cap administració	8MACA05
9	Mitjana	Alimentació i Restauració	Gerent	9MARG05
9	Mitjana	Alimentació i Restauració	Responsable RRHH	9MARRH10
10	Mitjana	Gestió Residus	Gerent	10MGRG05
10	Mitjana	Gestió residus	Gerent	10MGR10
10	Mitjana	Gestió residus	Responsable RRHH	10MGRRH10
11	Mitjana	Construcció	Responsable RRHH	11MCRH05/10 Rep
11	Mitjana	Construcció	Director Financer	11MCDF05/10 Rep
12	Mitjana	Informàtica	Gerent	12MIG05
12	Mitjana	Informàtica	Responsable RRHH	12MIRH10
13	Mitjana	Restauració	Gerent	13MRG05/10Rep
14	Petita	Agricultura	Propietari	14PAGRIP05/10Rep

15	Petita	Perruqueria	Propietari	15PPERP05/10 Rep
16	Petita	Tèxtil	Propietària	16PTEXP05/10 Rep
17	Petita	Hostaleria	Propietari	17PHP05/10R ep

Pel que fa a la realització de les entrevistes amb les persones immigrades, podem afirmar que aquesta ha estat la tasca més difícil i complexa de tot el treball realitzat per a aquesta tesi. El temps planificat per a la realització d'aquesta part ha estat més que necessari atenent a les circumstàncies actuals de crisi i incertesa generalitzada.

Per a localitzar a les persones objecte de l'estudi, disposàvem únicament d'un número telefònic i d'una adreça facilitada ara feia sis anys. Comptàvem també amb la col·laboració de l'empresa d'iniciativa social que va participar l'any 2005 i comptàvem amb l'ajuda de persones que podien fer d'informants privilegiats en el moment que consideréssim necessària la seva participació.

La preocupació principal es trobava en assolir un contacte amb un nombre de persones que fos prou significatiu per a poder abordar el seguiment i l'estudi comparatiu. D'altra banda es considerava molt important assolir una presència d'ambdós sexes, atenent a la menor presència de dones en el primer estudi i especialment en l'actualitat on la qüestió de la feminització de la immigració pren una dimensió de primer ordre en l'estudi de les migracions.

La tasca es va iniciar de forma metodològica i pautada a partir de la trucada telefònica a tots els participants durant un dia de forma repetida. D'aquesta primera ronda de trucades, la resposta va estar gairebé inexistente. Només dues persones van respondre a la trucada. En la majoria dels casos, ens trobàvem amb un contestador automàtic, un missatge de veu, un fax, entre altres entrebancs..

A partir d'aquesta resposta es va poder intuir que estàvem davant un gran repte. Després de la primera trucada i de rebre aquest primer feed-back es va pautar una sèrie de trucades durant tota una setmana diferents cops al dia. D'aquesta manera s'anaven posant de manifest aquelles persones més inaccesibles i aquelles que es tractava d'una qüestió puntual però que podien ser localitzades amb més insistència.

Un cop superada aquesta segona fase es van iniciar els contactes a partir de persones conegudes per part de les persones immigrades. Es va contactar amb persones que teníem constància que es relacionaven d'alguna forma, a nivell familiar o d'amistat o inclús a nivell laboral.

Després d'aquesta fase es va haver de contactar amb persones informants clau que treballaven en diferents àmbits que ens poguessin donar alguna informació rellevant sobre la seva situació laboral, personal entre d'altres qüestions.

En aquesta part de la recerca és on s'han produït molts contactes previs i de planificació de les entrevistes. En alguns casos s'han realitzat trobades prèvies per explicar els objectius de la recerca i per a poder pactar aspectes relacionats amb l'entrevista. En alguns casos les entrevistes s'han tingut que interrompre per motius diversos, en altres ocasions s'han hagut de posposar en diferents dates.

En ocasions s'han hagut de superar recels inicials i en altres s'han produït retrobaments molt emotius amb el servei o amb la meua persona. La qüestió idiomàtica ha estat en alguns moments una dificultat per a poder realitzar una bona gravació de l'entrevista i en altres casos les entrevistes són molt curtes però intenses degut a la dificultat per a expressar les experiències d'una forma fluïda o senzillament per la brevetat de les explicacions de certes persones.

Les entrevistes s'han realitzat en tots els casos a la seu de la mateixa empresa d'iniciativa social que es va utilitzar l'any 2005, tanmateix aquet espai donava tranquil·litat a les persones entrevistades així com els generava confiança. També ofería les condicions necessàries per a poder portar a terme les entrevistes en un clima adient i confortable.

Val a dir que en les entrevistes realitzades a les persones immigrades en aquesta segona etapa han incorporat blocs de preguntes que en el seu moment no es van plantejar però que fruit de la reflexió i valoració del primer treball i atenent a la multidimensionalitat del fenomen migratori hem cregut oportú afegir en aquesta ocasió. No podem oblidar que en aquest cas la importància del treball com a factor d'inclusió s'acompanya d'altres dimensions que ja van quedar exposades en la primera part de l'estudi quan es parlava de les estratègies d'inserció laboral de les persones immigrades.

Alguns d'aquests blocs o preguntes més concretes tenen a veure amb aspectes de la xarxa social, aspectes relatius a les dinàmiques familiars, qüestions culturals i religioses així com de participació social. Com ja hem avançat amb anterioritat, l'objectiu d'aquesta segona etapa de l'estudi es va ampliar i orientar des d'una perspectiva més àmplia sobre la integració social de les persones immigrades, amb la qual cosa calia endinsar-nos en aspectes no només laborals sinó també socioculturals i institucionals per a poder realitzar una millor anàlisi de la seva situació.

De la importància que prenen els factors ètnics i culturals per a la inserció i inclusió social de les persones immigrades en parla Lacomba (2001:42) quan analitza el paper de la religió, en concret de l'Islam, com a vehicle d'integració o discriminació. No podem oblidar que de les 25 persones que s'ha pogut realitzar l'entrevista de seguiment i d'actualització, excepte dos casos, la resta es declaren

de religió musulmana i practicants. Les dos persones que no són musulmanes, es declaren cristians de la "Iglesia de Jesucristo", i també molt practicants.

Tot seguit fem un quadre on es pot veure les persones amb les que es va iniciar la recerca i quin ha estat el resultat en cadascun dels casos en aquesta segona fase de la recerca corresponent a l'ant 2011. Aprofitem per plantejar el perfil d'aquestes persones i concretar l'acrònim¹⁸ que ens servirà de referència per a l'anàlisi del treball de camp.

Quadre 8. Perfil detallat de les persones immigrades entrevistades l'any 2005 i 2011 amb els acrònims que ens serviran com a identificadors en la fase de l'anàlisi del treball de camp.

País Origen	Sexe	Permís10	Edat 2010	Tipus contacte	Situació 2010	Entrevistat	Acrònim
Algèria	H	Permanent	43	Telefònic	Atur	Si	AHP43A
Algèria	D	Permanent	45	Telefònic	Atur	Si	ADP45A
Algèria	H	Permanent	40	Telefònic i carta	Fora del país	No	
Algèria	H	Permanent?	39	Telefònic	Desconeguda	No	
Algèria	H	Permanent?	34	Telefònic	Desconeguda	No	
Algèria	H	Permanent	44	Telefònic	Desconeguda	No	
Algèria	H	Permanent	35	Telefònic	Desconeguda	No	
Algèria	H	Permanent	47	Telefònic	Fora del país	No	
Algèria	D	Permanent	42	Telefònic	Atur	Si	ADP42A
Colòmbia	D	Permanent	44	Telefònic	Desconeguda	No	
Camerun	D	Permanent	34	Telefònic	Treball	Si	CADP34
El Congo	D	Permanent	41	Telefònic	Treball	Si	ECDP41T
El Congo	H	Permanent	48	Telefònic	Atur	Si	ECHP48A

¹⁸ Els acrònims corresponents a les persones immigrades entrevistades l'any 2010, s'han construït seguint els següents criteris: en primer lloc la lletra corresponent al país de procedència, Algèria=A, Camerun=CA, El Congo= EC, Gàmbia=GA, Ghana=GH, Guinea Konacri=GK, Mali=MAL, Marroc=MA, Mauritània=MAU i Senegal=SE. En segon lloc el sexe de la persona entrevistada Home=H, Dona=D, en tercer lloc el tipus de permís, Permanent=P i Finalment els números corresponen a l'edat i la darrera lletra indica si es troba treballant=T o a l'atur=A

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

Equador	D	Permanent?	30	Telefònic	Desconeguda	No	
Gàmbia	H	Permanent	34	Telefònic	Atur	Si	GAHP34A
Gàmbia	D	Permanent	41	Telefònic	Atur	Si	GADP41A
Guinea Konacri	D	Permanent	34	Telefònic	Atur	Si	GKDP34A
Mali	H	Permanent?	34	Telefònic	Desconeguda	No	
Mali	H	Permanent	34	Telefònic	Desconeguda	No	
Mali	D	Permanent	33	Telefònic	Treball	Si	MALDP33T
Mali	H	Permanent	30	Telefònic	Atur	Si	MALHP30A
Mali	H	Permanent	35	Telefònic	Treball a Saragossa	No	
Mali	H	Permanent	26	Telefònic	Atur	Si	MALHP26A
Mali	H	Permanent?	43	Telefònic	Desconeguda	No	
Marroc	D	Permanent	27	Telefònic	Atur	Si	MARDP27A
Marroc	H	Permanent	40	Telefònic	Desconeguda	No	
Marroc	H	Permanent?	39	Telefònic	Desconeguda	No	
Marroc	H	Permanent	26	Telefònic	Atur	Si	MARHP26A
Marroc	H	Permanent	31	Telefònic	Treball	Si	MARHP31T
Marroc	D	Permanent	33	Telefònic	Treball	Si	MARDPT
Marroc	H	Permanent	47	Telefònic	Desconeguda	No	
Marroc	H	Permanent	37	Telefònic	Desconeguda	No	
Guinea Konacri	D	Permanent	31	Telefònic	Atur	Si	GKDP31T
Marroc	H	Permanent	36	Telefònic	Desconeguda	No	
Marroc	H	Permanent	47	Telefònic	Desconeguda	No	
Mauritània	H	Permanent?	34	Telefònic	Desconeguda	No	
Mauritània	H	Permanent	50	Telefònic	Presó	No	

Mauritània	H	Permanent	40	Telefònic	Atur	Si	MAUHP40A
Mauritània	H	Permanent	51	Telefònic	Atur	Si	MAUHP51A
Mauritània	H	Permanent	45	Telefònic	Treballa i viu a Alfarràs	No	
Mauritània	H	Permanent	47	Telefònic	Saragossa	No	
Mauritània	H	Permanent	35	Telefònic	Bilbao	No	
Mauritània	H	Permanent	45	Telefònic	Desconeguda	No	
Mauritània	H	Permanent	39	Telefònic	Desconeguda	No	
Mauritània	H	Permanent	52	Telefònic	Atur	Si	MAUHP52A
Ghana	H	Permanent	31	Telefònic	Atur	Si	GHHP31A
Senegal	H	Permanent	24	Telefònic	Atur	Si	SEHP24A
Senegal	H	Permanent	31	Telefònic	Atur	Si	SEHP31A
Senegal	H	Permanent	42	Telefònic	Treball	Si	SEHP42T
Senegal	H	Permanent	54	Telefònic	Atur	Si	SEHP54A

2.2.4. Anàlisi de resultats

El fet de plantejar un estudi de tipus qualitatiu, amb una perspectiva de triangulació ens du a una anàlisi detallada dels discursos extrets de les entrevistes individuals com dels grups de discussió, així com utilitzarem les dades obtingudes de l'anàlisi documental i de les fonts secundàries com a eines de suport fonamentals en la nostra exposició de resultats i elaboració de les conclusions.

L'anàlisi per la seva banda contemplarà l'evolució del fenomen migratori a les terres de Ponent així com la comparativa de les dades demogràfiques, ocupacionals i de residència més importants en aquest període. D'altra banda l'anàlisi es plantejarà des dels dos protagonistes de l'estudi, els empresaris i les persones immigrades a partir de l'anàlisi de l'evolució en el seu discurs pel que fa a la seva inserció sociolaboral. Aquesta anàlisi girarà al voltant de dos eixos fonamentals com són els factors d'integració que es desprenen del resultats i els factors d'exclusió que s'hagin pogut detectar.

Per finalitzar cal dir que els resultats es faran tenint en compte en tot moment la perspectiva de gènere, atenent a la importància que té aquesta variable en aquest entramat complex que suposa el fenomen migratori.

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

CAPÍTOL 2

LA SOCIETAT DEL SEGLE XXI COM A SOCIETAT D'ACOLLIDA I MODELS D'ANÀLISI DEL FENOMEN MIGRATORI.

1. PROPOSTES TEÒRIQUES CONTEMPORÀNEES

D'uns anys ençà el fenomen migratori ha esdevingut un dels grans temes de debat a la nostra societat. Aquesta rellevància es posa de manifest davant l'augment progressiu del nombre d'estudis que tenen com a objecte d'investigació la immigració des de diferents vessants i perspectives.

Cachon (2009) exposa aquesta situació de forma contundent i clara, posant sobre la taula una visió que ens transporta als mateixos orígens de la sociologia. Ens recorda que estem assistint a un moment de la història de canvi de paradigmes en diferents àmbits de la societat i que el que cal veure, és si en som prou conscients i quina capacitat té la nostra societat per a poder afrontar aquets canvis.

"La cuestión migratoria heredera de la capacidad desafiante que tuvo la cuestión social para las sociedades desarrolladas del siglo XIX y principios del siglo XX, se está convirtiendo en el tornasol que permite a la sociedad europea y a la sociedad española de principios del siglo XXI verse en el espejo y nos obliga a definir el carácter inclusivo que queremos dar a nuestra sociedad y el modo de llevarla a cabo. Nos exige también incorporar a los inmigrantes dentro del "nosotros", dentro de ese sujeto político que construye esa nueva sociedad, esa nueva Europa, esa nueva España, ahora en el viejo continente". Cachon (2009: 9)

Zapata (2004) fa referència a aquest mateix fenomen afirmant que la immigració s'ha convertit a partir del 2000 en una qüestió d'Estat. S'ha passat d'una etapa de gestió de la immigració a una nova etapa d'innovació política i institucional.

Tezanos (2007:13) ho expressava d'aquesta forma "Estamos ante uno de los procesos migratorios más extenso (por su número) y más intenso (por su ritmo) de la historia de la humanidad. Un proceso que se diferencia de otras grandes migraciones históricas anteriores por el número de personas implicadas y, sobre todo, por la rapidez e intensidad con la que están teniendo lugar, por su carácter no controlado (en muchas ocasiones a través de cauces no legales) y por los múltiples efectos socioculturales que están produciendo en las sociedades de acogida".

Les societats receptores de la immigració són fonamentals a l'hora d'assolir una determinada forma d'integració així com del grau d'integració que es pugui donar. Les societats en el seu context històric, socioeconòmic, sociocultural i sociopolític

marquen les regles, el ritme, les condicions i els condicionants per a que es produeixi aquesta integració.

És important poder fer un breu recorregut per aquelles aportacions teòriques que ens ajudin a comprendre d'una forma global i amplia, els processos i canvis socials¹⁹ que guien a la nostra societat cap al futur. La immigració és un fenomen més, en aquest gran entramat social i per tant forma part de l'anàlisi global que es faci de la societat en el seu conjunt.

Els autors més rellevants de la sociologia actual han aportat reflexions i valoracions sobre la nostra societat que abasten diferents àmbits i que de forma conjunta ens poden ajudar a fer una radiografia de la societat tipus en què ens trobem avui en dia en el món occidental. Aquesta societat és la principal receptora de població immigrada, ha esdevingut, doncs, el que s'anomena societat d'acollida.

Societat xarxa, societat del coneixement, societat de la informació, societat programada, societat teledirigida, societat líquida, l'era del buit, societat de l'espectacle, societat risc, cibersocietat. Tots aquests conceptes ens posen de manifest, la gran complexitat de la societat actual i ens acosten a una visió analítica en alguns casos i a una visió més crítica i gairebé apocalíptica en altres. Ens trobem doncs, davant d'una societat immersa en un canvi de paradigmes i que ha d'assumir molts reptes i per tant, plena d'amenaques però també plena d'oportunitats.

1.1. L'alta modernitat i la societat del risc.

Quan es planteja el concepte de la modernitat i concretament de *l'alta modernitat*, Giddens a Sztompka (1993:107) ja es posen de manifest quatre característiques que defineixen aquest període: confiança, risc, opacitat i globalització. D'una banda augmenta la necessitat de confiar en els altres en una societat cada cop més complexa on tothom depèn en gran mesura dels altres. D'altra banda el risc i incertesa del resultat de les accions pròpies. Aquest risc té diferents efectes: la universalització del risc, la globalització del risc, la institucionalització del risc i la reflexivitat del risc. D'altra banda trobem l'opacitat lligada a la incertesa del caràcter erràtic de la vida social i finalment la globalització continua, és a dir l'extensió de les xarxes socials, econòmiques, polítiques i culturals al voltant de tot el món.

¹⁹ Per a Portes (2009:18) els moviments migratoris tenen efectes tant sobre les societats emissores com les receptores i poden provocar canvis socials de menor o major intensitat atenent a tres aspectes "El poder que tiene la migración para provocar el cambio en las regiones o países emissores o receptores, depende de tres factores principales: (a) el volumen involucrado; (b) la duración del desplazamiento; (c) su composición de clase social".

Giddens També aporta quatre respostes de la societat enfront d'aquesta alta modernitat: Acceptació pragmàtica, optimisme sostingut, Pessimisme cínic i oposició radical cap a allò que es percep com a font de perill.

Per a Giddens (1996) la modernitat i les seves característiques per una banda i les seves conseqüències per una altra, plantegen pels individus un replantejament de l'autoidentitat. Per a l'autor les transformacions introduïdes per les institucions tenen una relació directa amb la vida individual i en el que ell anomena el "sí-mismo" i que no és una entitat passiva sotmesa a les institucions sinó que té una capacitat d'influència social que pot ser global en les seves conseqüències i implicacions.

Fem front a una *societat dels risc* per la pèrdua en gran part de tots aquelles referents i certeses que havien caracteritzat la societat moderna, ens porta a parlar de la societat dels caps de turc Beck(1998:84). L'autor diu que:

" una sociedad que se siente amenazada por fuerzas y amenazas invisibles, a las que no se puede contrarrestar, acaba radicalizándose y utilizando como pararrayos a los colectivos más débiles. Los estereotipos sociales y los prejuicios, son las formas de protección y de defensa más habituales en esta situación.

En l'exposició de les dotze tesi sobre la societat dels ciutadans globals, Beck (2007: 257) desglossa la seva visió de la societat actual i quan parla de forma explícita sobre el treball comenta entre d'altres aspectes:

" El régimen del riesgo laboral resultante está repleto de ambivalencias . Nunca fue la creatividad de la gente tan importante como hoy, pero tampoco nunca fueron los trabajadores tan vulnerables como en esta época , en la que trabajan de manera individualizada y más dependiente que nunca en redes flexibles cuyas reglas se han vuelto indescifrables para muchos"

1.2. La modernitat líquida i l'era del buit

En aquesta mateixa línia Bauman (2006) aporta una nova definició de la realitat actual i planteja que ens trobem enfront d'una *modernitat líquida* que comporta un tipus de societat on les relacions socials, entre d'altres qüestions, han passat de ser sòlides a ser líquides. Aquesta líquidesa o fluïdesa ,que no fa referència a una desaparició de les relacions socials, és la que hem de poder conèixer per a analitzar i afrontar el nou sistema de relacions que s'estableix en aquest context, i que tenen a veure amb el concepte d'integració.

Entre d'altres qüestions Bauman, reflexiona també sobre un dels àmbits de la integració que més endavant tractarem amb més profunditat al capítol 3 , com és el treball. Parla de forma específica del treball i les situacions d'atur a la societat actual i planteja:

“En el mundo del desempleo estructural nadie puede sentirse verdaderamente seguro. Los empleos seguros en empresas seguras resultan solamente nostálgicas historias de viejos. No existen tampoco habilidades ni experiencias que, una vez adquiridas, garanticen la obtención de empleo, y en el caso de obtenerlo, éste no resulta ser duradero. Nadie puede presumir de tener una garantía razonable contra el próximo “achicamiento”, “racionalización” o “reestructuración, contra los erráticos cambios de demanda del mercado y las caprichosas aunque imperiosas e ingobernables presiones de la “productividad”, “competitividad” y “eficiencia”. La “flexibilidad” es el eslogan del momento. Augura empleos sin seguridades inherentes, sin compromisos firmes y sin derechos futuros, ofreciendo tan sólo contratos de plazo fijo o renovables, despidos sin preaviso ni derecho a indemnización. Por lo tanto nadie puede sentirse verdaderamente irremplazable.”

En aquest nou escenari social en el que les relacions canvien amb molta rapidesa i en el que la nostra realitat vital ja no es percep tan sòlida i segura com en èpoques anteriors , l'individu es veu sotmès a processos d'adaptació constant.

Una forma d'adaptació i de refugi pot esdevenir en un augment de l'individualisme que al seu torn pot produir diferents efectes.

Lipovetsky (1996 :39-44) defineix aquest individualisme en el marc sociocultural del que ell anomena “ l'era del buit” i ho fa de la següent manera:

“Nuestra sociedad no conoce prelación ,codificaciones definitivas , centro, sólo estimulaciones y opciones equivalentes en cadena. De ello proviene la indiferencia posmoderna , indiferencia por exceso, no por defecto, por hipersolicitud , no por privación. La deserción , no la reificación :cuanto más el sistema crea responsabilidades e informa , más abandono hay, es esa paradoja lo que impide asimilar alienación e indiferencia aunque esta se manifieste por el aburrimiento y la monotonía. Indiferencia por saturación, información y aislamiento. La indiferencia no se identifica con la ausencia de motivación ,se identifica con la escasez de motivación con la anemia emocional”.

En el marc de la crítica de la cultura liberal, Lipovetsky (2002:54) distingeix entre individualisme irresponsable i individualisme responsable i exposa la següent reflexió:

“Un individualismo irresponsable que es equivalente al nihilismo, al después de mí, el diluvio. La cultura posmoderna y posmoralista , con su valorización del dinero y de la libertad individual , anima ese movimiento hacia el primero yo, porque disuelve la fuerza de los mandamientos éticos inflexibles, la fuerza de las instancias tradicionales de socialización”. “ El individualismo responsable. Ya he proporcionado cierto número de ejemplos: la tolerancia, la ecología, el respeto a los niños, la exigencia de límites, el voluntariado, la lucha contra la corrupción, los comités de ética”

1.3. La societat xarxa i el debat sobre el subjecte social

La societat xarxa Castells (2001) és una realitat que s'ha imposat i que ens obliga a plantejar noves estratègies per a afrontar els nous reptes socials fruit de la mundialització. Això inclou canvi de valors culturals, noves formes de relació, nous escenaris d'actuació i la incorporació de les noves tecnologies de la informació.

Segons Castells assistim a un canvi de paradigma a nivell mundial, basat en la societat de la informació i concretament lligat a la nova ètica informacional, fent un paral·lelisme al plantejament weberianà en el llibre *L'Ètica Protestant i l'esperit del capitalisme*. Weber diu que certes condicions ideològiques, materials, estructurals i religioses van portar a l'aparició del capitalisme i la pregunta que es fa Castells, és sobre si també existeix en l'actualitat una Ètica de l'informacionalisme.

En aquest sentit Castells afirma que sí i que la cultura que existeix és la cultura del que ell denomina "Cultura de la destrucció creativa". Existeixen per tant les condicions necessàries perquè es produeixi aquest nou paradigma basat en una altra ètica que ja està operant en la societat i que està determinada per aquests canvis a nivell estructural, econòmic i social.

Parla de la globalització i de les característiques que defineixen aquesta nova etapa en la que es veu involucrada la nostra societat. D'una banda parla de la nova economia a escala global que es basa en fets concrets i que s'ha produït en l'àmbit internacional potenciant aspectes molt concrets. Alguns d'aquets aspectes són, d'una banda la desregulació dels mercats i per una altra banda i la més important les noves tecnologies de la informació.

La globalització dels mercats financers com a espina dorsal de la nova economia i també com a punt essencial la importància dels estats i els seus interessos polítics i econòmics en el funcionament d'aquesta nova economia globalitzada ens porten a un gran ventall de debats. Com afecta a la segmentació de la societat, al treball a escala internacional i una realitat a destacar entre els països que queden vinculats a aquest procés i els que queden desconnectats però patint les conseqüències. Ningú queda exclòs, tothom està afectat amb conseqüències més positives o negatives.

En aquesta societat que tendeix clarament cap a la complexitat i globalitat d'una forma clara, com per exemple amb el fenomen migratori o amb el canvi en els models familiars, també es produeix al mateix temps una individualització que ha passat de ser valorada com a positiva i necessària, cap a situacions que molts cops no són desitjades i que ha portat a parlar de forma cada cop més insistentment de l'exclusió social i com a contrapartida del foment de la inclusió, la cohesió i convivència social.

La societat programada, Touraine (1994) és una de les altres definicions proposades per a parlar de les característiques de la modernitat. Diferents autors

reflexionen sobre la crisi de la societat actual i alguns d'ells exposen que aquesta és fruit d'una pèrdua de protagonisme del subjecte social.

Touraine exposa que s'ha trencat l'equilibri entre la construcció social objectiva i la subjectiva és a dir entre racionalitat i subjectivitat, la modernitat desencanta el món, però no pot reduir-se al triomf de la raó, quan més s'entra a la modernitat més es separen el subjecte i els objectes, mentre que en les visions premodernes estaven confosos. Touraine (1997) parla directament de desmodernització segons l'autor es tracta del trencament entre el vincle que uneix la llibertat personal i la eficàcia col·lectiva.

La racionalització segons l'autor està més lligada a l'acció de les forces dirigents, mentre que la subjectivació ha constituït sovint el tema central del moviment social de les categories dominades. El racionalisme modern desconfia de l'individu, i prefereix les lleis impersonals de la ciència que s'apliquen també a la vida i al pensament humà. La societat del consum i la societat de la informació són les que han fet nàixer un individualisme que avui s'oposa de forma més eficaç a la idea de subjecte que l'antic poder de la raó i que mereix la nostra atenció crítica.

Touraine (2009:111) seguint en aquesta línia de reflexió exposa la seva idea de la importància que segueix tenint el subjecte amb el pas dels anys, fins i tot amb més força a mesura que ens endinsem en aquesta crisi global. L'autor parla d'una nova mirada a la societat i en concret parla de " Si apartamos las representaciones de la acción social que reposan en la idea de sociedad, que mi entender no puede seguir utilizándose, conviene formular un principio de análisis que sirva de fundamento principal a la sociología del tiempo presente. A esta nueva orientación de la teoría y del análisis social la llamo *sociología del sujeto*, subrayando especialmente esta palabra que durante tanto tiempo ha sido denostada por obsoleta como el tiempo en que surgió".

Més endavant touraine (2009:117) exposa " La importancia de la idea del sujeto, igual que la de los derechos del hombre, consiste en hacer evaluar las conductas sociales con una referencia positiva o negativa a la construcción del sujeto como portador de derechos universales, y ya no en términos de utilidad social".

En la mateixa línia Morin (2003) diu que podem distingir entre racionalitat i racionalització. La racionalitat mai té la pretensió d'englobar la totalitat de lo real dins d'un sistema lògic, però té la voluntat de dialogar amb tot allò que ho resisteix. La racionalització consisteix en voler tancar la realitat dins d'un sistema coherent. Segons ell tota crisi és un increment de les incerteses. La predicció disminueix. Els desordres es tornen amenaçadors. És necessari abandonar els programes, s'han d'inventar estratègies per sortir de la crisi.

Aprofundint en la importància del subjecte i referint-se a la dialèctica que es produeix a la societat actual entre la cultura científica i la cultura humanista Morin (2010) planteja que aquest trencament i distanciament entre ambdues fonts de coneixement l'empobreixen i que comporten un afebliment d'una percepció global

que comporta al mateix temps una pèrdua del sentit de responsabilitat, ja que cadascú és responsable només de les tasques especialitzades que li corresponen. Això al mateix temps redueix la solidaritat social per la manca de lligam entre un mateix i la pròpia ciutat o els conciutadans.

En una reflexió més apocalíptica sobre els efectes de la globalització i el perill que pot comportar per a Occident la manca de reflexió, l'autor fa la següent exposició Morin (2006:50) "Aquesta època de globalització comporta greus perills. Com sempre, civilització i barbàrie es troben de costat. Assistim al retorn de les virulències ètniques, nacionals i religioses en molts països i regions. Alguns fets poden fer-nos pensar que una guerra de religions o una guerra de cultures, fins i tot de civilitzacions, és possible. Això demostra un cop més que la globalització presenta trets contradictoris i divergents. Assistim a la vegada a una universalització tecnoenocòmica i a resistències, incloent-hi el retorn a religions i a cultes particularistes".

Tornant a la idea del subjecte, Morin (2010:181) conclou dient que "la parte más importante, la más rica, la más ardiente de la vida social, depende de las relaciones intersubjetivas. Hay que decir incluso que es capital el carácter intersubjetivo de las interacciones en el seno de la sociedad, que teje la vida misma de la sociedad. Para conocer lo que es humano, individual, interindividual y social, es necesario unir explicación y comprensión. (...) El sociólogo mismo no es más que un puro espíritu objetivo; forma parte del tejido intersubjetivo. Al mismo tiempo hay que reconocer que todo sujeto es potencialmente no sólo actor, sino autor, capaz de conocimiento/elección/decisión. La sociedad no está entregada sólo ni incluso principalmente a unos determinantes materiales sino que es un juego de enfrentamientos /cooperación entre individuos sujetos, entre los nosotros y los yo.(...) Por eso, si se está bajo el dominio del paradigma cognitivo prevalente en el mundo científico, el sujeto es invisible y se niega su existencia. A la inversa, en el mundo filisófico, el sujeto pasa a ser trascendental, escapa a la experiencia, depende del espíritu puro, y no se puede concebir el sujeto en sus dependencias, en sus debilidades, en sus incertidumbres. En uno y otro caso no se puede pensar en sus ambivalencias, sus contradicciones, a la vez en su centralismo y su insuficiencia, su sentido y su insignificancia, su carácter de todo y nada a un tiempo. Necesitamos, pues, una concepción compleja del sujeto".

Altres autors ens presenten aspectes centrats en els mitjans de comunicació a partir d'un intens debat en un moment de crisi i de reflexió en aquests àmbits i del paper que juguen en l'educació de la societat, la creació de valors i expectatives, així com de la influència sobre l'opinió pública.

1.4. Mitjans de comunicació, cibersocietat i educació.

La societat teledirigida és una de les propostes amb un missatge realment crític enfront la funció que els mitjans de comunicació i en concret la televisió estan jugant en l'educació de la societat. Sartori (2002) exposa la seva tesi que es pot resumir en que el nen comença a educar-se abans per la televisió que per la pròpia escola, convertint-se aquesta en la primera escola del nen. Aquest fet converteix l'homo sapiens caracteritzat per la seva capacitat d'abstracció, és a dir, del llenguatge conceptual, a l'homo videns en el que trobem el llenguatge perceptiu més pobre.

Sartori planteja justament un dels problemes actuals de la societat com és el tema de l'educació dels individus, tema que toca a la sociologia del coneixement, i qüestiona directament el paper dels mitjans de comunicació en l'actualitat i els seus perills en el procés de socialització.

Per altra banda Sartori també planteja el tema de la contradicció que es viu en l'actualitat entre globalització i aldeanització en el sentit de l'aldea global com diu MacLuhann (1990), en definitiva Sartori planteja que s'han globalitzat les noves tecnologies i per tant tots podem accedir a la informació gràcies la societat xarxa com diu Castells, però per d'altra banda la política i amb ella la televisió el que promou és cada cop un localisme major que provoca una autocomplaença i una mirada més fragmentada i parcial dels problemes de la vida quotidiana. La visió del món s'ha globalitzat però davant qualsevol entrebanc la ment s'aldeanitza en el sentit de fer-se petita.

Postman (1985) és un altre dels autors que analitzen aquest fenomen i per posar un exemple en relació a la televisió, afirma que aquesta ha assumit l'estatus de meta mitjà, un instrument, que no solament dirigeix el nostre coneixement del món sinó que també el nostre coneixement de les maneres de conèixer.

"La televisió ha adquirit, juntament amb el poder de controlar el temps, l'atenció i els hàbits cognitius de la nostra joventut, el poder de controlar l'educació" Postman, (1985:185)

Ramonet (1998) planteja que estem davant una crisi de civilització en la que els paradigmes que estaven molt clars han canviat. D'una banda la idea de progrés està en crisi i ha estat substituïda per la comunicació. "Comuniqueu i estareu millor". D'altra banda el paradigma que l'espai ens dona el temps i que la societat funciona como un rellotge i en harmonia sembla que ja no és així. Avui en dia s'accepta la marginació que hi ha peces que sobren del rellotge i com a solució tenim el mercat que és el que farà funcionar les coses.

Wolton (2000) també analitza el fenomen de les noves tecnologies i la seva influència sobre la comunicació, aportant un seguit de reflexions que ajuden a l'anàlisi del paper que juga en l'actualitat. Segons l'autor les noves tecnologies no són suficients per a canviar la societat, és a dir, modificar l'organització social o el model cultural de la comunicació. El problema no és l'arribada de les noves

tecnologies sinó el discurs fals segons el qual són el futur, de la mateixa manera que els mitjans de comunicació de masses serien el passat.

L'objectiu de la comunicació no és tècnic, sinó que concerneix la comprensió de les relacions entre els individus i entre aquests i la societat. Cal triar entre socialitzar i humanitzar la tècnica o tecnificar la comunicació. Cal refusar la ideologia tècnica que redueix la comunicació a la tecnologia i que construeix una falsa jerarquia entre antics i nous mitjans.

La comunicació, amb totes les seves aspiracions contradictòries, ocupa el lloc dels altres tres valors en crisi: la ciència, la política i la realitat. A més la comunicació sembla menys amenaçadora que la ciència, més oberta que la religió i menys decebedora que la política.

Caldria allunyar la comunicació de la tècnica, recordar que ens movem dins de valors vinculats als ideals més profunds de la cultura occidental. Si aquests valors van exercir un paper essencial en la lenta obertura de les nostres societats, no és per acabar en la utopia d'una cibersocietat qualsevol.

L'oferta és un veritable desafiament, no pas tècnic, sinó cultural, perquè consisteix a presentar a la gran multitud una gamma de productes de comunicació el més gran possible. D'aquesta manera, totes les diferències culturals i socials triomfen....El one to one, és a dir l'ajust el més individual possible entre l'oferta i la demanda, prové de les prestacions tècniques i no del desafiament cultural i social. Precisament hem d'escapar del one to one presentat com l'ideal de la comunicació, perquè indueix a una segmentació dels missatges en funció dels públics, cosa que comportarà un cost cada vegada més elevat de informació i per tant un reforçament de les desigualtats socials i culturals.

No hi ha racionalitat comuna entre emissor, missatge i receptor. Certament els missatges tenen una influència, però l'estudi de les condicions de recepció permet també de comprendre que el mateix missatge enviat al món sencer no es rep de manera idèntica en els diferents països. El públic adquireix un sentit cada vegada més crític a mesura que s'exposa a aquest augment de les informacions. Contràriament al que es diu, la globalització de la comunicació radicalitzarà les diferències de les percepcions, que estan vinculades a les identitats culturals. Com més informació i comunicació hi ha més important és el paper que exerceix el context.

La societat de l'espectacle és una altra de les visions interessants que cal exposar per a complementar aquest ventall de propostes que anuncien les característiques de la societat actual. Ferres (2000) exposa la idea que el món s'ha convertit en un gran plató en el que tot s'ha de presentar en format espectacle. Això és fruit de l'educació que estan rebent els nens a l'escola i que està generant una sèrie d'actituds, expectatives i aprenentatges molt determinats.

En aquest sentit l'autor planteja canvis socials molt importants que descriu amb un llenguatge molt encertat en relació al tema com per exemple el zàping sensorial (necessitat de rebre molts estímuls diferents a través dels sentits) el

zàping mental(pensar de forma sintètica intuïtiva versus el racional i analític), el zàping actitudinal(actitud davant la vida de fragmentació, relativitat, provisionalitat) que ens porten a un concepte interessant que l'autor denomina cultura mosaic-cultura basada en fragments sense ordre units a l'atzar sense una estructura definida però amb l'existència de simples relacions de proximitat.

Davant aquesta situació que alguns autors consideren d'extrema gravetat i sobrenomenats com a autors apocalíptics , Ferrés planteja una canvi d'actitud i una reflexió crítica, per qüestionar en definitiva si realment hi ha un ensinistrament per no pensar i convertir a la població en una gran massa inculta i irreflexiva o si per contra es pot aprofitar aquesta situació crítica per produir un canvi en el model educatiu.

Habermas (1999) és un altre autor que cal mencionar pel que fa a la seva anàlisi de la influència dels mitjans de comunicació en la construcció de l'opinió pública. L'autor planteja aquest concepte des d'una vessant crítica de la realitat com a membre de l'Escola de Frankfurt i com a precursor de la teoria crítica.

El concepte d'opinió pública s'utilitza molt en l'actualitat i se suposa que tothom sap al fet que es refereix quan ho utilitza o ho escolta. La realitat en canvi ens diu que és un concepte molt ampli i que com Habermas afirma, té diferents accepcions segons com s'utilitzi i que sol escapar a les consideracions poc reflexives.

Segons l'autor, a mesura que els mitjans de comunicació s'han anat privatitzant han començat a defensar interessos personals i particulars davant els interessos públics i generals i que han deixat d'exercir aquella crítica cap a l'Estat i la política en general. L'Estat per la seva banda també ha començat a disposar de mitjans de comunicació per defensar també els seus propis interessos i, per tant, hi ha hagut un gir molt important en els conceptes d'opinió pública i publicitat.

Segons Habermas s'ha passat en alguns casos "de l'opinió pública a l'opinió no pública" i "de la publicitat crítica a la publicitat manipuladora". Amb tot això vull ressaltar que si tenim en compte la importància que en els seus inicis podia tenir per a una societat concreta la dialèctica entre el públic i el privat i el debat entre Estat i societat civil en la creació de l'opinió pública i de la publicitat, i que els mitjans de comunicació poden multiplicar per mil aquests efectes, estem davant una situació realment diferent.

Quan no es pot garantir una opinió pública lliure i crítica i d'altra banda els mitjans posseeixen el poder de creació del que denominaríem corrents d'opinió però que responen a interessos privats i particulars, la democràcia en el sentit ampli ,pot veure's afectada.

Avui dia el que posseeix més espai públic i en concret el que surt més vegades per la pantalla i disposa dels mitjans econòmics , tècnics , polítics, e.t.c. perquè això es mantingui, té més possibilitats de crear opinió pública i si es fes publicitat en el sentit actual.(Vendre el producte).

Si això és així la televisió té la facultat d'influir totalment en el que la gent pot o no pot veure , com i quan ha de fer-ho independentment del criteri del consumidor que s'adapta a l'oferta.

1.5. Societat ,religió i secularització.

La societat secular versus el mite de la secularització és una altre dels grans conceptes que defineixen la nostra societat actual i que, Díaz, Giner i Velasco (1996) descriuen de la següent manera:

Tenim diferents teories sobre la secularització .

-La secularització expressa la creixent decadència de la religió i apunta a la seva propera desaparició.(confusió entre religió i Església).

-La secularització reflecteix el procés de progressiva mundanització del religiós.

-La secularització és un procés d'autonomia i d'independència de la societat enfront del religiós. Privatització de la religió.

-La secularització és una dessacralització del món. Desencantament del món.

Aquestes teories segons Estruch (1972) estan elaborades des del món de la ciència i de la tècnica amb la finalitat de permetre el seu propi ulterior desenvolupament. Per a Estruch una societat secularitzada és una societat sense mites i la creença en una societat sense mites és el mite de la societat sense creences per aquest motiu parla del mite de la secularització.

Per a una anàlisi més àmplia, convé en primer lloc situar el fenomen religiós dins de la societat moderna Samuel (2000). Les formes que adopta el religiós en la societat actual.

Partim de la base del caràcter secular de la nostra societat i cultura. La societat actual ja no posa en el centre a la religió i això comporta unes conseqüències. En primer lloc pèrdua de lluentor i reconeixement i respecte per part de les institucions religioses . Ha caigut el seu valor moral. En segon lloc no només les institucions , les accions o els símbols religiosos perden significació i reconeixement social sinó també la religió apareix d'una altra forma. La religió es mostra com a pura i simple religió. Podem cridar-ho una privatització de la religió.

La modernitat ha estat un procés de desencantament del món com plantejava Weber. Tenim d'altra banda que en aquesta societat la religió s'ha alliberat de les funcions de control social que exercia en altres èpoques i per tant estem en una societat amb una ètica civil i conjunt de principis morals participats en comú en una societat pluralista i democràtica.

En aquesta situació la religió pot exercir un paper crític, desinteressat i militant en pro de l'home. Ens trobem per tant en una societat en la qual es produeix d'una banda un desencantament del món però paral·lelament es produeixen contra

processos de reencantament Mardones (2000) molt interessants. S'observa una revaloració general d'aquest món que connecta amb l'ascètica intramundana del calvinisme en sentit weberianà.

L'individu s'està convertint en el símbol de la sociabilitat en la modernitat per aquest motiu el sagrat es localitza en la persona. Segons Luckmann (1973) assistim a una sacralització de les relacions individuals de transcendència.

La secularització apareix per tant com desestabilitzadora de l'ordre social i cultural existent. La secularització trenca la barrera entre el religiós i el profà, la filosofia i la teologia, el cel i la terra.

La religiositat moderna ens diu que la manera d'experimentar el sagrat està en lligat al moment històric i la realitat sociocultural i el nostre està impregnat de la sensibilitat com a barem de l'experiència del sagrat, aquesta tendència a l'emocional ens porta a accentuar els elements de pertinença a un grup o comunitat i àdhuc església.

D'altra banda la religió té una dimensió funcional que podem concretar que serveix de vehicle de reivindicacions culturals, resistència social a la modernitat i es polititza en projectes de dominació fins i tot universal que són un engendre de la modernitat encara que es present amb símbols medievals com diu Bassam Tibi.

Ens trobem en una situació en la qual podem dir que la religió s'ha fet més invisible però no ha desaparegut sinó que s'ha fragmentat la visió tradicional de les religions històriques per passar a ser alguna cosa individual i privat i d'altra banda dir que on corre l'esperit humà amb força, rellueix la presència d'alguna cosa misteriosa que només es reflecteix pàl·lidament. Aquí podem incloure, l'interès per l'horòscop, l'astrologia, l'esoterisme entre d'altres.

Estem assistint a una trivialització del sagrat en aquest intent de recuperar l'olor de lo sagrat al mig de lo secular.

Per a finalitzar aquest apartat i com a resum del canvi que s'està produint al voltant d'un fenomen tan important com la religió, Lenoir (2005) parla de la metamorfosi de lo sagrat i diu que podem observar 10 grans tendències que caracteritzen avui en dia la religió i el subjecte religiós modern:

1. L'horitzó humanista que comporta un apropament entre allò diví i lo humà. Una fi del dualisme i una metamorfosi de lo diví. Segons l'autor això porta a una tendència a favor de la igualtat entre persones i la igualtat home i dona, ètica de l'amor i de la compassió. Tolerància moral.
2. Triomf de la raó crítica i de l'autonomia del subjecte.
3. Recerca de la felicitat en aquest món. Realització personal, experiència, lloc del cos i les emocions.

4. Diferenciació funcional. Autonomia de les diferents esferes respecte de la religió
5. Secularització. Pluralisme i relativisme, llibertat de consciència i tolerància política, privatització de lo religiós , desregulació institucional
6. zàping i desmembrament de la creença de la pràctica de la pertinença.
7. Desenvolupament del pensament màgia i desig d'unir-se a un cosmos viu, reencantament del món.
8. La globalització i circulació. Fluïdesa, bricolatge, mestissatge i sincretisme.
9. Lògiques econòmiques que impregnen cada cop més la religió (estandarització, eficàcia, màrqueting religiós, consumisme i materialisme espiritual.
10. Diferents fenòmens de reacció que indiquen algunes paradoxes de lo religiós modern, necessitat de certeses , vinculació comunitària, identificació col·lectiva, radicalitat.

No podem oblidar-nos i fer menció a la qüestió del fonamentalisme com a gran repte per la nostra societat i que segons Mardones (1999) és una conseqüència de diferents factors fins aquí exposats com són a) la pèrdua de la centralitat de la religió a la modernitat, b) La pèrdua del monopoli religiós de la religió institucionalitzada, c) La religiositat de la modernitat tardana, i d) una pregunta sense resposta, el fonamentalisme, és la religió del moment neoliberal ?.

1.6. Amenaces i oportunitats de la societat del segle XXI com a societat d'acollida

Com ja plantejava al principi d'aquest capítol, aquesta realitat ens mostra el marc de referència actual sobre el qual s'ha de construir l'anàlisi del fenomen migratori i del seu impacte en la societat d'acollida. La integració de les persones nouvingudes està condicionada per la societat d'acollida i per les oportunitats i amenaces que presenti aquesta societat.

Quadre 9. Amenaces i oportunitats de la societat del segle XXI com a societat d'acollida. (elaboració pròpia).

CONCEPTES SOCIOLÒGICS PROPOSATS	AMENACES	OPORTUNITATS
Societat xarxa	Exclusió. Cultures contraposades i enfrontades.	Vinculació -Diversitat cultural- Interculturalitat-Xarxes socials
Societat del risc	Por a allò diferent - Tancament , Incertesa-	Confiar en els altres-solidaritat

	Discriminació- Racisme	
Societat programada	La societat com a objecte i Rigidesa en els programes	Recuperació del subjecte social i ús de la racionalitat
Societat complexa	Simplificació del pensament-rigidesa	Ús del pensament complex-Flexibilitat i estratègia d'acció
Societat secularitzada	Noves formes de religiositat-Canvi de valors-Rebuig cap a la religió	Pluralisme religiós. Nova espiritualitat.
Societat individualitzada	Aïllament de l'individu-Individualisme irresponsable-Anomia social-Analfabetisme relacional ²⁰	Llibertat individual. Individualisme responsable. Recuperació valors col·lectius.
Societat de la informació	Censura per sobreinformació, manipulació	Accés a la informació en un món globalitzat. Societat del coneixement Ètica informacional
Societat de l'espectacle	La vida com un plató de televisió. Hiperemotivitat	L'espectacle com a eina educativa
Cibersocietat	La dificultat per les relacions socials cara a cara	La creació de xarxes socials
Societat líquida	Dificultat per identificar allò que abans era clar i estable	Dinamisme en les estructures i relacions.

Atenent a aquesta anàlisi queda de manifest la importància cabdal que prenen les polítiques en el sentit ampli, que l'Estat o els Estats apliquin en relació a tots aquests canvis de paradigma i de com ubiquin el fenomen migratori en el seu llistat de preferències i prioritats. No cal dir que els efectes sobre la societat d'acollida i especialment en relació a les persones nouvingudes poden esdevenir situacions d'exclusió social que des del treball social s'hauran de fer front a partir de les polítiques socials existents. Aquest tipus d'anàlisi és fonamental per a planificar de forma realista i acurada intervencions de desenvolupament comunitari i de foment de la participació i la cohesió social en un territori concret .

²⁰ Analfabetisme relacional segons Fernández i López (2008) fa referència a l'absència d'habilitats socials bàsiques que permeten una interacció social adequada, i una inclusió positiva al nostre entorn.

2. ESCOLES I MODELS D'ANÀLISI DE LA IMMIGRACIÓ

Quan parlem d'anàlisi del fenomen migratori seguint a Ribas (2004) ens trobem davant tres grans escoles que d'alguna manera s'emmarquen en les aportacions realitzades a nivell teòric pels pares de la sociologia. Aquestes propostes des de la sociologia clàssica al voltant del concepte d'integració social, porten a la configuració de diferents plantejaments, models i escoles amb diferents tradicions, sensibilitats i objectius en relació a la integració de les persones immigrades. Aquests models també tenen una diferenciació geogràfica atenent a les realitats diverses que ha representat i representa el fenomen migratori als diferents països.

D'una banda trobem els models de la "race and ethnic relations". Que inclou la perspectiva Weberiana de Rex i la perspectiva Marxista de Castles i Kosack. Aquest model té una llarga tradició en la sociologia britànica. En segon lloc la sociologia nord-americana amb Alejandro Portes com a màxim exponent i el seu plantejament de recepció i enclavament ètnic i Finalment trobem l'escola Francesa amb Bordieu i Sayad com a màxims representants.

2.1 El model de la "race and ethnic relations"

Alguns dels temes més rellevants d'aquesta escola queden reflectits a l'obra de Jhon Rex, Stephen Castles i Godula Kosack.

Rex (1983) exposa els fonaments de la seva teoria sobre els problemes del conflicte intergrupals referits normalment com a ètnics o racials. Des d'una perspectiva Weberiana defineix i classifica el que ell anomena com situacions de relacions ètniques.

Rex planteja que les relacions racials tenen els següents elements:

- Una situació de diferenciació, desigualtat i pluralisme entre grups.
- La possibilitat de distingir clarament entre tals grups per la seva aparença física, la seva cultura i ocasionalment la seva ascendència.
- La justificació i explicació d'aquesta discriminació des d'un punt de vista d'una teoria implícita o explícita, freqüentment, encara que no sempre de tipus biològica.

A partir d'aquest primer plantejament Rex (1986) apunta tres elements que caracteritzen les situacions de relacions ètniques: en primer lloc el conflicte sever, en segon, la manca de mobilitat i en tercer lloc una teoria determinista.

En definitiva l'autor exposa que la sociologia de les relacions ètniques es basen en el conflicte sever, l'explotació, l'opressió i la discriminació.

Rex a Garreta, J (2003:36) també aporta la seva visió sobre la societat multicultural fent referència al diàleg entre esfera pública i privada en relació a les relacions interètniques. La seva visió contempla la possibilitat de la divisió entre l'esfera pública i privada en una societat multicultural.

“Por qué los inmigrantes han de poder reclamar el derecho a conservar su cultura en el ámbito privado y comunitario , mientras que en la esfera pública (es decir , en los sistemas societales parciales de la política, el derecho y la economía), deben no sólo aceptar formalmente , sino incluso interioriza, asimilar, las leyes y normas del país receptor, cuando son diatralmente contrarias a las de su cultura originaria. Se advierte aquí ...hasta qué punto son eurocéntricos los conceptos de cultura y de identidad, incluso entre quienes, aún promoviendo el multiculturalismo, son incapaces de imaginar que puede existir también un conjunto total, es decir, no segregado según sus temas sociales parciales” Hoffmann-Nowotny a Garreta (2003)

En definitiva per a Rex a Garreta, J (2003:41) “ l’esfera pública hauria d’incloure la legislació, la política i la economia. Però també incorporaria l’educació pel que fa la selecció, transmissió d’habilitats i producció d’una cultura cívica. L’educació moral , la socialització primària i les creences religioses formarien part de lo privat, que també s’entendria cap a la xarxa d’organitzacions i associacions , així com cap a l’organització del sistema de creences religioses. Aquesta estructura afirma i aporta en una societat impersonal d’identitat”.

Castles i Kosack (1984) fan un aportació des de la visió marxista en la que s’exposa els efectes de la immigració en la posició de classe social. A partir de diferents estudis els Autors suggereixen que la immigració ha esdevingut una part per si mateixa dels mecanismes de l’estructura social i que els immigrants ocupen l’estrat més baix de la mateixa. D’aquesta manera ofereixen una visió socioeconòmica definitiva de les relacions entre autòctons i immigrants en funció de la posició social que cada grup ocupa en relació amb un conflicte de classe primordial.

Aquesta situació l’exposen de la següent manera Castles i Kosack (1984:530): “Los trabajadores que ven a los inmigrantes como inferiores a ellos y que tácitamente apoyan su explotación, resultan víctimas de una falsa conciencia. Esa conducta es gravemente perjudicial para sus propios intereses porque debilita el movimiento laboral y reduce la fuerza política de la clases trabajadora. La lucha para asegurar los derechos civiles y la igualdad en los asuntos económicos y sociales de los inmigrantes es importante para todos los trabajadores. Es una lucha por su propio futuro, porque solamente una clase trabajadora unida podrá lograr que se introduzcan cambios fundamentales en las condiciones sociales. Pero la falsa conciencia que da origen a los prejuicios y a la discriminación, no habrá de destruirse por medio de argumentos humanitarios. Sólo habrá de desaparecer cuando sustituyan no solamente por una comprensión correcta de la posición de los trabajadores inmigrantes, sino por una conciencia de clase que sea el reflejo de la verdadera posición de todos los trabajadores de la sociedad”.

Aquesta situació pot portar a que el fenomen migratori produeixi una reestructuració de la classe treballadora que pot produir tres tipus de efectes :

“Econòmics-concentració d’aquests individus en un exèrcit de reserva per a tasques que no requereixen qualificació-,socials-permet l’ascensió/promoció dels autòctons i distanciament de les relacions entre els dos col·lectius-i polítics-canvi de consciència dels operaris autòctons redueix la unitat política i el poder de la classe treballadora” Garreta, J (2003:95)

2.2. La sociologia nord-americana

Portes a Ribas (2004) introdueix un nou concepte en l’anàlisi del fenomen migratori que és *d’enclavament ètnic*. Per a l’autor la població immigrada comparteix amb la població obrera autòctona una sèrie d’elements de classe però al mateix temps es diferencia per un conjunt de condicionaments legals i culturals. Al mateix temps existeix un accés desigual als recursos i al poder que poden generar dinàmiques d’identificació col·lectiva que generen al mateix temps mecanismes de solidaritat interna. Es creen d’aquesta forma el que s’anomenen les xarxes migratòries que són fonamentals per comprendre el concepte d’enclavament ètnic.

Segons Portes trobem doncs dos diferències bàsiques, d’una banda les culturals i d’altra banda les socials. Amb aquest plantejament es supera la visió del moviment migratori, simplement com una anada i vinguda sinó que es produeixen altres moviments que connecten i comuniquen zones molt allunyades entre sí, d’una forma no visible ni esperada.

“En definitiva en contraposición con las ideas que postulaban que las migraciones son el resultado de decisiones puramente económicas, estos movimientos se contruyen ahora como eminentemente sociales” Ribas (2004:61)

Les teories sobre els enclavaments ètnics situen la solidaritat interna en primer lloc i com a facilitadora de la incorporació dels immigrants al mercat de treball. Aquests estudis són importants ja que posen de manifest la importància que té la solidaritat interna en les relacions entre persones immigrades. D’altra banda plantegen el desavantatge que troben alguns grups d’immigrants que s’incorporen en condicions estructurals específiques, on existeix una altra concentració geogràfica i ocupacional en moltes ocasions. Finalment mostren la importància que tenen pels enclavaments ètnics, el potencial econòmic de la solidaritat ètnica, especialment pel que fa el manteniment de petits negocis que poden mantenir-se gràcies a la competitivitat que proporciona la pròpia estructura social de la comunitat ètnica.

2.3. L’escola Francesa

Pierre Bordieu²¹ planteja el que ell anomena la construcció social de la integració en la línia de la seva visió crítica sobre el capital cultural i la reproducció social a

²¹ Pierre Bordieu es considera el precursor del constructivisme estructuralista a partir del qual intenta apropar dos corrents sociològiques aparentment molt allunyades però que per a l’autor poden ser complementàries i donar resposta als grans temes de la sociologia, entre ells el de la integració de les persones immigrades. Bordieu (1988:127) exposava el següent “ Por estructuralismo o estructuralista , quiero decir que existen en el mundo social mismo , y no solamente en los sistemas simbólicos , lenguaje,

partir del que ell anomena la violència simbòlica²², una reflexió que recull Ribas, (2004:65) en la que diu que "la percepció de la integració social està també en funció de l'objectivació que es faci dels immigrants. Donat que es presenten com a protagonistes dels processos d'integració, aquesta percepció no s'allunya gaire de la representació dels immigrants com a classe objecte en les relacions de dominació, com ha succeït habitualment amb la classe camperola".

Segons Ribas (2004) per a Bordieu la integració social seria una construcció sociològica i paral·lelament comuna, és a dir que és una obra dels teòrics socials, dels propis migrants, dels autòctons i de les projeccions polítiques d'aquests.

Per la seva banda Sayad parla de la dialèctica de l'emigració -immigració, i proposa una reflexió sobre la immigració que tingui en compte una investigació més lliure de valors i que no es centri només en factors econòmics o socials.

Sayad centra el seu estudi en la població d'origen Algerià, atenent a la tradició migratòria existent a França, i considera que la persona immigrada té només dos vies d'elecció davant l'exclusió que pateix de la vida política, d'una banda la postura assimilacionista que suposa acabar amb la pròpia cultura del país d'origen i d'altra banda retenir la pròpia cultura amb la discriminació social que això comporta. Per a Sayad les persones immigrades que treballen al país d'acollida, en aquest cas a França, es troben en una situació especial ja que segons l'autor, la paraula treballador i la de persona immigrada es confonen en el cas de França.

Per a Sayad aquesta situació es tradueix en una realitat social, en la que s'han construït microsocietats relativament autònomes de la Francesa i de la societat algeriana originària i cada cop més allunyada.

Sayad (2010:101) seguint en l'anàlisi del fenomen migratori i aprofundint en el cas de la població algeriana a França, exposa que aquesta immigració s'ha de considerar una immigració exemplar. Amb això es refereix a " Se trata de una inmigración sin par. : una inmigración excepcional en todos los aspectos, tanto de forma global, por toda su historia, como por cada una de sus características detalladas-estos dos aspectos no pueden desvincularse el uno del otro-una inmigración que, por salirse de lo común, parece contener la verdad de todas las demás inmigraciones y de la inmigración en general, parece llevar a su punto más alto y a su más alto grado de ejemplaridad los atributos que hallamos dispersos y difusos en las demás migraciones".

mito, etc., estructuras objetivas, independientes de la conciencia y de la voluntad de los agentes, que son capaces de orientar o de coaccionar sus prácticas o sus representaciones. Por constructivismo, quiero decir que hay génesis social de una parte de los esquemas de percepción, de pensamiento y de acción que son constitutivos de lo que llamo habitus, y por otra parte estructuras, y en particular de lo que llamo campos y grupos, especialmente de lo que se llama generalmente las clases sociales.

²² Trobem aquest concepte a Escuela, sistema y sociedad. Invitación a la Sociología de la educación de Juan José Sánchez Horcajo, La violència simbòlica fa referència als elements que utilitza la cultura dominant per a imposar la reproducció social i cultural a partir de l'educació i del sistema educatiu.

L'autor aprofita l'exemple de la immigració a França per a dir que s'està produint una diferenciació artificial entre immigració de treball i immigració de població, referint-se en el segon cas especialment de la immigració familiar a partir del reagrupament. Segons Sayad la societat d'acollida es situa en aquesta perspectiva (2010:111,112) "Y la clásica distinción entre inmigración de trabajo e inmigración de población no es definitiva, más que una manera encubierta de expresar, bajo una apariencia de neutralidad (ética) y al amparo de un vocabulario que se pretende objetivo, la oposición entre una inmigración asimilable (puesto que está en principio integrada por individuos casi semejantes a nosotros, aunque en los hechos esta similitud sea relativa), que se transformará rápidamente (y si es preciso se le ayudará a ello), en inmigración de la población, y una inmigración inasimilable (pues es, de entrada, de una alteridad y de una heterogeneidad radicales) que no puede ser más y que no puede seguir siendo más que (y, es preciso, se asegurará de ello) una inmigración de trabajo".

3. MODELS D'ANÀLISI DE LA IMMIGRACIÓ

A partir d'aquestes escoles i dels teòrics més rellevants sobre les migracions, abans esmentats, es construeixen un conjunt de teories i models d'anàlisi de les migracions que recullen l'essència de les primeres aportacions de la sociologia clàssica i de la sociologia de les migracions.

Tenint en compte la bibliografia existent sobre aquest tema trobem l'anàlisi que proposa Ribas (2004) que ens convida a fer un breu recorregut per les diferents aportacions des d'una perspectiva dels models segons la seva orientació teòrica i d'altra banda trobem les aportacions de Blanco (2000) que elabora una proposta que planteja d'una banda un primer conjunt de teories que van iniciar l'anàlisi del fenomen migratori com són les lleis de Ravenstein i la teoria del puss-pull, fins arribar posteriorment a les propostes teòriques que s'han elaborat i construït durant el segle XX a partir de l'anàlisi de diferents autors i que es corresponen a diferents explicacions o dimensions del fenomen migratori.

D'una banda les aportacions que reflexionen sobre l'inici del moviment migratori i les causes del mateix. D'altra banda les aportacions que tenen a veure amb la perdurabilitat del fenomen migratori i el manteniment en el temps d'aquest fenomen. Finalment les teories i aportacions que ens expliquen les funcions de les migracions i els seus efectes sobre la economia.

Per la seva banda Massey, Arango et al (2008) classifiquen les diferents teories de la següent manera 1-Neoclasicismo económico: modelo macroeconómico 2- Neoclasicismo económico: teoría microeconómica 3- La nueva teoría económica de la migración 4- Teoría del mercado dual 5- Teoría de los sistemas mundiales 6- La perpetuación de los flujos internacionales 7- Teoría en red 8- Teoría institucional 9- Acumulación causal 10- Teoría de los sistemas de migración

En el nostre cas farem un recorregut a partir d'aquestes propostes que poden ser complementàries i molt enriquidores per a conèixer les diferents perspectives i teories proposades.

3.1. Model de l'atracció i expulsió (push-pull).

Ravenstein va sintetitzar en tres lleis de la immigració i que Lee Everett n'és el màxim exponent.

Podem parlar de diferents criteris sobre l'anàlisi de les migracions prenen com a referència aquest model ,Blanco (2000), Ribas (2004), Les migracions estan lligades a la distància, és a dir, els immigrants es desplacen habitualment a zones que suposin distàncies curtes. En segon lloc les migracions estan lligades a etapes, això vol dir que quan un grup de persones emigra i deixa un espai buit, altres persones immigrades de llocs més allunyats a ocupar el seu lloc i així successivament. En tercer lloc es produeix un moviment de corrent i contracorrent que vol dir que cada corrent migratori en provoca una altra de compensatòria. En quart lloc cal tenir en compte el binomi rural-urbà ja que es parteix de la hipòtesi que la immigració urbana és menys probable que la rural. En cinquè lloc cal tenir en compte el factor de gènere. Segons l'autor les dones tenen més incidència en les migracions de curta distància. En setè lloc és important tenir en compte el paper de les tecnologies sobre el fenomen migratori ja que amb el desenvolupament de les tecnologies augmenten els fluxos migratoris. Per últim l'economia és el principal motiu que porta a la immigració.

Val a dir que autors com Portes i altres autors com Sassen o Castles fan una crítica a aquest model d'anàlisi al considerar-lo insuficient i determinista així com no té en compte aspectes relacionats amb els processos de decisió migratòria o aspectes més amplis com la internacionalització de l'economia.

Cachon (2009:11) exposa que en l'actualitat existeix un perill de caure en una limitació teòrica a l'hora d'analitzar les migracions i la seva relació amb el mercat del treball i diu:

"Esta manera de estudiar las migraciones parte con frecuencia de supuestos implícitos que consideran los factores de atracción y de rechazo (push/pull) como elementos explicativos de los procesos migratorios; y sin embargo , la capacidad de tales planteamientos simples (y simplistas) para explicar los fenómenos migratorios es muy limitada."

Castles (2004:36) exposa aquesta crítica fent aquesta reflexió "Los estudios empíricos hacen dudar del valor de la economía neoclásica. Raramente la gente más pobre de los países menos desarrollados se traslada a los países más ricos; con mayor frecuencia los migrantes son personas de estatus social intermedio que provienen de áreas que atraviesan cambios económicos y sociales. De manera similar el modelo , el modelo de rechazo -atracción predice traslados de áreas densamente pobladas a regiones escasamente pobladas, aunque de hecho los

países de inmigración como Holanda y Alemania están entre los de mayor densidad de población “

3.2 Les teories de l'acció individual.

George Borjas com a representant i que tenen en compte la decisió individual i especialment la unitat domèstica com a eix fonamental en la presa de la decisió d'emigrar amb la finalitat de minimitzar els riscos de la seva economia. Ribas (2004:78) com diu Borjas a Castles (2004:35) “Esta aproximación lleva a una categorización clara y empíricamente comprobables de los tipos de flujos inmigrantes que se dan en un mundo en el cual los individuos buscan el mejor país”.

3.3 Teories del capital social

Barry Chiswick com a referent i que en l'actualitat han estat les impulsores de les teories sobre les xarxes socials dels immigrants.

Aquest autor planteja la importància que té el capital social en el procés de consecució d'un treball a la societat receptora. Per a l'autor el valor més important que té el capital social és la seva convertibilitat a altres formes de capital.

Chiswick a Ribas (2004:79) exposa el valor del capital social i el procés que segueix aquest capital en el procés migratori.

“Cuando los inmigrantes llegan al país de destino poseen pocas destrezas consideradas social y económicamente valiosas para la sociedad en la que se inserta. Así en el momento de la llegada , los rendimientos de los inmigrantes son tendencialmente inferiores a los de los nacionales que ocupan la misma posición en el mercado de trabajo. Con todo, a medida que pasa el tiempo, y dado que tienen rendimientos relativamente bajos, los inmigrantes poseen incentivos hasta cierto punto mayores que los autóctonos para poder invertir en capital humano. Este proceso de inversión se traduce en una acumulación de destrezas lingüísticas, educativas , de formación profesional y de movilidad profesional. A medida que la inversión de capital va dando frutos, los rendimientos de los inmigrantes crecen a un ritmo comparativamente superior al de los nativos”

Chiswick a Castles (2004:35) afegeix “La gente migrará si la tasa de beneficio esperada por salarios más altos en el país de destino es mayor que los costos originados por la migración”.

Castles (2004) ens introdueix a la teoria de sistemes migratoris que fa referència als vincles existents entre els països ja sigui pel colonialisme o la influència política , l'intercanvi, la inversió o els vincles culturals.

Segons l'autor “Estas redes sociales hacen que el proceso migratorio sea más seguro y manejable para los migrantes y sus familias. Los movimientos migratorios,

una vez iniciados , se convierten en procesos sociales autosostenidos". Castles (2004:41).

Tres tipus d'anàlisi de les migracions basades en les xarxes socials:

- El estudis sobre l'economia ètnica amb Alejandro Portes com a autor destacat que analitza com les xarxes migratòries s'han convertit amb un recurs per a afrontar processos migratoris en contextos econòmics no favorables.
- L'economia ètnica inclou dos aspectes clau segons Zhou a Portes i Dewind (2006:234). "El mantenimiento, por parte del grupo étnico, de una porción de la propiedad que permite el control y de empleados del mismo grupo étnico o de miembros de la familia que trabajan sin sueldo; y el otro es el control del grupo étnico sobre la red de empleos , lo que permite canalizar a los miembros del mismo grupo étnico en las firmas que no son de los miembros del grupo étnico e incluso canalizarlos hacia el mercado laboral más amplio del sector público (Light y Karageorgis, 1994:648).

"El desarrollo de estas economías étnicas permite hacer frente a la inserción en un medio hostil, es decir, un medio de recesión económica y de discriminación" Ribas (2004:83).

- La unitat familiar com a objecte d'estudi atenent a les estratègies familiars de les unitats domèstiques, incorporant de forma activa la qüestió de gènere en aquestes dinàmiques que es poden anomenar com a "teoria de l'estratègia domèstica de supervivència" Ribas (2004:83).
- L'espacialitat de la xarxa

3.4 Teories de la mobilitat social.

Sorokin aporta des de la perspectiva clàssica i que Portes elabora de forma específica en el cas de les persones immigrades.

Es tracta de comprendre com es conjuga la perspectiva de l'individu com a actor social amb la perspectiva de l'estructura social .

Segons Portes i Zhou (1993:82) a Ribas (2004:87) s'observen tres models d'adaptació dels immigrants i els seus fills als EEUU.

"a)Una réplica de la aculturación y la integración en la clase media blanca. B) justamente en la dirección opuesta se encontraría un modelo que les conduce a la pobreza permanente y a la asimilación en la infraclase, y c) un tercer modelo guiado por un rápido avance económico gracias a la preservación de los valores de la comunidad y los lazos de solidaridad".

3.5 Perspectiva històrico-estructural

Amb el materialisme històric com a teoria explicativa dels canvis socials i dels moviments de població lligats a les migracions. Dins d'aquesta perspectiva trobem diferents teories que fan les següents reflexions:

Des de l'anàlisi del desenvolupament depenent es considera que els moviments migratoris són el principal instrument per a la internacionalització del capital a partir dels anys 60.

Des de l'anàlisi dels mercats dual es considera que les diferències en les oportunitats de treball, relatives a les qualificacions requerides pel treball, són la clau per a la comprensió dels processos migratoris.

Les teories de la segmentació del mercat laboral amb Piore com a màxim exponent i que remarca la importància dels factors d'atracció que provoquen els mercats laborals dels països de recepció. Blanco (2000:67) " A juicio de Piore, los movimientos migratorios son originados, fundamentalmente, por la crónica e inevitable necesidad de mano de obra de las sociedades más desarrolladas: necesidad fundamentada en cuatro características estructurales de las economías más avanzadas: a) la inflación estructural. La alternativa es atraer a trabajadores de otros lugares que acepten desempeñar tareas de bajo prestigio a cambio de salarios bajos. B) Problemas motivacionales. Las diferencias de salario y nivel de vida entre las diferentes regiones del mundo posibilita que ciertos inmigrantes extranjeros perciban los bajos salarios como generosos, comparándolos con los de sus país de origen. Tener un trabajo remunerado en un país extranjero supone renta y estatus en el propio. C) Dualismo económico. Así el dualismo entre capital y trabajo se extiende al mundo laboral, segmentando en dos el propio mercado de trabajo.. d) La demografía de la fuerza de rabajo". Aquesta teoria va ser la base per a gestar la teoria dels enclavaments econòmics. Els enclavaments econòmics o l'economia d'enclavament segons Zhou a Portes i Dewind (2006:235) té diferents característiques

"Primero, el grupo involucrado tienen una clase empresarial delimitada. Segundo, las actividades económicas no son exclusivamente comerciales, sino que incluyen actividades productivas dirigidas al mercado general de consumo. Tercero, la concentración de los negocios implica un alto grado de diversidad, incluidos no sólo los nichos que los nativos evitan, sino también una amplia variedad de actividades económicas que son comunes en la economía general, como los servicios profesionales y la producción. Cuarto, la etnicidad compartida es el epítome de las relaciones de entre los propietarios y los trabajadores y, en menor medida, entre los patrones y los clientes. En último lugar y quizás más importante, la economía

de enclave requiere una concentración física dentro de un barrio étnicamente identificable con un nivel mínimo de plentitud institucional”

Des de l'anàlisi de la nova divisió internacional del treball es considera que davant la dificultat d'ocupar ma d'obra autòctona s'opta per explotar treballadors de països perifèrics que tenen necessitats no només econòmiques sinó també socials i polítiques.

Per últim trobem també en la perspectiva històrico estructural, l'anàlisi de les xarxes socials com a mobilitzadores de processos migratoris, exercint una influència en la direcció, composició i persistència d'aquests fluxos migratoris i a la vegada aquests estan condicionats per estructures econòmiques, socials, polítiques inherents a la història de les societats emissora i receptora.

Castles (2004: 38) aporta la visió crítica a aquest model amb la següent reflexió “ la aproximación histórico –funcional véia los intereses del capital como absolutamente determinantes y no prestaba atención adecuada a los motivos y acciones de los individuos y grupos involucrados”.

3.6. El model centre-perifèria

Aquest model basat a l'igual que l'anterior en els esquemes marxistes-estructuralistes estudia les migracions com part de les dinàmiques internes d'un sistema únic que és el món econòmic capitalista.

Aquest model planteja com a qüestió de fons la desigualtat al món en sentit ampli i quins mecanismes poden reduir-la. Els factors que generen aquesta desigualtat pot estar produïda per factors endògens o exògens.

D'aquest punt de partida es desprenen dos grans enfocaments, d'una banda l'enfocament de la modernització i d'altra banda l'enfocament de la dependència.

L'enfocament de la modernització es centra en els processos de desenvolupament tecnològic que han assolit les societats. Aquest enfocament sorgeix els anys cinquanta i seixanta i és molt estès al món occidental. En aquest sentit es culpabilitza els països pobres de la seva situació i això posiciona al mateix temps als països rics com a salvadors a escala mundial.

Com diu Parella (2003:69) “Para la perspectiva de la modernización, las tradiciones culturales constituyen el mayor impedimento al proceso de desarrollo , pues que éstas pueden constituir un freno a la industrialización y a la penetración de los avances tecnológicos”.

L'enfocament de la dependència per la seva banda parla de les conseqüències que han deixat els anys de colonialisme i imperialisme econòmic que s'ha imposat en el sistema econòmic mundial. Es parla de països explotadors i explotats que són precisament els que sustenten un model en el que el retard en certes àrees del

món és l'efecte i al mateix temps condició necessària pel desenvolupament d'altres parts del món.

A partir del anys setanta apareix l'enfocament basat en els sistemes mundials amb Wallerstein (1979) com a màxim exponent. En aquest enfocament es superen els arguments exògens o endògens de la desigualtat a nivell d'Estat sobirà i es centra en el sistema mundial com a unitat d'anàlisi.

Atenent a la proposta de Blanco (2000) és molt important tenir en compte les aportacions de Massey pel que fa l'explicació del manteniment dels processos migratoris i la seva teoria de les xarxes socials.

3.7. La teoria de les Xarxes socials.

Divulgada per Massey és una altra de les aportacions a tenir en compte , especialment pel que fa la seva reflexió sobre la "*causación acumulativa*" que planteja la variació que es pot produir del projecte migratori inicial a partir d'altres factors que es puguin produir durant aquest procés iniciat. Segons Massey a Blanco (2000:74) "En general los científicos sociales establecen seis factores socioeconómicos que se ven alterados por las migraciones en este proceso acumulativo: la distribución de la renta, la distribución de la tierra, la organización de la agricultura, la cultura, la distribución regional del capital humano y el significado social del Trabajo". Segons l'autora es poden desprendre dos proposicions a partir d'aquests factors: A) Los cambios sociales , económicos y culturales producidos por la migración internacional en los países emisores y receptores confieren un poder interno al movimiento que incrementa la resistencia a toda tentativa de control y regulación. B) Debido s los cambios de expectativas sociales , en los momentos de desempleo y pérdida de puestos de Trabajo en las sociedades receptoras los gobiernos encuentran dificultades para reclutar mano de obra nativa para realizar Trabajos que previamente han realizado los inmigrantes. En tales circunstancias, y de forma pardójica , se hace necesario mantener o reclutar más mano de obra inmigrante. C) La concentración de inmigrantes en ciertos tipos de Trabajo conllevan a su etiquetado social como Trabajos de inmigrantes , lo cual dificulta el reclutamiento de trabajadores nativos para el desempeño de tales puestos de Trabajo".

Per a Massey (2008:476) "la teoría de la acumulación causal establece las hipótesis generales por las que la migración se sustancia a sí misma de forma que la migración tiende a crear más migración. Esta hipótesis deriva de la proposición por la que las decisiones individuales o familiares se ven influenciadas por el contexto socioeconómico desde el que se realizan, y que los actos de migración de un momento determinado afectan a las ulteriores decisiones. Las decisiones migratorias hechas por las familias y los individuos influyen las estructuras sociales y económicas de la comunidad, que influyen las posteriores decisiones tomadas por otros individuos o familias. Bien pensado, los cambios a nivel comunitario incrementan las probabilidades de posteriores desplazamientos, lo que

conduce a una acumulación causal a largo plazo (Massey et al., 1987; Massey, 1990b)“.

3.8. La nova teoria econòmica de la immigració

Massey, Arango et alt (2008) parlen de l'inici d'una trajectòria migratòria en la que les persones no prenen decisions de tipus individual en el moment d'immigrar sinó que ho fan a partir d'unitats més amplies de llaços de parentiu. Es tracta de famílies o llars familiars en les que els individus actuen col·lectivament no només per a maximitzar les expectatives de renda, sinó que també ho fan per a minimitzar riscos i rebaixar les constriccions associades a altres mercats diferents al mercat del treball.

També plantegen "Las nuevas teorías económicas argumentan, en cambio, que las familias envían trabajadores al exterior no sólo para conseguir nuevos ingresos en términos absolutos, sino también para incrementar el ingreso «relativo» a otras familias, y por lo tanto, reducir su «relativa» privación comparada con otros grupos de referencia (ver Stark, Taylor y Yitzhaki, 1986, 1988; Stark y Taylor, 1989, 1991; Stark, 1991).

Seguint la proposta dels autors, la nova teoria econòmica implica un conjunt de reflexions que cal tenir en compte ja que suposen un canvi molt important en les hipòtesis plantejades per les teories neoclàssiques i una guia cap a prescripcions polítiques molt diferents:

1. Las familias, los hogares, u otras unidades culturales de producción y consumo definidas, son las unidades apropiadas para el análisis en la investigación sobre la migración, no el individuo autónomo.
2. Una diferencia salarial no es una condición necesaria para que aparezca la migración internacional; las familias, pueden tener fuertes incentivos en la diversificación de los riesgos de la que provee la migración internacional incluso cuando no haya diferencias salariales.
3. La migración interna y el empleo local o la producción local no son posibilidades que se excluyan mutuamente. De hecho, hay importantes incentivos que llevan a la familia a participar tanto de las actividades locales como de la emigración. Un crecimiento de los beneficios de las actividades económicas locales podría aumentar el atractivo de la emigración como una reducción de los riesgos y el capital invertidos en aquellas actividades. Así, el desarrollo económico en regiones de origen de migración necesita no reducir los incentivos a la migración internacional
4. Los movimientos internacionales no se detienen necesariamente cuando las diferencias salariales son eliminadas en el interno de los límites nacionales. Los incentivos a la migración económica continúan su existencia si los otros

mercados en países de origen son imperfectos, están desequilibrados o simplemente ausentes

5. Las mismas expectativas de beneficios no tienen el mismo efecto en las probabilidades de emigrar para familias situadas en diferentes puntos de la distribución de los ingresos, o para las familias situadas en comunidades con diferentes distribuciones de ingresos.
6. Los gobiernos pueden influir en los índices de la migración no sólo a través de políticas que intervengan en el mercado de trabajo, sino también con aquellas políticas que den forma al mercado de seguros, al de capitales, y al de futuros. Los programas públicos de aseguración, particularmente los programas de desempleo, pueden afectar significativamente a los incentivos al desplazamiento internacional.
7. Las políticas gubernamentales y los cambios económicos que conforman la distribución de la renta cambiarán la privación relativa de algunas familias y así alterarán sus incentivos para migrar.
8. Las políticas gubernamentales y los cambios económicos que afectan a la distribución de las rentas influirán en la migración internacional independientemente de sus efectos en la renta media. De hecho, las políticas gubernamentales que producen unas rentas medias altas en áreas de países de origen, pueden «incrementar» la emigración si las familias “relativamente” pobres no participan de la subida del incremento de los ingresos. Inversamente, las políticas pueden reducir la emigración si los “relativamente” ricos no participan de tal aumento en la renta

Des d'una perspectiva crítica altres autors reflexionen sobre aquest tipus de classificacions i models i fan les seves aportacions.

El col·lectiu IOÉ (1999) reflexiona sobre aquets models exposats i planteja un revisió que porti cap a una visió més integral del fenomen migratori. Segons indiquen els autors, s'han de superar les dos visions clàssiques que es poden classificar d'una banda en la perspectiva individualista i d'altra banda la perspectiva històrico estructural que per elles mateixes no poden donar una explicació suficient a la complexitat del fenomen migratori.

La seva proposta avança cap a un enfocament integrador que anomenen; l'acció social dels col·lectius migrats en un marc estructural. Segons els autors cal tenir en compte quatre dimensions en l'anàlisi de les migracions:

1. L'anàlisi històric ja que aquest és fonamental en el desenvolupament dels processos específics a cada territori en cada moment històric.

“El tipo de relaciones históricas contribuyen a explicar tanto las formas de la emigración como las actitudes y estereotipos de los grupos sociales implicados. En todo caso muestran la falacia del discurso que se asombra ante la irrupción de inmigrantes, percibida como proceso arbitrario , ex-novo e injustificado.” Col·lectiu IOÉ (1999:209).

2. L'anàlisi estructural (economia política). Aquest anàlisi fa referència a l'estudi de processos socioeconòmics, polítics , demogràfics en un món globalitzat en el que les societats d'origen de la immigració i de destinació estan interconnectades per un gran ventall de factors en l'actual sistema mundial.
3. Una dimensió clau de l'estructura social i la seva dinàmica és la que es conforma a nivell ideològic-cultural. El paper dels mitjans de comunicació, els discursos de la població autòctona i de les persones immigrades així com els discursos que es tenen des dels organismes estatals.
4. L'estudi de les xarxes socials migratòries que posa en contacte els processos individuals de les persones immigrades amb els contextos globals.

A mesura que el fenomen migratori avança es van consolidant un conjunt de dinàmiques que cal tenir en compte per a una anàlisi més acurada del mateix. D'una banda la feminització de les migracions i d'altra banda el transnacionalisme creixent.

3.9. La feminització del fenomen migratori

La qüestió de gènere en els estudis socials i especialment pel que fa la immigració és recent. Gregorio (1998), Oso (1998) Ribas (2000), (2004), Parella (2003), recullen diferents aspectes sobre aquest tema de forma breu, exposant precisament la manca d'estudis existents específics de la dona immigrada. Totes coincideixen en que la tipologia d'immigració que arriba a Espanya pot determinar en certa mesura, la reproducció de rols de dona de tipus tradicional .

Oso a Lacomba i García (2008) planteja aquesta qüestió a partir de diferents aspectes. En primer lloc afirma que moltes investigacions estan posant de manifest com la feminització de les migracions a Europa està directament relacionada amb una major participació laboral de les dones immigrades, agafant aquestes un motiu clarament econòmic . Això s'explica per la transformació que s'està produint al mercat laboral als països receptors.

La incorporació de la dona autòctona al mercat laboral ha obert la porta a la incorporació de dones immigrades per cobrir aquelles tasques de tipus domèstic que ara ja no poden realitzar. Alguns autors parlen de “servants of globalization”, altres de “Global women” i altres com Sassen (2003: 41) parlen de les Contrageografies de la de la globalització, fent referència a l'augment de la presència de les dones en els circuits transfronterers i exposa “estos circuitos son

enormemente diversos pero comparten una característica : son rentables y generan beneficios a costa de quienes están en condiciones desventajosas. Incluyen el tráfico ilegal de personas destinadas a la industria del sexo y a varios tipos de trabajo en el mercado formal e informal . Incluyen migraciones trasfronterizas , indocumentadas o no, que se han convertido en una fuente importante de divisas para los gobiernos de los países emisores . La formación y el fortalecimiento de estos circuitos es en buena medida consecuencia de condiciones estructurales más laxas. Entre los actores clave que emergen de estas condiciones para conformar la realidad de estos circuitos singulares están las propias mujeres en búsqueda de medios de renta, pero también , y cada vez más, traficantes y contratistas , así como los gobiernos de los países involucrados”.

Totes aquestes aportacions per a referir-se en definitiva als efectes de la globalització en el canvi de rols pel que fa a la economia domèstica i la reproducció social.

Oso (1998:356) feia aquesta reflexió en relació a aquest nou context “En resumen, lejos de estereotipos de la inmigración como una invasión, la llegada de trabajadoras extranjeras a España es deseada y promovida por los distintos actores sociales (Estado, empleadores...), para solucionar el vacío de la reproducción social. Las mujeres inmigrantes en España no son un reducto marginal del sistema, sino parte integrante del mismo que contribuyen, de manera activa, a su reproducción. Le inmigración de mujeres a España retroalimenta el sistema de estratificación de clases (permite a las clases altas mantener su estatus social a través de las prácticas distintivas y del aparato simbólico que las legitiman); però també el sistema de estratificación por genero y el desigual reparto de tareas y roles entre los sexos, perpetuando la división clàssica del trabajo entre hombres y mujeres en la Sociedad”.

Segons Oso a Lacomba i Garcia (2008) aquests fenòmens també han portat al mateix temps a l'aparició d'una corrent migratòria femenina i al desenvolupament de llars transnacionals dirigides per una dona. Aquesta situació contrasta i modifica la visió clàssica del pare de família que ha immigrat tot sol per a poder mantenir a la família o inclús un fill gran que ha immigrat i manté a la família.

A l'actualitat s'ha de tenir més en compte la figura de “la cap de la llar immigrant” des de la perspectiva del transnacionalisme. Aquesta figura apareix en el moment que les dones no emigren per portar a terme un reagrupament familiar sinó actrius econòmiques d'aquest procés.

En aquesta línia és molt important fer referència a les conseqüències que porta en moltes ocasions aquest rol assumit per la dona immigrada , el que s'anomenaria “transnational women” ja que la dona ha d'assumir en moltes ocasions la subsistència de la família que ha deixat al país d'origen. Aquesta bidireccionalitat comporta en moltes ocasions una situació d'explotació per a la dona immigrada que es veu immersa en el que s'anomena “les cadenes mundials de cura”

“En el marco de la globalización , las mujeres se reemplazan unas a otras en las tareas afectivas y de cuidado personal : la mujer autóctona es sustituida por la inmigrante y esta última por otras mujeres que quedan a cargo de sus hijos en el país de origen (abuelas, hermanas , etc) ” Hochschild a Lacomba i García (2008).

Un altre aspecte a tenir en compte des de la perspectiva de gènere fa referència a la qüestió de les remeses. Els estudis portats a terme sobre aquest tema posen de relleu que existeix una diferenciació entre homes i dones en la gestió d'aquestes remeses, no solament a nivell econòmic sinó que també des d'una vessant anomenada remeses socials.

“Las remesas se muestran , así, como una parte clave de las relaciones transnacionales , puesto que construyen las redes sociales y comunitarias. Y con ello nos referimos no sólo a las remesas monetarias, sino que también el envío de mercancías , así como a las remesas sociales . Como señala Morales (2004), no se pueden entender las remesas sin considerar la carga simbólica que tienen asociada: sentimientos, facultades y recursos económicos , políticos y sociales” Oso a Lacomba i García (2008: 576)

Parella (2003) exposa de forma amplia i elaborada el que ella anomena la triple discriminació de la dona immigrada treballadora. Per a l'autora el gènere, la classe social i l'ètnia són els elements clau per a l'anàlisi de la problemàtica de la dona immigrada.

La discriminació de gènere s'emmarca en la anàlisi de les funcions productives i reproductives en la societat actual i del paper que ocupen cadascuna d'elles en l'organització familiar i social. Aquest plantejament queda reflectit d'aquesta manera.

“Tales relaciones de subordinación/dominio, al tener sus orígenes en el plano de la familia y transmitirse a través de la socialización diferencial entre hombres y mujeres , son fácilmente perpetuables. Muchas veces son las propias mujeres las que asumen acriticamente su rol en la esfera reproductiva y lo internalizan como necesario para su pretendida realización como mujeres. Otras veces cuando la mujer busca un empleo remunerado , consciente de la discriminación existente en el mercado de trabajo e imbuída del tópico de que sus ingresos son secundarios , manifiesta menos exigencias salariales. Por la misma razón , difícilmente el hombre va a tener incentivos para incorporarse en la esfera reproductiva en igualdad de condiciones que la mujer , puesto que se trata de una actividad socialmente poco valorada y aparentemente <<cubierta por las mujeres>>; ello le permite seguir ofreciendo la máxima disponibilidad en la esfera productiva , de una manera natural, y además sin ningún coste.” Parella (2003:60).

La classe social es considera el segon gran element discriminatori en la societat occidental actual i en el cas del servei domèstic l'autora recull de la següent manera.

“Ciertamente el ethos burgués de la mujer ama de casa que ha predominado en las sociedades occidentales hasta la década de los sesenta , sólo ha afectado a las familias de clase media, puesto que la gran mayoría de mujeres de clase trabajadora jamás han abandonado el mercado de trabajo y desde los orígenes de la industrialización han realizado diversos trabajos remunerados por necesidad (en las fábricas, de sirvientas, etc,). Por lo tanto las relaciones de género están claramente cruzadas con la clase , de modo que es la posición de clase de la mujer la que acaba estructurando el significado concreto que el género tiene para ella.. En este sentido tal como sostienen Lourdes Benería y Gita Sen, <<las variaciones que existen entre mujeres de diferentes clases son tan importantes para la posición social de la mujer como los elementos comunes inherentes al hecho de ser mujer dentro de una sociedad determinada>>(1983:98)”. Parella (2003:62).

La tercera discriminació va associada a la variable ètnia lligada a les dos anteriors i que conjuntament configuren la situació de vulnerabilitat que viuen les dones immigrades i que es veuen obligades per les circumstàncies a desenvolupar feines relacionades amb el servei domèstic.

“en la era de la globalización , la tendencia de la migración internacional femenina apunta claramente hacia una emergente división internacional del trabajo en la esfera de la reproducción , resultado de una creciente demanda de fuerza de trabajo femenina como consecuencia de la participación de las mujeres autóctonas en el mercado de trabajo (troung, 1996). Todo ello se traduce en una <racialización> del trabajo doméstico remunerado, en tanto que son mujeres de otras etnias , sin el estatus de ciudadanas, las que asumen roles que las mujeres blancas han abandonado (Anderson, 1990). Mientras las mujeres trabajadoras de los países ricos tienen problemas para resolver el trabajo doméstico-familiar en sus vidas cotidianas y sus homólogos masculinos siguen eludiendo su corresponsabilidad en la esfera reproductiva , las mujeres de los países pobres se enfrentan a graves dificultades para obtener ingresos suficientes en sus países de origen”. Parella (2003: 127).

3.10. Immigració i transnacionalisme

En l'actualitat tots els estudis al voltant de la immigració contemplen aquesta perspectiva . Segons Basch et al. a Ribas (2004:208) “ Podemos definir el transnacionalismo como el conjunto de los procesos a través de los cuales los inmigrantes forjan y mantienen múltiples relaciones sociales entrelazadas , que unen las sociedades de origen y las sociedades de asentamiento”

Segons Ribas “Nos referimos a procesos transnacionales para poder enfatizar como los inmigrantes construyen campos sociales que superan las fronteras geográficas, culturales y políticas (distinguiendo aquí las relaciones internacionales-entre varias

naciones-, las multinacionales –entre varias naciones – y las transnacionales representadas por los actores no institucionales de la sociedad civil). A sí a los inmigrantes que desarrollan y mantienen múltiples relaciones familiares, económicas, sociales, o formando organizaciones religiosas y políticas se les denomina transmigrante. Un elemento esencial del transnacionalismo es la multiplicidad de relaciones que estos transmigrantes tienen tanto en las sociedades de origen como en las sociedades de recepción”.

Altres autors com Blanco, citen a Caglar, a Lacomba i Garcia (2008:269) es plantegen el transnacionalisme no com una qüestió novedosa a la història de la humanitat, però sí que considera que a l'actualitat existeix una nova perspectiva que “ofrece una nueva óptica que permite hacer visible la creciente intensidad y extensión de los flujos circulares de personas, bienes, información y símbolos alcanzados por las migraciones intencionales. Permite analizar como los migrantes construyen y reconstruyen sus vidas de forma simultánea en más de una sociedad”.

Blanco (2007:22) “Entendemos que el transnacionalismo está especialmente relacionado con los procesos de integración de los inmigrantes en las sociedades receptoras en lo que se refiere a sus implicaciones, y también especialmente relacionado con las nuevas formas de asentamiento residencial de carácter étnico. Y es precisamente en estas relaciones estrechas con ambos procesos, de asentamiento residencial y de integración, fruto de la extensión sin precedentes de las actividades transnacionales, en donde, a nuestro juicio, reside la verdadera potencialidad de la perspectiva transnacional”

Portes i Dewind (2006:15) reflexionen sobre aquest transnacionalisme i exposen que realment aquest fenomen no és nou, tot i així , si que es converteix en una nova perspectiva analítica. Els autors reconeixen que han estat els avenços aportats per les noves tecnologies del transport i la comunicació els que han transformat qualitativament el caràcter del transnacionalisme immigrant “ volviéndolo en un intercambio transfronterizo más denso y dinámico de lo que habría sido posible en épocas anteriores”.

Vercovet a Portes i Dewind (2006:158) exposa la qüestió del transnacionalisme a partir de l'anàlisi de les actuals pràctiques transnacionals d'alguns grups de migrants. Segons l'autor aquestes pràctiques impliquen modus fonamentals de transformació que diferencien al menys tres àmbits bàsics. Els quals inclouen:

“1.Una transformación en la percepción (que afecta a lo que podría llamarse la “la bifocalidad” en la orientación de los migrantes) en el ámbito sociocultural; 2. Una transformación conceptual de los significados (dentro de la tríada de nociones “identidades-fronteras-órdenes´´) en el ámbito político; y 3. Una transformación institucional (que afecta las formas de la transferencia financiera, las relaciones público-privado y el desarrollo local) en el ámbito económico. Cada conjunto de transformaciones implica múltiples causas, procesos concomitantes y resultados observables”.

En lo referente a la bifocalidad el autor señala " Puede afirmarse que el surgimiento de un tipo de doble orientación hacia aquí y hacia allá ocurre durante el trayecto de la nueva localización de cualquier persona. Los migrantes se adaptan al mismo tiempo que conservan fuertes lazos afectivos, si es que no de intercambio material, con sus lugares de origen. No obstante , las prácticas de comunicación transnacional , de afiliación y de intercambio sostenidas, en tiempo real e intensivas, pueden afectar profundamente a las maneras de adaptación de los migrantes. Como nunca antes, hoy en día éstos pueden mantener y actuar de acuerdo con sentidos particularmente fuertes de vinculación con las personas, lugares e ideas de pertenencia asociados con su lugar de origen". Vercovet a Portes i Dewind (2006:165)

Pel que fa a la tríada identitat, fronteres i ordre, l'autor conclou que " el poder de los gobiernos nacionales no se ve disminuido necesariamente por la globalización, sino que, al contrario, se ve reconstituída y reestructurada en respuesta a la creciente complejidad de los procesos de las formas de gobierno en un mundo más interconectado". Los rasgos políticos del transnacionalismo migrante-en particular los que rodean la doble ciudadanía/nacionalidad y las lealtades con el "terruño"- contribuyen a una reconfiguración fundamental del nexo conceptual "identidades-fronteras-órdenes". Vercovet a Portes i Dewind (2006:172) "Las prácticas transnacionales de los migrantes tienen implicaciones directas para cada una de estas áreas de interés del Estado" Vercovet a Portes i Dewind (2006:172)

Finalment en relació a la transformació econòmica l'autor planteja " Las economías locales y nacionales de los países en desarrollo están cambiando por una diversidad de razones simultáneas , que van desde el poder creciente de los regímenes económicos multilaterales y las variables políticas de ayuda internacional, pasando por los cambiantes mercados de mercancías y los patrones emergentes de turismo global, hasta la expansión de las fuentes y los impactos de la inversión extranjera directa". Vercovet a Portes i Dewind (2006:180)

Castles (2004:43) parla del concepte transmigrant per referir-se a la persona que es crea i desenvolupa a partir de la participació en aquestes comunitats transnacionals basades en la immigració i al mateix temps ens diu qui no es pot considerar transmigrant " los migrantes laborales temporales que permanecen en el extranjero por algunos años envían dinero, se comunican con sus familias en el terruño y las visitan ocasionalmente no son transmigrantes. Tampoco lo son los migrantes permanentes que se van para siempre y simplemente conservan contactos con su tierra. La característica definitoria clave es que las actividades transnacionales sean una parte central de la vida de la persona. Cuando esto se aplica a un grupo de personas, entonces se puede hablar de una comunidad transnacional".

3.10.1. El transnacionalisme associat a la feminització de les migracions abans esmentada i la repercussió que té sobre la llar familiar i els rols de gènere atribuïts de forma tradicional.

Gregorio (1998:263) definia un conjunt d'aspectes que segons l'autora afavorien la reproducció del sistema de desigualtat entre gèneres fruit precisament de la formació dels grups domèstics i de la comunitat transnacional i els resumia d'aquesta manera:

"1-La división sexual del Trabajo se muestra muy consistente, tanto en el interior de los grupos domésticos como en la comunidad transnacional. Dentro de los grupos domésticos transnacionales, los hombre se mantienen alejados de las tareas relacionadas con la reproducción de sus hogares, a pesar de que ahora las mujeres son las principales proveedoras económicas de muchos de los hogares transnacionales.

2-La mayor aportación económica de la mujer se sigue entendiendo como ayuda y no se reconoce su verdadero valor como contribución económica al grupo domestico transnacional.

3-El control del producto derivado del Trabajo de las mujeres migrantes sigue recayendo en gran parte en manos de su esposo, y en los casos en que la mujer administra plenamente su dinero la mayor parte de éste se dirigí hacia sus familiares, renunciando a su utilización en metas más personales.

4-La flexibilización del control sexual en realidad no es tal, aunque, teóricamente, ésta puede producirse por la lejanía del grupo domestico y de su comunidad de origen. Pese a ello, se han creado diferentes mecanismos de control sexual de la mujer".

Oso a Lacomba i García (2008:581) aporta aquesta reflexió " El hogar transnacional parece haberse constituido en un campo de batalla que cuestiona la función tradicional de la familia y los papeles que, en muchos contextos sociales , han desarrollado hombres y mujeres en la sociedad. Quizás lleguemos a alcanzar una visión menos "estigmatizadora" de las jefas de hogares transnacionales si las sacamos de su rol reproductivo , analizando sus estrategias productivas y reproductivas de manera articulada. En efecto, las remesas se pueden constituir no solo en vector de desarrollo , sino igualmente en el principal mecanismo que vehicula las relaciones sociales. A través de las remesas se envía no sólo dinero, sino igualmente afectos, estatus, etc. Los roles y las relaciones sociales se construyen , como bien sabemos , también a través de los productos y mercancías.

3.10.2. El transnacionalisme i els enclavaments ètnics són una línia d'investigació que també cal tenir en compte en aquesta varietat de models d'anàlisi del fenomen migratori i la seva integració. En aquest sentit Blanco a Lacomba i García(2008:282) parla de "La intensificació de las actividades transnacionales , por un lado, y la configuración de enclaves étnicos en las sociedades de destino al amparo de las crecientes alabanzas a la diversidad cultural, , por otro, son fenómenos que se complementan y nutren entre sí.

"Esta combinación genera , sin duda, situaciones desconocidas en otras épocas históricas , fomentando y favoreciendo una fuerte conexión entre el migrante y su sociedad o comunidad de origen. Las antiguas conexiones , románticas, melancólicas , de los migrantes con sus comunidades de origen , sustentadas más en el recuerdo que en los lazos reales, estan dejando paso a fuertes lazos económicos , sociales y culturales favorecidos por las nuevas tecnologías que impiden al migrante "olvidarse" de su pertenencia a un origen diferente y diverso"... "La proliferación de actividades transnacionales por parte de las poblaciones migrantes tiene, sin duda, efectos sobre las comunidades o sociedades de origen. El que mayor atención concentra , entre todos, es el de la potencialidad de las remesas como agentes de desarrollo económico y social de los países de origen"

Quadre 10. Vincles entre societat d'origen i de destinació a Ribas (2004:210):

Tipo/ámbitos	Estructuras	Ideológico/ Culturales	Redes sociales
Tangibles	<ul style="list-style-type: none"> • Comercio-finanzas • Ayuda técnica y económica • Tratados interestatales 	<ul style="list-style-type: none"> • Contenidos, TV, prensa, libros, etc • Viajes 	<ul style="list-style-type: none"> • Remesas • Información
Regulatorios	<ul style="list-style-type: none"> • Políticas de emigración/in migración • Regulación de mercados laborales 	<ul style="list-style-type: none"> • Normas oficiales /ciudadanía,etc) • Aceptación de los inmigrantes 	<ul style="list-style-type: none"> • Obligaciones entre familiares • Solidaridad comunitaria
Relaciones nacionales	<ul style="list-style-type: none"> • Inserción en sistema mundial, dependencia, complementariedad 	<ul style="list-style-type: none"> • Culturas dominantes/dominados • Grado de complementariedad 	<ul style="list-style-type: none"> • Posición social

Font: Elaboració del col·lectiu Ioé (1999) a partir de Fawcet (1989)

Quadre 11. Vincles entre societats des d'una perspectiva normativa:

Conexiones desde la sociedad de destino	Conexiones desde la sociedad de origen
<ul style="list-style-type: none">• Naturalización y denizenship (Hammar): impacto en las relaciones de igualdad.• Nacionalidad dual: lealtad primaria, segunda nacionalidad durmiente, nacionalidad dual activa.• ¿Normas universales?: cosmopolitas, comunitarias, republicanas.	<ul style="list-style-type: none">• Actitudes tradicionales: el emigrante como traïdor, mensajero o misionero (p. Ej. México y Turquía).• Nuevas actitudes. De pocos a patriotas.• Objeciones al voto desde el exterior.

Font: Elaboració a partir de la ponencia de Baübock (2001). *Contemporary developments in transnationalism and citizenship policy en Sixth International Metropolis Conference*. Rotterdam, del 26 al 31 de Novembre de 2001.

Per finalitzar aquest apartat cal tenir en compte el procés del transnacionalisme immigrant que plantegen Portes i Dewind (2006) en el que es vol reflexar el caràcter acumulatiu del transnacionalisme:

Quadre 12 . Procés del transnacionalisme immigrant

País emissor		País receptor
<p>1.La familia y las comunidades apoyan la emigración de algunos de los suyos en busca de mejores condiciones</p>	<p>↓</p> <p>↔ Empieza el flujo ↔</p>	<p>1.Los inmigrantes se afianzan de manera precaria y empiezan a enviar modestas contribuciones</p>
<p>2.Las remesas y noticias de los migrantes empiezan a cambiar el carácter de la vida local. Se empiezan a superar las circunstancias en el extranjero</p>	<p>↓</p> <p>↔ Inician las empresas transnacionales y las actividades sociales ↔</p>	<p>2.Consolidan su posición económica como migrantes, el flujo de remesas e inversiones crece. Hacen las primeras visitas a casa y cran importantes asociaciones en su ciudad natal</p>
<p>3.El flujo de remesas , inversiones, e información transforma la cultura local. Se desarrolla un creciente tráfico de bienes y personas. Las autoridades políticas y religiosas viajan al extranjero para pedirles apoyo para sus expatriados.</p>	<p>↓</p> <p>↔ Aparecen las comunidades transnacionales ↔</p>	<p>3. Los migrantes hacen inversiones significativas en sus comunidades de origen y consolidan sus organizaciones. Su poder económico les va dando una voz cada vez más fuerte en los asuntos políticos y religiosos locales.</p>
<p>4.Los gobiernos entran en escena haciendo concesiones a sus diásporas y les piden apoyo económico y político. El tráfico de bienes , información y gente supera a las comunidades para llegar a niveles nacionales</p>	<p>↓</p> <p>↔ Se consolidan las comunidades transnacionales ↔</p>	<p>4.Las organizaciones migrantes se vuelven interlocutoras de los gobiernos de los países emisores y, al mismo tiempo empiezan a tomar parte en las políticas locales en sus áreas de asentamiento. El flujo de inversiones aumenta</p>

Font: Portes i Dewind (2006)

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

CAPÍTOL 3

EL DEBAT SOBRE LA INTEGRACIÓ

CONSIDERACIONS PRÈVIES

Quan parlem del fenomen migratori, automàticament topem amb el concepte d'integració com a acompanyant indispensable. Com planteja Zanfrini (2007:13) "La integraci3n es uno de los Componentes esenciales de la tradici3n sociol3gica". D'altra banda es pot dir que un dels objectius m3s importants de la sociologia en els seus or3gens corresponia en trobar soluci3n al problema de l'ordre social.

Val a dir que la corrent integracionista es va consolidar com la m3s acceptada durant un llarg per3ode de temps i que sustentava que a partir del proc3s de socialitzaci3n es podia mantenir la uni3n de la societat, dels valors i del conjunt de la cultura. Aquesta visi3n garanteix la cohesi3n social i justifica l'estratificaci3n social existent ja que no es basa en difer3ncies 3tniques ni d'origen ni de pertinença.

Com planteja Zanfrini (2007:14) "El propio tema de la integraci3n de los inmigrantes se conceptualiz3 al principio como un problema de asimilaci3n de los reci3n llegados a una cultura industrial y moderna. La idea de que las l3gicas del desarrollo econ3mico y del universalismo de los sistemas normativos iban a sustituir las antiguas identificaciones adscriptivas por otras de tipo funcional (las que impone la divisi3n del Trabajo) produjo una especie de ocultamiento de las diferencias 3tnicas".

El que s'està produint, però, a la nostra societat, abans descrita, (societat del risc, incertesa, globalitzaci3n), és un augment cada cop m3s gran i m3s evident de les difer3ncies 3tniques i especialment des del moment que aquestes van relacionades amb els processos d'atribuci3n dels recursos i de les oportunitats. Com planteja l'autora, podem parlar d'una especialitzaci3n del problema de la integraci3n de forma cada cop m3s espec3fica en el cas de les minories 3tniques. Pel que fa la nostra investigaci3n aquesta qüesti3n pren una gran rellevància atenent als dos col·lectius espec3fics estudiats, persones àrabs i subsaharianes.

Tot aix3 ens porta a parlar del que l'autora exposa com el dret a la difer3ncia que va unit a la idea de ciutadania cultural o el que vol dir "derecho al reconocimiento de las culturas minoritarias y a la expresi3n de la identidad y de la diferencia propias". L'autora avisa al mateix temps de la manca de preparaci3n de la tradici3n jur3dica occidental per a assumir i afrontar aquest repte.

Arango (2007) també planteja que existeix a la nostra societat una certa crisi de la integraci3n de les persones immigrades, precisament perquè s'ha trencat la lògica assimilacionista que fins fa ben poc funcionava com a model en molts dels països.

S'havia viscut una seqüència més o menys habitual que responia a la immigració-integració que amb el pas d'una o dues generacions es produïa fins arribar a ser gairebé anecdòtica. En aquests moments aquesta lògica s'ha trencat i els poders públics es veuen forçats a portar a terme un conjunt de mesures precisament per a fomentar aquesta integració en moments cada cop més adversos a nivell socioeconòmic. Es corre el perill segons l'autor d'endegar processos d'integració neo-assimilacionistes que es basen més en les obligacions de les persones immigrades i que la integració es valori com un premi que s'aconsegueix per haver superat un conjunt de proves, sense tenir en compte el factor bidireccional que suposa superar els obstacles de la integració.

Zlotnik a Jiménez et al (2005) també posa de manifest que encara que el fenomen migratori sigui positiu i que el treball de les persones immigrades sigui necessari i tingui moltes dimensions positives, s'han de posar en pràctica mesures que permetin una bona acollida per part de la societat nativa ja que no hi ha garantia que l'adaptació mútua entre societat espanyola i les persones immigrades es doni sempre amb facilitat.

Fruit del debat que ha generat aquesta dificultat per a assolir la desitjada integració social i de les diferents perspectives ideològiques i polítiques existents, apareixen propostes teòriques i models amb la intenció de donar sortida i al mateix temps dibuixar camins que ajudin la societat a afrontar aquest gran repte.

D'una banda ens trobem davant el debat sobre el concepte d'integració i de la multiplicitat d'interpretacions que s'associen al concepte. Ens trobem en l'actualitat amb un conjunt de propostes i conceptes que s'estan utilitzant de forma habitual per a referir-se a la mateixa qüestió però que no sempre volen dir el mateix.

Inserció, integració, inclusió, coinclusió, incorporació, acomodació, adaptació i convivència. Com diu Chacón (2009:264) "la diversidad de acepciones atribuidas a términos como integración, asimilación, aculturación, segregación y pluralismo, especialmente en el discurso político, parece a menudo desconcertante para el observador. Y de todos ellos es quizás, el concepto de integración el que más se presta a la confusión".

Checa (2003:9) exposa de forma molt interessant la diferència entre integració i inserció i diu: "Sin duda de entrada conviene distinguir entre inserción social e integración social. Por la primera se entiende el mismo proceso de inclusión de las personas inmigradas en la sociedad de destino, tanto como trabajadores, como vecinos y usuarios de los servicios y como ocupantes de espacios públicos. Pero esta inclusión no está normalizada, sino que en ella se observan elementos de explotación laboral, segregación espacial, de exclusión y de marginación. Todo inmigrado necesariamente se inserta en la sociedad donde reside, pero con frecuencia su instalación no está reconocida ni apoyada por los demás, ni siquiera es bien vista, mucho menos son respetados sus derechos ciudadanos. Precisamente la integración social sólo estará garantizada cuando su inclusión se produzca como un buen proceso".

Dasseto (2004:104) parla de coinclusió "Hablar de co-inclusión no significa suprimir el conflicto, las tensiones, las oposiciones. Sin embargo, el concepto de co-inclusión supone igualmente la posibilidad de un cierto acuerdo de las partes en conflicto. Mediante el proceso de co-inclusión surge, bajo una u otra forma, un relativo "reconocimiento" del otro. Al menos, como ser humano. Y las formas extremas de racismo han llegado a no reconocer al otro, a no co-incluirse en el otro, sencillamente como ser humano. El racismo es la ruptura de la co-inclusión de la humanidad".

L'acomodació en relació a la integració té connotacions molt interessant que segons Zapata (2001:71) són les següents: "Segons els usos que hem donat, és cert que acomodar i integrar són termes relacionals, però difereixen semànticament. Des de l'òptica teòrica del marc analític, acomodar no implica necessàriament que l'immigrant perdi la seva autonomia en relacionar-se amb l'estructura bàsica de la societat, sinó que simplement en varia certes característiques, per voluntat pròpia, amb el fi de sentir-se còmode en el seu nou context. Tanmateix integrar significa que l'immigrant perd certa independència en formar part de la societat receptora (pensem novament en la integració europea i els debats sobre la pèrdua de sobirania estatals). Aquesta pèrdua, ho vulguem o no, invita a l'argumentació normativa, a la formació de concepcions. Cal afegir que en el terme d'integració el subjecte (l'immigrant) té un caràcter dinàmic, mentre que l'objecte (la societat receptora) és estàtic, es manté pràcticament igual; fet que l terme acomodació no implica necessàriament".

Per començar podem afirmar que quan parlem d'integració ens referim de forma inconscient a aquells col·lectius que considerem que estan no integrats. La no integració ve donada per multitud de factors, però d'entrada va lligada a la diferència d'allò que és majoritari, es refereix a l'aïllament i a la no participació i que per tant no afavoreix la cohesió social. Per aquest motiu ens porta a parlar de la immigració com a un conglomerat de persones individuals o col·lectives que representen segons el nostre punt de vista totes aquestes característiques.

Les persones que són autòctones no porten associat el concepte d'integració. Es dona per suposat que ho estan i si no és així les classificarem de desadaptades, excloses o marginals. En el cas de les persones immigrades aquest concepte pren unes connotacions particulars i específiques com diu Ribas, N (2004:192) "avui en dia la noció d'integració s'associa a la designació d'un problema i també una noció deontològica i normativa".

Cal dir també que es produeix una relació asimètrica entre la integració individual i la integració social. Les persones a nivell individual elaboren una sèrie d'estratègies concretes i personals per a integrar-se a la societat d'acollida i, per tant, depèn de la seva trajectòria vital i migratòria i de les seves competències i habilitats socials que puguin assolir aquest repte amb major o menor èxit. En canvi, és la societat d'acollida en la seva màxima expressió la que ha d'establir mecanismes per a

afrontar aquesta integració. Recau en la societat i en la seva dinàmica social les característiques que pugui tenir aquest fenomen en cada societat concreta. Són les societats les que amb les seves institucions, legislacions i polítiques aborden aquesta qüestió amb uns objectius o uns altres i uns resultats determinats o uns altres.

La integració de les persones immigrades és individual i no grupal o col·lectiva, en canvi la societat sí que ha de plantejar-se la integració a nivell global com una tasca col·lectiva i un objectiu social, que es desplega en polítiques socials d'integració concretes. No es pot dipositar sobre un sol individu tota la càrrega de la integració segons les seves habilitats i actituds i aptituds.

Com diu Cachon (2009) "No se puede hablar de integración de los inmigrantes en el mercado de trabajo y en la sociedad en singular, como si fuera un proceso individual y similar para todos ellos; que son procesos sociales colectivos y diferenciados, en cuyos resultados se pueden distinguir por lo menos, tres segmentos o grupos de posiciones sociales y laborales con campos de posibilidades diferentes y en los que es esperable encontrar distintos tipos de procesos de asignación de trabajadores a los puestos de trabajo y de determinación de salarios y otras condiciones de trabajo y de caracterización de los trabajadores y de los empresarios que actúan en cada uno de ellos".

D'altra banda trobem a partir de l'anàlisi teòrica sobre el fenomen migratori, gran quantitat d'estudis basats en el concepte d'integració social. És cert que molts d'ells són aplicats a qüestions geogràfiques concretes o a processos parcials d'integració com per exemple la religió o el treball. En aquest sentit Ribas (2004:191) exposa que "Avui es parla de la integració social dels immigrants abraçant moltes dimensions, des de la legal a la econòmica, cultural, religiosa, etc".

La integració adopta, per tant, moltes cares i molts matisos depenent dels autors i de les propostes teòriques elaborades. Cal tenir en compte aquesta complexitat del concepte i poder conèixer totes les aportacions que puguin ser rellevants per a la seva millor comprensió.

Podem dir finalment i atenent tot el que s'ha exposat anteriorment, que l'assimilacionisme és el punt de partida i el referent a tenir en compte quan parlem d'integració ja que és l'origen de la qüestió a nivell sociològic i és doncs el concepte que està present en l'inconscient col·lectiu de la nostra societat.

Com diu De Lucas a Serafí i Gimeno (2006: 35) "La imagen de una sociedad de acogida que integra a los de fuera permaneciendo igual a sí misma-como cristal atravesado por la luz, como en la concepción inmaculada. - es por encima de un mito, un error, salvo que se imponga el modelo de asimilación impuesta, de aculturación brutal, basado en la negación de la condición de persona de todo otro, en la negación de reconocimiento, de valor a cuanto es y cree el otro. Las políticas de integración e interculturalidad no pueden tener como destinatario exclusivo (ni siquiera primordial) al otro, sino que han de contemplar a la población indígena".

3.1. ORIGEN DEL CONCEPTE D'INTEGRACIÓ

Podem dir que la sociologia des dels seus orígens, ha tingut com a element d'anàlisi fonamental la integració social dels individus. La societat com a objecte d'estudi ha estat el motiu de reflexió de tots els gran teòrics. Karl Marx parlava de la divisió del treball, de les classes socials i de la consciència de classe. Emile Durkheim es preocupava també per la divisió del treball, de la socialització dels individus, la consciència col·lectiva, l'educació moral i per l'acció individual i la interacció, així com es preocupava pels orígens de la conducta desviada. Max Weber ho feia per l'acció social, pels valors, per les estructures d'autoritat i per la racionalització. Georges Simmel es preocupava per la interacció social, les estructures socials i la cultura objectiva. Alfred Shutz es preocupava pel món de la vida, la intersubjectivitat, els regnes del món social i per la consciència. Talcott Parsons feia un esforç integrador i parlava de la teoria de l'acció, de la teoria de la integració i ordre AGIL i del sistema de l'acció.

En definitiva tots parlaven de la societat i dels seus processos socials en la recerca de comprendre les dinàmiques socials, les estructures i les funcions que permeten a la societat avançar i poder trobar les explicacions satisfactòries sobre tot allò que envolta l'ordre/desordre i l'organització/desorganització, el consens/conflicte social i en última instància la integració o desintegració social.

Podem dir que l'origen d'aquest terme es deu a les aportacions teòriques proposades per Durkheim, "pare" de la teoria funcionalista. D'una banda, ho trobem en el seu plantejament diferenciador entre la solidaritat mecànica i l'orgànica i considera que aquesta última és la que produeix la integració en el sentit de complementarietat i interdependència entre persones i grups i d'altra banda, ho inclou en la seva visió sobre lo comunal.

El concepte d'integració de Durkheim va molt associat al fet de compartir valors, normes, una cultura, una religió i per mitjà de l'inconscient col·lectiu es promou l'ordre i la cohesió social. En les seves obres clàssiques, en les quals d'una banda analitza la religió i d'una altra, el suïcidi, es posa de manifest la importància cabdal que té la societat com un tot, amb vida pròpia, una societat que esdevé sagrada per al propi home i que planteja des dels inicis la qüestió de la desviació social com a oposat a la integració social i l'ordre social.

Un altre element fonamental que aporta Durkheim en relació a la integració fa referència a l'educació i en concret al sistema educatiu com a màxim exponent institucional creat per la societat per afavorir la socialització de les persones així com l'educació moral i que puguin viure amb harmonia en la societat, és a dir de forma integrada.

En aquesta línia no podem oblidar les aportacions que fa l'autor en relació a la importància dels corrents socials que estan influenciats per diferents consciències i representacions col·lectives Ritzer, G (1996) i que donen lloc a diferents tipus de suïcidi i altres tipus de conducta desviada.

En aquest sentit la integració s'entendria com el grau en què es comparteixen els sentiments col·lectius i la desintegració pot portar a corrents de depressió i desil·lusió semblants a l'anomia.

Durkheim a Taylor, I, Walton, P i Young, J (1997) va estar un dels primers en fer la classificació de perfil de persones desviades. Segons Durkheim existeixen tres perfils :

- El desviat biològic que ho seria per causes genètiques i psicològiques. En aquest cas l'inadaptat biopsíquic seria l'únic exemple de consciència individual en conflicte amb la consciència col·lectiva.
- El rebel funcional que personifica la veritable consciència col·lectiva. És responsable de la rebel·lió contra la divisió del treball imposada i les desigualtats socials immerescudes que l'acompanyen. La rebel·lió que instiga és funcional en la mesura que il·lumina i desafia la falta de correspondència entre l'assignació de rols socials i la distribució de les facultats biològiques.
- El desviat distorsionat és un individu mal socialitzat en una societat malalta. La seva aparició es dona per dues causes relacionades entre sí. L'anomia i l'egoisme. L'anomia implica manca de regulació i feblesa de la consciència col·lectiva; l'egoisme, en canvi, representa el culte institucionalitzat cap a l'individu.

Talcott Parsons (1999) posa els fonaments com a referent del funcionalisme estructural. Aquesta teoria planteja d'una forma sistemàtica els elements clau per a l'anàlisi i comprensió del sistema social. Per a l'autor, el control social i la socialització constitueixen els principals mecanismes que permeten al sistema social mantenir l'equilibri. S'ha de permetre una petita quantitat d'individualitat i de desviació, però les seves formes més extremes requereixen mecanismes reequilibradors. Així l'ordre social és la base de l'estructura del sistema social de Parsons.

Parsons concep la cultura com l'eix vertebrador de tot el sistema social i com diu el propi autor va arribar a la conclusió que els models morals constitueixen les tècniques integradores per excel·lència d'un sistema d'acció.

Parsons (1999:310) exposa el valor de la cultura en la seva teoria del sistema social "La clave de la conceptualización que hemos escogido radica en que los elementos culturales son elementos de orden pautado que median y regulan la comunicación, así como otros aspectos de la mutualidad de las orientaciones en los procesos de interacción. Hemos insistido en que siempre existe un aspecto normativo en la relación entre la cultura y los componentes motivacionales de la acción; la cultura proporciona normas de orientación y ordenación selectiva".

Robert Merton és un altre dels autors que planteja una tipologia de models d'adaptació individual a la societat davant la divergència entre les finalitats que es consideren convenientes per a tothom i els mitjans disponibles per a aconseguir-ho.

Merton (1992) planteja cinc tipus d'adaptació, atenent els mitjans utilitzats per aconseguir els objectius que poden ser legítims o il·legítims i les finalitats que es volen assolir que poden ser els majoritaris de la cultura dominant o no adequar-se a les finalitats culturals majoritàries:

- Conformitat, innovació, ritualisme, retraïment i rebel·lió.

Per a Merton " el defecte fonamental de l'ordre social és que les aspiracions i les oportunitats no són compatibles entre sí. L'innovador té una conducta desviada i dissociada perquè no aplica mitjans legítims, però també s'ha d'interpretar com el producte d'aspiracions solament induïdes i de la desigualtat objectiva que existeix en la distribució de les oportunitats, s'assembla al rebel funcional de Durkheim. El ritualista és digne de llàstima, perquè segueix participant al joc sense esperar recompensa. El retret és un producte asocial de la desorganització social, es troba en determinades situacions socials a causa de defectes personals".

L'escola de Chicago per la seva part, va centrar la seva activitat investigadora en la ciutat com a laboratori social ideal d'anàlisi social. Una de les seves línies d'investigació s'emmarca en l'ecologia humana i per tant la lluita per l'espai es converteix en el nucli d'aquesta teoria.

Existeixen tres tradicions principals d'anàlisi: les crítiques d'orientació estructural, de la sociologia urbana implícita en l'ecologia social; les teories d'influència fenomenològica, sobre l'espai social i les relacions, entre les limitacions espaials a l'ús del temps lliure, el treball i, en general, a l'expressió social i personal; la teoria de la desorganització social, l'associació diferencial i les subcultures. Dins de l'Escola de Chicago trobem Robert Park com a representant de l'ecologia humana i la sociologia urbana. Les seves aportacions més importants són a Giner, S (2003)

:

- La societat es concep com un producte de les interaccions entre els individus que la componen controlades per un cos de tradicions i normes sorgides del procés d'interacció. La societat implica control : organitzar, integrar i dirigir les energies dels individus components.

- Els processos socials impliquen antagonisme, conflicte i competència, tant entre individus com entre grups d'individus. El control social ordena aquests processos, la qual cosa no vol dir que els eradiqui, sinó que els fa més latents o els porta per canals més acceptats socialment.

- Aquests són els processos d'acomodació que assenyalen, si més no, temporalment arranaments que defineixen les relacions recíproques i les

respectives esferes d'acció d'individus i grups, i que tenen èxit durant cert temps per a contenir els antagonismes, de tal manera que s'assoleixi una acomodació.

A banda d'aquests processos de competició, conflicte i acomodació, Park assenyala un quart, l'assimilació, vista com un procés d'interpretació i fusió pel qual les persones i els grups adquireixen els records, sentiments i actituds d'altres persones i grups de manera que al compartir la seva experiència i la seva història, s'incorporin a una cultura comú.

D'altra banda trobem altres aportacions teòriques fonamentals que poden oferir una altra concepció sobre la integració, ja que donen valor a altres aspectes del fenomen. En aquesta línia és imprescindible l'aportació de Weber i de la seva mirada comprensiva (verstehen).

Weber (1969) obre la porta a l'anàlisi comprensiu dels fenòmens, és a dir, contextualitzar-los en la seva trajectòria històrica i atenent a la ideologia i valors associats a cada situació. De fet en la seva obra "l'ètica protestant i l'esperit del capitalisme" posa èmfasi en la importància que les idees i uns valors determinats poden ser el motor d'un canvi econòmic fonamental en una societat. En aquest cas uns valors promoguts per una religió com la protestant són el punt de partida d'un canvi en el model econòmic d'una societat cap al capitalisme.

Aquesta anàlisi dels elements ideològics trenca amb la visió més funcionalista dels fets socials i la seva explicació sense atendre a les diferències i particularitats lligades als valors i a les idees.

Aquesta perspectiva és la que van seguir autors fonamentals en la sociologia americana com Talcot Parsons. Segons Parsons (1999) en la immigració es produeix una descontextualització. Les costums d'origen passen a tenir una funció cultural simbòlica difusa en la memòria. Així les minories s'acaben convertint en grups culturals simbòlics.

Vull reiterar que és aquest concepte d'integració més funcionalista és el que s'ha imposat en gran part dels estudis i sobretot en el pensament de la societat en general. Aquest concepte d'integració està associat a una qüestió etnocèntrica i assimilacionista. De fet és el model que ha seguit la societat francesa davant el fenomen migratori que va viure en el seu moment i que ara comença a tenir manifestacions en forma de violència.

Seguint la línia oberta per Weber, *L'interaccionisme simbòlic* és una de les corrents teòriques que aporten una nova visió al concepte d'integració ja que posa èmfasi en l'individu i la seva subjectivitat a l'hora de concebre el món, les relacions socials i la interacció social. Blumer (1981) és un dels exponents d'aquesta corrent que va iniciar George Herbert Mead i que l'autor proposa com a nova perspectiva i mètode per a la sociologia. Blumer (1981:2) parteix d'aquestes premisses bàsiques 1) El ser humano orienta sus actos hacia las cosas en función de lo que éstas significan para él. 2) El significado de estas cosas se deriva de, o surge como consecuencia de

la interacción social que cada cual mantiene con su prójimo. 3) Los significados se manipulan y modifican mediante un proceso interpretativo desarrollado por la persona al enfrentarse con las cosas que va hallando a su paso". Però el que realment el concepte que no ha de passar desapercebut és el de la interpretació ja que segons l'autor aquest procés té dos etapes que donen un valor determinat al concepte "De acuerdo con esto, no debería considerarse la interpretación como una mera aplicación automática de significados establecidos, sino como un proceso formativo en el que los significados son utilizados y revisados como instrumentos para la orientación y formación del acto. Es necesario entender que los significados desempeñan su papel en el acto a través de un proceso de auto-interacción".

L'interaccionisme simbòlic i posteriorment la fenomenologia obren un ventall de plantejaments de tipus comprensiu en l'anàlisi dels fenòmens socials i específicament en relació a la integració des d'una perspectiva social, atenent a les propostes interpretativistes que es caracteritzen per trobar en la interacció social i en la interpretació que l'individu fa d'ella, el seu objecte d'estudi. Qüestions com l'etiquetatge o *labelling* o el desenvolupament de rols es fonamenten en que les consideracions que l'entorn social pot fer sobre un acte de forma errònia degut a la manca de coneixement o d'interpretació d'uns codis o símbols diferents en un moment determinat.

3.1.1. Models d'integració

Autores com Blanco (2000) Garreta (2003) parlen de models d'integració social de les minories ètniques als Estats Units :

El model anglosaxó o Anglo-Conformity o assimilacionista que suposa la renúncia a la cultura pròpia. El *melting pot* que implica una fusió biològica i el pluralisme cultural que proposa la incorporació igualitària sense discriminació

Ribas (2004:24) enumera els següents models:

Melting pot, multiculturalista, pluralisme cultural, interculturalisme i el tema de la discriminació racial.

Aquests models estarien relacionats al mateix temps amb les dimensions de la vida col·lectiva com la cultura, l'estructura social i la identitat col·lectiva. Fruit d'aquesta combinació trobaríem aquests resultats:

Quadre 13. Models d'integració.

DIMENSIONES			
MODELO DE INTEGRACIÓN	Pautas culturales	Estructura social	Identidad colectiva
Asimilación	Pérdida de pautas culturales propias y adquisición de las de la nueva comunidad	Inserción igualitaria	Pérdida de la propia identidad y sentimiento de pertenencia a la nueva comunidad
Melting Pot	Creación de una nueva cultura por fusión de las originarias	Inserción igualitaria en la nueva estructura	Surge nueva identidad colectiva
Pluralismo cultural	No se cambian pautas culturales propias	Inserción igualitaria en la estructura de la sociedad de adopción	Dualidad entre la identidad originaria y la pertenencia a la nueva comunidad

Font :Blanco, 1999:76 a Garreta (2003:65)

Existeixen diferents tipus d'aculturació que recollim a continuació.

Quadre 14. Tipus d'aculturació.

Modelos	Afirmaciones		
	Cognitiva	Prospectiva	Política
Asimilacionista	Existe la diversidad...	Pero unas formas son más valiosas que otras. El modelo liberal como ideal	Política de asimilación individual
Multicultural	Hay diferencias sustantivas...	Pero pueden ser reconocidas y armonizadas	Política de reconocimiento de los grupos
Segregación generalitzada	Hay diferencias sustantivas...	...y no son armonizables. El choque es inevitable	Políticas de separación de los grupos
Pragmático	Hay diversidad. Hay conflictos inevitables...	Pero también puede haber convivencia y comunicación	Políticas de mediación intercultural

Font: Ariño a Lacomba i García (2008)

3.1.2. Les dimensions de la integració

La integració és un concepte complex atenent a les visions existents i les aportacions dels diferents teòrics en relació al tema.

Touraine (2009:208)) parla "dels altres" i de la "diferència", fent referència a la qüestió de la diversitat i exposa aquesta qüestió amb una reflexió molt clara sobre aquesta complexitat del concepte.

"La conclusión que se impone, por lo tanto es que una sociedad es capaz siempre de tolerar un cierto grado de diversidad, sobre todo si dicha tolerancia neutraliza el peligro de conflictos abiertos, lo cual nos conduce a una noción más positiva y actualmente más útil de cara al análisis de las sociedades contemporáneas: la idea de derechos culturales que deben estar definidos y garantizados con la misma vehemencia que los derechos sociales en cuyo nombre se libraron tantas batallas desde el siglo XX. Hay que conceder dichos derechos culturales, pero dentro de un principio elemental; a saber, que la mayoría debe reconocer los derechos de la minoría siempre y cuando ésta reconozca los derechos de aquella. Si esta última condición no se puede satisfacer, la crisis queda abierta y no hay otra condición que la ruptura, la independencia, la secesión".

Anant més enllà en l'anàlisi de la diferència, Touraine (2009:212) afirma que existeix un moviment poderós de rebuig cap les persones immigrades i que cal fer una anàlisi i valoració sobre aquest fet. L'autor exposa aquesta reflexió "Esta fase del análisis puede resumirse en tres conclusiones: a) el multiculturalismo radical parece más peligroso que atractivo, y el comunitarismo da lugar a conflictos de creciente gravedad; b) la búsqueda de comunicaciones interculturales es sumamente positiva en un mundo donde crece el mestizaje cultural y en donde los universos culturales ya no están materialmente separados ; c) es preciso hacer frente al aumento del riesgo de enfrentamiento apoyándose en la interpretación más fuerte del tema de la diferencia; pero éste es pese a todo demasiado débil para hacer que retrocedan, la indiferencia, la segregación y el odio, y por lo tanto conviene apelar a la noción de reconocimiento del otro como sujeto".

Com diu Dorronsoro a Muñoz et al (2003:25) "La integración tiene una dimensión social, pero también una dimensión cultural-nacional que incluye aspectos culturales como la lengua, o políticos, como la nacionalidad; y también aspectos simbólicos, que establecen la pertenencia a la comunidad. Los procesos de integración requieren necesariamente ciertas condiciones económicas y sociales que no podemos olvidar y que en las circunstancias actuales, caracterizadas por el sistema económico dual, la pueden hacer especialmente compleja. Por supuesto, precisan también de un marco político-legal que hagan posible tal integración".

Solé (1981) també planteja diferents processos i subprocessos relatius al procés d'integració, atenent a diferents dimensions com són la cultura, l'estructura social i la identitat col·lectiva. A partir d'aquí l'autora planteja un conjunt d'indicadors que poden servir de guia per a conèixer l'evolució de les fases del procés d'integració.

D'una banda la integració ocupacional que té com a indicador la mobilitat, en segon lloc la integració urbana que té com a indicador l'habitatge i la participació social, en tercer lloc la integració política. I finalment la integració sociocultural molt lligada al coneixement de la llengua específica del territori.

Segons Solé et al (2002) exposen que des de la sociologia existeixen dos concepcions del que suposa la integració, d'una banda la perspectiva funcionalista que té unes connotacions pròpies i que neguen qualsevol tipus de conflicte social i es basa en la interdependència de les diferents parts que componen el sistema social, així com la diferenciació va lligada a la integració ja que provoquen un equilibri dinàmic continu. I d'altra banda el consens sobre el sistema de valors és clau per a la integració i el més estable per als sistemes sòcio-culturals. D'altra banda trobem la perspectiva conflictivista que parteix del conflicte com a element integrador i cohesionador. Aquesta perspectiva es pot resumir en les següents aportacions: a) considerar que les societats receptores d'immigració no es caracteritzen per l'absència de conflictes, sinó que es donen permanentment desigualtats socials i ètniques, i per tant la igualtat forma de tracte no s'ha de veure com una fase final de la integració. B) Que la integració no és un procés lineal amb un resultat definit, sinó que s'ha de tractar com un cicle en el que es dona una constant interacció conflictual. C) S'ha de considerar la capacitat integradora de la societat receptora de la immigració.

Existeixen diferents aportacions pel que fa els aspectes més rellevants pel que fa la integració social de les persones immigrades. En ocasions es posa més èmfasi en els factors estructurals, altres en factors sòcio-culturals i altres en la qüestió de la identitat.

Lacomba (2001) analitza de forma brillant el paper de la religió en el procés d'integració de les persones musulmanes en el cas d'Espanya. En aquest cas l'autor parla d'inserció més que d'integració i diu:

"Desde nuestro punto de vista, el concepto de inserción-más cultural que político y más comunitario que individual -resulta indicado, en mayor medida que el de integración, para referirse y estudiar las estrategias que marcan las modificaciones y reconstrucciones identitarias de los inmigrantes musulmanes sometidos a investigación. Es más la inserción entendida como estrategia comunitaria, se define ante la exclusión- negación de la posibilidad de integración-como una vía de entrada alternativa. Ante una sociedad que ofrece reducidas posibilidades de participación y favorece la heteroexclusión, el repliegue y la organización comunitaria pueden llegar a constituir-como veremos más tarde -potentes estrategias de inserción y adaptación al medio". Lacomba (2001:36)

Zubero (2004) parla de la integració i fa referència a la integració com a transformació. No es produirà sense conflictes . Es tracta d'un procés permanentment obert i incert, i el seu desenvolupament dependrà en gran mesura de que siguem capaços de fer l'esforç continuat com planteja Gertz (1992) "Comprender lo que de alguna forma nos es, y probablemente nos siga siendo,

ajeno sin siquiera dulcificar-lo con vacuas cantinelas acerca de la humanidad común, ni desactivarlo con la indiferencia del a cada uno lo suyo, ni minusvalorarlo tildándolo de encantador, estimable incluso, pero inconsecuente, es una destreza que tenemos que adquirir arduamente y que, una vez aprendida, siempre de forma muy imperfecta, hay que trabajar con constancia para mantenerla viva; no es una capacidad connatural, como la tridimensionalidad en la percepción o el sentido del equilibrio, en la que podamos confiar tranquilamente”.

3.1.3. Diferents enfocaments

Per posar de manifest l'amplitud del concepte integració i el significat d'aquest és interessant la següent aportació.

Quadre 15. Enfocaments de la integració.

Enfoques de la integració	Jurídico-polítics	Psico-socials	Estructural-funcionalistes	Interaccionistes
Objetius tendencials	Plena ciutadania socio-política	Equilibrio de yo	Armonía y fluidez de la convivencia	Interacción social creativa
Àrees a que se atende	Relaciones cívico-legales	Aparato psíquico	Desempeño de roles	Manejo de situaciones
Conflictes	Irregularidad, ilegalidad, discriminación	Frustraciones psicológicas irresolubles	Desconocimiento o rechazo de roles prescritos	Discriminación étnica en vida diaria
Operaciones clave, para solucionarlos	Responsabilización política y ética	Elaboración emocional de problemas	Aprendizaje social	Negociación de identidad
Agentes sociales implicados	Inmigrantes y sistema democrático	Inmigrante individual	Inmigrante frente a roles establecidos	Inmigrantes y nativos en situaciones estándar
Sujeto activo de las soluciones	Sujeto ético	Ego psicológico	Homo sociologicus	Ego activo
Desarrollo temporal	Discontinuidad de opciones	Tiempo interno del sujeto	Secuencias de aprendizaje	Secuencias de acción
Indicadores de integración	Vida legal y uso de derechos	Frustraciones y gratificaciones	Destreza de interacción	Negociación de identidad
Valores a los que más se atende	Valores éticos y políticos	Buena forma y bienestar psicológico	Adaptación a lo existente	Reconstrucción constante de la sociedad

Font: Aparició et altres (1999:73).

3.1.4. Nivells d'anàlisi

Laparra (2003) exposa de forma molt interessant una nova versió sobre els nivells d'anàlisi del procés d'integració social que recollim en aquest quadre.

Quadre 16. Nivells d'anàlisi del procés d'integració social.

Agente	Estructura social y económica	Instituciones políticas e ideológicas	Individuos, familias y colectivos afectados
Tipo de proceso	Proceso de transformación social	Proceso de selección institucional	Reacciones individuales y estrategias colectivas
Concreción	Sociedad Posfordista: Cambios en el mercado de trabajo (discriminación del trabajo necesario). Transformaciones tecnológicas. Nueva distribución internacional del trabajo.	Límites de las políticas sociales: Relacionando con los valores dominantes y la correlación de fuerzas en el sistema político: racismo, sexismo, corporativismo...	Respuestas: (Adaptativa, oportunista,, desviada, conflictiva...) según la capacidad, los valores y las pautas culturales
Qué se decide	Límites para la integración y tendencia a la exclusión	Qué colectivos se ven afectados por los procesos de exclusión. Distribución de probabilidades entre los grupos sociales.	Qué personas concretas padecen las situaciones de exclusión. Qué condiciones de vida presentan. Cómo evolucionará su situación.

Font: Laparra (2007)

El concepte d'integració com exposa Chacón (2009: 264)) "es adentrarse en un campo que puede producir cierto desconcierto, teórico y político, por la diversidad de significaciones a los que el concepto se puede referir. (...) Cualquier intento de elaborar el concepto de integración parte (implícita o explícitamente) de los sistemas de estados de bienestar diferentes (o de uno de ellos), de los diversos planteamientos científicos que respondan a las diferentes escuelas de pensamiento social (y de vocación normativa de cada una de ellas), de las posiciones públicas de los autores y de los climas dominantes (ciertamente cambiantes y cambiables) de la opinión pública",

3.2. INTEGRACIÓ: ENTRE EL CONFLICTE I LA CONVIVÈNCIA

3.2.1. De la immigració inesperada a la immigració estereotipada

No és nou dir que els estereotips i els prejudicis estan a l'ordre del dia i que en el cas dels immigrants, trontollen els nostres universos simbòlics, i per tant, la nostra cultura. M'atreuria a dir, fins i tot, que existeix una certa cultura del conflicte en relació a la immigració.

Aquesta cultura, segons Ross (1995:273) "es refereix a les formes complexes amb les quals les institucions, pràctiques i normes d'una societat, produeixen un patró de conflictivitat, això també inclou idees culturalment compartides sobre objectes i interessos de valor, sobre les maneres d'aconseguir-los i materialitzar-los, sobre les adequades respostes a les accions d'uns altres que busquen els mateixos objectes i interessos i sobre passades experiències que siguin rellevants per a la comprensió de la conducta conflictiva".

A partir d'aquesta reflexió, podem plantejar obertament la multitud de situacions fonamentals, elementals i bàsiques per als individus, en la seva vida quotidiana, que entren en conflicte en el moment en el qual es creuen interessos i objectius comuns, entre persones autòctones i persones immigrants. Aquest conflicte està basat, en gran part, en les expectatives existents sobre la base de creences i valors diferents i sobre interessos materials compartits.

Entre aquestes qüestions podem citar: l'accés a un lloc de treball, l'elecció de centre educatiu per als fills, la garantia de l'assistència sanitària, l'accés a l'habitatge i el dret a rebre prestacions socials, entre d'altres.

Fruit d'aquest conflicte trobem aportacions com la de Calvo Buezas (2003:45) on posa en relleu els veritables prejudicis que fan de la immigració un boc expiatori ideal:

- 1- Espanya està amenaçada per una invasió migratòria.
- 2- La immigració entra en competència amb la mà d'obra nacional i exerceix una pressió a la baixa sobre els salaris.
- 3- Els immigrants es beneficien indegudament de les lleis socials favorables.
- 4- Tots els immigrants vénen de països pobres.
- 5- La immigració amenaça amb alterar la identitat d'Espanya.

Altres autors, com Beck (1998:84), parlen de "societat dels caps de turc". L'autor planteja que una societat que se sent amenaçada per forces i amenaces invisibles, a les quals no es pot contrarestar, acaba radicalitzant-se i utilitzant com a parallamps als col·lectius més febles. Els estereotips socials i els prejudicis, són les formes de protecció i de defensa més habituals en aquesta situació.

Moreras a Pedreño i Hernández (2005:236) planteja una pregunta molt interessant en relació a la qüestió de la integració i ho fa de la següent manera "integrados o interrogados?", tot seguit exposa un conjunt de reflexions sobre aquest concepte i diu " en los últimos tiempos estamos apreciando una progresiva culturalización de los discursos que determinan las dificultades del proceso de integración que, por definición parece tener un componente social de base. Pero conforme la inmigración ya no se entiende únicamente por su perfil laboral, si no también por su dimensión social, el debate en torno a su integración se desplaza progresivamente de lo social a lo cultural. El origen cultural aparece como la clave que favorece o dificulta su integración, elaborando todo catálogo de incompatibilidades entre grupos, que permite categorizar a unos grupos como más integrables que otros"

Altres autors com Zubero (2009:51) parlen de la mixofòbia o el que seria la por a la barreja o intercanvi amb altres cultures, com a nova forma d'afrontar la diversitat cultural i ho exposa de la següent manera "Una razón más para la mixofobia, aunque sea disfrazada de tolerancia. Ya no aspiramos a expulsar al extraño, pero se multiplican los cierres, las barreras del precepto, erigidas para protegernos de las consecuencias del pluralismo: la mezcla de estilos de vida, de valores, de creencias, la contaminación mutua. La corrección política de convierte en sustituto del dialogo ciudadano y la convivencia cívica se ve sustituida por la mera yuxtaposición de guetos culturales que practica una tolerancia de chalet adosado, sin dialogo mutuo."

Concloem dient, que s'ha carregat de gran part de culpa d'aquells mals que afecten a la nostra societat actual, a la immigració. Entre ells, el terrorisme Islàmic, el delictes organitzats, el tràfic de drogues, la inseguretat ciutadana, entre uns altres, oblidant en moltes ocasions, la multicausalitat i complexitat dels fenòmens socials.

Cal recordar un cop més Izquierdo (1996: 274) quan diu "que el flux de les migracions reflecteix La fractura i la integració és la factura". La "fractura" fa referència a la immigració com a conseqüència de les desigualtats econòmiques

entre països, fruit de la globalització, i que provoca moviments migratoris en una recerca desesperada d'oportunitats i millor qualitat de vida. La "factura" és el cost social i al mateix temps el repte de la seva integració.

Arango (2007) parla de l'expressió "*wanted but not welcome*", és a dir "desitjats però no benvinguts" per posar de manifest aquesta contradicció constant i continuada en la que es mouen la majoria dels països receptors d'immigració.

Davant aquest panorama ens enfrontem al repte de la "integració", que hauríem de complementar-ho amb un concepte més humanista, com és el "repte de la "convivència", ja que aquesta, conté i implica una doble direcció i reciprocitat. D'una banda, de les persones natives cap als immigrants, i d'altra banda, de les persones immigrants cap als autòctons.

En aquest sentit Calvo Buezas (2003:215) afirma que "si volem convidaure amb drets i deures iguals per a tots, sent alhora diferents cultural i èticament, cal que tots els ciutadans i tots els grups –i per tant també els immigrants i les minories ètniques- estiguin protegits per el marc constitucional dels drets humans, socials i civils, amb la no discriminació i respecte a la diferència, però alhora tots -inclosos els immigrants i minories- tenen uns deures, que han de complir i se'ls ha d'exigir".

Altres autors afirmen, en aquesta línia, que "la integració afecta tant minories com majories; és alguna cosa relacional, ja que qüestiona la relació entre cultures, no les cultures per separat, aïllades. És un procés que incumbeix a tots, és un intercanvi simètric, recíproc. En aquest sentit, es valora la diversitat cultural com a font potencial de creativitat, progrés i enriquiment mutu" Molina (2002: 143)

La integració i la convivència es poden donar quan aquesta "significa participació activa de les minories immigrants en la vida econòmica, social, cívica i cultural del país d'acolliment. Per a això s'han de tenir molt en compte aspectes com: reinserció professional-requalificació professional, formació de la dona, sanitat, dret al reagrupament familiar i a la residència permanent, dret a un habitatge digne, entre uns altres, i el dret a l'educació." Molina (2002: 143)

Al meu entendre, independentment de les polítiques socials i de les ideologies dominants, els immigrants segueixen convivint amb nosaltres, s'integren en la societat receptora, àdhuc sense complir-se tots els requisits abans exposats.

La qüestió és, per tant, analitzar de quina manera les persones que arriben al nostre país, s'organitzen per recolzar-se i facilitar la convivència amb la seva pròpia comunitat i l'entrada a la comunitat més àmplia, com és l'escola, el treball, les associacions, les organitzacions i institucions i finalment a la societat d'acolliment o receptora d'immigrants en general.

Com planteja Lacomba (2010:26) "Las migraciones no son algo nuevo. Han sido una constante a lo largo de la historia y el desconocimiento de esta última-especialmente preocupante en el caso español-nos impide precisamente relativizar

al presente de nuestra relación con las migraciones. No obstante hay novedades y cambios, como lo son la multidireccionalidad de los actuales flujos y el transnacionalismo dentro de los mismos. La cuestión es que las migraciones seguirán produciéndose en el futuro y muy posiblemente, con mayor intensidad. Las migraciones se han convertido en una parte inherente del paisaje social de nuestros días y tendremos que aprender a convivir con dicha realidad. Como integrar esta nueva situación va a ser una de las tareas más laboriosas, especialmente para los países receptores, pues es en ellos donde se producen los mayores conflictos”.

Ens trobem, per tant, davant una qüestió complexa que xoca amb una tendència actual, que tendeix a plantejar la vida com alguna cosa fragmentada simple, i la simplificació ens porta cap a la generalització i l'estereotip.

Morin (2003:87) planteja que la societat cal veure-la des del que ell denomina el paradigma de la complexitat. “Fa falta veure la complexitat allí on ella sembla estar, en general, absent, com per exemple, en la vida quotidiana”.

Estem davant una situació dualitzada, en la qual d'una banda existeixen reflexions generals elaborades des de múltiples òptiques, econòmiques, polítiques, religioses i jurídiques, que en ocasions, estan esbiaixades i incompletes o es realitzen de forma interessada. I d'altra banda ens oblidem de la vida quotidiana i de les qüestions més humanes i senzilles, com són les relacions socials que s'estableixen en el dia a dia amb els immigrants.

Vull insistir, encara que pugui semblar reiteratiu, en el fet que moltes vegades observem el fenomen des de fora, com alguna cosa estrany i que no ens incumbeix, però al mateix temps elaborem les nostres pròpies conclusions i es va creant un imaginari col·lectiu, que afecta a la forma amb la qual anem a interactuar en el dia a dia amb els immigrants.

Veiem moltes vegades les persones immigrades com una categoria social més que com a persones humanes. Com diu Delgado (1998:33) “el concepte d'immigració extracomunitària és una construcció social, un fenomen que hem construït col·lectivament, dotant-ho de característiques diferenciades i diferenciants”. Delgado ho denomina el “immigrant imaginari”, “Allò que fa d'algú un immigrant no és una qualitat, sinó un atribut que li és aplicat des de fora, a la manera d'un estigma i un principi denegatori”.

En la mateixa direcció però afegint una nova connotació, Santamaria (2002:5) parla del “Inmigrante imaginado” que atribueix al concepte d'immigrant la relació amb la comunitat imaginada. Segons l'autor no es tracta d'una imatge falsa o irreal de l'immigrant sinó una construcció simbòlica d'una figura social que els fa adquirir una presència complexa a la societat.

Per finalitzar aquest apartat i fent referència a un dels mitjans més poderosos en la construcció d'estereotips fet referència a les conclusions que Nash (2005) extreu a

partir de l'estudi del paper dels mitjans de comunicació en la representació cultural de l'alteritat i la construcció d'un imaginari col·lectiu respecte a les persones immigrades:

- Pel que fa el discurs periodístic sobre la immigració i la manera d'anomenar les persones immigrades van enfortir creences compartides en termes de subalternitat. Va prevaler la transmissió de representacions culturals negatives que van estigmatitzar en gran mesura les persones immigrades que van arribar a Espanya als anys 90 en incidir en estereotips sobre elles.
- La identificació d'un mecanisme decisiu en la construcció de l'alteritat negativa immigrant: la seva ubicació a l'univers de la conflictivitat social i del delictes. Destaca la projecció associativa de la relació entre immigrants i criminalitat, amb un discurs de fons condemnatori que afecta al conjunt dels col·lectius de persones immigrades.
- La uniformitat ètnica de la comunitat immigrada constitueix un altre mecanisme d'estigmatització ja que no té en compte la diversitat cultural interna dels col·lectius immigrants.
- La invisibilització de les dones immigrades genera una visió esbiaixada i negativa de la immigració negant la importància de la dona en aquests processos i donant a entendre que es tractava d'un fenomen únicament masculí.
- La quota de visibilitat femenina associada amb problemes de maltractament i violència contra les dones.

3.2.2. Integració- Comunitat-Xarxes socials i treball social

Seguint el fil argumental de Delgado, cal insistir en la idea que quan parlem de construcció social de la realitat, hem de parlar de socialització, "la inducció àmplia i coherent al món objectiu d'una societat o un sector d'ell" Berger i Luckmann (2001: 166), i per tant, de la noció de comunitat com facilitadora i necessària per a aquesta socialització i com a conseqüència d'aquesta socialització es produirà en major o menor mesura la integració social.

És imprescindible, per tant, apropar-nos a la comunitat i a les relacions socials que s'estableixen, perquè és allí on es produeixen les veritables pautes de socialització dels individus i, per tant, també la dels immigrants. Ens endinsem, doncs, en un debat profund en el qual hem de reflexionar sobre la nostra pròpia construcció de la realitat, com és la situació en la qual estem i cap a on ens dirigim.

Insisteixo en la idea que quan parlem de societat i immigració es cau ràpidament en tòpics, tipificacions i prejudicis i com a contrapartida intentem aportar remeis i solucions a manera de fàrmacs que suavitzin o fins i tot eliminin els símptomes de la immigració. Un exemple ja conegut i que ja ha quedat palès és la recerca de la fórmula màgica de la Integració.

La realitat ens diu que la immigració provoca debats i actituds reals en les persones i és en la vida quotidiana on cal anar a analitzar el que està passant i intentar comprendre el fenomen des de dins i amb ells. Des de la comunitat, la dels immigrants en primer terme, i totes les que siguin necessàries posteriorment.

Val a dir, però, que la vinculació entre el concepte d'integració i el de comunitat ha estat sempre relacionat d'una forma poc clara i difusa. Molts cops la comunitat i certa concepció rígida i tradicionalista de la comunitat i del comunitarisme, han estat precisament els factors que han dificultat aquesta integració, Touraine (2009).

Bauman (2006) també fa referència als nous comunitarismes i avisa del seu perill en temps d'incertesa i d'inseguretat i que el seu atractiu és precisament la promesa d'un refugi segur i enfront els canvis constants en els temps actuals. D'alguna manera els nacionalismes o el que ell anomena comunitats explosives poden ser conseqüències no desitjades.

Des del treball social la comunitat ha estat font de debat i d'anàlisi constant i permanent. La comunitat ha estat l'objecte d'intervenció social des de diferents models i perspectives. Pastor (2004) parla de diferents concepcions de la comunitat en el treball social i les divideix en a) la comunitat com una unitat orgànica, b) com un procés relacional dinàmic i c) comunitat des d'una perspectiva operativa-territorialitzada i institucional.

L'autor també afirma que s'ha produït un pas de la comunitat a les comunitats, per referir-se a aquest canvi de model social rígid i tradicional cap a una societat globalitzada i oberta a noves realitats, als fluxos d'informació i de comunicació permanents i al contacte amb altres cultures cada cop més intens .

Per la seva banda Cortés i Barbero (2006) plantegen que participar d'un projecte de tipus comunitari té diferents avantatges que classifiquen en quatre blocs: 1) Beneficis que s'obtenen en la dimensió cultural/simbòlica, 2) beneficis que s'obtenen en la dimensió relacional, 3) beneficis que s'obtenen en la dimensió educativa i 4) beneficis en la dimensió política

Andrés i Sánchez per la seva banda (2002:38) exposen en relació al concepte de comunitat la següent reflexió "la globalización económica no tiene un correlato tan perverso como hasta hace poco se creía en términos de globalización cultural y McDonalización del planeta : la globalización no produce necesariamente ninguna unificación cultural; la producción masiva de símbolos e informaciones culturales no origina el surgimiento de algo que se pueda parecer a una cultura global(...) la comunidad no es el contraveneno de la globalización, sino una de sus inevitables consecuencias globales, producto y condición al mismo tiempo" (Beck: 1997:87). (...) La comunidad como ese espacio convivencial y de entendimiento, puede ser nuestra gran apuesta para fabricar culturas inclusivas (no culturas exclusivas), culturas hechas de muchas culturas para hacer en definitiva, un ser humano capaz de contextualizar".

Altres autors han pecat, segons Hernández (2009), de tenir una visió excessivament paradisiàca d'aquest concepte com per exemple Tommies, en la seva ja clàssica distinció entre comunitat i societat:

La "Comunitat" (Gemeinschaft) faria referència a les "Organitzacions o associacions amb esperit i mentalitat basades en el treball comú, vocacions i creences comunes, de les quals es desprenen accions que beneficien als quals estan units i pertanyen a aquesta organització. L'amor, la lleialtat, l'honor i l'amistat, etc. són les seves combinacions i l'individu és considerat com a part natural de la comunitat total. S'assenta en la virtut i la moralitat. Es manifesta concretament en la família, els gremis, les tradicions i fins a les ordres religioses.

"La Societat" (Gesellschaft), d'altra banda, es basa és la racionalitat i el càlcul, la construcció artificial de desagregats humans. Les accions són aïllades, soles en situació de tensió, sent la ciutat la seva seu, centre de ciència i cultura, de la mà del comerç i la indústria. Des d'aquesta perspectiva es considera que les persones han d'abandonar certes llibertats per constituir-se en comunitat". Lillo i Rosselló (2001:69)

Malagon (1989:7) parlava de la idealització de la comunitat precisament pel caràcter polisèmic del propi concepte i les connotacions a ella associades "Lo comunitario constituye hoy una especie de panacea que soluciona todos los problemas sociales. Y el summum de bondad del vocablo en cuestión viene determinado por el llamado desarrollo comunitario- expresión que hoy está en desuso. (...) se confunde la realidad con las aspiraciones".

Tot i així, per a Malagon (2006) la integració social no es pot produir de forma complerta si no es té en compte a la comunitat on les persones immigrades han decidit ubicar-se. En aquest sentit és fonamental la solidaritat comunitària entesa com el conjunt de xarxes socials que les persones elaboren en el seu entorn. Molts cops les actituds racistes naixen i es desenvolupen a l'interior de la comunitat i és per tant el lloc més adequat per a realitzar treball social per a evitar i prevenir aquestes situacions.

No podem parlar de comunitat en un sentit tradicional, sinó que, com diu Castells, "les xarxes socials substitueixen a les comunitats, sent les comunitats locals una de les moltes alternatives possibles a la creació i manteniment de les xarxes socials, i Internet altra d'aquestes alternatives" Castells (2001:432).

En aquesta mateixa línia, des d'una perspectiva antropològica, Bott (1992) aposta pel concepte de xarxes socials i diu que aquestes estan formades per la sèrie de relacions amb altres persones que un individu configura entorn seu, i que no tenen necessàriament com a referent espacial o territorial, el lloc de residència.

És important el concepte de deslocalització territorial per poder comprendre millor al fet que tipus de comunitat ens referim, quan la centrem en un col·lectiu com el dels immigrants.

Una altra definició de comunitat que reforça aquesta visió, segons Escartín (1998:116) "la comunidad como sistema social, está formada por grupos que interactúan entre si y están interconectados por un entretejido social denominado \"redes sociales\" El ámbito comunitario incluye, por tanto, el ámbito individual y el grupal, no pudiendo existir los unos sin los otros y dándose entre ellos una relación de interdependencia".

Optem, per tant, pel concepte de "xarxes socials" per estudiar la immigració, afirmant que la comunitat és fonamental per al desenvolupament i realització de l'individu, així com per comprendre la societat en el seu conjunt. En el cas dels immigrants, que han d'afrontar el repte de conèixer una nova cultura, aquests necessitat es torna més acusada.

3.2.3. Apunts sobre les xarxes socials

L'estudi de la immigració, des de la visió de xarxes socials, és relativament nou i part d'una sèrie de teories i preceptes bàsics que guien la seva anàlisi.

Alguns d'ells procedeixen de l'antropologia britànica, d'altres de la teoria ecològica, d'altres de la teoria de sistemes o de la sociologia ; i en algunes disciplines, com la de treball social, està sent utilitzat de forma molt interessant com a model d'intervenció social.

Algunes de les definicions que són fonamentals des d'aquesta òptica, fan referència a autors clàssics en Teoria sistèmica, com Carlos Sluzky, que planteja la definició de xarxa social de la següent manera: "Entenem per xarxa social "el nínxol interpersonal de la persona, que contribueix substancialment al seu propi reconeixement com a individu i a la seva imatge de si. Constitueix, doncs, una de les claus centrals de l'experiència individual d'identitat, benestar, competència i protagonisme o autoria, incloent els hàbits de cura de la salut i la capacitat d'adaptació en una crisi o situació problemàtica". Navarro (2004:47)

És interessant també el que, en aquest sentit, Chadi (2000:25) " quan planteja les relacions humanes com a manera de covivir, i diu "covivir implica viure amb... viure amb els altres... per a l'home viure és covivir i covivir és relacionar-se, comunicar-se i vincular-se".

En aquesta mateixa direcció hem d'esmentar els nivells d'anàlisi ecosistèmic que elabora O. Bronfenbrenner (1987) i que classifica en, microsistema (família, escola, treball, barri), mesosistema (entorns immediats de la persona), exosistema (cercle dels amics dels pares, lloc de treball dels pares, etc) i macrosistema (factors socioeconòmics i socioculturals).

Totes aquestes aportacions, i unes altres també significatives, com la distinció entre xarxa primària, secundària i institucional que realitza Chadi (2000), o les característiques de la Xarxa social que introdueix Moxley (estructurals,

interaccionals, de suport social) van desentrellant aquesta visió, a priori abstracta, anomenada "xarxes socials".

Ribas (2004:80) parla dels diferents models d'anàlisi de la immigració, i entre ells trobem el "model del capital social".

La utilitat d'aquest model, segons l'autora "resideix especialment a reflectir com les xarxes socials dels immigrants utilitzen el capital social". Segueix argumentant aquesta autora que, "des del predomini d'aquesta perspectiva, fenòmens socioeconòmics omesos o infravalorats en l'anàlisi de les migracions, com les activitats informals, el paper econòmic de les famílies i les relacions ètniques o la varietat d'estratègies laborals de les unitats familiars han estat recuperats".

Assistim, per tant, a una revitalització del concepte de xarxa social, des d'una perspectiva socioeconòmica, que també encaixa en aquest plantejament general que fem sobre el ressorgir de la comunitat, encara que es faci en diferents versions del mateix tema.

Segons Natalia Ribas, existeixen tres tipus d'anàlisi de les migracions, que posen de manifest la importància de les xarxes socials :

1- Els estudis sobre l'economia ètnica. Aquestes economies permeten fer front a la inserció en un mitjà hostil.

2- Els estudis sobre la unitat familiar, a més dels factors estructurals que determinen la mobilitat internacional, les motivacions individuals de les dones i dels homes estan inserides en estratègies més àmplies que impliquen a la unitat familiar, així com a les xarxes de parentiu, xarxes comunitàries i xarxes ètniques.

3- Estudis sobre l'espialitat de la xarxa.

Seguint aquest camí d'aproximació teòrica i conceptual a l'anàlisi de les xarxes, és interessant distingir entre el que serien les funcions de la xarxa i la tipologia de les xarxes personals.

Pel que fa a les funcions, podem trobar una primera distinció, segons Aliena (2004:38-39) entre "funcions de palanca, o el que és el mateix la d'integrar a la persona en els més amplis sistemes socials (accés a la informació, la influència i els mitjans que poden facilitar la mobilitat social ascendent, recerca d'ocupació, etc.) i la funció d'afrontament o com la manera i habilitat amb la qual la gent fa front a diferents situacions (recursos econòmics, assistència material, suport emocional, informació ".

Aquestes mateixes funcions poden resumir-se en: suport emocional, suport material, suport informacional, assistència física, participació social i suport d'avaluació. Lillo i Rosselló (2001:92).

Referent als tipus de xarxes socials, Rafael Aliena elabora aquest quadre que resumeix de forma molt il·lustrativa i que al mateix temps distingeix entre:

Quadre 17. Característiques de les xarxes personals dels individus aïllats, locals i cosmopolites.

	Aislados	Locales	Cosmopolitas
Características de las relaciones			
Disponibilidad	Rara	Abundante	Abundante
Tipo	Secundarias	Familia y vecinos	Amigos y compañeros de trabajo
Intimidad	Pocas relaciones íntimas	Predomina relaciones íntimas	Varía
Espacio	Lazos locales	Lazos locales	Metropolitano y nacional
Modo y frecuencia del contacto	Cara a cara con poca frecuencia	Cara a cara con poca frecuencia	Cara a cara y por teléfono
Estructura de la red			
Densidad	Poco densa	Densa	Poco densa
Fronteras	Ramificadas	Cerradas	Ramificadas
Superposición	No	Sí	No
Reciprocidad	No	Sí	Desigual, según partes
Características del apoyo social			
Disponibilidad	Mínima	Abundante	Moderada
Fuente	Relaciones formales	Familia, vecindario	Amistad, trabajo
Espacio	Local	Local	Metropolitano y nacional
Fundamento	Obligaciones formales	Estructural	Calidad lazos diádicos

Font: Aliena (2004) a partir de la fusió i adaptació de Wellman 1979 i Oliver 1988

Per acabar aquest apartat, crec fonamental subratllar els conceptes de "llaços febles" i "llaços forts", que formen part de la Teoria reticular dins de l'anàlisi de xarxes, que exposa Granovetter a Requena (2003:196):

Els "llaços febles" són aquells que estan formats per un individu i els seus coneguts i constituïran una xarxa de baixa densitat (on moltes de les línies possibles de relacions estan absents).

Els "llaços forts" són aquells en els quals la xarxa del conjunt format per aquest mateix individu i els seus amics íntims estarà teixida densament (moltes de les línies possibles estaran presents).

L'autor planteja diferents hipòtesis sobre la força dels llaços febles, i en quines situacions aquests actuen de forma positiva o en què situacions poden ser fruit de la necessitat o de la realitat d'un individu i no aportar res necessàriament positiu, així com els llaços forts es manifesten en segons quines circumstàncies, en un sentit positiu o negatiu i per motius diferents.

Les xarxes fortes semblen guardar relació tant amb la inseguretat econòmica com amb la falta de serveis socials. Quan la taxa de desocupació és alta, l'amenaça de viure en la pobresa és real, i quan grans segments de la població tenen dificultats per accedir als serveis socials, podem esperar que existeixi una confiança perllongada a les xarxes de llaços forts. Requena (2003:209)

Una reflexió entorn dels llaços febles podria ser que "només els llaços febles que, veritablement proporcionen un pont, tenen un valor especial per als individus; la importància dels llaços febles és que tendeixen molt més a tendir ponts que els forts". Requena (2003:203)

Per concloure aquest apartat podem dir que la dinàmica empresarial, laboral o econòmica de l'immigrant, en el seu recorregut migratori, està immersa en una dinàmica relacional que denominem "xarxes socials" i que suposa la producció d'un tipus de relacions socials, el compliment d'unes funcions determinades i la creació constant de llaços entre persones a partir del seu procés migratori.

Des de l'àmbit del treball social i especialment des de la perspectiva i/o intervenció comunitària s'ha convertit en una de les qüestions més importants a tenir en compte en qualsevol planificació i anàlisi de la societat actual quan parlem de persones immigrades i cohesió social.

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

CAPITOL 4

EVOLUCIÓ DEL FENOMEN MIGRATORI A LES TERRES DE PONENT

4.1. INTRODUCCIÓ

El fenomen migratori des d'una perspectiva demogràfica ha estat estudiat de forma continuada al conjunt de l'Estat Espanyol , així com a nivell de Catalunya i de forma molt més intensa a partir de l'any 1991 quan Espanya es va convertir en un país receptor d'immigració i deixava ,per tant, de ser un país tradicionalment d'emigrants.

Ja avançava Izquierdo (1996) que aquell canvi demogràfic tindria conseqüències remarcables i que caldria esmerçar molts esforços i esgrimir capacitats i habilitats a nivell social i polític molt importants, tanmateix ell presentava aquella realitat com "La inmigración inesperada" , que d'entrada posava sobre la taula la sorpresa que va causar una realitat que fins i tot amb les dades a la vista , no acabava de ser prou assumida pel conjunt de la societat Espanyola.

L'autor també exposava d'una forma molt eloqüent el que suposava aquell fenomen tant a nivell mundial com a nivell local i ho resumia amb aquesta frase ja comentada amb anterioritat , "la inmigración es la fractura y la integración es la factura". D'aquestes paraules ja es despenia el debat inacabable que s'obria aleshores sobre la qüestió migratòria i especialment sobre la integració d'aquestes persones , i que encara es pot considerar de total actualitat escoltant els discursos actuals, vint anys després.

Zamora a Puyol (1997) en el marc de l'anàlisi de la dinàmica de la població espanyola al darrer quart del segle XX, també feia una previsió al mateix temps que analitzava el futur de la població Espanyola i concretament feia referència a les migracions segons les dades que es tenien en aquells moments. Al mateix temps ho feia amb una perspectiva de futur que anunciava una tipologia d'immigració que caldria tenir en compte per a implementar les polítiques més adequades en un futur, és a dir, al segle XXI.

Les tipologies que presentava eren el resultat en primer lloc de les mesures restrictives que en els països veïns s'estaven aplicant pel que feia a les polítiques migratòries i que paral·lelament convertien a Espanya en una bona alternativa per aquella població potencialment migrant que augmentava de forma considerable amb el pas del temps.

Ja avançava que encara que les autoritats espanyoles fessin tot el possible per a evitar-ho , la immigració augmentaria per diferents motius. En primer lloc pel fet que no tota la població estrangera és considerada de la mateixa manera segons la

seva nacionalitat. La població procedent de la Comunitat Europea deia que tenia unes condicions determinades que segons l'autor afavoriria un augment d'estrangers jubilats a la recerca de qualitat de vida i d'altra banda professionals qualificats a la recerca de projectes laborals interessants.

D'altra banda ja es preveia que els empresaris necessitarien de mà d'obra barata i que l'administració havia d'establir mecanismes que facilitessin l'arribada d'aquest perfil de persones immigrades que segons deia l'autor, arribarien igualment d'altres formes, tenint en compte la misèria absoluta, en molts casos, de la seva situació al país d'origen, encara que les condicions oferides al país d'acollida fossin igualment precàries i d'explotació evident.

També avançava l'autor l'arribada inevitable de persones de forma clandestina al no poder entrar en la llista anterior de persones escollides. Finalment es preveia una primera fase migratòria composta per homes sols i que amb el temps aquests constituïrien les seves pròpies famílies i apareixeria la necessitat dels reagrupament familiars. Més endavant apareixerien els matrimonis mixtes i el naixement de fills de d'aquests matrimonis que serien indicadors de la integració de les persones nouvingudes.

L'autor finalitzava la seva reflexió d'aquesta manera "Las migraciones van a tener un protagonismo importante en el futuro, a la vez como motor de la reestructuración espacial y como posible corrector de la evolución más previsible de la población española. Por otra parte, las migraciones son el componente cuya evolución más difícilmente puede ser prevista, ya que en ellas intervienen factores de muy distinta naturaleza, por lo que es el componente sobre el cual mayores errores de previsión suelen cometerse, así como el componente cuyas consecuencias futuras menos se analizan".

El mateix Puyol a Jiménez et al (2005) fa una reflexió sobre el fenomen migratori i la viabilitat i manteniment futur del sistema de la Seguretat social i diu "De cara al futuro y a la vista del análisis realizado, si se mantuviera la entrada de inmigrantes en la próxima década en los actuales niveles, se podría garantizar la suficiencia del sistema al menos hasta el 2015. A más largo plazo parece difícil mantener que la inmigración, por si sola, pueda compensar los graves desequilibrios demográficos a los que nos enfrentamos. Todo dependerá de la intensidad del fenómeno y de su duración, però en todo caso, para contrarestar el declivi demográfico y su incidencia en la Seguridad Social, sería necesaria una entrada de extranjeros en niveles muy superiores a los actuales y además con carácter indefinido".

Ambdues aportacions ens ajuden a donar un valor de gran importància a les dades específiques que sobre la població immigrada es poden conèixer i d'aquesta manera poder fer una previsió del que pot succeir en un futur a partir de les dades existents. En aquest cas creiem que cal conèixer quines són les dades més significatives de la població arribada a les terres de ponent per així poder comprendre dinàmiques específiques pel que fa la seva integració i inclusió social al nostre territori.

4.2. LA POBLACIÓ IMMIGRADA A LES TERRES DE PONENT

Quan es parla d'immigració es fa molts cops d'una forma excessivament generalista i com ja hem comentat en diverses ocasions amb una perspectiva molt macro. Tothom és sabedor del caràcter polièdric del fenomen migratori i de les múltiples dimensions que constitueixen la integració i la inclusió de les persones nouvingudes en un món cada cop més complex. Tot i així molts cops es perd de vista que la immigració i les persones que componen aquesta població nouvinguda són les veritables protagonistes de totes les polítiques que es vulguin esgrimir per a afrontar aquest gran repte.

Com plantejava Touraine (1993:18) fent referència al debat sobre el subjecte social i el seu paper a la modernitat, l'autor afirmava "en la sociedad existe una disociación completa del sistema y de los actores, del mundo técnico o económico y el del mundo de la subjetividad". Per l'autor s'ha trencat l'equilibri entre la construcció social objectiva i la subjectiva, és a dir entre racionalitat i subjectivitat. Touraine (1993:264) diu "la modernidad desencanta al mundo, pero no puede ser reducido al triunfo de la razón, cuanto más entramos en la modernidad más se separan el sujeto y los objetos, mientras que en las visiones premodernas estaban confundidos."

Les persones immigrades han de poder ser subjecte d'aquest entramat social que s'ha creat al voltant del concepte immigrant i de la immigració com a fenomen social i poder ser protagonistes actius de la seva pròpia vida. Com deia Touraine (1993:300) "Cuando hablo del sujeto, la construcción del individuo como actor, resulta imposible separar al individuo de su situación social. Se debe oponer en cambio al individuo consumidor de normas e instituciones sociales, el individuo productor de esa vida social y de sus cambios".

Les persones que arriben a un territori ho fan per múltiples causes i raons però més enllà de voler conèixer els motius que els han portat a casa nostra, cal saber qui són aquestes persones. Quina és la seva procedència, quants són, quina proporcionalitat representen en relació a la població autòctona, quants homes i quantes dones, on resideixen, on treballen, de què treballen, com és el treball que desenvolupen, entre moltes altres qüestions que ara tractarem.

De les respostes que tindrem a aquestes preguntes, sabrem amb més detall de qui parlem i podrem visualitzar amb més exactitud de què parlem i d'aquesta manera plantejar polítiques específiques i més realistes sobre una població concreta i no caure en la temptació de copiar polítiques inespecífiques i generalistes com si la immigració fos una massa homogènia sense particularitats territorials i com si es tractés d'un agregat de persones que no formen part del conjunt de la població.

Independentment dels debats existents sobre la qüestió de la immigració i en concret sobre la seva integració, les persones nouvingudes ja formen part de la població de Lleida. En aquests moments l'estructura i el moviment natural de la població de Lleida ja està lligada a la immigració independentment del seu grau d'integració.

Com diu Livi-Bacci (1993) la població és la base sobre la qual es construeixen els fenòmens socials i al mateix temps cal que es donin una sèrie de característiques per a poder parlar de població i no d'altres conceptes com per exemple de col·lectivitats ocasionals i transitòries que es constitueixen en un moment determinat. Per a l'autor, cal que la població tingui una continuïtat i per tant s'han de donar vincles de reproducció que lliguin pares i fills i garanteixin la successió de les generacions. La territorialitat, el grup ètnic o religió poden ser els que donin sentit de pertinença i definir per si mateixa una població.

Les persones nouvingudes ja formen part de la població de Ponent i en tenen un gran pes específic, tanmateix són persones que contribueixen a augmentar o disminuir el nombre de persones que la componen però també incideixen sobre l'estructura de la mateixa. La mortalitat, la fecunditat, la natalitat i la nupcialitat que són els pilars de l'anàlisi demogràfic no exclouen a les persones immigrades dels seus càlculs, així com tampoc queden al marge de l'anàlisi de l'estructura de la població de la qual en són també protagonistes.

4.2.1 Context territorial

Quan parlem d'immigració a les terres de Ponent ens referim a la demarcació definida per la Generalitat de Catalunya dins del Pla General territorial de Catalunya²³ i que està composta per les comarques del Segrià, Garrigues, Segarra, Pla d'Urgell, Urgell i Noguera. El total de població que representa l'àmbit de Ponent segons l'Institut d'estadística de Catalunya és de 366.022 persones l'any 2011. La província de Lleida està composta per 442.308 persones al mateix any.

En el cas de l'àmbit de Ponent, aquest concentra un 82,7% del total de població de la província de Lleida. Cal afegir que aquest percentatge de concentració no ha variat de forma significativa en els darrers sis anys.

Tot i tenir en compte aquesta demarcació territorial de referència, les dades que oferirem en ocasions es referiran a la província de Lleida en general per a contextualitzar millor la informació i per a actuar com a dada comparativa més propera, atenent a les característiques d'aquest estudi i la seva visió més localista.

²³ És l'instrument que defineix els objectius d'equilibri territorial d'interès general per a Catalunya i, a la vegada, marc orientador de les accions que emprenen els poders públics per a crear les condicions adequades per a atreure l'activitat econòmica als espais idonis i per aconseguir que la ciutadania tingui uns nivells de qualitat de vida semblants, independentment de l'àmbit territorial on visquin. Aprovat per la Llei 1/1995, de 16 de març, defineix set àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials, basats en la funcionalitat territorial.

Cal dir també que els dades existents a les diferents fonts d'informació en moltes ocasions no ofereixen les dades per àmbit territorial i ho fan a nivell provincial.

En primer lloc és important conèixer l'evolució a nivell comparatiu de la població en general a Espanya, Catalunya i a Lleida província en els darrers sis anys en aquells aspectes que són més significatius i que tenen alguna incidència específica en el perfil de les persones immigrades que resideixen al nostre territori i el tipus d'integració que s'ha assolit i es pot esperar assolir en un futur.

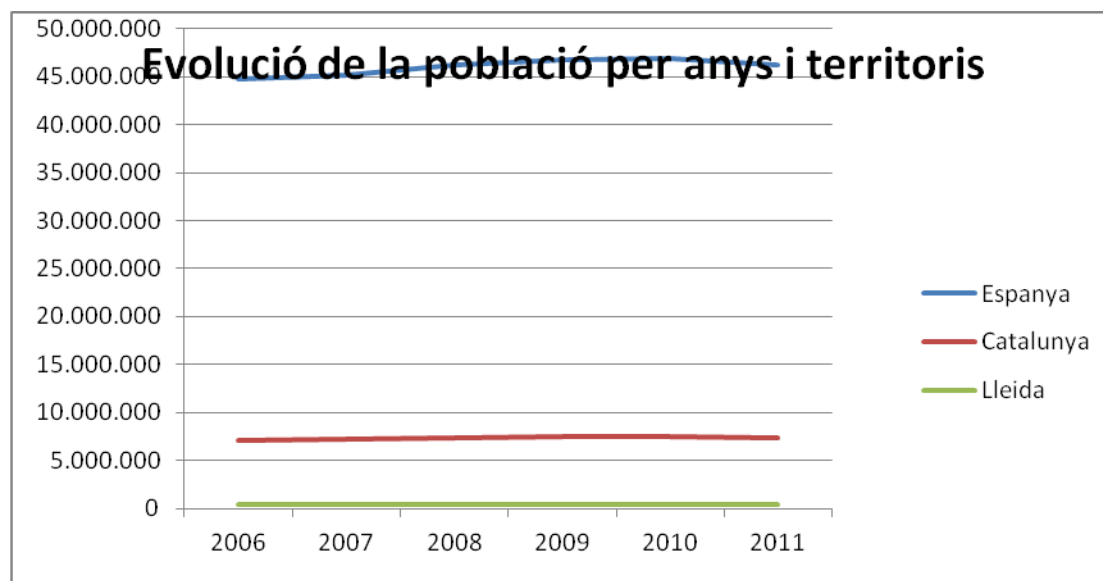
4.2.2 Evolució de la població a Espanya, Catalunya i Lleida

Taula 1. Resum de l'evolució de la població a Espanya, Catalunya i Lleida província 2005-2011

	Població total						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Espanya	44.108.530	44.708.964	45.200.737	46.157.822	46.745.807	46.951.532	46.195.103
Catalunya	6.995.206	7.134.697	7.210.508	7.364.078	7.475.420	7.544.637	7.320.363
Lleida	399.439	407.496	414.015	426.872	436.402	442.362	431.664

Font: Instituto Nacional de Estadística (INE)

Gràfic 1. Evolució de la població general per anys i territori 2005-2011

Elaboració pròpia a partir de (INE)

Pel que fa les dades obtingudes podem afirmar que l'augment de la població a Espanya ha estat superior al ritme que ho ha fet a Catalunya i a Lleida que s'han mantingut estables en els darrers cinc anys amb augments poc significatius. Això confirma la tendència a l'estancament demogràfic de Catalunya i de Lleida, més significatiu que en el cas del conjunt de l'Estat Espanyol. Tot i així ha estat l'aportació de les persones novingudes la que ha mantingut aquest creixement i/o manteniment del creixement de la població en determinats territoris. Izquierdo a García i Lacomba (2008:76) resumia aquesta realitat d'aquesta manera:

“En un contexto de envejecimiento demográfico y de saldo vegetativo casi nulo , la irrupción de una aportación migratoria positiva y en progresivo crecimiento ha adquirido protagonismo en el crecimiento demográfico de la población. De mantenerse las tendencias analizadas , puede afirmarse que la inmigración se ha convertido ya en el soporte fundamental del crecimiento de todas las provincias y que su incidencia aumentará cada año. Primero y en mayor medida en el saldo migratorio exterior, pero también en el saldo migratorio interior y, lo que tiene mayor trascendencia, en el crecimiento vegetativo: hoy, más del 50 por 100 del crecimiento de todas y cada una de las comunidades autónomas españolas se debe a la inmigración”.

Taula 2. Evolució de la població estrangera a Espanya, Catalunya i Lleida Província 2005-2011

POBLACIÓ ESTRANGERA														
	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	Nº abs	%	Nº abs	%	Nº abs	%	Nº abs	%	Nº abs	%	Nº abs	%	Nº abs	%
Espanya	3.730.610	8,45%	4.144.166	9,26%	4.519.554	9,98%	5.268.762	11,41%	5.648.671	12,08%	5.708.940	12,16%	5.730.667	14,1%
Catalunya	798.904	11,42%	913.757	12,8%	972.507	13,48%	1.103.790	14,99%	1.189.279	15,9%	1.234.069	16,35%	1.185.852	15,73%
Lleida	45.144	11,30%	52.633	12,91%	57.560	13,9%	69.366	16,24%	77.784	17,82%	83.357	18,84%	81.762	18,49%

Font: Elaboració pròpia a partir de (INE)

Segons les darreres dades ofertes per l'Observatori permanent de la immigració del Departament d'empresa i ocupació en el seu darrer butlletí corresponent al

tercer trimestre de 2011. S'estan produint els primers efectes visibles sobre l'evolució de la població immigrada a Catalunya i ho exposa de la següent manera:

“Després d'un període de creixement sostingut, a partir de 2008 la proporció de població estrangera es manté estable entre el 15% i el 16%. I cal destacar que, per primer cop en la darrera dècada, el 2011 es produeix una reducció interanual de la població estrangera de 15.581 persones”

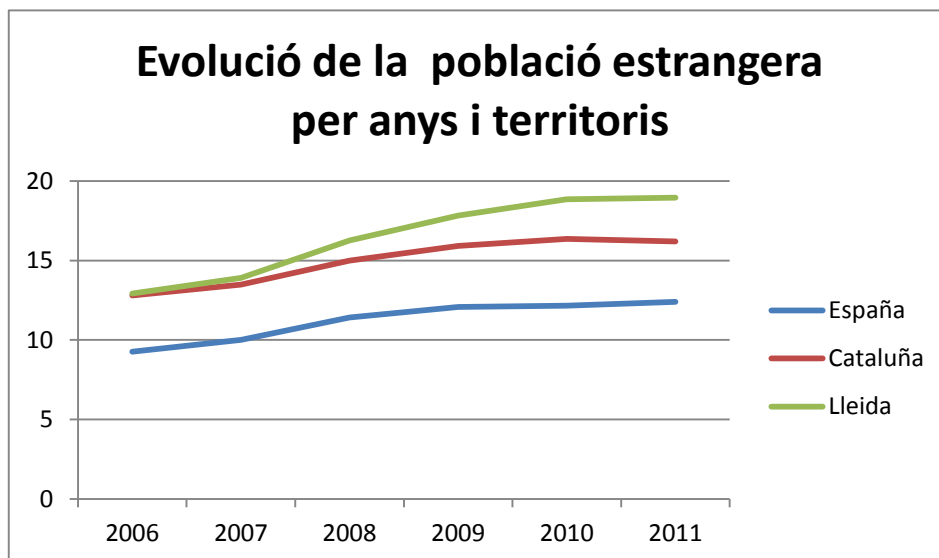
Segons les dades del quadre l'any 2005 vivien a Espanya 44.108.530 habitants dels quals 3.730.610 eren estrangers que suposaven un 8,45% del total de la població. D'aquests estrangers 798.904 residien a Catalunya suposaven un 21,4% del total d'estrangers de l'Estat Espanyol.

Pel que fa el percentatge de persones estrangeres a Catalunya i a Lleida en relació al nombre d'habitants també es donava un augment significatiu de gairebé el 3% major que a l'Estat Espanyol.

Aquesta tendència ha augmentat amb els darrers sis anys i a l'actualitat, dels 46.951.532 habitants a Espanya, 5.730.667 són estrangers que representen un 14,1% del total de la població, dels quals 1.185.852 resideixen a Catalunya i que representen el 20,69% del total d'estrangers de l'Estat Espanyol. Aquesta realitat es correspon a la distribució desigual de la població al territori Espanyol. Aquesta dada constata un cop més les afirmacions que autors com Cachón (2009) analitzen i argumenten entorn a la distribució desigual per comunitats autònomes i que aquesta té per tant connotacions sobre la concentració i la densitat de la població. Altres autors com Allepuz et al (2009) exposen que depenent del tipus d'immigració que es rep i del seu país de procedència, aquesta realitat variarà en l'anàlisi poblacional que es pugui fer així com en l'anàlisi del mercat de treball i en concret “ els efectes no seran els mateixos en aquells territoris en els quals domina la presència de comunitaris que en la que domina la d'extracomunitaris”.

Paral·lelament com es pot comprovar a el següent gràfic, el percentatge de persones estrangeres a Catalunya ha augmentat d'11,42% de l'any 2005 al 15,7% de l'any 2011 suposant un increment del 4,93%. En el cas de Lleida aquest augment ha estat més important que en els altres casos passant de 11,30% inicial al 18,49% final amb una variació del 7,54% en sis anys.

Gràfic 2. Evolució de la població immigrada per anys i territoris de referència

Elaboració pròpia a partir de (INE)

D'aquestes dues dades es pot dir que Catalunya i Lleida en concret són poblacions que encara que tenen un ritme de creixement a nivell poblacional baix, aquest creixement i augment de població és fruit dels fluxos migratoris en els que estem immersos. Com ja es plantejava a Mata, Domingo i Julià (2007) "Ultra tot el que es pot considerar sobre les dinàmiques demogràfiques de la societat espanyola, catalana i lleidatana, és evident que l'actual onada migratòria és una realitat que, si més no, ajuda a aturar el procés d'envelliment de la població, amb tot el que això representa per als processos polítics, econòmics i socials".

Taula 3. Evolució de la població total i estrangera. 2005-2011 Província de Lleida

	(1) Població	Població estrangera			
		Total	% sobre (1)	var. abs.	var %
2011	431.664	81.762	18,49	1.272	1,58
2010	439.768	80.490	18,30	2.706	3,48
2009	436.402	77.784	17,82	8.418	12,14

2008	426.872	69.366	16,25	11.806	20,51
2007	414.015	57.560	13,90	4.927	9,36
2006	407.496	52.633	12,92	7.489	16,59
2005	399.439	45.144	11,30	13.774	43,91

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons

Pel que fa la província de Lleida podem observar que de l'any 2004 al 2005 va ser quan es va produir la variació més significativa del nombre de població estrangera arribant al 43,91%. També podem destacar l'any 2008 com la darrera injecció de població immigrada a la província de Lleida coincidint amb el final del creixement econòmic i l'inici de la crisi a la qual estem assistint des d'aquells moments.

Taula 4. Evolució de la població total i estrangera. 2005-2011 Àmbit de Ponent

		Població estrangera			
	(1) Població	Total	% sobre (1)	var. abs.	var %
2011	366.022	69.925	19,10	1.457	2,12%
2010	363.900	68.468	18,82	2.772	4,22
2009	360.510	65.696	18,22	7.703	13,28
2008	351.718	57.993	16,49	9.946	20,70
2007	340.827	48.047	14,10	3.422	7,67
2006	336.342	44.625	13,27	6.216	16,18
2005	329.711	38.409	11,65	12.108	46,04

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons

En el cas de l'àmbit de Ponent les dades són molt similars a les de tota la província pel que fa a l'evolució de la població, tanmateix la concentració de la població estrangera de tota la província a la zona de ponent suposava l'any 2011 un 85,5% del total de la província de Lleida. Aquest percentatge de concentració ha variat en 0,5 punts en els darrers sis anys.

Per sexe les dades referents a Catalunya i Ponent reflecteixen una realitat lleugerament diferent:

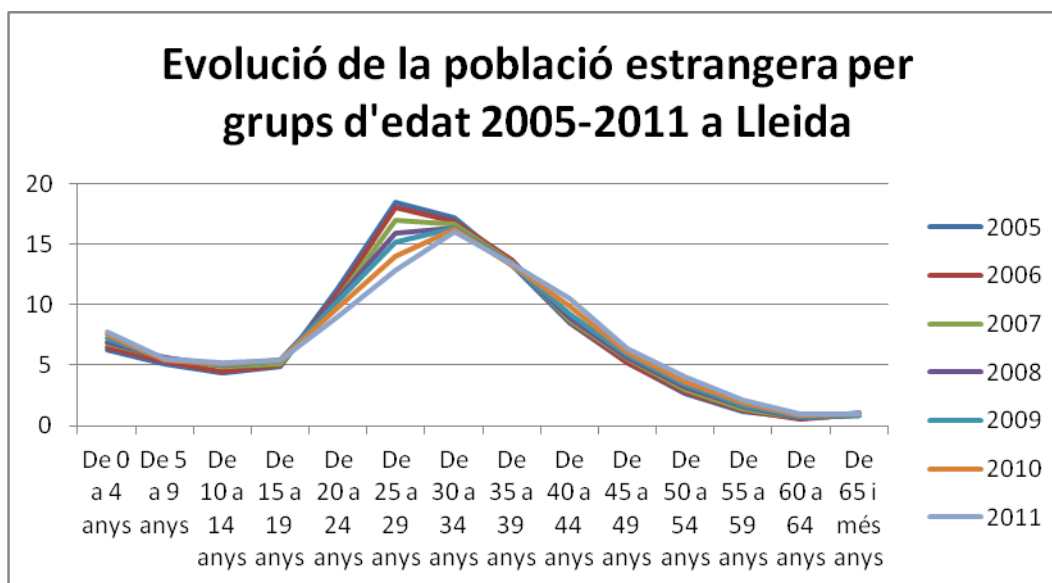
Taula 5. Evolució de la població estrangera per sexe i territori

Anys	Catalunya				total	Àmbit de Ponent				Total
	Homes		Dones			Homes		Dones		
	Nº	%	Nº	%		Nº	%	Nº	%	
2005	442480	55,39	356424	44,61	798904	23765	61,87	14644	38,13	38409
2006	504858	55,25	408990	44,75	913848	27339	61,26	17286	38,74	44625
2007	531019	54,6	441488	45,4	972507	28608	59,54	19439	40,46	48047
2008	604078	54,73	499712	45,27	1103790	34040	58,7	23953	41,3	57993
2009	647525	54,45	541754	45,55	1200818	38225	58,18	27471	41,82	65696
2010	645245	53,84	553293	46,16	1198538	39289	57,38	29179	42,62	68468
2011	634550	53,51	551302	46,49	1185852	39765	56,87	30160	43,13	69.925

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons

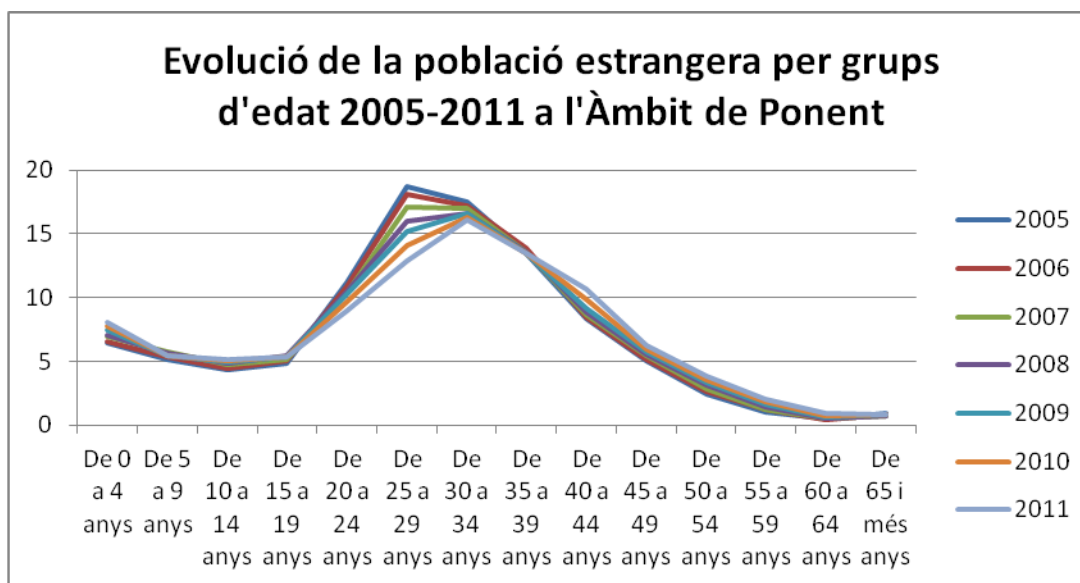
Podem comprovar com s'ha produït un augment progressiu de la presència de dones immigrades tant en el cas de Catalunya com a Ponent atenent a dades del 2005 en el que a Catalunya les dones representaven el 44,61% i a Ponent el 38,13%. Tot i així la feminització de la immigració a les terres de Lleida es manté a l'actualitat per sota de la mitjana catalana (43,13% a Ponent per 46,49% a Catalunya), que ens indica i constata una altra de les especificitats de la immigració al nostre territori.

Gràfic 3. Evolució de la població estrangera a Lleida per grups d'edat

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'Idescat

Gràfic 4. Evolució de la població estrangera a l'àmbit de Ponent per grups d'edat.

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'Idescat

L'evolució de la població per grups de d'edat segueix una tendència molt similar en els dos àmbits territorials. Es pot observar com es produeix un augment de l'edat de la població en les franges situades entre els 25 i 44 anys al mateix temps que es redueixen progressivament les franges més joves de les persones entre 20 i 34 anys. Paral·lelament augmenten els dos extrems de la piràmide de forma lenta tant

en la franja de 0 a 4 anys com en la dels majors de 50 anys, essent encara un augment menys significatiu.

Com plantegen Moreno i Bruquetas (2011:39) "Podem concloure, doncs, que la immigració econòmica està contribuint al rejoventament de la població espanyola i, com analitzarem detalladament més endavant, la seva estructura demogràfica marca un perfil netament contributiu durant les dues pròximes dècades, pel cap baix"

Taula 6. Població estrangera per grups d'edat i sexe. 2005-2010 Província: Lleida.

% sobre la població							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
De 0 a 4 anys	6,22	6,43	6,79	6,85	7,17	7,55	7,77
De 5 a 9 anys	5,15	5,28	5,67	5,61	5,47	5,43	5,47
De 10 a 14 anys	4,35	4,43	4,85	4,94	4,96	5,13	5,16
De 15 a 19 anys	4,86	5,01	5,15	5,46	5,39	5,42	5,38
De 20 a 24 anys	11,33	10,96	10,51	10,54	10,28	9,72	8,99
De 25 a 29 anys	18,44	17,98	16,96	15,91	15,16	14,04	12,87
De 30 a 34 anys	17,17	16,88	16,64	16,35	16,38	16,18	16,06
De 35 a 39 anys	13,26	13,66	13,46	13,38	13,24	13,31	13,37
De 40 a 44 anys	8,48	8,58	8,7	8,93	9,23	9,86	10,55
De 45 a 49 anys	5,21	5,24	5,48	5,68	5,89	6,04	6,32
De 50 a 54 anys	2,65	2,75	2,96	3,23	3,44	3,65	4
De 55 a 59 anys	1,16	1,28	1,35	1,56	1,74	1,91	2,1
De 60 a 64 anys	0,66	0,56	0,6	0,64	0,73	0,83	0,97
De 65 i més anys	1,05	0,95	0,88	0,91	0,91	0,94	0,98
Total	100	100	100	100	100	100	100

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons.

Taula 7. Població estrangera per grups d'edat i sexe. 2005-2011 àmbit de Ponent.

% sobre la població							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
De 0 a 4 anys	6,4	6,55	6,94	7,07	7,42	7,8	8,05
De 5 a 9 anys	5,1	5,31	5,72	5,64	5,45	5,43	5,48
De 10 a 14 anys	4,35	4,39	4,78	4,88	4,91	5,05	5,09
De 15 a 19 anys	4,86	5,02	5,18	5,42	5,35	5,37	5,3
De 20 a 24 anys	11,21	10,84	10,37	10,45	10,26	9,7	9,01
De 25 a 29 anys	18,74	18,12	17,06	16	15,2	14,07	12,86
De 30 a 34 anys	17,52	17,19	16,99	16,58	16,56	16,32	16,14
De 35 a 39 anys	13,48	13,92	13,62	13,61	13,46	13,53	13,53
De 40 a 44 anys	8,4	8,49	8,7	8,91	9,2	9,88	10,69
De 45 a 49 anys	5,02	5,1	5,41	5,55	5,79	5,94	6,23
De 50 a 54 anys	2,46	2,61	2,8	3,12	3,32	3,52	3,88
De 55 a 59 anys	1,04	1,2	1,22	1,45	1,64	1,82	2,02
De 60 a 64 anys	0,54	0,46	0,5	0,55	0,63	0,74	0,88
De 65 i més anys	0,88	0,8	0,72	0,76	0,8	0,81	0,83
Total	100	100	100	100	100	100	100

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons.

4.2.3. Anàlisi segons països de procedència

Un altre aspecte a tenir en compte en aquesta radiografia fa referència a les nacionalitats de procedència d'aquestes persones nouvingudes.

Pel que fa els països més representats a Lleida província en els darrers sis anys podem veure com s'ha produït un canvi progressiu en alguns dels grups més significatius i que componen el mosaic de la immigració al nostre territori que es diferencia, al seu torn, d'altres comunitats i ciutats veïnes.

Taula 8. Països més representats a Lleida província de l'1 de Gener de 2006 a Desembre de 2011

Any	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
1	Marroc	10974	Romania	12126	Romania	17298	Romania	19618	Romania	21585	Romania	23000
2	Romania	9685	Marroc	10964	Marroc	11939	Marroc	13110	Marroc	13819	Marroc	15808
3	Colòmbia	2755	Colòmbia	2860	Colòmbia	3300	Colòmbia	3678	Colòmbia	3849	Senegal	3313
4	Ucraïna	2170	Ucraïna	2181	Ucraïna	2515	Ucraïna	2769	Senegal	3062	Colòmbia	3016
5	Algèria	1955	Algèria	1883	Senegal	2174	Senegal	2692	Ucraïna	2837	Ucraïna	3015
6	Senegal	1877	Senegal	1828	Portugal	2139	Brasil	2416	Bulgària	2348	Algèria	2652
7	Argentina	1573	Brasil	1730	Brasil	2094	Portugal	2357	Portugal	2215	Bulgària	2460
8	Equador	1541	Portugal	1708	Algèria	2093	Bulgària	2260	Algèria	2207	Portugal	2300
9	Bulgària	1406	Bulgària	1590	Bulgària	1978	Algèria	2202	Brasil	2014	Brasil	1888
10	França	1404	Argentina	1583	Argentina	1723	Equador	1793	Argentina	1774	Xina	1709
11	Brasil	1393	Equador	1517	Bolívia	1717	Argentina	1778	Equador	1774	Mali	1648
12	Portugal	1174	França	1463	Equador	1677	Bolívia	1677	Xina	1592	Polònia	1553
13	Mali	1169	Bolívia	1439	França	1521	França	1543	Rep. Dominicana	1555	Gàmbia	1552
14	Bolívia	1082	Mali	1228	Xina	1289	Xina	1498	França	1533	Bolívia	1480
15	Xina	1049	Rep. Dominicana	1054	Mali	1263	Polònia	1411	Bolívia	1530	Equador	1327

Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de INE 2005-2011.

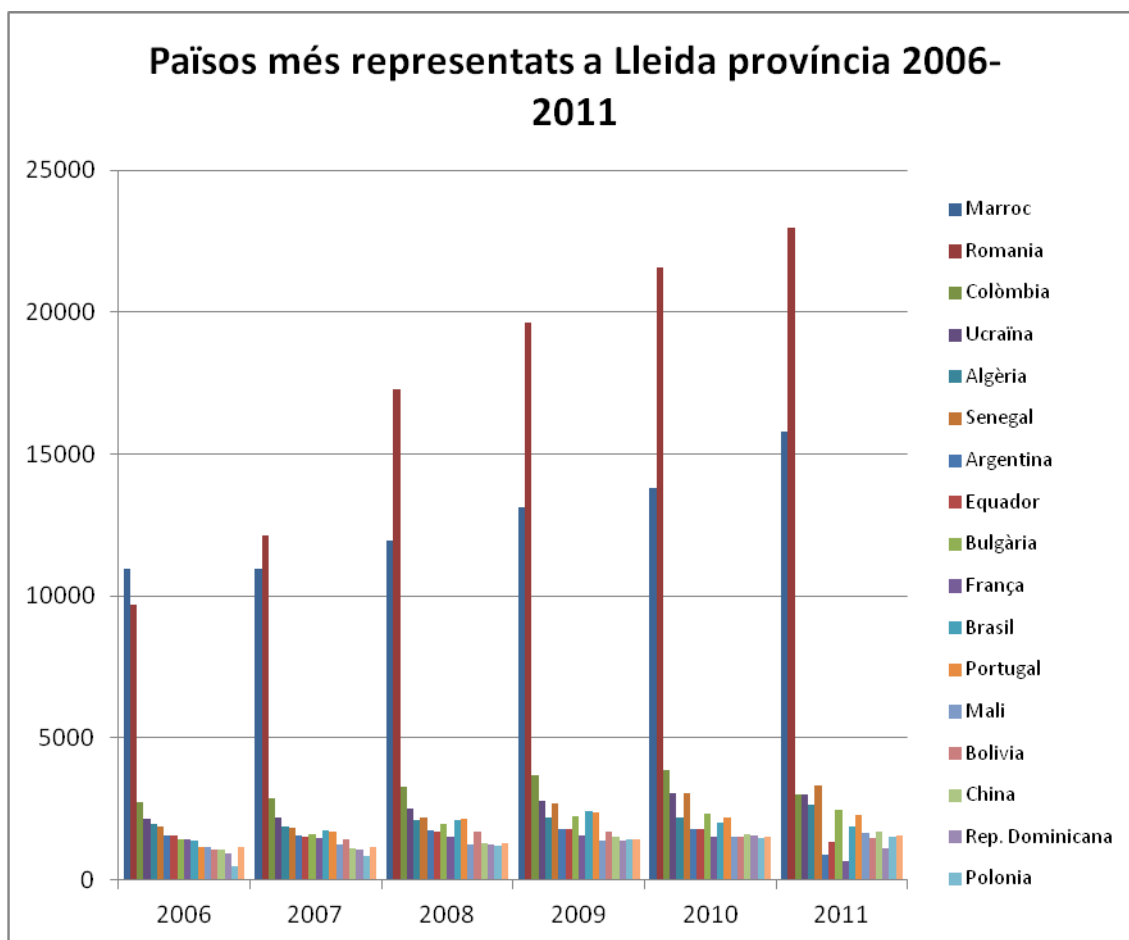
Amb el transcurs dels anys es pot observar una consolidació continuada d'alguns països de procedència, això com una gran variació en alguns casos de forma molt significativa. La primera dada a destacar és el canvi de posició en el primer lloc d'aquest rànquing. Les persones procedents de Romania han superat a les procedents de Marroc i ho han fet amb un augment que pràcticament ha duplicat el nombre en aquests sis anys, de 9.685 a 23.000 persones, al mateix temps que les persones procedents del Marroc han augmentat de forma molt més lenta i amb una representació final que augmenta, de 10.974 a 15.808.

Un dels països que en el cas de Lleida presenta un augment més significatiu en aquest mateix període i que al mateix temps que produeix un impacte important en l'escenari migratori lleidatà és el de les persones Senegaleses. Que en aquest temps han gairebé duplicat la seva presència, passant de 1.877 persones a 3.313.

En el cas de la immigració procedent de països de la UE com Portugal o França que en els anys precedents havien augmentat la seva presència de forma lenta però constant, l'any 2011 s'ha invertit aquesta tendència i comencen una davallada destacable que contrasta amb la presència cada cop més significativa d'altres països de nova incorporació a la UE com Bulgària o Polònia.

D'altra banda cal destacar l'augment constant i continuat de les persones procedents de Xina i finalment cal incidir sobre l'augment també progressiu que han obtingut les persones procedents de Mali i de Gàmbia que augmenten la presència de persones subsaharianes en el conjunt del territori de forma destacable.

Gràfic 5. Països més representats a Lleida província de l'1 de Gener de 2006 a Desembre de 2011

Aquestes dades exposades fins ara, contrasten de forma significativa amb les procedències majoritàries a altres territoris com l'àmbit metropolità de Barcelona en la que l'any 2011 les deu comunitats més representades eren la comunitat Marroquí, seguida de l'Equatoriana, la Boliviana, la Paquistanesa, Xinesa, Italiana, Romanesa, Colombiana, Peruana i Francesa. Pel que fa les comarques Gironines són les persones procedents del Marroc, Romania, Gàmbia, França, Hondures, Índia, Rússia, Alemanya, Itàlia i Colòmbia.

Al Camp de Tarragona trobem Marroc, Romania, Colòmbia, Itàlia, Argentina, Xina, Senegal, Equador, Brasil i Alemanya. Pel que fa l'àmbit de Ponent l'any 2011 estretes del padró continu, l'escenari apareix amb diferències força significatives a

la resta de territoris. En el cas de Ponent trobem en primer lloc la població Romanesa, seguida de la Marroquí, la Senegalesa, Ucraïnesa, Colombiana, Algeriana, Búlgara, Xinesa, Brasileira i Maliense.

Es posa de manifest la importància que adquireixen els territoris i les seves possibilitats laborals a l'hora d'atreure un perfil de persones immigrades o altres. En el cas de Lleida el pes de l'agricultura esdevé una peça clau en aquest entramat que es pot constatar amb les dades ocupacionals dels darrers anys. Martínez i Villares a Izquierdo (2006:193) es referien a aquesta situació específica d'aquesta manera:

“El lugar de residencia está muy condicionado por el mercado laboral. Empleo y hábitat están interrelacionados , por lo que es lógico que exista una distribución espacial de nacionalidades según los nichos laborales que a ellos están asociados. Barcelona es la más dinámica en el sector servicios y la construcción y por ello tiene una mayor concentración de personas procedentes de latinoamérica. Lleida por el contrario ,es un espacio con mayores oportunidades para las personas que se ocupan de la agricultura. De ahí que es peso mayoritario sea el de los extranjeros africanos”.

Si afegim a aquesta diferència específica de Ponent les principals procedències a les altres comarques de Lleida que queden fora de Ponent com l'Alt Pirineru i Aran, veiem com tampoc coincideixen les principals nacionalitats ja que trobem en primer lloc Romania, seguit de Portugal ,Marroc, Bolívia, Colòmbia, Brasil, Bulgària, França, Equador i Algèria. A excepció de la població Romanesa , la resta es distribuïx pel que fa a nombre i distribució de forma molt diferents que la de la resta de la província.

Es confirma per tant la tendència i especificitat a l'àmbit de Ponent de la població procedent d'Àfrica en general per sobre d'altres nacionalitats que han perdut un pes molt important com la població Sudamericana en el seu conjunt .En el cas de Ponent desapareix dels primers deu llocs la representació de països comunitaris com França o Portugal a excepció dels de recent entrada com Romania i Bulgària. Aquestes dinàmiques tenen una explicació directament lligada a la realitat del mercat de treball a Lleida i també a factors relacionats amb les xarxes socials establertes històricament al territori. Martínez i Villares a Izquierdo (2006: 145) fan referència a aquesta mateixa circumstància de la següent manera:

“ Este tipo de vínculos es el relativo a las cadenas migratorias clásicas: una vez que los pioneros han emigrado, las redes se tejen progresivamente y retroalimentan la cadena migratoria . Incluso la existencia de estos nexos sociales puede llegar a pesar más que otros condicionantes macroestructurales, generando un tejido social que mantiene la atracción de población inmigrante aunque, las condiciones económicas no sean favorables”.

4.2.4. Distribució de la població per nacionalitat i lloc de naixement per demarcacions territorials

La distribució de la població a les terres de Lleida segons nacionalitat i lloc de naixement ens apropa d'una forma encara més detallada de la distribució de les persones estrangeres al nostre territori.

Les poblacions triades per a fer aquesta comparativa i evolució han estat em primer lloc la Província de Lleida com a referència administrativa bàsica , en segon lloc l'àrea de Ponent com a segona referència territorial reconeguda del nostre territori, ,i finalment les diferents capitals de comarca més rellevants que són el municipi de Lleida (Segrià), Les Borges Blanques (Garrigues), Mollerussa (Pla d'Urgell), Balaguer (Noguera), Tàrraga (Urgell) i Cervera (Segarra) així com el municipi de Guissona pertanyent a la comarca de la Segarra, per la seva particularitat pel que fa el nombre de persones immigrades que hi resideixen.

De l'anàlisi de les dades podem observar que en el cas del territori de Ponent existeix una realitat molt semblant a la resta de territoris estudiats. En el cas de la província de Lleida en el seu conjunt trobem que el major nombre de persones, atenent a la població segons nacionalitat i lloc de naixement correspon a les nacionalitzades de països de la Resta de la Unió Europea, especialment Romania i Bulgària seguit de Polònia. Amb un augment molt significatiu que passa de 3.147 persones del 2005 a 32.358 del 2011. Aquesta dada contrasta amb la davallada que s'ha produït en el mateix període de persones classificades com a Resta d'Europa que ha passat d'11.612 al 2005 a 4.836 al 2011. Aquesta dada es correspon precisament a l'entrada dels diferents països Europeus a la Unió Europea durant aquests darrers anys, com Romania, Bulgària o Polònia que han deixat de comptabilitzar en una categoria per passar a fer-ho en una altra. El gruix de nacionalitats que resten en aquesta categoria de Resta d'Europa , trobem les persones bàsicament de nacionalitat Ucraïnesa i Russa que conformen un altre dels grans grups significatius del territori Lleidatà.

Quan prenem com a referència l'àmbit de Ponent, aquesta situació canvia i són les persones procedents de l'Àfrica en el seu conjunt les que estan més representades al territori. Amb dades de 2011 podem dir que les persones procedents del Senegal ja ocupen el tercer lloc del llistat. Val a dir que gairebé la totalitat de persones procedents de l'Àfrica de tota la província es concentren a Ponent, cosa que no succeeix amb la mateixa proporcionalitat amb el cas de les persones de la Resta de la Unió Europea que també resideixen amb un nombre considerable a altres comarques no considerades àmbit de Ponent, com Alt Urgell i Aran. Amb les persones procedents d'Amèrica del Sud també es produeix una certa dispersió pel territori de la província , més ampli que l'àmbit de Ponent que també ha disminuït de forma substancial en els darrers anys a excepció de les persones d'origen Colombià.

Per últim i per finalitzar aquesta primera diferenciació entre la província de Lleida i l'àmbit de Ponent cal remarcar la presència cada cop més representativa de persones procedents de països asiàtics concretament de la Xina que també han escollit l'àmbit de Ponent per a residir de forma estable.

La següent unitat d'anàlisi que cal comentar breument és la del municipi de Lleida donada la seva importància com a capital de la província i de la Comarca del Segrià, tanmateix concentra el 31,2 % de la població total de tota la província, així com actua com a motor econòmic del que s'anomena la corona de Lleida. En el cas del municipi de Lleida trobem que les persones amb nacionalitats Africanes són les més nombroses amb una diferència significativa sobre el segon col·lectiu corresponent a les persones nacionalitzades a la Resta de la UE, inclús més amplia que en el cas de l'àmbit de Ponent. Això comporta una alta concentració de la població Africana a la ciutat, que arriba al 43% del total de l'àmbit de Ponent i un 39,2% del total de la província.

En tercer lloc cal destacar les persones procedents d'Amèrica del Sud però que en el seu conjunt no arriben al 50% del que representen les persones Africanes al municipi. Aquesta dada explica en certa mesura la menor visibilitat de les persones sud-americanes en detriment d'una sobre visibilitat de les persones Africanes, especialment les procedents de països subsaharians. Finalment dir que al municipi de Lleida es troba el 59,4% de les persones procedents d'Àsia de tota la província, especialment la comunitat Xinesa.

Aprofundint en aquestes dades i endinsant-nos en la realitat a nivell municipal de les capitals de comarca de l'àmbit de Ponent, trobem alguna dada realment significativa com el cas de Guissona. En primer lloc trobem les persones amb diferents nacionalitats de la Resta de la UE amb un augment molt destacable entre l'any 2005 i 2011 de 28 persones a 1.271 . Aquest augment sobtat d'aquest perfil és compartit amb la mateixa intensitat per municipis com Mollerussa, Tàrrrega i Balaguer. Paral·lelament també es manté en segon lloc la presència significativa de les persones amb nacionalitats de països de la Resta d'Europa, la qual cosa indica que la presència de persones amb nacionalitat Ucraïnesa o Russa són presents al municipi de Guissona. Aquesta presència de persones d'aquestes nacionalitats representen 1.129 persones, el 23,34% del total dels que viuen a tota la província de Lleida i concentrats al mateix temps en un municipi de 6.552 habitants.

A la resta de demarcacions i municipis la davallada és molt important en tots els altres casos especialment en el cas de Balaguer i Mollerussa respectivament, conseqüència del canvi en la situació jurídica i legal d'algunes d'aquestes persones i també conseqüència directa de la crisi de la construcció i les seves ramificacions que han portat en molts casos a la mobilitat geogràfica dins del territori o en alguns casos al retorn als països d'origen.

Seguint amb la Comarca de la Segarra, trobem Cervera que és la capital de la Comarca i que no comparteix amb el municipi de Guissona el perfil de la població nouvinguda. La realitat és força diferent ja que són les persones amb nacionalitats

Africanes les que es troben amb més nombre dins del municipi d'una forma continuada en el temps. En segon lloc es troben les persones amb nacionalitats de països de la Resta de la UE i també han viscut la reducció progressiva de persones d'altres països de la resta d'Europa.

Pel que fa la resta de municipis com Balaguer, Mollerussa, Tàrrrega, mantenen una dinàmica molt similar, amb una presència majoritària de persones procedents d'Àfrica en general i a poca distància les procedents de la resta de la UE, en tercer lloc les procedents de la Resta d'Europa que com ja hem comentat amb anterioritat han sofert una davallada molt destacable i finalment una presència significativa de les persones procedents d'Amèrica del Sud, que com ja hem comentat també anteriorment, es troben més disperses pel territori Lleidatà. Les Borges Blanques per la seva banda mantenen una certa dinàmica particular dins de l'àmbit de Ponent, amb una immigració procedent de la UE en primer lloc, seguit d'Àfrica i cal destacar la presència força significativa de persones d'Amèrica del Sud, seguint la distribució equilibrada abans esmentada pel territori.

Del conjunt de dades exposades es pot extreure la conclusió que Lleida en el seu conjunt i Ponent com a demarcació de referència s'ha anat convertint per diferents motius en lloc d'arribada i assentament d'una tipologia d'immigració que presenta a priori una sèrie de característiques culturals, habilitats, capacitats, experiències i expectatives molt diverses però al mateix temps que disten d'altres realitats veïnes i que caldrà anar descobrint a mesura que avancem en aquest estudi.

Cal dir també com ja exposàvem Mata, Domingo i Julià (2007:23) que " l'activitat econòmica té molt a veure amb el repartiment de les persones estrangeres al territori. En principi resulta fàcil establir un paral·lelisme amb l'assentament de la població autòctona. Al llarg dels anys, la població s'ha anat concentrant en aquells municipis que han desenvolupat activitats econòmiques que han necessitat més mà d'obra, i al seu torn, la concentració d'habitants ha generat noves perspectives econòmiques. Però la mecanització de l'activitat agrícola i ramadera ha permès, si no ha provocat, un buidament, d'extenses àrees rurals que s'han envellit i, de totes maneres, necessiten mà d'obra en determinats moments de l'any. I com a conseqüència de la confluència d'aquests dos factors, és fàcil observar com en municipis envellits hi ha presència d'immigració estrangera".

Per finalitzar aquest apartat és interessant conèixer aquesta distribució territorial per nacionalitat i per sexe. Per a fer aquesta valoració podem observar la taula següent:

Taula 9. Comparativa de les dades de l'any 2005 i de l'any 2011 segons nacionalitat i per les demarcacions territorials plantejades a l'estudi. Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat.

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

NACIONALITAT														
	Anys	Espanyola		Europa ²⁴		Àfrica		Amèrica central i del nord		Amèrica del sud		Àsia i Oceania		Total
		Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	
Lleida Província (PLL)	2005	176085	178210	8275	6484	14440	5343	547	809	3662	4504	669	471	399499
	2011	179376	181170	19490	17704	19958	10024	781	1121	4534	5837	1609	1064	442668
Àmbit de Ponent (AP)	2005	143934	147369	6737	5298	13249	4794	441	626	2726	3492	612	434	329712
	2011	146425	149672	16037	14870	18130	8989	609	869	3489	4457	1500	975	366022
Lleida municipi	2005	52695	56608	1845	1659	5168	1922	260	360	1522	2151	306	213	124709
	2011	52213	56868	5257	5260	7803	3793	410	547	1961	2691	1008	605	138416
Tàrrega	2005	6065	6373	398	300	762	371	64	73	162	174	44	20	14806
	2011	6361	6672	979	874	999	644	62	80	187	217	29	25	17129
Mollerussa	2005	4792	4849	309	260	767	358	6	14	222	194	34	24	11829
	2011	5137	5213	913	835	1185	707	9	18	279	276	75	58	14705
Cervera	2005	3420	3726	255	174	867	262	22	23	64	95	31	13	8952
	2011	3558	3694	381	324	722	439	21	35	70	79	40	27	9390

²⁴ En aquest quadre hem agrupat les persones d'Europa independentment de si són de la Unió europea o de la resta d'Europa. Aquesta dada ja s'ha explicat que ha sofert un canvi molt important des del moment que les persones procedents de Romania , Bulgària o Polònia van passar a formar part de la unió Europea. En aquest cas ens centrarem en la variable sexe i territori de forma més específica. Com ja hem avançat a l'inici de l'estudi la variable sexe s'ha de considerar fonamental des d'una vessant demogràfica per a poder comprendre la perspectiva de gènere del fenomen migratori pel que fa els recorreguts i projectes migratoris que es produeixen.

Africans a la Cruïlla: Anàlisi comparativa i evolució de la inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Ponent 2005-2011.

Balaguer	2005	6318	6729	448	366	758	328	15	14	107	143	40	15	15281
	2011	6313	6656	877	777	1205	614	11	15	135	136	86	52	16877
Les Borges Blanques	2005	2567	2556	122	103	80	25	1	2	28	33	1	1	5519
	2011	2613	2588	233	228	180	97	0	3	40	33	12	7	6034
Guissona	2005	1632	1617	722	442	254	109	17	17	25	39	0	0	4874
	2011	1623	1650	1319	1081	445	229	9	16	83	74	6	7	6542

Taula 9. Comparativa de les dades de l'any 2005 i de l'any 2011 segons nacionalitat i per les demarcacions territorials plantejades a l'estudi. Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat.

En aquest quadre es pot observar com la població amb nacionalitat espanyola s'ha mantingut molt estable en tots els casos pel que fa el nombre d'homes i de dones, durant els darrers sis anys. Com ja hem comentat en altres ocasions aquesta dinàmica respon al baix creixement de la població autòctona que s'està produint i consolidant al nostre territori. En la primera part de la tabla (PLL) pel que fa a la província de Lleida s'ha de destacar l'augment de dones procedents d'Europa que gairebé s'ha triplicat en aquests sis anys al mateix temps que el nombre de dones Africanes gairebé s'han duplicat en el mateix període. En cap cas les dones han superat el nombre d'homes encara que en el cas de les persones procedents d'Europa, la xifra entre homes i dones s'ha apropat de forma progressiva amb els anys fins arribar a 19.490 homes per 17.704 dones l'any 2011. En el cas de les persones procedents d'Àfrica la diferència entre homes i dones és molt més àmplia essent gairebé el doble la d'homes 19.958 que la de dones 10.024. Aquesta diferència ens indica dos modalitats de procés migratori diferenciades entre les persones procedents d'Àfrica i les procedents d'Europa.

La primera dada a tenir en compte atenent a la variable sexe, la trobem en el fet que així com el nombre d'homes procedents d'Àfrica es situa lleugerament per sobre dels procedents d'Europa a la província de Lleida i a Ponent, el nombre de dones procedents d'Europa ha augmentat de forma molt significativa amb els darrers sis anys i es situa en el cas de Ponent en 14.870 dones procedents d'Europa per 8.989 procedents d'Àfrica.

D'altra banda cal destacar l'augment més moderat de persones procedents d'Amèrica del nord i central i del Sud, amb la diferència destacable en relació als casos anteriors pel que fa la major presència femenina en els dos casos per sobre de la masculina. Es produeix una major feminització en el conjunt del fenomen migratori essent més significatiu el procedent d'Amèrica tenint en compte el significat que pren el fet que siguin més dones que homes les que emprenen i assumeixen el projecte migratori.

En la segona línia del quadre (AP), fent referència a l'àmbit de Ponent les dades es reproduïxen de la mateixa forma que a la província de Lleida. Es dona un lleuger descens del pes que suposa la població amb nacionalitat Europea tant en el cas dels homes com de les dones, situació que no es dona en la mateixa mesura en el cas de les persones procedent d'Àfrica que es concentren en major mesura a Ponent i de forma més significativa les dones que suposen 8.989 sobre 10.024 de tota la província, és a dir un 89,7%. En el cas de les dones procedents d'Europa es redueix fins al 84% del total.

Pel que fa a la distribució d'aquestes persones pel territori de Ponent atenent als diferents municipis estudiats, trobem dades molt significatives que ens indiquen de quina forma s'estan assentant aquests fluxos migratoris al nostre territori amb el pas dels anys. D'una banda trobem que el major nombre de persones immigrades correspon al col·lectiu Africà que s'ubica al municipi de Lleida amb un total de 7.803 homes que representen un 43,03 % del total d'homes Africans a Ponent, i en segon lloc el col·lectiu de dones Europees que també s'ubiquen al municipi de Lleida amb un total de 5.260 dones que representen un 35,37% del total de dones Europees a l'àmbit de Ponent.

El tercer grup de persones significatives a destacar , es troba també al municipi de Lleida i correspon als homes procedents d'Europa amb un total de 5.257 homes l'any 2.011 i que suposen un 32,7% del total d'homes Europeus de Ponent. Aquesta aproximació gairebé correlativa entre homes i dones procedents d'Europa al mateix municipi ens indica que es tracta en molts casos de matrimonis i parelles que durant aquests anys han iniciat el seu projecte migratori i que amb el pas dels anys han agrupat a la família o en alguns casos han realitzat reagrupaments familiars en el cas de les persones extracomunitàries.

El quart grup que cal destacar pel que fa la distribució territorial de la població immigrada el trobem en les dones Africanes que es situen també al municipi de Lleida amb un total de 3.793 dones sobre un total de 8.989 representant un 42,2% del total de les dones africanes de Ponent.

Aquesta diferència entre homes i dones també ens indica les majors dificultats que han tingut amb el pas dels anys les persones Africanes per a realitzar processos de reagrupament familiar i al mateix ens recorda el nombre important d'homes , sobretot d'origen subsaharià que han arribat sols dels seus països d'origen i que no tenen previst en el seu projecte migratori, realitzar un reagrupament familiar a curt termini.

La següent dada destacable correspon a les dones procedents d'Amèrica dels Sud que amb un total de 2.691 persones, es troben ubicades al municipi de Lleida i que suposen un 60,37% del total de Ponent . Paral·lelament trobem molt per sota 1.961 homes també al municipi de Lleida procedents d'Amèrica del Sud. Aquesta dada contrasta amb les dues anteriors pel que fa a la

proporcionalitat entre homes i dones. Aquesta dada ens posa de manifest l'augment de la immigració femenina de forma individual per sobre de la masculina en la persones llatinoamericanes. Trobem doncs una altra modalitat migratòria específica que molts estudis han tractat de forma diferenciada per les seves característiques.

La següent dada a destacar correspon als homes Europeus instal·lats a Guissona amb un total de 1.319 que donen resposta a la realitat del teixit empresarial del territori i que es complementa amb la presència de 1.081 dones. La resta de persones procedents d'Europa es distribueixen pel territori de Ponent d'una forma més dispersa que les persones procedents d'Àfrica. Cal afegir que és el col·lectiu de dones procedents d'Europa el que més dispers es troba pel territori tenint en compte que com hem avançat a anteriorment només un 35,37 resideixen al municipi de Lleida.

En el cas de les dones i dels homes Africans la dispersió és menor que en el cas de les persones procedents d'Europa i sembla que existeixen zones més específiques d'instal·lació com són Balaguer amb 1.205 homes , Mollerussa amb 1.185 i Tàrrrega amb 999. És important destacar que del total de dones que resideixen a l'àmbit de Ponent procedents d'Àfrica el 72,56% ho fan a les poblacions de referència d'aquest estudi així com el 69,16 % dels homes , al seu torn en el cas de les dones Europees en aquestes poblacions trobem un 63.07 % del total i en el cas dels homes un 62,1 %. Podem observar per tant una major dispersió de les persones procedents d'Europa pel territori, que en el cas de les persones Africanes.

Per finalitzar i per visualitzar de forma més concreta aquesta distribució territorial i atenent al país específic de procedència i la variable sexe, hem elaborat aquesta taula.

Taula 10. Distribució per sexe i nacionalitats mes importants i segons les comarques que conformen l'àmbit de Ponent.

	Anys	Nacionalitat espanyola	Nacionalitat estrangera	Països més representats	Total	Homes	Dones
Segrià	2005	163505	20449	Romania	11212	5743	5469
	2011	168585	41268	Marroc	7303	4399	2904
				Algèria	1833	1291	512
				Colòmbia	1538	706	882
				Senegal	1531	1246	285
Urgell	2005	29730	4387	Marroc	2184	1298	886
	2011	30197	7052	Romania	1925	1054	871
				Ucraïna	471	244	227
				Senegal	335	298	47
				República de Guinea	227	155	72
Segarra	2005	17076	3920	Romania	1763	950	813
	2011	17078	6225	Ucraïna	1358	745	613

				Marroc	872	491	381
				Senegal	503	332	171
				Bulgària	273	140	133
Pla d'Urgell	2005	28932	4173	Romania	2588	1356	1232
	2011	29972	7324	Marroc	1842	1070	772
				Senegal	499	398	101
				Polònia	339	155	184
				Colòmbia	303	142	161
Noguera	2005	33756	5809	Romania	2363	1245	1118
	2011	33280	7266	Marroc	1541	873	668
				Senegal	517	456	61
				Bulgària	363	207	156
				Brasil	275	126	149
Garrigues	2005	18303	1671	Romania	1377	779	598
	2011	17806	2746	Marroc	557	343	214
				Gàmbia	100	93	7
				Bulgària	94	56	38
				Xina	78	39	39

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la direcció general per a la immigració. Departament de Benestar i família de la Generalitat de Catalunya

En aquesta taula podem observar, d'una banda el creixement poblacional que s'ha produït des de l'any 2005 al 2011 i podem comprovar la tendència al creixement gairebé nul en tots els casos i fins i tot un decreixement en el cas específic de La Noguera i de Les Garrigues pel que fa la població de nacionalitat espanyola. En contraposició es pot observar el creixement la població amb nacionalitat estrangera en tots els casos i que en el cas de la comarca del Segrià, la població s'ha vist duplicada en aquest període.

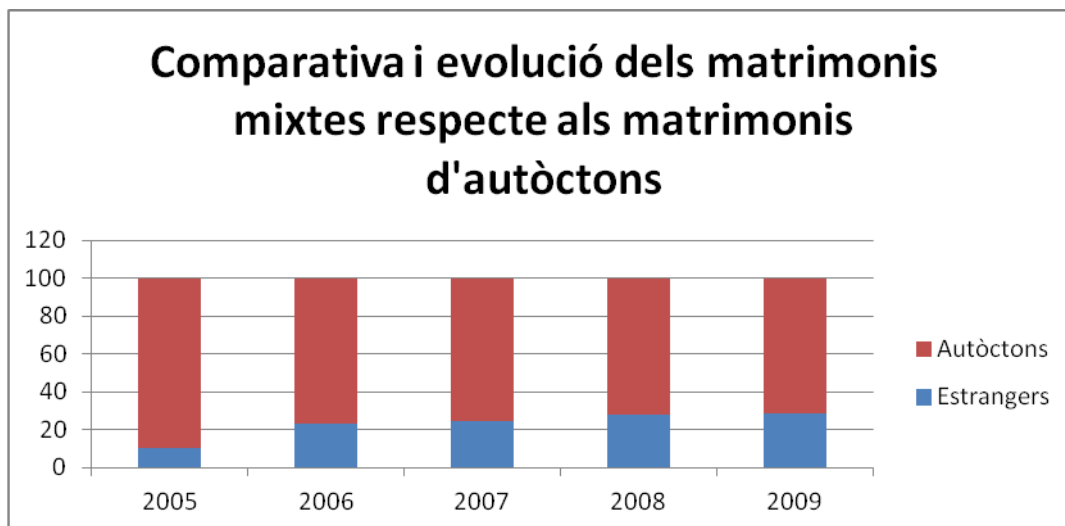
D'altra banda podem observar de forma més detallada la procedència de les persones immigrades per la seva nacionalitat específica. La distribució territorial es reproduïx a nivell comarcal de forma paral·lela als municipis de referència però es pot comprovar una certa especialització a cada territori depenent de les xarxes migratòries existents a cada territori i del tipus de teixit empresarial que es pot trobar a cada comarca.

4.2.5. La nupcialitat i la natalitat de la població estrangera

Per finalitzar aquest apartat referent a la població afegirem dues dades que van associades al concepte d'integració. D'una banda els matrimonis mixtes entre parelles formades per una persona autòctona i una estrangera. En aquest cas a Lleida s'ha produït un augment d'aquests matrimonis mixtes que han passat de 177 l'any 2005 a 411 l'any 2010, suposant un 28,7% del total de matrimonis de l'any 2010. Com diu Izquierdo (2006:58) " es esta imbricació de la

inmigración con la población de acogida la mejor prueba de su integración, aunque no pueda cuantificarse su aporte en toda su amplitud”.

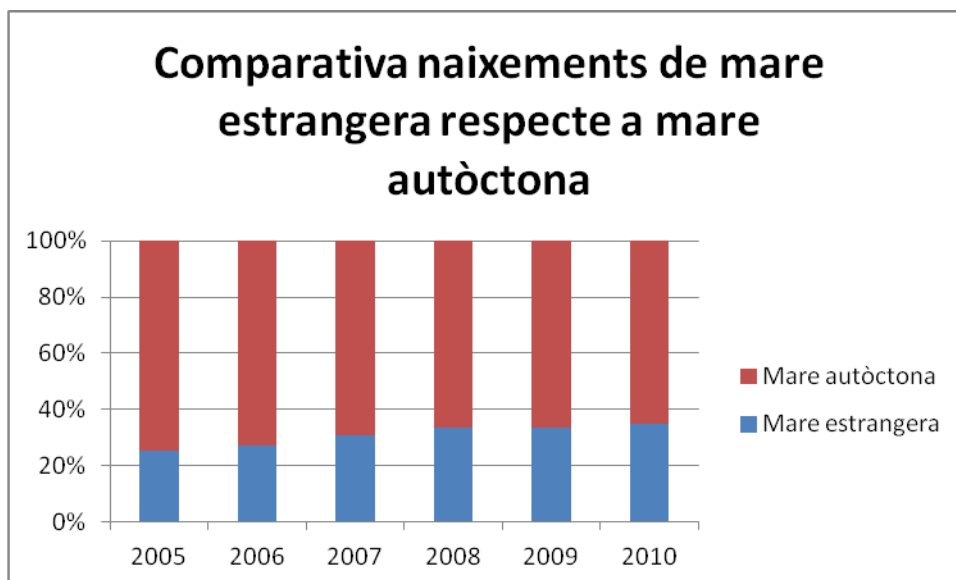
Gràfic 6. Matrimonis mixtes en relació al total de matrimonis a Lleida província

Font elaboració pròpia a partir de l'INE.

D'altra banda els naixements de fills i filles de mares estrangeres, també s'han de considerar dades rellevants pel que fa la futura integració i composició de la població.

Gràfic 7. Naixements de mare estrangera respecte als nascuts de pares autòctons

Font elaboració pròpia a partir de l'INE

En aquest sentit a Lleida província s'ha produït un increment substancial de nombre de naixements de mare estrangera que l'any 2010 va suposar un 34,64% del total dels nascuts a la província de Lleida.

Taula 11. Taxes de natalitat a Catalunya i Lleida.

Anys	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Taxa natalitat Catalunya	11,4	11,53	11,65	12,11	11,4	11,18
Taxa natalitat estrangers Catalunya	2,37	2,6	2,99	3,41	3,27	3,25
Taxa natalitat Lleida	10,7	10,74	11	12,16	11,4	10,99
Taxa natalitat estrangers Lleida	2,7	2,9	3,38	4,1	3,8	3,8

Font: elaboració pròpia a partir de INE

Com diu Izquierdo (2003:166) "en valores porcentuales el peso de los nacimientos extranjeros en el total provincial tiene mucho que ver con la tasa de natalidad de la provincia en cuestión. De manera que cuanto menor sea la natalidad en ese enclave geográfico mayor relieve alcanzará el aporte natalicio de los inmigrantes".

La taxa de natalitat de Lleida 10,99% podem veure que està un punt per sota de la de Catalunya 11,18% i s'ha de considerar una taxa relativament baixa i que al mateix temps el pes específic dels naixements de mare estrangera 3,8% està equilibrant el nombre de naixements a Lleida.

4.3. POBLACIÓ ESTRANGERA SEGONS PERMISOS DE RESIDÈNCIA

Un aspecte cabdal que també cal tenir en compte quan parlem de la immigració i les seves particularitats o especificitats, fa referència al marc legislatiu i jurídic que regula la seva situació al nostre territori.

Sobre aquesta situació específica que viuen i pateixen les persones immigrades, es plantegen grans interrogants que sembla clar que no s'acaben de resoldre i que situen a les persones novingudes en una realitat complexa al mateix temps que difícil. Aquest marc en el que transiten les persones immigrades pot esdevenir un factor de discriminació i d'exclusió. Tal com ho planteja Cachón (2009:161) de forma clara i sense matisos sota el títol de "Marco institucional discriminatorio para los inmigrantes" i que convida a la reflexió:

"El marco institucional discriminatorio está formado por todos los elementos normativos específicos, por las reglas que afectan a los inmigrantes, sea en las políticas de inmigración o de integración de/con los inmigrantes, o sea en las políticas generales que, y sus diversas variantes especialmente variantes referidas a diferentes colectivos que contribuyen a la construcción institucional de realidades diferenciadas. Las reglas del marco discriminatorio definen los campos de posibilidades de los trabajadores inmigrantes, del espacio social

(laboral) donde pueden instalarse y circular. Definen categorías de residentes en situación legal y, por consiguiente, definen a otros como irregulares. Definen negativamente los campos de (no) posibilidades al establecer espacios absolutos de exclusión donde los inmigrantes no pueden entrar, sea en términos sectoriales, ocupacionales o territoriales. Lo definen también en términos negativos al utilizar el concepto de <<situación nacional de empleo>> como elemento definitorio de las necesidades de mano de obra extranjera. Lo definen positivamente imponiendo ciertos sectores/ ocupaciones/territorios como las vías de entrada comunes para (y en consecuencia de) los inmigrantes. A veces esta definición positiva viene completada con reglas diferentes, con vías diferenciadas para varones y mujeres, o con reglas de preferencia para colectivos de distinto origen nacional o de diferente nivel social (de cualificación). Con lo cual las políticas de inmigración acentúan la segregación social (de clase), por género y por origen étnico (o nacional)”.

Tenint en compte aquesta premissa que l'autor ens aporta i seguint l'anàlisi de la legislació que regula la situació de les persones immigrades i estrangeres al nostre territori, podem dir que el marc legislatiu vigent constreny la realitat de la vida quotidiana de les persones novingudes i per tant la seva integració social i laboral. Més enllà de les lleis, seran les experiències viscudes per part de les persones immigrades i des del món empresarial les que ens il·lustraran en aquest estudi, l'afirmació de l'autor.

Cal fer també un breu incís sobre dos fites importants dels darrers anys que han tingut una incidència notable en la realitat que es dona a l'actualitat pel que fa el nombre de persones residents a Espanya, Catalunya i també a l'àmbit de Ponent.

- Nou reglament d'estrangeria 2004- RD 2.393/2004,30.12 (Reglament). OR. PRE./140/2005,2.2. Les condicions que s'havien de produir per a aquesta regularització anomenada com "normalització": Trobar-se a Espanya abans del 7 d'agost de 2004 i empresari (al dia de les seves obligacions tributàries i de Seguretat Social) presenta la sol·licitud de normalització del treball després de signar un precontracte laboral amb el treballador i després el dona d'alta a la Seguretat social. L'excepció es produïa en el cas de les persones que treballaven en el servei domèstic que presentaven elles mateixes la sol·licitud.
- Les dos ampliacions de la Unió Europea: la de l'1 de maig de 2004 a la que es van incorporar 10 nous estats membres d'Europa de l'Est i del Sud i la d'1 de gener de 2006 a partir de la qual es van incorporar països molt significatius com Romania, Bulgària.

Aquestes dues qüestions cal tenir-les en compte ja que tant una com l'altra van suposar canvis en la situació legal i jurídica de persones que es van poder beneficiar d'aquestes circumstàncies i que per tant van passar a situacions noves. En el primer cas de la irregularitat a la regularització i en el segon cas d'estar fora de la Unió Europea a formar-ne part, amb els beneficis que això els va comportar com a ciutadans de la Unió.

4.3.1. Estrangers amb certificat de registre o targeta de residència en vigor.

És important saber en quina situació es troben les persones nouvingudes al nostre territori i per tant saber no només el nombre de persones residents de forma regular sinó també quin és el règim en el que es troben i la distribució per sexes d'aquestes persones.

Taula 12. Estrangers amb certificat de registres o targeta de residència en vigor per tipus de règim i sexe

Anys	Territori	Règim general	homes	Dones	Règim comunitari	Homes	Dones	Total
2005	Cat	459.624	281.493	203.299	116.619	58.182	60.559	576.243
	Lleida	37.885	25.024	13.234	3.361	1.504	1.965	41.246
2006	Cat	506.693	293.257	213.436	136.025	66.582	69.443	642.829
	Lleida	41.474	26.707	14.767	4.684	2.091	2.593	46.164
2007	Cat	621.670	355.711	265.886	238.905	122.888	115.994	860.575
	Lleida	41.478	26.804	15.276	4.686	7.901	7.330	57.316
2008	Cat	655.327	535.122	286.336	319.416	367.789	151.715	974.743
	Lleida	39.912	25.085	14.724	26.834	14.374	12.430	66.746
2009	Cat	711.062	394.937	314.875	350.017	183.212	166.434	1.061.079
	Lleida	40.586	24.987	15.495	30.588	16.128	14.430	71.174
2010	Cat	706.92	388.973	317.309	385.151	201.669	183.482	1.091.443
	Lleida	42.894	26.139	16.755	34.982	18.448	16.534	77876

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de (INE)

En aquesta taula es pot veure l'evolució en els darrers anys de les persones amb permís de residència a Catalunya i Lleida. Pel que fa el nombre total de permisos independentment del règim al que estiguin adscrits, s'ha produït un augment que es duplica en el cas de Catalunya en cinc anys. En el cas de Lleida l'augment és molt important però sense arribar al nivell de creixement de Catalunya.

En els dos casos el nombre d'homes supera el de les dones quan es tracta de les persones que estan registrades al règim general²⁵. La diferència disminueix de forma progressiva amb el pas dels anys, encara que l'any 2008 aquesta diferència va augmentar de forma substancial en el conjunt de Catalunya a favor dels homes, equilibrant-se en anys posteriors. En el cas de Lleida

²⁵ Aquest règim està regulat per la LEY ORGÁNICA 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social. Aquesta llei està en l'actualitat regulada pel REAL DECRETO 2393/2004, de 30 de diciembre, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social. Les característiques més significatives d'aquesta llei tenen a veure amb el que s'anomena "La situación nacional de la ocupación" i que fa referència a que es pugui contractar a persones estrangeres si l'ocupació està inclosa en el catàleg d'ocupacions de difícil cobertura que elabora el Servei Públic d'ocupació estatal d'acord amb les informacions dels serveis d'ocupació de les comunitats autònomes, prèvia consulta amb la Comissió laboral tripartida d'immigració (...) el que vol dir que s'acredita la dificultat de contractació del lloc de treball. (...) pel que fa l'autorització administrativa per treballar l'ha d'obtenir tota persona estrangera no comunitària major de 16 anys que desitgi exercir una activitat lucrativa, laboral o professional, per compte propi o aliè, en el territori Espanyol. Existeixen quatre supòsits de residència temporal i treball: 1. Residència temporal i treball per compte propi. 2. Residència temporal i treball per compte d'altri de durada determinada. 3. Residència temporal i treball per compte propi. 4. Residència temporal i treball en el marc de prestacions de serveis transnacionals. Allepuz et al (2009:107-108)

però cal dir que les diferències entre homes i dones es mantenen més constants i més amplies proporcionalment que en el cas de Catalunya.

Pel que fa el règim comunitari ²⁶veiem com les diferències entre homes i dones es mantenen constants amb el temps a excepció de l'any 2008 que coincidint amb la dada referent al règim general, es va produir un augment molt significatiu de persones acollides a aquest règim. En el cas de Lleida aquest equilibri entre homes i dones es manté més constant amb el pas dels anys.

Per tipus de règim es pot observar com són les persones incloses en el règim general les més nombroses tant a Catalunya com a Lleida essent en el primer cas una constant que s'ha mantingut amb el pas dels anys amb una diferència molt substancial que ens els darrers anys es situa en gairebé el 50% de diferència entre un tipus de permís i l'altre. En el cas de Lleida aquesta diferència ha evolucionat amb els anys arribant a aproximar-se l'any 2010 en només 8.000 persones de diferència (42.894 règim general per 34.982 règim comunitari). Aquest augment és degut a l'augment de persones al règim comunitari que han passat de 3.361 a 34.982 al mateix temps que s'ha produït un augment més lent i progressiu de les persones al règim general passant de 37.885 a 42.894 en el mateix període.

Pel que fa el cas de Lleida la dada més significativa la trobem en l'augment del règim comunitari indistintament entre homes i dones que han augmentat de 1.504 a 18.448 en el cas dels homes i de 1.965 a 16.534 en el cas de les dones.

Taula 13. Persones residents a Lleida acollides al règim general per tipus de permís

Anys	Inicial		Primera renovació		Segona renovació		Permanent	
	Nº	%	Nº	%	Nº	%	Nº	%
2005	11.288	29,5	10.550	27,57	6.961	18,19	9.109	23,81
2006	5.494	13,25	15.770	38,02	5.932	14,30	14.201	34,24
2007	5.324	9	11.381	20	7.249	12,65	17.893	31,22
2008	4.253	6	4.642	7	9.638	10,86	20.820	31,19
2009	3.650	5	3.811	5	7.034	9,88	25.544	35,89
2010	3.473	4,46	3.014	3,87	2.712	3,48	33.695	43,265

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de (INE)

En aquesta taula es pot observar l'evolució del tipus de permís obtingut per les persones immigrades en els darrers anys, pel que fa les persones no comunitàries. Es produeix una evolució clara cap a l'estabilització dels permisos passant de ser més nombrosos els permisos inicials l'any 2005, coincidint amb la darrera regularització abans esmentada, fins a la xifra de 43% de permisos permanents l'any 2010. S'ha d'incidir en aquesta dada atenent a la

²⁶ Aquest règim està regulat pel "REAL DECRETO 240/2007, de 16 de febrero, sobre entrada, libre circulación y residencia en España de ciudadanos de los Estados miembros de la Unión Europea y de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo". Afecta a aquelles persones que són membres de la Unió Europea i també a les parelles en cas de matrimoni, als descendents i als ascendents que estiguin al seu càrrec.

significació que té pel que fa la previsió de futur i per comprendre que les persones que van arribar en un moment concret, de creixement econòmic, i que van obtenir el permís inicial a partir de la darrera regularització, són persones que s'han instal·lat al nostre territori de forma relativament recent i que per tant les seves dinàmiques i expectatives es troben encara en procés d'adaptació. Cal destacar també el nombre de permisos inicials concedits a Lleida l'any 2010 si tenim en compte que no existeix cap procés de regularització obert i que la via per assolir aquest tipus de permís a l'actualitat és a partir fonamentalment de l'arrelament i el reagrupament familiar.²⁷

Per finalitzar aquest apartat és interessant poder dir quina és la procedència de les persones que han assolit aquests permisos de residència en aquest període.

²⁷ Es pot considerar l'arrelament com la via de regularització individual permanent. L'arrelament en l'actualitat pot ser de tres tipus. Arrelament social o local, arrelament familiar i arrelament laboral. L'arrelament laboral exigeix un temps d'estada a Espanya de més de 2 anys (tant si s'ha estat regular o no) i haver tingut una relació laboral d'un any com a mínim que ha de ser acreditada per una resolució judicial o per una resolució de la inspecció de treball. L'arrelament familiar exigeix una estada a Espanya superior als tres anys, l'obtenció d'un contracte d'una durada mínima d'un any i tenir un vincle familiar directe amb altres estrangers residents legals, entenent com a tal només al conjuge, ascendents o descendents directes (pares o fills). L'arrelament social o local comparteix algunes condicions amb l'arrelament familiar (tres anys de permanència, no tenir antecedents penals, contracte de treball per un any com a mínim) però té un element essencial diferent: un informe que acrediti la seva inserció social, emès per l'Ajuntament on tingui la seva residència habitual. Cachon (2009).

Taula 14. Estrangers amb certificat de registres o targeta de residència en vigor per continent de procedència									
Any	Territori	Europa Comunitària	Resto de Europa	Àfrica	Ibero-Amèrica	Amèrica del Norte	Àsia	Oceania	Apàtrides y No consta
2005	Cat	77.486	49.705	209.049	197.844	2.908	66.190	270	184
	Lleida	1.957	10.453	20.291	7.581	43	1.397	1	9
2.006	Cat	84.265	54.495	216.852	212.615	3.054	71.027	294	227
	Lleida	2.328	12.285	21.346	8.514	40	1.637	3	11
2007	Cat	26.093	23.938	258.958	222.542	1.836	87.906	134	263
	Lleida	5.587	3.603	23.151	7.907	10	1.819	0	7
2008	Cat	210.332	29.201	239.561	320.308	3.734	93.902	580	1.017
	Lleida	22.656	4.164	21.780	11.082	42	1.994	7	81
2009	Cat	229.163	31.514	253.839	342.724	4.058	104.256	646	1.085
	Lleida	26.027	4.156	21.962	11.010	33	2.123	9	87
2010	Cat	302.757	32.509	322.234	300.894	7.868	120.559	398	266
	Lleida	31.368	4.564	28.378	10.852	111	2.561	6	10

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de (INE)

En aquesta taula podem observar com a Catalunya s'ha produït un augment molt significatiu de les persones procedents de l'Europa comunitària. Les persones procedents d'Àfrica segueixen ocupant el primer lloc amb un augment progressiu molt semblant al de les persones d'iberoamèrica. L'augment de permisos a persones procedents d'Àsia també s'ha duplicat en cinc anys i els de la resta han disminuït progressivament amb els anys. En el cas de Lleida els permisos es distribueixen d'una forma similar encara que el primer lloc l'ocupen les persones de l'Europa comunitària que han augmentat de forma molt significativa la seva presència al nostre territori. En segon lloc es situen les persones procedents d'Àfrica que han mantingut una presència més estable en el temps així com les persones d'iberoamèrica que també han augmentat progressivament encara que amb uns nombres absoluts de menys de la meitat que les persones d'Àfrica, 10.852 per 28.378.

4.4. DADES OCUPACIONALS A CATALUNYA I LLEIDA

Existeixen gran quantitat de dades referents a l'evolució de l'ocupació a Catalunya i els territoris que la componen, tanmateix la Generalitat a partir de l'observatori del treball emet informes de forma continuada sobre aquesta qüestió. Existeixen també altres fonts importants a nivell estatal com és "El observatorio permanente de la Inmigración" i a nivell local també trobem informes amb regularitat per part de la L'Ajuntament de Lleida a partir del butlletí socioeconòmic a Lleida municipi, entre d'altres fonts existents.

Nosaltres volem incidir en aspectes que posin de manifest l'evolució que s'ha produït a Lleida en els darrers anys, no sense fer referència en primer lloc a les dades que emmarquen la realitat catalana.

Creiem que per a inicia aquesta anàlisi pot resultar molt clarificador començar exposant el que són a mena de síntesi les valoracions que feia l'observatori del treball en el seu darrer butlletí corresponent al tercer trimestre de 2011 i que resumien la realitat de Catalunya pel que fa el mercat de treball i la població estrangera a Catalunya.

Quadre 18. Evolució de la població activa, ocupada i aturada estrangera a Catalunya, en comparació amb el total de la població

- **L'activitat estrangera representa el 18,4% del total de població activa.**
- **Respecte del tercer trimestre de 2011, la població activa estrangera es manté força estable, amb una reducció del 0,2% (1.500 persones menys). Aquesta reducció és exclusiva de les dones (-1,4%), ja que els homes tenen un lleuger creixement (+0,8%). La població nacional disminueix un 1,1%, un total de 34.900 persones.**
- **Interanualment, la reducció de l'activitat afecta tant homes com dones (15.900 i 15.400 menys, respectivament). En termes relatius, el descens és superior en el cas de les dones, amb una reducció del 4,8% enfront del 3,9% en el cas dels homes. Quant a la població activa nacional, només es redueix un 0,2%.**
- **Des del quart trimestre de 2010 s'observa una tendència decreixent de l'activitat estrangera, tot i que el quart trimestre de 2011 el descens ha estat menys acusat (1.500 persones menys enfront de les 12.500 menys d'un any enrere)**
- **L'ocupació estrangera decreix un 2,5% respecte del trimestre anterior (11.200 persones menys), reducció similar a la de la població ocupada nacional (2,2%).**
- **Interanualment, es produeix una davallada força intensa de l'ocupació estrangera (-14,2%; 72.000 persones menys), en comparació amb l'experimentada per la nacional (-2,1%; 54.700**

menys). Per sexes, en el cas estranger l'ocupació femenina decreix més que la masculina (-16,2% i -12,4%, respectivament) mentre que en el cas nacional s'observa el contrari (-1,7% les dones i -2,4% els homes)

- **Aquest trimestre, el 33,7% de l'atur correspon a la població estrangera, similar a la proporció del trimestre anterior (33,9%).**
 - **Respecte del tercer trimestre, la població aturada nacional s'incrementa més que l'estrangera (+4,8% i +3,9%, respectivament), i en ambdós casos s'assoleix la xifra màxima d'atur del període analitzat (261.100 aturats/ades estrangers i 514.300 aturats/ades nacionals).**
 - **Per sexes, l'increment de l'atur és més important entre les dones, tant estrangeres (9%; 9.000 més) com nacionals (9,1%; 29.500 més). L'atur masculí, en canvi, s'incrementa un 0,9% respecte del trimestre anterior (+0,4% en el cas dels estrangers i +1,2% en el cas dels nacionals).**
 - **Interanualment, s'observa un creixement de l'atur encara més acusat, del 18,4% entre els estrangers/eres i del 10,3% entre els nacionals. Les dones, de nou, són les que registren un major increment. Així el creixement de l'atur femení duplica el del masculí (+26,8% i +13%, respectivament)**
-

Les dades presentades per l'observatori pel que fa Catalunya ens situen en un escenari de crisi i retrocés clar pel que fa la situació de les persones immigrades a l'actualitat. Llegint i analitzant aquestes dades el pessimisme s'apodera de forma directa i clara de qualsevol llum d'esperança que pugui aparèixer a l'horitzó.

Aquestes dades que avui en dia tothom considera normals i inclús lògiques, pels temps que corren, no fa massa anys que s'exposaven en estudis i altres foros amb una connotació força diferent a l'actual. Quan es llegeix amb el pas del temps quina era la coïntura en aquells moments es fa difícil d'imaginar que tant sols hagin passat sis anys d'aquestes valoracions que exposem a continuació.

Aquestes dades contrasten clarament entre altres fonts, amb les dades que es donaven a Catalunya en el període 2005-2006 que quedava recollit a Mata, Domingo i Julià (2007) de la següent manera:

"La contractació de treballadors estrangers és un fet i ha esdevingut habitual en els darrers anys. Al conjunt de l'Estat Espanyol es va passar de 262.711 afiliats el 31 de desembre de 1998 a 1.803.323 el 30 d'abril de 2006, amb un increment del 686,27% en aquest període, mentre que a Catalunya l'increment ha estat del 753,44% en el mateix període, passant de 56.266 estrangers a 423.932. A Catalunya el 31 de maig de 2006 el conjunt d'altres laborals era de 3.352.563 persones, 423.932 eren d'origen estranger (el 12,64% del total)".

Carrasco i García (2004) també recollien aquesta dinàmica exposant com l'Estat Espanyol va generar molt ocupació nova en el període 1997-2003 que va ser del voltant de tres milions i mig de nous llocs de treball assalariat. La població estrangera va presentar una variació percentual en la seva taxa d'ocupació d'un 650%. La província de Lleida mostrava l'any 2003 la major proporció de contractació a persones estrangeres amb una taxa de'un 26,4% del total.

Les característiques que emmarcaven el període 2005-2006 són fonamentals per entendre el gran canvi en el mercat de treball al qual podien accedir les persones immigrades en contraposició a les valoracions que s'han exposat referents a l'actualitat. En aquest sentit Allepuz et alt (2009) aportaven també una anàlisi detallada i acurada del que es podia trobar en aquell context i que resumien en aquestes idees i dades clau:

Quadre 19. Dades ocupacionals a Catalunya anys 2005-2006

<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Catalunya la població activa de l'any 2006 era un 18,3% superior a la del 2001. La població activa masculina superava la femenina. Tot i que el conjunt de la població el pes d'ambdós sexes estava força igualat , el procés de feminització de la població activa viscut en les darreres dècades era evident. <p>L'aportació de la població activa catalana es situava prop del 20%, s'havia passat de 162.000 persones a 603.000, és a dir , en cinc anys la població activa estrangera havia suposat una aportació mitjana anual de prop de 100.000 persones al mercat de treball.</p>
<ul style="list-style-type: none">• D'aquella població activa un 60% eren homes d'edats compreses entre els 25 i 44 anys.
<ul style="list-style-type: none">• La taxa d'activitat a Catalunya a l'any 2006 era al voltant del 62,2% i la taxa d'activitat de la població estrangera era del 80%.
<ul style="list-style-type: none">• La taxa d'ocupació l'any 2006 era del 58,1% amb un augment de cinc punts respecte del 2001.
<ul style="list-style-type: none">• En relació al pes de la població estrangera dins de la població ocupada, es va passar de representar el 3,5% l'any 1996 al 18,5% el 2006, en concordança a la dada de la població activa, on el pes de la població estrangera era prop del 20%. La importància de la població ocupada estrangera també es posava de manifest a través de la contractació de treballadors estrangers que l'any 2006 superava la dels treballadors autòctons.
<ul style="list-style-type: none">• Durant el període 2001-2006 es van crear 592,9 mil nous llocs de treball. L'ocupació només es va reduir al sector industrial, mentre que els sectors que van generar més ocupació van ser la construcció i els serveis. La construcció va esdevenir el motor de creació de llocs de treball amb un

<p>46,2% dels nous llocs de treball. L'ocupació estrangera va suposar 101.000 llocs de treball dels 391.000 que es van crear al llarg d'aquell període.</p>
<ul style="list-style-type: none">• Durant el període 2001-2006 es va produir un allargament de la jornada efectiva dels treballadors a temps complet, passant d'una mitjana de 39,7 hores setmanals l'any 2001 a 41,5 hores setmanals l'any 2006.
<ul style="list-style-type: none">• L'any 2006 es parlava de la dualitat del mercat de treball català , que es caracteritzava per un col·lectiu de treballadors amb feina estable i un segment d'ocupats amb formes de contractació més flexibles i més subjectes a variacions de la demanda del mercat. En aquest segment del mercat es trobaven sobrerrepresentats els treballadors estrangers pel que fa la contractació temporal representant el 18,5% de la població ocupada catalana però al mateix temps el 35,5% de la població contractada temporalment.
<ul style="list-style-type: none">• Pel que feia referència a l'afiliació a la Seguretat social, l'any 2006 Catalunya aglutinava el 22,7% de tots els afiliats estrangers de l'Estat Espanyol. Els col·lectius més representats per nacionalitat eren, en primer lloc els Marroquins, seguit dels equatorians i colombians i altres amb creixement com la Boliviana i els romanesos. Els pakistanesos i xinesos començaven a tenir un creixement elevat. Un 82,1 % dels treballadors estrangers estaven afiliats al règim general de la seguretat social. La majoria treballant al sector serveis. Més del 50% dels contractes a homes eren amb la categoria laboral de peó. I en el cas de les dones el 30% corresponia al servei domèstic i personal de neteja d'edificis. Al mateix temps eren les ocupacions que tenien més augment de contractes.
<ul style="list-style-type: none">• Les activitats amb major presència de contractes amb estrangers eren l'agrari i els serveis domèstics a la llar.

A grans trets aquesta és la primera diferència clara i directa de les dues realitats que s'han produït i s'estan donant en aquests moments a Catalunya i que com hem comentat amb anterioritat són dos situacions gairebé oposades i que s'han encadenat en un període de temps molt curt. És evident que aquesta situació a nivell de Catalunya no deixa indiferent a Lleida, ans al contrari cal saber quina repercussió té i ha tingut aquesta situació i quina part li correspon a Ponent com a territori específic dins de Catalunya.

4.4.1. Evolució específica a Lleida

Seguint amb la valoració que es feia a partir d'estudis que coincideixen amb l'inici d'aquest període que ara volem comparar, ens referirem un altre cop a l'estudi de referència esmentat en varies ocasions i que ens serveixen de guia en molts moments d'aquest treball.

Segons Mata, Domingo, Julià (2007) destacaven un seguit d'aspectes que determinaven algunes especificitats del territori de Ponent.

Quadre 20. Situació ocupacional a Ponent l'any 2005.

<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Lleida la presència de la dona era menor que a Catalunya, i això podia ser degut a qüestions com la ruralitat de la província que podia influir en la tipologia de les feines i en uns salaris més baixos que al mateix temps dificulten assumir per exemple un reagrupament familiar. També pot tenir a veure amb l'origen de la immigració de Lleida, per exemple homes joves sols subsaharians, o també , característiques culturals que poden determinar dinàmiques familiars concretes a nivell laboral.
<ul style="list-style-type: none">• A Lleida el sector agrari és un dels motors d'ocupació i la contractació podia arribar a representar el 40% de la contractació a estrangers a les Garrigues, el 30% al Pla d'Urgell i al Segrià. En altres municipis com Guissona, la indústria agroalimentària ha esdevingut un motor econòmic molt important que ha generat taxes d'ocupació molt significatives pel conjunt del territori.
<ul style="list-style-type: none">• A Lleida el règim general és el més habitual seguit de l'agrari i amb poca incidència pel que fa els autònoms comparativament a les altres províncies catalanes.
<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Lleida el nombre d'altres a la seguretat social era de 185.805 de les quals 28.344 eren d'origen estranger, representant un 15,25% d'estrangers afiliats a la seguretat social de la província. D'aquestes persones estrangeres afiliades el 27,16% eren dones, és a dir , una de cada quatre persones afiliades.
<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Lleida s'identificaven fins a sis comarques que tenien una contractació d'estrangers superior al 30 % del total dels contractes. L'increment de contractes a estrangers a Lleida va arribar al 384%.
<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Lleida es detectava una temporalitat i precarietat de molts dels contractes que al mateix temps tenien una incidència clara en la qualitat del nivell d'inserció de les persones. Només en dos comarques els contractes indefinits a estrangers superaven el 10% del total, la Segarra i l'Alt Urgell. En el cas de les dones és constatava com a comarques com les Garrigues , l'Urgell i el Pla d'Urgell les contractacions

femenines no arribaven al 25% del total de persones estrangeres contractades

En aquesta reflexió s'avançaven un ventall de qüestions que donaven al territori de Lleida una especificitat diferent a la de Catalunya, com ara la ruralitat, el pes de l'agricultura, la menor presència de dones, i ja s'apuntaven hipòtesis com la presència important de joves subsaharians sols que podien tenir un tipus de trets culturals i dinàmiques migratòries diferents a altres col·lectius d'altres procedències. Altres hipòtesis parlaven d'una alta temporalitat en els contractes i una precarietat important en certs treballs.

Aquestes dades inicials han evolucionat i han seguit el seu curs sense pausa i amb una rapidesa que cal tenir en compte i analitzar de forma pausada i ordenada. Creiem que és necessari exposar pas a pas, any a any, quines han estat les dades més rellevants que cal tenir en compte en aquesta anàlisi i comprendre d'aquesta manera l'evolució de la realitat.

L'evolució a Lleida província en xifres :

Per a analitzar aquesta evolució de l'ocupació en els darrers sis anys , ens fixarem en algunes dades bàsiques que ens aporten una visió general del que ha estat la dinàmica de l'ocupació a Lleida. D'una banda analitzarem l'evolució de la contractació de persones estrangeres a Lleida amb el pas dels anys i ho farem de forma comparativa amb el total de la població de la província de Lleida. La contractació ens indica l'activitat ocupacional total que s'ha donat durant un període determinat i ens mostra la intensitat en la contractació així com el tipus de contractació que es realitza. El tipus de contractació inclou també la durada i l'activitat concreta per a la qual s'ha contractat a les persones i la categoria laboral corresponent.

D'altra banda ens fixarem en les dades relatives a l'afiliació a la Seguretat social de les persones estrangeres en relació al total de la població. Aquesta afiliació ens indica l'aportació que les persones estrangeres fan a la Seguretat social en relació al total de la població, així com podem saber el tipus de règim en el que cotitzen i les activitats que realitzen.

Finalment ens fixarem en l'atur de les persones estrangeres en relació a l'atur de tota la població de Lleida per a conèixer quina ha estat l'evolució en aquests anys de crisi i de quina forma afecta a les persones nouvingudes.

Quadre 21. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2006.

Any 2006

- **Els 57.099 contractes realitzats a persones estrangeres, representaven el 40,59% del total de contractes de la província. La variació respecte a l'any anterior era del 14,07% que suposava un descens considerable si tenim en compte que la variació de l'any 2004-2005 es va situar en el 37,26%.**
- **L'any 2005 de 57.099 contractes a la Província de Lleida 3.925 eren indefinits i 53.174 temporals. Aquesta dada confirma el que abans s'exposava de la**

temporalitat del tipus de contractes que podia afectar a l'estabilitat de les persones immigrades en els seus recorreguts laborals.
<ul style="list-style-type: none">• D'aquests 16.701 corresponien a dones i 48.433 a homes. En aquells moments la presència femenina era molt menor que la masculina
<ul style="list-style-type: none">• Per edat la franja més significativa representant un 83, 66% del total dels contractes es situaven a l'interval 25-54 anys.
<ul style="list-style-type: none">• La categoria laboral majoritària corresponia a treballadors no qualificats concretament 43.037 del total.
<ul style="list-style-type: none">• El tipus de contractes més utilitzat era el d'obra i servei amb un total de 38.784 seguit dels eventuals segons producció que suposaven uns 17.298.
<ul style="list-style-type: none">• La durada dels contractes corresponia en primer lloc als de durada indeterminada, seguit en segon lloc pels indefinits amb unes dades similars als d'una durada d'un a tres mesos.
<ul style="list-style-type: none">• Les activitats més contractades corresponien en primer lloc al sector serveis seguit de l'agricultura i en tercer lloc la construcció.
<ul style="list-style-type: none">• El nombre d'altres a la seguretat social en aquest període es situava en 28.634 persones, de les quals la major part ho feien al règim general i en segon lloc però amb menys incidència al règim agrari.
<ul style="list-style-type: none">• El nivell d'estudis de les persones contractades corresponia a educació general.
<ul style="list-style-type: none">• Les altres a la seguretat social per procedència corresponien en primer lloc a persones procedent d'Àfrica, en segon lloc de la Resta d'Europa i en tercer lloc Iberoamèrica.
<ul style="list-style-type: none">• Les persones estrangeres representaven el 16,4% del total de treballadors afiliats a la seguretat social.
<ul style="list-style-type: none">• L'atur a Lleida província era de 2.154 persones estrangeres que representava un 21,35% del total de la població aturada de Lleida.

Quadre 22. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2007.

Any 2007
<ul style="list-style-type: none"> • Els 67.459 contractes representaven el 42,36% del total de contractes. La variació respecte a l'any anterior era del 3,57%, seguint amb la tendència a l'estabilització en el mercat de treball.
<ul style="list-style-type: none"> • L'any 2007 de 67.459 contractes 61.110 eren temporals i només 6.349 indefinits.
<ul style="list-style-type: none"> • Del total ,49.123 eren a homes i 18.138 a dones.
<ul style="list-style-type: none"> • Per edat els intervals més destacats corresponien a la franja dels 20 als 44 anys.
<ul style="list-style-type: none"> • Per categoria laboral la més destacada era la de personal no qualificat amb un total de 39.080 contractes.
<ul style="list-style-type: none"> • El tipus de contracte més utilitzat corresponia a l'obra i servei amb un total de 39.997 persones i en segon lloc l'eventual per circumstàncies de producció amb un nombre de 18.814 persones.
<ul style="list-style-type: none"> • La durada dels contractes es donava en primer lloc els de durada indeterminada, seguits dels contractes d'un a tres mesos , en tercer lloc els indefinits i amb un nombre molt similar els de 3 a 6 mesos.
<ul style="list-style-type: none"> • Les activitats més contractades corresponien al sector serveis, l'agricultura, la construcció i finalment la indústria. Per sexe els homes tenien un pes repartit gairebé a parts iguals entre agricultura, construcció i serveis amb 15.000 contractes aproximadament en cada cas i en menor proporció la indústria amb 3.873. En el cas de les dones 14.548 corresponien al sector serveis i a molta distància l'agricultura amb 1.990 i la indústria amb 1.276.
<ul style="list-style-type: none"> • El nivell d'estudis de les persones contractades corresponien en primer lloc a les persones amb estudis categoritzats com a educació general, però cal destacar el nombre molt important de persones analfabetes amb un total de 13.802 persones i les que tenien estudis primaris amb un total de 18.066.
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa l'afiliació a la seguretat social de les 31.149 altes, 28.121 eren per compte aliena i 3028 per compte propi .
<ul style="list-style-type: none"> • En primer lloc trobàvem les persones afiliades al règim general i en segon lloc al règim agrari amb un augment de les persones registrades com a autònomes.
<ul style="list-style-type: none"> • Les persones estrangeres representaven el 16,03% del total de treballadors

afiliats a la seguretat social.
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa les procedències en primer lloc es trobaven les persones procedents de l'Europa comunitària, en segon lloc les procedents d'Àfrica i en tercer les d'Iberoamèrica.
<ul style="list-style-type: none"> • L'atur augmentava lleugerament fins arribar a 2.271 persones que representaven un 23,10% del total de la població aturada de Lleida província.

Quadre 23. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2008.

Any 2008
<ul style="list-style-type: none"> • Els 63.856 contractes representaven el 44,63% del total de contractes. Tot i així es produeix una disminució molt significativa respecte l'ant anterior que suposa una variació de -5,34% que coincideix amb els primers efectes de la crisi que suposen una forta aturada del treball al sector de la construcció.
<ul style="list-style-type: none"> • L'any 2008 de 63.856 contractes 57.701 eren temporals i només 6.155 indefinits.
<ul style="list-style-type: none"> • Del total ,45.628 eren a homes i 18.227 a dones.
<ul style="list-style-type: none"> • Per edat els intervals més destacats corresponien a la franja dels 20 als 44 anys.
<ul style="list-style-type: none"> • Per categoria laboral la més destacada era la de personal no qualificat amb un total de 40.949 contractes.
<ul style="list-style-type: none"> • El tipus de contracte més utilitzat corresponia a l'obra i servei amb un total de 38.761 persones i en segon lloc l'eventual per circumstàncies de producció amb un nombre de 16.552 persones.
<ul style="list-style-type: none"> • La durada dels contractes es donava en primer lloc els de durada indeterminada, seguits dels contractes d'un a tres mesos , en tercer lloc els indefinits i amb un nombre molt similar els de 3 a 6 mesos. En el cas de les dones els indefinits ocupen el quart lloc.
<ul style="list-style-type: none"> • Les activitats més contractades corresponien al sector serveis, l'agricultura, la construcció i finalment la indústria. Per sexe els homes tenien un pes repartit gairebé a parts iguals entre agricultura i serveis, amb una reducció important de la construcció i un lleuger augment de la indústria. En el cas de les dones 14.636 corresponien al sector serveis i a molta distància l'agricultura amb 2.167 i la indústria amb 1.192.
<ul style="list-style-type: none"> • El nivell d'estudis de les persones contractades corresponien en primer lloc a

<p>les persones amb estudis categoritzats com a educació general, però cal destacar el nombre molt important de persones analfabetes amb un total de 17.566 persones, suposant un augment de l'any anterior les que tenien estudis primaris amb un total de 14.783, també inferior a l'any anterior. En el cas dels homes el nombre d'analfabetes és de 13.776 representant el 30% dels contractes a homes.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa l'afiliació a la seguretat social de les 28.960 altes, 26.100 eren per compte aliena i 2.860 per compte propi . Respecte a l'any anterior es produïa una variació de -6,9%.
<ul style="list-style-type: none"> • En primer lloc trobàvem les persones afiliades al règim general i en segon lloc al règim agrari amb un augment de les persones registrades com a autònomes.
<ul style="list-style-type: none"> • Les persones estrangeres representaven el 15,50% del total de treballadors afiliats a la seguretat social, produint-se per tant un descens respecte a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa les procedències en primer lloc es trobaven les persones procedents d'Àfrica, en segon lloc les de l'Europa comunitària i en tercer les d'Iberoamèrica.
<ul style="list-style-type: none"> • L'atur augmentava de forma molt significativa fins arribar a 6.093 persones que representava un 43,77% del total d'aturats de la província de Lleida.

Quadre 24. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2009.

Any 2009
<ul style="list-style-type: none"> • Els 55.025 contractes representaven el -15,9 % del total de contractes. Tot i així es continua produint una reducció progressiva respecte l'any anterior que suposa una variació de -15,9% que aprofundeix en la davallada de contractes especialment en el sector de la construcció.
<ul style="list-style-type: none"> • L'any 2009 dels 55.025 contractes 50.447 eren temporals i només 2.173 indefinits. Es confirma la tendència a la reducció cada cop més acusada de la contractació indefinida i un augment percentual de la temporalitat.
<ul style="list-style-type: none"> • Del total ,38.045 corresponien a homes i 16.621 a dones. Es comença a evidenciar la reducció progressiva de contractes masculins , al mateix temps que la reducció de contractes femenins es manté d'una forma més estable a un nivell similar a l'any 2006.
<ul style="list-style-type: none"> • Per edat els intervals més destacats corresponien a la franja dels 20 als 44 anys.

<ul style="list-style-type: none"> • Per categoria laboral la més destacada era la corresponent a peons d'agricultura, amb un total de 22.895 representant un 41,6% del total dels contractes. seguit de treballadors qualificats sense determinar.
<ul style="list-style-type: none"> • La durada dels contractes es donava en primer lloc els de durada indeterminada, seguits dels contractes d'un a tres mesos , en tercer lloc els de menys d'un mes i amb un nombre molt similar els de 3 a 6 mesos. En el cas de les dones els indefinits ocupen el quart lloc.
<ul style="list-style-type: none"> • Les activitats més contractades corresponien al sector serveis, l'agricultura, la construcció i finalment la indústria.
<ul style="list-style-type: none"> • El nivell d'estudis de les persones contractades segueixen corresponien en primer lloc a les persones amb estudis categoritzats com a educació general, segueix existint un nombre molt important de contractes realitzats a persones analfabetes amb un total de 16.000 persones, suposant un petit descens en relació a l'any anterior. Seguidament trobem les que tenien estudis primaris amb un total de 10.286, també inferior a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa l'afiliació a la seguretat social de les 27.639 altes, 18.025 corresponen a homes i 9.164 a dones.
<ul style="list-style-type: none"> • Del total de persones afiliades 25.451 eren per compte aliena i 2.108 per compte propi .
<ul style="list-style-type: none"> • En primer lloc trobàvem les persones afiliades al règim general i en segon lloc un lleuger augment pel que fa el règim agrari i una lleugera reducció de persones registrades com a autònomes en relació a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none"> • La variació de persones estrangeres afiliades respecte a l'any anterior suposava un -5,3%.
<ul style="list-style-type: none"> • Les persones estrangeres representaven el 15,28% del total de treballadors afiliats a la seguretat social, mantenint el percentatge a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none"> • L'atur seguia augmentant de forma significativa arribant a les 9.194 persones que representava un 39,62% del total de la població de Lleida província.

Quadre 25. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2010.

<p>Any 2010</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els 56.190 contractes representaven el 43,3% del total de contractes. S'observa un lleu augment respecte l'any anterior que suposa una variació de 2,09 % que segueix aprofundint en la davallada de contractes

especialment en el sector de la construcció.
<ul style="list-style-type: none">• L'any 2010 dels 56.190 contractes 52.333 eren temporals i 3.857 indefinits, produint-se un lleuger augment en els contractes indefinits respecte a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none">• Del total ,39.423 corresponien a homes i 16.731 a dones. Es dona un lleuger augment dels contractes masculins en relació a l'any anterior així com segueix la tendència a l'estabilitat dels contractes a dones.
<ul style="list-style-type: none">• Per edat els intervals més destacats corresponien a la franja dels 20 als 44 anys .
<ul style="list-style-type: none">• Per categoria laboral la més destacada continuava en primer lloc la de peó agrícola amb un total de 25.982 contractes que representaven el 46,2% del total de contractes, suposant al mateix temps un augment important en relació a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none">• La durada dels contractes es seguia donant en primer lloc els de durada indeterminada, seguits dels contractes de menys d'un mes , seguidament els d'un a tres mesos i acte seguit els indefinits molt a prop dels de 3 a 6 mesos .
<ul style="list-style-type: none">• Les activitats més contractades corresponien al sector serveis, l'agricultura que augmenta respecte als anys anteriors, la construcció que segueix una reducció progressiva i finalment la indústria que es manté al nivell de l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none">• El nivell d'estudis de les persones contractades es segueix repartint en primer lloc a les persones amb estudis categoritzats com a educació general, segueix consolidant-se un nombre molt important de persones sense estudis i amb estudis primaris incomplets que representaven el 46,5 % del total de contractes.
<ul style="list-style-type: none">• Pel que fa l'afiliació a la seguretat social de les 29.126 altes, 18.854 corresponen a homes i 10.272 a dones, confirmant-se l'augment progressiu de les dones.
<ul style="list-style-type: none">• En primer lloc trobàvem les persones afiliades al règim general i en segon lloc un lleuger i continuat augment pel que fa el règim agrari. El nombre d'afiliats com autònoms es manté respecte a l'any anterior i finalment s'observa un augment de l'afiliació a tasques de la llar.
<ul style="list-style-type: none">• La variació respecte a l'any anterior es situava en el 2,7%, produint-se una millora en relació a l'any anterior sense suposar una recuperació als nivells anteriors.

- **Les persones estrangeres representaven el 16,1% del total de treballadors afiliats a la seguretat social, mantenint el percentatge a l'any anterior.**
- **L'atur segueix creixent arribant a les 10.298 persones que representa el 38,32% del total de la població aturada de Lleida.**

Quadre 26. Situació ocupacional a la província de Lleida any 2011.

Any 2011
<ul style="list-style-type: none"> • Els 55.524 contractes representaven el 43,98% del total de contractes a Lleida. S'observa un lleu augment respecte l'any anterior que suposa una variació de -1,19% % que segueix aprofundint en la davallada de contractes especialment en el sector de la construcció.
<ul style="list-style-type: none"> • L'any 2011 dels 55.524 contractes 51.967 eren temporals i 3.557 indefinits, produint-se una lleugera reducció en els contractes indefinits respecte a l'any anterior.
<ul style="list-style-type: none"> • Del total ,39.420 corresponien a homes i 16.104 a dones, dades molt similars a l'any anterior
<ul style="list-style-type: none"> • Per edat els intervals més destacats corresponien a la franja dels 20 als 44 anys.
<ul style="list-style-type: none"> • Per sector d'activitat es van consolidant en primer lloc els contractes relacionats amb els serveis, tot i així els contractes a l'agricultura han estat els que més han crescut amb els anys. Paral·lelament disminueix progressivament el sector de la construcció passant dels 13.586 de l'any 2005 als 4.299 de l'any 2011.
<ul style="list-style-type: none"> • La durada dels contractes es seguia donant en primer lloc els de durada indeterminada, seguits dels contractes de menys d'un mes , seguidament els d'un a tres mesos i acte seguit els indefinits molt a prop dels de 3 a 6 mesos
<ul style="list-style-type: none"> • El nivell d'estudis de les persones contractades es segueix repartint en primer lloc a les persones amb estudis categoritzats com a educació general, segueix consolidant-se un nombre molt important de persones sense estudis i amb estudis primaris incomplets que representaven el 46,5 % del total de contractes.
<ul style="list-style-type: none"> • Pel que fa l'afiliació a la seguretat social de les 30.958 altes, 19.853 corresponen a homes i 11.105 a dones, confirmant-se l'augment progressiu de les dones.

- **En primer lloc trobàvem les persones afiliades al règim general i en segon lloc un lleuger i continuat augment pel que fa el règim agrari. El nombre d'afiliats com autònoms es manté respecte a l'any anterior i finalment s'observa un augment de l'afiliació a tasques de la llar.**
- **La variació respecte a l'any anterior es situava en el 2,7%, produint-se una millora en relació a l'any anterior sense suposar una recuperació als nivells anteriors.**
- **Les persones estrangeres representaven el 17,76% del total de treballadors afiliats a la seguretat social, augmentant progressivament el percentatge d'anys anteriors.**
- **L'atur segueix creixent arribant a les 10.749 persones que representa el 35,63% del total de la població aturada de Lleida.**

GRÀFIQUES DE L'EVOLUCIÓ DE LES DADES D'OCUPACIÓ

Gràfic 8. Evolució contractual de la població estrangera en relació al total de contractació a Lleida Província.

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

En aquesta primera gràfica es pot observar l'evolució abans exposada de forma detallada per anys on es pot veure com la contractació de persones estrangeres ha tingut una trajectòria ascendent des de l'any 2006 coincidint amb l'onada de creixement que es va produir en aquells moments i que va tenir el punt més àlgid l'any 2008. Posteriorment es va produir una davallada fins a nivells anteriors però que en els darrers mesos s'ha recuperat lleugerament.

Podem veure com el percentatge de persones contractades estrangeres en relació a les autòctones manté un nivell en tots els casos per sobre del 40% del total, amb la qual cosa podem dir que el pes de la població estrangera en el cas de Lleida és molt important i significatiu.

L'any 2005 cal assenyalar que el 38,2% dels contractes a la demarcació de Lleida van estar formalitzats per estrangers. A Girona aquesta proporció se situava en el 29,4%; a Tarragona, en el 25,1%, i a Barcelona, en el 20,8%. Així doncs, Lleida era la demarcació catalana on la presència de treballadors estrangers era més elevada, superant en 15,2 punts la mitjana catalana (del 23%).

L'any 2010 La proporció de contractes signats el 2010 per estrangers/eres és del 26,3%, tot i que oscil·lava força segons la província. Lleida presentava el percentatge més elevat (el 43,3%), seguida de Girona (el 30%), Tarragona (el 29,4%) i, per sota de la mitjana, Barcelona (el 24,1%).

Gràfic 9. Variació contractes a persones estrangeres anys 2005-2011

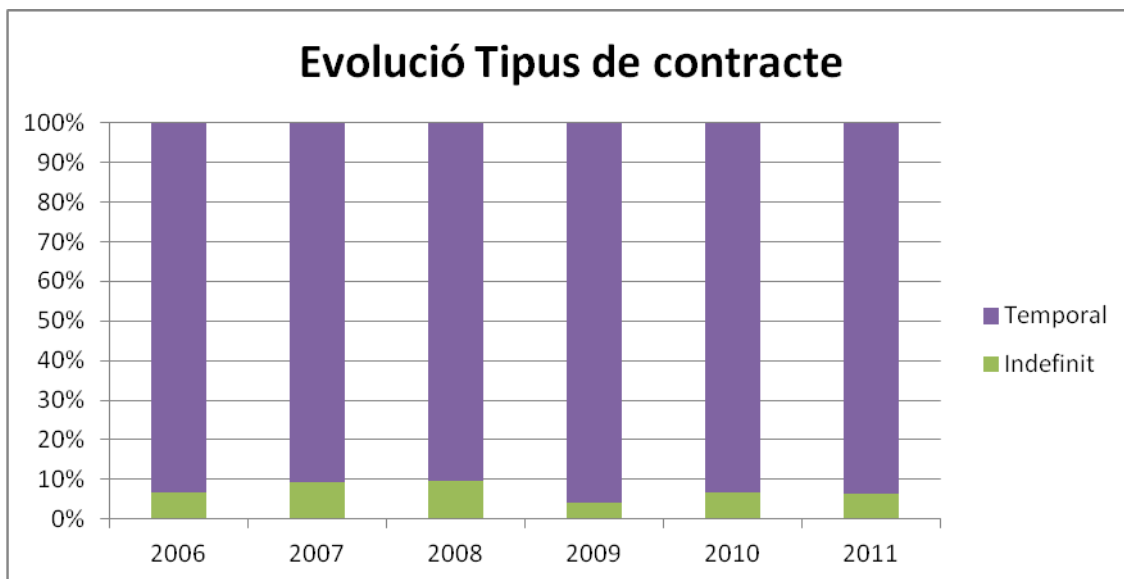

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

Si ens fixem en la variació de la contractació podem observar aquesta davallada progressiva des de l'any 2005 de contractes anualment i com l'any 2009 és l'any amb una major pèrdua de contractes de persones estrangeres arribant a una variació negativa de -15,9. L'any 2010 es tornen a recuperar dades positives però l'any 2011 ha tornat a tancar-se amb dades negatives amb una variació de -1,19%.

Aquests contractes com ja hem comentat detalladament són majoritàriament temporals essent la proporció d'indefinitos molt mínima. Aquesta dada s'ha mantingut estable durant tots aquests anys, amb un breu canvi l'any 2009 que va produir-se una davallada encara més alta dels contractes indefinits coincidint amb l'inici de la crisi.

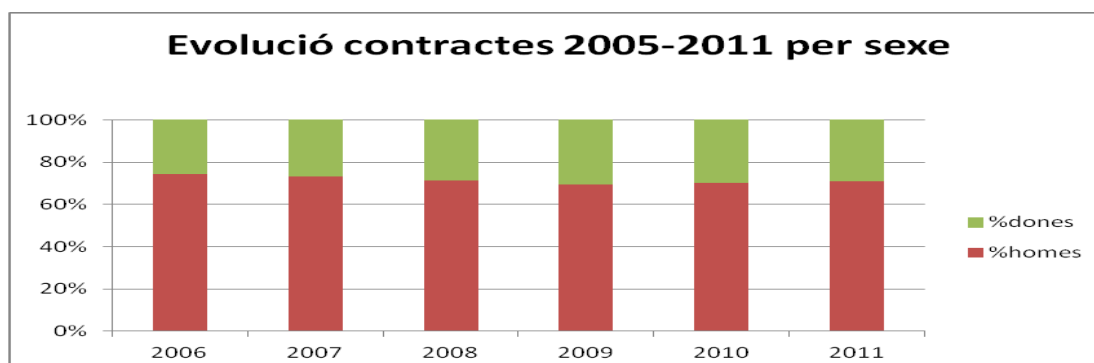
Gràfic 10. Evolució tipus de contracte de la població estrangera

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades del observatorio permanent de la Inmigració. Anuario estadístico. Secretaria general de inmigración y emigración.

La temporalitat ha estat una constant en el tipus de contractació a Lleida que amb els anys s'ha consolidat com la tipologia habitual al territori pel que fa les persones immigrades contractades.

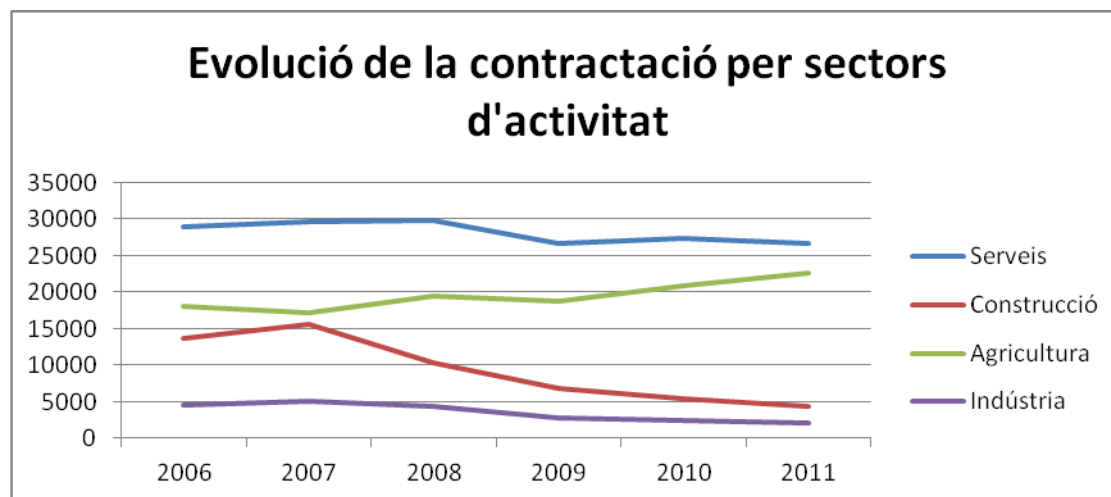
Gràfic 11. Evolució contractes a persones estrangeres per sexe 2005-2011

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades del observatorio permanente de la Inmigración. Anuario estadístico. Secretaria general de inmigración y emigración

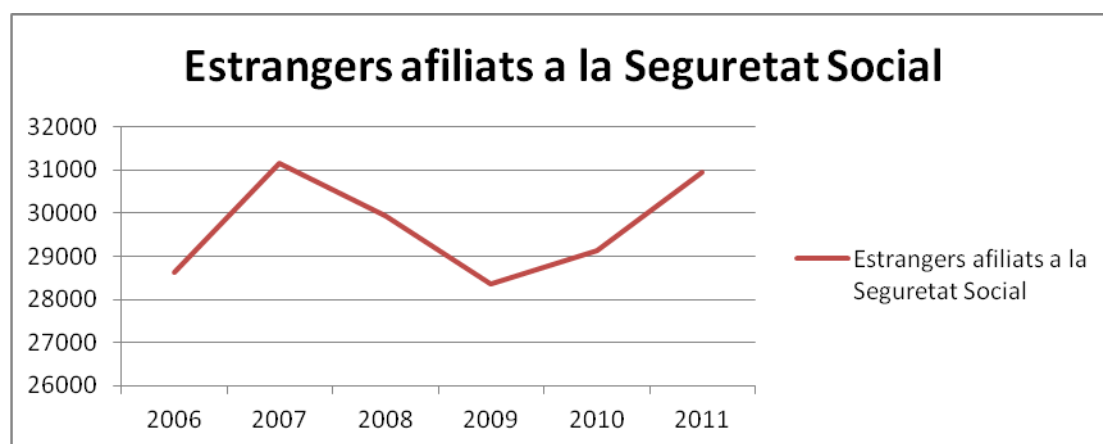
Si ens fixem en la variable sexe podem observar que existeix una tendència progressiva però lenta cap a l'augment de contractes a dones que l'any 2009 va arribar a suposar el 30% de contractes a dones i des d'aleshores fins l'actualitat es manté en el 29%.

Gràfic 12. Evolució de la contractació per sectors d'activitat

En aquesta gràfica es pot comprovar com la contractació ha sofert un canvi substancial en aquests cinc anys, degut a la davallada constant i progressiva de la contractació en el sector de la construcció que coincideix al mateix temps que augmenta la contractació a l'agricultura també d'una forma continuada coincidint amb la crisi econòmica. El sector serveis pateix una davallada lenta però continuada així com també ho fa el sector industrial.

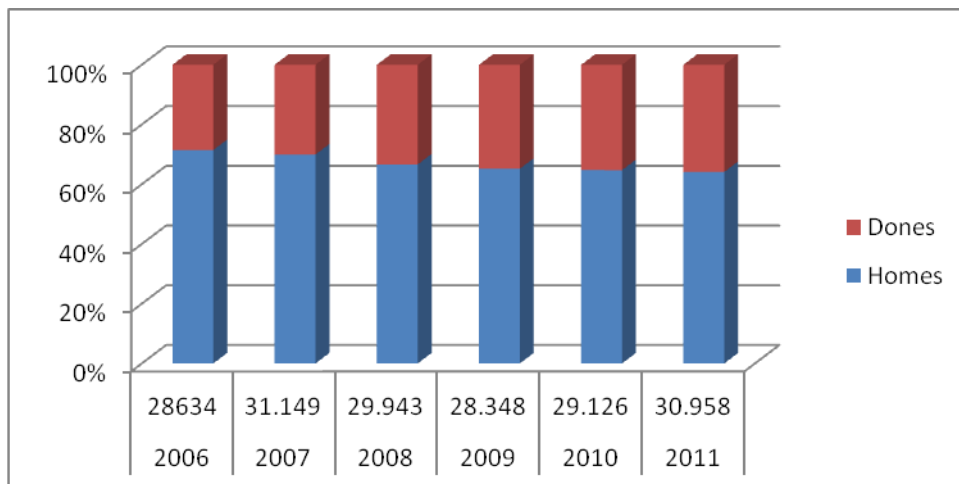
Gràfic 13. Evolució persones estrangeres afiliades a la Seguretat social

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

L'afiliació de persones estrangeres a la seguretat social ha patit també fluctuacions molt marcades que tenen el seu mínim coincidint amb l'aprofundiment de la crisi l'any 2009. L'any 2010 torna a ser un any de creixement que es manté en l'actualitat.

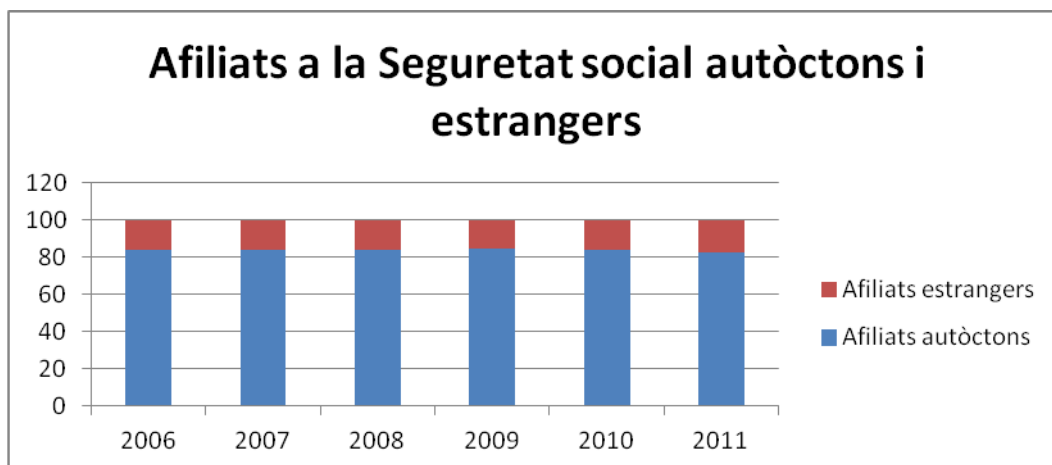
Gràfic 14. Evolució persones estrangeres afiliades a la Seguretat social per sexes.

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

Per sexes es produeix un augment progressiu de l'afiliació femenina amb el pas dels anys que augmenta del 27% de l'any 2005 a gairebé el 36% respecte el total l'any 2011.

Gràfic 15. Comparativa de l'evolució de l'afiliació a la Seguretat social entre persones estrangeres i autòctones.

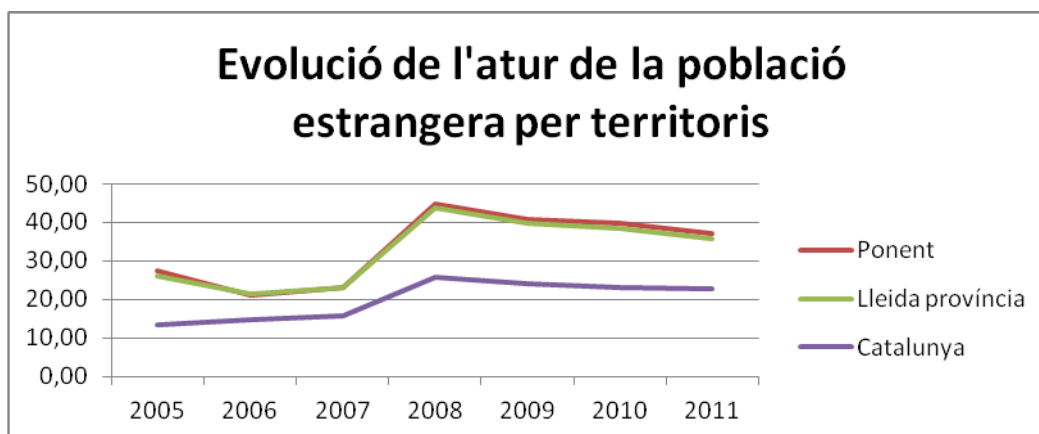

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

El percentatge de persones estrangeres afiliades a la seguretat social es manté constant amb el pas dels anys suposant un 16-17% del total de la població afiliada. Aquestes dades

contrasten amb el nombre de contractes que signen les persones immigrades en els diferents sectors. **El gran nombre de contractes comparativament amb el nombre de persones afiliades ens indica la temporalitat d'aquets contractes i de forma indirecta la precarietat del tipus de treball que es realitza.**

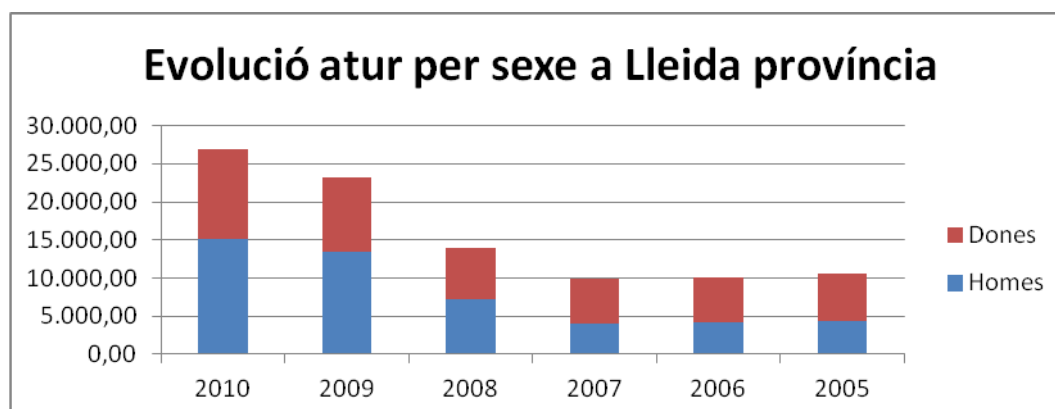
Gràfic 16. Evolució de l'atur de la població estrangera per territoris

Font:Elaboració pròpia a partir de les dades de l'observatori del treball del Departament d'empresa i ocupació de la Generalitat de Catalunya

Amb la crisi les persones immigrades han estat les primeres en rebre el seus efectes i l'atur registrat ens indica aquest grau d'afectació. L'atur ha augmentat de forma progressiva i de forma sobtada a Ponent i a Lleida amb una tendència similar i molt per sobre de la mitjana de Catalunya. L'any 2008 és l'any clau que ens indica l'agreujament de la crisi i des d'aleshores l'atur no ha deixat de situar-se per sobre del 35% en el cas de les persones immigrades al nostre territori.

Gràfic 17. Evolució de l'atur per sexe a Lleida i Província.

L'atur s'ha anat feminitzant amb el pas dels anys fruit de la crisi i especialment per l'augment de la contractació a l'agricultura, més masculitzada en els darrers temps, així com la disminució progressiva de la indústria i el sector serveis.

El fet que siguin les dones les que entren en situació d'atur per sobre dels homes suposa una diferenciació d'altres indrets en els que és precisament l'ocupació femenina la que dona raó de la feminització de la immigració.

4.4. RESUM DE LA SITUACIÓ A LLEIDA-PONENT

Quadre 27. Resum de la situació a les terres de Ponent

A NIVELL POBLACIONAL
<ul style="list-style-type: none">• L'augment de la població a Espanya ha estat superior al ritme que ho ha fet a Catalunya i a Lleida que s'han mantingut estables en els darrers sis anys amb augments poc significatius. Això confirma la tendència a l'estancament demogràfic de Catalunya i de Lleida, més significatiu que en el cas del conjunt de l'Estat Espanyol. Tot i així ha estat l'aportació de les persones nouvingudes la que ha mantingut aquest creixement i/o manteniment del creixement de la població en determinats territoris.
<ul style="list-style-type: none">• El percentatge de persones estrangeres a Catalunya ha augmentat d'11,42% de l'any 2005 al 15,73% de l'any 2011 suposant un increment del 4,31%. En el cas de Lleida aquest augment ha estat més important que en els altres casos passant de 11,30% inicial al 18,49% final amb una variació del 7,19% en sis anys
<ul style="list-style-type: none">• la concentració de la població estrangera de tota la província a la zona de ponent suposa l'any 2011 un 85,5% del total de la província de Lleida. Aquest percentatge de concentració no ha variat en els darrers sis anys de forma substancial.
<ul style="list-style-type: none">• La feminització de la immigració a les terres de Lleida es manté a l'actualitat per sota de la mitjana catalana (43% a Ponent per 46,34% a Catalunya), que ens indica les especificitats de la immigració al nostre territori. Aquesta feminització es consolida en el cas de les dones procedents de l'Est i de Sudamèrica.
<ul style="list-style-type: none">• Les persones procedents de Romania han superat a les procedents de Marroc i ho han fet amb un augment que pràcticament ha duplicat el nombre en aquest sis anys, de 9.685 a 23.000 persones , al mateix temps que les persones procedents del Marroc han augmentat de forma molt més lenta i amb una representació final de gairebé la meitat de la romanesa, de 10.974 a 15.808.
<ul style="list-style-type: none">• Un dels països que en el cas de Lleida presenta un augment més significatiu en aquest mateix període i que al mateix temps que produeix un impacte important en l'escenari migratori lleidatà és el de les persones Senegaleses. Que en aquest temps han gairebé duplicat la seva presència, passant de

1.877 persones a 3.313.
<ul style="list-style-type: none">• Quan prenem com a referència l'àmbit de Ponent són les persones procedents de l'Àfrica en el seu conjunt les que estan més representades al territori, en el cas de la província de Lleida són les procedents de la Unió Europea les més representades.
<ul style="list-style-type: none">• cal remarcar la presència cada cop més representativa de persones procedents de països asiàtics concretament de la Xina que també han escollit les terres de Ponent per a residir de forma estable.
<ul style="list-style-type: none">• Es produeix una alta concentració de la població Africana a la ciutat de Lleida, que arriba al 43% del total de l'àmbit de Ponent i un 39,2% del total de la província. Al municipi de Lleida és on es concentren el percentatge més alt de dones subsaharianes així com dels homes subsaharians.
<ul style="list-style-type: none">• En el cas de Guissona entre l'any 2005 i 2011 han passat de 28 persones a 1.271 procedents de països de la Unió Europea. L'augment sobtat d'aquest perfil és compartit amb la mateixa intensitat per municipis com Mollerussa, Tàrrrega i Balaguer. Paral·lelament també es manté en segon lloc la presència significativa de les persones amb nacionalitats de països de la Resta d'Europa, la qual cosa indica que la presència de persones amb nacionalitat Ucraïnesa o Russa són presents al municipi de Guissona. Aquesta presència de 1.055 persones d'aquestes nacionalitats representen el 22,6% del total dels que viuen a tota la província de Lleida i concentrats al mateix temps en un municipi de 6.267 habitants.
<ul style="list-style-type: none">• Pel que fa la resta de municipis com Balaguer, Mollerussa, Tàrrrega, mantenen una dinàmica molt similar , amb una presència majoritària de persones procedents d'Àfrica en general i a poca distància les procedents de la resta de la UE, en tercer lloc les procedents de la Resta d'Europa que com ja hem comentat amb anterioritat han sofert una davallada molt destacable i finalment una presència significativa de les persones procedents d'Amèrica del Sud, que com ja hem comentat també anteriorment, es troben molt disperses pel territori Lleidatà. Les Borges Blanques per la seva banda mantenen una certa dinàmica particular dins de l'àmbit de Ponent, amb una immigració procedent de la UE en primer lloc , seguit d'Àfrica i cal destacar la presència força significativa de persones d'Amèrica del Sud
<ul style="list-style-type: none">• Els matrimonis mixtes entre parelles formades per una persona autòctona i una estrangera. En aquest cas a Lleida s'ha produït un augment d'aquests matrimonis mixtes que han passat de 177 l'any 2005 a 411 l'any 2010, suposant un 28,7% del total de matrimonis de l'any 2010.
<ul style="list-style-type: none">• A Lleida província s'ha produït un increment substancial de nombre de

naixements de mare estrangera que l'any 2010 va suposar un 34,64% del total dels nascuts a la província de Lleida.

- La taxa de natalitat de Lleida 10,99% podem veure que està un punt per sota de la de Catalunya 11,18% i s'ha de considerar una taxa relativament baixa i que al mateix temps el pes específic dels naixements de mare estrangera 3,8% està equilibrant el nombre de naixements a Lleida.

A NIVELL DE PERMISOS DE RESIDÈNCIA

- Per tipus de règim es pot observar com són les persones incloses en el règim general les més nombroses tant a Catalunya com a Lleida essent en el primer cas una constant que s'ha mantingut amb el pas dels anys amb una diferència molt substancial que ens els darrers anys es situa en gairebé el 50% de diferència entre un tipus de permís i l'altre. En el cas de Lleida aquesta diferència ha evolucionat amb els anys arribant a aproximar-se l'any 2010 en només 8.000 persones de diferència (42.894 règim general per 34.982 règim comunitari). Aquest augment és degut a l'augment de persones al règim comunitari que han passat de 3.361 a 34.982 al mateix temps que s'ha produït un augment més lent i progressiu de les persones al règim general passant de 37.885 a 42.894 en el mateix període.

- Pel que fa el cas de Lleida la dada més significativa la trobem en l'augment del règim comunitari indistintament entre homes i dones que han augmentat de 1.504 a 18.448 en el cas dels homes i de 1.965 a 16.534 en el cas de les dones.

- En aquest quadre es pot observar l'evolució del tipus de permís obtingut per les persones immigrades en els darrers anys, pel que fa les persones no comunitàries. Es produeix una evolució clara cap a l'estabilització dels permisos passant de ser més nombrosos els permisos inicials l'any 2005, coincidint amb la darrera regularització abans esmentada, fins a la xifra de 43% de permisos permanents l'any 2010

- En el cas de Lleida els permisos es distribueixen d'una forma similar encara que el primer lloc l'ocupen les persones de l'Europa comunitària que han augmentat de forma molt significativa la seva presència al nostre territori. En segon lloc es situen les persones procedents d'Àfrica que han mantingut una presència més estable en el temps així com les persones d'iberoamèrica que també han augmentat progressivament encara que amb uns nombres absoluts de menys de la meitat que les persones d'Àfrica, 10.852 per 28.378.

A NIVELL DE DADES OCUPACIONALS

- L'any 2005 cal assenyalar que el 38,2% dels contractes a la demarcació de Lleida van estar formalitzats per estrangers. A Girona aquesta proporció se situava en el 29,4%; a Tarragona, en el 25,1%, i a Barcelona, en el 20,8%. Així doncs, Lleida era la demarcació catalana on la presència de treballadors estrangers era més elevada, superant en 15,2 punts la mitjana catalana (del

23%).

- **L'any 2010 La proporció de contractes signats el 2010 per estrangers/eres és del 26,3%, tot i que oscil·lava força segons la província. Lleida presentava el percentatge més elevat (el 43,3%), seguida de Girona (el 30%), Tarragona (el 29,4%) i, per sota de la mitjana, Barcelona (el 24,1%).**
- **la contractació ha sofert un canvi substancial en aquests sis anys, degut a la davallada constant i progressiva de la contractació en el sector de la construcció que coincideix al mateix temps que augmenta la contractació a l'agricultura també d'una forma continuada coincidint amb la crisi econòmica**
- **Segons la variable sexe podem observar que existeix una tendència progressiva però lenta cap a l'augment de contractes a dones que l'any 2009 va arribar a suposar el 30% de contractes a dones i des d'aleshores fins l'actualitat es manté en el 29%.**
- **El percentatge de persones estrangeres afiliades a la seguretat social es manté constant amb el pas dels anys suposant un 16-17% del total de la població afiliada. Aquestes dades contrasten amb el nombre de contractes que signen les persones immigrades en els diferents sectors**
- **Per sexes es produeix un augment progressiu de l'afiliació femenina amb el pas dels anys que augmenta del 27% de l'any 2005 a gairebé el 36% respecte el total l'any 2011**
- **L'atur ha augmentat de forma progressiva i de forma sobtada a Ponent i a Lleida amb una tendència similar i molt per sobre de la mitjana de Catalunya. L'any 2008 és l'any clau que ens indica l'agreujament de la crisi i des d'aleshores l'atur no ha deixat de situar-se per sobre del 35% en el cas de les persones immigrades al nostre territori.**
- **L'atur s'ha anat feminitzant amb el pas dels anys fruit de la crisi i especialment per l'augment de la contractació a l'agricultura , més masculitzada en els darrers temps, així com la disminució progressiva de la indústria i el sector serveis.**

CAPITOL 5

ANÀLISI DELS DISCURSOS DELS EMPRESARIS

Com ja hem avançat amb anterioritat l'objectiu d'aquesta anàlisi pretén posar de manifest quina és la visió que té i manté l'empresariat, i per tant les empreses en relació a la inserció sociolaboral de les persones immigrades en un territori concret i en dos períodes històrics diferents. Com planteja Cachon (2009), el mercat laboral s'ha de veure com un camp en el sentit que li dóna Bordieu, compostat per un conjunt d'agents que es relacionen i interactuen de forma dinàmica. Un d'aquests agents és l'empresa i, per tant, depenent dels seu pes i de la seva dinàmica establerta, influirà d'una forma o d'una altra en el camp mercat de treball i en definitiva en el tipus d'inserció sociolaboral que puguin assolir les persones immigrades.

Les persones entrevistades en nom de cada empresa s'han de considerar persones autoritzades ja que en són propietàries, hi tenen càrrecs directius, són gerents i, en el cas de les grans empreses, n'hi ha que s'encarreguen de la producció. L'aportació de les persones que desenvolupen tasques com a caps de producció ens aporta la visió més aproximada a la vida quotidiana dins de l'empresa, a les relacions entre persones autòctones i novingudes en el dia a dia, així com a les diferents aportacions que fan les persones immigrades a la cultura empresarial.

Les persones responsables de recursos humans tenen una visió més objectiva i tècnica del que succeeix a l'hora de realitzar contractacions i el tipus de relacions laborals entre empresa i treballador. En moltes ocasions són el nexa d'unió entre el personal laboral i l'empresa essent aquests el punt de referència habitual en tot allò que abasti la relació laboral. Són també les que han de gestionar els conflictes laborals que sorgeixen entre treballadors siguin de la tipologia que sigui. Són per tant els que poden detectar i abordar qualsevol situació en la que es pugui observar una actitud o conducta discriminatòria. Encara que d'aquesta qüestió no es parla de forma oberta, la resposta i el posicionament que prenen les persones que tenen aquest poder de decisió pot esdevenir cabdal en la política d'integració laboral i social.

Les persones encarregades de la gerència, propietaris i propietàries i els càrrecs directius acaben de completar aquesta visió global de l'empresa i especialment, de la ideologia, de la filosofia i dels principis que s'impulsen a partir de la planificació i desenvolupament des de les grans línies estratègiques i empresarials en cada cas.

Nosaltres volem saber quin lloc ocupa en aquesta proposta estratègica, la inserció laboral de les persones immigrades, la gestió de la diversitat en l'àmbit dels recursos humans i conèixer en cada cas si el fenomen migratori i el que això comporta a nivell del mercat del treball i per tant, també de l'empresa, requereix plantejaments específics en relació a una suposada Responsabilitat social empresarial.²⁸

²⁸ Per Responsabilitat social empresarial o corporativa s'enten, seguint el "Llibre Verd sobre la Responsabilitat Social de les Empreses". En aquest llibre s'estableix que la Unió Europea parteix del caràcter voluntari de l'RSE, situat més enllà de les lleis i els convenis laborals i basat en el diàleg entre tots els sectors implicats (empreses, treballadors, governs, tercer sector,...), incorporat en la gestió de les pròpies empreses, que tingui en compte les necessitats i característiques de les pimes i estigui molt lligat al concepte de desenvolupament sostenible.

Cal dir que quan analitzem el treball de camp realitzat amb l'empresariat estem parlant d'una gran varietat d'empreses pel que fa a la seva grandària, sector i activitat. Tanmateix, aquest fet ens aporta un ventall de pensaments i de formes d'afrontar aquest plantejament de forma molt diversa. Parlem d'empreses que tenen més de 2000 treballadors, d'altres amb més de 1000 treballadors, amb més de 500 i també d'una petita empresa de 2 treballadors.

Les activitats que desenvolupen les empreses triades corresponen a la realitat del teixit empresarial de les terres de Lleida. El grup de la gran empresa correspon a l'activitat agroalimentària, alimentació i construcció. El grup de la mitjana empresa correspon d'una banda, al sector secundari amb empreses tipus, farinera, escorxador, gestió de residus, entre d'altres, i d'altra banda, empreses del sector serveis com desenvolupament informàtic o restauració. La petita empresa ha estat més variada, abastant empreses diverses com el comerç tèxtil, perruqueria, Hosteleria i agricultura.

Com ja hem plantejat a la metodologia, l'entrevista en profunditat ha estat la tècnica utilitzada per a aproximar-nos a la realitat empresarial i veure quin era el seu discurs respecte a una qüestió tan concreta i poc estudiada des d'aquesta òptica. Com hem comentat amb anterioritat el que es pretén és conèixer el discurs que es manté des del teixit empresarial en relació a la inserció laboral de les persones immigrades i indirectament quina és la seva visió sobre les possibilitats d'integració social a partir del treball. Com diu Ortí a García et al (1992:195) "Los discursos espontaneos (supuestamente) libres así producidos por los sujetos y /o grupos encuestados sometidos a una adecuada reducción semiológica y convenientemente analizados, hacen emerger, más allá de su apariencia informal, relaciones de sentido complejas, difusas o más o menos encubiertas; relaciones que sólo se configuran en su propio contexto significativo global y concreto".

Analitzar dos períodes amb contextos socioeconòmics diferents ens ajuda a veure i tenir en compte variables objectives fruit dels canvis propis del pas del temps juntament amb aspectes més subjectius fruit del pensament social i ideològic de cada moment. En un context de crisi es pot observar i constatar el gran malestar social que es genera enfront de la immigració com a col·lectiu usurpador de drets i oportunitats per les persones autòctones, en tots els àmbits, entre d'altres el treball. Aquest estudi vol conèixer el posicionament i la influència que pot exercir el món empresarial en aquests contextos com a agent econòmic bàsic per a l'economia i en conseqüència part del procés d'integració social de les persones en general i de les persones immigrades en particular.

Com planteja Allepuz et al (2009:47) " Per aquest motiu, les característiques dels mercats de treball locals juguen un paper important a l'hora d'analitzar l'impacte dels fluxos migratoris sobre el territori d'acollida i de les possibilitats d'actuació dels immigrants. Entre aquestes característiques hi juga un paper molt important les decisions empresarials en matèria de política de contractació"

Per a portar a terme l'entrevista es va elaborar un guió (veure guió a l'annex) dividit en quatre blocs temàtics amplis per tal de facilitar en tot moment la fluïdesa de la comunicació amb la persona entrevistada i deixar oberta la conversa a qualsevol reflexió i aportació espontània.

El guió utilitzat en les dos entrevistes dels anys 2005 i 2011 , va ser pràcticament el mateix, amb la incorporació a la segona fase, de preguntes relatives als canvis soferts en aquests darrers sis anys en cadascun dels temes a tractar. També cal dir que en l'entrevista corresponent a l'any 2011 es va considerar necessari incloure un cinquè bloc que suposava dividir el quart bloc en dos blocs diferents. D'una banda l'empresa com a agent de contractació i d'altra banda la persona immigrada com a treballadora. L'objectiu era poder aprofundir d'una manera més ampla en els dos actors principals d'aquest estudi.

El primer bloc feia referència a la valoració sobre el fenomen migratori des d'una perspectiva empresarial i com podia incidir en la seva empresa i/o dinàmica empresarial. Aquest primer bloc introdueix a l'empresariat a l'anàlisi dels motius concrets que van portar a l'empresa a contractar un tipus de persones en un moment determinat i si aquests arguments es veuen sotmesos a canvis estrictament de la conjuntura econòmica o poden respondre a altres raons de tipus estratègic davant el fenomen de la globalització o podien ser provocats per qüestions relatives al capital social o cultural que amb el pas dels anys es consolida en la població immigrada. El tipus de teixit empresarial i d'activitats econòmiques del territori poden tenir alguna incidència en la construcció d'aquests fluxos i la seva dinàmica amb el pas dels anys.

El segon bloc tractava de reflexionar sobre el marc legal que regula la immigració i especialment els aspectes de regularització i d'aspectes lligats al reagrupament familiar, així com a qüestions relatives a la contractació directa o en origen per part de l'empresari. En aquest cas era molt important saber el posicionament de l'empresariat davant d'aspectes tan rellevants com la contractació en origen que d'alguna manera pot afavorir la visió de Lleida com a punt d'atracció. D'altra banda és important saber fins a quin punt l'empresariat s'implica en aspectes com el reagrupament familiar i per tant afavoreix la consolidació de xarxes socials i facilita al seu torn l'estabilització de processos migratoris familiars al territori.

El tercer bloc es referia a la coneixença i valoració per part de les empreses privades sobre el que s'anomenen institucions intermediàries entre oferta i demanda a l'hora d'incidir en el mercat laboral i especialment en el cas de les persones immigrades.

El quart bloc s'endinsava directament en l'empresa com a agent de contractació i en aspectes específics, com la política contractual, condicions laborals, promoció laboral, expectatives en relació al treballador, especialment en el cas de persones immigrades. A l'entrevista de l'any 2011 es van incorporar qüestions referents a l'existència de plans específics per afavorir la igualtat, la diversitat o la responsabilitat social empresarial en general.

El cinquè i últim bloc feia referència específica a la persona immigrada com a treballadora. Quina valoració es fa de la seva aportació a l'empresa i quines són les habilitats i capacitats que es poden destacar de les persones immigrades segons la seva experiència.

Finalment es convidava a les persones entrevistades a fer un balanç sobre l'evolució en aquests darrers sis anys pel que fa el fenomen migratori i la seva experiència empresarial i en darrera instància a nivell social.

En aquest quadre resum queden recollits els elements clau i les idees principals de l'anàlisi del discurs empresarial, atenent a la seva evolució i comparativa en els dos períodes:

5.1 RESUM: L'EMPRESA DAVANT EL FENOMEN MIGRATORI

Quadre 28. Esquema general de d'anàlisi del discurs de l'empresa davant el fenomen migratori

L'EMPRESA DAVANT EL FENOMEN MIGRATORI	
LA Lògica EMPRESARIAL²⁹	
1.Sobre la incidència de la població immigrada en el teixit empresarial	
2005-Dependència i vulnerabilitat	2011-L'estabilitat, reconeixement i agraïment pels serveis prestats
2.Sobre la visió i la gestió de la mà d'obra disponible	
2005-Disponibilitat de mà d'obra, però on és aquesta mà d'obra ?	2011-Una nova mà d'obra disponible ?
3.Sobre l'atractiu de Lleida com a societat d'acollida a les persones nouvingudes	
2005-Lleida com a focus d'atracció. Push <ul style="list-style-type: none"> • El canvi demogràfic-Envelliment • Millora substancial de l'economia espanyola • Millora dels nivells educatius • Manca de professionals en alguns sectors especialitzats • L'Extensió de les prestacions de l'Estat del Benestar • Taxes d'atur molt baixes 	2011-Lleida entre l'atracció i expulsió push-pull <ul style="list-style-type: none"> • La crisi com a eslògan • La no atracció per a la gent qualificada <ul style="list-style-type: none"> • La idea i la invitació al retorn • Conflicte social a la vista • Tot i així mantenint l'atractiu de les empreses

²⁹ Quan parlem de la lògica empresarial ens referim estictament a la dinàmica que emana de la relació estricta entre treballador i ocupador seguint les aportacions d'alguns autors com Migúelez i Prieto (1999:20) que defineix les relacions laboral partint de tres característiques:a) Los procesos de regulación y de definición de la normas laborales involucran fundamentalmente actores colectivos (representantes de las empresas, representantes de los trabajadores y Estado, como administrador de las relaciones laborales). b) La dinàmica de las relaciones laborales emana del espacio de la producción y se agota en ella misma, las relaciones y/o dimensiones extraproductivas no hen acto de presencia sólo, o como mucho, en forma de contexto (por ejemplo, en forma de mercado laboral). C) Las relaciones laborales no sólo constituyen un espacio social autónomo, sino que además, en ningún momento son pensadas como componente del orden social.

Per la seva banda Baglioni a Pérez de Guzmán (1995:75) considera "la relación de trabajo consiste en un intercambio entre tiempo, cualificación y salario que tiene lugar entre ocupador y empleado en el curso de un proceso de trabajo.

<ul style="list-style-type: none"> • Llocs de treball poc atractius pels autòctons 	
4.Sobre el Marc legislatiu	
<p>2005 El constrenyiment legislatiu</p> <ul style="list-style-type: none"> • El coneixement de la llei • El compliment de la legalitat • La contractació en origen <ul style="list-style-type: none"> • Assistent al procés regularització • Les dificultats per a contractar • La visió des de les institucions competents 	<p>2011-La legislació impossible</p> <ul style="list-style-type: none"> • L'aposta pel reagrupament familiar • La fi de la contractació en origen <ul style="list-style-type: none"> • La petita empresa • La visió de l'agricultura
5.Sobre la persona immigrada com a treballadora	
<p>2005-Una relació de poder asimètrica</p> <ul style="list-style-type: none"> • La desconfiança • L'evitació del conflicte a l'empresa • L'estabilitat com a pre-requisit 	<p>2011-Una relació de poder més simètrica ?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Adaptar-se i no fer soroll • L'assoliment dels resultats esperats
<p>2005-El requeriment del lloc de treball a cobrir</p> <ul style="list-style-type: none"> • L'idioma • La masculinització • La diferència cultural 	<p>2011-Els nous requisits</p> <ul style="list-style-type: none"> • La formació com a assignatura pendent imprescindible <ul style="list-style-type: none"> • La feminització
<p>2005-Els trets específics de la persona immigrada</p>	<p>2011-Els nous escenaris</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trencant estereotips

<ul style="list-style-type: none"> • Segons habilitats • Segons trets fenotípics • Segons expectatives de treball • Segons estereotips 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçant estereotips
<p>2005-L'àmbit relacional en el marc de l'empresa</p> <ul style="list-style-type: none"> • La promoció • Les relacions entre treballadors <ul style="list-style-type: none"> • Racisme • La creació de grups per nacionalitat • La gestió de la diversitat cultural 	<p>2011-Normalització relacional en el marc de l'empresa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Com es gestiona la diversitat cultural en l'actualitat <ul style="list-style-type: none"> • Les parelles mixtes • Les facilitats de contractació
<p>2005-Preferències davant d'un gran ventall de formes de contractació</p>	<p>2011-L'especificitat segons les necessitats de cada empresa.</p>
<p>6-SOBRE LES INSTITUCIONS INTERMEDIÀRIES DE CAIRE SOCIAL</p>	
<p>2005-Entre el desconeixement i el desencís</p>	<p>2011-Del Desencís a la crítica i el desinterès.</p>
<p>LA Lògica Social³⁰</p>	
<p>7-SOBRE LA RESPONSABILITAT SOCIAL EMPRESARIAL I IMMIGRACIÓ</p>	
<p>2005-Absència de visió sobre RSE</p> <ul style="list-style-type: none"> • La difícil integració social de les persones nouvingudes 	<p>2011-La RSE incipient</p> <ul style="list-style-type: none"> • La RSE com a objectiu prioritari i possible via cap a la integració • La integració social de les persones immigrades en temps de crisi

Elaboració pròpia

³⁰ La lògica social fa referència al que Mata, Domingo i Julià (2007) van exposar fent referència a la visió des de la perspectiva d'integració social que les persones empresàries mantenen fora del món de l'empresa, és a dir, en la seva vida quotidiana.

5.2 L'EMPRESA DAVANT EL FENOMEN MIGRATORI

a) La lògica empresarial.

En aquest apartat començarem distingint entre el que anomenem la lògica empresarial, és a dir l'immigrant com a mà d'obra sense consideracions afegides i la lògica social de l'empresari en relació a la persona immigrada com a treballador i com a ciutadà

Per a poder extreure reflexions significatives a partir de l'anàlisi del discurs del gran ventall de persones entrevistades en aquest període de temps, plantejarem les valoracions, d'una banda en termes de **lògiques**, és a dir, quin pensament, quin raonament i en base a què, els empresaris i per tant les empreses actuen d'una determinada forma a l'hora d'interactuar laboralment amb persones immigrades, d'altra banda en termes de **paradoxes**, és a dir, contradiccions, ambivalències, dissonàncies i contrasentits que es desprenen d'aquestes lògiques i finalment **d'oportunitats** que sorgeixen a partir de les situacions viscudes i presentades al llarg del text.

Per a cadascun dels apartats de l'anàlisi, exposarem en primera instància les reflexions corresponents a l'any 2005 per a cada tema i tot seguit farem una actualització d'aquestes reflexions a l'any 2011.

La primera reflexió que es pot extreure a partir de les entrevistes realitzades ens situa en un escenari en el que el teixit empresarial no s'ha plantejat en gairebé cap cas el fenomen migratori des d'una perspectiva empresarial, ans al contrari sembla que és el primer cop a partir de la nostra conversa que sembla prendre consciència de la importància que pot tenir aquest tema en un futur proper en la seva implicació com a empresaris.

5.2.1. Sobre la incidència de la població immigrada en el teixit empresarial

5.2.1.1. 2005 Dependència i vulnerabilitat

Després de fer una relectura de les aportacions realitzades per les persones entrevistades, es pot afirmar que l'any 2005 existia un convenciment general i ferm que les persones immigrades eren imprescindibles en tots els casos per a poder afrontar un escenari econòmic i productiu en creixement constant.

Independentment del sector i de la grandària de l'empresa tots coincidien en la seva dependència de la mà d'obra immigrada per a poder desenvolupar les seves activitats. Quan parlem de dependència i vulnerabilitat ens referim a la necessitat de la mà d'obra així com a la situació de dependència d'aquesta. Si no existís s'haurien de buscar alternatives que no estaven prou clares ni definides en la majoria de casos.

També es pot parlar de "necessitat versus oportunitat" Mata, Domingo, i Julià (2007:44) en el sentit que aquesta mà d'obra d'alguna manera inesperada ha estat molt oportuna en un moment en què les empreses necessitaven un augment de la seva productivitat a curt i mig termini, atenent a la bonança econòmica que es vivia en aquells moments, com per exemple el cas de la construcció. També s'entenia el concepte oportunitat com una possibilitat de coneixement del col·lectiu immigrant per part dels empresaris i d'oportunitat de relació entre

persones nouvingudes i autòctons en el sí de l'empresa per a afavorir tot plegat , la integració d'aquestes persones a la societat d'acollida.

"se detecta una falta de mano de obra nacional, éso es un hecho" (1GCE005)

"Si no hubiera mano de obra se tendría que generar por narices, pagando me imagino. Surgiría esa mano de obra. La única manera de generar esa mano de obra sería estimulándola con dinero, digo yo no sé". (1GCE005)

La propia ciudad no tiene mano de obra, creo que es el sitio con menos paro de España (1GCDF05)

Tenir treballadors immigrants és una sort , ja que d'altra manera la fàbrica hauria de tancar i la competència se'ls menjaria (2GCCD05)

Es consecuencia porque no aparecen españolitos para trabajar (6GALDP05)

Hombre ahora mismo, si nosotros no los tuviésemos, es que no sabríamos como trabajaríamos, a lo mejor si no hubiese tanto extranjero, los españoles se tendrían que agarrar a lo que hay, tendrían que escogen también los trabajos malos, no se podría dejar para otro, es lo único porque... Si solo permitiésemos entrar a trabajar a los españolitos que viniesen, tal como esta el mercado ahora mismo, si solo lo hiciésemos en esta empresa, no trabajaríamos, no tendríamos gente. Ahora mismo es así de claro, si todo el que entra tiene que ser español, no tenemos mano de obra para trabajar. (6GALRH05)

La construcción en los últimos años ha sido enorme. Ha tenido una inercia muy fuerte de obras y ahora quizás sí que viene una perspectiva de que puede haber cada vez menos actividad, pero estos últimos 5 u 8 años ha sido de un trabajo terrible, en nuestro sector concretamente, en obra pública. Entonces claro, hay muchísimo trabajo que requiere mano de obra (1GCDF05)

Es posa de manifest com l'empresariat no tenia cap problema en reconèixer d'una forma oberta i sincera que les persones immigrades arribades al territori eren imprescindibles, sense qüestionar-se en cap cas aspectes formatius, culturals, religiosos ni de la trajectòria migratòria o vital específica de les persones contractades.

Es una realidad y es una oportunidad. ¿Qué haríamos si ellos no estuvieran?, ¿Quién nos haría este tipo de trabajos?. Necesitaríamos una revolución laboral a nivel de todo el estado para que nos vinieran de otros sitios del estado (3GARH05)

Si no hi hagués immigració, seriosos problemes per trobar gent (9MARG05)

Amb el treballador nacional moltes coses no es podrien fer (11GCRH05)

Sí, jo no puc fer el treball que tinc al camp si no compto amb ells (14PAGRIP05)

La immigració ens està omplint els forats que ens deixa la gent d'aquí, per exemple , en el nostre camp, el de la sastreria , s'està produint un forat perquè la gent jove no estudia això, no i hi ha una branca per aquí i aquest forat, aquesta gent el pot omplir bé. (16PTEXP05)

La teoria del mercat dual s'imposa de forma clara en els discursos de les empreses, tanmateix no és planteja d'entrada cap conflicte derivat de la competència pels mateixos llocs de treball en cap cas. Es dona per fet que les persones immigrades han vingut a fer allò que els autòctons no volen fer. Com diu Cachon (2009) el nivell d'acceptabilitat³¹ per part de la població autòctona era en aquella època molt alt, és a dir, les condicions de treball que es demanaven eren força exigents per part de la població autòctona. Aquest no era el cas de les persones immigrades.

El que veiem és que cada cop tenim menys oferta laboral, menys mà d'obra disponible de gent del país, espanyola que estigui disposada a fer aquest tipus de treball i veiem que trobem en els immigrants aquesta mà d'obra (4GAG05)

El nacional no vol fer aquest tipus de feina. En el nostre sector que estem generant feina no trobem gent (10MGRG05)

El 90% que porta currículums són immigrants (8MARH05)

La gent del país no vol fer aquesta feina. Poses un anunci i la meitat són estrangers. La gent no vol treballar per les condicions de la feina. (17PRP05).

Quedava palesa la importància que s'atorgava a la immigració com a puntal bàsic en el teixit empresarial de les terres de Lleida independentment del sector i de l'activitat que es portés a terme. La segmentació del mercat laboral es consolidava com una teoria que donava una resposta molt adient a la realitat que s'estava vivint en aquells moments i que ningú qüestionava.

5.2.1.2. 2011 Estabilitat, reconeixement i agraïment pels serveis prestats

La primera qüestió relativa al fenomen migratori i l'activitat empresarial l'any 2011 suposa fer una breu reflexió sobre els canvis que s'han produït en el sí de les empreses en aquest període.

La primera observació que cal fer és que totes les empreses entrevistades l'any 2005 segueixen existint amb la mateixa situació, a excepció d'una que ha estat comprada per una multinacional, la resta mostra símptomes de fortalesa i estabilitat.

La segona observació és que totes han mantingut un nombre de treballadors similar en tot el període tot i la crisi. Pel que fa el nombre de persones immigrades treballant amb elles tampoc s'ha vist reduït d'una forma significativa segons el seu criteri.

³¹ S'enten per nivell d'acceptabilitat el que planteja Cachon (2009:117) quan diu " El nivel de aceptación de las condiciones de trabajo viene definido básicamente por la posición que ocupan los trabajadores en el sistema de reproducción social tanto en la familia como en la estructura de clases, El estatus que ocupan los trabajadores en este sistema delimita la posición que ocupan los trabajadores en el mercado de trabajo, definiendo su nivel de aceptación de las condiciones de trabajo, por debajo del cual tenderían a considerar sus oportunidades de empleo socialmente inaceptables. En otras palabras, esto define su poder social de negociación" Tot i així Veiga (1998) discrepa d'aquesta concepció del mercat dual i manifesta que encara que els treballadors immigrants estan treballant en sectors secundaris i paral·lelament els nadius no mostren interès per segons quins sectors no vol dir que aquestes persones refusin aquest tipus de feines. No n'hi ha prou en trobar un grup molt ampli de persones immigrades en un determinat sector de l'economia per a afirmar que es tracta d'una demanda de mà d'obra insatisfeta. S'han de tenir en compte altres consideracions ja que els segments i els sectors són més que dos.

Segons dades facilitades per algunes de les empreses participants es posa de manifest aquesta estabilitat i fins i tot l'augment del nombre de treballadors estrangers. En una d'elles s'ha passat del 36,20% l'any 2005 al 44,08% l'any 2010. Una altra del 31,2% al 52,1%. En una altra del 25% al 29,5%. En un altre cas es parlava d'un manteniment de 18-20% de l'any 2005 al 17,7 de l'any 2010.

En gran part de les grans empreses hem de tenir en compte que el nombre de persones immigrades supera actualment el 25% de la seva plantilla o en el transcurs d'aquests sis anys , en algun moment , ha superat aquesta xifra.

Podem afirmar que les empreses que han participat en aquest estudi han superat la crisi, no sense dificultats, però amb certa solvència i que en alguns casos n'han sortit reforçades. Aquesta situació l'exposen les pròpies empreses d'aquesta manera:

Abans de la crisi érem 2500 treballadors i ara som 2500 treballadors; això vol dir que hi ha hagut reduccions de plantilla o no, si que n'hi ha hagut, però estem parlant de reestructuració i reorganització (1GCRH11)

Bé, és un negoci molt particular perquè nosaltres signem un contracte amb l'ajuntament per 10 anys i quan ho signem ja sabem el que anàvem a cobrar cada mes, amb la qual cosa, hi ha dues coses que poden passar: que l'ajuntament es retardi amb els pagaments que de moment no està sent així, i l'altra doncs que has de vigilar que les teves despeses no es disparin perquè llavors el marge cada vegada serà més petit. Les despeses aquests, el 60 o 70% són despeses de mà d'obra que vénen marcades pel conveni i més o menys ja sabíem com era i per tant no és una cosa que ens hagi vingut de sorpresa i després l'altre 30% són els típics: reparacions, despeses de taller...que són una mica amb els quals hem de para compte per no menjar-nos el petit marge que tenim. Clar, nosaltres no tenim clients nous, solament treballem per a l'ajuntament de Lleida, i no podem fer una cosa diferent cada dia perquè el contracte ja està marcat amb la quantitat que ells paguessin cada mes i per tant no ens afecta com a altres sectors (10MGRG11)

A nosaltres, el que és aquesta famosa crisi, potser és als que menys ens ha afectat, continuem creixent, invertint, no podem reduir coses que no ens costen res (7GARH11)

Som una mica anticicles, encara així ha disminuït el consum una mica. La crisi no ens ha afectat gaire. En tot aquest període de crisi hem aconseguit no destruir feina però no n'hem creat (6GALG11)

La visió empresarial sobre la crisi és molt prudent i fins i tot optimista en algunes ocasions. Algunes de les empreses han tingut un creixement molt significatiu aprofitant la bonança i la coïntura i és ara que comencen a notar la crisi i això els exigeix una revisió de les seves Polítiques de creixement i també de les Polítiques de contractació.

Durante estos cinco años la empresa ha tenido crecimiento bastante importante en el número de tiendas que ha abierto, a partir de 2008 todo se para, llega el momento de la crisis, la empresa se pregunta si vale la pena hacer el esfuerzo de nuevas aperturas. 2008-2010 hemos estado parados, en cuanto a nuevas aperturas y a nivel de contrataciones masivas. La perspectiva está cambiando para el 2011 la previsión es hacer el cambio de la renovación de tiendas, incluso la apertura de alguna se está barajando, tenemos ganas de darle la vuelta a esto, el mercado no está ayudando

mucho, pero también la dinámica nuestra es innovar, introducir cosas nuevas en el mercado, el hecho de haber estado dos años parados nos ha hecho valorar lo que tenemos dentro, mejorar a nivel interno, porque han sido años de crecimiento rápido pero nos hemos olvidado de lo que tenemos dentro, pero han sido unos años de análisis y de poner las bases, un pilar sólido para poder remontar (5GALRH11)

Els primers quatre anys no han estat dolents, han estat molt bons perquè el govern precisament per intentar superar la crisi ha fet un esforç important en inversió d'obra pública. Han estat aquets dos darrers anys els més durs i aquest serà difícil (11GCDF11)

No, ha canviat, ha canviat perquè he comprat una mica més de terra , he arrendat terres. Al 2005 estava amb 2-3 persones en campanya de maig -agost , llavors em quedava sol, ara he de complementar en tema de poda, hi ha dos treballadors que estan 7 mesos, els altres dos son 4 mesos; en moments puntuals he d'agafar algú més gent perquè se solapen alguna varietat i una setmana has d'agafar dos, tres persones mes per desembossar la campanya (14PAGRP11)

En aquests moments, podem dir, que la crisi no l'hem notat, al contrari, 2010 va ser un any molt complicat, vam facturar més que altres anys i a més hem incorporat molta gent nova; el que passa que en el sector tecnològic, la crisi suposo que arribarà a afectar, però porta un temps endarrere, nosaltres els tres, quatre, cinc darrers anys hem crescut moltíssim, moltíssim, la crisi en si no s'ha notat en aquest aspecte, pero el sector jo crec que ho esta notant endarrere; com que la tecnologia en certes empreses ets imprescindible, es de les coses que les empreses han tardat mes a renunciar; nosaltres també treballem molt per administració pública, administració publica fins aquest any que ho retalla tot, mai havia retallat tant, com que anem compensant , entre una cosa i l'altra tampoc ens ha afectat fins a la data, de forma preocupant, al contrari (12MIRH11)

Davant aquesta resposta positiva davant la crisi, en gran part de les persones entrevistades es desprèn un agraïment i reconeixement cap a l'aportació i contribució que han realitzat les persones immigrades i se les considera peces clau en aquesta tasca de millora de la productivitat, constància i esforç laboral.

En el tema de la immigració hem trobat una estabilitat que no havíem trobat amb gent nacional, tot i la idea de que les persones immigrades i és la idea que nosaltres teníem al principi , per això ens costava perquè fer la contractació en massa, teníem reticències aquesta gent potser no tenen un lligam al territori, consideràvem que la gent de la zona si que tenien un lligam, i si que hi és, però hem trobat un compromís diferent en aquestes persones, potser perquè venien d'empreses mes petites potser tenien una retribució important, però amb negre , amb manca de seguretat , amb falta d'estabilitat, amb falta de contractes llargs; aquí ho han trobat, i la veritat es que la resposta es positiva, s'ha donat formació persones que hem vist que podien tindre un desenvolupament se'ls hi ha ofert , i jo crec que hi ha una estabilitat molt bona aportada per ells (1GCRH11)

Ens han ajudat molt, no només ara, sinó als anys 2005-06-07 quan no trobàvem gent per treballar, en un tipus de negoci que no és agradable, fred, olors, de nit, qui era espavilat marxava, gràcies a la immigració podem continuar l'activitat.(...) Per nosaltres han sigut una gran ajuda en el seu dia com a força de treball i avui en dia com a

persones exigents, treballadores, complidores i que ens ajuden a tirar endavant, estem molt contents (6GALG11)

Sense aquesta gent no haguéssim pogut treballar, han estat vital i per tant encara ho són. No és que vulguem potenciar a l'immigrant, sinó que volem potenciar als nostres treballadors. Aquest any ens hem mantingut estables, no ha anat a més però tampoc hem anat a menys. Pot ser que ara baixi una mica perquè hi ha molts candidats del país, gent que és d'aquí i que ara vol treballar amb nosaltres. Realment no paguem malament i no sabem perquè no han vingut abans. Aquí no hi ha diferències per nacionalitats, aquí vas a categoria (7GARH11)

Sobre la immigració uns efectes molt positius perquè no sé que haguéssim fet sense ells. Crec que nosaltres, al menys el sector de l'hostaleria, sort hem tingut perquè sinó, no haguéssim pogut tirar endavant (9MARRH11)

Fins i tot n'hi ha que es sorprenen de la dinàmica que s'està produint en una època de crisi tan profunda i que tot i així les persones autòctones es segueixen sense oferir a segons quins sectors.

Per a mi és un avantatge clarament. Sembla mentida però, encara i la crisi que pot haver-hi perquè el nivell d'atur és alarmant, pensàvem que el personal nacional s'abocaria a treballar aquí i us he de dir que no. No hem notat molt canvi, la gent procedent d'altres sectors com la construcció no estan venint a l'hostaleria, al menys des de la nostra perspectiva (9MARRH11)

Existeixen alguns discursos que van més enllà de la simple constatació de la importància que han tingut les persones immigrades en les seves empreses i de l'agraïment per la feina feta i els resultats obtinguts, tanmateix exposen de forma oberta i clara la necessitat de reflexionar socialment davant les conseqüències que pot generar la crisi per a aquestes persones que van venir i que algun dia tornaran a ser necessàries per a les empreses.

Nosaltres sempre diem que el desenvolupament de l'empresa ha estat gràcies a la onada immigratòria i jo també crec que la progressió que va fer el país també va ser gràcies a la onada immigratòria. En aquell moment, estem parlant de 7-8 anys enrere no hi havia suficient personal com per treballar amb tot el que s'estava desenvolupant a casa nostra per descomptat sinó haguéssim tingut la onada immigratòria no haguéssim pogut fer el creixement que ara ens permet passar una crisi amb tranquil·litat perquè tindre aquesta població immigrada ens va permetre tenir o cobrir totes les expectatives de llocs de treball que estaven a dintre de l'empresa que ens ha deixat suficients beneficis a l'empresa com perquè l'empresa no hagi de patir ara amb la crisi que estem instal·lats, per tant la immigració va ser un factor absolutament clau amb el desenvolupament de l'empresa. Sinó hi hagués hagut aquesta onada immigratòria ens hauríem quedat amb un tamany reduït que hauria fet que no haguéssim sigut competitius a davant de grups que s'haguessin pogut instal·lar al país amb més força i el que ens va permetre créixer i ficar-nos com a mínim en el primer lloc del ranking, dels sector prefabricats de l'estat espanyol. (2GCCD11)

Davant d'aquesta reflexió contundent i sense matisos, la valoració de l'aportació de les persones immigrades es considera imprescindible i per tant s'ha de reconèixer en la seva justa mesura.

L'opinió és que a aquesta gent, l'únic que els podem donar son les gràcies per haver vingut en el seu moment; si no haguessin vingut, les grans empreses de Lleida que som 6-7 no s'haurien desenvolupat , mira t'ho diré, empreses com la corporació agropecuària de Guissona, Ros-roca, Vall companys, Pujol. El gran desenvolupament ha sigut lògicament per la conjuntura dels últims anys des d'inici del segle cap aquí ,però també ha sigut gracies a la immigració , sinó haguessin tingut ma d'obra no s'haguessin pogut desenvolupar i tirar endavant tots els projectes que tenien per desenvolupar. (2GCCD11)

Les empreses que més han valorat l'aportació que han fet les persones immigrades en el seu desenvolupament en els darrers anys , són també més conscients del valor que tindran en un futur proper un cop es superi aquesta gran crisi econòmica i de la necessitat que tornaran a tenir d'aquesta mateixa mà d'obra.

Ara ha vingut una crisi de cavall, que s'ha de fer amb aquesta gent?, no ho se, és a dir, el que si que s'ha de fer com a mínim tractar-los exactament igual com la gent catalana que s'ha quedat a l'atur, són gent que han contribuït en gran mesura a que el país pugui suportar, una crisi com la que estem suportant sense conflicte social, perquè encara no en tenim, el que s'ha de fer és intentar que aquesta gent incorporar-los al mercat de treball en les mateixes condicions en que incorporarem a la gent del país a mesura que el país necessiti ma d'obra i socialment amb polítiques socials ajudar-los, sinó tornem a necessitar aquests immigrants tindrem un problema amb el país , es que el país es quedarà estancat en molts anys, si el país vol sortir de la crisi tornarem a necessitar d'aquesta gent. Des d'un punt de vista empresarial , si mires a la futura borsa de treball com a possibles treballadors, necessitem que hi siguin, perquè si no hi són haurem de tornar a cridar gent de fora, però el desenvolupament d'un país no es pot parar per falta de ma d'obra (2GCCD11).

En el cas de l'agricultura aquest plantejament també queda reflectit d'aquesta manera:

Doncs és clau, sense ells nosaltres no podríem ni recollir la fruita, ni tindre una granja de tocinos, ni tindre una granja de vedells, el sector sol no podria arribar a terme amb les seves explotacions, es clau la mà d'obra immigrada ; el 95 % de la gent que treballa al camp, a la fruita, a la sega, a la patata, a la maduixa, al tocino, a l'aviram, etc, etc, etc, en tots els sectors es gent immigrada, hi ha molt poca gent, un % molt petit de gent del país, sense ells nosaltres no podríem tirar endavant (14PAGRP11)

A la petita empresa també trobem exemples d'aquesta necessitat i valoració.

Em fa un servei de primera. Els arreglos els fem al moment i això no té preu, valors afegits més que treball perquè suposo que molts espanyols el treball ja el fan. Però és una mica també que no són tan ràpids, la cultura nostra no és de treballar tant, el que observo con la gent jove vol cobrar i treballar poc. Ells valoren molt el treball, quan s'ha de treballar s'ho trauen de sobre el més aviat que poden , nosaltres som una cultura més de deixar passar el temps (16PTEXP11)

Les persones immigrades segueixen mantenint l'interés per trobar feina a pesar de la crisi i això ho constata el petit empresari en el dia a dia.

Nosaltres tenim un cartell que es necessita personal i cada setmana entra gent i després vam anar a l'atur. Les persones immigrades ens venen ja sigui per curiositat

pròpia perquè han vist el cartell o per boca a boca. A nivell de treball crec que em poden interessar més persones d'altres països que del nostre (15PPP11).

5.2.1.3. Reflexió final

S'observa al llarg del text comparant el discurs de les empreses en aquests dos períodes, una evolució del discurs cap a una major presa de consciència del que ha suposat aquest fenomen migratori i el que ha suposat per a cada empresa d'una forma específica. En el cas de la gran empresa aquest discurs és molt més elaborat i més conscient que en els altres casos, degut en gran part a les conseqüències devastadores que la crisi actual ha provocat en molts sectors i activitats econòmiques. De forma paradoxal, aquesta crisi no s'ha produït amb la mateixa intensitat en els seus casos. Aquest agraïment i reconeixement és a posteriori mai es va produir en el moment en el que era una evidència clara. Ha estat la crisi el que ha fet reflexionar el món empresarial sobre el pes específic de la població immigrada en la seva supervivència? En el nostre cas podem apuntar que sí ha estat així.

5.2.2. Sobre la visió i la gestió de la mà d'obra disponible

5.2.2.1 2005 Disponibilitat de mà d'obra, però on és aquesta mà d'obra?

Atenent el discurs de les empreses, aquesta és la pregunta que sorgia davant l'ambivalència dels discursos analitzats. D'una banda es podia afirmar que en un context de bonança econòmica es produïa una competència entre activitats pel que fa l'atracció de mà d'obra a partir de la possibilitat de gaudir de millors condicions laborals, especialment econòmiques, però d'altra banda aquest plantejament amagava una certa inhibició o descàrrega de responsabilitat davant l'ús i aprofitament d'aquesta mà d'obra disponible.

El boom de la construcció ha fet marxar molta gent a la construcció (9MARG05)

Y en verano el inmigrante que viene no quiere trabajar en la construcción, quiere trabajar en la fruta porque allí les pagan a 7€ la hora o lo que sea y aquí van a convenio y claro entran una semana y se van a la fruta porque dicen que cobran más (1GCE005)

yo siempre veo en bares o restaurantes carteles de se necesita dependienta, trabajos domésticos... y es en esto donde se requiere a más gente (1GCE005)

Algunes empreses eren conscients de les condicions laborals precàries que oferien -en comparació a altres sectors amb un fort creixement com la construcció o altres sectors que oferien feines menys dures- i que per tant, aquestes es convertien en un major focus d'atracció per a persones immigrades que es mostraven menys exigents en les seves demandes laborals.

Estamos hablando de un sector, pues para que nos vamos a engañar, los sueldos no son muy millonarios ni mucho menos, son sueldos normales de peón, lo que te puedes encontrar en cualquier fábrica, pero bueno, no son sueldos muy a muy abultados, entonces la gente del país, hay poca gente del país, hay mucho trabajo, en Lérída se nota mas sobretodo de cara al verano, temporada de fruta que vas a hacer, o para hacer horas i ganar muchísimo dinero, pues no hay gente que este dispuesta a venir a trabajar a un matadero, pues hace frío, tienes que estar ocho hora de pie, es un trabajo

pues algo duro, entonces la gente simplemente el echo de matadero ya como que no, no ya lo seleccionan, ya consideran que un matadero no va a ser lo suyo, para lo que les pagan , pues prefieren irse de cajeras a un supermercado que ganaran más o menos lo mismo o van a ganar igual un poco menos pero van a estar mas cómodas y yo se que nos encontramos por ejemplo de las cajeras, es que se marchan muchas chicas por el tema que se van de cajeras y nosotros y el sueldo de cajeras por ejemplo tampoco no es, no es mucho mas elevado que el nuestro sino todo lo contrario pero bueno, hacen su jornada continuada, no tienen, no hace frío, no es contacto con el alimento directo, entonces se nota que los pocos que vienen a buscar trabajo españoles, pues no, yo no quiero que suene mal, pero son los que nadie quiere. (6GALRH05)

Només tenim problemes per cobrir llocs de treball quan arriba la fruita (10MGRG05)

Al nostre sector no. Hi ha hagut sectors que aquesta gent han estat un boom com és a la restauració (15PPP05)

D'aquesta situació se'n beneficiaven tant les persones autòctones com les persones immigrades. L'ampli ventall d'oferta i demanda existent durant aquell període va suposar una flexibilitat i mobilitat en el mercat laboral molt intensa en la que totes les parts en sortien beneficiades.

La nostra política continua sent la mateixa, nosaltres apostem per les persones que en moments de dificultat han apostat per nosaltres , la nostra política retributiva sempre ha sigut molt estructurada i progressiva, en els moments de màxima expansió a nivell de construcció hi havia petites empreses que pagaven moltíssim mes que nosaltres a gent amb molta menys experiència, aquestes persones ara estan en situació d'atur i els que van apostar per treballar per nosaltres continuen treballant.... anàvem empresa per empresa i portaven llibretes i no papers i preguntaven a totes les empreses: quan em pagues tu? Anaven a l'Arno , a Comerfos, anaven aquí, allà, bueno quan m'ofereixes tu i anaven així; en aquell moment nosaltres estàvem amb una política que oferíem el mateix que oferim ara i les persones que van apostar per nosaltres en aquell moment , perfecte, i les persones que en aquell moment, que ens hi estem trobant, que ara s'ofereixen, no es que tinguin un punt negatiu, però en el moment que hi hagués un ressorgiment tot això torni a estar en un moment diferent, no es la manera de sentir de pensar que tenim nosaltres, fàcilment aquesta gent podria tornar a abandonar el barco (1GCRH11)

A les empreses que requerien major qualificació assenyalaven el desajustament existent entre la gran quantitat de persones immigrades en disposició de treballar i la dificultat per trobar una persona amb el perfil necessari per incorporar-la a la seva empresa.

Si potser en altres sectors es produeixi, a l'hostaleria claríssim hi ha un percentatge major de gent immigrada. En altres sectors ja no ho sé...però en el nostre treball ho veig molt difícil, molt poc probable (12 MIG05)

Hi ha sectors en els que fa falta la immigració. Nosaltres encara no la tenim molt grossa aquesta dificultat. Potser arribarà però ara no (5GALG05)

Es detectava en aquest període una primera paradoxa referida a la invisibilitat de les persones immigrades en els diferents sectors. D'una banda tothom considerava la seva presència totalment imprescindible, però s'afegia el pensament que en els altres sectors encara ho era

més. D'alguna manera tothom acceptava en el seu discurs que la immigració era imprescindible a la seva empresa però s'entenia que això passava al mercat laboral en general com un fet indubtable però aliè als seus interessos immediats.

Com es diu a Mata, Domingo i Julià (2007:45) " Hi són , treballen, a voltes les empreses tindrien serioses dificultats per mantenir el seu ritme de producció sense ells. Però aquesta afirmació es manté diluïda en el conjunt, mai mantinguda en primera persona".

Es desprèn dels discursos analitzats, una dinàmica quotidiana molt intensa en el si de les empreses a la recerca d'adaptar-se als requeriments del mercat, oblidant en tot moment quina era la mà d'obra disponible. Senzillament es tractava de mà d'obra sense més. En cap cas es parlava de treballadors immigrants com a persones que arrossegaven històries personals i vitals i que aquestes tindrien en algun moment repercussió en les relacions laborals dins de l'empresa i finalment en la societat d'acollida.

5.2.2.2 2011 La nova mà d'obra disponible

Després de sis anys de canvi, en els quals s'ha passat de la bonança econòmica a una gran crisi econòmica que ha afectat a gairebé tots els sectors de la societat i que ha provocat una augment en el nombre de persones aturades impensable sis anys endarrere, la configuració de l'estructura de població aturada disponible ha sofert un canvi substancial.

Aquest canvi afecta de manera directa a la població immigrada i per tant a la mà d'obra immigrada disponible. L'empresariat es planteja de forma conscient aspectes que fins aquests moments no tenia la necessitat de fer-ho.

Alguns dels plantejaments diversos que hem pogut recollir abasten un gran ventall de reflexions. D'una banda la constatació de la creació d'un conjunt de persones que es troben en processos de recerca de feina sense una qualificació mínima.

ha podido cambiar en el sentido de que antes en el mercado había mas gente y ahora no hay tanta , o la que hay tampoco cubre esos perfiles que nosotros queremos, nos hemos dado cuenta, de dos años aquí que la gente que esta en el mercado laboral , prácticamente, vienen de empresas que han hecho limpieza,(entre comillas), se han quitado gente que no valía y las ha dejado en ese mercado de trabajo, a veces tenemos problemas para contratar personas que consideremos válidas para lo que necesitamos (...) y ahí ha quedado una bolsa de personas que nadie quiere, eso es una realidad,hay personas que buscan trabajo en cualquier ámbito y en cualquier sitio, y están recibiendo un no como respuesta; esto puede generar un problema si no se soluciona rápido dará pie a esas frases lapidarias, a esos ataques: los de fuera, los de fuera. (5GALRH1)

D'altra banda l'augment continuat i progressiu de demandes de treball per part de persones més qualificades i em molts casos persones autòctones que fins aquests moments no havia mostrat un interès per treballar en segons quins sectors.

Aquí sí que a lo millor hem trobat una mica de canvi, és a dir, nosaltres vam començar el març de 2006 i clar, estàvem en un moment que això era la bomba i tot el món tenia feina, tot el món es guanyava molt bé la vida i clar, els currículums que ens

arribaven aquí eren en un percentatge molt alt de gent immigrant. Els treballs que fem aquí són de baixa qualificació, de peonatge bàsicament i si que teníem la major part d'aquests currículums de gent immigrant i molts pocs de gent d'aquí. Ara clar, s'ha quedat molta gent sense treball i aquí si que hem notat molt el canvi. Les sol·licituds de treball que tenim a les fitxes que ens arriben, hi ha un percentatge molt, molt alt de gent autòctona respecte al principi i a demés moltes vegades, amb experiència i gent qualificada (10MGRG11).

Aquest canvi es produeix en tots els sectors, fruit de la crisi i de forma específica al de la construcció que està patint una reconversió i reorganització molt profunda.

Ara t'explicaré l'evolució. Quan vas venir et vaig dir que els nostres operaris eren oficials, doncs des d'aleshores hem incorporat persones qualificades, amb titulació que fins ara no tenien tant de la comunitat Europea com de països Sud-americans. Després a l'oficina tècnica han entrat dones que abans no en teníem, perquè era tot construcció i totes les persones immigrades eren operàries. El canvi més relatiu que hem tingut en aquest sentit ha estat persones qualificades, titulades i la dona (11GCRH11)

Altres han vist augmentada l'oferta de treballadors d'una forma extraordinària que els fa replantejar la seva política de contractació.

Nosaltres en aquests cinc anys hem passat de no tenir candidats als processos de selecció, fèiem ofertes per aconseguir persones. Hem passat a una situació totalment diferent, hem passat de tenir 1000 currículums a l'any a tenir-ne 12000, 100 diaris. El perfil del candidat és totalment diferent entre 2005, 2006 i 2007 pràcticament eren tots estrangers i el perfil que tenim ara és de tots els colors (7GARH11)

Aquesta nova situació genera al mateix temps noves oportunitats pels empresaris que es troben a la recerca de nova mà d'obra, tanmateix pot portar a pensar que les empreses han canviat la seva estratègia empresarial de contractació donada la nova realitat.

La situació ha canviat molt, no era el mateix el 2006 que ara. No tothom volia fer els treballs que fem aquí, aleshores un dels avantatges era això, que hi havia gent que estava disposada a fer aquestes feines. Ara la situació ha canviat, si aquesta gent no volgués fer-ho, tenim una altra font per nodrir-nos de gent. Per tant l'avantatge potser ja no hi és. En aquell moment no podríem haver cobert tots els llocs de no ser pels immigrants.

Clar, ara que passa...doncs que en un lloc de peó pots tenir una persona amb carnet de camió, que si necessites que te'l porti te'l pot portar, i abans aquest col·lectiu possiblement no el tenien i per tant, això et permet moure't amb més flexibilitat en el dia a dia (10MGRRH11)

En el cas de l'agricultura aquests canvis són viscuts amb preocupació i desconfiança, davant el que ells consideren un pas enrere dels èxits que havien obtingut com a sindicat.

Si molt. Això comença, deu fer dos anys, des de que es declara Espanya en crisi que ens està passant als pobles, molt senzill, avui als pobles de la zona nostra, sobretot de Lleida, tenim una bossa de gent romanesa, bàsicament romanesa, o magrebí, o africana molt important, aquesta gent treballaven a la construcció, molts treballaven en indústries d'aquí, són els primers que s'han quedat al paro, que passa, surts al carrer, trobes 20 treballadors, trobes 50 treballadors, trobes 100 treballadors, això no passava fa cinc anys enrere, això no existia, aquesta gent són molts immigrants amb

papers, els quals poden treballar, aquesta contractació es molt fàcil, perquè es un boca a boca, escolta, vols venir a treballar, si, el contractes, el dones d'alta i cap a treballar, ja no necessites ningú que et porto gent, clar, abarateixes costos; tot això que parlàvem fa cinc anys de l'allotjament, fer un seguiment, fer una vigilància de la salut, que controlàvem, que estàvem amb ells, tenir tot aquest flux migratori una mica controlat, això ha desaparegut, això era un cost per al pagès, també ha desaparegut aquest cost (14PAGRP1Q)

Comencen a aparèixer les primeres reflexions relacionades amb la competència de mà d'obra entre autòctons i nousvinguts fruit del nou context socioeconòmic que fins ara havia quedat diluïda entre la gran bonança econòmica viscuda.

Jo crec que hi haurà un gran canvi que afectarà als sous, treballs...i que sobrarà molta gent que tindrà que marxar o es tindran que reubicar d'alguna forma. Es suposa que tots els d'aquí que s'han quedat sense treball quan la bossa de treball es recuperi, en teoria els primers que tornaran a tindre feina seran els d'aquí, per lògica. Hi haurà una transformació (11GCRH11)

Sí, perquè la manca de personal que jo no trobava perquè se n'havien anat a altres serveis, ara els trobo. Crec que una època de crisi és bona per a tots, per a fer-nos pensar. Aquesta gent no té cap problema en treballar en el que surti, cosa que la gent d'aquí del país no tenen ganes de treballar com per exemple reponent al pryca, o a la fruita, fa temps que la gent d'aquí no va a les càmeres de fruita a treballar. Ara és el moment de posar-hi ganes i de fer hores. El que no ha pogut aguantar se n'ha anat i hi ha molta gent que encara és aquí (15PPP11)

Bé la situació ha canviat molt des d'ara a fa cinc anys, Val? Molta de la gent immigrada , és gent no qualificada que està preparada per fer un treball que no precisa de cap formació fora de lo normal o requisits específics, aleshores, pot esser que la nostra empresa sigui un treball molt idoni per a aquest tipus de gent. Al principi quan tot el món tenia feina a nosaltres ens anava molt bé que estigués tot aquest col·lectiu interessat en treballar amb nosaltres perquè sinó a lo millor no haguéssim pogut cobrir les vacances. Ara que passa, doncs que també tenim altra gent autòctona que s'ha quedat sense treball i també ens truquen a la porta. (10MGRG11)

A l'agricultura aquesta desconfiança cap al treballador autòcton i fins i tot persones immigrades residents al país augmenta de forma exponencial. D'una banda es fa referència al fet que en èpoques amb baix atur , les persones autòctones no han tingut cap interès per treballar al camp.

Si que va lligat, es un paràmetre una mica raro, quan et dic que al 2005, tota la gent que tenia era immigrada, o ara al 2011 que ara tindre, tot son contractats en origen o immigrants que estan al paro , l'estrany es que en aquella època teníem 2 milions d'aturats aquí a Espanya, mal endèmic, i ningú volia venir al camp , i continuem tenint el mateix problema, persones nacionals al camp no hi volen venir a treballar, llavors, és una d'aquelles coses, que dius , aquí falla algo o algo està passant, és una dada a estudiar pels grans tècnics del Ministeri, no és lògic que tinguem gent del país aturada, que podrien fer una bona feina al camp i que haguem d'anar a recórrer amb immigrants, estiguin o no estiguin estables. (14PAGRP11)

D'altra banda es justifica que davant aquest desinterés , els pagesos van haver de buscar alternatives que fossin més eficaces i òptimes per portar a terme els seus negocis.

El 50% de la ma d'obra que tinc a la campanya són contractació en origen; si que hi pot haver gent que digui, que desconeixen el tema, home, ara amb 5 milions d'aturats en aquests moments o quasi, vostè va a Colòmbia a buscar gent? Doncs si, perquè jo he de tirar la campanya endavant i necessito gent de confiança, la gent que vaig a buscar a Colòmbia , té un sobrecost important dins a l'explotació, els vaig a buscar perquè són gent que fa 5-6-7 anys que treballen a la finca ; a veure, jo sóc sol a l'explotació, el qual vol dir que puc estar moltes hores amb ells, però no totes, tinc altres feines a realitzar, llavors aquesta gent que fa 5-6 anys que treballen amb mi, saben com jo treballo, com jo vull que cullin, com jo vull que facin la feina, això dona una seguretat i una tranquil·litat durant a l'estiu, sobretot en aquests 4-5 mesos de campanya, jo vaig molt tranquil tenint aquesta seguretat al tros, perquè tant si hi sóc jo com si no hi sóc la fruita es cull en les condicions que s'ha de collir i els quilos que s'han de collir (14PAGRP11)

Les empreses es veuen sotmeses a la pressió d'alguns sectors socials crítics cap a les empreses que segueixen polítiques de contractació basades en la igualtat d'oportunitats ja que es considera que en temps de crisi primer han de ser els de casa.

Hem tingut que acomiadar molta gent, i en proporció hem acomiadat més catalans que estrangers i hi ha gent que això no ho entén, no entén perquè el moro esta fent d'encarregat si ell portava vint anys a dintre de l'empresa i no ha passat de peó especialista , aquell moro s'ho ha treballat millor i esta mes preparat, per ser encarregat que no aquell senyor que ha fet tota la vida de peó i ha pujat de peó especialista per que li has apujat la categoria gairebé per antiguitat ; i això ho notes i on es mes evident a vegades amb gent que van tenir que immigrar en el seu dia dels seus llocs. (2GCCD11)

Les crítiques venen del desconeixement. Gent que no ens coneix ni a nosaltres ni el nostre entorn. Nosaltres no obliguem a ningú a que compri aquí o que posi benzina aquí o que visqui als nostres pisos. Cadascú pot anar on vulgui. La gent no sap que abans d'anar a buscar gent a l'estranger, vam anar a buscar gent a Espanya. Per mi una persona que està a l'atur té els mateixos drets de treballar aquí encara que no sigui del país. Pot ser que ara estem agafant a gent d'aquí, però per què abans no havien volgut venir, ells mateixos ho diuen que no saben perquè no han vingut abans (7GARH11)

Les empreses per la seva banda també plantegen crítiques dirigides a les persones autòctones que no mostren interès en treballar a segons quins sectors.

Sí, ahora no vuelven, pero sí que es verdad que ahora quizás cuesta menos encontrar personal que años atrás, pero tampoco tan poco como nos habíamos podido llegar a pensar. Yo te estoy hablando de los locales y de la central con un horario de lunes a viernes con turno: mañana o tarde. No trabajan por la noche ni los fines de semana. Es que ni así, que de eso me encargo personalmente, veo tanta afluencia de público que acudan a buscar trabajo. Me he llegado a encontrar gente que desde el paro les obligan a hacer la entrevista y me dicen: ¿me firmas como que he venido a hacer entrevista?. (9MARRH11)

Alguna persona planteja de forma oberta i clara la situació d'acomodació que s'ha provocat en relació a les persones autòctones i que d'alguna manera dificulten encara més, la llei de la oferta i de la demanda laboral en temps de crisi.

Amb el tema de la situació econòmica, que hi ha en aquest moment, hauríem d'anar a una regulació del col·lectiu immigrant però s'ha de regular el col·lectiu nacional, per mi es una vergonya que hi hagi gent que faci un any i mig o dos quasi arribant als dos, cobrant l'atur que els truquis i no volen treballar perquè estan rebent aquesta prestació (1GCRH11)

5.2.2.3 Reflexió final

El discurs de l'empresariat comença a plantejar qüestions molt rellevants pel que fa a la possible competència entre treballadors autòctons i nousvinguts. D'una banda es posa de manifest que existeix una major borsa de treball a partir de la crisi i la incorporació de gent autòctona al col·lectiu d'aturats i d'altra banda apareixen crítiques obertes a la manca d'implicació de la població autòctona en relació a les ofertes de feina que ells asseguren que ofereixen de forma habitual.

Aquesta situació és viscuda per part dels empresaris amb una certa incredulitat i ambivalència atenent al context de crisi que s'està vivint i la possible incorporació d'una mà d'obra autòctona que acaba essent irreal. D'entrada la possibilitat de tenir més opcions de tria i comptar amb mà d'obra autòctona es converteix en un escenari interessant per a les empreses que fins ara no havien viscut aquesta realitat, però el desenllaç d'aquesta situació esdevé en molts casos una situació frustrant i preocupant.

En alguns casos es desprèn un cert aire de revenja i de crítica cap al tracte que van rebre en el seu moment com a empreses amb una valoració molt baixa per part dels treballadors pel tipus de condicions laborals que oferien i amb el conseqüent abandonament que van patir en aquell context, en el qual asseguren no haguessin pogut desenvolupar les seves activitats i per tant en aquest nou context de crisi en el que existeix una hipotètica manca de treball, la mà d'obra autòctona està sota sospita.

L'any 2005 es despenia dels discursos dels empresaris una certa preferència per la contractació de persones autòctones davant les persones immigrades si això era possible. En aquests moments la situació difereix de l'anterior si tenim en compte aquestes reflexions anteriors a excepció d'aquells llocs de treball que per nivell de qualificació s'allunyen en moltes ocasions del perfil de les persones immigrades disponibles en el nostre territori.

5.2.3 . Sobre l'atractiu de Lleida com a societat d'acollida pels migrants

5.2.3.1. 2005 Lleida com a punt d'atracció (push)?

L'any 2005 es donaven factors específics i fonamentals com van ser, d'una banda, la darrera regularització extraordinària de persones immigrades.

I d'altra banda es donaven condicions de tipus coyuntural algunes i altres de tipus estructural que segons Mata, Domingo i Julià (2007) i també Allepuz et altres (2009) ho recollien d'aquesta manera :

1. El canvi demogràfic que ha experimentat el nostre país en les darreres èpoques , caracteritzat en l'actualitat per una estructura poblacional força envellida i que , per tant ha experimentat un descens gradual del nombre de població activa.

Si solo permitiésemos entrar a trabajar a los españolitos que viniesen, tal como está el mercado ahora mismo, si solo lo hiciésemos en esta empresa, no trabajaríamos, no tendríamos gente. Ahora mismo es así de claro, si todo el que entra tiene que ser español, no tenemos mano de obra para trabajar. (6GALRH05)

Absolutament impossible. La piràmide de la població en aquest moment està absolutament invertida. Recordo l'any 99 la gran dificultat per a trobar les persones necessàries per cobrir els llocs de producció (7GARH05)

2. Una millora substancial de la posició i fortalesa de l'economia espanyola , que situava el nostre país plenament en l'òrbita de països desenvolupats generadors de riquesa i, per tant demandants creixents de tot tipus de factors de producció (entre aquests de recursos humans). En aquest sentit, és freqüent la referència a l'antiga condició de país exportador de mà d'obra (i , per tant generador de fluxos emigratoris) i a l'actual condició de país receptor de mà d'obra (i , per tant , generador de fluxos migratoris).

També som dels pocs països europeus que creixem en el PIB , ho sabies? La immigració es concentra molt a Catalunya i això no és casual, és un fenomen purament econòmic. És una relació causa-efecte: ens fa falta mà d'obra i apareix mà d'obra que ve de països que estan pitjor que aquí; sempre ho veuràs així .(...)la injecció d'aquesta massa d'immigració és necessària perquè aquesta altra massa que hi ha preexistent nacional, també pugui seguir evolucionant en aquesta qualitat de vida que esperen (4GAG05)

3. La millora dels nivells educatius i el grau de formació de la població en edat activa, i més particularment, la dels efectius més joves, que produeix un canvi en les seves expectatives d'ocupació i retribució i àdhuc, reticències a ocupar llocs de treball que impliquen l'accés en el segment més baix del mercat laboral.

Cada cop hi ha gent amb més qualificació i certes feines no es volen fer (11GCRH05)

Els estrangers estan agafant les feines que ningú vol. L'excusa perfecta és dir que estan prenent llocs de treball. Però és que és fals, perquè primer agafaríem un espanyol, per idioma, per costums , per tot. Però no n'hi ha (6GALRH05)

4. La manca en el nostre país de treballadors-demandants d'ocupació-amb formació específica en determinades professions: soldadors, lampistes, sastres, camioners entre d'altres.

La immigració ens està omplint els forats que ens deixa la gent d'aquí, per exemple , en el nostre camp, el de la sastreria , s'està produint un forat perquè la gent jove no estudia això, no i hi ha una branca per aquí i aquest forat, aquesta gent el pot omplir bé. (16PTEXP05)

Nosotros lo que detectamos como en otros sectores pero en la construcción se detecta una falta de mano de obra nacional, eso es un hecho. Incluso mano de obra algo cualificada y en esto los apoyos que tenemos son un poco en la inmigración (16GCDF05)

5. L'extensió de les prestacions de l'Estat del Benestar, molt concretament , l'ampliació en la cobertura i durada de les prestacions i subsidis per desocupació.

però clar, amb el tema dels subsidis d'atur, etc, que jo no dic que no sigui un incentiu, però sí que és veritat que no ajuda al fet que hi hagi una mobilitat o un trasllat com sí fan aquesta gent que està disposada i que vénen de molt més lluny, potser per la necessitat perquè no tenen aquest tipus de subsidis,estic d'acord però ells es mouen i vénen aquí (3GARH05)

6. La coexistència de dos segments polaritzats en el mercat de treball: un estrat mitjà-baix, que demanda gran quantitat de mà d'obra poc qualificada i estacional i un estrat mitjà-alt , de dimensions més reduïdes , que demana treballadors qualificats

En aquest sentit les empreses argumentaven aquesta situació en base a diferents aspectes específics del teixit empresarial Lleidatà:

- a. L'existència, a les terres de Lleida, d'unes taxes d'atur molt baixes, pràcticament residuals o estructurals (per sota del 5%) , que impedièn , a la pràctica, la possibilitat de trobar persones a la recerca de feina en el mercat "autòcton".

Sense atur la gent autòctona no vé (10MGRG05)

Els immigrants tenen vida en un país que ofereix treball, però en un país que li sobra la mà d'obra ja no hi aniran els immigrants. Nosaltres seriem exportadors de mà d'obra si tinguéssim una taxa d'atur del 15% però la tenim del 4% (4GAG05)

Normalment el que està clar és que en sectors concrets d'aquí d'Espanya, els nacionals no et fan segons quins treballs i aleshores has de buscar gent de fora. Nosaltres estem en una zona on tenim atur estructural. Si demanes en un any 3000 o 400 persones no les trobes ni a la comarca ni a Lleida ni a Catalunya...(7GARH05)

Costava trobar gent perquè no hi havia atur però al vindre la immigració es va revifar una mica (9MARG05)

Si ahora me acuerdo que por lo que tengo entendido, en Lleida hay pleno empleo o sea que, puestos de trabajo a tutiplén, entonces los españolitos como tiene la opción pues más bien escogen donde van a trabajar, pero los extranjeros pues trabajan de lo que hay (6GALDP05)

- b. L'existència en les seves empreses, d'una part important de llocs de treball que anaven associats a unes condicions d'especial duresa o dificultat com poden ser, horaris, climatologia, esforç físic entre d'altres.

Són feines que els d'aquí no volen fer perquè són les més dures (8MAG05)

Sí jo crec que tancarem la campanya amb uns 6000 contractes i crec que seran 6000 estrangers (14PAGRP05)

Lo que está claro es que hay una faena determinada que no la cubrimos con gente del país y en Cataluña con el tipo de industria que hay como el

"escorxador" y demás pues cogemos gente para trabajar, hay faena y vienen porque la gente del país no la coge (3GARH05)

- c. L'existència a les seves empreses , d'una part important de llocs de treball que requerien poca qualificació o formació específica, alhora que presentaven poques possibilitats de promoció interna, ja que pràcticament no existien quadres de comandament intermedi. En la majoria de casos la proporció era de 80% de personal no qualificat i 20% de personal qualificat.

Gent per fregar plats, acaben d'arribar, primera feina que troben, poca formació (9MARG05)

Nosotros en principio, por el tipo contratación que tenemos, contratamos por medio de una ETT no, para seleccionar al personal y lo que vemos es que últimamente bueno para, para que te manden a un españolito pues, vienen diez de color distinto, de idioma distinto, todo distinto, o sea diez extranjeros por cada español como poco, o sea es exagerado, no se si es que esas empresas que el trabajo, que la gente considera trabajo basura, que es el de la ETT solamente se apuntan los que están necesitados de verdad que son los extranjeros y los españoles se dedican a, a escoger un poquito más donde van a trabajar y luego a la hora de entrar aquí a trabajar, pues los trabajadores extranjeros pues aguantan mucho más o sea, o les despides o difícilmente se te va, se te suelen ir después de que llevan ya un periodo más largo (6GALRH05)

- d. Els baixos salaris. Totes les empreses manifestaven aplicar les normes salarials subscrietes en els corresponents convenis laborals vigents en el seu sector, però reconeixien , tanmateix, que els salaris convinguts no acostumaven a ésser ni generosos ni folgats, sinó tot el contrari, molt ajustats per cobrir totes les necessitats i despeses que la vida diària comportava.

Estamos hablando de un sector, pues para que nos vamos a engañar, los sueldos no son muy millonarios ni mucho menos, son sueldos normales de peón, lo que te puedes encontrar en cualquier fábrica, pero bueno, no son sueldos muy a muy abultados, entonces la gente del país, hay poca gente del país (6GALRH05)

Si la retribució fos interessant podríem dir, tindríem gent del país per treballar, però la retribució que tenen aquestes feines és normal que les agafin els immigrants (7GARH05)

- e. El creixement que ha experimentat l'empresa en qüestió en els darrers sis anys. Així molts dels empresaris entrevistats feien referència al fort creixement en facturació i en producció que havia experimentat la seva empresa des de l'any 2000 fins al moment, normalment fruit d'una aposta empresarial pròpia i del bon moment pel qual passava l'economia Espanyola.

Aquest creixement ara no és tant però fa 4 o 5 anys hi va haver un creixement molt fort de 200 persones perquè l'empresa es va marcar un creixement del 10%, teníem necessitat de mà d'obra (7GARH05)

- f. Un cert canvi sociocultural en l'anomenada cultura del treball o cultura de l'esforç dins de la població en edat activa espanyola, fruit de la combinació d'alguns dels paràmetres abans esmentats, i que portava a l'existència d'una major distància entre els valors i els comportaments que l'empresari esperava dels seus treballadors i els que, al seu parer, aquests mostraven en el lloc de treball.

La gent no vol treballar per les condicions de la feina, la gent de fora és més disposada i complidora per les seves necessitats (17PRP05)

La gent és molt reacia a sortir al carrer, hi ha un problema d'imatge (10MGRG05)

En l'actualitat si no tinguéssim gent immigrada no podríem treballar. La gent jove fuig (9MARG05)

La propia ciudad no tiene mano de obra, creo que es el sitio con menos paro de España. Supongo que hay un buen nivel de vida, hay empresas y luego no queda mano de obra poco cualificado. La gente tiene un nivel cultural y de estudios que va con la evolución del país y accede a puestos de mayor cualificación (1GCDF05)

Podem dir que l'any 2005 Lleida era un territori idoni per a assolir un lloc de treball a nivell de peonatge a qualsevol dels sectors i activitats més destacats del teixit empresarial lleidatà si tenim en compte la coiuntura abans esmentada. També ho era per a professionals especialitzats en sectors que a Lleida no eren tradicionals a nivell de formació professionals o no eren sectors amb un atractiu suficient per la població autòctona.

Totes aquestes circumstàncies van provocar que l'any 2004 a Lleida la immigració creixés un 39% que d'alguna manera estava donant resposta a aquesta realitat exposada. Tot i així no existia una consciència col·lectiva per part del teixit empresarial d'aquesta situació. Aquesta manca de perspectiva es resumeix en aquest diàleg breu amb tres persones entrevistades d'una de les empreses en el moment d'informar de la notícia que acabava de sortir al Diari Segre³² aquell mateix dia:

Claro, lo primero aunque te beneficies o te venga bien para lo que es , lo primero preocupante (6GALG05) Dices esto es una invasión (6GALRH05) Tardamos setecientos años en echarles y en un año casi están todos aquí o sea que...(6GALDP05)

El discurs de les empreses sumat a la realitat de les estadístiques pel que fa a l'augment de la població immigrada al territori demostren de forma clara l'atracció que tenia Lleida com a oportunitat per a treballar i per a instal·lar-se amb bones perspectives de futur. No podem oblidar al mateix temps que l'any 2005 es produïa el darrer procés de regularització que s'ha realitzat a L'Estat Espanyol en els darrers anys, que també s'ha de veure com una oportunitat afegida i per tant un nou factor d'atracció de persones que estaven en altres comunitats autònomes o països veïns i van aprofitar aquesta coiuntura per a assolir la seva primera documentació .

³² Segons el diari Segre del dimarts dia 19 de juliol de 2005: " El proceso de regularización se salda con 5.550 admitidos en Lleida ". "El 90% de expedientes favorables".

5.2.3.2. 2011 Lleida com a territori d'atracció o expulsió (push o pull)?

L'any 2011 ens trobem amb una realitat que és herència immediata d'aquella coïntura que es va produir a finals del 90 i principis del segle XXI. La coïntura ha canviat radicalment en aspectes fonamentals que poden mantenir a les terres de Lleida com a focus d'atracció o ans al contrari pot esdevenir un territori hostil per a la immigració.

En aquest sentit caldrà escoltar l'opinió de les pròpies persones immigrades com a protagonistes i actius principals d'aquesta història, en el proper capítol, però cal saber quina és la visió que les empreses tenen en aquests moments de les terres de Lleida com a societat d'acollida i suposadament atractiva per a les persones nouvingudes des d'una expectativa ocupacional.

a-La crisi com a eslogan

Algunes empreses plantegen l'efecte boomerang que la paraula crisi està suposant a nivell simbòlic per a la població i per a l'economia, encara que fins a cert punt, aquesta crisi no és compartida o viscuda de la mateixa manera per totes les empreses.

Ha habido cambios en el sentido que no se está contratando tanta gente como hace 5 años, era otro momento económico, había un boom, en todos los ámbitos empresariales, daba pie a la creación de nuevos puestos de trabajo y ahora ha habido un estancamiento; la política de la empresa ha sido no despedir gente, los que estaban con contratos temporales, realizar unas no renovaciones para quedarnos con el personal estable y cambiar el temporal. (...)Igual se ha contagiado del propio sistema, del día a día, si todas las noticias son negativas...la persona que llegaba de fuera en el 2005 iba con un sentido más optimista, el país también era más optimista y la gente llegaba de otra manera; ahora poca gente llega, y la que está lo está viendo todo de una manera muy negativa (5GALRH11)

En sectors com els de la construcció la crisi és molt més acusada i la seva valoració més categòrica.

Absolutament !! ha disminuït, crec que estem, bueno no, estem sobre les 40 persones immigrades, per dos factors: un, es que quan hem tingut que fer reducció, s'ha fet reducció per la última gent que va entrar; per tant, l'onada immigratòria va començar a entrar a principis del segle, devia començar al 2002-2003, arribant al seu màxim al 2007 amb lo qual hem tingut que fer reducció de plantilla, lògicament, bueno, segurament, els que s'han vist més perjudicats, la última gent que va entrar, són els primers que han sortit i molts d'aquests són població immigrada (2GCCD11)

La paraula crisi s'ha instal·lat en els discursos empresarials de forma clara i s'encomana a tots els àmbits de la vida social, provocant una negativitat i una augment de la por col·lectiva que pot fer emergir amb força la idea de Beck pel que fa a "la sociedad de las cabezas de turco". La por i la incertesa augmenten la sensació de risc i poden crear un ambient hostil per a les persones nouvingudes i deixar de sentir-se atrets per aquest territori.

b- La no atracció de Lleida per a la gent qualificada

El teixit empresarial de Lleida encara que esgrimeix molts esforços per a professionalitzar-se i especialitzar-se, essent el paradigma més immediat, el parc tecnològic i agroalimentari de Gardeny. Segueix patint la manca d'atracció per professionals qualificats provinents d'altres països comunitaris i extra-comunitaris que les empreses que requereixen mà d'obra qualificada pateixen.

Suposo que d'alguna manera, com a persona immigrant, si abandones el teu país i tens una qualificació, uns estudis, Espanya tampoc és dels primers països que optes, suposo que hi ha gent que es per la parla, per la serietat de cultura , però llavors els interessa més un Madrid o un Barcelona que Lleida, i llavors això et va reduint, reduint, i evidentment que arriba gent aquí, com aquesta noia xilena que et deia, però amb comptagotes (12MIRH11)

Paradoxalment Lleida necessita pel seu tipus d'activitat econòmica, un gruix molt important de mà d'obra no qualificada per a poder produir sense problemes i portar a terme l'activitat econòmica a cada moment. Això provoca una certa contradicció entre el que es voldria i el que realment es necessita. És cert que la població Romanesa és la més present al nostre territori i que aquesta té un nivell de qualificació professional mitjà, però paral·lelament la població subsahariana augmenta la seva presència al territori de forma lenta però constant. En aquest cas la formació que aporten i el grau de professionalització és generalment molt baix, com hem pogut constatar al capítol anterior.

Cal dir en aquest sentit que inclús les persones arribades a través de la contractació en origen via contingent procedents de països com Romania que al principi responien a les expectatives dels empresaris, els mateixos empresaris argumenten que el nivell professional de les darreres persones arribades ja no estava a l'alçada de les expectatives creades.

c-La idea i la invitació al retorn³³ ?

L'empresariat es comença a trobar davant d'una nova situació , com és el retorn de persones que havien arribat amb moltes il·lusions i que havien tingut un recorregut laboral i personal positiu, però que la crisi i les seves conseqüències requereixen mesures que fins ara eren impensables.

Gente que tenemos en la empresa, están solicitando información , porque han visto que aquí no hay futuro, por diferentes motivos , por temas personales, o familiares les hace ver que tienen que volver a su país de origen, esto si que lo hemos encontrado, no son la mayoría, igual son tres cuatro personas (5GALRH11)

³³ Retorn voluntari de persones immigrades als països d'origen .El Programa de Retorn Voluntari de persones immigrades des de Catalunya als seus països d'origen (PREVICAT) és un recurs destinat als serveis socials dels ajuntaments i altres entitats públiques i privades sense afany de lucre.El Programa proporciona ajuda econòmica a aquelles persones estrangeres immigrades en situació de vulnerabilitat que desitgen retornar al seu país.La Direcció General per a la Immigració gestiona aquest programa mitjançant dues organitzacions: l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) i Creu Roja Barcelona

han marxat gent immigrant per alguns factors, alguns perquè han tornat al seu país , és a dir quan va començar la crisi els primers treballadors que van plegar voluntàriament van ser immigrants que se'n van tornar a casa seva. Nosaltres tenim molt poca gent de l'Europa de l'Est la major part de la immigració provenia del Magreb; La immigració de l'Europa de l'est que teníem aquí fonamentalment ucraïnesa i romanesa molts d'ells van marxar al seu país perquè s'estaven generant llocs de treball amb lo qual van ser els primers que van marxar, després amb la crisi van marxar voluntàriament gent del Magreb, no tants...

Els primers que van marxar voluntàriament van ser Ucraïnesos, es va donar la paradoxa que la majoria dels que van arribar aquí eren de la mateixa família, teníem treballant una dotzena o una quinzena, germans, tiets, cunyats, uns els hi havien dit a l'altre, suposo que devien millorar les condicions de vida del seu..... el que feia de patriarca (sense exercir cap dret ni cap rol) però el primer que va arribar que va començar a portar la família va dir, escolta, nosaltres ens en tornem i aquests van ser els primers que van marxar i se'n van tornar gairebé amb bloc al seu país. Després van marxar alguns romanesos que ficaven a sobre de la taula, mira, ens passa això, alguns deien que la seva família no s'havia adaptat al seu país i que creien que com que venia una crisi, ficats a passar una crisi, millor passar una crisi a Romania perquè com a mínim es coneixien l'entorn. Això va ser a l'inici de la crisi, a finals del 2008 (2GCCD11)

Es posa de manifest que les persones que més han optat per aquesta via, en primera instància, han estat persones procedents de països de l'Est que van arribar amb moltes expectatives i que consideren que si no hi ha treball , s'han de desplaçar a altres llocs o tornar al seu país d'origen.

Suposo que es formaran, uns altres estaran a l'atur, uns altres se n'aniran al seu país i després tornaran. Per exemple jo vaig estar al Caixa Forum de Barcelona i els països com Polònia, Romania, Txecoslovàquia tenen prevista una inversió molt forta per part de la comunitat europea, són països que estan molt desenvolupats i que necessiten moltes infraestructures. Molts d'ells que estan aquí ens ho diuen, que quan es recuperi una mica l'economia del seu país tornaran cap a allí. Els europeus marxaran (11GCDF11)

Des d'altres sectors com l'agricultura s'insisteix en la idea de la contractació a través de contingents, entenent que és la manera d'assegurar un treball a la persona immigrada i al mateix temps una manera d'evitar una immigració de tipus familiar³⁴.

Al seu país; vindre, la idea que sempre he tingut jo i es la que he venut als meus treballadors, es que ells el que han de fer es vindre, treballar, agafar els diners i tornar cap a casa amb la seva família, perquè es casa, es el seu territori i si algú ha de salvar el seu país, l'han de salvar ells, si tothom marxa del seu país el seu país també perd, i per fer caixa es de la manera que ho poden fer; aquest xaval que tinc jo durant 7 mesos de Colombià, a la llarga se li fa dur, son 7 mesos aquí, va marxar el vint i pico de novembre i el dia 1 de maig tornar a estar aquí, es un període molt curt el que esta amb la seva família i els seus fills, però arriba un moment que es la manera de fer diner, ell quan esta aquí el que fa es estalviar, tot el diner que es guanya aquí es

³⁴ Sayad (2010) distingeix entre immigració de treball i immigració de població que es converteix en familiar. Segons l'autor la immigració de treball sempre s'ha donat abans que la primera i d'alguna manera considea que no va unida a la integració ja que no té aquesta finalitat, en canvi la immigració de població, és a dir de famílies que es volen establir en un territori es dona en una segona etapa i sí que té connotacions en relació a la integració.

converteix en molt diner. Tinc l'exemple a casa també, colombià que esta estable aquí a Espanya, que li passa, que no te mai un duro, perquè? A vegades em fa osti que razon tenias cuando me decías lo que me decías, perquè jo li deia si us quedeu a viure aquí, amb lo que cobrereu ,estareu a la voragine del país, i us passarà com nosaltres, que us fareu un fart de treballar i a final de mes estareu nets, com ens passa a tots, perquè viure aquí es car, la meva idea sempre havia set aquesta i es la que intentava inculcar als meus treballadors, vosaltres veniu, guanyeu els diners i retorneu al vostre país, que amb aquests diners al vostre país podeu fer molta cosa, i n'hi alguns que ho han fet (14PAGP11)

L'empresariat i l'administració plantegen cadascú amb les seves competències la idea i la invitació al retorn com a forma de reconduir els fluxos migratoris. En el cas de l'empresa la idea del retorn va molt lligada en ocasions a la idea de la filosofia de la contractació en origen i en el cas de l'administració com a forma de regular els fluxos migratoris en temps de crisi a partir de l'oferta directa per a realitzar un retorn inclús amb un suport econòmic per part de l'administració.

En el cas d'alguns empresaris la proposta del retorn és clara i oberta , en altres casos es limita a fer una observació i descripció d'una realitat evident i que el temps ja determinarà que és el més adequat en cada cas atenent als esdeveniments futurs. Són poques les empreses que no es plantegen aquest retorn de les persones immigrades tanmateix són aquelles que realment encara les necessiten per a poder desenvolupar la seva tasca sense dificultats.

d-Conflicte social a la vista ?

L'empresariat manifesta obertament que vol evitar el conflicte que d'una banda s'està apoderant de l'opinió pública a nivell local fruit de l'atur i de la competència pels mateixos llocs de treball que fins ara no s'havia produït i d'altra banda existeix una creixent preocupació per l'opinió pública que s'està generant des dels partits polítics, especialment en el període electoral que s'aproxima.

El que volem el que el poble i els seus voltants no tinguin conflictivitat. És més fàcil que treballi aquí algú que viu aquí que al poble de la vora. Tothom que estigui disposat a venir a treballar aquí a aquesta zona, la nostra política sempre serà la mateixa. Sempre proximitat (7GARH11)

Com serà la immigració en un futur aquí a l'estat espanyol, no ho sé, a mi em fa molta por, em fan por els nacionals, no els estrangers, partits com el partit per Catalunya que en aquestes eleccions municipals crec que treu desencant de la gent, aprofitaran aquest desencant per treure bons resultats en poblacions que jo considero que no els votaran perquè siguin racistes , els votaran perquè els has posat la por al cos, a la religió, al terrorisme , al immigrant, a lo nou; aquí es vincula massa l'immigrant de religió , procedència islàmica amb el que pot ser una bomba a casa teva.Com ho hauran de fer, no ho sé, crec que els governs no ho han fet bé, quan els necessitàvem portar-los i ara ningú sap que fer amb ells , fins i tot el llenguatge d'ells i nosaltres és un llenguatge perillós i s'utilitza amb molta naturalitat i l'acabem utilitzant tots és una manera d'entendre'ns, com s'acaba amb ells i nosaltres és una cosa que s'ha de fer des d'altres

instancies , i no crec que hi hagi ningú amb prou mires preparat per lidiar amb això; el que ens podem trobar és una revolta social, no entenc perquè no ha sigut, poden haver dos revoltes socials: una demanant feina lligada a una segona, que no hi ha feina perquè hi ha immigrants , aquesta seria una guerra, una guerra de guerrilles (2GCCD11)

La por al conflicte producte de la manca de treball sumada a l'efecte crida que suposa en temps de crisi del treball agrícola és una altra de les preocupacions del sector empresarial, especialment de l'agrícola. Aquesta situació genera un tipus de conflictivitat a nivell molt local en zones rurals que en èpoques de campanya agrícola pot arribar a ser molt intensa.

Si, no et diré al 100% , perquè això és molt difícil, perquè sempre hi ha el típic i sobretot quan teníem aquests campaments incontrolats al Baix Segrià, i tota aquesta història, i amb molta aflluència de gent, l'any passat també en vam tindre un de campament entre la zona d'Alcarràs i Torres, però va ser un campament molt controlat, pràcticament el 80% de la gent que hi havia, eren gent que tenien papers, era un problema d'immigració de gent que no tenia feina i van agafar la motxilla i va anar a veure que podia trobar, es va controlar una miqueteta i eren poques persones, el problema es quan en aquests campaments et fiquen 300-400 persones, allò es un desastre; allò s'havia arribat pràcticament a eradicar, o era molt poquet el que existia, ara en aquests moments potser no hi ha campaments, ni històries, però si qüestions personals, especuladors d'aquests que tenen una família de quatre persones que et poden vindre a collir, diu mira, voleu vindre? Si, però el preu es aquest (14PAGRP11)

La situació actual provoca en molts casos que un conflicte latent però controlat per una multiplicitat de factors, pugui emergir amb força, al voltant de la lluita pels llocs de treball. El conflicte apareix quan s'ha de lluitar per aconseguir satisfer necessitats i la competència entre grups i persones per aconseguir-ho. Com diu Ross (1995:273), existeix una cultura del conflicte que es refereix a "las formas complejas con las que las instituciones ,prácticas y normas de una sociedad, producen un patrón de conflictividad, esto también incluye ideas culturalmente compartidas sobre objetos e intereses de valor, sobre los modos de conseguirlos y materializarlos , sobre las adecuadas respuestas a las acciones de otros que buscan los mismos objetos e intereses y sobre pasadas experiencias que sean relevantes para la comprensión de la conducta conflictiva".

Les empreses comencen a plantejar-se per primer cop la seva responsabilitat amb el territori a l'hora de prendre decisions pel que fa a la política de contractació sigui del tipus que sigui. L'any 2005 no era necessari fer aquest plantejament degut a l'amplia oferta laboral existent.

e-Tot i així "Mantenint l'atractiu de les empreses"

Tot i que la crisi és una realitat que ha provocat canvis a les empreses, aquestes no es resignen a deixar-se engolir per la situació, ans al contrari, es comencen a produir processos de reflexió interns per a optimitzar el màxim els recursos existents i entre ells els recursos humans. Dins d'aquests recursos humans es troben inevitablement les persones immigrades amb les seves capacitats i habilitats que molts cops no s'han valoritzat suficient.

Es un tema pendiente pero se está logrando el hecho de las diferentes culturas que pueda haber, los trabajadores , gente que es de fuera del país, que puede tener

culturas diferentes, que puede tener maneras de vivir diferentes; se está analizando, también para saber lo que tenemos dentro (5GALRH11)

L'atenció específica a les necessitats que tenen les persones immigrades relatives a la seva condició jurídica i legal particular, ha portat a les empreses a establir mecanismes i dispositius de suport de diferents tipus.

Amb els immigrants fem de tot. Aquesta gent arriba aquí i es troben perduts, aquí un dels nostres treballs es fer-los de gestoria. Els ajudem a tramitar els reagrupaments, a renovar targetes, homologació de títols (7GARH11)

Vam incorporar a la plantilla una treballadora social per a ajudar a integrar tota aquesta gent , els ajuda a buscar escoles, reagrupaments familiars, ajudes etc...Volem ser la seva família aquí, tu ens ajudes nosaltres t'ajudarem. (6GALG11)

En aquell moment vam decidir fer una fundació, destinem una part dels beneficis de l'empresa a fer , a donar ajuda als nostres treballadors o ex-treballadors , recentment per ex., com a finalitat d'aquestes ajudes, sobretot en l'àmbit mèdic treballadors que han tingut un problema de salut hem pagat les seves operacions o medicaments, en l'àmbit educatiu, ajudar-los amb els estudis si algun dels seus fills podien accedir a carrera universitària i els seus pares no s'ho podien permetre o repatriar cadàvers (...)perquè això es una altra cosa que passa a aquest país la burocràcia no es la mateixa per un nacional que per un estranger, això si que ho hem vist molt, no era el mateix que anessin ells a fer els papers que els acompanyéssim nosaltres , canviava al cent per cent (2GCCD11)

Les empreses grans i les mitjanes que han pogut realitzar un procés de reflexió amb el pas dels anys, que es troben immerses en processos de reorientació, reestructuració i de canvi constant i que compten en les seves plantilles amb un nombre significatiu de persones novingudes, han iniciat un camí cap a la Responsabilitat social empresarial com a forma d'afrontar els reptes actuals. Aquestes accions són molt variades i aglutinen una diversitat de sensibilitats que van des de lo social, passant per la salut, l'educació, la cultura fins la participació social.

5.2.2.3 Reflexió final

L'any 2011 presenta una coïntura força diferent a la del 2005 en la que la paraula crisi s'ha incorporat a tots els discursos possibles i existents a la nostra societat. La crisi s'ha convertit en l'eslògan que obre totes les notícies, converses i debats, sigui quina sigui la temàtica de fons.

D'alguna manera la crisi és l'argument que justifica qualsevol situació que afecti a les persones immigrades i a la seva inserció sociolaboral. S'ha produït una transició de territori d'acollida i d'atracció a territori de permanència i resistència a la crisi . Sembla clar que tots assumeixen que els primers que han patit les conseqüències d'aquesta crisi han estat les persones novingudes per diferents raons. Gran part d'aquestes són degudes a la reducció de necessitat de mà d'obra per realitzar tasques de peonatge a les activitats més habituals a les terres de ponent. La manca de formació i la dificultat per reciclar aquest gruix de treballadors fa que s'afronti la seva situació d'una forma molt escèptica i amb poca complicitat per part dels empresaris.

Les reflexions i propostes relacionades amb el retorn han aparegut amb força en els darrers anys i l'empresariat ho troba raonable atenent a la demanda i oferta del mercat de treball. Des de la vessant empresarial no queda espai pel romanticisme ans al contrari es planteja amb fredor i racionalitat la situació de les persones immigrades com a mà d'obra del passat i si s'escau del futur.

Davant la crisi augmenten les actituds xenòfobes i racistes en general provocant respostes socials de rebuig i de confrontació amb les persones nouvingudes. D'aquesta possible conflictivitat sorgeixen algunes inquietuds empresarials que poden afectar de forma directa a les persones immigrades i la seva inserció sociolaboral.

De la discriminació positiva cap a les persones immigrades i la seva integració així com de la facilitació per contractar en origen, afavorir reagrupaments familiars, entre altres aspectes, s'ha passat a la por a la crítica social per part de la població autòctona a les empreses.

L'any 2005 no existia aquesta competència directa entre població autòctona i nouvinguda i com deia Rodríguez Cabrero (2006) es donaven circumstàncies que feien pensar que les persones nouvingudes no prenen el lloc de treball als autòctons atenent a les taxes d'atur que van disminuir molt significativament en el cas de les persones autòctones, al torn que augmentava progressivament en el cas de les immigrades.

Tot i aquest escenari de crisi i incertesa, existeixen empreses que fan front a la crisi amb propostes innovadores que afavoreixen els seus treballadors i per tant a les persones nouvingudes tanmateix gran part de les empreses que realitzen accions que podem anomenar de responsabilitat social compten amb un gran nombre de persones immigrades a les seves plantilles. Encara així els empresaris argumenten que fan aquestes accions no per tenir persones immigrades a l'empresa sinó que ho fan per tots els treballadors en general. Es segueixen resistint a associar la política laboral a la presència o absència de persones immigrades.

5.2.4. Sobre el marc legislatiu

5.2.4.1. 2005 El constrenyiment legislatiu

Aquesta era la interpretació que es podia fer de les aportacions de les persones entrevistades l'any 2005 i quedava reflectida de diferents formes amb argumentacions molt diverses.

En primer lloc calia posar èmfasi en el nivell de coneixement que mostraven les persones entrevistades en relació a la legislació que afectava o podia afectar a la contractació de persones immigrades. Cal dir que existia un coneixement en gairebé tots els casos de diferents aspectes de la legislació, encara que de forma parcial en la majoria dels casos. Es tenia un coneixement molt lligat a l'experiència concreta viscuda de forma particular en cada cas.

Acostumo a estudiar allò que em fa falta però tot el tema de la legislació sobre la immigració que és una cosa de política, no m'ha preocupat molt mai. Aquí des del punt de vista de contractació no m'ha preocupat mai perquè tots tenen permís de treball. El responsable de personal s'encarrega que tinguin els papers en regla quan es contracten (4GAG05)

Vam arreglar els papers a un parell de persones perquè familiars seus treballaven a l'empresa (9MARG05)

El coneixement de la legislació vigent en aquells moments es podia considerar elevat ja que es tractava d'un context de necessitat de molta mà d'obra i per tant aquesta, com ja hem comentat amb anterioritat, era en gran part de procedència estrangera, amb la qual cosa els requeriments legals apareixien de forma continuada. Aquest contacte amb la legislació posava de manifest la burocràcia que això comportava, essent viscuda com un obstacle i una retard en la contractació.

Ahora en Aragón he contratado a un ingeniero polaco y si que he tenido que seguir un proceso, porque es chocante que quieras contratar a esa persona y no es automático porque tienes que seguir una serie de formalidades. Tienes que ir al paro a pedir al ingeniero con el perfil que tu quieres y si en un plazo no te viene ninguno puedes ir a contratar a un extranjero, es lo que conozco yo de esta experiencia, pero no somos gente que hayamos tenido mucha experiencia con la legislación, no tenemos una opinión cualificada (1GCDF05)

Clar, el que passa és que aquest coneixement el tenim centralitzat dins del sindicat i quan nosaltres demanem una persona, ja ens ve amb tots els requisits i el pagès no fa absolutament res, està tot fet (14PAGRP05)

La segona qüestió generalitzada era el compliment de la legalitat per part de totes les empreses entrevistades.

Sí, tots estan legalitzats. Aquí a nivell de fàbrica de pinsos tenim el tema de la ISO, funcionen els cercles de qualitat (4GAG05)

jo és que crec que les empreses grans no tenen personal... sense... il·legal. Jo crec que no, nosaltres no en tenim cap, almenys que es sàpigui . Bé amb papers falsos ens pot passar a tots, però la culpa no és nostra, la culpa és de la persona que ens ha enganyat (6GALG05)

Penso que no ens ajustem a la necessitat que hi ha, hi ha molt treball. S'està utilitzant una mà d'obra que en realitat no és correcta com s'està fent. No pot ser que les empreses que complim amb tota la legislació, la competència no sigui la mateixa, no juguen tots al mateix joc (3GARH05)

Nosotros controlamos que tengan bien los papeles pero el tema de legalizarlos y demás no lo hacemos. Como empresa no nos afecta, no sé cómo explicarlo. Nosotros necesitamos una persona, vamos al mercado de trabajo y si esta persona viene con todos los documentos, papeles... lo contratamos y ya está, no participamos en el proceso anterior (1GCDF05)

Pel que fa la legislació la coneixem, i la nova llei no ens afecta. Només tenim gent amb papers. És una bogeria tenir gent il·legal tant pel que fa els costos que pot tenir per l'empresa com pel que suposa d'actuació contra els drets humans (2GCCD05)

Quan es parlava de l'agricultura aquesta consideració quedava en entredit fins i tot per part del mateix col·lectiu d'agricultors.

És probable, és molt senzill d'explicar. Aquí el problema és que el Ministeri de Treball no coneix el sector agrari i de vegades et dóna la sensació que no volen saber res. Planifico la campanya però jo no sé quanta producció tindrà i llavors de vegades has d'aconseguir a gent i no saps d'on treure-la. La idea dels allotjaments col·lectius era aquesta, que en cas de necessitar a algú en la recollida de fruita, entren uns altres i el que hem de fer és altes, baixes... i això em suposa diners així que el que faig és anar a la plaça i agafar-me a un parell de subsaharians (14PAGRIP05)

Una de les qüestions de debat més habituals es referia a la complexitat que suposava contractar una persona immigrada extra comunitària.

Absolutament caòtic, la tramitació de documents via nominativa trigava de vegades 9 mesos i unes altres any i mig. Aquesta persona podia esperar aquí o al seu país, però no treballaven il·legalment. Ara sembla ser que en 2 mesos queda solucionat. La intervenció del govern espanyol al mercat de treball ha de millorar aquest canal. Quan el mercat de treball funciona d'una manera ordenada, deixa d'entrar-te gent desordenada (7GARH05)

No, no afavoreix, a l'empresari no, la llei d'estrangeria, legalitzar a un estranger és molt complicat, i molt dificultós, i el tema per exemple de taxes, jo et parlo des del punt empresarial i quotidià meu, el tema de l'estranger la veritat que fredament, pots dir doncs una de les raons per no contractar al personal estranger, aquesta una mica en contra meua perquè em dóna més treball, que un treballador espanyol, perquè? Perquè, el permís de treball, has d'estar pendent que no et colin cap que sigui falsificat, després el tema de renovacions, que si has de pagar unes taxes has d'estar pendent que tinguin tots els papers en regla, o sigui dóna molt més treball un treballador estranger que un d'espanyol i a més no és que estiguem parlant de molts diners però home, si parles de vuitanta persones a setanta euros i escaig la renovació de permís de treball doncs, estem parlant de molts diners. Jo fa gens he fet la renovació de papers, de no sé exactament quants però, m'ha costat mil euros, la renovació de tots, llavors, igual un a un a poc a poc dius són setanta euros, però... es nota (6GALRH05)

En aquells casos que la necessitat de contractació era continuada i imprescindible, la càrrega burocràtica es convertia en una tasca de dedicació gairebé exclusiva. El cas que exposem a continuació il·lustra clarament el sentiment i la càrrega que suposava aquesta tasca per una persona responsable dels recursos humans d'una gran empresa amb molta necessitat de contractació de mà d'obra estrangera.

A veure, nosaltres contractem sempre persones que ja tenen papers, no ho arreglem, conec una mica la llei, perquè ha estat molt comentada de cara a la regularització de cara als tres mesos que són a punt d'acabar que van acabar ahir(...)que l'empresa no pot tenir un cert nombre de treballadors estrangers, ho té bastant controlat també, pel tema que hagin empreses que es puguin dedicar el que és a fer papers de treball falsos, o que el seu negoci sigui aquest, a part d'això, per fer papers inicials del treball l'empresa ha de pagar cent vint i escaig euros, el treballador ha de pagar en conceptes de taxes, llavors això vulguis o no i a part dels cent vint i pico euros, això et comporta que has d'anar a estrangeria, has de fer unes cues que igual et pots estar tot el dia fent cua, truques per telèfon, no t'agafen el telèfon, no hi ha molt assessorament per la seva banda, tot problemes, que si certificat que no tens deutes amb hisenda, certificats que cotitzes a la seguretat social per tots els treballadors, et demanen un munt de coses, llavors l'empresari, doncs lògicament o et dediques exclusivament a fer això, o un treballador espanyol que t'entra per la porta simplement amb el DNI ja pot treballar,

com a molt si no ha treballat mai, li has d'afiliar a la seguretat social, però això són deu minuts, baixar un moment a la tresoreria, en canvi un estranger, poder contractar un d'inicial que no tingui papers, és anem, és gairebé missió impossible, i després quan els caduca el permís de treball, em sembla que, no recordo molt bé la vigència que té, em sembla que és un any, no ho sé, llavors ha de renovar papers, la primera renovació simplement, les altres no tenen cap taxa a càrrec de l'empresa ni del treballador, però la primera renovació sí, i has de pagar i després el treballador ha de pagar una altra taxa i no sé exactament perquè jo aquesta part com no la veig.

Llavors què passa? que al meu m'arriba un paper, de l'estranger i em diu, "se li ha concedit la renovació, pagui vostè aquesta taxa", haig d'anar al banc, pagar la taxa, portar el resguard, portar-ho a estrangeria, fer la cua de les dues hores, donar-los el paperet que m'ho segellin, després de vegades amb el tema de renovacions també, et poden demanar un certificat que no tens deutes amb hisenda i jo és que aquesta setmana he tingut una mica de moviment amb el tema d'estrangers, per això el, ho tinc més recent, llavors arriba un moment que dius, jolines és que perquè em treballi un estranger haig de dedicar tot el matí, que si falta un paper que si ara tornen a anar a estrangeria, que si ara vas la teva...és un, una mica complicat (6GALRH05)

Tot i la burocràcia existent en aquells moments, es posava de manifest que era una pràctica habitual per part de les empreses, fruit de la necessitat que es tenia de mà d'obra. Algunes de les queixes anaven en aquesta direcció.

Fan passar massa al davant a l'empresari. Has de fer passos i tràmits burocràtics que no tenen sentit (10MGRG05)

Critiquem la llei pel que suposa de greuge per a nosaltres, la política de reunificació familiar és molt lenta i no sempre s'aconsegueix portar les persones que volem (2GCCD05)

Si la persona ja està aquí, la persona no hauria d'anar al país. S'hauria d'agilitzar els tràmits i simplificar (17PRP05)

Aquesta queixa generalitzada contrastava amb el fet que en aquella època s'estava produint un nou procés de regularització, l'objectiu de la qual era precisament facilitar la contractació de persones que fins aquells moments resultava impossible fer-ho i d'altra banda s'estava realitzant contractació en origen de forma habitual des de diferents sectors. Es despenia d'aquesta situació una manca de coordinació de les polítiques migratòries i de les polítiques econòmiques que van generar un augment de persones novingudes disponibles molt elevat i aparentment sense control.

Una altra consideració a destacar, era la por a realitzar una contractació a una persona que els portés problemes a posteriori per haver comés frau en l'ús dels documents.

Si fa dos anys, que està amb nosaltres, a més, una persona que ja porta temps, vénen els mossos i diuen que aquesta persona ha falsificat els papers, que realment no és portuguesa sinó que és de Guinea Equatorial o de no se on, és un noi de color, però bé estan en això. L'hi van portar, parlo amb el jutge i ara de moment està pendent, però de moment a tots efectes és legal aquest noi mentre un jutge no digui el contrari amb caràcter general és legal (6GALG05)

Ens afecta moltíssim, quan ens ve gent que no té els papers en regla, és un procés lent. Hi ha vegades que amb alguns problemes et sents una mica desemparat (3GARH05)

Ens vam trobar amb una persona que tenia el permís de treball amb una altre nom. Això és un company que es ven el permís de treball (11GCRH05)

Un altre tema que mereixia una consideració especial era la contractació en origen i els avantatges o desavantatges que els diferents sectors empresarials hi trobaven.

L'agilitat en la tramitació dels documents és el que fa falta millorar. S'ha millorat molt des dels últims 3 o 4 anys, però sempre és millorable. Crec que seria millor que hi hagués una oficina de l'INEM a cada país (7GARH05)

El que hem vist és que hi ha un enorme avantatge a contractar amb origen a persones del propi sector i això ho hem trobat a Romania. Ara estem contractant bastant a gent de Romania que provenen del nostre sector que aquí és impossible trobar. Aquestes persones tenen una adaptació ràpida i a més una llarga estabilitat (7GARH05)

Vam intentar contractar en origen a Colòmbia i tot eren problemes i vam desistir (10MGRG05)

Contractem en origen a persones familiars dels treballadors que ja tenim, per afavorir aquesta política. Creiem que els contingents basats en la reunificació familiar ajuden a la capitalització del país (2GCCD05)

Poder triar la persona a contractar és una demanda que garantia l'estabilitat i la tranquil·litat de l'empresari. En l'estudi d'Allepuz et al (2009) s'exposa la visió de la contractació en origen per part de l'empresariat i en destaquen tres aspectes, d'una banda la possibilitat que ha donat, de fer front al creixement econòmic d'aquells moments, en el sector agrari ha disminuït considerablement la inseguretat i conflictivitat a les zones rurals i finalment es reconeix com una manera de fer front a la immigració irregular a través de l'arribada de treballadors amb papers des del seu país d'origen.

Altres valoracions empresarials relatives al marc legislatiu vigent, feien referència a la petició de l'enduriment de les condicions d'accés a la residència i treball per part de les persones nouvingudes en situació d'irregularitat.

La llei ni me l'he llegit ni he passat a valorar-la, la qual cosa si entenc és que, pels quals estem en aquest país més els que han vingut de fora no estaria bé fer una entrada indiscriminada. Entenc que perquè un país funcioni amb un nivell de convivència bo és important que no vingui molta gent que acabi constituint una borsa d'atur.(...) Jo diria que això s'ha de controlar. Cal llevar barreres i complir requisits i obligacions i també evitar que entrin més dels necessaris. Mentre entri gent indiscriminadament, tindrem problemes seriosos i no perquè són immigrants, si vinguessin d'Extremadura com fa 50 anys, passaria el mateix, no importa l'origen (4GAG05)

Si entra al país ha d'estar en condicions de treballar i sinó que no entri (10MGRG05)

Molta gent sense papers i ningú controla. S'hauria de regular d'alguna manera. Regular els fluxos perquè entrés gent necessària per treballar (9MARG05)

Tancar les fronteres. Contracte i que marxin al seu país (8MACA05)

Els fluxos migratoris d'entrada i sortida han d'estar lligats sempre en base a necessitats encara que ja sé que després no es poden tancar barreres (13MRG05)

Primer en posaria menys, seria molt millor, s'integrarien millor. L'oferta és molta respecte a la demanda d'immigració, la resta que se'n vagin al seu país i anessin venint poc a poc, perquè ara tenim un desfase que ens està desestabilitzant l'economia, les relacions (16PTEXP05)

Aquesta demanda d'enduriment de les condicions d'accés a la regularització, contrasta un cop més amb la coiuntura que s'estava produint de forma real. Tornava a posar-se de manifest la manca de consciència per part de l'empresariat de les conseqüències de la seva política de contractació i de les polítiques migratòries aplicades en aquell moment.

L'aparent desconexió entre els actors implicats va afavorir una política de contractació molt ampla, amb una varietat de possibilitats de contractació oberta, però amb una manca de reflexió sobre els resultats i conseqüències al territori. S'ha d'afegir a aquesta primera contradicció una segona paradoxa lligada a la crítica que tots els empresaris feien per endurir les condicions per a regularitzar-se, al mateix temps que es queixaven unànimement per la complicació en els tràmits de contractació. "Vol i dol" seria una forma senzilla però molt explicativa del que estava succeint en aquella època.

Altres discursos feien emergir la desconfiança per part de l'empresariat a l'hora d'ajudar a realitzar tràmits per haver-se sentit utilitzats en alguna ocasió anterior.

Es genera una picaresca. Gent que només ve a buscar papeles (9MARG05)

Quan ja l'havíem ajudat a fer tots els tràmits, que no són pocs, va i se'n va anar. Això t'ho fa replantejar tot (15PPP05)

No no, simplemente en el momento que te toca renovar papeles, y entonces hay mucha gente que de lo que se preocupa, pues por ejemplo lo que comentábamos de ucranianos marchan a su país, marchan y vuelven a renovar papeles, vuelven a renovar papeles están pues que me caduca dentro de dos años, pues trabajo un año me cojo seis meses y como veo que se me van a caducar los papeles otra vez pues vuelvo otra vez, renuevo papeles y es una ruleta, entonces son gente que realmente no están aquí todo el tiempo, o sea es que hecha la ley hecha la trampa funciona así gente pues sobretodo del este, sudamericanos la verdad pocos se van a su país y los negritos, pues, alguna vez en vacaciones pero no es esa mentalidad, pero esta gente vamos segurísimo que lo que hace es eso, trabajo, tengo para un año venga, pues ahora renuevo, ara como me han dado una prueba para dos años, pues bueno me bajo un año, me voy seis meses, vuelvo, voy (6GALDP05)

Nos ha pasado de todo, gente que ha desaparecido y no la hemos vuelto a ver, gente que viene con la familia... El trabajador los primeros años procura trabajar porque va a necesitar papeles para que le renueven el permiso de trabajo, cuando pasan esos años ya no necesitan a la empresa para que les avale. Hay algunos que se han ido de vacaciones y no han vuelto y se ha ido a su país seguro; nos ha pasado en un año 3 (1GCEO05)

Sobre el procés de regularització que s'estava vivint en aquells moments existeix l'opinió majoritària que era una mesura interessant i fins i tot necessària però de la qual cap de les empreses entrevistades en va fer cap ús.

No sé, es un fenómeno que yo lo desconozco porque nosotros nos movemos en la estricta legalidad en la contratación. Las retribuciones son de acuerdo al convenio colectivo, da igual que sea un nacional o un inmigrante, no nos hemos atrevido jamás de contratar un ilegal. Entonces no sé el tipo de empresario que haya estado manejando a gente ilegal, tampoco sé si va a ser él el que vaya a dar el paso de ir y poner las cosas bien (1GCDF05)

S'hauria de regularitzar tot el que hi ha i saber el que necessitem i que anem a buscar (11GCRH05)

La última regularització és una manera de que la gent que no té papers pugui treballar. A lo millor no té fi. Tampoc hi ha un control sobre la gent (9MARH05)

Fins i tot es plantejava obertament la baixa efectivitat que podia tenir una regularització plantejada en aquells termes i encara menys, tenint en compte el pes específic del sector agrícola al territori de Ponent, que podia ser un dels beneficiaris principals d'aquella regularització.

Yo pienso que lo empresarios que no respiran es porque no les sale a cuenta no, o que la mayoría de gente que no diga nada, gente que contrate para el campo, va a seguir contratando al ilegal igual porque, todo el papeleo, porque la gente, quieras que no son mas listos o menos listos, pero si tiene que hacer toda la de papeles que hay que hacer, pues dicen encima me voy a hacer papeles para que salga el doble de cara, pues para que voy a seguir pagando...

Ten en cuenta que igual hay mucho empresario que, pequeño empresario, pues tema de campo, tema por ejemplo de empleados domésticos, pues que primero que les ponen muchos impedimentos porque tiene que hacer una declaración jurada, que vas contratar a esa persona, casi te vas a quedar a vivir en casa, yo he oído casos de gente que dice, no se que necesito que me firmen, vamos casi un contrato de por vida, y dices, una persona que lleva tres meses aquí, o que casi no la conozco tampoco me quiero arriesgar a eso, a ver si por firmar este papel, voy a tener un problema, tema empleados domésticos, pues tendrías problemas por eso, y luego por el tema de empresarios, si tu estás en la ilegalidad, son trabajadores que son difíciles de controlar, pues como el tema del campo que vas a plaza, coges la furgoneta abres la puerta, "venga diez, pa dentro vamos pa allá" y a ocho euros la hora o a seis, lo que paguen no tengo ni idea, pues ala, si tu a esas personas primero, le vas a renovar los papeles, al día siguiente, igual te desaparecen, porque muchas veces te pasa, o sea tu le pagas las tasas y al día siguiente, pues ellos mismos como ya tienen papeles, voy a buscar una cosa mejor, y has perdido el tiempo, has perdido los...

El dinero que has invertido en esa persona y, a parte de eso, no puedes tenerlo trabajando y te va a costar mas costes de seguridad social, entonces le dices, no yo es que ahora te pagaba a ocho porque te tenía ilegal y no cotizaba por ti pero ahora como tengo que cotizar por ti te voy a pagar a seis, entonces, la persona, pues otra razón para decir, pues entonces me voy (6GALRH05)

Alguns empresaris plantejaven l'efecte crida que podia tenir un procés de regularització d'aquelles característiques i que podia no donar resposta a l'objectiu principal de regularitzar els que estaven al país sinó ampliar encara més el nombre de persones immigrades arribades d'altres indrets.

S'hauria de legalitzar els que están aquí no els que están per venir (17PRP05)

Quan parlem de petita empresa trobem que aquesta visió canviava de forma substancial, atenent a la possibilitat que oferia el mercat laboral de contractar a persones de forma directa i sense entrebancs independentment de la seva situació legal.

Vaig regularitzar a les dos treballadores a la darrera regularització (17PRP05)

Des de la subdelegació de govern també s'aportava una reflexió en relació a la qüestió del marc legislatiu que regulava en aquells moments aquest tema. Mata Domingo i Julià (2007) ho recollen posant de manifest la desconfiança mútua i el contrast de postures entre els empresaris i els principis que inspiraven la llei d'estrangeria en aquells moments.

D'una banda els empresaris es queixaven de forma reiterada dels constrenyiments legals que suposava l'aplicació de la llei al mateix temps que l'administració parlava en aquests termes sobre aquella mateixa qüestió.

Per posar ordre d'entrada han de ser molt rígids. La llei és la que és ; si la llei diu alguna cosa és per alguna raó, i no podem dir una altra. (representant A.P)

Els empresaris no coneixen la legislació , potser no és la seva obligació conèixer-la però no la coneixen. (Representant A.P)

Ara hem reduït molt les cues perquè fem un sistema de cita prèvia on pots demanar hora per telèfon. Sí que és un telèfon que comunica molt , perquè és normal, però sempre hi aconsegueixes contactar (...) No, ara tu et pots descarregar l'impres per internet i després només et cal un dia per portar-lo (...) Abans si que et demanaven les darreres nòmines i les acreditacions de les cotitzacions a la seguretat social, però és que tot això ja no ho demanem, ja es pot comprovar internament. El que passa és que ells ho continuen portant perquè era el que es demanava abans i no s'ho acaben de creure que ja no cal, però bé, ja s'aniran acostumant. (Representant A.P)

Sí, sí, abans sí que teníem uns expedients així de gruixuts i els demanàvem molta paperassa, però és que ara tens expedients de tres fulls, és que no cal més (Representant A.P)

Es pot veure com la percepció sobre la legislació i sobre la seva complexitat esdevé una confrontació oberta sobre els objectius que en cada cas pretenen els seus protagonistes. L'empresariat busca reduir de forma dràstica el volum de tràmits i de burocràcia exigida, encara que el seu coneixement de la llei és sempre parcial o en alguns casos es delega a les seves gestories o departaments especialitzats, i d'altra banda l'administració afirma que el problema no són els tràmits d'aquests expedients sinó els objectius finals de l'empresariat que no són uns altres que fer una contractació a la carta i en molt casos fer-ho en origen encara que el nivell de persones immigrades extracomunitàries residents i amb permís de treball al país eren força nombroses.

Es posava de manifest que no existia un consens ni una política comuna entre món empresarial i mercat de treball i política migratòria i gestió de fluxos migratoris compartida.

Des de la vessant empresarial i atenent als aspectes ja comentats de la necessitat d'aquesta mà d'obra i del creixement de gran part d'aquestes empreses a partir de l'augment de producció amb l'ús d'aquesta mà d'obra, es desprenia una inquietud i exigència per aconseguir mantenir aquest ritme de creixement assegurant l'adquisició d'aquesta mà d'obra però buscant cada cop més una mà d'obra més específica i en alguns casos més qualificada.

En una primera fase, l'empresariat incorporava a persones nouvingudes als seus negocis i ho feia a partir de persones ja residents al país i la valoració era satisfactòria atenent al perfil d'aquells treballadors i de les necessitats de les pròpies empreses. En una segona fase aquesta mà d'obra disponible ja no era tan interessant per a l'empresari i es començava a produir la contractació en origen per a trobar perfils més adequats a la necessitat de les empreses.

Existeix aquí l'inici de la paradoxa entre la contractació en origen i la necessitat dels empresaris i el posicionament de l'administració i la gestió dels fluxos migratoris i en concret de la situació de les persones residents amb permís de treball al país però en situació d'atur.

És en aquella coïntura en la que l'administració obria un nou procés de regularització que intentava posar ordre a una situació concreta però que va tenir uns resultats que no satisfien a cap de les parts.

Aquesta dinàmica es recollia a Mata, Domingo i Julià (2007: 79) amb aquests termes:

"D'alguna forma la tesi és que les persones que entren de forma regular a país i que subsisteixen d'entrada, mitjançant mecanismes no legals, no han arribat sota el precepte d'una demanda empresarial. No presenten les característiques ni fenotípiques ni formatives) que l'empresari demana i arriben per un desig unilateral (el seu propi, de millora vital) i no per una necessitat "d'aquí". Com que és la seva necessitat i no la de l'empresari, la que pretenen cobrir, no són considerats ni desitjables ni útils. En el període que aquests immigrants passen subsint al nostre país abans de la regularització, es tendeix a considerar que aquests aprenen modes i formes de vida i de treball desaconsellades per a una economia ordenada. Tanmateix el seu assentament és valorat com a fruit d'una disfunció del sistema, d'una fallida d'aquest, i per tant, cal evitar-lo i no incentivar-lo. D'aquí la demanda del tancament de fronteres o de l'enduriment de les mesures que faciliten l'establiment dels immigrants"

Podem dir que l'any 2005 fruit de la coïntura d'aquells moments es va produir una fita clau en l'escenari de la immigració i del perfil de les persones nouvingudes i per tant de la mà d'obra nouvinguda disponible. Els empresaris començaven a fer aquest tipus de discursos sobre l'escenari que s'estava produint.

Sí. Trobem a algunes persones a Astúries i vam anar també a Galícia però no trobem a gent. Després també a la zona de Salamanca. Veiem l'oportunitat de contractar persones l'any 2000 a través d'un contacte per part d'ells apropant-se aquí, un grup de 8 ucraïnesos amb una gran necessitat de treball i els contractem, es van adaptar bé en el treball industrial perquè ja estaven habituats al seu país i fan venir familiars, amics, coneguts... seus (...) La nostra primera solució va ser fer campanyes de captació

d'empleats en diferents zones d'Espanya. No va haver-hi un altre remei que contractar gent de fora del país perquè a Espanya no hi havia. Nosaltres patíem perquè vèiem que no podíem fer el treball i clar de sobte vam posar als ucraïnesos que tenien amics, familiars...i que estaven adaptats al treball industrial (7GARH05)

entonces así, tenemos, hay que legalizar y legalizar, porque no hay mano de obra y realmente sí que está, está disponible pero no hay trabajo, o sea esto se esta aumentando el numero de extranjeros porque supuestamente sean necesarios y en cambio tiene gente que igual hace seis meses, ocho meses o diez que no trabaja, y tiene sus papeles en regla, y eso sí que sucede, o sea en parte también, lo normal, veo normal que cada "x" tiempo, les hagan pasar la criba de si estas trabajando, no estas trabajando, porque tener más gente sin trabajar, pues lógicamente tampoco no creo que les interese (6GALDP05).

Es pot constatar aquesta situació d'incertesa generalitzada i de manca de coordinació entre els diferents agents implicats que provocava diferents respostes per part del món empresarial.

No somos muy capaces de valorarlo desde nuestra experiencia. Yo no digo que no nos afecte, imagínate que mañana nos dicen que ya no legalizan a nadie más, nos afectaría porque iríamos a contratar a gente y no tendríamos a nadie legal. Mientras los cambios no sean cerrar las puertas totalmente... Los que vienen del Este o de Hispanoamérica son gente cualificada, en cambio los que vienen de África no, todos son estrictamente mano de obra y en el sector de la construcción estamos más necesitados de estos, encontrar un albañil por aquí es difícil, no hay (1GCDF05)

El problema és que ha vingut personal que no està qualificat. Per desgràcia, la persona que ha vingut aquí és de baixa qualificació i , és clar, no serveix (5GALG05)

Ara comencen a arribar col·lectius sense qualificació i tenen problemes per trobar feina, ja que aquestes persones arriben a generar problemes socials per la precarietat en què estan (...) hi ha una diferència abismal de qualitat de producció entre uns i altres (7GARH05)

Davant aquesta dissonància constant entre visions i interessos entre l'administració i món empresarial sorgeix una de les reflexions fonamentals pel que fa el paper del teixit empresarial i de les empreses en els processos d'integració de les persones immigrades i específicament en el paper de cointegrador que pot i ha d'assumir l'empresari en aquest procés. En la lluita per donar resposta a les exigències que comporta un creixement econòmic sobtat i inesperat, l'empresari visualitza a la persona immigrada com a pura mà d'obra que cal cercar on i com sigui necessari i per tant qualsevol dificultat a nivell legislatiu és viscuda com una amenaça a la seva supervivència, al mateix temps però , es dona l'esquena a la realitat social que s'està generant al voltant del fenomen migratori del que tots en són partícips, empresa, administració i persones immigrades.

Aquesta paradoxa existent entre interessos entrecreuats i molts cops irreconciliables es posava de manifest en les paraules expressades des de la subdelegació de govern l'any 2005. En aquest cas estem parlant de la visió d'una persona que desenvolupava el seu treball a nivell tècnic en el dia a dia de la regularització de les persones immigrades a Lleida.

Les seves reflexions s'han de considerar molt rellevants i al mateix temps significatives atenent a la informació privilegiada i la seva posició dins de l'administració competent. Així ho recollien , Mata, Domingo i Julià (2007:81)

"Llavors diu: com que tinc un que és romanès i que em funciona molt bé, doncs demana de portar el seu cosí, que m'anirà bé i tu li dius, si home, però és que potser n'hi ha un que ja és aquí i que també t'anirà bé, que té papers i no té feina i que a més , vol portar la família i no pot perquè no té feina....Perquè és clar, ara ja ens estem trobant que ja n'hi ha que estan aquí i que no tenen feina"

"Perquè de fet , si parles amb les ETT tenen des de gent que ja té papers i no té feina fins gent que podria fer un arrelament social i no el poden fer perquè no tenen un contracte. I , en canvi, els empresaris continuen demanant gent de fora, gent de fora que no coneixen però que pensen que els anirà millor. Jo, és que cada vegada que demanen un que vingui de fora , és que penso, és que no pot ser això"

"Aquí tenim , per exemple, quantitat de dones que fa més de tres anys que hi són, dones que podrien fer un arrelament social i que no el poden fer perquè no hi ha un/a empleador/a que els vulgui fer un contracte d'un any, tot i que les poden conèixer prèviament, poden parlar amb elles, poden tocar-les i veure què tal...I , en comptes d'això, et plantegen fer un contracte inicial a una persona que està aquí i que ja la tenen treballant però sense regularitzar. Aquesta persona ha de tornar al país a arreglar els papers...Un embolic. És que no podem portar més gent, és que de veritat, això ens petarà...Perquè ara mateix hi ha molta gent que no pot renovar. És que , per regla general, no volen la gent que està aquí"

"Hem de partir d'una base que és absolutament irracional: en un país on la feina està absolutament desregulada, on hi ha contractes de sis mesos, tres mesos, misteriosament tots els empresaris volen portar gent perquè diuen que els necessiten per un any. Què passa doncs, que a veure, la majoria no els necessita per un any, és mentida, quasi cap: però és clar, contractar per temporada és més car que contractar en origen , perquè val concretament 140 euros . Els surt més barat . Llavors arriben amb un contracte per un any per a un sector concret per una durada concreta i quan acaben la feina, que pot ser tres mesos, que fan ? Doncs se'n van a buscar la feina a Andalusia d'estrangers, i quan van a renovar no han cotitzat temps suficient i es queden aquí sense res, és que és de bojos"

"El que vulguis, ocupadors, que pretenen contractar una empleada de la llar xinesa, i que és a la xina, i tu li dius , és que quan arribi aquí no podràs fer-li fer res, perquè no l'entendrà. Ocupadors que pretenen contractar una cambrera romana i que no li servirà de res perquè entendrà el romanès i prou...Però no hi ha manera , et diuen: Oh és que és parenta d'un que ja tinc aquí treballant, Perquè bàsicament la cosa va així".

"Nosaltres hem de vigilar, perquè a la gent se la tracti correctament d'acord amb la legislació vigent; perquè la gent que ja és aquí treballi; perquè a més a aquesta gent pretén, amb un termini curt de temps, portar la seva família aquí, que és absolutament legítim; perquè amb les nòmines que estan cobrant mai els podran portar , mai, perquè no els consta que cobren; perquè ahir mateix em deia una persona d'una ONG que estan detectant cada vegada més, molts problemes psicològics, perquè això genera molt frustració".

D'aquestes reflexions aportades per una persona que escoltava directament les demandes del món empresarial, es poden extreure diferents aspectes significatius. D'una banda es posava de manifest que existia una contradicció clara entre el que hauria de ser i el que realment es feia, entre el que demanava l'empresariat i el que l'administració podia fer o podia recomanar.

Queda clar que l'administració i des de la vessant tècnica no es podia modificar ni prohibir certes pràctiques que s'estaven duent a terme i que ja l'any 2005 s'estava generant una borsa de persones residents de forma regularitzada al nostre país i a la nostra ciutat que estaven a l'atur, i d'altra banda s'estava insistint de forma clara des del món empresarial per una tipologia de contractació que responia exclusivament a interessos empresarials sense tenir en compte que podia suposar per les societats d'acollida a curt termini.

En aquest sentit s'entén que les empreses valoressin el constrenyiment legislatiu com un entrebanc per a poder desenvolupar d'una forma més fluïda la seva tasca però sense tenir en compte en cap cas les possibles conseqüències sobre la societat d'acollida i sobre les persones nouvingudes que ja estaven aquí.

En un context de bonança econòmica i de creixement econòmic no es va tenir en compte la vessant sociològica de la immigració, ans al contrari, es va prioritzar una visió economicista sense preveure en cap cas una possible crisi econòmica que pogués posar en perill el model socioeconòmic existent en aquells moments. Podem dir que l'empresariat va convertir Lleida com a pol d'atracció per a noves migracions a partir de totes les estratègies que va tenir al seu abast al mateix temps que l'administració amb el seu ànim de normalitzar persones que ja estaven al país de forma irregular, va augmentar de forma sobtada el nombre de persones immigrades al territori.

5.2.4.2. 2011 la legislació impossible

L'any 2011 es caracteritza per la inexistència de cap tipus de procés de regularització obert, a banda dels processos fixats per la llei com són l'arrelament i el reagrupament familiar. El que ens interessa conèixer en aquest cas, més enllà de les situacions que genera una legislació restrictiva, és conèixer quina ha estat la visió que en tenen els empresaris a l'actualitat així com l'evolució en aquesta perspectiva de sis anys.

La primera valoració que es fa sobre la legislació a l'actualitat és que cada cop s'ha anat restringint més la possibilitat d'aconseguir contractar algunes persones que els podria interessar com a empresaris, però que davant dels impediments legals ara ja no és possible. Existeix per tant una percepció generalitzada de l'enduriment i dificultat de contractar algunes persones immigrades.

Quan em ve una persona ha de venir amb els papers no puc esperar 6 mesos, ara els permisos de treball que es fan són molt restringits. Abans si que vaig haver de fer algun quan ens faltava gent, però ara ja no. Ara el meu treball és controlar que tinguin el permís al dia i així és més fàcil perquè jo només l'hi recordo i ells ho fan. Quan els dius que hi ha menys treball i que els vols fer un contracte a mitja jornada et diuen que no i se'n van. Si la legislació els tingués en compte el temps que han treballat a jornada completa a l'hora de cobrar l'atur la gent l'hi miraria d'una altra manera, ells actuen en funció de la llei, la llei et marca (11GCRH11)

S'ha produït un canvi de discurs molt important amb els anys que ha passat de reconèixer un ampli ventall de possibilitats per contractar persones immigrades tant regulars, com la possibilitat de facilitar la regularització d'altres, a una nova situació en la que és pràcticament impossible contractar persones que no estiguin documentades d'antuvi.

Davant d'aquesta nova situació l'empresariat es planteja d'una forma oberta altres vies de contractació de persones molt concretes de l'entorn familiar dels seus propis treballadors/res.

a-L'aposta pel reagrupament familiar

El reagrupament familiar ha esdevingut en els darrers anys una qüestió doblement interessant. D'una banda pel valor social i familiar que aporta aquesta pràctica a nivell personal, a la persona immigrada i d'altra banda al valor empresarial que suposa poder contractar persones properes i que generen una estabilitat tan desitjada pels empresaris.

En alguns casos es pot comprovar com el reagrupament respon a una estratègia de tipus empresarial per a generar una estabilitat laboral i inclús una forma de garantir un perfil de persona treballadora molt semblant al ja disponible i en aquest cas el reagrupament es converteix en una certa garantia d'èxit.

Al 2005 utilitzàvem el contingent, la via nominativa i el reagrupament familiar. Per contingent ja fa 3 o 4 anys que l'última vegada que vaig rebre de Romania va ser en 2007 i ja cada vegada més el que trobàvem era gent d'un nivell inferior.(...) La via que s'utilitza ara és la del reagrupament, és l'única via oficial perquè entri gent. Des que ha sortit que amb el permís de residència surt el permís de treball, doncs és l'única via que tenim (7GARH11)

La diferència és que abans amb un reagrupament familiar li havíem de fer igualment el precontracte de treball. Una altra via era que jo tenia un germà a Ucraïna que és mecànic i llavors fèiem el reagrupament. (7GARH11)

No fem res. Alguna vegada sí amb algun parent del treballador, però nosaltres mai hem anat a buscar a treballadors per col·lectius. No ens fa falta, no és necessari (11GCRH11)

No, bé la gran preocupació aquí és el reagrupament familiar. Hi ha moltes persones aquí que et demanen diners, que t'intenten demanar el contracte més llarg...les polítiques de l'empresa són les que són, això no vol dir que no se'ls ajudi si es pot. Aquests temes no els hem tocat mai. (10MGRRH11)

En altres casos el reagrupament respon a una visió empresarial més amplia en la que es veu a la persona immigrada des d'una perspectiva d'assentament al territori.

El reagrupament em sembla bàsic, jo tinc família i siestic aquí és per ells, de vegades no es valora l'esforç que fan aquestes persones per titar endavant, és lògic i bàsic, molt important i que de vegades són les institucions les que no fan bé la feina (6GALG11)

Lògicament, es una opinió personal i subjectiva, quan hi va haver la regularització, tampoc es que ho notéssim en excés , es adir ,nosaltres vam intentar fer reagrupaments i contractes en origen de la gent que teníem a dintre de casa, que ens havien respost, ja que ells ens havien fet créixer, els vam intentar ajudar, el que si que vam intentar es ficar a la seva disposició, el departament de recursos humans , perquè poguessin fer reagrupaments familiars, vam demanar en origen a certes persones que eren familiars directes, o germans o pares o fills de gent que estaven treballant amb nosaltres. (2GCCD11)

Les empreses que aposten pel reagrupament familiar val a dir que en moltes ocasions ho fan guiats pel valor d'ajuda a les persones que ja tenen treballant amb elles i a la recerca de facilitar la seva vida i les seves dinàmiques familiars. En segona instància el benefici d'aquesta pràctica recau en un millor rendiment de la persona treballadora a l'empresa per la seva satisfacció. Finalment es produeix també una oportunitat de contractar una persona similar a la que ja es té o si més no, una persona de total confiança i que d'entrada estarà agraïda.

b-La fi de la contractació en origen

La contractació en origen és una de les qüestions més controvertides pel que fa la qüestió migratòria i el mercat de treball. Allepuz et al (2009) conclouen i recomanen un conjunt de propostes de millora pel que fa a la contractació , en el seu estudi que abasta de l'any 2003 al 2006 i que per tant no engloba la crisi actual: 1-que es prioritzi la contractació d'aturats, 2-que es prioritzi la contractació d'estrangers irregulars que visquin al territori, 3-millorar el procediment de contractació d'estrangers en origen , 4-millorar la gestió de les contractacions en origen , 5-garantir el compliment dels drets laborals dels treballadors estrangers contractats en origen , 6-agilitzar el procés de contractació , 7-coordinar empreses i sectors d'activitat, 8-facilitar la mobilitat dels treballadors estrangers contractats i 9-finalment augmentar el nombre d'acords bilaterals entre Estats.

Del conjunt de propostes , es pot veure com les dos primeres opcions passen per abordar en primera instància la qüestió de les persones que ja estan al nostre territori i després plantejar-se la contractació en origen. Si tenim en compte el període estudiat per aquest estudi, es torna a produir una contradicció entre el que es feia i el que es recomanava i de forma objectiva es podia observar amb claredat. Es desprèn ja en aquells moments una dissonància entre el que es proposava a nivell objectiu i el que s'estava realitzant en el dia a dia.

En el nostre estudi es pot comprovar com aquesta qüestió es veu condicionada per la crisi econòmica existent i els efectes que està tenint sobre la població autòctona i no tant per què no es consideri una bona estratègia empresarial de contractació. L'empresariat està preocupat per la qüestió social i el possible enfrontament social al territori comença a aparèixer com a problemàtica a tenir en compte.

La contractació en origen ben utilitzada és la millor eina perquè està controlat. Realment venen a aportar-te el que aquí no tens. El reagrupament jo penso que és una necessitat i l'altra via entenc que ara no funcioni (...) No, bé el contingent potser seria necessari des del punt de vista de si hi hagués més eficiències. Si ara contractes a una persona que no té experiència, trigo 6 mesos en què porti un ritme de cadena. Des del

punt de vista de rendiment m'interessa més el contingent, però també és veritat que la pressió social que hi ha actualment ens faria molt dany. El que guanyéssim en aquests 6 mesos ho perdríem en imatge (7GARH11)

El que si hem notat és que abans de la crisi es podia realitzar la contractació en origen, fer-los el permís de treball ara ja és impossible, a veure, no et diuen que no es pugui fer però et diuen que si no trobes cap persona a l'atur que no li interessi la teva feina doncs que si...Però amb el nivell d'atur és gairebé impossible que a ningú li pugui interessar l'oferta. Et diuen això per no dir-te que no es pot fer.

Nosaltres abans ho fèiem, tramitàvem permisos en origen i ara portem un parell d'anys que és impossible. L'única cosa que ens ha beneficiat és que les persones romaneses que necessitaven un permís X, ara no tenen cap problema. L'única cosa positiva perquè la resta, a les persones immigrades els han tancat totalment totes les portes eh! I a més si els han de renovar i no estan treballant en aquest moment també l'hi neguen, és complicat per a ells. I nosaltres, totes les persones han de tenir el permís en regla per les sancions, perquè una persona que no té els permisos bé són 6.000€ de sanció (...)A nosaltres ens podria interessar, però jo entenc que a nivell macroeconòmic, a nivell polític els pugui interessar. No ho comparteixo però...clar, amb el nivell d'atur que hi ha, incorporar a persones estrangeres...també ho entenc que diguin que no. A nivell egoista, empresarial, em dol perquè he hagut de deixar a persones que podrien ser vàlides. (9MARRH11)

Altres empreses reconeixen que tot i no esser promotores ni beneficiàries de contractacions en origen ni via contingent, en el seu moment es veien afavorides per aquests fluxos de migració que molts cops s'incorporaven com a peonatge a les seves empreses en moment de molta manca de mà d'obra.

A nosaltres ens ha anat bé que els altres ho fessin, ens hem beneficiat una mica d'aquesta situació, de les empreses que ho van portar a terme, es una sortida molt positiva en moments que puguis tenir aquesta necessitat, pot aportar un valor afegit, que d'una altra manera no hagessis portat a terme(...)Bueno, una miqueta que ha pogut haver una col·laboració, empreses que haguessin fet aquesta contractació en origen, que haguessin fet els primers contractes, que havien fet l'entrada al país, ens ha pogut ajudar aquesta situació, el poder ampliar plantilla en aquell moment gràcies a situacions que havien pogut tindre anteriorment (1GCRH11)

No ha sido nuestro caso, yo diría que no ha habido contratación en origen, ha sido mas la búsqueda in situ, en este caso en Lleida, del personal válido para trabajar en la empresa; no hemos buscado fuera(...)No es nuestro caso, teníamos suficiente personal como para cubrir sin la ayuda de la inmigración, lo contamos como uno más, no separamos inmigrante de no inmigrante sino que los juntamos, no hemos tenido estos problemas (5GALRH11)

c-La visió des de l'agricultura

La visió de l'empresariat agrícola pren unes connotacions força diferents a la de la resta d'empresaris. L'estacionalitat de la feina que poden oferir, junt al llarg recorregut iniciat per afavorir i promoure la contractació en origen via contingent, els situa en uns moments molt delicats i compromesos.

Per posar números rodons, l'allotjament del meu poble tenia una capacitat per 110 treballadors hi ara estem omplint un 40% de contractació en origen i la resta es queda buit. Perquè? Perquè el Pagès surt al carrer i troba la gent, o a la casa del costat, o coneix a un romanès i li diu, en necessito quatre i ell li diu, yo conozco cuatro, ja s'ho fan ells mateixos. Això es un tema complicat, perquè la nostra organització va pressionar molt pel tema dels allotjaments, vam fer la feina ben feta, vam enredar als Ajuntaments (la paraula amorosa) vam involucrar als Ajuntaments en que participessin en aquesta manera de treballar, hi vam creure, el problema de fer els allotjaments es amortitzar, però bueno, períodes de crisi son períodes de crisi, aquest es un canvi molt radical dins el camp, en aquests moments(...)

Això es molt complicat, perquè això amb algun pagès li pot repercutir, si necessita una ma d'obra , per dir algo, una explotació mitja com la meua, de quatre altes ,que a mi es el que em costa a la campanya, quatre altes i quatre contractes, a lo millor a aquest senyor si te una mica de mala sort, li por suposar fer entre 15 i 20 altes amb persones diferents, si que tindrà cada dia persones al camp, perquè els trobarà, perquè hi son, però no hi ha un seguiment, però aquesta tranquil·litat que jo t'explicava abans, aquest senyor no la tindrà; també hi ha gent a dins al sector, pagesos al sector, que diu la tranquil·litat no la necessito, jo el que vull es que la ma d'obra em surti mes econòmica., això es una realitat. (...) especuladors d'aquests que tenen una família de quatre persones que et poden vindre a collir, diu mira, voleu vindre? Si, però el preu es aquest (14PAGRP11)

d- La petita empresa

La petita empresa viu i ha viscut la qüestió de la legislació de formes molt diverses, tanmateix la implicació i la necessitat són molt diferents a les de la mitjana i gran empresa.

En el moment que es pressuposava un context facilitador, precisament per a la petita empresa que normalment no disposa de departament de recursos humans , les dificultats per a portar a terme les contractacions es consideraven molt complexes i comportaven tràmits burocràtics molt llargs i costosos. Tot i així en molts casos s'endinsaven en aquests processos per motius personals, d'amistat o per una manca de personal real. En aquests moments ja no es veu com una via realista ni necessària, a banda de les experiències més o menys negatives viscudes amb anterioritat.

Ho posaven molt difícil, suposo que com hi havia gent que s'han columpiat tant, doncs el que tenia un cosí o conegut li obrien més fàcil les portes perquè entressin. Ara fa temps que no, però en aquells moments ho intentem i ens van dir que no dues vegades amb una noia. No sé si és perquè la gent s'ha columpiat molt o perquè realment s'ha de posar un control. (15PPP11)

Jo després de l'experiència que he tingut, estic molt desenganyat i prefereixo contractar gent d'aquí, encara que em durin poc.(17PRP11)

5.2.4.3. Reflexió final

La legislació és i ha estat un dels grans temes motiu de controvèrsia entre els diferents agents implicats en aspectes relacionats amb immigració i treball. Cada part ha intentat en cada moment treure el màxim benefici dels canvis constants que s'han anat produint en els anys de forma continuada.

Podem afirmar que de l'any 2005 al 2011 el canvi en la legislació ha estat marcat pel procés de regularització extraordinària de l'any 2005 i que els anys posteriors han quedat marcats per aquell procés a nivell socioeconòmic, no obstant a nivell legal s'ha produït una restricció i tancament que provoca un replantejament absolut de les polítiques ocupacionals a l'administració però també e les empreses que van iniciar aquell camí.

Des de la vessant empresarial sempre s'ha mantingut una posició de força per a facilitar al màxim la contractació flexible, ràpida i sense entrebancs, tant pel que fa a personal autòcton com a persones immigrades quan aquesta ha estat possible. Des de l'administració s'ha intentat ordenar aquests fluxos però no sempre ha estat possible, atenent a la gran quantitat d'especificitats que envolten la qüestió migratòria.

La qüestió social ha quedat sempre en un segon o tercer terme quan s'ha tractat de regular tots aquests fluxos, amb la conseqüent arribada de persones immigrades per totes les vies possibles. Les polítiques migratòries no han anat d'acord a les polítiques econòmiques i empresarials amb la creació última d'una gran massa de persones immigrades amb situació de regularització que actualment no treballen i tenen molt difícil l'accés al món laboral per les seves característiques.

5.2.5. Sobre la persona immigrada com a treballadora

5.2.5.1. 2005 Una relació de poder asimètrica

Existien fa sis anys diferents aspectes que generaven una relació laboral que era força contradictòria i que conformava una altra de les paradoxes del discurs empresarial. Aquesta situació paradoxal ens indicava una asimetria prèvia, en la relació empresariat-persona treballadora immigrada, que d'una banda es sostenia en la preferència explícita per la contractació de persones autòctones enlloc de les nouvingudes, la desconfiança de contractar algú que no fos conegut prèviament, la por a lo desconegut així com la realització d'actuacions que eren clarament discriminatòries per a les persones immigrades, però que es portaven a terme amb l'excusa d'evitar el conflicte dins de l'empresa i finalment el requeriment de l'estabilitat personal per a poder tenir una certa garantia a curt i mig termini de la permanència del treballador. D'altra banda, l'empresariat patia una altra de les dissonàncies permanents ja que aquesta nova mà d'obra de la que en feia un ús habitual, no només es tractava de persones com hem comentat al principi que eren indispensables per a portar a terme el projecte empresarial, sinó que a més a més es considerava a les persones nouvingudes com a més disposades, menys reivindicatives i que tenien més capacitat d'aguant i de resistència degut a les necessitats que patien.

D'una banda l'empresariat exposava arguments favorables a contractar persones immigrades per davant de les persones autòctones en segons quins tipus d'activitat.

Es comporten bé, millor que un del país, perquè un d'aquí si deixa de treballar pensa que ja trobés una altra cosa. Penso que els immigrants són persones amb problemes, han d'ajudar a la seva família que està lluny i llavors vénen a treballar amb alegria i amb ganes (13MRG05)

La verdad es que a nosotros nos da igual que se llame Igor, que Nicolás, que de cualquier manera nosotros, que vengan a trabajar, que cumplan, que no falten mucho, que no sea problemáticos, de que, de que no quiera trabajar, no de que no reivindiquen lo que no se puede hacer, o sea nosotros no somos negreros pero que tampoco que se toquen las narices nadie, o sea no, no tiene que ver nada una cosa con la otra (...)pues un español el salto ese de eventual a fijo, es ya paso, a la barrera, o sea a rascar, así descaradamente, ya el primer día que le haces contrato, te puede faltar a trabajar, cosa que no ha sucedido últimamente, haces una persona fija y el primer día de contrato fijo te falta a trabajar, o a la semana siguiente, se coge los tres días de convenio, de falta injustificada, pues claro los españoles lo que tenemos es que como sabemos leer, el tocho este de los derechos, nos lo aprendemos de memoria.

Y sin embargo con los extranjeros, como no saben leer, pues... se van enterando de las cosas pero no están tan pendientes, no les importa trabajar, o sea mas que... y no lo hacen por miedo a que la empresa tome represalias o cosas de estas, no es que, qué hacen en casa tumbados?, en realidad no tiene nada que les una, porque la mayoría de la gente viene sola, son gente joven a lo mejor entre veinte, treinta años, la gente que viene, gente joven y vive sola en casa, entonces quedarse en casa por nada, pues, pues no lo hacen, prefieren venir a trabajar.

Yo estoy convencido de que bueno, de que si todos los sábados hubiera que venir, pues vendrían casi todos, de hecho cuando son fiestas locales, la mayoría del personal que viene a trabajar es el personal extranjero (6GALDP05)

D'altra banda existien altres arguments compartits per l'empresariat que justifiquen la preferència per contractar persones autòctones abans que fer-ho a persones immigrades

No. A ver, primero los españoles, por idioma y porque es más fácil que se integre pero si no hay... Yo pienso que es inevitable, en un proceso de selección con 3 alternativas, probablemente el 90% a igual cualificación e iguales condiciones, te decantarías por uno español, pero por pura comodidad, siempre lo tienes más controlado (1GCDF05)

L'immigrant és més inestable, s'ha de tenir paciència, demana anticipos, són més problemàtics i tenen més problemes socials (11GCRH05)

a-La desconfiança

Aquesta desconfiança existent per part del teixit empresarial, queda recollida a l'estudi de Mata, Domingo i Julià (2007:54) de la següent manera:

"D'alguna forma l'empresari observa amb preocupació un mercat de treball on l'oferta està poc controlada, amb variables poc conegudes, on existeix molta població demandant però que presenta multitud de situacions dispars (de permís de treball, de voluntat d'assentament, de mobilitat i variabilitat ocupacional) i amb lògiques o estratègies d'assentament al país, potser

molt més heterodoxes i variables. Dins de la lògica empresarial , les incerteses no són desitjables i , per tant, cal buscar la forma d'evitar-les o neutralitzar-les."

L'empresariat en general mantenia un discurs molt contradictori i de forta desconfiança en relació a les persones immigrades contractades per diferents motius

No sé, és complicat perquè aquest grup té molt poca qualificació professional. La gent poc formada expressen desconfiança i de vegades pot resultar violenta, llavors li costa més integrar-se... però això és un problema cultural i s'arregla a força d'injectar cultura. No crec que puguin fer grans aportacions aquest col·lectiu que arriba, penso que han d'anar passant els anys perquè ells mateixos es lleven la por, saber a què vénen (4GAG05)

Bé preocupació, com que el treballador sigui estrangers sigui espanyol, en realitat no li veiem pega dins de l'empresa, la qual cosa si que veiem és el que porta darrere, o sigui perquè et vas assabentant, de coses que van passant socialment, de grups que, de màfies, de gent que porta droga per aquí que després t'acaben parant la... dins de l'empresa, i dius ostras, això tot tinc ficat, de gent que es dedica a traficar, o gent que es dedica a fer papers, perquè al final el teu no pots tenir controlats als vuitanta i pico, si t'han presentat els papers, són legals, però clar una vegada surten d'aquí, tampoc els pots exigir que vagin a missa tots els diumenges. (6GALRH05)

La desconfiança cap a les persones immigrades que estan més organitzades i que es relacionen menys amb la resta de companys del treball o fins i tot amb la societat autòctona en general, produeixien una major desconfiança i era una constant preocupació en els discursos empresarials l'any 2005.

b-Evitació del conflicte dins de l'empresa

Aquesta pràctica poc reconeguda per l'empresari , va convertir-se en una constant en la gestió dels recursos humans a les empreses en aquells anys, tanmateix l'increment de persones novingudes a les empreses més emergents del territori es produïa de forma continuada i molt intensa, sense cap mena de preparació prèvia ni protocol establert.

Y nosotros nos obligamos a actuar, muchas veces, de una forma un poco irracional, para evitarnos trabajo y problemas... que nos llamen por teléfono: "éste no lo quiero". Vamos a ver, tu te pones en nuestro lugar, y dices: "oye, quiero contratar..." ¿quién es el que da menos problemas? Aquel que el que no lo quiera, no lo quiera, "vamos a pillar este y así tapamos el hueco" y así todo funciona, y del problema nos olvidamos. "Oye que aquel que no quiero más" Es que además, el propio encargado, no son conscientes de que no hay en el mercado nada más, si fueran conscientes de que en el mercado (hablamos de nuestro sector), solo hay gente de color (por decir algo) y cosas de estas a lo mejor se mentalizarían, pero no tienen la mentalidad de que no hay nada más (1GCEO05)

Els marroquins tenen costums diferents, la majoria no accepten tenir una dona que els mani. Si no ho accepta els fan fora (9MARG05)

Molts cops l'empresariat ha reconegut haver actuat d'una forma poc justa en la resolució de certs conflictes laborals, afavorint al personal autòcton i perjudicant de forma clara a la persona immigrada per evitar d'aquesta manera un conflicte més gran dins de l'empresa.

c- L'estabilitat com a Pre-requisit

L'estabilitat es convertia en un pre-requisit en moltes ocasions per a reduir la incertesa i la imprevisibilitat que les persones immigrades presentaven en ocasions. Aquesta estabilitat prèvia, generava discriminació i exclouïa una gran part de les persones immigrades que precisament esperaven obtenir un lloc treball que els permetés establir les seves trajectòries vitals.

Aquesta petició explícita de restar estables en un territori era un obstacle afegit a priori que augmentava la relació asimètrica entre ambdues parts. En aquest cas l'empresariat no es considerava actor principal ni actiu en l'assentament de les persones novingudes en els territoris.

Home...la preocupació és la inestabilitat d'aquesta plantilla perquè clar, quan la teva contractes el que cerques és una permanència en el temps, que no vagin rodant...Per a l'empresari això és una preocupació, però després també el preguntar-se, s'integressin bé amb els companys? i llavors veus com ho admeten, com ho fan treballar els mateixos companys, sense parlar dels encarregats ni la gent...també on viu, quin cotxe té, amb qui viu, on és...i en funció d'això es quedés més temps o no. Llavors clar, per donar-li el treball també hi ha una sèrie de factors al voltant i que estan fora de l'abast, per exemple, hi ha un senyor d'Almacelles, que té la casa allí, aquesta "arrelat"... i després està l'altre senyor que ve de fora, que penses... Quant se m'estarà?, culturalment tampoc sé com és i no sé si li encaixessin totes les normes que li estic posant del que hi ha aquí... Llavors, estem parlant d'una qüestió de la integració i de la permanència. Quant temps se'm quedés aquest tio? Perquè clar, si ho haig de tenir un any perquè després se'm vagi a Almeria...doncs igual no m'interessa (...)

Igual que amb qualsevol altre treballador però el que no volem és que en dos mesos s'hagi d'anar al seu país. Jo entenc que el que volen ells és guanyar diners perquè al seu país és molt. En el "escorxador" tenim gent estable, de fa anys i casos de gent que es marxa, sí que hem tingut (3GARH05)

Ens agradaria que fossin gent d'aquí, donen menys problemes, tenen a la família i estan més arrelats, més fàcil entendre la nostra realitat (11GCDF05)

Aquesta relació de poder asimètrica és fruit de les condicions prèvies en les que es produeix la relació laboral entre empresari i treballador immigrant. L'empresari té unes expectatives en la seva recerca de treballador ideal en un moment en el que les circumstàncies el porten a la necessitat de contractar persones immigrades per a fer tasques generalment de peonatge. En aquest context l'empresari manifesta un seguit d'actituds i prejudicis que recauen sobre aquesta mà d'obra disponible, disposada i al mateix temps molt necessitada i desesperada en ocasions.

El fet que ja hem comentat anteriorment referit a la preferència per la contractació en origen o a la contractació nominativa o el reagrupament familiar indica la importància que dona l'empresari a assegurar-se el perfil contractat enfront la por a ser enganyat o contractar una

persona que no compleixi amb les expectatives. Aquest punt de partida genera una relació laboral encara més asimètrica que qualsevol altra relació laboral que sempre és asimètrica d'entrada entre empresa i treballador.

La pregunta que cal fer-se és si aquesta relació asimètrica pot generar abusos per part de l'empresariat aprofitant la posició de feblesa que viu la persona immigrada.

L'any 2005 amb una mà d'obra immigrada abundant i molt necessitada es van produir moltes situacions que van provocar una relació laboral basada en gran part en la temporalitat, la mobilitat i la precarietat. Totes aquests característiques laborals van recaure en les persones immigrades i com diu Chacón (2009) es produís la teoria de les "tres p" trabajo penoso, precario y peligroso.

5.2.5.2. 2011 Una relació de poder més simètrica ?

Un cop recollida la valoració des del món empresarial i després d'actualitzar les aportacions referides a l'evolució experimentada en la incorporació a l'empresa de les persones novingudes, podem constatar d'una banda, el que podríem considerar, els primers indicis d'una relació més oberta i més propera entre ambdues parts. D'altra banda ,però, es consoliden altres aspectes relacionats amb les dinàmiques laborals internes complexes i difícils entre treballadors.

a-L'adaptar-se i no fer soroll.

El concepte d'adaptació i no fer-se notar és un dels valors que s'espera de les persones immigrades com a treballadores i l'empresariat així ho manifesta de forma oberta.

S'han introduït molt en l'empresa. Tot el que és el món musulmà que és una mica més rar, el seu comportament des de fa un any i escaig fins ara ha canviat completament, no falten mai al treball i m'imagino que és perquè saben que tenen una oportunitat per treballar amb tot això de la crisi, el seu comportament en general és molt bo. Diuen que hi ha molts problemes entre romanesos i musulmans, no s'entenen entre ells (11GCRH11)

Sí, comencen a entrar. Tenim a una romanesa i a una altra sud-americana però ara no recordo quin país és. Cap problema, fan el treball igual. Passen factures, controlen la documentació, agafar el telèfon... no són treballs de portar la comptabilitat. I tenir una administrativa estrangera fa 5 anys ni passar-nos per la nostra imaginació, les dues que tenim venien amb experiència (11GCRH11)

El valor de la implicació i de la cultura del treball per sobre d'altres demandes laborals es considera una de les grans aportacions de les persones immigrades dins de l'empresa.

Com a titular, jo diria implicació , el titular ben be seria aquest, no tenen problemes de flexibilitat horària, no tenen problemes de disponibilitat, no tenen problemes de si hem d'anar a un lloc d'anar als llocs, no tenen problemes en res, de bones a primeres no tenen problemes en res, després evidentment també demanen com es normal , pots parlar d'altres coses, valoren el seu esforç d'una manera diferent, després et diuen

quina retribució tindrà, això és evident, això és tant en nacionals com estrangers, però aquesta disponibilitat i predisposició en nacionals no hi és, mira aquest dissabte hauríem de treballar perquè hi ha la necessitat, cobrareu les hores extres, el primer que diuen és quina retribució tindrà, quina prima tindrà, els immigrants no, venen a treballar perquè han de treballar, és una cultura d'esforç, diferent, no dic que sigui millor o pitjor, potser si m'hi trobes jo, preguntaria el mateix, però jo crec que és per la forma de ser i per les necessitats que han tingut de espavilar-se una mica, el que si que és veritat que la implicació hi és...(...)mostren la necessitat de formar part d'un col·lectiu per part dels immigrants d'estar bé amb l'empresa, d'intentar aportar al màxim i amb el col·lectiu nacional això no passa, parlem sempre de personal operari.(1GCRH11)

No se, luz? No me he parado a pensar; que nos puede aportar algo más ;no sé ,a nivel de el grupo, el tener compañeros que sean de otros países puede crear vínculos que siendo del propio territorio no los crea , yo que sé, igual hay gente que tiene mas porque viene de fuera y va a estar más aislada a nivel social, y puede ser una ayuda; yo lo veo mas por esa vertiente; igual por las ganas de superación, crea sinergia, si llega una persona o un grupo se personas que es mas líder, es optimista, es positiva, también puede contaminar de forma positiva a los demás, no se si puede ser determinante, pero puede ser una ayuda por ser de otro país; nunca me he parado a pensarlo fríamente (5GALRH11)

L'experiència acumulada en els darrers anys i el contacte constant amb persones immigrades ha provocat en gran part dels casos una reducció de la desconfiança i de les resistències inicials cap a la seva contractació. En ocasions la diversitat cultural es considera un valor afegit a l'empresa i la fidelitat i la implicació laboral han estat alguna de les característiques més valorades per l'empresariat de forma explícita.

Aquestes experiències fan pensar que la relació empresariat-treballador/a immigrant s'han apropiat de forma progressiva, reduint al mateix temps aquesta asimetria de poder entre ambdues parts.

b-L'assoliment dels resultats esperats

En moltes ocasions l'estratègia de contractació ha estat enfocada a la modalitat i tipus de contractació, és a dir, prioritzar la contractació en origen, el contingent o el reagrupament familiar per sobre d'altres fórmules. En algun cas específic, l'estratègia ha estat basada en escollir un tipus de perfil concret, atenent a la procedència de les persones immigrades i de la idea sobre l'objectiu final que podien tenir aquestes persones, d'assolir una estabilitat i una permanència a llarg termini al territori.

Nosaltres quan va començar la immigració ens vam fer... no un anàlisi social, una reflexió : suposo que de L'Europa de l' est, entraran a la Comunitat Europea sinó aviat, a mig termini i el nivell de vida pujarà i aquesta gent no tindrà necessitat d'immigrar dels seus països, quan vam mirar el Nord D'Àfrica vam creure que era gent que si venia aquí podien tenir un arrelament al país i que difícilment (si no era per anar a jubilar-se al seu país) les condicions de vida del seu país difícilment millorarien lo suficient per que tinguessin la necessitat de marxar; amb lo qual si busques una estabilitat de la plantilla, és millor tenir gent que volguessin quedar-se tota la vida treballant a casa nostra que no tenir gent que estressin i sortissin de l'empresa. (...)No,

jo crec que s'ha complert, és a dir, ara mateix jo diria que tots els immigrants que ara tenim provenen fonamentalment del Marroc, i en part Algèria. (...)la gent que ha fet un arrelament, si analitzo els que han arribat a encarregats o a oficials, l'aposta era correcta, són gent del Nord d'Àfrica ; és a dir hi ha seccions que l'encarregat és un marroquí o un algerià i els 90% dels seus treballadors son catalans ,d'origen , amb el qual creiem que l'aposta era correcta (2GCCD11)

En aquest cas l'elecció de persones procedents del magreb ha resultat una experiència positiva que ha donat resposta a les expectatives creades. Val a dir que en altres casos l'aposta per la contractació en origen a països determinats com Romania, Ucraïna o Colòmbia també s'han considerat un èxit i un encert en la política contractual i empresarial de les empreses que ho van portar a terme.

5.2.5.3. 2005 Els requeriments del lloc de treball a cobrir

Els requeriments del lloc de treball a cobrir comportava una gran varietat d'aspectes a analitzar, que en aquest cas podíem sintetitzar en tres temàtiques de diferent naturalesa ,que responien a un context concret i una realitat determinada.

a- L'idioma

La qüestió de l'idioma va esdevenir una de les dificultats més importants durant l'any 2005 a l'hora de poder realitzar contractacions a persones procedents d'alguns països. En molts casos el desconeixement del castellà podia ser motiu de no ser contractat, en altres ocasions no tenir cap coneixement de català també es podia convertir en un obstacle.

No, però jo entenc que el català per als immigrants és un problema perquè si no saben molt bé on acabarà, potser li interessa saber més un idioma més polivalent que no un idioma més particular (...) No, però que parlin i que entenguin una mica el castellà és imprescindible. Si no saben gens no els podem contractar (4GAG05)

Tot i així cal recordar la contradicció i paradoxa abans esmentada referent a la voluntat de contractar persones en origen com a primera preferència i la reflexió oferida per les institucions, qüestionant precisament el desconeixement que aquestes persones tindrien a la seva arribada al nostre país. En aquests casos la dificultat de no conèixer l'idioma es minimitzava de forma absoluta.

b-La masculinització

En aquesta primera etapa analitzada podem dir que la masculinització de la immigració era una realitat a nivell quantitatiu si tenim en compte que el nombre de persones afiliades a la seguretat social per sexe a principis de l'any 2006 era de 19.621 homes per 7.837 dones. Aquesta dada era el resultat dels fluxos migratoris produïts en èpoques anteriors a Lleida, així com responia a la tipologia del teixit empresarial de Lleida basat en l'agricultura i la construcció i els seus derivats com a punts forts en aquells anys que demandaven mà d'obra de forma continuada i abundant.

No, en quan a nacionalitat tenim una mica de tot i quant al treball com he dit abans normalment van a ser homes perquè el treball és més dur (4GAG05)

c-La diferència cultural

Les diferències culturals es posaven de manifest en tots els casos com un problema de difícil resolució, encara que pel context de necessitat de contractació no era un obstacle definitiu per a ser contractat. Això no obstant, no era un tema menor ni quedava resolt pel fet de no parlar-ne, ans al contrari, d'aquesta diferència cultural inicial, es passava directament a la construcció d'un ventall d'estereotips molt ampli que comentarem més endavant.

Tenim un problema amb el risc laboral, s'ha de ser molt responsable per a no tenir problemes. No podem tenir un treballador a l'obra sense menjar, fent el Ramadan. Els hi donem festa. Ells venen d'allí i com no tenen formació no coneixen el risc (11GCRH05)

L'any 2005 es posava de manifest de forma explícita la qüestió de les persones de religió musulmana, especialment les persones procedents del magreb i les diferències que es produïen en el sí de l'empresa per qüestions de tipus religions i cultural.

Una d'aquestes qüestions es centrava en el fet de seguir el Ramadan en l'època corresponent per complir amb els preceptes de l'Islam. Aquest debat s'estendrà a altres apartats d'aquesta anàlisi però en aquest cas concret, es podia convertir en una limitació per obtenir un determinat de lloc de treball i així quedava reflectit l'any 2005.

5.2.5.4. 2011 Els nous requeriments

L'any 2011 es produeix un canvi en els tipus de requeriments que s'ajusten a la nova realitat socioeconòmica del mercat de treball a Lleida. L'idioma segueix essent un dels grans requeriments que l'empresariat manifesta i de forma cada cop més contundent en relació al coneixement específic del català. Aquest és un tema innegociable i un pre-requisit elemental. Aquesta major exigència respecte a l'idioma és directament proporcional a la quantitat de mà d'obra disponible que l'empresariat pot escollir a l'actualitat.

En aquest nou escenari apareixen dos qüestions fonamentals pel que fa els nous requeriments més enllà de l'idioma. D'una banda la formació (el capital cultural) que abans no era estrictament necessari demostrar i que ara s'ha convertit en la gran assignatura pendent de les persones nouvingudes així com un gran repte per a la població immigrada que es vulgui reincorporar al món laboral. D'altra banda la feminització lenta però progressiva de la immigració a Ponent i l'augment de possibilitats de la dona d'inserir-se al món laboral per davant de l'home degut a les transformacions produïdes en el mercat laboral al nostre territori i l'evolució de les activitats empresarials amb el pas dels anys a Ponent.

a- La formació com assignatura pendent imprescindible

La formació i la major qualificació ha esdevingut el gran repte de les persones immigrades que en l'actualitat volen accedir al mercat laboral. L'empresari pot triar cada cop més entre una gran quantitat de persones nouvingudes i autòctones que abans no estaven disponibles.

El coneixement de l'idioma no és aconsellable sinó imprescindible. No només del castellà sinó que també del català. Disposar del carnet de conduir millora la qualificació professional però també requereix un esforç a nivell d'estudi important per segons quin perfil de persones immigrades.

L'empresariat expressa la seva preocupació per la qüestió formativa independentment del sector del que parlem. D'una banda es planteja la dificultat de trobar persones més qualificades que les autòctones en segons quins tipus de treballs.

Els títols no tenen res a veure, et diuen que tenen una formació i no sabem si la tenen o no la tenen; bueno els que estan homologats si, però després veus que la tipologia de formació que han rebut, és molt, molt inferior que la que han rebut aquí, la infravalorem bastant, i en relació de casos que hem tingut a nivell europeu, aquí es bastant elevada, hem tingut gent de França, enginyeria de camins d'aquí, és més elevada que enginyeria civils d'allà, d'aquí surten super ben preparats, una altra cosa es que després que aquí, es faci el que es faci, hagi la feina que hi hagi i es dediquen a altres coses, no es dediquin a fer arquitectura sinó a sellar projectes i anar cobrant; jo crec que la formació d'aquí es envejable a la resta de països, amb això el col·lectiu immigrant no ens han aportat el valor afegit. (1GCRH11)

D'altra banda trobem algunes reflexions sobre la manca d'homologació universitària entre persones de diferents països en diferents àrees relacionades a sectors com la construcció.

La majoria de contractacions s'havien fet en el moment que aquí no es trobaven enginyers hi havia argentins, veneçolans, tot tipus de persones que venien aquí a buscar feina però la gran majoria que havien treballat amb nosaltres no van tenir continuïtat com a tal; si que tenim col·lectiu universitari, son operaris, gent de Colòmbia, Romania, enginyers industrials n'hi ha, aquests senyors son uns grans oficials primera, però el fet de llocs de certa responsabilitat, es una formació molt mes practica que teòrica, aquí pequem de mes formació teòrica i poca practica i allí veus que es mes una FP que una formació universitària, crec que es una mica la diferencia (1GCRH11)

Altres plantegen el repte que pot suposar el nou escenari laboral per persones que s'han dedicat en la majoria de casos a realitzar tasques de peonatge i que no han assolit majors nivells de qualificació.

La majoria de la gent immigrada ocupaven els llocs de peonatge, el 95 % de la gent immigrada treballaven a la fabrica això vol dir activitat productiva, eren feines mes físiques que no pas mentals, la gent que ara hi ha fruit d'aquella immigració són els que han quedat com els més especialistes, porten maquinaria especialitzada o els que han arribat a categories superiors ja no sol de feina física sinó a nivell d'organització a nivell de fabrica; a dintre del que es l'organització una mica més d'administració comercial, etc.

La perspectiva de creixement es diferent, nosaltres veiem que l'estat espanyol estarà x anys a créixer, però tenim una organització molt potent i molt capaç de fer i gestionar empreses a fora de les nostres fronteres en els països que ho requereixen, s'ha fomentat aquesta participació de la gent en fins i tot decisions d'inversió, necessitem tenir gent a l'hora d'afrontar els projectes, la gent ha respòs molt be i les noves generacions que estan entrant a l'empresa cada vegada estan molt ben preparades i el nivell de l'idioma es molt millor en gent que son recent llicenciats que en gent que fa 25 anys que estan treballant i les possibilitats de començar de nou a un altre lloc son mes importants per una persona jove que per una persona que ja te consolidada la seva vida a casa seva. La immigració

quin paper juga aquí? Segurament no tindrem tants immigrants com gent nacional de cada un dels països on anem (2GCCD11)

Tot i així existeixen empreses que comencen a tenir personal qualificat d'origen immigrant ocupant càrrecs de diferent tipologia.

La nostra directora de qualitat és equatoriana, té estudis però va venir immigrada, està a la cúpula directiva, entre els 7 caps (6GALG11)

És el que et deia abans, fa 5 anys tots els sud-americans que tenien titulació no volíem a cap perquè tenien molt mala fama els estudis que havien fet al seu país, i per exemple ara hem contractat a 3 que van estudiar al seu país, però per exemple hi ha una noia que quan va venir aquí va fer un màster a Barcelona de construcció i suposo que després l'hi han homologat tot. Ara existeixen sistemes d'homologació a l'educació. Jo creo no hi hauria cap problema. (11GCRH11)

Tendeix a zero, no per problemes de l'empresa ni molt menys; la veritat es que les persones immigrants que hem tingut, han respost molt bé, s'han implicat molt, però ens costa molt trobar gent amb aquest perfil, de vegades quan posem una oferta de treball, es presenta gent immigrant, el que passa es que per coneixements de català o per qualificació, doncs es complicat (12MIRH11)

La formació lligada a la qualificació professional esdevé en l'actualitat el major repte per a les persones immigrades. Existeix en aquest cas una certa paradoxa, si tenim en compte que les feines més assequibles per a les persones immigrades són en sectors de baixa qualificació. Tot i així la major disponibilitat de mà d'obra eleva de forma directa la qualificació demandada a les persones a contractar.

La formació en idiomes, la disponibilitat de tenir carnet de conduir, la formació tècnica professional en feines del sector serveis, com l'hostaleria o la neteja així com en les tasques d'atenció a persones i tasques domèstiques.

La formació ocupacional també ha és una altra de les demandes habituals per a poder accedir a llocs de treball mínimament qualificats. En ocasions estar en possessió dels Estudis secundaris obligatoris (ESO) també es converteix en una barrera molt important per a les persones immigrades.

Les empreses en aquests moments de crisi i de canvi intern, han optat en molts casos per una especialització i professionalització cada cop més exigent. Aquesta estratègia empresarial exigeix més formació i capacitat per a l'adaptació a nous treballs per part de les persones contractades. És en aquest moment en el que una gran part de persones immigrades amb baixa qualificació parteixen amb un desavantatge clar.

El mateix passa amb persones especialistes en alguns sectors ens els que la demanda de feina a caigut de forma substancial, com la construcció i que ara tenen el repte de requalificar-se en altres sectors amb més oportunitats o fins i tot emergents.

Pel que fa les persones que tenen estudis es troben amb un obstacle afegit que suposa l'homologació dels estudis. Aquest procés és llarg i costós i no sempre finalitza de forma positiva pel que fa a l'homologació definitiva. D'altra banda les empreses manifesten que les

persones amb estudis universitaris molts cops no tenen el mateix nivell que els assolits aquí encara que estiguin homologats i que això pot esdevenir també un obstacle en la seva contractació.

En definitiva existeix una desconfiança també cap als estudis de persones que hagin cursat els seus estudis a països que no siguin de la Unió Europea.

b-La feminització

Així com l'any 2005 les dades assenyalaven una clara tendència a la masculinització de la població immigrada i especialment atenent a les persones afiliades a la seguretat social, l'any 2011 estem assistint a una lenta però progressiva feminització d'aquesta.

Pel que fa les dades trobem que els homes afiliats a la seguretat social sumen un total de 19.624 i les dones un total 10.153. Mentre el nombre d'homes s'ha mantingut gairebé constant al llarg d'aquests sis darrers anys, el nombre de dones ha augmentat en 2316 dones. Aquest augment no és casual, sinó que respon a una multiplicitat de factors .D'una banda l'augment de la població femenina nouvinguda disposada a treballar arran de la crisi que ha portat a molts homes a l'atur. Les dones han assumit el nou rol de mantenidores de la família. D'altra banda al creixement en els darrers anys del sector serveis i especialment de l'atenció a persones i els serveis d'auxiliar de la llar i tasques domèstiques.

Nosaltres l'any 99, quan encara no havia arribat la immigració a Catalunya , vam fer una empresa ,per suplir la manca de mà d'obra vam acudir a una altra borsa de treballadors, en aquest cas , treballadores que no estaven cotitzant a la seguretat social,(...) Això va fer que s'incorporessin també dones immigrants, de l'any 99 al 2011, ha passat molta gent per l'empresa; nosaltres com a empresa familiar, moltes eren dones que els homes treballaven amb nosaltres, ,, si pots contribuir a una economia familiar amb dos sous, doncs millor que millor (2GCCD11)

Mayoritariamente sector femenino, en las tiendas son mujeres (5GALRH10)

Tenim un 48% de dones i un 52% d'homes, no t'ho puc segmentar per procedències ni el percentatge d'homes i dones immigrades (6GALG11)

Jo crec que hi ha més dones, perquè vam fer el Pla d'Igualtat i això ho tinc més fresc. Un 8% més de dones que homes, no és molt exagerat però si que hi ha més. I a nivell de càrrecs directius també és el mateix percentatge (9MARRH11)

Sí, comencen a entrar. Tenim a una romanesa i a una altra sud-americana però ara no recordo quin país és. Cap problema, fan el treball igual. Passen factures, controlen la documentació, agafar el telèfon... no són treballs de portar la comptabilitat (...)El canvi més significatiu que hem tingut en aquest aspecte ha estat tenir persones qualificades, titulades i la dona. (11GCRH11)

El teixit empresarial de les terres de Lleida està cada cop més obert a la incorporació de la dona en les seves empreses. Els sectors més emergents així com les activitats que es realitzen en el sector serveis, obren una via d'incorporació de la dona molt ampla. Paral·lelament s'està produint una sensibilització lenta però constant de la igualtat de dones i homes en el treball a

partir de la implantació de Plans d'igualtat de dones i homes en el treball, la assignació d'agents d'igualtat en el sí de les empreses entre d'altres mesures.

Aquesta realitat concreta a nivell local segueix la tendència a nivell internacional de la feminització dels processos migratoris per diferents circumstàncies i tendències socioeconòmiques globals.

D'altra banda la recessió econòmica i la crisi profunda del sector de la construcció i dels sectors dependents d'aquest, ha anat reduint de forma ràpida la incorporació dels homes a aquest sector bàsicament masculinitzat.

5.2.5.5. 2005 Els trets específics de la persona immigrada

Quan parlem de trets específics de la persona immigrada i recollint aquells aspectes més rellevants per a l'empresariat ens referim a les seves habilitats personals i professionals, als seus trets fenotípics, a les seves expectatives de treball i també a la qüestió dels estereotips que conformen l'imaginari col·lectiu empresarial.

a-Segons habilitats

Les habilitats com a professionals han estat una constant en la recerca de persones treballadores en aquest context d'oferta de treball constant. En aquest sentit l'empresariat ha constatat de forma clara les diferències existents entre les habilitats professionals que poden oferir les persones nouvingudes depenent del seu país de procedència.

Los que vienen del Este o de Hispanoamérica son gente cualificada, en cambio los que vienen de África no, todos son estrictamente mano de obra y en el sector de la construcción estamos más necesitados de estos, encontrar un albañil por aquí es difícil, no hay (1GCDF05)

En ocasions es produeix una estereotipització de les persones immigrades per col·lectius que no corresponen a la realitat, però en ocasions aquesta visió compartida i generalitzada cap a les persones immigrades com a col·lectius homogenis, porta a una certa estigmatització i el que molts cops pretén justificar el que seria la construcció de l'etnoestratificació de la població immigrada.

b- Segons trets fenotípics

L'any 2005 també es posava de manifest una qüestió relativa als trets fenotípics de les persones nouvingudes com a possibles obstacle o ans al contrari una possible oportunitat laboral.

No tinc problemes. Potser algun amb la gent de color, tant amb els seus propis companys com amb els clients. Els de color treballen més manipulant aliments (...) Ens fixem en el mateix. Que parli el nostre idioma, el físic...sempre de cara a la clientela. Encara que no treballessin de cara al públic nosaltres els valoraríem igual que si fora del nostre país (13MRG05)

El fet de ser de color -negre, moreno- en ocasions és plantejava com una característica que podia esdevenir una dificultat per treballar en un sector determinat. Per alguns empresaris podia ser un motiu de rebuig per part dels clients, especialment si havien d'estar de cara al client, en altres casos la dificultat s'assenyalava en el rebuig que podien mostrar els propis companys de feina a l'hora de treballar en equip o en brigades que comportaven un contacte molt directe i continuat.

D'altra banda de vegades des d'alguna activitat més específic com una botiga de moda s'havia realitzat una contractació buscant aquesta imatge més exòtica i diferent com a reclam cap al públic i clientela.

Podríem dir que no només existeix un ús de la mà d'obra des d'un punt de vista de la força física o de les seves habilitats professionals sinó que també es produeix un ús de la seva imatge i/o trets fenotípics característics ja sigui per color de la pell, la forma dels ulls, el color dels cabells entre d'altres.

c- Segons expectatives de treball

Les expectatives davant el treball són una altra de les variables a tenir en compte per part de l'empresari en el moment de voler fer una contractació.

L'any 2005 encara que com hem comentat amb anterioritat les pors i la desconfiança eren molt presents i per tant les expectatives a l'hora de contractar eren fruit d'un debat constant davant la incertesa de la conducta de vegades imprevisible que podien adoptar en relació al treball.

En aquest sentit les expectatives també van lligades als estereotips i a la construcció de l'etnoestratificació així com a l'acumulació d'experiències de vegades directes i d'altres indirectes compartides amb altres empresaris/es.

Els de l'est, ells fan bossa, quan porten un temps desapareixen, es van al seu país quan porten un temps, hi ha de tot els que han durat sis mesos, els que han durat un any, però són un tipus de treballador diferent, jo crec que dins dels estrangers són molt diferents a la resta, els altres vénen aquests els dominicans o, o africans vénen per quedar-se a viure aquí, aquests no, ells vénen a treballar un any, dos anys, tres anys o sis mesos el que els faci falta i tornar al seu país, no arriben a cap moment intenció de quedar-se a viure aquí, no porten idea d'integrar-se i de muntar-se aquí la seva vida portar-se a la seva família, tot el contrari, que ve a agafar a treballar molt molt, són els mes treballadors, però també són els que quan veuen que han agafat diners suficients per poder tirar una temporada, s'agafen i es van, i al poc temps, dic al poc temps, tornen a aparèixer una altra vegada quan els diners ja s'ha acabat. (6GALRH05)

La necessitat de treballar per part de les persones immigrades per a poder assolir els seus propis objectius vitals, és el millor i argument principal que porta a les empreses a contractar les persones immigrades, atenent a que aquests han depositat en el treball gairebé totes les seves expectatives i les de les seves famílies. Aquesta premissa garanteix la seva fidelitat i la seva implicació i així ho veia el teixit empresarial en general.

d- Segons estereotips³⁵

Els estereotips formen part de la nostra construcció social de la realitat i en el cas del món empresarial no es produeix una excepció. Com deia Delgado (1999) podem parlar de "l'immigrant imaginari" i de com s'ha anat construint aquest nou imaginari col·lectiu a partir de la creació d'estereotips i estigmes.

El món empresarial no està al marge de la societat i les empreses com hem anat manifestant durant tot aquest recorregut, estan formades per persones. Les pròpies experiències viscudes i les experiències transmeses per altres, així com les experiències laborals com les personals també s'interrelacionen de forma constant fins el punt d'arribar a construir un conjunt de prejudicis i estereotips determinats.

Abans teníem més marroquins, però penso que són menys estables perquè crec que són més cultes i seleccionen més quan busquen treball i normalment els centreafricans vénen pitjor formats, més incults... i és probable que quan troben un treball, miraran de conservar-ho més temps (4GAG05)

A excepció dels ucraïnesos, el personal de l'Est que són els únics, que són "ehm", poc estables (6GALRH05)

Les persones de Romania tenen poc interès de tornar al seu país, en canvi les persones d'Ucraïna és diferent, tenen la idea d'estar aquí de forma temporal, millorar la seva condició econòmica i després anar al seu país i els de Romania no (7GARH05)

Per a cada nacionalitat es poden trobar un conjunt heterogeni de valoracions i estereotips molt ampli.

El negre vol guanyar diners i no quedar-se, els magrebins es volen quedar i portar la família i la gent de l'Est està més formada i no arriben (10MGRG05)

Sí, porque luego sudamericanos por ejemplo, hombre no suelen venir, casi todo son mujeres y las mujeres de la impresión de que no están asociadas, ni cosas de estas no, que vienen a trabajar y ya esta. Y los moros como que van más por libres ellos no, parecen más independientes, solo se relacionan entre ellos, pero no parecen que sean mafia ni que hayan venido organizadamente, ni cosas de estas, sin embargo pues eslovacos , croatas, ucranianos, todos estos como que parece que vienen por el mismo lado y estas mas dirigidos yo comentarios que he oído que si hay gente que, ha pagado por venir a trabajar, que ha pagado cinco mil euros ocho mil euros porque le buscasen trabajo, le han encontrado trabajo y le ha tocado soltar el dinerito, o sea pagar ocho mil euros por venir des de Ucrania que te busquen trabajo en un matadero de pollos, o sea que vas a cobrar seiscientos euros al mes, y luego claro, tu entras por ETT luego eventual y luego que te hagan fijo o no, entonces pues bueno por esto te parece, da más respeto, los del este (6GALDP05)

³⁵ Els estereotips formen part d'aquesta relació empresari treballador ja que formen part de la nostra vida social. Encara que més endavant tornarem a incidir sobre aquest tema , podem avançar diferents aportacions concretes com la de Troyano (2001) que planteja com els estereotips s'estableixen a partir de cinc supòsits. D'una banda l'existència de races, la continuïtat entre la part física i moral, l'acció de grup sobre la de l'individu, una jerarquia única de valors i una política fundada en el saber.

Es creen estereotips molt diferenciadors entre immigració per país de procedència, fins i tot alguns són percebuts com a no immigrants per les seves característiques.

No, creo que no. Aquí los comunitarios son comunitarios, no son extranjeros. Argentinos sobre todo y de nacionalidad italiana (...)Sí. Los argentinos son gente más cualificada que los inmigrantes que son peones todos (1GCEO05)

El rebuig específic cap a les persones magrebines és força estès entre els empresaris i els propis treballadors.

Los marroquíes son un colectivo que no... Hay roces y tensiones (...)En lo que yo conozco, los subsaharianos y gente de color se adaptan más, en general. En cambio los marroquíes o magrebíes son mucho más atados a su propia cultura y no se adaptan igual, incluso son gente que no se han traído a la familia, no tienen tanta voluntad de adaptarse aquí, sino de volver a su país (...)Sí. Una vez me llegó firmada una petición de trabajo temporal que ponía moros no, eso lo decía el propio encargado. En Aragón sí que tenemos bastantes, pero recibo quejas. Piensa que la diferencia cultural a veces es importantísima. Cuando hacen el ramadán no comen en todo el día y están haciendo un trabajo físico fuerte y nos causan problemas. Incluso problemas higiénicos porque las culturas son distintas. (1GCEO05)

Existeix falta d'integració de les dones magrebines, però crec que és una qüestió de temps, ja que d'altra manera els magrebins s'aniran empobrint en relació a altres col·lectius d'immigrants (2GCCD05)

No he fet un estudi per veure què país funciona millor que un altre perquè ve molta gent de molts països. Gent de Paraguai, Argentina, República Dominicana, Ecuador... Els de el Marroc estan més acostumats a treballar, però si t'han de pegar la punyalada, te la peguen (13MRG05)

Tot i així també es dona l'opinió contrària sobre els mateixos magrebins.

Preferim magrebins que són persones que tenen la intenció de quedar-se a viure aquí. I això ho valorem. (2GCCD05)

Les persones subsaharianes també s'inclouen en els col·lectius poc qualificats, poc acostumats a treballar en fàbriques i que poden produir un rebuig a la clientela segons el tipus d'activitat..

Nosaltres estem buscant mecànics, electricistes, però ni marroquins ni senegalesos faran res d'això (...) (Tot el que són europeus veiem que hi ha una mentalitat i cultura de treball, un esforç. En canvi amb col·lectius d'Àfrica és molt més difícil, no estan habituats a l'esforç i constància que implica el treball i això et genera una sèrie de problemes a la fàbrica i si els pots evitar, busques solucions més fàcils (7GARH05)

Si tingués un negre, vindrien negres i ens qualificarien de bar de negres (17PRP05)

En relació al col·lectiu subsaharià també es poden observar diferències significatives pel que fa la seva valoració per part de l'empresariat.

És curiós, la gent de color és molt bona treballant, són responsables, seriosos. En canvi els de Nigèria no vull ni sentir parlar perquè tinc una experiència dolenta. Fa 4 anys quan teníem molt treball ens vam posar en contacte amb UGT i ens van manar 10 o 12 nigerians, els repartim entre els pagesos i jo tenia 3 i eren insuportables. Jo contracto a la gent perquè treballi, però és que els trucaven per telèfon i estaven 25 minuts parlant

i un altre al maig em va dir que tenia calor. En conclusió, l'experiència amb nigerians, fatal. Amb els subsaharians molt bé, amb els romanesos també i amb els àrabs és més complicat, però bé (...)La gent que porta més temps aquí són més treballadors, la gent de Colòmbia és més pausada. Totes les experiències que he tingut amb àrabs han estat complicades. El contacte cultural, l'idioma... això fa molt (14PAGRP05)

Els Sudamericans també són categoritzats amb un conjunt d'estereotips diversos.

Un Sudamericà no porta el mateix ritme que porten els altres (...) hi ha diferències entre un oficial de 1ª equatorià i un d'aquí. Hi ha un desfase formatiu (...) els equatorians són poc responsables, no tenen sentit de responsabilitat (11GCRH05)

Els colombians i peruans, gent de moviments lents, els argentins venen més a la lluita, els magrebins complicats, costums molt diferents, moltes dificultats per treballar amb dones. Els de l'Est gent una mica formada, més culta amb una mica més de ganes de pensar. Els africans venen poquíssim, no tenen experiència ni qualificació, de vegades no tenen l'aspecte (9MARG05)

També existeixen estereotips relacionats amb el tipus de feina a realitzar i especialment si aquesta és de cara al públic.

Sí, he tingut una xineta, una japonesa...però malament. Una negreta també, maquíssimes...tot era per imatge. Clar, dona bona imatge una xineta moderna, molt maco...però era molt fluixeta, així com els africans són molt forts, aquesta era molt fluixeta en el que al treball es refereix. La negreta la vam tenir uns dies a prova però no..., no sabia ni la llengua ni res. Em va motivar contractar-les la imatge, perquè tenia una imatge molt xula i aquí en la tenda venem amb la imatge (16PTEXP05)

Com podem comprovar el conjunt de valoracions realitzades per part de les persones entrevistades és molt ampli i variat i demostra clarament la tendència a generalitzar i agrupar per categories els diferents col·lectius independentment de les particularitats que puguin presentar. Aquesta forma de procedir forma part de les dinàmiques internes de la societat que l'Escola de Chicago ja va investigar de forma intensa i brillant.

5.2.5.6. 2011 Els trets específics de la persona immigrada en temps de crisi

a- Trencant estereotips ?

Com hem avançat anteriorment els estereotips es construeixen de forma progressiva i un cop consolidats són molt difícils d'aturar i de modificar. L'any 2011 s'observa una tendència paulatina cap al trencament d'una part dels estereotips a l'interior de l'empresa. Aquest canvi es produeix per dos raons fonamentals, d'una banda és el fruit de la relació i del contacte continuat entre persones immigrades i autòctones en la vida quotidiana de l'empresa i d'altra banda l'acumulació d'experiències més positives i favorables per sobre de les negatives en aquest període de temps.

Jo crec que no. L'única cosa que es deia és que per exemple als africans se'ls comparava com un motor dièsel, que va pim pam, no li manis molta potència i tal però que va fent i sempre es manté més o menys...No sé, escolta...jo estic segur que si realment et poses, i poguessis avaluar els uns i els altres arribaries a la conclusió que

això depèn de la persona i no d'on vingui...Almenys nosaltres no és que detectem més incidències a l'hora de treballar amb un tipus de persona que amb una altra (10MGRRH11)

A poc a poc el carinyo i l'afecte es fa. Amb els musulmans és una mica més difícil, alguna vegada hem tingut algun conflicte però amb els quals tenim ara estem bé, el tracte és normal (11GCRH11)

El contacte i la relació en el marc laboral unit al pas dels anys és una de les claus d'aquest canvi en la generació i o trencament d'estereotips

Hi ha dos coses molt importants, ha arribat un moment que , si que ells son els treballadors i jo l'empresari, però ja hi ha una relació d'amistat personal, hi ha una relació molt fluida, cada tres mesos m'arriba una trucada de Colòmbia" que hace patrón, como estamos, que hace la familia" hi ha un diàleg. L'altra és aprendre molt d'un país que desconec encara , no hi he pogut estar, d'un país que coneixia els mapes, conec la realitat perquè m'agrada saber, però clar els problemes personals de tot el que esta succeint a Sudamerica, però que gracies amb ell conec bastant be el país, perquè en parlen , comenten , diuen, esta passant això, anem cap aquí, l'evolució va cap aquí, conec molts, molta gent del país, també es important això; aprens, Colòmbia sembla que està molt a prop quan son aquí, però estem a 10-12000 km. (14PAGRP11)

Jo molt bé, per exemple el del Restaurant és marroquí i és una persona super correcta. Solament que per exemple quan els diu les coses una dona sembla que els costa d'acceptar les indicacions d'una dona, però una vegada te les has guanyat...(9MARRH11)

Els estereotips es van superant de forma lenta a partir del contacte i de la relació que s'estableix fruit de la mateix relació laboral a l'empresa. Després de sis anys de relació i d'experiències variades l'empresariat comença a parlar d'una forma més propera i empàtica de la realitat de les persones immigrades i es mostra més obert a conèixer a les persones immigrades que treballen a la seva empresa, més enllà de la seva capacitat laboral.

b) Reforçant estereotips

Tot i així existeix una tendència encara més amplia i persistent a fer un catàleg de virtuts i defectes per col·lectius de forma homogènia com a treballadors i que amb el pas del temps reforcen encara més els estereotips que ja s'arrossegaven del 2005.

És que clar crea una mica de polèmica, de conflicte perquè clar, jo també vull anar a resar, jo també vull arribar tard perquè ells són una mica desordenats...són una mica com els gitanos, això que els mani una dona...Has de tenir molta mà esquerra, no entenen que una dona els pugui manar, no és manar, sinó dirigir. Has d'agafar el camí de dirigir però sense que s'adonin. Això és per les seves arrels...ell és superior, i el continua creient eh, el que passa és que ha de passar per la pedra perquè sinó...no s'adona que les catalanes som fortes (...) això que jo crec que es van adonant, que van perdent territori...però va venir molt fort. S'està adaptant, encara que amb la seva dona i amb la seva filla estan...el cercle familiar jo crec que continua igual que sempre, la seva filla és impossible que es casi amb un espanyol i la vol portar al seu país perquè no conegui els costums nostres. La dona està sotmesa, ho té claríssim. Suposo que li costa el canvi, i a la dona li pega, és una cosa que...jo ho sé per converses, de vegades

no li entenem ningú...Els àrabs és així, ens agradi o no ens agradi. Igual tots no però és que de portes per dins canvien totalment, el tema de la dona...tema de gènere, perquè en el treball són molt eficaços (16PTEXP11)

En una mateixa petita empresa que treballen persones immigrades de diferent procedència es poden donar casos sorprenents com el següent. Fruit dels propis estereotips i prejudicis de la persona propietària del negoci.

És una més, clar, jo no penso en ells com si fossin de fora, per això de Verónica no m'havia recordat. És una més, el tracte és el mateix, és una més de nosaltres. Els romanesos sí que són més semblats als europeus, els russos no, però els romanesos sí, en la forma d'adaptar-se, a l'educació...són molt educats. Són molt humils i alhora molt treballadors. Estic encantada amb els 2 però els romanesos molt bé. Tu la veus i no té per res els trets facials, és una noia monísima, una més. Els clients tampoc la tracten com a estrangera. Els dissabtes havíem tingut una noia negreta també, i la gent gran igual una mica...Era africana i la cultura no era tant de treball, no saben gairebé doblegar una camisa, en canvi els romanesos sí, en canvi l'altra, el que era col·locar una prestatgeria fatal!, depèn del país (16PTEXP11)

La qüestió de les persones magrebines segueix centrant gran part dels estereotips i prejudicis de l'empresariat.

Jo vaig treballar un parell d'anys amb magrebins i no vaig acabar de trobar-m'hi a gust no dic que fos problema d'ells ni culpa meva, potser no ens quèiem bé, veig allà al meu poble, que hi ha magrebins que fa anys que treballen pels mateixos pagesos i n'estan força contents, això també va a tipologia de gent,; però diràs que el fondo cultural i la religió, i una cosa d'aquestes, la cultura és més pareguda, clar el magrebí és una altra cultura, xoques una mica més, no amb tothom eh, la veritat és que no amb tothom, però n'hi ha algun que és més; tinc companys que diuen que magrebins, res (...) Si, si, no sé si és per les seves tendències o per la seva idiosincràsia religiosa, aquest noi que tinc de Mali, es musulmà, i cap problema, cap problema i a més és més difícil, hi ha moments que dona la sensació de que no es volen acabar d'integrar (14PAGRP11)

Ja no parlo com empresa, ja es a nivell personal, aquest tipus de persones a nivell de treball i tal no tens cap problema, però en pots tenir una mica més a nivell de relació amb el públic, per exemple ficar una persona amb aquest perfil a la botiga, i mira que jo no tinc cap problema, de fet he viatjat per països àrabs i encantat, però hi ha gent que igual que portes un pírcing o portes un tatuatge, pot ser una mica d'això, es perquè la societat és així, no perquè nosaltres tinguem una visió o altra (12MIRH11)

La diferenciació entre països de procedència segueix la seva heterogeneïtat i diversificació constant.

No es pot generalitzar per col·lectius, ara bé, si que és veritat que els ucraïnesos són bons manobres, moltes vegades amb especialització molt superior a la que els fem fer aquí. A la llarga estem tenint absentisme per part d'ells perquè tenen desmotivació, molts tenen la titulació de metge... El romanès des del punt de vista tècnic, és molt bó. L'ucraïnès és molt reservat, el romanès potser és més mediterrani però com a professionals, són correctes. Els senegalesos suposo que són persones que són conscients que les oportunitats s'han d'aprofitar, són molt treballadors i s'esforcen molt. Són masculistes, al moment que el fill es posava malalt si teníem aquí a la dona treballant, ella s'agafava la baixa. Vam veure que el col·lectiu de dones senegalesos era el col·lectiu amb més absentisme de tota l'empresa. Amb els colombians l'experiència

és bona. Amb els àrabs també bé, però sempre es pensen que si els dius alguna cosa és perquè són àrabs, s'ho prenen d'una altra manera. Ara és un col·lectiu que ens entra bastant però és el col·lectiu més difícil de trobar (...)Amb el ramadà no fem cap mesura, si volen agafar-se vacances aquest mes doncs les agafen. Ells ja saben quins són els nostres criteris. Són diferents a la resta de col·lectius per la cultura m'imagino (7GARH11)

Principalment són sud-americans, també hi ha gent de l'Est, però o no saben vestir tan bé els currículums, o no tenen tanta qualificació, i això que la gent de l'Est normalment la frase la tenen molt bona, però a nivell de certificacions professionals i tal no, també s'ha de dir que els sud-americans saben vestir molt bé els currículums, i tots són catedráticos, ingenieros (12MIRH11)

En aquest conjunt d'estereotips es pot observar com les persones àrabs, magrebines o musulmanes àrabs (no és el cas d'altres musulmans practicants d'altres països de procedència com per exemple Senegal o Mali) són les que reben amb més força aquesta càrrega en forma d'estereotips molt variats. L'any 2005 ja era una qüestió que es plantejava com un possible conflicte de futur si no es modificava aquesta tendència i l'any 2011 podem dir que l'esclatxa ha augmentat la seva distància, en forma d'estereotips més arrelats i d'un rebuig més clar i manifest.

5.2.5.7. 2005 L'àmbit relacional en el marc de l'empresa

a- Promoció

Un indicador de la integració laboral de les persones en el treball es pot observar a partir de la promoció de les persones en el si de l'empresa. L'any 2005 es podia extreure la conclusió que la promoció no era una qüestió prioritària per les persones immigrades.

Jo crec que, perquè ells pensen que estan molt mal mirats, que els farien la vida impossible, perquè un altre motiu, qualificats jo si penso que estan exactament igual, però jo crec que és per por dels altres, perquè aquí aquesta, aquesta molt no gaire separat dins de la mateixa sala els estrangers es comporten d'una manera i els o sigui els que té veu i vot són els espanyols, són els que poden dir o això aquesta ben o això aquesta malament no sempre queixar-se no, quan aquesta bé, quan aquesta ben exactament igual doncs han canviat aquesta cinta doncs que bé, estem més còmodes, els que ho diuen són sempre els espanyols, els estrangers com que no, no diuen mai res, si està bé o està malament, o sigui pot estar malament que s'està enganxant la mà tots els dies que no diu res, com el mateix si està gratant-se la panxa tot el dia i sense fer res que tampoc es belluga per anar a ajudar a un altre, ni res d'això, o sigui jo crec que és cosa seva que diuen, no jo vinc, treballa, me'n vaig i ja està, i el que em manin ho faig. Tampoc prenen la iniciativa de fer coses o d'intentar fer-les (6GALRH05)

L'objectiu principal era assolir un treball i mantenir-lo, la promoció no formava part dels interessos a curt termini de les persones immigrades atenent als contextos esmentats amb anterioritat. Com alguna de les persones entrevistades ja apuntava, la persona immigrada

tendeix a fer-se el més invisible possible davant la por a entrar en conflicte amb altres treballadors i especialment els autòctons.

b- Les relacions entre treballadors

Els nivells de promoció abans esmentats conjuntament amb les relacions entre treballadors i la visió que en tenien els propis entrevistats són un indicador de l'harmonia existent a l'empresa i per tant un possible indicador del grau d'integració laboral existent.

c- Racisme

Com assenyalava Wieviorka (1992) les manifestacions del racisme poden ser varies, tradicional etnocèntrica, culturalista i diferenciadora. En aquest estudi es pot constatar que l'any 2005 fruit de l'entrada continuada i intensa de mà d'obra immigrada a les empreses de forma sobtada i sense un acompanyament i preparació prèvia, va suposar per a les empreses i per a les persones treballadores, un xoc cultural inesperat que no sempre es va poder afrontar de la forma més adequada ni encertada.

Es muy difícil imponerle a la gente la convivencia, pero culturalmente queda mucho trabajo por hacer para que estas actitudes vayan desapareciendo. Si al final el encargado te pone muchas pegas...piensas que no vale pero tú no lo ves, te lo crees y punto (...) Sí. El racismo viene de los propios compañeros, del trabajo (...) A ver, tenemos un soldador y parece que es el mejor que hay en este momento y es marroquí, entró hace un mes pero no lo pueden ver, no porque sea marroquí, sino porque es el mejor de todos. Y claro, como controlas a 16 contra 1, es complicadísimo y claro este señor para la empresa es un problema (1GCEO05)

A la construcció hem tingut que cridar l'atenció per racisme (...) les brigades elles mateixes fan la selecció (11GCRH05)

El racisme diferenciador es va apoderar del discurs de molts treballadors que van fer força a les seves empreses per a posar mesures davant d'aquest fenomen i en alguns casos van portar els empresaris a haver de fer actuacions per evitar conductes xenòfobes, o al contrari, actuar de forma injusta cap a les persones immigrades per evitar conflictes interns a l'empresa.

d- La creació de grups per nacionalitat

L'agrupació per nacionalitats és una de les constatacions que es podia desprendre atenent al discurs de l'empresariat.

Si que sé que en el "escorxador" han tingut algun tipus de problemes però entre col·lectius, fins i tot alguna baralla entre gent de fora i gent del país i entre ells mateixos que han arribat a tenir sanció (3GARH05)

Va venir un noi del Senegal i ell ha anat portant a gent. Són molt treballadors perquè es pressionen entre ells (...) els marroquins es fan més entre ells (10MGRG05)

Una de les conseqüències directes de l'estigmatització, l'etnoestratificació i el racisme són inevitablement la creació de grups per nacionalitat per defensar els seus propis interessos i per obtenir una posició de força enfront les adversitats que poden sorgir en qualsevol moment, fruit d'aquesta dinàmica latent.

e- Com es gestiona la diversitat cultural ?

Un dels grans reptes que es presentava l'any 2005 estava directament relacionat amb la gestió de la diversitat cultural. Aquesta gestió no estava planificada en cap cas i per tant es va anar fent a mesura que sorgien els conflictes i les noves situacions.

D'una banda apareixien aspectes lligats a la religió i especialment a les pràctiques religioses lligades a l'Islam. D'altra banda la relació entre cultures diferents a l'empresa en la vida quotidiana, amb costums i hàbits diferents en ocasions molt allunyats entre sí. La cultura de les persones procedents de l'Àfrica subsahariana enfront dels procedents del Magreb o dels procedents de l'Est d'Europa van suposar experiències i situacions desconegudes i inesperades que no sempre es van poder afrontar amb una gestió encertada.

A l'empresa no acceptem la pràctica religiosa. Una vegada vam veure un marroquí agenollar-se per resar i li van cridar l'atenció, que allí s'hi va a treballar. Però mirem de combinar els horaris per la festa del corder i del darrer dia del ramadà (2GCCD05)

Doncs això comporta més esforç per part dels caps de producció quant a que han de tenir més mesures de flexibilitat. Per exemple en els nacionals les vacances són de dos períodes de 15 dies i de vegades hi ha nacionalitats que et demanen 3 mesos de vacances i això no pot ser /7GARH05)

Hi ha una part molt positiva, aquesta, perquè sense ells no podríem tirar endavant, però d'altra banda crec que ells també haurien d'adaptar-se als nostres costums. Nosaltres per exemple, tenim una mesquita al costat, a les 5 hem d'anar a resar, a la 1 hem d'anar a netejar, però no solament això perquè ens hem de netejar tots...tot això costa d'acceptar. Al principi em sorprenia de poder acceptar i ara ja he passat a una posició d'acceptació per la seva cultura. He fet aquest pas perquè em compensa, treballa molt bé i molt eficaç, hem de trencar una mica les fronteres, però costa molt. Mes que gens per als altres treballadors perquè estem buscant una igualtat i no hi ha igualtat perquè ells volen anar a resar a les 5 de la tarda i volen anar a netejar-se tot el cos a la 1 del mig dia i a les 12 també i clar, volem igualtat per tots però ens despistem pels de l'altre costat. És un cercle viciós que no sé on arribarem, jo crec que estem tirant marxa enrere. El no vol que el dominin i menys una dona, i clar jo sóc empresària, sóc dona i li costa molt acceptar que li pugui manar una dona (16PTEXP05)

De tots aquests aspectes es desprèn una altra de les paradoxes que ja es plantejava a l'estudi de Mata, Domingo i Julià (2007) en el que es posava de manifest que encara que la immigració ha estat un element clau per a la viabilitat de gran part de les empreses entrevistades, les dificultats, entrebancs, prejudicis i estereotips que recauen sobre la mà d'obra disponible, són realment nombrosos, variats i significatius. Les resistències que han de superar les persones immigrades per accedir als llocs de treball disponibles són elevades i això justifica el concepte de relació de poder asimètrica que exposàvem a l'inici d'aquest apartat.

5.2.5.8. 2011 Normalització relacional en el marc de l'empresa ?

De l'any 2005 i de les característiques abans esmentades pel que fa les relacions dins de l'empresa, es produeix un procés d'aprenentatge permanent i al mateix temps inevitable que genera processos de reflexió interns dins de l'empresa pel que fa la gestió dels recursos humans i en molts casos de la gestió de la diversitat cultural.

Els treballadors autòctons també han anat evolucionant i s'han anat habituant a compartir espais laborals i tasques concretes amb persones nouvingudes. La relació entre persones nouvingudes s'han començat a gestionar des de diferents vessants per a poder conviure amb el màxim de garanties possibles i sense conflicte.

Formen part del nostre entorn laboral, tenen els mateixos drets, cap problema. Són gent que vénen amb moltes dificultats al seu país i tenen ganes de fer coses (...) A poc a poc l'afecte i l'afecte es fa. Amb els musulmans és una mica més difícil, alguna vegada hem tingut algun conflicte però amb els quals tenim ara estem bé, el tracte és normal (11GCRH11)

Hi ha hagut, durant aquest període de temps de tot tipus, va arribar un moment fins a 35 nacionalitats diferents; aportaven un valor i una molt important, una multiculturalitat evident ; el que hi ha hagut es poca contractació de magrebins, hi ha hagut alguna contractació, no es per tema de racisme, però per l'evolució que havien tingut aquestes persones a l'empresa la resposta no havia sigut positiva, soc molt caut amb això; hem estat parlant amb altres empreses de la zona hi ha hagut bastant problemàtica en aquest sentit, sobretot a nivell cultural, a nivell d'adaptació, si per un costat hi havia una adaptació molt clara en totes aquestes normes, "lleis" que creiem que s'havien d'establir, doncs no hi havia problema o si n'hi havia, s'explicava i al final s'acabava entenent, amb tot lo altre hi ha hagut bastant més problemàtica , evidentment en tenim, n'hi ha alguns, son persones que s'han quedat, però han seguit una evolució diferent.

A nivell de nacionalitats, de diferents nacionalitats que hi podia haver, havíem arribat a 30 nacionalitats diferents, la resposta la veiem sobretot en els països de l'est; si que és veritat que després també pot haver conflicte entre ells, són els que mouen el cotarro, l'evolució és la normal, mentre tot va be, tot va be, a la que hi ha algun tipus de conflicte també són els que te la poden liar, jo crec que això ja és tema cultural, ja és manera de ser, i si veus que ells van totalment agrupats, veus que no es fan amb ningú més, arriben els rumans, arriben els ucraïnesos, arriben amb furgoneta, van amb els cotxes seus i si hi ha un sud-americà que no te cotxe per pujar, no hi havia massa bona, ni bona relació ni no bona relació, però veus que anaven per la seva banda i veies que no hi havia cooperació.

A partir d'aquí veus que es van crear una mica, no guetos, vam fer tot el possible perquè no hi fossin, els de l'est, sobretot els romanesos anaven junts, sud-americans anaven junts, africans anaven junts, entre ells és defensaven a mort, aquí si que teníem una mica de por en aquell moment que hi havia tant volum de gent, et matiso molt això, perquè en la primera entrevista és la gran diferència amb aquell moment, a nivell de diversitat, per això t'entro molt en aquest tema, en altres empreses divisions potser no ha passat tant (1GCRH11)

La participació a les activitats sindicals i fins i tot formar part del comitè d'empresa s'ha de considerar un èxit destacable en aquesta normalització.

Sí, jo crec que el fet que aquí en el comitè hi hagi una persona immigrant és simptomàtic d'això, possiblement abans no hi hagués una persona que anés immigrant perquè els immigrants no anaven ni a votar i ara quan veuen que hi ha un col·lectiu dins, parlo en clau política, que els pot aportar vots diuen ostres, i tots aquests. Clar si vaig jo a convèncer-los no tindrà la mateixa força que si va un dels seus. I osti doncs anem a mirar a veure si hi ha un dels seus que puguin congeniar amb les nostres idees, amb la nostra manera de fer...i crec que això és un símptoma que cada vegada es van adaptant mes a tot el que. No solament el que és el treball, venir a treballar, l'horari...sinó amb tot el que comporta i tot l'entorn que hi ha al voltant d'això (10MGRRH11)

De vegades l'empresariat es segueix trobant amb les reticències del personal tot i que l'actitud de l'empresariat és més ferma en la seva postura que a l'inici del fenomen migratori.

Sí, bé et diré una cosa. De vegades posen més problemes els propis empleats que els empresaris a tenir treballadors estrangers, són molt més reticents, més que l'empresa. M'he trobat gent que et diuen: per favor no em posis estranger...De vegades t'ho diuen de manera no políticament correcta. Intentem trobar l'equilibri i que no hi hagi conflictes. De vegades hi ha hagut conflictes però no entre nacionals i estrangers sinó entre els propis d'una mateixa nacionalitat, per exemple, recordo un conflicte entre dos del Magreb però un del nord i un altre del sud que segons sembla són molt diferents (9MARRH11)

a- Les parelles mixtes

Un altre indicador que ens pot donar una pista sobre el grau d'integració laboral a les empreses pot ser la formació de parelles mixtes dins de les empreses.

Tenim inclús famílies, un equatorià casat amb una romanès, han comprat accions de l'empresa, són persones molt endollades amb l'empresa (6GALG11)

Atenent a les dades estadístiques exposades al capítol anterior i escoltant a l'empresariat podem dir que aquesta qüestió es produeix cada cop amb més freqüència a la nostra societat i també dins de les empreses, afavorint de forma indirecta les relacions interculturals. Podem afegir que en el cas de les persones immigrades entrevistades en aquesta segona fase de l'estudi hem pogut identificar tres parelles mixtes, dos protagonitzades per homes i una altra protagonitzada per una dona.

b- Que es fa actualment amb la gestió de la diversitat cultural ?

Com ja hem avançat amb anterioritat, la gestió de la diversitat cultural ha estat una de les grans qüestions a treballar per part de les empreses en els darrers anys. No totes ho han fet de forma explícita ni planificada, però inevitablement han pres decisions i han marcat algunes línies bàsiques sobre aspectes fonamentals en el marc de les relacions laborals.

La qüestió de la pràctica religiosa en el cas de les persones musulmanes, l'organització dels torns de vacances, l'establiment de normes de conducta no discriminatòria cap als nousvinguts, l'elecció de líders de cada col·lectiu són algunes de les qüestions més habituals elaborades per les empreses pel que fa la gestió de la diversitat cultural.

Sí, això continua, es van al seu país igual. Es van un mes, però t'ho demanen sempre amb temps. A l'estiu mai es va cap, es van en nadal o a l'octubre... Quan tenen pensat anar-se ho parlen amb el seu encarregat amb temps i es van un mes sencer. Amb el tema del ramadà a nivell privat ens és igual, la qual cosa ens preocupa és en l'obra, si cauen de la bastida perquè estan febles, la responsable és l'empresa. Posar en perill a un company o a l'estabilitat de l'empresa no es pot tolerar (...)Quan comença el ramadà se'ls diu. Els expliquem que ens sembla bé que ho facin, que els respectem però a la mínima que vegem que no resisteixen els fem fora de l'obra. O si no els proposem que agafin les vacances aquest mes (11GCRH11)

Davant de conflictes entre treballadors, l'empresa està atenta de forma constant als esdeveniments, acceptant la diversitat cultural com un fet i treballant de forma activa per a afrontar la realitat.

bueno una vegada ja estan les persones i per necessitat, ens hi vam tindre que dedicar totalment, jo normalment estava aquí a l'oficina el 80% , jo anava 2 o 3 cops per setmana segur, donar tombs per a la fabrica,, em vaig ficar un despatx allà dalt per atendre les queixes i reclamacions de la gent, jo estava moltíssim allí fer seguiment persona per persona, seguiment en base als col·lectius , jo tenia una reunió amb els diferents caps de torn per que sobretot s'hi fixessin molt amb això; pensa que nosaltres vam augmentar moltíssim de producció i tothom va fer un pas endavant, persones que havien sigut oficials primera se'ls va tindre que capacitar per que fossin capatassos, per que fossin caps de torn, aquestes persones no estaven acostumats a gestionar ni persones ni multiculturalitat, ni res, nosaltres vam tindre que fer un sobre-esforç extra, un seguiment important, però no estructurat, ni planificat (1GCRH11)

Davant de les demandes específiques que realitzen els diferents col·lectius, s'han de donar respostes que puguin satisfer a ambdues parts.

per problemes estructurals que puguis preguntar després ,hem demanat que no es poden fer més de dos setmanes seguides de vacances, a nivell de producció és molt difícil poder -ho combinar i s'intenta emmarcar-ho d'alguna forma que es pugui millorar el nivell productiu, aquí ens hem trobat amb problemes, perquè algunes persones si volen marxar dos setmanes els hi és difícil, el viatge, i a les temporades que fan, a l'estiu la majoria d'ells no poden marxar ,el preu dels bitllets es molt elevat i per vacances Nadal que es lo que teníem nosaltres estandarditzat, també és elevat ; però clar nosaltres treballem a torns i en una cosa com una altra, en la construcció hem de fer els possibles per quantes menys vacances es facin a l'estiu millor, llavors ho compaginem entre estiu i nadal i a vegades això ens ha portat algun conflicte però s'ha solucionat, s'ha parlat amb la gent, al final s'ha entès, crec que no hi ha reticències (1GCRH11)

Aquí en el seu moment s'han creat conflictes amb gent del Magreb, amb temes de religió , amb el ramadà , amb festes, amb tradicions seves, hi havia uns treballadors del Magreb que anaven a resar als vestidors en hores de feina., els vaig dir :aquí no , ho sento, aquí no hi ha ostentació de religió ni per una banda ni per una altra, jo els respecta re la religió, no soc religiós, però els respectaré la religió a uns i als altres,

però en hores de feina s'ha de treballar; Que es va fer? Es van adaptar horaris en el ramadà, sobretot si era a l'estiu, era un tema gairebé mèdic, no podíem tenir problemes a l'empresa, com s'ha readaptat, l'empresa treballava en dos torns amb el qual ,la gent que seguia el ramadà estava al primer torn, a les 4-5 de la tarda podien estar a casa i complir amb obligacions laborals i religioses ; perquè també vam entendre que per ells no era com per nosaltres, de cultura laica-cristiana per ells es mes importants les seves tradicions i religió, era molt més difícil fer entendre a algun del nostres treballadors que a nosaltres això no ens importava o ens importava ben poc, el que vam fer va ser adaptar horaris perquè hi havia gent que no canviaria les seves tradicions, abans deixarien la feina que deixar les tradicions, et sobta des de una òptica occidental, sobta, però si volíem mantenir aquest treballadors que eren bons treballadors, lo mínim que podíem fer era un canvi que no ens suposava res en aquell moment, que era canviar horaris, i ho vam fer. (2GCCD11)

Tot i així l'empresariat creu que ha de marcar una línia vermella que no es pot traspasar per la por a entrar en una concessió constant de favors que generin conflicte amb el personal autòcton.

Fora d'això no hi ha hagut altra, entre cometes, permissivitat, perquè crec que al lloc de treball, no s'ha de crear diferències entre la gent, si comencem a fer coses especials per la gent immigrada el que fem es un flac favor, l'altra gent comença a parlar del nosaltres i vosaltres, si ho feu per ells , perquè per mi no ho feu, torno a obrir cometes, hem intentat no fer diferències entre el moro i el cristià perquè ni crec que s'hagin de fer favoritismes a favor d'un o a favor de l'altre, tothom està tractat de la mateixa manera i pagat de la mateixa manera, segons el rendiment en el treball.

Se'ns va demanar festa per la festivitat del corder, no!! , el dia que sigui una festivitat que estigui marcada al calendari laboral, no tindrem cap problema en fer-la, un s'informa i ...el corder es tant per dinar com per sopar, doncs sopin corder! I no dinin corder, em sap molt greu faran la festa unes hores menys, no es fan diferenciacions ni per uns ni pels altres, ara el calendari marca que el dia de nadal es festa i es fa el dia de nadal, el dia que el dia del corder estigui al calendari laboral, farem festa, no en tinc cap de problema , es segueixen unes normes i les normes son les estipulades en el país d'origen, hi ha gent que ho va entendre com poca comprensió i nosaltres ho entenem com igualtat entre els treballadors , per no crear enemistats, no fer diferències (2GCCD11)

Però sí que ens passa, de vegades ens vénen casos a preguntar-nos si poden estar de vacances més temps del que els correspon perquè van al seu país on tenen a la seva família...i és com tot, parlant s'arriba a un acord (9MARRH11)

Tot i així es desprèn de forma clara que no s'ha aprofundit de forma explícita i activa en aquestes grans qüestions més enllà d'aspectes de tipus organitzatiu i operatiu, però no s'ha iniciat una reflexió i debat més profund en aspectes més lligats a la filosofia i en definitiva a la cultura de l'empresa que incorporin la gestió de la diversitat cultural de forma manifesta.

Existeixen empreses amb una gran diversitat cultural en la seva plantilla i en algun d'aquests casos sí que es produeix una gestió de la diversitat cultural de forma més específica i amplia però no és lo habitual sinó lo excepcional.

c- Les facilitats de contractació

La major disponibilitat de les persones immigrades per a treballar, segueix essent una realitat en l'actualitat. Més enllà de la valoració que ja hem comentat amb anterioritat sobre la recança que tenen els empresaris per contractar gent autòctona tot i que les persones autòctones estan ara més disponibles que abans, els empresaris segueixen tenint en compte a les persones immigrades per contractar-les per la seva predisposició.

Es el que et dona una major resposta, es el que menys problemes ocasiona en aquest sentit, no tenen cap tipus de reticència a fer una contractació primer per ETT, amb això si que s'apoen moltíssim més que la gent nacional, els nacionals i això si que ho he parlat amb gent immigrant, que estan en situació d'atur, que estan cobrant, rebent una prestació important, per ells es important treballar, per la gent d'aquí lo important es cobrar , el salari o la quantitat de diners que rebin, mobilització per la gent nacional per treballar , jo continuo sense veure-la, si que ens fiquem les mans al cap i parlem de l'atur , però jo encara trobo i m'ho diuen gent de la ETT que son nacionals i ells diuen que ells per aquesta quantitat ni es mouen, en immigrant no l'he trobat aquesta situació, un immigrant que et digui que ell per la quantitat que donem nosaltres ni es mou, perquè això ja ho rep a l'atur, jo encara no ho he trobat això, potser es per necessitat, o per lo que sigui, però jo crec que la resposta es molt diferent, no hi ha la mateixa resposta en el col·lectiu immigrant que en el nacional (1GCRH11)

Hem intentat tenir la mínima relació possible, la característica principal de l'empresa es que som una empresa familiar quan hem necessitat gent, parlem amb la gent perquè et portessin gent, això es una cosa que ja fèiem quan no hi havia immigrants i et portaven al fill, al nebot o al tiet, i es una cosa que hem continuat fent amb la immigració quan algú entra recomanat el primer que fan es dir-li no em facis quedar malament que t'he recomanat jo; això es una política que sempre hem utilitzat al moment de fer fitxatges, d'entrar gent a l'empresa, no hem necessitat tirar de altres organitzacions que ens facilitessin treballadors (2GCCD11)

En un moment com l'actual en el que es generen pocs llocs de treball i per tant poca contractació i mínims processos de selecció de personal, la disponibilitat de les persones immigrades, segueix intacta i l'empresariat n'és coneixedor.

Jo prefereixo que siguin els propis empleats els qui ens aconsellin a algú. Jo crec que és la forma ideal. Els currículums també perquè ja es veu que és una persona que busca treball activament, això ja diu molt de la persona. Usem les ETT per a la fàbrica perquè som molta gent i posar un anunci en Infojobs em costa molt més temps. Francament, l'ETT és per comoditat (9MARRH11)

Llavors, després hi ha un test que va néixer al principi quan hi havia tanta gent immigrant perquè es contractava a través d'una entrevista on més o menys t'entenes, però després la persona sortia al carrer i li donaves un mapa i no ho entenia. Llavors arran d'això, es fa un test tant a immigrants com a nacionals, és molt bàsic, les preguntes són de suma, ordena...perquè a nosaltres ens interessa que ens entenguin i que sàpiguen llegir i després es fa una mica d'entrevista (10MGRRH11)

L'empresariat ha incorporat amb normalitat a les persones immigrades a les seves plantilles superant en gran part aquella desconfiança inicial i fruit de les experiències positives està més obert a escoltar també l'opinió de les pròpies persones novingudes a l'hora de buscar nous i noves treballadors/es.

- **A l'agricultura**

L'existència de la seva pròpia oficina d'intermediació i la Fundació Pagesos Solidaris segueixen tenint un pes específic en la contractació.

Si, si, si home mira , jo pel moment puntual que et deia, per trobar, de campanya que a lo millor et fa falta 2-3 persones 8 dies, on els vas a buscar en plena campanya, truques al Sebas i li dius, Sebas 3 per demà (14PAGRP11)

Tot i així i donada la situació actual els propis pagesos reconeixen una certa relaxació en el compliment de certs compromisos i acords que en etapes anteriors s'havien assolit.

en aquests moments jo si et voldria dir i com a titular et podria servir, el camp esta fent les coses ben fetes, perquè que ens ha passat, nosaltres, ja t'he anat explicant el que ha fet el sindicat, i per això treballa amb el sindicat, i soc responsable del sindicat, perquè estem fent les coses ben fetes, però també ens hem donat compte d'una cosa , que el senyor que no creu amb nosaltres, com a sindicat, de retruc, hi ha hagut un procés per simpatia, també fa les coses ben fetes, no tindrà un allotjament , però ha comprat una casa, l'ha arreglat, li paga el preu del conveni i fa les coses ben fetes, els te com Deu mana, d'això ens podem sentir orgullosos el propi sindicat, que el camp esta fent la feina, esta fent les coses ben fetes; sempre hi ha un tant per cent, no tots els fills son bons, sempre surt un descarrilat, en aquests moments m'atreuria a dir que un 80% del sector esta fent les coses ben fetes (14PAGRP11)

5.2.5.9. 2005 Preferències davant d'un gran ventall de formes de contractació

L'any 2005 es caracteritzava pel gran nombre de persones immigrades disponibles per treballar i d'altra banda per la gran rapidesa que es produïa en la creació de nous llocs de treball que comportava la necessitat de disposar de mecanismes de contractació eficaços.

En aquest ampli ventall de possibilitats per contractar es trobaven diferents opcions que atenent al discurs dels empresaris es podien classificar i ordenar segons Mata, Domingo i Julià (2007) per la seva major utilització i preferència.

a- En primer lloc l'empresariat manifestava la seva preferència per l'ús de les pròpies xarxes socials dels immigrants treballadors a l'empresa. El més habitual a l'hora d'endegar un procés de selecció era consultar als propis treballadors si coneixien alguna persona amb un perfil similar al seu. El propis treballadors molts cops eren els que oferien familiars i amics a l'empresari quan detectaven qualsevol possibilitat d'oferta de treball. D'aquesta manera l'empresari podia controlar al màxim el perfil de la persona contractada i assegurar-se l'estabilitat desitjada. D'altra banda aquest tipus de cerca de personal afavoria el creixement i el manteniment de les xarxes socials de les persones immigrades, de vegades des dels propis països d'origen.

Ells mateixos t'ho diuen: tinc una persona de confiança, si us interessa. El contacte es produeix encomanat per un altre treballador, perquè tenen amiatat o relació. A nosaltres ens és més fàcil. (2GCCD05)

Com que venen a demanar feina uns que ja coneixen uns altres que ja estan aquí doncs , mira, acabes formant un grupet que ja es coneixen, més estable. (3GAG05)

Nosaltres diem: Escolta, que coneixes, algú ? doncs, sí en tinc un que si que vols li dic... i així. (11MCRH05)

Cada grup funciona molt independent i això fa que el boca a boca sigui el més habitual. (1GCDF05)

Les brigades, elles mateixes fan la selecció. Primer és fa un contracte d'un mes o tres mesos i després, contracte d'obra. (1GCEO05)

- b- Les pròpies borses de treball que es creaven a les empreses a partir de l'arribada continuada de currículums.

Ui! En venen molts cada dia .Els faig una fotocòpia de la documentació i els prenc el telèfon. (5GALRH05)

Sí, tots venen directament. Els agafem el currículum i ja està (...) Agafem gent aïllada que vé, l'entrevistem i si ens agrada, comença. Nosaltres no fem cap tipus de discriminació, com que no necessitem gruixos de fent, no fem servir res més. (9MARG05)

Si no hagués aquesta gent , suposo que hauríem de recórrer a les ETT, però com que en venen tants...(8MARH05)

- c- Anuncis a la premsa o similars, és una altra de les pràctiques que s'utilitzaven des de l'empresa familiar o petita empresa.

Jo normalment fico al diari que necessito gent i potser un 80% o un 90% de la gent que respon és immigrada. La gran majoria, sí. (15PPERP05)

Si un anunci a la premsa. És la manera més fàcil i ràpida per a mi. (16PTEXP05)

El contacte principal ,és via anunci. Després el boca a boca o anar directament al restaurant. (9MARG05)

- d- La demanda a una empresa de treball temporal (ETT) com a intermediadora. L'empresariat indicaven que recórrer a aquestes empreses, era molt interessant en aquelles feines més de temporada o amb major temporalitat. En casos de contractació per urgència i per contractes de molt curta durada o que ja es sabia que no tenien continuïtat. En altres casos s'utilitzava com a forma de preselecció, per a garantir la vàlua de la persona contractada.

Treballem per coses molt puntuals amb les ETT; per substituir una persona quinze dies o una baixa d'una setmana...coses així. Funcionen molt bé, fins i tot a vegades, seleccionem el candidat nosaltres mateixos. (5GARH05)

Contractem mitjançant una ETT i darrerament, perquè t'enviïn un espanyol, t'envien deu estrangers, de nacionalitats o colors diferents. (6AGDP05)

Tu demanes gent a l'ETT i veus com et responen i , si t'agrada , al cap d'un o dos mesos els contractes. (3GARH05)

En relació a l'activitat que podien desenvolupar les ETT,s l'any 2005, es produïa una limitació pel que fa a la contractació de persones en dos grans sectors que en aquells moments eren molt importants. D'una banda al sector de la construcció pel que feia referència a l'edificació (excepte l'obra civil) per la qüestió de la prevenció dels riscos laborals , especialment el treball en alçada, i d'altra banda el servei domèstic, ja que només podien contractar aquest servei persones particulars.

- e- La demanda al Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) era una altra de les possibilitats de contractació que l'empresariat reconeixia realitzar només com a pur tràmit per a poder realitzar seguidament una contractació en origen, però no com a via real de contractació.
- f- Per últim es trobaven les empreses intermediàries de caire social que en molt poques ocasions arribaven a satisfer les expectatives del món empresarial per diferents motius que més endavant exposarem.

5.2.5.10 2011 L'especificitat segons les necessitats de cada empresa.

L'any 2011 es caracteritza per la baixa contractació a la gran part de les empreses, ans al contrari en moltes ocasions es produeix una destrucció continuada de llocs de treball, especialment en el sector de la construcció. En altres empreses es mantenen les plantilles amb una certa dificultat i en molts pocs casos es produeix un petit increment de la contractació.

Les formes de contractació més habituals en aquest context són:

- a- Les xarxes socials de les mateixes persones immigrades.

Nosotros ya llevamos 5 años e intentamos tirar de la gente que ya conocemos, es decir, no están todo el año con nosotros, pero muchas veces la gente que cubre las vacaciones un año acostumbra a repetir el siguiente, y si hay alguna baja entre vacaciones también la cubren porque es eso, es gente que ya conocemos. (...)

La mayoría de los que llegan aquí es porque son amigos o conocidos de algún otro, por tanto se tiene en cuenta pero no se pide ni formación mínima ni estudios, entonces es un perfil que se tiene en cuenta en la entrevista que tenga ganas de trabajar, que se le entienda...no se pide nada mínimo. (...)Sí, muchas veces llegan a través de contactos. Sí, porque si recibimos cada día 20 solicitudes de faena y hay alguno que es de algún conocido o te interesa pues seguramente será muy difícil que salga si no le das una "empenteta", entonces si hemos de coger 10 personas para hacer el test o la entrevista y hay alguno interesado, algún familiar, etc, pues lo ponemos dentro del grupo este de 10 personas y al final te decantaras por la que más te interese. (10MGRRH11)

El paper de les xarxes socials segueix protagonitzant la primera via de contractació independentment de la situació econòmica i d'altres variables, tanmateix el que vol l'empresariat és assegurar-se un bon treballador que estigui avalat per un altre treballador.

Et diré una altra cosa: quan una nacionalitat entra a l'empresa, i quan l'empresa té necessitat de buscar treballadors, el primer que fas es dir-li a la persona que tens confiança d'aquella comunitat escolta! Ens fa falta gent i normalment et porten gent coneguda seva , i nosaltres que som una empresa familiar i que ens coneixem absolutament tots , hem utilitzat quest sistema, anaves a l'encarregat que t'anava bé i li deies en necessitaríem dos mes, no tindries un amic: si , i et portaven a la gent, la

majoria dels que hem tingut, ha funcionat el boca-orella , entre el que nosaltres hem comunicat als nostres treballadors i ells han portat gent a dintre de l'empresa. (2GCCD11)

Yo prefiero que sean los propios empleados quienes nos aconsejen a alguien. Yo creo que es la forma ideal. Los currículums también porque ya se ve que es una persona que busca trabajo activamente, eso ya dice mucho de la persona. Usamos las ETT para la fábrica porque somos mucha gente y poner un anuncio en Infojobs me cuesta mucho más tiempo. Francamente, la ETT es por comodidad. (9MARRH11)

b- La intermediació de les empreses de treball temporal per afrontar la crisi.

En el moment que es va fer aquest creixement important es va necessitar d'ells perquè tot eren contractes temporals, la gran majoria eren contractes temporals que després es van estabilitzar i es van convertir en indefinits, però al principi de tot era una contractació totalment temporal. En aquest moment tornem a tirar d'ETT, sobretot per una visió molt clara , tornem a buscar quanta mes flexibilitat millor , ara , arriba un moment en el que nosaltres no tenim una estabilitat clara, no sabem ben be cap on anirem, no sabem la durada dels projectes, no sabem la durada de les obres, no sabem la durada de la cartera que puguem tenir, intentem anar cap a aquesta flexibilització i quanta menys gent indefinida tinguem, millor, una mica anem en contra del que demana el govern, el govern demana aquesta contractació indefinida però son ells mateixos els que no ho fomenten, si no et donen projectes a llarg termini, tu no pots assegurar la feina a llarg termini, es aquest peix que es mossega la cua, ells te demanen una sèrie de coses però no t'ofereixen els recursos per poder-la fomentar.(1GCRH11)

En alguns casos s'han consolidat com l'estratègia de contractació més adequada per a fer de filtre i banc de proves i així garantir una major estabilitat i garantia de futur.

Sempre tenim un primer contacte a través d'ETT , ara no, perquè no tenim contractacions però en l'època important teníem inclús una oficina d'una ETT aquí a les nostres instal·lacions per què si que necessitem un seguit d'exigències i compromisos. Han de passar un curs de manipulador d'aliments per començar a treballar aquí, Han de tenir una coneixença del nostre entorn que és en fred , a la nit, amb moles olors, aleshores si que necessitàvem aquest primer filtre de l'ETT per fer de filtre, perquè ens duraven de vegades, dues hores, aleshores vam agafar aquest sistema de filtre. Els tenim tres mesos per ETT i després els contractem nosaltres. (6GALG11)

c- La millora de la gestió de les pròpies borses de treball davant l'augment desmesurat de la demanda.

Hemos creado un programa informático que en base al currículum y una serie de datos te dice a la persona que has de contratar porque la presión que teníamos aquí en recursos humanos en base a la confianza era salvaje. (...)Lo que nos aporta es quitarnos un peso. Nos funciona, hacemos las entrevistas en base al ranking que nos sale y nuestra obligación es tener preparadas las 50 primeras personas de la lista para entrar. (7ALRH11)

Els departaments de recursos humans han treballat de forma molt intensa durant aquests anys en la gestió directa de la contractació i la burocràcia que implica un nivell de contractació molt elevat. En aquests moments on la contractació és menor, es treballa en la millora de la gestió de la contractació i de les seleccions de personal.

El proceso es muy sencillo, la persona envía el curriculum, se envía la carta conforme entra en la base de datos , aquí se decide si las personas pasan al siguiente nivel , nivel entrevista, y se realiza el psicotécnico, esa persona queda en stand-by, a la espera de si hay necesidades , ya le iríamos llamando; en muchas ocasiones lo que hacemos es que la persona pueda elegir, se busca la cercanía a su domicilio, puede ocurrir que haya ofertas de 3 puestos de trabajo, si es una persona que nos parece muy adecuada a los puestos, le decimos: te interesa mas este puesto, este puesto...., de diferentes horarios , damos esa facilidad de elección. (5GALRH11)

- d- La Petita empresa busca solucions per a resoldre el dèficit de mà d'obra que arrossega des de fa temps ja que requereix processos de selecció de personal més directes i de proximitat. Tot i així, el context actual d'augment de mà d'obra disponible, no ha millorat aquesta possibilitat de contractació segons la seva perspectiva.

Nosotros tenemos un cartel de se precisa personal y cada semana iba pasando gente y después fuimos al paro. Los inmigrantes que nos han podido venir ha sido por curiosidad propia porque han visto el cartel o por boca en boca. A nivel de trabajo creo que me pueden interesar más personas de otro país que no del nuestro.(15PPERP11)

- e- La visió des de l'agricultura segueix molt lligada a l'estacionalitat de l'oferta que poden realitzar així com a la temporalitat de la mateixa. La necessitat i la preocupació per garantir un treballador estable ha portat a la creació d'una institució d'intermediació pròpia per a donar resposta a la inquietud dels pagesos.

Jo crec que esta molt bé, perquè a aquesta gent, lo que es procura es garantir un treball el màxim temps possible, per exemple aquest noi, el tinc per la fundació, una de les persones que esta inscrita a l'oficina de baix, quan acaba de collir fruita amb mi, l'envien a collir raïm, quan acaba de collir raïm l'envien a collir poma, quan acaba la poma a lo millor l'envien a la taronja, potser no treballa els dotze mesos, però en treballa deu, en treballa nou; al tindre aquesta oficina i els contactes, i la veritat es que cada vegada hi veig mes gent, ens facilita enllaçar campanyes i aquesta gent poden treballar molts mes dies, el que passa es que a vegades es complicat perquè hi ha baixes, hi ha gent que no li agrada treballar massa, també n'hi ha de bons. (14PAGRP11)

5.2.5.11 Reflexió final

En aquest període de sis anys s'han produït canvis lents però constants que han aportat una progressiva normalització de les relacions laborals entre les persones nouvingudes i els treballadors autòctons a les empreses. Aquesta millora s'ha basat en una experiència intensa unida a processos de reflexió pel que fa la gestió de recursos humans. D'altra banda s'han produït els primers passos específics cap a la gestió de la diversitat cultural en el marc de les relacions laborals i finalment existeixen situacions pròpies de la vida quotidiana en el marc de les empreses com per exemple l'aparició de parelles mixtes que obren nous horitzons a les persones que els envolten.

Finalment cal afegir la importància que adquireix una experiència positiva i gratificant pel que fa les relacions laborals entre contractadors i contractats , obrint noves alternatives i possibilitats a les persones nouvingudes, en ocasions per sobre de les persones autòctones que es mostren menys predisposades a treballar

Per finalitzar cal dir que les persones immigrades van assolir un alt grau d'inserció laboral a partir de les empreses de treball temporal³⁶ que es van convertir en autèntiques agències de col·locació d'aquest col·lectiu ,atesa la seva major disponibilitat i motivació per treballar en condicions més temporals, precàries i en condicions laborals menys favorables que des de l'empresa ordinària.

5.2.6. Sobre les institucions intermediàries de caire social³⁷

5.2.6.1 2005 Entre el desconeixement i el desencís

L'empresariat durant l'any 2005 va mostrar tenir un desconeixement generalitzat de la tasca que es realitzava des de les diferents institucions intermediàries. Quan es parlava específicament de les empreses de treball temporal, com acabem d'exposar en l'apartat anterior , es tenia un coneixement a partir d'experiències directes o indirectes , però quan es parlava d'institucions de caire social, el desconeixement augmentava així com el desencís i en ocasions la crítica directa cap a la seva tasca i missió.

³⁶ Des de les pròpies empreses de treball temporal entrevistades l'any 2005 es confirmava clarament la idea de la segmentació del mercat laboral i de com les persones immigrades s'havien convertit en gairebé el 100% de mà d'obra disponible a les ETT tenint en compte l'oferta que rebien de les empreses i les persones disposades a treballar en aquelles condicions. Les empreses de treball temporal al seu torn també exposaven que es nodrien de persones interessades a treballar a partir de les pròpies xarxes de coneixença que aportaven les persones immigrades treballadores que havien demostrat la seva vàlua i que donava una certa garantia d'èxit.

³⁷ Quan parlem d'institucions intermediàries ho farem seguint l'exposició que plantegen Mata, Domingo i Julià (2007) per a emmarcar aquest tipus d'institucions pel que fa a les diferents tipologies que es poden trobar i les seves característiques principals. D'una banda trobem aquelles institucions que es basen en un funcionament de caire mercantil i amb criteris de tipus econòmic, és a dir amb ànim de lucre. Aquestes atenen indistintament a gent autòctona com immigrada i el seu objectiu principal és connectar l'oferta amb la demanda per agilitzar el mercat laboral. D'aquesta activitat es genera un benefici econòmic per a l'empresa. Aquí trobem les Empreses de treball temporal (ETT,s). D'altra banda tenim les empreses d'iniciativa social que reben finançament a partir de subvencions de les diferents administracions segons les activitats que desenvolupen en el seu marc institucional. No tenen objectius de tipus econòmic i cerquen la lillora social de la població a la qual atenen, dels seus serveis i de la població en general. Aquestes es poden classificar segons la seva especialització en 1- Aquelles que es dediquen a la inserció sociolaboral amb qualsevol tipus de col·lectiu entre ells les persones immigrades. 2- Les que tenen programes específics per treballar la inserció sociolaboral amb col·lectius d'immigrants. També es poden diferenciar entre aquelles que tenen un contacte directe amb l'empresa i fan un seguiment de tot el procés d'inserció des de l'orientació fins al seguiment en el lloc de treball i les que no mantenen un contacte directe amb l'empresa, sinó que fan un treball amb la persona interessada. També es poden diferenciar entre les que de forma tradicional han estat treballant amb aspectes sociolaborals i/o socials i aquelles de recent creació que responen a una dinàmica concreta en un context determinat per a donar una resposta a una necessitat nova i emergent.

- a- La desconfiança en la seva feina era una de les principals reflexions que es desprenia dels discursos recollits.

Jo crec que la majoria que tracten amb totes aquestes institucions deuen ser il·legals, perquè la meua impressió és que tots els legals no crec que tinguin gaire problemes per trobar feina, perquè, de feina n'hi ha i ells ja saben com moure's. (8MARH05)

Resulta que una vez nos llamaron de la parroquia y nos comprometimos a coger un sudamericano que estaba en la cárcel por tráfico de drogas y dijimos que sí. Pues nada, le hicimos un agujero y los papales todavía deben estar por Madrid porque no hubo manera. Nos llamaba la asistente social y todo pero cuando al final llegaron, ya no teníamos el trabajo. (1CGEO05)

Si podem fer-ho ho fem. Són gent més marginal, s'haurien de fer feines més progressives. La realitat de l'empresa és diferent a la de les institucions intermediàries. Pensen que la persona està preparada i no ho està. (11MCRH05)

Que vingui la Creu Roja aquí...Doncs no sé si l'agafaria, per què algun problema deu tenir. (8MACA05)

- b- Les demandes que es plantejaven pel que feia la seva tasca s'orientaven a una millor gestió i exigència en l'organització i una avaluació dels resultats obtinguts.

S'hauria de pensar per aconseguir objectius. Que es primin les que aconseguixin resultats. Avui en dia s'avalua tot i, a elles, també se les hauria d'avaluar. (11MCRH05)

Les empreses intermediàries estan bé, però segurament, si no hi fossin, l'immigrant acabaria trobant feina igual, per què és ell el principal interessat a moure's i buscar. És la llei de l'oferta i la demanda. (4GAG05)

Es considerava a aquest tipus d'entitats poc àgils i poc efectives en la seva tasca i que no responien en molts casos a la demanda del mercat.

El que nosaltres no podem fer és la tasca d'educació i reinserció social. Nosaltres treballem en un sector agressiu, des del punt de vista de la productivitat. Els llocs de treball requereixen una mínima qualificació, gent amb energia i un ordre dins del treball. I aquests no ho compleixen. Si una persona distorsiona el ritme de treball, per petit que sigui, doncs nosaltres no ho podem mantenir. (6GALDP05).

Les organitzacions aquestes per a nosaltres són poc àgils. Ells demanen més involucració en el tema social de la persona i tal...no com un orfenat, però vaja, semblant. Nosaltres per desgràcia, no podem dedicar-los tot aquest temps, no som cap ONG. O treballem o ens dediquem a altres coses. El negoci no dóna per ser esplèndids amb la gent, com per fer tractes tan personalitzats. (7GARH05)

Jo crec que el que caldria fer és unificar-ho, perquè és que existeixen tantes institucions per ajudar i formar l'immigrant...El que s'hauria de fer és unificar-ho i, si parlem de treball, que ho fessin les oficines de l'INEM, que per això estan. Si es tracta d'ajuda humanitària, doncs em sembla bé; però si parlem de feina, és una altra cosa. (8MAG05).

L'any 2005 es donava una situació molt favorable per a donar resposta a les demandes que es feien des de les entitats d'iniciativa social, tenint en compte la gran oferta laboral que existia en sectors que requerien una mínima qualificació. Tot i així les experiències viscudes i expressades per l'empresariat eren força negatives i poc exitoses quan s'havia produït algun tipus de relació.

L'empresariat creien que la tasca que portaven a terme les empreses d'intermediació de caire social portaven a terme una tasca social però que no contemplaven de forma realista les necessitats i característiques del mercat laboral.

L'empresariat en un altre nivell d'anàlisi també considerava que aquest tipus d'entitats no estaven sotmeses a les mateixes regles del joc que l'empresa privada i que per aquest motiu eren molt menys eficients i eficaces a l'hora de realitzar aquesta feina i que calia sotmetre a més controls de qualitat aquestes entitats que molts cops funcionaven i s'abastien de finançament públic.

5.2.6.2 2011 Del desencís a la crítica i el desinterès

Amb el pas dels anys no s'han produït canvis en la valoració de la tasca de les institucions intermediàries de caire social. L'experiència viscuda en aquest període de bonança econòmica i de creació de llocs de treball generosa, no ha estat un element que hagi tingut un efecte positiu en la visió que es manté cap a aquest tipus d'institucions per part del món empresarial.

D'altra banda cal dir que ha estat un període en el que han augmentat les entitats que han portat a terme programes i projectes adreçats a la inserció sociolaboral de forma substancial i que des de l'administració pública s'han invertit gran quantitat de diners a finançar i fomentar aquest tipus d'activitats d'intermediació amb resultats diversos.

Colaboramos con algunas que nos han venido a pedir ayuda. Normalmente son personas discapacitadas que intentamos introducir en la empresa para hacer trabajos específicos. Lo que pasa que con los psíquicos es muy difícil la integración. (11GCRH11)

Tenim col·laboració, estem treballant amb Sifu,, hem col·laborat també, sobretot en petites participacions ajudar amb paqueteria, a vegades amb Creu roja s'ha fet alguna inserció , però amb tot això si que crec, des de la meva visió, potser perquè soc molt perfeccionista, i penso que haurien de donar un valor afegit que no es dona, haurien de fer un seguiment que no es dona, ells suposo que deuen anar mancats de recursos, ja no parlo d'Aspros, Shalom, al final aquí hi ha una finançament privat institucions que estan a darrere, parlo d'administració pública, de centres cívics, de Creu roja, d'institucions així, que hem tingut que anar nosaltres al darrere, per necessitat, al moment que ens costava fer una cobertura de treball , jo anava a tots els casals i mira ens falta gent, teniu persones, ens agradaria parlar amb vosaltres, veies que havies d'anar al darrere i ara passa el mateix, tant amb institucions com amb Inem , amb tot, la resposta no es la que hauria de ser, no veus aquest seguiment, a vegades veus que t'envien currículums massius, això passava amb la Creu roja, quan necessitàvem gent, els demanaves currículums i et deien no tenim res, o no et contestaven, o t'enviaven sense mes, parlo creu roja per dir un nom; després quan han tingut necessitat, et truquen cada dos per tres et van al darrere, si ells presten una ajuda social no hauria

de funcionar així, perquè al final l'únic que donen es una imatge poc seria , no hi ha un seguiment al darrere, jo no l'he vist, no he vist que intenten fer el seguiment, saber com funciona, una vegada han enviat gent amb practiques no remunerades per col·lectiu d'incorporació, t'envien la persona allí i veus que tampoc hi ha una formació al darrere, es anar a col·locar per col·locar; estic segur que es pels recursos que tenen i segur que no poden fer-ho i les persones que hi ha allí, deuen anar col·lapsades. (1GCRH11)

En alguns casos es rebutja directament a la relació amb entitats o empreses intermediadores.

No te la podria fer perquè gairebé la desconec, la intermediació que poden portar entre empresa i treballadors, nosaltres volgudament hem renunciat a ella, no perquè penséssim que ho poden fer mes be o mes malament, sinó perquè tenim tracte directe preferim no tenir intermediaris.(2GCCD11)

Segur que sí que és una bona labor però jo el que és el tema laboral no he tingut la necessitat de contactar amb aquestes institucions.(6GALG11)

Nosotros no utilizamos ETT. Aquí el fenómeno migratorio empezó con una empresa de ETT pero después de ver como funciona todo esto, decidimos hacerlo internamente. Aun así tenemos unos 500 autónomos subcontratados que vienen a hacer aquí trabajos habituales, son tipos de empresa más económicos porque aplicamos convenios colectivos muy diferentes. Las empresas de inserción pienso que lo tienen más complicado.(7GARH11)

Altres consideren que les millors empreses per a fer aquesta tasca d'intermediació són les ETTS,s per la seva naturalesa.

Yo creo que al final las que más valen son las ETT, porque son profesionales que se dedican a eso, que han estudiado una carrera y son las personas que insertarán más a este colectivo. Las otras veo que son personas con muy buen propósito, motivados pero diría que no tienen los locales ni...cuando una persona busca trabajo va a las ETT no allí. Nosotros siempre recurrimos allí. Las ETT se dedican a eso, las otras dan soporte moral, social... y una de las ramas sería la laboral. Yo creo que el soporte moral y social lo hacen bien, pero cuando se quiere abarcar tantas cosas pienso que es mejor que cada uno se dedique a lo suyo. (9MRRH11)

Algunes empreses es segueixen mostrant crítiques amb aquest tipus d'entitats per la seva forma de treballar que no s'ha adaptat als canvis que s'han produït en el mercat laboral en els darrers anys.

Les falta evolucionar. Es todo muy teórico, hay mucha voluntad...pero se lo tienen que currar más. Yo no digo que hagan mal su trabajo, sino que todo es muy burocrático.(11GCRH11)

Primero se tienen que curar, si tienen una depresión, no tienen ganas de vivir... Pero yo de las que he visto no son de este tipo de instituciones. En Tarragona hicimos una obra y tuvimos que contratar a 6 que estaban en el paro y a la semana todos estaban malos

y acabamos la obra como pudimos, subcontratando gente, cogiendo gente que conocíamos...porque nos vimos incapaces de acabar la obra con ese personal. (11GCRH11)

Se han puesto ellas en contacto con nosotros durante estos años. Te proponen gente y sí que a veces ha funcionado pero otras veces no. Más que nada lo que se hace son los convenios con prácticas y lo único que pasa es que están bajo la supervisión de ellos y no de nuestro encargado.

El control que tienen lo ejerce la institución, el encargado les puede decir cosas hasta cierto punto y esto lleva a diferencias con respecto al resto de trabajadores: diferentes horarios, más días de fiesta...un poco de descontrol. Si se intenta habituar a esta gente o enseñarlos, no acabamos de entender es que las Condiciones son otras, los horarios son otros, y creemos que si te has de adaptar a un trabajo lo has de hacer para lo bueno y para lo malo. Por ejemplo la última experiencia con los del IMO, no lo entendemos porque empezaron al mes de Julio y cada miércoles tienen formación. Yo no sé en que se están formando pero es desproporcionado. No están en prácticas éstos. Si se está intentando que esta gente se adapte a un lugar de trabajo, entendemos que las condiciones han de ser las mismas. Los encargados no tienen la autoridad que tienen sobre los otros, si no viene a trabajar, si se ausenta, si tiene problemas en la faena... no siguen las mismas pautas que el resto.(10MGRRH11)

5.2.6.3 Reflexió final

Les empreses d'intermediació sociolaboral de caire social han augmentat de forma molt considerable en els darrers anys i s'ha produït una especialització segons la tipologia de les persones ateses. L'empresariat es veu sotmès a una demanda constant d'entitats que de forma individual o amb forma d'agrupacions realitzen una tasca de prospecció d'empreses per aconseguir una oferta de treball que pugui ser ocupada per aquells col·lectius que atenen. Aquestes entitats són diverses i l'objectiu de gran part d'elles és treballar la diversitat com un valor que l'empresa pot incorporar a la seva cultura empresarial i al seu torn assolir un conjunt de beneficis que milloraran la seva posició en el mercat.

Si tenim en compte el discurs i el posicionament del món empresarial en aquests sis anys podem deduir que s'ha produït de forma inconscient una certa estigmatització d'aquelles persones que han estat sota el paraigües de les entitats i que són considerades per l'empresariat com a persones poc productives, amb problemes socials afegits i que per tant no són una prioritat per contractar.

D'altra banda s'han consolidat altres formes de col·laboració amb algunes d'aquestes entitats que ofereixen serveis propis com a empresa, especialitzats en diferents activitats, com la jardineria o la neteja entre d'altres, que de forma professional a través d'empreses d'inserció o de Centres especials de treball, realitzen una feina molt important dins de l'àmbit de l'economia social.

Pel que fa el treball des de la vessant d'orientació i d'inserció sociolaboral, si tenim en compte el context actual en el que l'atur ha augmentat en un percentatge molt elevat, les fonts de finançament són cada cop més reduïdes, el seu futur s'albira molt difícil i incert. Caldrà

reflexionar sobre el paper que han realitzat aquest tipus d'entitats a través dels programes i projectes d'inserció sociolaboral específics per a poder plantejar polítiques ocupacionals , formatives i laborals més realistes i més igualitàries si es vol donar resposta a la diversitat.

B- LA Lògica Social

5.2.7 Sobre la responsabilitat social empresarial³⁸ i immigració

5.2.7.1 2005 Absència de visió sobre Responsabilitat social empresarial.

Com es plantejava al principi d'aquest capítol, no es va incloure cap pregunta directa sobre Responsabilitat social empresarial en cap dels seus àmbits en la primera fase del treball de camp de l'any 2005. Això era degut a la manca de projecció que en aquells moments es tenia de la RSE i en concret de la seva vessant més lligada a la comunitat local i/o a la gestió de la diversitat dins de l'empresa.

La RSE en aquest sentit s'ha d'extreure a posteriori i després d'aquests anys a partir dels discursos que es mantenien sobre tots els temes lligats a la RSE i immigració.

L'empresari plantejava la qüestió de la mà d'obra en un sentit molt genèric, però sense considerar que la presència de persones immigrades fos massa significativa en el seu sector o activitat . Mata , Domingo i Julià (2007:44) recollien aquest plantejament de la següent manera:

" Si l'entrevistat és un empresari agrícola, aquest manifesta que, tot i tenir persones immigrades contractades, el seu pes relatiu en el conjunt de l'empresa és baix i que per tant, cal que cerquem altres sectors d'activitat, on el seu nombre és més significatiu (com per exemple , la construcció). Si l'entrevistat és un empresari del sector industrial (com per exemple , una empresa constructora), manifestarà, el mateix: que tot i tenir persones immigrades contractades, el seu pes relatiu en el conjunt de l'empresa és baix i que, per tant cal que cerquem altres sectors d'activitat on el seu nombre és molt més significatiu (com per exemple, l'agrícola). Si l'entrevistat és un empresari del sector serveis (per exemple del ram de l'hostaleria) aquest farà el mateix tipus d'afirmació , és a dir, que tot i tenir persones immigrades contractades, el seu pes relatiu en el conjunt de l'empresa és baix i que, per tant

³⁸ La Responsabilitat Social Empresarial (a partir d'ara RSE) segons La comissió Europea és un concepte mitjançant el qual les empreses integren la perspectiva social i mediambiental en les seves operacions, de forma voluntària i en relació amb els grups d'interès del seu entorn. És el compromís de les empreses per contribuir al desenvolupament econòmic sostenible treballant amb els seus empleats, les seves famílies, amb la comunitat local i la societat, millorant les seves vides a la vegada que facilita els negocis i el desenvolupament. La Responsabilitat social empresarial té diferents línies de desenvolupament: Medi ambient, Entorn de Treball, Mercat i Comunitat local. (www.boussole.csr.eu) En aquest cas el fenomen migratori té una incidència directa en el mercat de treball, en l'entorn de treball i en la comunitat. Per aquest motiu esdevé un tema a tenir en compte en aquest ventall d'oportunitats que s'obren a partir de la RSE.

cal que cerquem altres sectors d'activitat on el seu nombre és molt més significatiu (com per exemple, en els grans escorxadors).

Aquesta contradicció que es presentava com una gran paradoxa ens portava a extreure la conclusió , que costava d'assumir el grau de responsabilitat social que comportava l'activitat empresarial en relació a la comunitat local i especialment pel que fa el fenomen migratori en un territori determinat.

Mata, Domingo i Julià (2007:45) ho exposaven en aquests termes:

"Tanmateix la hipòtesi que pren força al voltant d'aquesta afirmació és que l'empresariat, atesa la complexitat amb que l'assentament de persones procedents d'altres cultures és atesa des de les diverses instàncies polítiques i socials, no volgués ésser-ne identificat com un dels causants o artífexs"

5.2.7.2 2011 La responsabilitat social empresarial incipient

Des de l'any 2005 fins l'actualitat el concepte de RSE ha anat consolidant-se en termes teòrics i progressivament ho ha fet a nivell pràctic. A les empreses es pot comprovar que no és un concepte aliè ni desconegut ans al contrari es pot constatar que de forma generalitzada totes les empreses coneixen el tema i d'alguna manera es plantegen la conveniència d'incorporar aquesta estratègia a la seva cultura empresarial.

si mirem lo que es el col·lectiu immigrant, la gent ha vist una forma de treballar diferent, una tipologia d'empresa diferent, tret dels els que veníem d'una Guissona, d'empreses relativament importants on hi ha una multicultural doncs evidents i ja es gestiona aquesta multicultural , per ex a Guissona si que hi ha plans específics; la majoria venien d'empreses petites, on sempre eren l'immigrant la persona que li donaven els pitjors llocs de treball , el que era tot el que no tenia qualificació se'ls hi donava;; aquí, potser obligats pel creixement, el col·lectiu intermig sempre es el que hi ha un racisme mes evident, lo que son encarregats, caps de torn, gent que ha tingut mes responsabilitat, és on hem tingut que lluitar més , dius on hem tingut que fer mes sensibilització, parlant una mica des d'un punt de vista fins i tot egoista , no veieu , nosaltres ens hem d'actualitzar, hem d'anar per aquí, sinó no tenim possible creixement ells, la resposta ha sigut bastant positiva en aquest sentit i ens ha ajudat una mica, hem tingut una mica obertura de portes, tant per les persones que han entrat a treballar amb nosaltres com les que tenien certa responsabilitat (1GCRH11)

El debat sobre la responsabilitat social en relació a la comunitat es planteja de forma oberta per part de l'empresariat com a forma de valoritzar la tasca feta per les empreses al territori i la riquesa creada en un context determinat.

Correcte, jo crec que plantejar-nos una responsabilitat social de gent immigrada que pugui estar a l'atur, en cap cas ens ho plantejem com un problema que nosaltres haguem pogut generar, el que m'agradaria que totes aquestes persones estessin treballant ,però no depèn de mi sinó de la conjuntura, si s'ha de posar remei o no , el que no se que hi hagi problemes convivencials, si en algun moment hi ha problemes convivencials, no serà una responsabilitat corporativa, ens haurem de sentar tots a una taula, empreses, gestors socials, administracions i dir entre tots i dir el que cadascú hi

pot aportar. Però pensa que en el seu moment ningú va ajudar a crear riquesa , la riquesa la creen les idees, , les persones i les empreses, ajudats per la gent, però no ajudats per una col·lectivitat, ara li he de retornar a aquesta col·lectivitat... mira ara li he abocat una gent que l'únic que fan passejant-se per la plaça major en grups de tres en tres o de quatre en quatre i que no els entenem com parlen , no escolti, aquests senyors tota la riquesa que han generat a la població es immensament superior a el fet que ara puguin estar sense atur, si es queden aquí es perquè creuen i perceben que hi ha possibilitats per continuar treballant i desenvolupant a les seves famílies, sinó agafarien els dinerets que han arreplegat aquí, marxarien al seu país i contarien un taller de bicicletes, estan aquí perquè continuen apostant i creient que aquí viuran millor , no perquè aquí se'ls hi regali tot (2GCCD11)

Yo lo veo positivo, es una cosa buena tener gente de otras culturas, con otros pensamientos, creo que pueden aportar. Creo que tenemos que cambiar la mentalidad, hemos estado muchos años igual, acostumbrados, con la dictadura cerrados en banda, no hemos estado acostumbrados a trabajar con gente de fuera, no como Francia tiene una población fuertemente de fuera, de las antiguas colonias y ya están acostumbrados, creo que nos falta esa costumbre, verlo como algo normal , que haya gente de otros países con otras culturas. En cuanto a la responsabilidad social corporativa, se esta estudiando (5GALRH11)

Cumplir la ley. Se está introduciendo esta línea socio corporativa. Tenemos asesoramiento externo. Actúas de una forma intuitiva porque no hay una ley que lo regule. (11CGRH11)

Aquest contacte amb la RSE es produeix de forma paulatina des de les diferents vessants abans esmentades, encara que la qüestió migratòria i la gestió de la diversitat cultural no es troben entre les primeres actuacions que es plantegen. En un primer moment.

5.2.7.3 La responsabilitat social com a objectiu prioritari

Existeix un grup d'empreses que han desenvolupat estratègies específiques per afavorir la responsabilitat social empresarial de forma habitual i estratègica dins de l'empresa. En ocasions són experiències molt concretes i específiques per a persones immigrades i en altres casos no es distingeix el col·lectiu de persones beneficiàries d'aquestes accions.

A nivell de responsabilitat social podem parlar de diferents tipus, tenim tot el tema de col·laboració amb el col·lectiu minusvàlids, amb el col·lectiu disminuïts, tenim col·laboració directa amb Aspros, per la fundació privada , va fer en aquell moment una donació molt important, va pagar el 100% de l'edifici on estan allotjats , i apart anualment si que hi ha donacions d'aquest tipus; moltes vegades nosaltres pequem una mica de fer aquestes coses i no donar res ni massa, així com hi ha altres empreses que surten i fan la fotografia, per nosaltres son accions que s'han portat a terme però que potser no hi ha una repercussió social evident. Amb el que si hi ha una repercussió social important, es tot el tema , no deixa de ser una responsabilitat social també, des de un punt de vista cultural. (1GCRH11)

Existeixen empreses que canalitzen la seva tasca de tipus social a partir de les seves pròpies Fundacions que donen resposta a necessitats específiques detectades en el seu entorn.

En aquell moment vam decidir fer una fundació, destinem una part dels beneficis de l'empresa a fer , a donar ajuda als nostres treballadors o ex-treballadors , recentment

per ex., com a finalitat d'aquestes ajudes, sobretot en l'àmbit mèdic treballadors que han tingut un problema de salut hem pagat les seves operacions o medicaments, en l'àmbit educacional, ajudar-los amb els estudis si algun dels seus fills podien accedir a carrera universitària i els seus pares no s'ho podien permetre o repatriar cadàvers, amb els tràmits burocràtics no sol de la defunció , també a la quantitat de paperassa que quedava, com cancel·lació d'hipoteques, posar el pis a nom de la dona o els fills, com empresa familiar hem estat al costat del treballador, ajudar-lo amb allò que s'ha volgut deixar ajudar; no fem convocatòries obertes de beques ,sinó que esperem a que algú vingui i digui tinc aquest problema, per una persona immigrant un problema per ell, es una trucada de telèfon per nosaltres, per ell pot suposar un problema que no el deixa dormir o que li porta una quantitat de papers espectacular durant mesos, li dius mira porta els papers, te'ls omplim i t'acompanyem a fer aquest tràmit burocràtic perquè entenem com funciona millor que tu i amb dos hores ens en sortirem i ell haurà de fer unes cues espectaculars , perquè això es una altra cosa que passa a aquest país, la burocràcia no es la mateixa per un nacional que per un estranger, això si que ho hem vist molt, no era el mateix que anessin ells a fer els papers que els acompanyéssim nosaltres , canviava al cent per cent (2GCCD11)

Algunes empreses han creat els seus propis departaments o àrees de Responsabilitat social empresarial.

Responde al hecho de que haya un propio departamento que se pueda dedicar a todas las relaciones que podamos tener a nivel de organismos, a temas social, de medio ambiente, darle la importancia que realmente tiene y que haya personal dedicado exclusivamente a ello (5GALRH11)

La responsabilitat social es basa molt en l'entorn. La idea és que la gent que aposta pel municipi i el seu entorn no trobi a faltar gens. A tots els estrangers que vulguin els fem classes de català i castellà, no discriminem. Ara estem implantant un pla d'igualtat, encara ho estem desenvolupant però perquè és difícil implantar un pla d'igualtat en una zona rural, la mentalitat en general és diferent. En el col·lectiu d'estrangers la mentalitat també és diferent. Benestar social ens crida de tant en tant per integrar a dones en situació de violència de gènere (7GARH11)

Nosaltres estem com a empresa col·laboradora d'inserció arran d'aquestes contractacions que vam tenir fa un parell d'anys i col·laborem però no és una cosa que estès planificada (10MGRRH11)

La responsabilitat social, no se si es responsabilitat, però la implicació amb l'entorn ho fa sobretot a nivell d'esponsoritzacions, als clubs esportius de Lleida, a l'Ajuntament de Lleida, a casals de Lleida, ara som patrocinadors d'ordinadors per Cijca, es un centre d'inserció juvenil (12MIRH11)

La RSE es pot considerar la resposta específica del món empresarial davant les demandes socials que han anat rebent durant els darrers anys així com un canvi en la posició que l'empresa ha d'ocupar en la societat com a motor de canvi.

Les empreses han iniciat camins molt variats en aquest ampli ventall de la RSE, algunes s'han centrat en el mercat i les relacions entre clients i proveïdors, altres en l'entorn del treball i la gestió responsable dels recursos humans, altres en el desenvolupament de la igualtat homes i

dones en el treball, altres en la diversitat en general i altres en la diversitat cultural de forma específica, altres en la gestió mediambiental responsable i altres en aspectes relacionats amb la comunitat.

Tots tenen en comú el fet d'assumir un paper actiu i al mateix temps assumint una part de la responsabilitat sobre la vida social i les conseqüències que la crisi ha comportat per la nostra societat. Tot i així la immigració en general i la diversitat cultural com a resultat d'aquesta immigració no són els temes més treballats ni els més prioritaris per part de les empreses.

5.2.7.4 2005 La difícil integració social de les persones nouvingudes

Deslligar el discurs empresarial del discurs personal és certament una tasca difícil d'aconseguir atenent al tema que estem tractant. Els valors, les creences la ideologia i els principis a partir dels quals es construeix socialment la realitat, formen part d'una globalitat i d'un tot que a partir de la socialització a l'escola i a les pròpies famílies es va reificant progressivament. El missatge dels mitjans de comunicació és el que amb la seva força i projecció acaba de construir i reforçar aquest imaginari social que envolta el fenomen migratori.

Com a empresa el fet d'haver immigració és una sort, encara que socialment no aporten res. No hi ha avantatges per tenir un 15% d'immigrants a la localitat. La única és que l'economia segueix funcionant: es lloguen i venen pisos, es fan hipoteques, i forneixen una mà d'obra que les empreses necessiten. Segueixen un procés de riquesa local "els critiquem però ens permeten viure millor". (2GCCD05)

O fins i tot nosaltres mateixos si canviem el xip, totalment del tema de, jo com a responsable de recursos humans d'aquí o el com a director de producció si estiguessis a la teva casa i llegeixes aquesta notícia, i aquestes en un altre xip dius jolines, que ens han envaït, que d'ací a no res em van a tirar que ens anem a quedar en la minoria absoluta perquè és que et xoca o sigui a la meva em xoca em segueix xocant, considero que la immigració és totalment necessària i gràcies a ella podem funcionar, però també considero que em xoca, que jo per exemple a Lleida on viuen els meus pares que jo tota la vida la gent era espanyola per dir-ho d'alguna manera, ara surts al carrer i et creues a un espanyol i a vint estrangers, i et quedes que dius jo no se siestic a Espanya o on estic, perquè de vegades et xoca, és que és una situació que dius mare meva, o sigui totes les tendes que hi ha al carrer són de marroquís i tot a cent xinesos i locutoris i bars salsa sud-americana i dius, però bé et xoca (6GALRH05)

En alguns casos es fa referència directa al paper que poden jugar les administracions i en concret les polítiques educatives per a millora els processos d'integració.

El sistema educativo es fundamental, tanto el inmigrante como el nacional tienen que incorporarse al sistema educativo desde los 2 años, o los 4 años. Y a partir de ahí esa trayectoria común hará que cuando tengan 20 años y hayan estudiado lo mismo, y hayan estado en un régimen de tolerancia y de multiculturalidad ... Creo que en la teoría es así. Y creo que es muy difícil hacerlo de la noche a la mañana. Cuando uno desde que ha... nosotros somos lo que hemos visto desde que éramos crios. Si tu desde los 4 años hubieras ido con musulmanes, negros, con rumanos... Cuando tienes 20 o 18 no tienes ningún problema. Conoces perfectamente, lo que nos pasa es que tememos a lo desconocido. Las barreras es por el desconocimiento que tenemos de su forma de

pensar, tu vas por la calle, y a mí me pasa, y no me considero nada racista, pero ves a 4 marroquíes hablando a gritos en árabe y pasas... Es que es tal el desconocimiento, que piensas: ¿qué pueden estar hablando? Y a lo mejor están hablando de fútbol. Te da respeto, el desconocimiento (1GCDF05)

Jo entenc que les persones que són immigrants estan convivint amb nosaltres és interessant que mantinguin els seus costums i és imprescindible que respectin els nostres costums socials, per exemple la recollida selectiva d'escombraries que fa el municipi, nosaltres fem una campanya per explicar-los a ells com s'ha d'actuar amb la recollida d'aquestes escombraries i hi ha gent que no ho fa per res del món. Llavors per a la integració, primer les persones que arriben aquí sigui d'una forma ordenada, que el treball que trobin respongui a una necessitat el mercat laboral i sigui adequada al currículum que tenen, que tinguin les necessitats d'habitatge cobertes i de serveis mèdics, educatius... i a partir d'aquí la convivència seria molt fàcil.

La immigració penso que és un fet molt antic i que cada dia anirà a més. Eren immigrants els nostres avis quan anaven a viure a Barcelona, ho van ser els andalusos quan venien aquí i ara ho són persones que vénen d'altres països aquí i ho seran els nostres fills que aniran a diferents llocs d'Europa. El mercat laboral estarà cada vegada més globalitzat, la qual cosa convé és que estigui ordenat. Si es parla tant d'aquest fenomen, és perquè no està ben ordenat. El que ens preocupa a nosaltres des del punt de vista laboral és la productivitat i la qualitat i sempre el que farem és buscar a les persones que donin una millor garantia de qualitat i productivitat. A la societat el que li toca és donar serveis a les persones que viuen en l'entorn social en el qual estan residint (7GARH05)

Altres plantegen de forma més oberta aquesta dissonància personal entre la pròpia visió empresarial i la visió com a ciutadania.

Personalment no m'agrada gaire, va bé per al país perquè omplen molts forats però per exemple l'altre dia parlava amb una senyora de la neteja i em deia que ara nosaltres, els de el país ens hem quedat sense feina i això em va donar que pensar. Jo tinc fills, i tinc por per ells de vegades perquè nosaltres crec que anirem així perquè ara nosaltres anirem a més, farem una tenda, una casa i tinc por...Veig que hi ha molta gent immigrant bona però també molta gent immigrant dolenta, vénen aquí pensant que tindran treball i no tenen...gairebé tots els robatoris que tenim aquí són d'immigrants. Hi ha gent molt dolenta, em crea inseguretat a mi anar per Lleida, vaig sortir l'altre dia a les 9 del Pryca i tenia por i això abans no ho teníem. Jo quan era petita, anava pel carrer "Cavallers", amb la meva llanterna, m'agradava investigar...i mai em van dir res, i ara amb les meves filles tinc molta por.

Això crea una sensació d'inseguretat i de desconfiança. Jo crec que se'ns ha anat de les mans, tota aquesta gent ha de menjar i com han de menjar si no tenen treball que han de fer...doncs delinquir (...)Crec que el tema de la immigració s'ha desbordat, s'ha anat de les mans...Sóc molt observadora i ahir anava en l'autobús i em fixo, per exemple no tenen la cultura de cuidar la ciutat, ells arriben aquí i tiren els papers pel terra... Per què? Doncs perquè no els importa, no és el seu país, no tenen unes arrels...També em preocupa perquè s'estan fent dominants, em preocupa molt...s'estan posicionant molt forts, molt dominants...des d'una visió futurista buff...Abans solament estaven al carrer "Cavallers" i ara ja estan per tots costats, Rambla Ferran i tot això aquesta ple...és molt trist perquè la gent que vivia allí s'ha hagut d'anar perquè clar, molts diuen: tenim la mesquita a baix i que fem...veure com els nostres fills conviuen amb tot aquest ambient?.

La teoria és molt bonica però a mi m'agrada la pràctica, jo sóc molt sincera, com s'ha de viure amb tot això...a nivell de cultura, no al fet que jo em senti superior ni gens...S'han apoderat de tot, és una passada. La part de "el clot dels granotes" està plena també, és una passada això...Jo d'aquí a uns anys veig la cultura dels EUA, una cultura perduda. Els papers els tiren al terra, a mi em consciencien perquè recicli i ells tiren els papers al terra, Qui els consciencia a ells? Llavors jo crec que es crea com un conflicte, és com una amiga meva que viu damunt d'una mesquita Què fa ara?, a més ara se li ha desvaloritzat la casa, clar Qui voldria viure allí!, a sobre s'ha hagut d'endeutar moltíssim amb un altre pis...(16PTEXP05)

A nivel social percibo más el problema de que la sociedad no sea capaz de absorber toda la inmigración, que haya mucha inmigración ilegal eso si que la gente lo percibe como un problema, pero que ahora estén quitando el trabajo de la gente de aquí, entiendo que no es así. (1GCDF05)

L'any 2005 es podia observar una gran distància entre el discurs empresarial que hem anat desenvolupant en tot aquest capítol i el discurs personal que inevitablement es despenia de forma explícita o implícita de totes les entrevistes realitzades.

Com hem anunciat a l'inici de capítol, les empreses estan formades per persones i els seus càrrecs directius són els que amb les seves decisions i l'aplicació de les polítiques d'empresa específiques, poden incidir en la població immigrada en una direcció o una altra.

Existia una gran paradoxa de fons que tenia a veure amb la integració social de les persones immigrades i del posicionament individual i social que cada societat desplega en aquest sentit en relació a la població immigrada.

Dos valoracions realitzades per les persones entrevistades són un exemple clar d'aquesta paradoxa:

"Nosaltres contractem treballadors, no persones" (6GALDP05)

El problema és que aquesta gent ve aquí, fa la seva feina i es vulgui quedar aquí. Si aquesta gent retorna al seu país, de problema no n'hi ha cap. Ara, si es volen quedar, llavors comencen els problemes (14PAGRP05)

Com ja s'avançava a Mata, Domingo i Julià (2007) la frase definitiva és aquella de DEMANEM TREBALLADORS I ENS ARRIBEN PERSONES.

5.2.7.5 2011. La integració social de les persones immigrades en temps de crisi

L'any 2011 el context econòmic ha canviat i els discursos de l'empresariat en relació a les persones immigrades s'han diversificat, encara que en el fons fan aquesta doble valoració sobre el que suposa a nivell empresarial i el que suposa a nivell social es troba subsumida en un discurs de continuïtat amb l'anterior.

D'altra banda l'empresariat comença a verbalitzar i a posar sobre la taula les conseqüències que està suposant en una època de crisi la gestió dels fluxos migratoris que s'han estat portant a terme en els darrers anys i que de forma paradoxal ells n'han estat part implicada.

Yo creo que habrá un gran cambio que afectará en los sueldos, trabajos... y que sobrará mucha gente que tendrá que marchar o se tendrán que reubicar de alguna manera. Se supone que todos los de aquí que se han quedado sin trabajo cuando la bolsa de trabajo se recupere, en teoría los primeros que volverán a tener trabajo serán los de aquí, por lógica. Habrá una transformación. . (11CGRH11)

Per tant el que ha passat socialment, que la gent ha plasmat a la immigració perquè estant prenent llocs de treball, el tant sentit, es fruit de la ignorància, aquest país ha prosperat gracies a la immigració ,el que no pot pretendre ara la gent, es dir, no , van vindre, ens han ajudat però ara ens fan nosa i els tornem al seu país , perquè això es totalment il·lògic, tothom...(...) no crec que molts vulguin marxar si aquí poden tenir millors condicions per ells i els seus fills.(2GCCD11)

si que hi ha d'haver una regulació dels immigrants , no dic que no, també es una visió egoista, quan s'ha necessitat s'ha fet vindre i ara que no els necessitem els fem marxar, jo crec que ha de ser regulació a nivell general no pot haver gent amb una prestació sense tenir voluntat de treballar, perquè sinó ens hi fiquem tots i s'acabó!, hi ha d'haver un canvi molt important en aquest sentit , sense barrejar el tema de la immigració, hauria de ser secundari, persona que rep la prestació, se li ofereix feina i no la vol, potser no immediatament, però analitzar la situació i retirar-li. (1GCRH11)

Es posa de manifest que existeixen postures des de la societat que des del món empresarial es capten i que els obliga a tenir una visió personal molts cops diferent a l'empresarial per qüestions comercials i econòmiques.

La clientela...hay nacionalidades que físicamente no se diferencian casi con los nacionales. Pero del resto hay algunos clientes que prefieren que les atienda una persona nacional, por lo que sea, por el catalán...nos son muchos, cada vez menos...A veces dicen es que hay muchos inmigrantes en un tono despectivo. (9MARRH11)

Yo creo que, mi opinión personal en cuanto a las medidas discriminatorias positivas, no se si son del todo positivas a medio largo plazo, igual a corto si, pero creo que hay que tener cierto cuidado, saber donde nos encontramos y saber que se quiere hacer , no tomar decisiones a la ligera porque al final puede ser contraproducente; ahora, ciertas ayudas , yo creo que si, sobre todo personas que vienen de fuera y no conozcan el territorio, no conozcan la forma de ser nuestra, se tiene que ayudar a esas personas que nos conozcan, a que sepan como somos y nosotros también deberíamos recibir esa información, conocerlos a ellos, como viven, porque yo creo que de esa manera el hecho de conocernos unos a otros tendría cosas positivas; el problema es que ellos pueden desconocer como nosotros somos y nosotros como son ellos y ahí vienen los problemas. (5GALRH11)

Existeix una certa resistència a assumir i acaptar el tipus d'immigració que atreu l'àmbit de Ponent des d'alguns sectors i àmbits empresarials.

Perquè quan parlem d'immigrants, sempre estem parlant de subsaharians, estem parlant de sud-americans, però ningú pot pensar que poden venir Alemanys

Finlandesos; el problema que veig en la immigració, no es que sigui immigració o no, a nivell laboral que no hi ha feina, vinguin d'on vinguin si el problema es que es un problema social perquè no hi ha feina, no per una altra cosa; apart del tema cultural que hi ha amb la gent de l'islam perquè es el que mes xoca amb la cultura d'aquí, però amb els llatinoamericans tampoc som tan diferents, ja no veig un problema si ets xileno, si ets, el problema es que si no hi ha feina per la gent d'aquí, evidentment que ha de ser un conflicte el tema de la immigració, però ja per una qüestió de números, no de racisme, això és una qüestió personal.(...) Jo es el que desitjaria, que les segones generacions no tinguessin problemes, aquestes persones porten un nom i un cognom rar i això els marcarà tota la vida, siguin tercera, quarta o cinquena, però això també depèn del volum d'immigrants que hi hagi, si hi ha un volum molt molt gran, això portarà problemes, si el volum no es tan gran, no n'hi haurà. (12MIRH11).

5.2.7.6 Reflexió final

La lògica social plantejada a l'inici de l'apartat enllaça dos aspectes fonamentals pel que fa la influència que l'empresariat pot tenir sobre la dinàmica social en un entorn concret. D'una banda la Responsabilitat social empresarial com a nova forma d'entendre la cultura de l'empresa, incorporant a les estratègies empresarials valors socials que tenen un efecte directe en el sí de l'empresa i en el seu entorn immediat. D'altra banda l'empresariat com a persones i ciutadanes també elaboren discursos en els seus entorns personals que fruit de la seva experiència laboral i personal poden esdevenir elements d'integració o d'exclusió social.

Es pot observar una certa dissonància entre els discursos empresarials i els discursos socials, inclús en aquells casos que la Responsabilitat social empresarial és un fet. Tot i així aquesta contradicció és major en aquells casos en els que aquesta sensibilitats empresarial ja no es produeix.

Per l'empresariat el punt central de la integració social té com eix central el treball i els seus beneficis directes sobre l'economia. La integració social per sí sola sense treball es veu impossible des de la seva perspectiva.

CAPITOL 6

ANÀLISI DELS DISCURSOS DE LES PERSONES IMMIGRADES³⁹

La visió dels empresaris pel que fa la inserció de les persones immigrades a les seves empreses i la seva integració sociolaboral a la societat, es complementa amb les experiències pròpies viscudes pels principals actors d'aquesta inserció, les persones immigrades.

L'any 2005 es van entrevistar una cinquantena de persones que en aquells moments es trobaven en processos de recerca de feina. D'aquelles experiències concretes es van extreure una sèrie de conclusions en forma de recorreguts i d'estratègies d'inserció que les persones immigrades seguien de forma natural en els seus processos d'inserció sociolaboral. La primera reflexió que es podia extreure d'aquell estudi feia referència a la multiplicitat de factors que giraven al voltant de la inserció laboral i per tant la interrelació entre factors de tipus individual, de tipus col·lectiu i finalment de la xarxa social de suport. Parlar d'inserció laboral va associat a parlar d'altres aspectes vitals de la persona i en última instància a parlar dels processos d'inclusió i d'integració social.

Com ja hem avançat amb anterioritat, l'èmfasi en aspectes de tipus laboral venia determinat pel context socioeconòmic que es donava l'any 2005 i perdent l'accés al treball era relativament fàcil i fins i tot en ocasions es podia triar l'activitat laboral a desenvolupar.

Per a conèixer aquests recorreguts es va elaborar un guió d'entrevista (veure annex) que constava de cinc apartats: el primer feia referència a les dades personals de la persona entrevistada, un segon bloc referent al seu recorregut migratori fins arribar a Lleida, un tercer bloc relatiu a la família i la seva xarxa social bàsica, un quart bloc relacionat amb la seva formació i la seva experiència i trajectòria laboral i finalment un bloc relacionat amb les seves estratègies emprades per a la recerca de feina i les seves expectatives laborals.

En aquella primera fase es va posar molt èmfasi en aspectes de tipus laboral i cal remarcar que les persones entrevistades ho van fer de forma voluntària però també espontània ja que eren entrevistades en el moment que anaven a fer l'entrevista a una empresa d'iniciativa social- que ens va facilitar portar a terme el treball de camp- i a la qual s'adreçaven persones immigrades per a buscar i demanar feina. També cal dir que les persones sobre les quals es va realitzar l'anàlisi eren les cinquanta persones que van arribar a l'entitat de forma espontània i per tant el perfil responia a una realitat determinada per una qüestió fonamental, la recerca activa de feina.

Fent una retrospectiva del perfil que es va construir, podem dir que mantenia una coherència amb les dades poblacionals d'aquells moments així com a les dades ocupacionals d'aquell any.

³⁹ Per a l'anàlisi d'aquest capítol, és important dir que s'han utilitzat com a referència comparativa, les conclusions referents a l'estudi "Lògiques, paradoxes i oportunitats. La inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Lleida" a partir del qual es plantegen aquest conjunt d'estratègies i d'etapes del procés migratori i d'altra banda es fa referència a altres aspectes complementaris extrets de l'article publicat a la Revista de Servicios Sociales y Política social. sota el títol "Estrategias de inserción sociolaboral de las personas inmigradas en la búsqueda de empleo. Elementos para el análisis de la ocupabilidad." Ambdues publicacions en les que he participat com a autor i coautor.

En aquells moments la població més nombrosa era la procedent del Magreb i concretament del Marroc i aquest va ser el col·lectiu més representat en l'estudi, existia una masculinització de la immigració i per tant el nombre més important de persones eren homes, la població subsahariana amb la seva gran varietat de procedències també estava molt representada així com una part de persones procedents d'Amèrica del Sud, especialment dones.

De forma paral·lela les persones procedents dels països de l'Est com Romania o Ucraïna es trobaven en processos migratoris molt associats a les contractacions en origen via contingent i que aportaven una especialització en alguns sectors com la construcció o treballs molt específics en determinades fàbriques o escorxadors. Aquests col·lectius no es trobaven en aquells moments en processos de recerca de feina, ans al contrari començaven a arribar amb un gran nombre per a incorporar-se directament al món laboral. No podem oblidar que l'any 2005 la població procedent de Romania era la segona més nombrosa a la província de Lleida i la Ucraïnesa la quarta.

Per a fer l'anàlisi de l'evolució de les persones entrevistades l'any 2005 i d'aquesta manera poder contrastar les hipòtesis plantejades a l'inici de l'estudi es va planificar una entrevista de seguiment amb cadascuna d'aquestes persones. Com ja hem avançat al capítol sobre la metodologia, aquesta tasca es va convertir ben aviat en un repte de difícil consecució. Insistim un cop més en la importància dels discursos i de les històries de vida concretes de les persones que conformen l'espectre abstracte del concepte migrant i que ens ajuden a omplir de contingut el fenomen migratori que s'ha anat construït socialment.

Les dades econòmiques i les dades ocupacionals ens aporten la radiografia de la integració laboral de les persones immigrades a nivell macroeconòmic, és a dir a grans trets i ens ofereixen el continent i/o estructura d'aquesta immigració, però les entrevistes en profunditat ens parlen del contingut d'aquesta immigració, de les històries personals, de la seva interacció social i les seves experiències, és a dir, de la qualitat, de les característiques i especificitats d'aquesta integració sociolaboral.

Escotar els discursos de les persones immigrades és connectar amb la seva vida quotidiana en el seu dia a dia i com diu Goffman (1993) la vida quotidiana són les nostres vivències diàries, plenes de significats, interessos i estratègies. Estratègies enteses com aquell conjunt de comportaments que ens permeten crear la xarxa personal de camins pels quals transitem i construïm les nostres relacions socials.

L'interaccionisme simbòlic ens aporta aquesta visió microsociològica en la que l'individu és protagonista de les interaccions socials cara a cara i en la que els significats que es puguin atribuir a la interacció són fonamentals, d'aquí sorgeix la importància cabdal de la diversitat cultural quan parlem de la immigració i en concret de la integració, però sense oblidar al mateix temps, com exposa González a Giner (2003:215) "estas interacciones micro están inmersas en un marco más amplio que está constituido por un conjunto de instituciones y organizaciones sociales, mediante las cuales se materializan, toman forma y se reproducen las pautas de la desigualdad y la dominación, funcionan y actúan día a día a través de distintos rituales de interacción en los que sus miembros participan de forma desigual"

En aquest capítol fruit de les entrevistes i del contingut de les mateixes, posarem de relleu aspectes d'aquesta vida quotidiana de les persones immigrades i de la significació que ells li donen a aquests processos d'integració sociolaboral més enllà dels aspectes estrictament laborals. Com diu Lacomba (2001:35) " La abusiva conceptualización de los inmigrantes como elementos laborales ha venido proyectando sombra sobre su calidad como seres sociales y culturales, portadores de un universo de símbolos y de prácticas que es movilizadas en sus desplazamientos. El mundo identitario de los inmigrantes como escenario de crisis, pero también como fuente de recursos para hacer frente a los conflictos y el choque con la nueva realidad, es precisamente el espacio sobre el que tratamos de centrar nuestro análisis".

Per reforçar i al mateix temps il·lustra la importància cabdal del discurs, vull incloure aquest diàleg que es va produir en una de les entrevistes entre la persona entrevistada d'origen Senegalès i jo mateix com a entrevistador⁴⁰:

- Si hablamos de tu trayectoria de inmigración, de tu llegada aquí, tu conocías algo de aquí de España, de Lleida, alguien te había explicado, España, Lleida, Cataluña, alguien te había explicado algo o no ?.
- *No, los inmigrantes son como puede decir, pájaros, llegamos aquí, si aquí está bien, quedamos, no hace falta preguntar así, así, explicaciones; es la primera vez que una persona me ha cogido para preguntar como va la cosa de aquí, es la primera vez; pueden decir la gente está bien, pero*
- ¿Pero?
- *La gente está bien pero, la explicación que me has dado es la primera vez, desde que estoy en España, 9 años, puedes encontrar la gente por la calle y hablamos, pero tema de inmigración, como has llegado aquí, como estuvo aquí, como va la gente, como vives en España, es la primera vez.*
- Y que te parece, que te lo pregunten?
- *Muy bien, muy bien*
- ¿No te lo había preguntado nadie, nunca ?

⁴⁰Vull remarcar que encara que aquesta aportació sembla contradictòria amb el plantejament de l'estudi, no ho és, ja que aquesta persona ja la vaig entrevistar l'any 2005, però en un context diferent aquesta ocasió l'entrevista és més en profunditat i com ja he comentat anteriorment, les qüestions que s'han ampliat en aquesta segona fase de l'estudi, ens porten a parlar de temàtiques més personals, més vivencials i en el cas específic d'aquesta persona, amb més confiança i llibertat que en la primera ocasió.

- *No, no .puedo decir también no tengo ningun amigo de vosotros, colores, no más con nosotros puedes salir al bar, tomar un café tranquilamente, si alguien viene, quiere hablarme, yo hablar contigo, pero si no quiere, yo no quiero molestar; pero estas cosas de inmigración, como estas, como va la gente en España, como has llegado aquí...(SEHP30)*

En aquestes entrevistes realitzades en aquesta segona fase cal tenir molt en compte la part d'observació, del llenguatge no verbal, de l'expressió, de la mirada i del tó de la conversa. En molts dels casos l'expressió és trista, el tó desprèn un ànim molt baix i les ganes de parlar són poques. En algunes entrevistes les llàgrimes han acabat apareixent per a expressar diferents emocions que no es poden controlar quan s'aprofundeix en aspectes vitals tan rellevants. Alguns cops les entrevistes han tingut que aturar-se i reprendre-les en un altre moment. Els somriures i les rialles també han aparegut quan els temes ho han permès i han connectat a la persona entrevistada amb realitats i situacions positives, agradables i satisfactòries. Generalment aquests bons moments han anat associats a l'exposició de records, plans de futur relacionats a la seva família i la seva terra, a la seva cultura i les seves arrels.

Les persones amb les quals s'ha pogut aconseguir finalment el seguiment ha estat de 25 persones d'un total de 50. 10 són dones i 15 homes. Pel que fa els països de procedència s'ha mantingut i concretat la representativitat de les persones procedents del magreb i de les persones procedents de l'Àfrica subsahariana. La primera dada que podem considerar significativa correspon a la presència de gairebé totes les dones que en el seu moment van estar entrevistades la qual cosa posa de manifest l'estabilitat associada a la seva trajectòria vital. Només dos de les dones que curiosament eren procedents de Colòmbia i Equador respectivament no van poder ser localitzades. En aquest cas es va decidir no incloure altres dones amb perfil similar i centrar el nostre estudi de forma específica a les persones Africanes. En el cas dels homes hem constatat una major inestabilitat i dificultat per aconseguir conèixer la seva situació actual.

La tasca de recerca de totes les persones ha estat intensa i continuada però els resultats han estat influenciats per circumstàncies pròpies de la realitat actual que estan vivint les persones immigrades en la seva estabilitat laboral i vital a Lleida. D'una banda l'estratègia de la mobilitat permanent és el principal motiu de la seva manca de disponibilitat i absència temporal, d'altra banda el retorn temporal o definitiu als seus països d'origen i finalment la desaparició i incomunicació absoluta i en algun cas concret, la negativa a participar i a ser entrevistat de nou en aquets moments.

Tot i així el nombre de persones que han estat trobades i han mostrat interès en contribuir a la recerca ha estat prou significatiu atenent a les característiques de la mateixa i tenint en compte que en aquesta segona fase de l'estudi es tractava de fer un seguiment i anàlisi de l'evolució de les hipòtesis obtingudes l'any 2005 i especialment l'aprofundiment en aspectes més relacionats amb la integració social i laboral posant més èmfasi en qüestions lligades a la inclusió i a la integració social. Cal recordar que moltes de les persones entrevistades l'any 2005 acabaven d'aconseguir la seva regularització en aquells mateixos moments i per tant la seva visió sobre la realitat estava subjecta a aquella situació. Després d'aquests cinc anys, les

mateixes persones tenen una perspectiva més àmplia, més elaborada del que està resultant ser el seu procés migratori.

Per aquest motiu en aquesta segona fase de l'estudi es va plantejar una entrevista en profunditat que ampliava de forma substancial la realitzada l'any 2005. En aquesta ocasió podem dir que els objectius de l'entrevista s'endinsaven de forma clara en aspectes relacionats amb la integració laboral però també en la integració social d'aquestes persones atenent a la seva trajectòria vital de permanència al nostre país durant els darrers sis anys sota l'ombra de la crisi econòmica creixent.

En aquesta nova entrevista es va optar per fer una retrospectiva dels darrers sis anys a partir de l'anàlisi de les seves trajectòries vitals i laborals posant èmfasi en els moments i els canvis més significatius que s'han pogut produir.

L'entrevista es va estructurar en 9 blocs diferenciats relacionats amb les hipòtesis que es van assolir l'any 2005:

- El primer bloc feia un recorregut per les qüestions relacionades amb la consecució de la documentació i per tant la valoració de la vessant legal.
- El segon bloc aprofundeix específicament en el coneixement de l'idioma com a vehicle fonamental per a la integració sociolaboral.
- El tercer bloc relacionat de forma directa amb l'anterior fa referència al capital cultural de la persona immigrada.
- El quart bloc analitza les aportacions i les experiències migratòries a partir de la valoració sobre les pròpies xarxes socials de les que disposen les persones entrevistades.
- El cinquè bloc planteja específicament qüestions relacionades directament amb les trajectòries laborals concretes de cadascuna de les persones immigrades i la seva evolució en els darrers cinc anys.
- El sisè bloc pretén conèixer quines són les estratègies específiques que es porten a terme per a fer recerca activa de feina i per tant conèixer el nivell de coneixement que es té de les eines i de les institucions, entitats i empreses per a assolir els resultats esperats.
- El setè bloc fa referència directa a la relació mantinguda amb les institucions i de forma indirecta saber el tipus d'ajuda que han sol·licitat i han rebut.
- El vuitè bloc pretén conèixer i recollir a partir de l'experiència directa, els aspectes relacionats amb les especificitats culturals i religioses que poden tenir una relació i repercussió en la integració sociolaboral de les persones immigrades.
- Finalment el novè bloc recull de forma general una valoració del que ha estat el procés migratori en els darrers sis anys.

Aquest quadre recull de forma sinòptica els resultats de la primera recerca atenent a dos variables bàsiques. La primera fa referència a les fases del recorregut migratori relacionades de forma directa amb l'evolució del tipus de permís que posseeix la persona immigrada. La segona variable planteja les estratègies que utilitzen de forma conscient o inconscient les persones immigrades en la seva recerca de feina. En aquest sentit es van descriure sis estratègies que es consideraven bàsiques i necessàries per a arribar a assolir una incorporació al món laboral.

Quadre 29. Resum de les estratègies i les fases del recorregut atenent a la qüestió documental.

Fases	1ª Fase De la invisibilitat al reconeixement legal	2ª Fase Fase de les expectatives	3ª Fase Fase de les decisions
Estratègies	Primer permís	Primera i segona renovació	Permís Permanent
1ª Estratègia Consecució dels papers	De la il·legalitat a la legalitat limitada	De la limitació a l'obertura del mercat	La Situació desitjada
2ª Estratègia Idioma.	El voler i no poder	La presa de consciència	Els Beneficis
3ª Estratègia El capital cultural	Base inicial	Projecte formatiu	Especialització
4ª Estratègia La xarxa social	La xarxa inicial	Construcció de la xarxa	Consolidació de la xarxa
5ª Estratègia La recerca activa	La precarietat i la desorientació	Coneixement dels circuits	Coneixement de les eines
6ª Estratègia L'ajuda institucional	Desconeixement inicial	Presa de contacte	Ús de les institucions

Font: Lògiques paradoxes i oportunitats. La inserció sociolaboral de les persones immigrades a les terres de Lleida. 2007.

El punt de partida per a l'anàlisi d'aquest capítol serà aquest quadre i els diferents aspectes que s'han de considerar per a cada fase i cada estratègia i la seva actualització i comparativa a partir de les aportacions i experiències de les persones entrevistades l'any 2011.

6.1 LA DOCUMENTACIÓ I LES ETAPES DEL CICLE VITAL DE LA PERSONA IMMIGRADA.

A l'anàlisi del recorregut vital de la persona immigrada, diferents estudis coincideixen a definir una sèrie d'etapes per les quals s'ha de passar de forma necessària i obligatòria en tots els casos.

Aquestes fases tenen a veure amb qüestions relacionades amb el de temps d'estada al nostre país així com amb processos vitals de desenvolupament, acomodació i integració al lloc d'acolliment. Segons Aparicio et al (1999) , es planteja un recorregut en quatre etapes. Una primera que fa referència als inicis de l'aventura migratòria i de les relacions prèvies amb Espanya des de fora. Una segona etapa que es refereix als primers contactes sobre el terreny dels primers mesos, una tercera en la qual els immigrants posen en joc el que són i una etapa final en la qual es produeix la integració de l'immigrant ja establitzat.

De forma complementària podem afegir que aquestes etapes estan associades i es veuen restringides inevitablement per una qüestió jurídica que es concreta en la possessió o no d'un reconeixement legal i del tipus de requisits que comporta el permís que es pugui obtenir. Això és així, sempre que parlem de persones immigrants que es volen incorporar al mercat laboral del país d'acollida.

"Òbviament aquesta diferenciació per motius legals és artificial, però al mateix temps és la principal regla del joc del binomi immigrant-treballador." "Aquesta realitat influirà en les estratègies laborals que es duguin a terme, però per sobre de tot la documentació serà el condicionant més clar i contundent que marcarà per sempre a l'immigrant com a categoria socialment construïda per la societat d'acolliment". Mata , Domingo, i Julià (2007:121).

6.1.1. Les etapes en relació a la inserció sociolaboral

De l'estudi de referència es poden extreure tres fases essencials d'aquest procés d'inserció, que marcaran i al mateix temps afectaran a les estratègies utilitzades per la persona immigrada en la seva trajectòria i recorregut sociolaboral a cada moment del mateix.

La primera fase la definirem, seguint l'aportació de l'estudi, com el pas "**De la invisibilitat al reconeixement legal**". Aquesta fase coincideix amb la consecució del primer permís de treball i marcarà un abans i un després en la vida de la persona immigrada. Encara així, la càrrega que arrossega la persona pot ser de diferent grandària i composició. Això dependrà bàsicament del temps que la persona hagi passat en una situació d'irregularitat i de les condicions personals i l'entorn en les quals ho hagi viscut

Durant aquest primer període d'irregularitat ja s'estan assentant les bases del futur recorregut laboral, encara que es tracta d'una qüestió encara llunyana i inconscient per al propi immigrant. Això és així, per la tipologia de treballs que es poden realitzar en aquesta situació i de la mobilitat territorial associada a aquests treballs. En la majoria dels casos de temporada.

No obstant això, al moment d'aconseguir aquest reconeixement legal en forma de permís de treball és el primer pas oficial cap a la construcció d'un futur laboral determinat, que dependrà en gran part del criteri i opció personal escollida així com dels paràmetres administratius que imperin al moment de la consecució del mateix.

La segona fase es va anomenar "**Fase de les expectatives**". Aquesta fase coincideix amb la renovació del permís de treball, una vegada es pugui demostrar que es compleixen els requisits legals existents al moment concret de la renovació. En aquest període de temps, que abasta aproximadament quatre anys, les estratègies d'inserció laboral de les persones immigrades es tornen més complexes i elaborades.

La tercera fase correspon amb la "**fase de la presa de decisions**". Aquesta és la fase de la suposada consolidació i d'elaboració del projecte de millora i acomodació a la societat d'acolliment o per contra el moment de replantejar-se una possible tornada al país d'origen per la dificultat i impossibilitat d'establir-se de forma satisfactòria.

Com he comentat anteriorment, en cadascuna de les fases es produiran una sèrie de moviments i d'accions que hem identificat com a estratègies d'inserció i que al mateix temps estaran sotmeses a paràmetres i condicionants de diferent naturalesa.

Quan parlem d'estratègies ens referim a "els procediments que es posen en pràctica - de forma conscient o inconscient- per un actor -individual o col·lectiu- per aconseguir una o unes finalitats- definides explícitament o situant-se al nivell inconscient- i elaborats en funció de la situació d'interacció, és a dir, en funció de les diferents determinacions -sociohistòriques, culturals i psicològiques de la mateixa". Camileri a Lacomba (2001: 61).

El col·lectiu IOE (2001:56) planteja una reflexió al voltant d'aquesta dinàmica entre l'oferta i la demanda en el mercat laboral i diuen "En definitiva , la relación entre oferta y demanda de Trabajo no se establece de forma más o menos mecánica; por el contrario , entran en juego las estrategias de los agentes implicados. El concepto de estrategia permite estudiar el ámbito de mediación entre el contexto macrosocial (que condiciona pero no determina unívocamente los comportamientos) y la conducta individual (que no puede ser explicada sólo a partir de motivaciones de los individuos), y los vínculos entre éstos y las redes formales e informales de relación".

En aquest sentit, en l'estudi es posa de manifest i es descriuen fins a sis estratègies bàsiques que la persona immigrada utilitza de forma conscient o inconscient en aquesta cerca d'ocupació.

- La primera estratègia fa referència a la manera com s'ha aconseguit la primera **documentació**. Hem de conèixer el context personal i social en el qual s'ha realitzat aquesta gestió que ha comportat la consecució d'un determinat tipus de permís.

- La segona estratègia planteja un aspecte clau, com és el coneixement de **l'idioma** com a requisit imprescindible per afrontar amb garanties un procés d'inserció laboral satisfactori.

- La tercera estratègia es refereix al **capital cultural** que posseeixi la persona immigrada, és a dir, de la formació, capacitació, habilitats tècniques, destreses professionals i coneixements que es poden aportar.

- La quarta estratègia fa referència a l'existència prèvia i a la creació posterior per part de l'immigrant, d'una **xarxa social** forta o feble, més o menys extensa, en el recorregut cap a la consecució dels objectius laborals.

- La cinquena estratègia fa referència al tipus de **cerca activa** que realitza l'immigrant per aconseguir el seu objectiu. així com al coneixement que es té sobre les eines existents per realitzar aquesta cerca d'una forma adaptada al sistema dissenyat al país d'acolliment.

- La sisena estratègia planteja l'ús que es pot fer de les **institucions socials** existents per afrontar la desitjada inserció sociolaboral.

Cadascuna d'aquestes estratègies cal valorar-la de forma individual i atenent a la seva evolució a través de cadascuna de les fases exposades anteriorment. De l'anàlisi resultant d'aquesta connexió de variables podem extreure un ampli ventall de reflexions que ajuden a aclarir el procés d'inserció sociolaboral.

Per a iniciar aquesta anàlisi comparativa i evolutiva exposarem cadascuna de les estratègies de forma individualitzada. En primer lloc plantejarem unes consideracions prèvies referides a les conclusions que es van extreure en l'estudi anterior i en segon lloc contrastarem aquestes conclusions a partir de les noves aportacions de les persones entrevistades.

Finalment després de cada estratègia farem una valoració des de la perspectiva de gènere per a donar una visió que doni resposta a la feminització de la immigració en l'actualitat.

6.1.2. Resum del perfil de les persones entrevistades⁴¹

Quadre 30. Perfil de les persones immigrades entrevistades l'any 2011

País procedència	sexe	Tipus permís	Edat	Situació actual relació treball	Tipus de família al país d'acollida
Marroc	H	Permanent	26	Cobra Atur	Viu amb una tieta
Marroc	H	Permanent	31	Treball	Viu amb una germana
Algèria	H	Permanent	43	RMI⁴²	Dona i fills
Senegal	H	Permanent	30	Atur	Amics

⁴¹ Aquest quadre correspon a les persones entrevistades a l'any 2011 i sobre les quals es realitza l'evolució i la comparativa des de l'any 2005. Els acrònims utilitzats estan explicats al capítol 1 quan parlem de la metodologia.

⁴² Persona perceptora de la Renda Mínima d'inserció.

Mauritània	H	Permanent	52	RMI	Sol
Mali	H	Permanent	30	Atur	Sol
Senegal	H	Permanent	24	Atur	Viu amb Germans més petits
Ghana	H	Permanent	30	Subsidi	Sol
El Congo	H	Permanent	48	Subsidi	Dona i fills
Mauritània	H	Permanent	40	Atur	Amics
Senegal	H	Permanent	42	Treball	Sol
Gàmbia	H	Permanent	34	Atur	Amics
Mali	H	Permanent	26	Atur	Dona i filla
Senegal	H	Permanent	54	Treball	Amics
Mauritània	H	Permanent	51	Atur	Amics
MALI	D	Permanent	33	Treball	Marit i fills
Guinea Konacri	D	Permanent	34	Atur	Marit i fills
Guinea Konacri	D	Permanent	31	Treball	Marit i fills
El Congo	D	Permanent	41	Treball	Marit i fills
Camerun	D	Permanent	34	Atur	Sola amb Fills
Algèria	D	Permanent	42	Atur	Marit i fills
Algèria	D	Permanent	45	Atur	Marit i fills
Gàmbia	D	Permanent	41	Atur	Marit i fills
Marroc	D	Permanent	33	Treball	Marit i fills
Marroc	D	Permanent	27	Atur	Marit i fills

6.2. ANÀLISI DE LES ESTRATÈGIES I LA SEVA EVOLUCIÓ 2005-2011⁴³

Per a portar a terme aquesta anàlisi utilitzarem l'esquema abans plantejat que divideix el recorregut en diferents fases atenent també a les estratègies presentades. D'una banda realitzarem un conjunt de consideracions prèvies que agruparan per a cadascuna de les estratègies, les característiques principals del recorregut per les diferents fases. Aquest exercici ens ajudarà a emmarcar el sentit i les particularitats de cada estratègia atenent al pas del temps per les diferents fases. D'altra banda i en segon lloc, realitzarem una anàlisi de l'evolució d'aquestes estratègies i de l'assoliment d'aquestes fases, a partir de l'actualització dels discursos de les persones protagonistes de l'estudi des de la perspectiva de l'any 2011.

Al final de l'anàlisi de cadascuna de les estratègies portarem a terme una breu reflexió i síntesi sobre la hipòtesi plantejada al principi. El que pretenem és contrastar si en l'actualitat s'ha complert el pas de les fases i si s'estan assolint els objectius que es pressuposaven en la darrera fase que era precisament la **FASE DE LA PRESA DE DECISIONS**.

6.2.1. Recorregut de la primera estratègia-La consecució dels papers

6.2.1.1. Consideracions prèvies

Aquesta fase s'inicia al moment que es produeix el pas de la il·legalitat a una legalitat limitada pel tipus de permís aconseguit. Això significa que l'activitat que es podrà desenvolupar estarà sotmesa a un treball determinat per una oferta concreta i per una durada determinada.

Una qüestió fonamental en aquest període fa referència a la manera com s'ha aconseguit la documentació. "El fet d'haver passat un temps en l'economia submergida afectarà moltes vegades a les estratègies utilitzades per treballar i que sumat a la forma com l'immigrant ha aconseguit la regularització de la documentació, marcarà i influirà de forma important les possibles estratègies que pugui articular al mercat legal". Mata, Domingo, i Julià (2007:120).

En estudis específics realitzats a Lleida com el de Pallarés (2007:75) sobre les dones immigrades i el treball sexual es posa també de manifest aquesta línia vermella que separa la situació viscuda en temps d'irregularitat i les marques que pot deixar aquesta experiència en una nova etapa de legalitat. Com diu l'autor "Ya hemos visto en el anterior apartado que Elisa y Sonia esperan los permisos para traer a sus hijos o hermanas. Todas sueñan con los documentos que regularicen su situación, puesto que creen que su vida mejorará. En algunos casos, puede ser cierto y, en todo caso, los permisos alivian los problemas cotidianos (encuentros con la policía, miedo a la expulsión), pero desgraciadamente, en muchos casos, los permisos no cambian sus situaciones de exclusión".

⁴³ A diferència de l'anàlisi realitzada en el capítol anterior pel que fa els discursos de l'empresariat i la comparativa directa entre els discursos 2005 i 2011 per a destacar les diferències més significatives entre ambdós períodes, en aquest cas l'anàlisi pren una altra dimensió. Això és així perquè en aquest cas no es tracta de la comparativa directa dels discursos de dos períodes del mateix nombre de persones sinó que a partir dels discursos de l'any 2005, es plantegen una sèrie d'hipòtesis a partir de les estratègies definides en un primer període i que ara volem comparar i analitzar de forma detallada a partir de les històries d'una part d'aquelles persones que va protagonitzar la primera fase de l'estudi.

Aquí cal tenir en compte també, a aquelles persones que han aconseguit la documentació de forma fraudulenta ja que això els pot produir una expectativa laboral que després es pot veure limitada pel propi permís obtingut.

Aquesta situació queda molt bé definida per Aparicio et al (1999) quan es refereixen a les conseqüències que comporta prendre certes decisions sense conèixer els codis culturals específics en contextos concrets. Experiència de calcular malament les conseqüències que tindran algunes de les seves decisions i formes de procedir guiades per l'insuficient domini de les "marques" que els ajudarien a interpretar bé les situacions i les conductes d'uns altres.

Els resultats d'aquest estudi ens indiquen que el recorregut que s'anirà desvetllant a través de les fases estarà sempre lligat a aquest primer permís, ja que la primera experiència laboral que estarà reconeguda al país d'acolliment serà la que en moltes ocasions començarà realment a ser tinguda en compte per a l'empresari.

Tenir un permís lligat a una activitat determinada com pot ser al servei domèstic, condicionarà el futur laboral de la persona immigrada al moment de voler fer un canvi d'activitat. La restricció de l'activitat no fa falta que sigui solament de forma explícita, com va passar durant el període de regularització de l'any 2005, sinó que aquesta pot ser també implícita i indirecta.

En gran part, l'etnoestratificació laboral definida al voltant d'aquesta qüestió està condicionada i fonamentada per aquest aspecte legal a partir de la concessió dels permisos i autoritzacions de treball.

Aquesta situació bastant coneguda, planteja reflexions en la següent direcció:

"La etnoestratificación del mercado de trabajo en la cual según el origen nacional están limitados los sectores laborales y las categorías profesionales, actúa en contra del proceso de inserción e integración, porque las posibilidades de promoción sociolaboral, son uno de los factores determinantes para la identificación positiva con la tierra de residencia y con su cultura". Martín (2003:93)

En definitiva podem dir que l'experiència laboral acumulada que s'adquireix en la trajectòria laboral, es veu afectada pel tipus de permisos inicials ja que orienten en certa mesura les possibilitats laborals futures dels immigrants.

Cachon (2004) (2009:181) parla clarament d'un marc institucional discriminatori per a les persones immigrades pel que fa el sistema de concessió permisos de treball i sobre les conseqüències que pot tenir un sistema com l'Espanyol:

"Este proceso determina la línea de partida (legal) del itinerario profesional del inmigrante, que casi siempre se va a situar en las posiciones sociales más bajas y en los sectores con condiciones de trabajo menos deseables. Con el tiempo, en cuanto tenga un permiso de trabajo renovado que se lo permita, el inmigrante va a intentar desplazarse a otros sectores y ocupaciones con mejores condiciones de trabajo. Pero el peso de aquellos puertos de entrada y las dificultades para salir de ellos pueden ir produciendo una especie de efecto estrella apagada : aunque se apague la luz, aunque desaparezcan las restricciones (formales) , este marco institucional discriminatorio que conduce a limitar la actividad en el primer año a un

sector de actividad y a un ámbito geográfico concreto, continua produciendo efectos, sigue teniendo consecuencias durante mucho tiempo, incluso cuando las limitaciones normativas han desaparecido”.

Per finalitzar aquest apartat cal fer referència a les conseqüències que comporta la obligatorietat imposada per la legislació vigent d'associar legalitat a tenir un tipus contracte de treball. Com exposen Lucas i Torres (2002:66) “ La identificación normativa entre contrato de trabajo y legalidad en un contexto de dualización del mercado de trabajo y la posición que ocupan en él los inmigrantes , produce el resultado perverso de generar indocumentados”.

D'altra banda aquest binomi contracte-legalitat produeix el que els autors consideren “una obsessió documental” que com ja exposaven Mata, Domingo i Julià (2007) ens ofereix la paradoxa que suposa per a la persona immigrada l'objectiu d'aconseguir un contracte de treball per a accedir a tenir documentació i així aconseguir l'estabilitat necessària per a continuar amb el seu projecte migratori, al mateix temps que l'empresariat necessita persones que estiguin mínimament estabilitzades per a poder oferir llocs de treball que li garanteixin una continuïtat en el seu projecte empresarial.

Segons Aparicio (2006) l'origen de tota aquesta situació que genera aquesta incertesa així com situa a la persona immigrada en una posició de constant vulnerabilitat és fruit del que anomena la laboralització de la política migratòria que sotmet els permisos de residència a les necessitats del mercat laboral espanyol.

6.2.1.2 Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011

La trajectòria viscuda per les persones entrevistades pel que fa la consecució de la documentació posa de manifest que existeixen una gran varietat de formes d'entrada al nostre país i que totes elles tenen un objectiu en comú.

a- L'inici de l'aventura migratòria i l'assoliment de la documentació

L'aventura migratòria no sempre s'inicia amb les mateixes condicions i especialment si ens referim a la qüestió cabdal en aquest aspecte com és la consecució de la documentació i regularització pertinent a partir d'un contracte de treball.

En moltes ocasions aquesta documentació prèvia no existeix i per tant s'inicia un recorregut molt més complex que en el cas de les persones que han arribat amb un contracte o que ho han fet per la via del reagrupament familiar.

Algunes de les persones entrevistades ens expliquen aquests recorreguts diversos. Algunes d'elles ho van tenir aparentment més fàcil en els seus inicis.

Llegué con conocimiento de mi tía de una persona que tenía una granja en Linyola, habla con ella, mira tengo un sobrino mío que está trabajando en Marruecos, me interesa traerlo aquí, dice vale, no pasa nada , arregla el contrato de trabajo en la granja, el me manda el contrato, el traerme aquí, estoy trabajando casi dos meses en la granja, pero la verdad, no sabía qué situación tenía España del trabajo, porque yo vine aquí buscando trabajo, si encontré el trabajo, pero después. (MARHP26A)

Sí, antes de llegar aquí. Porque ya te comenté que mi hermana trabajaba en un restaurante y faltaba personal, y así me hicieron un contrato para trabajar en la hostelería. Luego han salido las cosas muy mal porque han contratado mucha gente y me toca plegar de allí. (MARHP31T)

Bueno a lo primero vine con visado no con permiso, vine con el avión para pasar vacaciones con mi hermano y al final he pensado en otra cosa para arreglar los papeles (...) Primero con la gente que conoce mi hermano. Primero empecé por el trabajo, cogiendo fruta y luego ya para arreglar los papeles (...) Por arraigo (...) Un poco...no era muy difícil pero...Con el trabajo, con una oferta en el campo, esto me facilitó...me empadroné en el pueblo, lo tenía un poco fácil (AHP43A)

Podem parlar de persones que ja tenen una xarxa migratòria en moviment i que per tant actuen de xarxa de suport a l'arribada, encara que sigui en condicions d'irregularitat i molts cops de precarietat.

En moltes ocasions l'inici de l'aventura migratòria parteix de la irregularitat i això com hem exposat anteriorment té de vegades repercussions importants en la persona immigrada i la seva pròpia experiència a l'actualitat.

No, cuando llego aquí no sabía nada de regularización de papeles, llegué en 2001 hasta 2005 que tuve los papeles el primer año (...) Llegué de Marruecos hasta aquí en barco ,de los barcos de Marruecos hasta Roquetas, conseguí mi primer trabajo en el campo, dos años, luego parado un año, luego un trabajo por tres años (...) Si uh !, hasta que tuve mis papeles, pasé 5 años sin papeles y eso es una cosa que no voy a olvidar nunca en mi vida, si puedo explicárselo a mis hijos, les diré que tengan cuidado si quieren salir de inmigración , deben tener cuidado con la policia , con la gente, porque aunque sea bueno o malo, hay que tener paciencia (...) Cuando pienso en aquellos días, aquí si no tienes papeles no puedes vivir tranquilamente, te puede coger la policia y te cogen te llevan a tu país (...) Si, si, tenía mucho miedo, hasta ahora tengo miedo, pero no es como antes, no sé si me van a volver, tengo papeles pero no estás seguro, antes tenía mucho miedo, no salía de casa, voy a trabajar, si no trabajo me quedo en casa; si me encuentra la policia, encuentra mi jefe, me cogió la policia, me llevaron a la cárcel , 3 días, sin comer, sin beber, sin nada; estoy pensando todo para conseguir lo mejor para , no para mi, para mis hijos. (SEHP30A)

Com exposàvem a les consideracions prèvies, el temps passat sense regularitzar queda gravat en la memòria d'algunes de les persones entrevistades que amb el pas dels anys, encara ho recorda amb por i en l'actualitat limita la seva capacitat de socialització i de mobilitat fruit de la mateixa.

Bueno yo llegué aquí en el 2003 y en 2005 conseguí los papeles de trabajo hasta ahora (MALHP30A)

Uno de los tiempos mas difíciles aquí en España, cuando yo era un chaval, 19-20 años, o menos, necesitaba tener algo, estaba estudiando en África, tenia una buena carrera, estaba estudiando muy bien y luego vine por aquí para buscar la vida pero bueno, cuando llegas entras en la oficina, en esta época no estaba tan duro como ahora, aún se podía ver alguna cosa; pero el problema es que te dicen que no tienes papeles para trabajar, y ya ves que tu tienes papeles y te dicen que no tienes papeles para trabajar,

y nadie no te cogerá para hacerte un contrato porque no te conocen, si nadie te conoce como te va hacer un precontrato para que puedas trabajar con él. Para mi, uno de los tiempos mas difíciles que he pasado en España, casi un año haciendo esto, yendo para allá, yendo para allá, todas las oficinas de Lérida y todos los sitios de Lérida, buscando, buscando, pero nada, hasta que me decidí irme de aquí para buscar otra solución , a ver si será un poco mas fácil así. (SEHP24A)

A las Palmas, 2002 mismo, con un barco, estaba trabajando con marinero, yo, viene en Las Palmas, con un barco, donde el pescado, el capitan, yo y mi amigo fuimos al aeropuerto, cogimos un billete charter hacia Madrid, cuando llegamos Madrid, a Almeria, en Almeria nos buscamos la vida, cuando salí de Almeria, yo siempre en Lleida (...)Muy mal, vivíamos en un sitio en Alfarrás, en una casa abandonada, viviamos muy mal, eh, de verdad, para vivir ahí, no teniamos ni gas para hacer comida, ni ducha, ni servicio, que son 160 personas o más, son casi tres años allí, donde está el cementerio del pueblo, en la parte de atrás, allí viviamos, con todos juntos (MAUHP40A)

Yo llego aquí en el 2001 y tengo los papeles en 2005 (...) Era una cosa muy difícil, pero con el tiempo y paciencia...Y a veces es saber algunas leyes como la ley de arraigo que teníamos aquí en España, no es una ley fácil para...Intenté una primera vez presentar los papeles, la documentación para pedir papeles de arraigo pero no tuvimos suerte porque nos faltaba contrato de trabajo. Pero en 2005 había una ley que salió y ya conseguí un contrato de trabajo y estuve trabajando allí, en el campo. Y bueno, cuando hice la 2ª renovación ya la hice aquí en Lleida, que no tuve problemas porque tenía el contrato de trabajo y no había problemas de los papeles que me pedían para la renovación. (SEHP42T)

Una de les característiques més habituals i comunes és el temps que han passat en situació d'irregularitat abans d'assolir la documentació, la qual cosa es recorda en tots els casos com uns temps molt difícils i durs. Aquesta duresa de les experiències provoca en la major part dels casos una valoració molt alta de la situació que tenen en l'actualitat encara que sigui igualment molt difícil. En aquest cas qualsevol temps passat és pitjor.

Martín (2003:94) parla sobre la càrrega que suposa la qüestió de la documentació i la seva obtenció o renovació:

"En este punto es necesario destacar cómo la obtención de los papeles es el fin principal de la mayoría de los entrevistados bien porque llegaron de forma irregular o bien porque vuelven a la irregularidad por alguna razón como la finalización del contrato, la falta de algún requisito para la renovación o alguna sanción administrativa. La concesión del permiso de trabajo o de residencia se vuelven requisitos sine qua non para su estabilidad en el nuevo país. Es tanta la importancia que se le da, que parece que éstos estuvieran cargados de valor simbólico casi religioso, identificando su obtención a la garantía de una vida mejor".

En algunes ocasions la desesperació i dificultat per assolir la regularització es produeix la picaresca i s'actua de forma fraudulenta.

Yo trabajo con papel de mis amigos , aquí mismo, en Lleida, porque mis papeles estan en Murcia , pero yo vivo siempre aquí en Lleida, trabajo siempre aquí en Lleida, trabajo con papel de mis amigos (GHHP30A)

En altres ocasions es produeixen circumstàncies inesperades que provoquen l'inici d'una trajectòria migratòria no desitjada ni planificada.

Quando falleció mi padre, mi padre falleció en el 2002, yo estaba estudiando todavía, hemos pensado, como mi padre ha fallecido y solo era mi madre y mis hermanos, a ver si podía venir a ayudar un poco a mi familia o también a conseguir papeles y todo eso, para que no sea tarde ,porque ya tenía una edad un poco avanzada, por eso vine por aquí, mi madre me ha hecho, después de que falleció mi padre. (SEHP24A)

Yo no tengo ya padre, ese es el motivo, yo sali de mi pueblo, de mi país , porque yo nunca salir un capitan en mi país, yo vive muy bien, con mis padres, son gente de pueblo, yo estoy muy bien de verdad, yo no me senti hombre nunca, yo , mientras mi padre vive, yo pensé que yo soy un niño, y cuando muere ,mi padre, cuando duerma, por la mañana cuando levanta, mis hermanos, mi madre sabe que yo ahora tengo una responsabilidad, me voy con el capitan a trabajar, con el chapista, con el soldador, trabajando ahí, y luego dice tu tienes que ir a Europa como todos, y ya esta, es por lo que yo vine aquí, este tema te llega aquí, la culpa la tiene la vida, cuando ha terminado la vida de mi padre, ahora yo soy padre, eso, yo lo meto en mi cabeza y yo sabe que yo soy padre, yo soy padre no como con una mujer, la responsabilidad que yo tengo, es más, no es igual que un padre.(MAUHP40A)

Generalment es pensa que l'inici de la trajectòria migratòria és voluntària i volguda, encara que els motius de fons, són de causa major, és a dir, la recerca d'una vida millor i l'esperança de tenir més possibilitats de subsistència individual i familiar⁴⁴. No obstant es posa de manifest que en ocasions l'aventura migratòria no és desitjada ni planificada, amb la qual cosa la capacitat d'adaptació a les circumstàncies es converteix en una necessitat vital per a la supervivència familiar.

La utilització d'estratègies irregulars com la falsificació de les edats també ha resultat ser una pràctica habitual en alguns països i que també pot tenir repercussions a llarg termini en el procés migratori i inclús en els drets laborals futurs.

No, yo cuando me marché, era el tiempo de Mamudu, dictador , no había trabajo, para tener trabajo tenías que tener una familia allí para enchufarte, como yo no tenía, yo veía que mal, aquí no hay futuro, yo salí de mi país, mi padre no quería, tienes que aguantar, aguantar, hasta cuando, siempre en casa, esperándote, yo no aguanto esto; yo soy el primero de la familia somos 7, yo soy el primero, sabía mi padre que tenía que salir, dice donde vas a ir, a Angola, el visado es fácil y barato, el billete de Europa fácil y barato, pero como no, difícil para salir, buscar los papeles , falsificar los datos, porque si eres joven no puedes dejar de salir, por eso hay mucha gente que tiene datos y no son suyos, tiene veinte años y pone treinta , treinta años te deja salir, porque cuando te ve la policía, tu eres menor, donde vas?, tienes que cambiar la fecha de

⁴⁴ Tal com plantegen Massey i Arango (2008:442) les unitats familiars són cada cop més l'origen i la motivació per a iniciar una trajectòria migratòria com queda recollit en les teories sobre la nova teoria economia de la immigració. "Distintamente a los individuos, los hogares se encuentran en una posición que les permite controlar los riesgos para el bienestar de sus economías diversificando las cuotas de los recursos familiares, tales como el trabajo familiar. Mientras que a algunos miembros de la familia les son asignadas actividades económicas locales, otros pueden ser enviados a trabajar a mercados laborales extranjeros donde los salarios y condiciones de empleo están negativa o débilmente correlacionadas con aquellas del área local. En el caso en el que las condiciones económicas locales se deterioren y las actividades de allí no consigan alcanzar un nivel de ingresos adecuado, el hogar puede contar con los miembros emigrados para mantenerse".

nacimiento, entonces eres mayor para buscar , vete; hay mucha gente que tiene 30, ahora tiene 45, pero no son edades verdaderas, porque te deja salir del país (...)Todos, la mayoría (...)No, lo dejas. Puedes cambiarlo algún día, yo lo quería hacer, pero he dicho que es tarde, tenía muchas cosas, hacer pasaporte, buscar nacimiento, ir a la policía, muchos sitios, muchos sitios-**Y cuantos años tienes de más?-6 O sea te jubilarás antes tu, te jubilarás pero no tendrás tiempo de cotizar** Así está, hay muchas cosas en África, nos permite ir lejos, no es fácil, no es fácil. (EHP48A)

En aquest cas es reflexa una pràctica estesa en alguns països, que dificulten la sortida de persones joves que volen iniciar un procés migratori i que amb el pas dels anys es pot convertir en un obstacle afegit a l'hora d'incorporar-se al sistema de prestacions del país d'acollida, com per exemple la pensió de jubilació.

- o En el cas de les dones

Les situacions són diverses. D'una banda trobem dones que han arribat amb "patera" després d'un llarg recorregut.

A Madrid, no, yo he llegado a Fuerteventura,2002, me han cogido en un centro de atención y he pasado 32 días, he pasado menos de 32 días y después me han llevado a Málaga (...)Como soy una mujer luchadora, yo me fui de Málaga porque yo no me quería quedar sin hacer nada, fui a la iglesia y dije que me mandaran en algún sitio que pudiera ver mis paisanos y pudiera buscar trabajo y me ha dado el nombre de muchos sitios, Madrid, Barcelona, Zaragoza y después yo he cogido Madrid, muy bonito, y allí en Madrid yo tenía trabajo, un paisano tenía un restaurante y ayudaba en la cocina (...) Por eso yo he venido a visitar a mi paisano aquí a Lleida, y como no me gusta una vida con mucho ruido, de Lleida me gusto que está tranquilo, por eso volví a quedarme aquí a Lleida. (CADP34A)

Dones que han estat reagrupades pels seus marits.

Si, por reagrupación familiar (...)No, antes tenia permiso sin trabajo y ahora tengo permiso de residencia y trabajo (...)Desde 2005 (ECDP41T)

Mi marido ha arreglado todos los papeles de reagrupación, yo he presentado el visado, me han dado el visado, he venido sola y el me fué a buscar al aeropuerto (GKDP31A)

Dones que han estat reagrupades per familiars

Yo vine por reagrupación familiar i después conseguí un contrato Y al cambiar de permiso me dieron el permiso de trabajo. (MARDP27A)

Dones que han arribat pel seu compte amb visat de turista

Bueno, con un visado turista, llegué a Barcelona, me dirijo hacia Lérida, como tengo su número de teléfono, me vienen a recoger y así empieza la historia (MALDP33T)

En definitiva tal com exposa Cachón (2009:62) una de les característiques de les noves migracions és precisament és la diferenciació de la migració que comporta una sèrie de particularitats.

“La mayor parte de los países no tienen un solo tipo de inmigración , como inmigrantes laborales, refugiados o migrantes poblacionales, sino varios tipos a la vez. Las cadenas y redes migratorias sirven para diversificar esos flujos, con frecuencia a pesar de las políticas gubernamentales. Y estas diversificación hace más complicados (y diversas internamente) las políticas migratorias. Uno de los aspectos de esta diferenciación es el aumento de la diversificación de los estatutos de los inmigrantes económicos , de sus cualificaciones y capital social de sus motivaciones y sus proyectos migratorios. Todo ello puede producir una estratificación social y económica diferente a la más tradicional de las migraciones laborales”.

b- Regularitzar-se a Espanya. La visió per les persones nouvingudes

Conèixer la percepció de les persones nouvingudes sobre les possibilitats d'assolir la documentació i regularitzar la seva situació al país, ha estat una altra de les qüestions plantejades.

Hombre...el sistema...ahora hay muchos países donde la cosa esta complicada. España, creo que es uno de los países donde es un poco fácil conseguir papeles, sobre todo para la gente que vive aquí y no tiene papeles y ya están 3 años.(MARHP31T)

Bueno, mi madre, bueno porque mi madre estaba aquí en 2003, 2004, la cosa estaba bien antes, ella penso la cosa esta bien, ella siguiendo la cosa bien, puedes marchar ahí, puedes buscar un trabajo ahí, puedes mejorar tu vida ahí, bueno, venirme aquí, y al final mira, la cosa va a cambiar. (MARHP26A)

No sé, a veces tarda un poco pero puedes conseguir la documentación lo que pasa es que tarda un poco, un par de meses. Hay mucha gente que consigue más fácil aquí, en España y por eso hay gente que vinieron de Francia porque allí no pudieron arreglar los papeles, en Francia o en Inglaterra o en...Yo pienso que conseguir los papeles es más fácil en España.(AHP43A)

Si, si, la gente viene aquí como sea, puedo decir ahora que hay tanta crisis ha sido nosotros mismos, se puede decir eso, mi país ahora esta roto, no hay personas allí, casi todo el mundo sale de inmigración sin legal sin nada, muchos mueren en la mar, en el camino; si quieres salir de inmigración tienes que pedir papeles a tu país mismo, si tienes, salir y si no tienes espera a que los tengas.(SEHP30A)

Porque me gusta España y las cosas en España es mas fácil que en otro país.(...) Si, si aquí mejor para conseguir tus papeles, aquí mas fácil , muy , por eso. (GHHP30A)

La percepció generalitzada coincideix en valorar les facilitats que es donen a Espanya en comparació a altres indrets que plantegen dificultats majors. Cal recordar que moltes de les persones entrevistades van assolir la seva primera documentació aprofitant la darrera coïntura de la regularització extraordinària de l'any 2005.

L'any 2005 es va produir el sisè procés extraordinari de regularització després de l'aprovació del reglament del 30 de desembre de 2004. Aquest període de sol·licituds va romandre obert

entre el 7 de febrer i el 7 de maig de 2005 i tenia les següents condicions per a poder acollir-s'hi:

- c- Que el treballador estès empadronat abans del 7 d'agost de 2004 i es trobés a Espanya en el moment de realitzar la sol·licitud, encara que al finalitzar el període de sol·licitud es va flexibilitzar l'exigència de l'empadronament, admetent-se el que s'anomena empadronament per omissió, sempre que el sol·licitant pogués provar amb altres mitjans la seva estada a Espanya a la data assenyalada.
- d- Que l'empresari firmés amb el treballador un contracte de treball per un període mínim de sis mesos a excepció del sector agrari que es reduïa a tres mesos.
- e- Que un cop produïda l'autorització l'empresari en un termini d'un mes, afiliés o donés d'alta al treballador a la Seguretat social. Pérez a Lacomba i García (2008:125)

c- Un recorregut d'alta velocitat o un regional de moltes estacions.

Alguns dels exemples anteriors corresponen a persones que en el moment d'iniciar el procés migratori disposaven d'una xarxa social bàsica que podia garantir alguns elements clau del procés. D'una banda un lligam familiar i d'altra banda un contracte laboral.

Aquests elements no es donen sempre, ans al contrari, són moltes les persones que han arribat a Lleida després de llargs recorreguts i que la seva parada a Lleida pot ser la darrera o una de les moltes que encara li queden en el seu camí. Les persones que responen majoritàriament a aquest perfil són els homes subsaharians en general.

"Llegué a España en el 95, 9 años en Andalucía. Lleida en el 2004 para hacer la campaña (...) yo he rodado mucho, Sabadell, Rubí, Sant Cugat, Montcada i Reixach, todo, yo he recorrido todo" (MAUHP52A)

- o En el cas de les dones

Es donen les dos situacions. Aquelles que han arribat reagrupades han arribat directament a Lleida i les que han arribat soles han recorregut llargs camins.

Si, tenia la beca en Boumerdesh, pero la beca llegaba a poca cosa, en Argelia era mucho dinero, pero para mí era poco; en las vacaciones para no irme al país, y luego cuando vienes me falta esto, tienen que comprarte esto, darme dinero, decía me voy a trabajar y vuelvo, teníamos esta posibilidad de tener visados fácilmente, digo me voy a trabajar y vuelvo; fuí a Italia, Francia y Alemania, y la verdad, el último año vine aquí a España (MALDP33T)

d- L'espasa de Damocles i les renovacions

Pel que fa les renovacions dels permisos, les experiències són molt diverses encara que en línies generals la percepció és positiva. No obstant la pressió que suposa sentir-se sotmès a aquest requeriment no deixa indiferent a ningú.

Com diu Martín Urriza a Jiménez et al (2005) les persones immigrades extracomunitàries pateixen una "doble temporalitat". Una associada a la tipologia de contractes majoritàriament de tipus temporal i d'altra banda a la temporalitat dels permisos que van assolint amb el pas dels anys de forma obligatòria i necessària.

El primer año no he tenido ningún problemas porque estaba trabajando en la finca Prats y me han renovado rápidamente, pero la segunda renovación si que me ha encontrado un poco difícil, porque la misma día que estaba presentando papeles, hacienda voy a renovar papeles, cogen todos mis papeles y ellos no tienen en cuenta que el jefe no pagaba los gastos, ellos esperar, yo también esperar, pero en cuanto empecé a preguntar, los papeles no están arreglados, porque? Que el otro jefe no pagaba tus tasas, bueno, al final yo pago mis tasas, y hazme un problema porque yo voy a presentar los papeles de paro y la tarjeta estaba caducada y quedaban a mí casi dos meses de paro. (MARHP26A)

La más dura era la primera, claro, te digo la verdad, porque me tocaba pagar la cotización de mi bolsillo, porque uno ya llega un momento que ya no encontraba faena y era más difícil de renovar, entonces me han aconsejado de pagar la cotización a una empresa que te cotiza, que te da un contrato para los papeles y así ira unos dos meses pagando unos 400€ al mes. Sin faena, pagando 400€ al mes... (MARHP31T)

De vegades es produeixen circumstàncies especials que afecten als tràmits burocràtics i que generen més incertesa i angoixa a les persones nouvingudes. En aquest cas es planteja el fet que s'ha produït un canvi de nom de la persona sol·licitant per qüestions alienes.

No, para eso último no hay contrato ni nada, solamente tu hacer un parlamento, fotocopia de tu pasaporte. Si, si, yo se porque tuve un problema, porque he cambiado poco el nombre de mi pasaporte . De Mauritania antes pone OULD ahora pone solamente el nombre de tu padre y de tu abuelo, antes dice hijo, y ahora este hijo han quitado, no yo solo, mucha gente de mis paisanos, tienes que ir a Madrid, a pedir tus antepasados, para hacer un papel, mismo tal , he cambiado el nombre (MAUHP40)

- En el cas de les dones

En el cas de les dones que van arribar reagrupades es va produir un canvi l'any 2008 que s'ha de considerar essencial pel que fa a la seva situació a Espanya. Aquest canvi fa referència a l'obtenció del permís de residència juntament amb el permís de treball que fins aleshores no s'atorgava de forma automàtica.

En 2005, porque yo con este visado he presentado, me han dado un año, ha caducado, vuelto a renovar, me han dado dos años, en dos años se acaba en 2004, mi marido esta fuera, yo estaba en Valencia, en Valencia intentamos pero piden nómina de mi marido, mi marido está fuera, cuando viene mi marido ha tardado en conseguir trabajo, hasta que no vinimos aquí, fui para renovar y me piden un año de contrato mia, esto me ha costado mucho, mucho, mucho, y al final me han dicho que hay una ley que se llama arraigo social, lo he recuperado a través de esta ley.(GKDP31T)

e- La nacionalitat com a objectiu ?

Aconseguir la nacionalitat no sempre és un objectiu prioritari per a les persones immigrades, tanmateix aquest pensament naix d'una visió força etnocèntrica de la nostra societat que no sempre és viscut ni compartit de la mateixa manera per les persones nouvingudes.

En el cas de persones de procedents de països on la consecució de la doble nacionalitat no és possible les valoracions tenen connotacions especials. Tot i així la visió de les persones nouvingudes és variada i les reflexions són molt diverses.

Si, nacionalidad, queda mucho para encontrar trabajo; por ejemplo tengo muchas ganas para trabajar policía, bomberos, o algo así, pero necesitas la nacionalidad, muchos muchos trabajos que me interesan pero me falta nacionalidad. (MARHP26A)

Sí, claro. La nacionalización para mí es algo, algo muy importante (...) Bueno, por muchas cosas. Es que siempre con esto de renovar, no renovar, renovar...como te explico ya no piensas, pero en el caso de la nacionalidad ya no tendrás tantos problemas y no sé, también en el tema de que te pase algo. Ya eres un español, ya no eres un extranjero, eres un español de otro origen, pero ya eres español. Eso es lo importante para mí. (MARHP31T)

En alguns casos els obre la possibilitat de buscar feina a altres països que ofereixin més possibilitats.

Si, si, claro, la nacionalidad es muy fuerte, no es como papel de trabajo, si puedo conseguirla puedo ir a otro país, buscar la vida, si algo no funciona puedo ir a otro país, si otro no funciona, puedo volver (...) Quiero tener doble nacionalidad. (SEHP30A)

Porque nacionalidad, sabes lo que hay en Africa, siempre tenemos problemas y no van a terminar, todo el mundo sabe esto, si algún día van a terminar, es mentira; a veces siempre asumo así yo, en Africa si tu eres rico, siempre serás rico, pero si tu eres pobre, siempre vas a estar pobre, pero aquí puedo ganar la vida poco a poco, entiendes, aquí es bueno más que Africa , porque en Africa tienes lo que tienes, si no tienes no vas a tener, tengo que buscar mi vida, aquí con mis niños, aquí va a ser mas fácil que en Africa (GHHP30A)

En alguns casos és un desig que va associat a qüestions de reconstrucció de la identitat fruit del procés migratori.

Si de ser español, en 2009. Me siento de aquí, llevo muchos años aquí, 20 años, tengo mi familia aquí, tengo mi mujer, tengo mis hijos ; cuando voy a mi país, el primer dia estoy contento, pero cuando llevo un mes ya quiero volver, me falta algo, amigos, la gente que conozco, por eso cuando estoy allí de vacaciones, un mes me sobra, quiero volver, por eso yo, me gusta ser de aquí (EHP48A)

Si, yo lo he pensado antes de tener papel, yo cuando lleve los 10 años , yo voy seguro (...)Puede tener muchas ventajas, las ventajas de la vida, para vivir bien, puedes trabajar en todos los lados de Europa , es verdad (MAUHP40A)

Si, a veces piensa en irse, por mi, y por mis hijos, a veces yo lo pienso, pero no fatigo con ese pensamiento, a veces lo pienso (CADP34A)

Si, mucho, en marzo del 2012 tengo cita para la nacionalidad (...) Como estoy aquí, quiero ser de aquí (...) Para muchas cosas, por ejemplo para ir a otro país de Europa, puedo trabajar, pero con mi nacionalidad de Congo, como tengo residencia de este país, solo puedo trabajar aquí (ECDP41T)

En molts casos la nacionalitat es veu com un pas més cap a la integració i l'assoliment de drets que són inaccessibles en l'actualitat per la seva condició d'estranger. S'argumenten sobretot els avantatges que suposa poder anar a buscar feina a altres països com a membre de la Unió Europea. D'altra banda es valora la tranquil·litat de no haver de fer més tràmits de renovacions de documentació de forma continuada. En altres casos es considera com un fet natural pel temps de permanència al nostre país i les arrels que ha creat durant molts anys d'esforç i de treball.

També trobem altres visions de la mateixa qüestió donada la rellevància que pot adquirir assolir la nacionalitat. Existeixen factors personals i familiars que requereixen una consideració profunda abans de prendre una decisió d'aquestes característiques.

No, no. Yo siempre he pensado volver a mi país, lo que pasa es que ahora está más difícil. Ahora empiezo a pensar en la nacionalidad, pero en mi caso yo siempre he pensado volver a mi país. No me lo he pensado pero ahora empiezo a pensarlo. Siempre he pensado en volver a mi país, siempre. (...) No sé... yo no veo ninguno... Inconvenientes... que pierdes la nacionalidad argelina porque no hay doble nacionalidad como en Francia, aquí es diferente. El único inconveniente es este: perder tu nacionalidad. (AHP43A)

De momento no tengo, no lo sé, no he pensado mucho en eso, pero no lo sé, de verdad, eso si que no lo sé, porque depende de mi país, yo no hago una cosa sin conocer el contenido, yo amo a mi país soy senegalés, para que me planteé cambiar de esa manera, tiene que haber unas condiciones, que no pierdas totalmente la nacionalidad que tienes, si acepto que podemos tener la nacionalidad de aquí, la nacionalidad compartida, que no pierdas totalmente la nacionalidad que tienes por ahí, hay algunos países que lo hacen ahora, Francia creo que lo hacen, hay algunos países, no sé, que puedes tener la nacionalidad de aquí, pero no pierdes, esto si que se podía. De momento no me planteo esto porque no veo tantas las posibilidades que pueda tener, teniendo la nacionalidad de aquí, no veo, no sé, no lo sé de verdad, no lo sé (SEHP24A)

De momento no, más para adelante no lo sé, pero de momento no. Yo pienso más en volver a mi país (...) Si yo me quedo tiene que ser la única manera para poder vivir, no tengo problema porque trabajo y cada fin de año me voy a mi país. Entonces es que en Senegal no tenemos posibilidad de momento de tener las dos nacionalidades, porque si cojo la nacionalidad española voy a perder la nacionalidad de Senegal. Hay países como Marruecos que puedes tener las 2. Cada uno tiene su manera de ver, hay gente que quiere vivir toda la vida, pero cada persona tiene su opinión. Yo al principio vine a España a trabajar para conseguir algo y volver a mi país, esa era mi idea. Luego hay gente que han cambiado de idea y prefiere quedarse aquí porque... cada uno tiene su manera de ver. (SEHP42T)

Assolir la nacionalitat com hem pogut constatar no és una qüestió compartida i generalitzada pel fet de ser una persona nouvinguda o per motius de país de procedència o per qüestió de gènere sinó que forma part de la vida privada de cada individu. Com exposàvem a l'inici

d'aquest apartat l'objectiu d'assolir la nacionalitat com a escenari ideal per a la persona immigrada parteix més de la idea etnocèntrica de la nostra societat que del propi imaginari de les persones nouvingudes.

Alvarez a García i Lacomba (2008:618) fa la següent pregunta ¿Todos los que han pedido o pedirán la nacionalidad española es porque verdaderamente quieren ser españoles ? Después de fer una anàlisi sobre l'actual ordenament jurídic Espanyol sobre la nacionalitat, arriba a la següent conclusió:

“ En definitiva , en estos momentos acceder a la nacionalidad española, es una tática para obviar normas discriminatorias de extranjería que , además, no sólo tiene ventajas para el propio extranjero que la consigue, sino que repercute favorablemente en las posibilidades de sus familiares, cónyuge e hijos menores de 21 años-, que serán tratados dentro dels régimen previsto para los nacionales en Europa”.

f- Lleida, última parada ?

El recorregut migratori no sempre té una estació definitiva ans al contrari, molts cops és un estat permanent de la persona que ha iniciat aquest camí. En aquest estudi hem pogut copsar aquesta varietat de plantejaments.

Si, a otro país para mejorar laboral, mejorar la vida (...)Por ejemplo, hasta ahora no tengo correctamente el país, por ejemplo Alemania, Francia, Inglaterra, bueno ahora no tengo correctamente (MARHP26A)

Por el momento todos los sueños que tengo están aquí, están relacionados con España, en general. Hay veces que pienso de ir fuera de Lleida o de Cataluña, pero fuera de España... (MARHP31T)

Si, si, yo me siento de aquí, no quiero ir a ningún lado, quiero quedar aquí, si hay trabajo, si tengo trabajo no me voy a ningún lado, si me voy, me voy a Africa y vuelve y ya esta. (GHHP30A)

Els vincles amb el territori s'estrenyen progressivament amb els anys i la identificació amb Lleida i en última instància amb Espanya és significativa.

Yo la verdad, me lo planteo solo para ir, trabajar, cuando termina trabajo yo viene España, para quedarme en otro país no tiene cabeza ahora, no.Yo quiere si no hay trabajo, si yo puede trabajar en Francia, Holanda, Alemania, lo que sea, yo trabajo, cuando termine trabajo, vuelvo a España. Nunca he salido a un país de Europa que no sea España, solamente España o un país, no sabe otra cosa, yo nunca España ni Francia , los 8 años que llevo o 9 años nunca he salido, de verdad, cuando sale de aquí, me voy a un país , sino yo no sabe otra cosa, bueno el trabajo, cosas de la vida, si me sale otro sitio que puedo trabajar y ganar la vida, voy, y cuando termine yo vengo (MAUHP40A)

6.2.1.3 Síntesi final

a- Permís permanent igual a situació desitjada ?

El permís permanent es considerava l'any 2005 com una situació molt desitjada per les persones immigrades que en aquells moments iniciaven el seu recorregut migratori i també per aquelles persones que ja el tenien en aquells moments. S'associava el permís permanent a l'estabilitat, la tranquil·litat de no haver de d'estar angoixat per complir amb uns requeriments laborals específics. El permís permanent era una carta de presentació per a l'empresari ja que es garantia en certa mesura l'estabilitat i la permanència al país.

Aquesta situació ha variat de forma substancial i s'ha vist agreujada per la situació de crisi econòmica que estem vivint. Algunes persones es plantegen el retorn al seu país o la continuació de la seva ruta migratòria a altres països.

Si ,si tengo dinero, para llevar a mi familia, puedo volver mañana mismo (...)No, no, no pienso eso, mejor irme de otro país, buscarme la vida, si no funciona vuelvo aquí, ahora ya se que no funciona, puedo volver a mi país; eso es lo mejor, mi familia, mis hijos casi no los conozco, estoy aquí, sin trabajo, sin dinero, sin nada, eso es muy malo (SEHP30A)

Lo pienso, cada día , cada hora , cada minuto, cada segundo, pienso en volver a mi país, eso es uno de mis primeros objetivos que tengo, si, si , si. Lo que pasa es que tengo una situación familiar un poco complicada también, por eso no puedo hacer tantas cosas, pero si que esto es una de mis ilusiones. (SEHP24A)

En ocasions es comença fins i tot a dubtar de la conveniència i validesa de tenir documentació en regla i es planteja que pot arribar a ser un inconvenient donades certes pràctiques que observen les persones nouvingudes.

Sí. He visto a mucha gente que no tiene y está trabajando y también mucha gente como yo que tiene todo completo y no tiene trabajo, no tenemos nada (...)Muy mal. Normalmente si la gente tiene permiso de trabajo, normalmente tendría que tener algún trabajo como por ejemplo el campo o limpieza, lo que sea. Pero nada de nada, eso muy mal. Si tenemos permiso de trabajo normalmente hay que tener un trabajo para ganar algo. (MALHP30A)

Per concloure podem dir que les expectatives de les persones nouvingudes que abans es centraven en tenir el permís permanent com a gran objectiu, han derivat cap a altres situacions, que abasten des del retorn als països d'origen, passant per la idea de provar sort a altres països d'Europa i en molts casos ja es parla de tenir la nacionalitat donat que el permís permanent no ha satisfet les expectatives suficientment.

Com exposava Solé i Parella (2001) la incorporació a la llei d'estrangeria ,a partir del reglament del 1996 ,d'un permís permanent, obria les portes a un trencament de la visió de la persona immigrada com una persona de pas i supeditada contínuament a un contracte de treball i les necessitats de la conjuntura econòmica. Representava una certa reducció de la dependència cap a l'empresariat i les seves exigències, així com un augment de les seves possibilitats d'exercir els seus drets com a treballador i lluitar contra la seva discriminació.

La consecució del permís permanent hem pogut comprovar com no va adscrit necessàriament a una millora en els recorreguts laborals de les persones nouvingudes, situació que no es preveia d'aquesta manera sis anys enrere i que ens fa reflexionar sobre la manca de coordinació entre polítiques migratòries i polítiques laborals, entre somnis i expectatives de futur i trajectòries i recorreguts frustrades.

6.2.2. Recorregut de la segona estratègia-El coneixement de l'idioma

6.2.2.1 Consideracions prèvies

Sobre aquest aspecte giren molts dels debats que van associats al concepte d'arrelament social, al que cal sumar un cert rerefons de qüestionament per part de l'opinió pública en general, de l'existència d'una veritable motivació de la persona immigrant per integrar-se a la societat d'acolliment.

L'idioma, com a vehicle de comunicació, es considera el factor principal per a la consecució d'una convivència positiva i real que faciliti la integració en la societat d'acollida.

D'aquesta reflexió inicial es desprèn una situació complexa per a la persona immigrada que es troba en aquest recorregut cap a la cerca d'ocupació. Més enllà de la necessitat i adequació d'aprendre l'idioma ens trobem amb una sèrie de factors que condicionen la consecució d'aquest objectiu.

Prèviament hem de recordar que existeix una franja de població immigrada que arriba al nostre país i que es troba immersa en aquesta cerca d'ocupació que té un domini del seu propi idioma baix o molt baix. D'una banda trobem homes i dones d'origen subsaharià que solament dominen de forma parlada la llengua materna; d'altra banda dones àrabs que es troben en aquesta mateixa situació, entre uns altres. Podem dir que el punt de partida en aquests casos és certament difícil i que aquesta circumstància afecta negativament les possibilitats reals d'inserció sociolaboral.

En aquest sentit Subirats (2005:82) exposa en relació a la importància del coneixement de l'idioma i el risc d'exclusió que aquest pot suposar "El conocimiento o desconocimiento de la lengua (o las lenguas con que se suele dar determinado tipo de interacciones delimita las posibilidades de formar parte de ellas, luego posibilita o imposibilita no sólo el acceso, sino también la integración en determinados espacios sociales. Por otra parte, el desconocimiento de la lengua o lenguas de un territorio puede ser un factor de estigmatización en la medida en que explicita las diferencias socioculturales y/o de orden político"

Existeixen altres situacions que es produeixen a posteriori i que no tenen a veure amb aquesta falta de coneixement previ del propi idioma, sinó que més aviat són dificultats que sobrevenen en aquest recorregut cap a la integració.

En un primer moment podem parlar del "**voler i no poder**", per exemple, la impossibilitat d'assistir a cursos de formació específics de llengua per qüestions horàries. També es pot donar el propi desconeixement per part de l'immigrant de la importància d'aquesta formació.

Es desconeix el valor afegit que comporta conèixer l'idioma per a una mobilitat ascendent en l'àmbit laboral. En ocasions el motiu del desconeixement és el tipus de feina que es realitza, ja que la convivència amb persones autòctones és gairebé inexistent. Treballar només i exclusivament amb altres immigrants, és una realitat freqüent al mateix temps que minimitza la importància del coneixement de l'idioma com a vehicle de comunicació essencial.

Aquesta situació pot allargar-se amb el temps i no sempre va associada a una millora en el tipus de permís. És habitual trobar-se amb persones que porten més de cinc anys al nostre país i que encara tenen dificultats serioses per expressar-se amb normalitat. Quan ens trobem amb aquesta situació hem de conèixer i indagar sobre els motius abans exposats que manifesten aquesta dificultat.

Quan parlem de l'idioma és necessari recordar el debat que es produeix en aquells casos com el de Catalunya, en el qual existeix bilingüisme. Aquesta realitat té una incidència sobre la població immigrada i que té connotacions que van més enllà d'una qüestió purament de procés d'aprenentatge.

Segons el consell assessor per a la immigració a Llevot, Garreta i Lapresta (2007:27) "Recomanem que tot procés d'acolliment i de formació es realitzi en català, ja que la immigració que arriba en aquests moments a Catalunya té com a projecte, quedar-se allí; els fills aprenen el català a l'escola i a pesar que en un primer moment la seva voluntat és aprendre el castellà, una vegada porten un determinat període aquí s'adonen que no conèixer el català els dificulta la integració laboral, retalla la igualtat d'oportunitats i els provoca, sense voler, una doble discriminació.."

En aquest sentit podem dir i afirmar que la llengua es converteix en un aspecte clau per a la inserció sociolaboral de les persones en un territori concret i que la possibilitat de mobilitat laboral ascendent pot veure's afectada i reduïda per aquest motiu.

No podem oblidar que l'idioma és la clau mestra que obre la porta de la persona per accedir als diferents cursos de formació i d'especialització laboral així com augmenta les possibilitats de poder oferir més prestacions a l'empresari com per exemple, haver obtingut el permís de conduir.

En el cas de les persones que resideixen i que volen treballar a Catalunya, se'ls planteja una nova dissonància al moment de prendre una decisió sobre la llengua que volen aprendre. Des dels serveis d'inserció s'ha de tenir en compte aquesta situació de forma prioritària per poder així oferir en cada cas l'assessorament més adequat atenent a les expectatives laborals de cada persona a cada moment de la seva trajectòria vital i laboral.

6.2.2.2 Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011

a- Els coneixements previs

És molt important saber quins eren els coneixements previs pel que fa l'idioma abans d'arribar a Espanya i en concret a Lleida. L'idioma podria plantejar-se com a part fonamental en el moment de triar el país per a emigrar atenent a la major facilitat per a poder incorporar-se més ràpidament a la societat d'acollida.

No, nada, sabia solo si, no, vale; cuatro o cinco palabras, nada mas. Cuando vine aquí estudiando muchos sitios, por ejemplo aquí en Civic, aprendiendo mas cosas en Cruz Roja, Lleida solidaria, en Campos Elisis hay una cole ahí, mas o menos estudiando dos veces al dia, para aprender, en la biblioteca leyendo libros, periódicos para aprender mas. (MARHP26A)

No, para nada. No pillaba ninguna palabra. Yo pensaba que al principio, como ya sabes tengo muchos familiares, yo soy marroquí, muchos que viven en Francia y yo tenía la idea de que Cataluña estaba cerca de Francia y que habría muchos franceses, en una ciudad de turismo que viven muchos franceses. Tenía unos amigos franceses que viven en Barcelona y digo bueno, la cosa...y también, mi hermana, el tiempo que ha estado aquí no ha viajado a Marruecos para explicarme cómo va la vida por aquí, ¿me entiendes?, que idioma ni nada, o sea poca comunicación con ella. Y cuando he llegado aquí, la verdad que la mochila del idioma francés no me ha ayudado para nada y me tenía que espabilar (MARHP31T)

En alguns casos de persones amb estudis , es dona la circumstància d'haver estudiat a nivell bàsic el castellà.

Bueno...yo era estudiante y en mi país me daban algunos programas. Algo sabía (...)
Bueno sabía algo de publicidad: de leche, de agua (...)Sí porque hay algunos productos de publicidad de España (AHP43A)

Solo lo que sabia en Africa, hola, como estas, y ya está , alguna palabra así. Hasta ahora muchos amigos que yo tengo en Africa si me llaman, hola amigo, como estas? Solo estas palabras (GHHP30A)

Conocía francés y el dialecto de mi pais bilada, fui a Angola, aprendí portugués, en Portugal, portugués igual, cuando llegue a España , castellano, no entendía nada (EHP48A)

España, no, cuando trabajaba de marinero la gente de Gallegos, en Galicia, ellos no hablan castellano, yo hablo su idioma , yo vine no sabe nada, de verdad, en el aeropuerto de Madrid, para salir del aeropuerto de Madrid, yo he pagado 30 euros a una persona, yo le he dado 30 euros para que , si nosotros estamos corriendo si no queremos que la policía nos coge , no sabemos ni hablar, viene uno que habla un poco francés , estamos dentro del aeropuerto y queremos salir de ahí para ir a Almeria , el habla francés como en mi pais, mi capitan me ha pagado, yo tengo 1800 euros o así, yo le doy dinero a un extranjero para que me salga, yo no sabe ni castellano ni nada , ni hola, ni nada. (MAUHP40A)

Es pot afirmar que el coneixement previ de l'idioma no ha estat un requisit previ en el moment de decidir el lloc de destí de les persones entrevistades en el seu procés migratori, ans al contrari, en molts casos es tenia un coneixement d'altres llengües com el francès o l'anglès però s'han decantat per Espanya i per Catalunya. Aquesta manca d'ajustament entre l'arribada de persones nouvingudes i el coneixement previ de l'idioma castellà posa de manifest que Espanya, Catalunya i Lleida han estat en els darrers anys un lloc de referència per a migrar per motius de facilitat d'entrada i per les xarxes socials existents.

Tot i així existeixen casos que per motius diversos, han pogut aprendre l'idioma abans de venir a Espanya. En ocasions això és degut a la planificació prèvia del procés migratori i també va unit al nivell educatiu de la persona i família d'origen.

En primer lugar hablaba mi idioma natural, el Poular el que se habla en todos los sitios, antes de irme a la escuela, despues me fuí a la escuela francesa, hablaba francés, en la escuela hablaba el francés, en los tres años de bachillerato, también un poco de inglés, 7 años, bueno en el instituto y el bachillerato hice inglés, también los tres años de bachillerato hice español, castellano. (...) Si dominaba bastante el idioma, bueno no para hacer, dominaba el idioma digo porque hice tres años, pero sabes que cuando estudias en la escuela en general haces la teoria, es muy difícil hacer la practica porque no ves una persona que puedas hacer practicar la lengua extranjera que lo dominas tanto para poder hablar, dialogar, discutir, pero dominaba algunas nociones de español y todo esto, tampoco era mal alumno de español, porque me interesaba, en 2004 ya empezaba a buscar los papeles para venir aquí a España, por interés un poco me ponía más interés en español y no era mal alumno y entendía bastantes cosas (SEHP24A)

Sí porque en el colegio nos hacía 2 horas de castellano, entonces yo había hecho 2 ó 3 años. Esto me ha facilitado las cosas. Allí hablaba francés, el idioma materno, pero el francés más. Segundo el inglés también, castellano e inglés. (SEHP42T)

b- Les oportunitats per aprendre

Podem afirmar que les oportunitats per aprendre des d'una perspectiva teòrica, són reals, atenant al gran nombre d'institucions que realitzen cursos tant de llengua castellana com catalana, tot i així la forma d'aprenentatge més habitual de l'idioma en el cas de les persones entrevistades s'ha iniciat en el propi lloc de treball i amb un sistema d'autoaprenentatge compartit amb altres persones treballadores que també eren nouvingudes,

Sí, yo pase un mes al restaurante este que te dije y luego me apunté a un curso de castellano y catalán también en Lleida Solidaria, que me ayudó mucho a leer y a entender. Luego también me dediqué mucho a escuchar música, a ver películas y todo eso para aprender el idioma (MARHP31T)

Iba aprendiendo un poco el idioma hacienda unos cursos de castellano y de catalán. Iba a un curso por la noche, como se llamaba...(...) Cada uno si quiere aprender algo tiene que buscar las maneras para aprender. Uno tiene que buscarse por su cuenta esto de aprender el idioma. No te viene el profesor a casa, tienes que ir tu a colegios o buscar cursos para aprender (AHP43A)

Yo hablo español, he trabajado mucho con español y he aprendido, si trabajara con catalán también aprendería catalán. (MAUHP52A)

Aquí en Lleida hice un curso de unos 10 meses de castellano que hacía Lleida solidaria (...)Para mí no ha sido fácil aprender el idioma. Sí, si tenemos tiempo sí. Si empezamos a trabajar por la mañana y plegamos sobre las 2 pues por la tarde si hacen un curso en algún sitio puedes ir. Pero si no tenemos tiempo porque trabajas por la mañana y por la noche, imposible para hacer el curso. (MALHP30A)

Cuando vine aquí me apunté a una escuela, Lleida solidaria , para estudiar y para perfeccionar, como ya tenia bastantes nociones, hice un mes o menos de un mes, y ya podia hablar perfectamente el español, como ya tenia nociones, no tenia problemas, me faltaba un impulso para poder habla. (SEHP24A)

Si, en CIVIC hice el primero curso hice aquí (GHHP30A)

Si, me costó mucho, dijeron ir a la Cruz Roja, nos han dicho de hacer un cursillo, empecé a hacer un cursillo, solo hice un mes, salió un trabajo de coger espárragos, es un trabajo que salió de un sacerdote, solo para inmigrantes que no tienen papeles, estaba fuera de Madrid, ahí hemos hecho tres meses, ya no podia estudiar, solo hice un mes (EHP48A)

Sí, hice muchos cursos. En el centro, la mayor parte ya tenía los libros porque yo ya había hecho un poquito de castellano, ya tenía los libros aquí y aprendía en casa: cocinando. En ese momento no había trabajo ni nada, tenia compañeros que por la mañana se iban a trabajar y yo cocinando y estudiando. (SEHP42T)

En moltes ocasions les circumstàncies laborals i personals no han permès realitzar aquest tipus de formació.

No, porque allí trabajando con dos chicos senegalés y cuando no entendia una cosa en castellano, ellos explican a mi la cosa en francés, aprender rápidamente, allí aprendí muchas cosas en castellano, cuando enfrentas a muchas personas que todos hablan castellano puedes aprender algo, por eso estoy aprendiendo muchas cosas (MARHP26A)

No, en Roquetas había algun amigo que iba a clase, pero yo no tengo tiempo porque estaba trabajando todo el dia, de lunes hasta domingo, casi el año trabajan todo el dia, dos meses, si yo quiero trabajar mis jefes me dejan trabajar, ni sábado ni lunes, nada, tres años he estado trabajando sin parar ningun día , así que no puedo salir a clase ; ellos me han ayudado para aprender poco a poco el idioma, poco a poco hasta ahora, no estaba poco mejor, pero si puedo hablar poco a poco así. (SEHP30A)

Nunca, nunca, los cursos que he hecho son cursos del trabajo por el tema del casco , de los guantes, de los zapatos, por el tema del riesgo del trabajo, otro curso nunca lo he hecho, todo lo que sabe de castellano que yo puede mover para hablar es tema del trabajo que me da para puede hablar castellano (MAUHP40A)

Cal destacar la importància de les entitats que s'han dedicat a oferir formació en idioma castellà i català de forma gratuïta per les persones nouvingudes. Quan es parlava de "voler i no poder" es pot comprovar com realment es tractava d'una limitació exclusivament laboral, tanmateix les opcions existien pel que fa els cursos i les entitats que oferien aquesta formació. Tot i així cal destacar que les persones que han realitzat algun tipus de formació per l'idioma ho han fet a partir d'un esforç personal molt elevat i no tant per les facilitats oferides per les empreses.

- En el cas de les dones

les oportunitats per aprendre no es diferencien de les dels homes ja que les entitats són el punt de referència. Algunes de les dones però no han dedicat gaire temps a la formació en idioma comparativament amb els homes. En moltes ocasions aquest fet va relacionat amb la tasca reproductiva que exerceixen a l'àmbit domèstic.

El idioma me ha costado mucho (...) En Madrid, a un sitio que se llama Calibu, y allí me han enseñado un poco, yo mismo he dicho que yo no he venido a hacer clase, que yo he venido a trabajar (...) Cuando llegué a Lérida fuí a clase a la Cruz Roja, aquí también a Lleida Solidaria. (CADP34A)

Poco a poco, todavía tengo dificultad, lo entiendo todo, para hablar me cuesta (...) Si, cuando llegué hice castellano y después catalan, pero todavía me cuesta. (ECDP41T)

No me costó, no me costó, alguna palabra si, pero lo otro no (...) Nunca, sobre todo si me escribe, yo leo y comprende, pero si me habla me costará un poco, pero si me hacen una carta, ya esta, enseguida. (GKDP31T)

En el 2002 iba a los campos Eliseos durante un mes. Pero aprendo por la televisión y los periódicos. (ADP42A)

Aprendí el idioma en cruz roja quiero aprender bien el idioma. Para trabajar lo más importante es aprender bien el idioma. (GAMDP41A)

Pel que fa les reflexions aportades des del grup de discussió en relació a les dificultats per aprendre l'idioma es poden resumir d'aquesta forma.

(Hay gente que lleva aquí diez años y no sabe hablar, tenemos la culpa) (la diferencia de las mujeres es que tenemos 3, 4 hijos y por el pañuelo) (Yo la asociación que tengo yo he puesto para la integración de las mujeres, las mujeres vienen aquí para trabajar, ni sales ni vas a clase ni nada, se quedan en casa, si el marido trabaja, tu te quedas en casa cocinando y cuidando a los niños, no salen nada) (hay mujeres que vienen de su país y no quieren cambiar la idea de vida). (Las argelinas que estan aquí no les pasa esto, ellas se ocupan de los niños, papeles, etc, y el marido tiene que llevar dinero y ya está, hay mujeres que no lo saben, no que no les guste, sino que no lo saben). (Grup discussió dones)

c- Quin idioma ?

L'idioma ha esdevingut un tema de màxima importància en la vida quotidiana de les persones immigrades entrevistades, especialment pel que fa a la realitat de Lleida amb la presència de dos idiomes. El català és el cavall de batalla de moltes de les persones novingudes degut a les característiques d'aquesta població que ja hem definit amb anterioritat.

L'alt nivell d'analfabetisme i de persones amb una formació molt bàsica produeix una gran dificultat per a prendre un nou idioma. Si afegim a aquesta dificultat la coexistència amb el castellà que molts cops és el primer idioma que han après , la situació es complica encara més.

Un dia encuentro una oferta de trabajo en el periódico, yo llamo, hablo con un jefe, no sabia que, si esta aquí en Lérida o fuera, habla conmigo y dice, dónde antes estabas trabajando, yo estaba aquí , allí, estoy haciendo un curso de cocina, tengo mucha experiencia de cocina, dice vale, el busca solo ayudante de cocina, dice sabes hacer esto, esto ,esto, digo si, y al final dice, tu sabes hablar catalan, digo un poco, cuando gente habla conmigo en catalan , entiendo catalan ,pero para responder cuesta un poco, dice no, no puedes trabajar conmigo, y ya está, este es el problema (MARHP26A)

El problema es que no me sale el catalán, cuando estoy a solas en casa veo programas en catalán y todo eso, pero tengo costumbre de hablar castellano con los compañeros de trabajo y ya no me sale el catalán. Por ejemplo, tengo una compañera de trabajo que es catalana, catalana, viene de una familia catalana de toda la vida. Le explico las cosas en catalán, no tengo problema. El problema es que no se soltarlo de repente, lo tengo en el armario guardado (MARHP31T)

Catalán . Yo siempre, la primera vez empecé con castellano. El catalán lo entiendo pero nunca lo he intentado (AHP43A)

La vergonya que suposa parlar amb un altre idioma és una de les qüestions que criden l'atenció si tenim en compte que aquesta vergonya per parlar el castellà no la tenen o no la posen de manifest de la mateixa manera. Llevot et alt (2007:134) arribaven a la conclusió després d'analitzar la formació d'adults de les persones novingudes a les terres de Lleida que "En el marc dels discursos , apareixen exclamacions que tenen com a rerefons una actitud d'averkonyiment de la seva situació social i formativa , la qual cosa genera inseguretats i infravaloració. La manca de confiança en ells mateixos és un dels impediments..."

Porque ahora estoy en Catalunya, cualquier sitio que estas mejor hablar el idioma para poder entender (...)Claro, el curso de catalán estaría dispuesto a hacerlo, a cualquier hora (SEHP30A)

Todos los idiomas son importantes, si los puedes hablar mejor, para mi, eso es lo que pienso yo; el catalan me va muy bien, también, entiendo muy bien el catalan, no puedo decir muy bien, pero lo entiendo, todo lo que me dices lo entiendo, miro y escucho el catalan en la tele y en la radio, los documentales; si me hablas en catalán entiendo perfectamente, no digo que no pueda hablar, pero a veces me cuesta hablar, me cuesta expresarme y todo esto, si quiero hablar alguna cosa, digo una o dos palabras y despues paso a castellano u otro idioma, pero ya se que tengo una base, al practicar un poquito, si fuera que toda la gente cuando hablamos en catalan o todo esto, ahora mismo puedo expresarme en catalán algunas cosas, pero cuesta un

poquito porque lo practico poco , en general hablo castellano, en catalán poquitas cosas (SEHP24A)

Si, si , si yo tengo trabajo, voy a guardar un tiempo a estudiar , idioma un poco, como el catalan, si tu eres extranjero tienes que aprender idioma, es así, tengo que aprender catalan, es muy importante (GHHP30A)

En ocasions aprendre català no es considera prioritari per diferents motius. De vegades per haver après el castellà i considerar-ho ja suficient i en altres per una qüestió d'inversió que no cal realitzar si es té en compte la mobilitat territorial que algunes persones exposen.

Este tema, de verdad, yo no te voy a mentir, nunca lo he pensado, nunca he pensado para mi estudiar catalán, yo aprendí castellano, yo no he pensado en el catalán, no es porque no lo quiere, la vida no lo permite hacerlo, me gusta, me gusta aprenderlo, hablarlo como todo, llevo viviendo aquí mucho tiempo, pero no lo hablo, pero es cosa de la vida, no tengo un trabajo estable, hoy aquí, mañana allá, eso no es la vida. (MAUHP40A)

El problema es que el catalán que tengo son los movimientos que hago . Yo vivo en Lérida desde 2001 pero casi no lo hablo... me fui a Mallorca durante tiempo, luego a Zaragoza, a muchos sitios...porque como no tenía trabajo en Lleida no me podía quedar aquí. Pero como tenia la casa aquí, estaba empadronado aquí también...he vuelto aquí cuando yo tenía este trabajo del yeso .Por eso el catalán me cuesta, hay palabras que entiendo pero me cuesta porque no practico y un idioma si no se practica no...es muy cerca del francés, pero para hablar contigo por ejemplo, la manera de hablar y pronunciar me pierdo.(SEHP42T)

Les persones entrevistades demostren tenir consciència de la importància de conèixer i aprendre el català, tot i així argumenten de forma generalitzada la dificultat per a fer-ho. En alguns casos l'alta mobilitat laboral associada a la seva estratègia de recerca de feina, condiciona l'aposta clara per un idioma que per ells es limita a un sol territori.

Amb el pas dels anys podem veure com gran part de les persones entrevistades han iniciat un contacte amb la llengua catalana a partir de la realització de cursos específics i molts cops tenen com a objectiu aprendre el català a curt termini.

d- L'idioma com a obstacle pel treball

Si, claro, porque si no tienes lengua no puedes hacer nada, si to tienes lengua no puedes trabajar, me gusta trabajar en atención al cliente, hablar con la gente, cuando tienes básico de lengua puedes enfrentar a gente, no tienes miedo de nadie, entras , buscando trabajo, hablas con jefe con tranquilidad, porque tienes una cosa muy importante, la lengua, cuando hablas con gente, por ejemplo, en español, hablas con el en español, fácilmente puedes conseguir trabajo, pero cuando no tenías lengua, lengua es muy importante para enfrentar gente (MARHP26A)

Idioma para hablar con la gente es una cosa, pero idioma para buscar faena ya es una cosa urgente, que es complicada. Yo te digo la verdad, este es uno de los hechos que tengo un poco de cariño porque es una de las cosas que me ha dejado un poco de ilusión, porque la mayoría de las puertas sin saber mucho el idioma ya te las cierran, no

te dan opciones, no te ayudan a buscarte la vida. El problema del idioma es un problema muy grande, a base del idioma puedes conseguir muchas cosas pero también puedes perder muchas cosas. (MARHP31T)

Si , casi tengo trabajo de LIDL , puedes decir ese trabajo que has dejado mal entendido el idioma, la gente viene me pregunta el nombre del idioma del catalan, me dice como se llama eso en catalan y yo le digo no, la jefe me ha encontrado dos veces con el cliente así y me dice, hay que aprender el idioma de nosotros sino la cosa no va bien aquí, yo le digo vale, yo llevo aquí un año y medio y yo no he podido hacer entender el catalan; si hablan poco a poco yo entiendo pero para responder me cuesta mas, puedo leer el catalan para explicar a la gente (SEHP30A)

Reconèixer que la manca de coneixement de l'idioma ha estat un motiu de finalització d'una relació laboral no és fàcil, tot i així en aquest cas exposat es reconeix com li costava entendre el que li deien els clients quan s'adreçaven a ell en català i que per tant el seu cap ja l'avisava de les conseqüències que li podia comportar.

6.2.2.3 Síntesi final

a- L'idioma versus els beneficis

Efectivament el domini de l'idioma es considera fonamental per part de les persones immigrades, per aquest motiu gairebé en tots els casos han realitzat cursos per a aprendre o per a millorar el coneixement de l'idioma. Moltes persones s'han iniciat en el coneixement del català encara que reconeixen que és un repte personal el fet de poder parlar en públic.

La majoria són conscients que l'idioma cada cop serà un requisit més important per trobar feina i que si es pretén assolir un nivell de mobilitat ascendent en el treball, l'idioma és un requisit indispensable.

Pel que fa a les relacions socials també han pogut comprovar que el que té un major nivell d'idioma de castellà i de català, és més acceptat i més ben valorat que els que parlen amb dificultats el castellà o no tenen cap tipus de coneixement del català.

Si claro, si no tienes el idioma como vas a conectar con gente, muy importante para encontrar trabajo (...) Si, claro, porque si no tienes lengua no puedes hacer nada, si to tienes lengua no puedes trabajar, me gusta trabajar en atención al cliente, hablar con la gente, cuando tienes básico de lengua puedes enfrentar a gente, no tienes miedo de nadie, entras , buscando trabajo, hablas con jefe con tranquilidad, porque tienes una cosa muy importante, la lengua, cuando hablas con gente, por ejemplo, en español, hablas con el en español, fácilmente puedes conseguir trabajo, pero cuando no tenías lengua, lengua es muy importante para enfrentar gente (MARHP26A)

Si, esto me ha ayudado bastante, mucho, muchísimo, sin el idioma no puedes ir a ningún sitio, si no puedes leer, no puedes escribir, no puedes hablar con la gente, es muy difícil conseguir alguna cosa, muy difícil. (SEHP24A)

Demasiado importante, mucho importante, te puede mandar hacer esto, tu no entiendes bien, tu haces otra cosa, eso no es normal, no es bueno, depende, como de montaje, te dice, monta esto, tu no entiendes, tu le montas de otra manera, te van a echar.(ECHP48A)

No, al contrario. El idioma es muy importante, porque he encontrado empresas que es muy importante la lengua, en las entrevistas hablan mucho contigo para ver si dominas el idioma o no. Para cualquier trabajo necesitas entender el idioma porque por ejemplo, donde trabajamos nosotros, trabajamos con hojas, sino las entiendes...hay que saber lo que hay dentro para poder hacer las cosas bien. El idioma es muy importante. (SEHP42T)

- Les possibilitats de promocionar socialment

No sé, socialmente, la mayoría de los amigos que tengo por aquí son españoles y no puedo hablar con ellos en otro idioma, y ellos me entienden perfectamente, yo creo que no tengo problemas (...) En el trabajo el idioma sí que es importante, porque claro, la gente que no entienden...como te explico, ahora ya llevo casi desde este tiempo que nos conocimos aquí, desde este tiempo hasta ahora ya llevo faena de 2º de cocina a jefe de cocina, imagina dos años jefe de cocina. O sea, es imposible que nombres a una persona de jefe de cocina que no entiende castellano o catalán, o sea eso es una cosa muy importante. Llamo por teléfono a productores para pedir las cosas, para pedir los géneros y todo eso y hay que hablarle castellano, es muy importante. Por eso, es muy importante el idioma también (MARHP31T)

- En el cas de les dones

Com hem avançat anteriorment, les dones han tingut un tipus d'arribada al país diferent als homes en molts dels casos estudiats. Quan aquesta arribada s'ha produït per reagrupament familiar, molts cops ha suposat que la dona ha estat un llarg període de temps assumint tasques reproductives i domèstiques, amb la qual cosa el coneixement de l'idioma no ha estat un requisit previ ni prioritari.

La incorporació social i al treball s'ha produït en alguns casos de forma tardana i especialment en els darrers anys fruit de la crisi i de l'augment de possibilitats laborals per a les dones.

Para trabajo, para trabajar, tengo facilidad para expresarme en castellano. Como estoy aquí tengo que aprender, es obligatorio (ECDP41T)

És interessant incloure les reflexions que el grup de discussió de dones va tenir al voltant de la qüestió de l'idioma i les possibilitats de trobar i accedir al mercat laboral a partir de diferents ofertes reals que existien en aquells moments.

(Para pedir pizza se necesita catalán ? . No está interesante, primero por el catalán luego por la noche) (Yo no lo veo por el catalán) (La primera cosa no es la lengua, es el pañuelo, una dependienta tiene que tener buena presencia , el tema del catalán muy alto no lo entiendo, no es necesario).(yo creo que los clientes son catalanes y si no los entiendes que haces ?) (Si, si pero si va una mujer catalana y una extangera cogen la mejor) (primero los españoles, después la comunidad europea, después los marroquí y después el resto) (Primero cogerán a los españoles para esta oferta). (yo creo que

todo lo que se necesita es capacidad, yo si voy a trabajar muestro lo que tengo, lo que queda es que el responsable tiene que decidir) (Grup de discussió de dones).

Per últim cal dir que l'observació lligada al treball de camp ens fa constatar de forma evident a partir de les transcripcions literals de les entrevistes, que el nivell d'idioma assolit per gran part de les persones entrevistades està per sota de les expectatives socials que es tenen en relació a les persones nouvingudes, atenent als anys de permanència que tenen al nostre país que en cap cas és menor a cinc anys. Si tenim en compte la importància cabdal que suposa el capital lingüístic com a element per a reduir la desigualtat social podem dir que les possibilitats de millora de les persones immigrades entrevistades es veu constrenyida per aquest fet.

Com diuen Mayoral i Molina (2002:15) " els fets lingüístics no han de ser considerats eteris, no vinculats a un context determinat, sinó que els fets lingüístics han d'analitzar-se a l'interior d'unes determinades coordenades contextuais de caràcter sociohistòric(...)La segona es refereix al rol social assignat a l'escriptura i a l'alfabetització amb les seves conseqüents competències tant en l'àmbit cultural com en l'àmbit cognitiu. Ambdues capacitats es consideren essencials per a la integració plena i total de l'individu a la societat i possibiliten la seva mobilitat social".

6.2.3 Recorregut de la tercera estratègia-Sobre el capital cultural

6.2.3.1. Consideracions prèvies

En primer lloc hem de ressaltar el que plantegen diferents estudis que coincideixen a dir que en moltes ocasions es produeix d'entrada, davant la valoració del currículum de l'immigrant, el que denominaríem com "una devaluació de les qualificacions professionals i personals en la interacció". Aparicio, Tornos i Labrador (1999:111). Aquesta resposta per part de la societat d'acollida està molt arrelada, especialment en relació al mercat laboral respecte a les professions i als oficis en general.

Aquesta situació en moltes ocasions és fruit d'una realitat observada i constatada lligada a la consecució d'una formació nul·la o molt baixa als propis països d'origen. En altres casos existeix una formació reglada important, però que no està homologada ni convalidada pels organismes competents del país d'acollida. No podem oblidar que els tràmits per al reconeixement de títols obtinguts en alguns països es converteixen en una llarga peregrinació que no encaixa amb les expectatives i necessitats que té la persona immigrada en la seva vida quotidiana. En molts casos es desisteix en el camí o simplement ni es planteja la possibilitat d'iniciar-ho.

Aquesta falta de reconeixement provoca situacions realment dures per a la persona immigrada que ha dipositat esperances en el desenvolupament de certes activitats laborals i que finalment es veu obligada a realitzar treballs de baixa qualificació i en moltes ocasions en condicions que compleixen la teoria de les tres p que planteja Cachón (2009): penalitat, precarietat i perillositat.

Un altre dels aspectes importants relacionat amb el capital cultural fa referència al concepte de currículum ocult. Ha de ser una missió i repte fonamental el coneixement per part dels serveis d'atenció primària i/o especialitzats que treballen amb persones immigrades, conèixer el currículum ocult. Aquest el podem descriure de la següent manera:

"Ens referim a la relació intrínseca que existeix entre l'home com a ésser dins d'un procés educatiu que li ajuda a preservar la seva espècie. Parlem aquí de supervivència, però no només en els termes bàsics, sinó que parlem en un aspecte de supervivència que comporta transcendència. Aquesta l'aconsegüim gràcies a l'adaptabilitat al món al que ens enfrontem, així com el conservar en cada acte de la nostra existència, aquells valors immersos en la nostra cultura. D'aquesta forma, volem entendre el concepte currículum a partir de què és l'home, com és la seva cultura i en definitiva que mecanismes educatius o instàncies utilitzarà per preservar els seus ideals i la seva existència.

El currículum ha estat dividit per al seu estudi en currículum formal, real i ocult, i d'aquesta forma poder abastar totes aquelles activitats que sorgeixen en el procés educatiu i que no solament són per transmetre coneixements, sinó actituds i habilitats que permeten desenvolupar-se adequadament al món⁴⁵".

És evident que cada societat desenvolupa els seus propis mecanismes institucionals, que estan legitimats i acceptats per la societat en el seu conjunt i que en el cas de la formació reglada, es produeix a partir de el "sistema educatiu". No obstant això, per la qual cosa es refereix a la immigració, es posa de manifest que s'han d'ampliar els horitzons i avançar cap a models més flexibles que posin en valor aspectes personals que són autèntiques potencialitats de l'individu.

En aquest sentit, els primers que haurien d'apostar per aquest concepte són els propis tècnics que treballen en el dia a dia, per poder transmetre aquest missatge a les empreses que acostumen a tenir altres prioritats i interessos, així com per motivar i animar a les persones que desitgen un reconeixement de la seva formació per posar en valor aquestes capacitats i aconseguir que no decaiguin en l'obstinació i interès per formar-se.

En aquest sentit és molt important tenir en compte el currículum ocult, ja que ens aportarà noves pistes per canalitzar amb major rigor la reorientació laboral com a via necessària per a la inserció laboral de la persona immigrada, sense caure en una reorientació laboral sistemàtica i rutinària, condicionada exclusivament per la llei de l'oferta i la demanda.

La idea del currículum ocult pren força al moment en el qual la persona immigrada que arriba a un país per treballar s'adona de la dificultat existent per dedicar un temps a la formació. Per formar-se es requereix una estabilitat a nivell de documentació i que es compleixin els objectius econòmics desitjats ja que en definitiva són els motius bàsics que li han portat a realitzar aquest procés migratori.

Existeix, per tant, una constant contradicció i dissonància per a l'immigrant entre la necessitat de treballar i, per tant, aconseguir ingressos econòmics i la necessitat de formar-se i especialitzar-se per aconseguir una millora i també certa estabilitat laboral. Cal dir que aquesta

⁴⁵ Definició extreta de la Revista digital SOM nº 18 Octubre 2006. SOM Coneixement i immigració.

situació no apareix en una primera fase sinó que és a partir de la primera o de la segona renovació quan sorgeix el desig de millorar de situació laboral, al mateix temps que es pren consciència de la dificultat per aconseguir treballs més estables i amb millors condicions laborals.

Generalment s'acaba optant per la via del treball i poques vegades es prioritza la formació, excepte en aquelles situacions en les quals es rep alguna prestació, ja sigui per desocupació o altres prestacions com les rendes mínimes d'inserció. En aquest sentit podem afirmar que la qüestió de gènere és important pel que fa a aquesta estratègia, en el sentit que és més habitual que siguin les dones les que optin per formar-se si tenen un suport econòmic per part de la seva parella. També hem d'esmentar aquí a totes aquelles dones que decideixen optar per la formació com a única alternativa, ja que es troben en possessió de permís de residència però no de treball.

Des de la perspectiva del professional que treballa en l'àmbit de la inserció sociolaboral és molt important, detectar el moment més adequat per abordar la qüestió de la formació atenent justament a les circumstàncies personals abans esmentades i la major o menor receptivitat de la persona segons el moment vital en el qual es troba.

6.2.3.2 Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011

a- La formació al país d'origen

La formació al país d'origen juntament amb el coneixement de l'idioma són el punt de partida cap a la futura inserció sociolaboral. Sobre aquest tema existeixen situacions molt diferenciades segons països d'origen i també segons el sexe. El procés formatiu des del país d'origen fins el que es pugui iniciar i recórrer al país d'acollida, està marcat per gran quantitat de factors que d'entrada es poden considerar molt complexos.

A l'actualitat les persones entrevistades poden tenir una visió més clara i amb més perspectiva del que suposa o ha suposat el capital cultural que portaven i el que han anat assolint al nostre país.

Sí, tengo segundo de bachillerato en mi país y tengo también segundo de derecho. (MARHP26A)

Sí, hice comercio internacional, no lo terminé. Hice casi 3 años de comercio, en la universidad por la noche. (AHP43A)

Tengo estudios normal, bachillerato, primario, secundario, en la Universidad no pude porque no tenía mucha pasta para pagar los estudios, pero he hecho alguna formación como para laboratorio de las fábricas, en harina, se puede saber si falta vitaminas en harina, si falta esto, en harina. (EHP48A)

Yo estudié muy poco, muy poco, no es la idea de mis hermanos que son mas pequeños que yo, pasa que yo, yo soy un niño, esta ese fallo, no es fallo de mis padres, es fallo de mi, pasa que yo no sabe lo que quiere, no sabe lo que yo estoy jugando, cuando mi amigos van a estudiar al colegio, me voy con mis amigos, me voy al mar, me voy a

hacer tonterías, no estudiaba, yo no sabe,cuando soy un poco mayor, le dice que no quiero, y lo he dejado,como mis padres ellos no tienen nivel de estudiar,no le dan importancia, me llevan al campo, yo trabajo en el campo, el campo de Africa son campos que hacen tamaca, arroz, estos; cuando soy un poco mayor yo le dice que me voy a hacer un aprendizaje, para aprender un taller de chapista y soldador, yo aprendí de chapista y soldador en mi país, aprendí, y así hasta 14 años o así, hasta el 86, yo nací en el 70, y luego cuando un poco mayor seguí trabajando allí, hasta que vine a España. (MAUHP40A)

Bueno, en mi país en la universidad científica de química. No tenía suerte para seguir porque llevaba 2 años en la universidad y ya vine aquí a España. Al principio yo pensaba seguir pero cuando llego aquí yo veo que los profesores son difíciles para buscar trabajo e intentar seguir los estudios. Son cosas que no cuadran, al final lo he dejado. (SEHP42T)

El nivell d'estudis de les persones entrevistades és heterogeni, tanmateix, són poques les persones que diuen no tenir estudis o tenir un nivell molt baix. En aquest cas les persones que han arribat a accedir a nivells d'estudis secundaris inclús universitaris és força significatiu.

○ **En el cas de les dones**

El nivell d'estudis en el cas de les dones també és heterogeni encara que en aquest estudi es dona la característica que les dones entrevistades tenen un nivell d'estudis superior als homes.

No estaba exactamente en mi país, estaba estudiando en Argelia. Licenciatura en química.(MALDP33)

No, hasta graduado, 3 años, no licenciada. (ECDP41)

Soy licenciada en arquitectura en Argelia, también estudié un año de derecho y otro de matemáticas nocturno. (ADP42)

Tengo el bachillerato en Marruecos y soy modista. (MARDP27)

Hice la licenciatura en Literatura Árabe por la Universidad Hassan II de Casablanca. (MARDP33)

Soy profesora especialista en sordomudos en Argelia. (ADP45)

Aquesta particularitat no és anecdòtica ans al contrari, Martínez Veiga a Parella (2003:154) exposa aquesta situació en el marc de l'anàlisi de la incorporació al mercat de treball de la immigració femenina a Espanya de la següent manera. "Tal heterogeneidad de capitales culturales puede ser explicada , en parte, por las condiciones de acceso de la mujer a la educación en cada una de las sociedades de origen. Sin embargo, el nivel educativo de las mujeres inmigrantes no siempre concuerda con la distribución del nivel educativo de las mujeres en la sociedad de origen, ya que suele ser superior ; por lo que el sesgo hacia determinados niveles educativos, constituye un claro indicador del carácter selectivo de la emigración".

b- La formació al país d'acollida

Com hem avançat amb anterioritat, la formació ha estat sempre una possibilitat que han tingut les persones nouvingudes des del primer moment d'arribada al nostre país i especialment en aquest període de bonança econòmica, no obstant la oferta formativa ha coincidit en un període de treball molt abundant que en molts casos ha estat prioritzat per part de les persones nouvingudes per sobre de la formació.

Aquesta és una de les contradiccions més significatives pel que fa la formació. Només aquelles persones que han estat en situació d'atur i al mateix temps han estat cobrant algun tipus de prestació, han dedicat un temps a formar-se. S'ha generat una desigualtat afegida ja que les persones més necessitades de formació són també les que menys han pogut realitzar aquesta millora formativa que en aquests moments esdevé cabdal.

Si, muchos; acabo de terminar un curso de ayudante de cocina, en Civic; antes estaba haciendo un curso de cocinero en Salvador Seguí, dura casi también 3 meses, con teórica y prácticas; también tengo curso de técnicas de almacén, dura casi 1 mes y medio, también curso de riesgos laborales, bueno, esto es lo que tengo aquí en España. (MARHP26A)

Hice este curso porque me han aconsejado que en la Cruz Roja también buscan faena y cuando fui allí, la verdad es que hacían cursillos cortos de un mes y me apunté a este cursillo. Este cursillo sí que me ha hecho un cambio radical en mi vida porque el profesor era el Antonio Rubio, uno de los cocineros más famosos de aquí, de Cataluña y de Lleida. Y ya cuando acabé el cursillo, me fui buscando faena y pasó un tiempo y me llama este cocinero para ir a trabajar con él como 2º de cocina. (MARHP31T)

Sí. La única formación que hice fué un año de formación de carpintería. Lo conseguí porque hice muchos intentos y al final conseguí una formación mínimamente. (AHP43A)

Si, si, pintura y ayudante de cocina. (GHHP30A)

He hecho dos cursos, he hecho un curso en Cifo, otra vez no tenía nada que hacer, me llamo de la Cruz Roja, mira hay un cursillo, como se llama esto, en Alins ,había un cursillo y me fui allí, muchos, muchos cursos. (EHP48A)

meses y pico o por ahí...Es un curso muy importante porque está relacionado también con los estudios que yo había hecho de química porque trabajábamos con cosas que cuadraban con la química y me interesaba mucho. Yo pensaba que como antes cuando haces la formación que había empresas que venían a poner gente pero no...con la crisis no, y no tuvimos oportunidad. Las prácticas las hacíamos solo en el taller, lo que nos faltó fueron empresas para hacer más prácticas. Antes, la faena de frigorista, había un montón porque yo pasaba muchas veces antes por el INEM, hace años que paso por el INEM porque yo cada día prefiero salir para ver si hay algo y siempre había de frigorista. Pensé que sería importante hacerlo y fui al Cifo a preguntar, me cogieron los datos y me llamaron. Yo estaba trabajando, así que les dije que me habían llamado de un curso y que me gustaría parar el trabajo para hacerlo y me dijeron que no había problema, son buena gente y me dijeron que me podía ir que no había problema, que cualquier día que quisiera volver llamara que si había faena no había problema porque me conocían. Y he vuelto aquí. El único curso que he hecho en España ha sido este. (SEHP42T)

L'oferta formativa al país d'acollida, en aquest cas Espanya i en concret a Catalunya i Lleida, ha estat ampla i variada en els darrers anys. Aquest fet ha provocat que moltes persones hagin realitzat cursos de formació en diferents àmbits. Cal recordar que en el moment que es va iniciar la crisi i es van iniciar els primers acomiadaments i per tant un augment de persones rebent la prestació de l'atur, l'oferta formativa va augmentar de forma significativa, així com la demanda.

Les persones immigrades van ésser de les primeres en patir els efectes de la crisi i per tant els primers que van iniciar recorreguts formatius de tot tipus, aprofitant un moment en el que podien gaudir per primer cop d'un temps per formar-se al mateix temps que tenien una prestació econòmica que els permetia aprofitar la coïuntura.

c- Les possibilitats de triar

Triar la formació que pot resultar més atractiva o més útil pel futur laboral de la persona immigrada no sempre és una possibilitat real.

Yo ahora lo veo muy difícil, quería hacer de pintor, de soldadura y de mediador, pero al final, ninguna de las 3 cosas. (AHP43A)

Si, yo estaba apuntado para soldadura , cuando estuve trabajando allí va a salir el curso puedes venir, pero yo estaba trabajando y yo dije , no puedo dejar trabajo para un curso así (...)Me dicen el día 15 de octubre empezamos el curso de ayudante de cocina , yo dije , vale; despues cuando estaba trabajando, me llaman el día 11 y me dicen mañana empezamos el curso, yo dije , no, porque estaba trabajando. (SEHP30A)

Estaba haciendo un curso de informática y he abandonado para ir a la campaña, en Lleida Solidària. (MAUHP52A)

Sí, además me gusta mucho estudiar. Lo malo es que no tengo tiempo, pero a mí me gusta estudiar. Cada día estudiaría más, pero el horario me va mal, salimos pronto y volvemos tarde...En Febrero entramos a las 6 de la mañana y salimos a las 8, llegas a casa...es difícil. Casi no hay tiempo, en invierno sí que hay tiempo para hacer cosas pero ahora no. (SEHP42T)

Molts cops les possibilitats de triar estan condicionades a la necessitat i urgència de treballar i tenir ingressos de forma immediata, tanmateix les opcions hi són però la persona ha de decidir fer altres coses i fins tot abandonar els cursos de forma precipitada per treballar unes hores o uns dies.

En altres casos les exigències i les proves d'accés als cursos cada cop són més exigents degut a la competència i el nombre limitat de places que s'ofereixen. Molts cops les possibilitats d'accés es redueixen de forma substancial per a les persones amb un nivell més baix d'estudis.

o En el cas de les dones

Molts cops les possibilitats de triar estan relacionades directament amb les responsabilitats familiars. En ocasions la criança de fills petits i en altres ocasions la dona és la que porta el pes de les tasques domèstiques i l'home és el que treballa.

Les possibilitats de realitzar cursos i per tant de formar-se o especialitzar-se, en el cas de les dones és més complex per la seva realitat personal i de vegades està condicionat a l'oferta real de cursos, que molts cops es poden considerar discriminatoris per qüestió de sexe.

Si, ayudante de cocina en la Cruz roja. (ECDP41T)

Yo he hecho un curso de cuidadora, porque me gustaba cuidar, en mi país yo cuidaba niños, no a la gente mayor, me gustaba cuidar, en la Cruz Roja le he explicado y me ha puesto en un curso de ayuda de domicilio. (...) Si, pero no lo he terminado, porque quedaba un poco de dinero; mi empresa va volver a llamarme porque yo tengo que volver a trabajar, yo dice a mi profesor que yo no puedo terminar porque no da dinero, me gusta terminar mi curso, y me gusta ganar dinero porque yo tengo mi casa aquí y todo. (CADP34A)

He hecho dos cursos de ayudante de cocina pero no hay trabajo. (GADP41A)

Si, lo tenía que dejar, porque vi que la Universidad eran horarios que no me permitía trabajar en Iltrida, porque era por la mañana todo y en Iltrida es jornada partida, podía ser por la tarde, pero como me cogieron sin formación en el sector del turismo, cobraba lo mínimo y si tenía que pedir la mitad de esto valía más no trabajar, porque cobraba la mitad de lo que cobraba en Sada, 549 euros al mes. (MALDP33T)

Estaba haciendo un curso de ayudante de cocina que me interesaba mucho y además estábamos casi terminando pero me salió un trabajo y tuve que dejarlo. Mi marido también estaba en el paro y la situación era muy difícil. (MARDP33T)

Les dones immigrades han vist com l'oferta formativa a la que han tingut accés en els darrers anys ha estat molt marcada per una clara segregació formativa cap a activitats laborals que comporten una discriminació afegida per les seves condicions laborals precàries. No podem oblidar que l'oferta formativa, està condicionada per les suposades necessitats laborals del mercat però la seva organització i planificació està sotmesa a múltiples variables que en el seu conjunt no garanteixen una varietat ni una igualtat d'oportunitats real entre homes i dones en l'accés a la formació.

d- El projecte formatiu

Tenir projecte formatiu va molt lligat al nivell educatiu que les persones nouvingudes tenen assolit. Com menys formació prèvia, més difícil poder assumir aquest repte. Generalment les persones que han arribat sense cap tipus de formació i ho fan de països pobres i amb moltes dificultats com molts dels nostres protagonistes de l'estudi, són també persones que prioritzen el treball per sobre de qualsevol altra qüestió i això els porta a deixar en segon terme la idea d'un projecte formatiu més enllà de l'aprenentatge bàsic de l'idioma i en alguns casos assolir el carnet de conduir, per la seva utilitat real i pràctica.

Molts cops el projecte formatiu no existeix però sí que existeix una predisposició cap a la formació però sense massa criteri propi, ans al contrari es planteja la formació com una forma d'estar connectat i ocupat però sense una idea clara i precisa del que es vol aconseguir.

Lo que hay, lo que hay, yo voy a hacer lo que haya. (GHHP30A)

D'altra banda les persones amb més formació prèvia sí que incorporen en el seu discurs la possibilitat de formar-se i la millora professional a partir d'un recorregut formatiu.

Si, me gusta coger esta formación, porque como he dicho antes, me interesa este sector de la hostelería, quiero hacer un curso por ejemplo de pastelería, porque me encanta trabajar en pastelería, estoy buscando un sitio que hagan este curso, bueno yo creo que esta muy bien trabajar y haciendo cursos, para aprovechar dos cosas en el mismo momento, ahora estoy haciendo cursos para aprender más, mas formación para aprender mas cosas. (MARHP26A)

Te piden la ESO , para las formaciones profesionales ,y la ESO si no has estudiado por aquí no puedes tener la ESO, el Bachillerato si lo puedes convalidar y es difícil; puedes hacer la ESO pero pagando y no lo tengo yo; yo lo he pensado y lo pienso, porque escucho en la radio , algunas empresas que pueden hacer la ESO y cursos que cobran mucho y no es fácil de conseguir , eso es lo que me gustaria; si no es esto, eso es lo que hay, si no hay esto yo hago lo que hago, consigo un trabajo, si no consigo un trabajo, no sé, buscar la vida como sea, es mi opinión. (SEHP24A)

Buenos sí, puedo prundizar de frigorista. Ya lo haré. ¿otra cosa más?, hacer cursos de electricidad, pero no de electricidad básicos más avanzados porque van juntos con el trabajo de frigorista. (SEHP42T)

El projecte formatiu es presenta com una alternativa interessant i que pot millorar considerablement les possibilitats de recerca de feina, encara així sempre es planteja en condicional, és a dir, si tot va bé en un futur proper o si les coses ho permeten o si em queda temps, podria formar-me ja que això seria bo per a mi.

e- El currículum ocult

Com hem comentat amb anterioritat el currículum ocult és un capital que pot aportar la persona immigrada allí on vagi, encara que no en sigui conscient. La dificultat es troba en que es faci una valoració externa d'aquest capital. Ja hem pogut comprovar com l'empresariat no té en compte de forma explícita en cap moment aquestes suposades capacitats, habilitats i aptituds que pot aportar la persona immigrada.

No, no creo. Hay muchos obstáculos que impiden que se considere. Porque yo creo que está limitado. Un extranjero tiene límites en el trabajo: tiene que ir a la obra o al campo. (...)Hablo en general porque he visto muy poca gente que esté trabajando en la administración, o sea sobre empleo público. La mayoría está trabajando en la obra o en el campo (AHP43A)

No porque hay gente que dice que los africanos no sabemos nada, que no tenemos estudios y que solo servimos para cargar y descargar...hay gente que tiene esta mentalidad. Si tienes un jefe con esta mentalidad...Yo tenía un jefe que le daba igual, me decía tu aprende las cosas y me haces el trabajo ya está, pero hay otros que no. (SEHP42T)

Encara que el currículum ocult és un concepte que s'inclou de forma habitual a nivell teòric en l'aportació i valoració de les persones immigrades, la realitat s'allunya de forma clara d'aquesta teòrica valoració. És més habitual que siguin els prejudicis i els estereotips, que ja vam exposar en el capítol dels empresaris, els que prevaleixin per sobre de la valoració del currículum ocult, basat en les habilitats i capacitats que poden donar un valor afegit a les persones immigrades.

f- L'homologació de títols

Homologar els títols com ja plantejàvem a l'apartat anterior es considera per part de la persona immigrada, una pèrdua de temps que no es vol o no es pot assumir. En alguns casos això és així per la seva pròpia experiència o d'algunes persones properes. En altres casos és una idea molt allunyada de la seva necessitat actual i per tant s'arriba a oblidar d'alguna manera que es té una formació i s'intenta per sobre de tot treballar.

¿La titulación? no, no creo. Uno de mis sueños me interesaría volver a estudiar, pero no sé...el título este de marruecos y la especialización en historia y geografía la estoy dejando poco a poco...a ver, algo más importante...si tuviera que volver a estudiar no caería en el mismo fallo, haría algo que me ayudara con algo, no sé, gestión de empresas...pero la historia y la geografía no creo que tengan tanta importancia, no me sirven de nada en mi país, de profesor de historia, pero de profesores hay un montón trabajando. Lo del bachillerato claro que me abriría muchas puertas, con la homologación del bachillerato puedo pasar a la universidad, me da el acceso. Yo planteo que si van las cosas bien, este año o el próximo año, me apuntaré a la universidad, a mayores de 25 años. (MARHP31T)

No. Porque he visto que mi hermano era profesor de inglés y ha tenido dificultad para homologar sus estudios. (AHP43A)

cuando yo vine aquí, ya tenía la formación muy avanzados, ya tenía el bachillerato, pero Senegal no tiene convenio con España, por el tema de estudios, otros países si, como te había explicado, Bélgica o así, entonces tienes que convalidar tus estudios, entonces puedes hacer una formación avanzada con estos estudios, cuando vine por aquí he intentado hacerlo, para convalidar los estudios, pero es difícil, porque te piden unos que a veces es imposible de conseguir, si te piden unos documentos, allí en Africa la informática no ha llegado todavía, están en los papeles, a veces estan destruidos, a veces pierde todo, cuando te vas a una administración tiene que empezar otra vez a hacer, es muy difícil conseguir algunos papeles, es casi imposible lo que te piden, estoy en ello para poder convalidar esos estudios, pero es difícil, casi imposible, pienso a veces, estoy en ello hace un año, casi dos años, busco papeles, todavía, estamos en esto, no se como va a terminar. (SEHP24A)

- En el cas de les dones

Curiosament les dones entrevistades encara que tenen un major nivell d'estudis que els homes, no manifesten tenir interès en homologar els títols. Existeix d'entrada una resignació clara i evident enfront aquest aspecte. No es considera prioritari realitzar aquests tràmits en aquests moments. En el cas de les persones que ho han intentat fan aquest tipus de reflexions.

Me planteé entrar en la Universidad para mayores de 25 años, porque aquí no me reconocían los títulos, tenía que mandarlos a África, digo yo tenía una beca, no he regresado de estudios, solo falta que me manden los papeles.(...) Si, ahora ni siquiera

te mandan el título fuera, mandan el título al país, si quieres el título regresas.
(MALDP33T)

L'Homologació dels títols ha estat i és un dels grans reptes pel que fa la formació de les persones nouvingudes. La realitat de les persones entrevistades ens mostra de forma directa i clara com independentment de la formació obtinguda en els respectius països d'origen, les persones nouvingudes en la majoria de casos han tingut que iniciar nous recorreguts formatius que generalment no tenen una continuïtat amb els estudis obtinguts al país d'origen o qualsevol tipus de formació prèvia.

Les persones nouvingudes s'han de reciclar, reinventar, reorientar i normalment ho han de fer en especialitats que venen molt determinades per l'oferta formativa existent i per tant les possibilitats de triar són molt baixes.

6.2.3.3 Síntesi final

a- La formació i l'especialització com a fi del recorregut i oportunitat laboral ?

Com hem anat comentant anteriorment, la voluntat de formar-se està dins de les prioritats de les persones nouvingudes, tant pel que fa l'idioma com l'alfabetització informàtica o fins a la formació professional o Universitària. Les possibilitats reals per a poder portar-ho a terme estan condicionades per una multiplicitat de factors que no es poden obviar.

Tal com es plantejava a l'estudi previ, un cop arribat a aquesta etapa en el recorregut migratori, s'hauria de produir una certa especialització formativa de les persones nouvingudes així com un projecte formatiu clar. El que ens trobem en aquests moments és que davant la situació d'atur que s'ha produït, l'oferta formativa ha augmentat considerablement i les persones nouvingudes han pogut fer formació específica aprofitant aquesta coyuntura. En un primer moment ho van fer els homes i progressivament s'han incorporat les dones preveient la futura situació del mercat laboral que tendeix a feminitzar-se.

Tot i així trobem un seguit d'obstacles que no desapareixen, ans al contrari, es sumen a la situació de crisi i aguditzen moltes de les situacions.

- **Els obstacles**

Les necessitats econòmiques de manteniment del projecte migratori i de la família extensa en la majoria de casos, tenint en compte la nova teoria econòmica de la immigració i la pertinença en la majoria de casos a processos migratoris que responen a projectes de tipus familiar i no tant de tipus individual, especialment en el cas dels homes subsaharians.

Si, pero como estamos, la cosa esta así, para tener trabajo hay que tener un curso, para presentar en la oficina te pregunta, la gente te pregunta que cursos tienes, que formación tienes, como no tengo ninguna formación así, la cosa va muy mal, solo trabajamos en el campo, en la obra, así. (...) No, no ha pasado nada, pero la gente que tiene hambre, si hay trabajo no piensa para hacer curso, así así; por ejemplo si sale buen curso, sale buen trabajo, voy a tener curso y trabajo, no tengo nada no tengo curso ni trabajo, eso le ha pasado a mucha gente aquí. (SEHP30A)

Ahora estoy pensando en la campaña, no puedo pensar en ningún curso, si me llaman yo no entro, todo el día anda, anda, anda, tengo la cabeza loca. Ahora no hay faena, no hay dinero, no puedo pensar. Si tienes trabajo puedes pensar con tranquilidad y hacer un curso. (MAUHP52A)

Sí, lo que pasa que para mi hacer un curso es un poco difícil, porque te pagan poco y al final de mes tengo que pagar muchas cosas, vivienda, comida... y si no tenemos el paro ni trabajo para hacer un curso durante 6 meses o más no sé como haría para pagar esas cosas. Entonces no puedes hacer un curso sin pagar. (MALHP30A)

Cuando llego aquí, pensaba que podría estudiar y trabajar, pero es un poco difícil, que mi padre no tenía dinero y tenía que ayudar y mi familia no tener progreso y es un poco difícil para mi. (GHGP30A)

El motivo, la verdad, el motivo de la vida, pasa que yo metí en mi cabeza que yo tenía que tener dinero, dinero son cosas, pasa que yo tengo hermanos, seis hermanos, son hombres todos, mi padre se ha muerto, mi madre se ha muerto, yo no puedo dejar a mis hermanos que no tengan una persona que les ayude, yo estoy aquí en Europa, yo no estoy aquí en Europa por la cara, yo estoy aquí en Europa para hacer algo, una casa, una vivienda buena, una vida estable, sino de mi de mi familia, que familia más que mis hermanos, que no tiene madre ni padre, eso no me deja hacer formación ni nada, siempre busca trabajo, aunque esta duro, yo voy ahí, porque, porque no poner dinero en mi casa en mi bolsa, no, ganar dinero, si se lo puedo mandar a mis hermanos, que viva feliz, lo que yo paso, , yo ya soy mayor, no pasa nada; yo tengo tres hermanos, los tres en la Universidad, los tres, hay uno que yo pago, estoy pagando para que termine. (MAUHP40A)

Les càrregues familiars són la gran preocupació de la major part dels homes subsaharians que els dificulta pensar en dedicar un temps a formar-se quan saben que la seva família extensa depèn del seu treball.

- **Sobre la utilitat dels cursos**

En altres casos la formació que s'ofereix no sempre és el que les persones nouvingudes esperen o creuen que els dona resposta a les seves necessitats.

Si, si, por eso te digo, es una opinión mía totalmente mía ; porqué?, yo veo muchísimas personas que hacen un curso para hacer y yo no soy así, yo hago un curso para hacer una cosa, y yo si hago una cosa es para que me sirva para algo, un curso que haces y luego cuando acabas, parece que no has hecho nada, son esos cursos laborales, parece que no has hecho nada, porque no te va a servir para nada, aunque te vayas a una empresa te van a coger de peón, entonces podías ir al temporal, te va a llevar a la empresa y vas a ser peón igual, no pasa nada, eso son los cursos esos, para que los haces, te formas un mes, dos meses, tres meses para ser peón, para que sirve, incluso no encuentras trabajo con esto, el título, no te va a ser reconocido en ningún sitio, vas a ser peón, puedes ser peón vas a una empresa de trabajo temporal y después subes a primera o tercero o segundo grado hasta que seas oficial , sin hacer ninguna formación, por eso para que una persona me lo haga hacer es muy difícil, porque yo he visto que pasa esto en los cursos , no solo yo, muchísimas personas también, es una opinión mía; un curso si me interesa , lo hago si me puede servir para mi casa para algo, pero para que me pueda servir para perspectiva para un trabajo, no

; porque yo he hecho este curso de electricidad, era uno de los mejores alumnos de este curso, de verdad , pero este curso me ha servido solo para mi casa, si quiero arreglar una bombilla, un enchufe o algo, eso si que me sirve para algo, pero para mas ,no , lo he hecho desde el 2006 ; te llaman, eres electricista,? si, dónde has estudiado?, en el Cifo, vale, ya te llamaremos, así ha terminado la cosa, en el Cifo, son los cursos laborales. Yo prefiero que una persona me coja un año, o dos años, para formarme un oficio, electricista o carpintero,es una opinión mía, pero el otro día había un debate en la radio de este tema, por ejemplo un empresario, los cursos subvencionados por el gobierno ahí en la escuela, el curso lo hace el jefe de una pequeña empresa , la mitad paga el jefe, la mitad paga el gobierno, y te dan una subvención al chico este, al empresario que es electricista o carpintero, el trabajo, aunque te dan 600 euros, pagas continuas formando un año, dos años, te pagan algo, puedes vivir, te formas, te formas, luego sales ,eres electricista ya , puedes trabajar como electricista, eso es mejor, pero un curso de dos meses, tres meses, cinco días, esto no, a mi no me gusta este modelo, es una opinión personal. (SEHP24A)

Si, como el de poda si, mi jefe a veces me llama para podar, como no sabia, yo siempre le decía que ese trabajo no me gusta, primero hace mucho frío, segundo no me gusta, ese trabajo nunca lo voy a hacer, pero he visto que sirve, ahora no hay trabajo, no hay nada, ha acabado la campaña de fruta, entonces hay que podar, hay que buscar para no faltar dinero, tenemos familia, pasan tiempos muy difíciles, no es fácil, no es fácil ; voy a podar con mi jefe, tengo un señor que tiene un campo, después de aprender en la Cruz Roja, pero nunca he trabajado con un trabajo, pero ahora ese señor necesitaba alguien para podar, tenia uno que sabia y no tenia coche y como el es mayor para traer al campo necesita que tuviera coche para aprender, si me necesita para un tiempo para podar manzana, como solo tiene manzana y un poco de pera, se podar pera y manzana. (ECHP48A)

La valoració de l'oferta formativa i de la seva qualitat per part de les persones nouvingudes és una de les qüestions menys contrastada. Es dona per fet que qualsevol formació és vàlida i adequada per a les persones nouvingudes atenent al lloc d'on provenen aquestes persones que sempre és considerat pitjor i entenen que poder fer cursos formatius molts cops de forma gratuïta ja és per sí mateix un benefici.

Si s'escolta a les persones immigrades ens podem adonar que molts cops la valoració que es fa de la formació és positiva pel fet de poder aprendre alguna cosa nova però quan es tracta de valorar en profunditat la formació ocupacional i/o tècnica professional o altres formacions que s'ofereixen en programes d'inserció laboral, de treball d'habilitats socials, coneixement de l'entorn entre d'altres, la valoració és molt crítica.

- **Les oportunitats**

Tot i les grans dificultats que hem exposat i que són compartides per la majoria de persones entrevistades, encara es mantenen en alguns casos les expectatives d'una millora de la realitat a partir de la formació d'algun tipus.

Bueno, yo no lo descarto todo esto, es que yo , yo quiero formar primero, pienso que una persona en primer lugar si quiere hacer algo, tiene que formarse, bien, no así, tienes que formarte bien, si no es aquí, en otro sitio, te formas bien y si te formas bien , tienes la tranquilidad, aunque sea un oficio o una cosa, si es contabilidad o comercio

o lo que sea, te formas bien , haces unas buenas prácticas y ya estas listo, el día que empieces el trabajo ya no tendrás ningún problema para hacerlo. (SEHP24A)

Para mi, si aquí no funciona voy allá, si allá no puede encontrar trabajo pues encontraré otra cosa, a mi ya me gusta esto, ahora mira estamos en tiempo de crisis, no hay trabajo, es tiempo de aprovechar, si te gusta algo , puede ir; ahora estoy apuntado en cifo, si hay suerte, porque ahora hay mucha gente, para empezar el curso hay que hacer un test, una prueba, y si sale, voy a empezar, fontanería , instalación de gas , estoy apuntado, estoy esperando que me llame. (EHP48A)

- **El carnet de conducir una alternativa formativa molt valorada**

En aquest ventall d'alternatives formatives, apareix el carnet de conduir com un dels grans reptes de gran part de les persones entrevistades, especialment en el cas de les persones subsaharianes⁴⁶.

Muy difícil también, bastante difícil, uh!! me ha costado bastante, muchísimo, la teoría no me ha costado mucho, era uno de mis objetivos también; antes cuando no trabajaba ,cuando vienes a una empresa te piden el carnet de conducir y el coche propio, digo si es tan importante siendo joven, tengo que conseguir como sea; me apunté a una escuela en la escuela jove aquí en Lleida, pagaba una cantidad e iba a clase, luego fui a Almeria, cuando me fuí a Almeria me apunté en otra escuela, el primer examen lo he pasado, el segundo he pasado la teoría; a partir de ahí empezaron los problemas , yo no sabía lo que era un coche, ni sabía como tratar un cohe ni nada, me ha costado, lo que he gastado en el carnet ha sido alrededor de 4000 euros, entre la teoría, me matriculé aquí, me matriculé en Almería, pagué allí la teoría, las prácticas, veinte y pico euros la hora, veinte y pico, luego he hecho dos o tres exámenes que no he pasado, luego me fui en otra escuela, en Almería también, matricular pagar unas prácticas, pagar el examen, no he pasado; luego volví aquí a Lleida, me matriculé en otra escuela, San Cristobal, en Prat de la Riba, me matriculé, he hecho unas prácticas, bastantes, el examen no he pasado, me he presentado en Manresa, me matriculé en Manresa, tras hacer unas prácticas más, luego ahí, cuando he hecho el examen he pasado; era mi objetivo, si no era por esto, nunca lo hubiera , porque es muy difícil. (SEHP24A)

Si, si, tenia coche pero no tenia carnet, tenia carnet de África, siempre problemas con la policia, nos multa, muchos problemas entonces; con dos meses ya tenia carnet, dos meses carnet, iba todo el dia a la autoescuela, como estaba abierto siempre, por la mañana de las 10 hasta la una, comía un bocadillo, a las tres otra vez me voy hasta las seis, salía fuera, de las 7 hasta las 9, casi dormia ahí, todos me conocían, ostia este, cuando quiero algo, ahí estoy; en dos meses hice el examen, no querían , estoy preparado, yo puedo, vale, y voy ahí, sin fallos, todas las preguntas, 30 euros. (EHP48A)

En la majoria de casos aconseguir el carnet de conduir es converteix en un repte molt difícil d'assolir ja que han de fer front a diferents dificultats afegides. En primer lloc el nivell d'idioma que presenten que fa difícil el seu aprenentatge a les autoescoles amb normalitat. En segons lloc la qüestió econòmica que també genera una dissonància, entre invertir en una oportunitat de futur o enviar els diners directament a la família i per últim la continuïtat i estabilitat al

⁴⁶ A l'actualitat les persones de nacionalitat Marroquí així com les de nacionalitat Algeriana poden convalidar els seus permisos de conduir realitzant els tràmits marcats per la normativa corresponent.

territori que molts cops és incompatible amb la mobilitat territorial que algunes persones porten a terme com a mitjà de subsistència i que provoca la interrupció de processos d'aprenentatge que requereixen una continuïtat.

- En el cas de les dones

Com ja hem comentat amb anterioritat la situació de les dones és molt variada i depèn de múltiples factors així com tampoc es pot parlar d'una sola forma d'afrontar el projecte migratori. En aquest apartat fem referència a l'àmbit formatiu que molts cops és un pas previ al treball o en molts casos és una alternativa al món laboral en temps de crisi.

Parella i Samper a Lacomba i García (2008) exposen les diferents estratègies que les dones porten a terme per conciliar l'àmbit familiar i el laboral i com aquestes provoquen una resposta o una altra en les dones ,depenent de les polítiques de conciliació que es desenvolupin a la societat d'acollida. Les autores conclouen que

“ Los problemas de conciliación de la vida familiar y laboral , propios de todas las madres trabajadoras , adquieren para las mujeres inmigrantes con hijos a cargo,una dimensión especial por la triple condición de mujeres , de clase trabajadora, e inmigrantes-no ciudadanas- , en un contexto de recepción que no favorece las estrategias de conciliación que permitan reducir las desigualdades de género. Ciertamente con independencia de la diversidad de proyectos migratorios ,se trata generalmente de mujeres que suscriben su imaginario colectivo que les atribuye en exclusiva las responsabilidades familiares y que está profundamente arraigado en los países de origen-del mismo modo que también lo suscriben muchas mujeres en la sociedad receptora. Por lo general, el esposo sigue siendo quien ejerce de breadwinner -cabeza de familia- y ellas son las principales responsables del trabajo doméstico y familiar”

Tot i així les autores afirmen aquesta situació es dona d'aquesta forma degut a la manca d'oportunitats del mercat laboral, per la precarietat laboral, per la desregularització d'alguns llocs de treball, pels baixos salaris i que molts cops es tracta de dones sense xarxa familiar o social i poques possibilitat d'aconseguir mesures de conciliació.

Del conjunt d'aquestes vivències es pot produir el que Parella i Samper a Lacomba i García (2008:601) plantegen com a resultat d'aquesta situació “ En este sentido , una experiencia laboral frustrante y el freno hacia la movilidad laboral , propias de las trayectorias laborales de muchas trabajadoras de origen inmigrante , puede reforzar un autoesquema de género tradicional en el que la mujer se entrega a la reproducción del grupo familiar”.

6.2.4 Recorregut a través de la quarta estratègia-La construcció de la xarxa social

6.2.4.1. Consideracions prèvies

La xarxa social com ja han apuntat autors com Portes (1992), Castles (2004) Massey (1998), Martínez (1997) entre d'altres, s'ha convertit per a la persona immigrada en un dels recursos més importants en tot aquest procés migratori, i especialment pel que fa les oportunitats d'incorporació al món laboral. És obvi que aquelles persones que gaudeixen i disposen d'una xarxa social extensa, al mateix temps que intensa, tenen més possibilitats de trobar treball que aquelles persones amb una xarxa social reduïda i feble.

En aquest sentit cal diferenciar entre la xarxa social que dóna suport a la sortida de l'individu des del seu propi país d'origen, de la xarxa de suport a l'arribada al país d'acolliment.

Tenint en compte que les xarxes socials compleixen una sèrie de funcions que van des del suport material i informacional fins al suport emocional i afectiu, és òbvia la necessitat de conèixer la xarxa social elemental de la persona que es troba en un procés de cerca d'ocupació.

Els estudis sobre les xarxes socials apunten al fet que les xarxes socials existeixen i són necessàries perquè es produeixin els processos migratoris actuals. Martínez Veiga (1997:130) reflecteix aquesta qüestió de la següent forma "El primer paso es el único difícil, dado que una vez que se ha establecido a gran escala, la emigración se alimenta en sí misma. Una vez que han asentado, se multiplican y atraen después de sí a sus parientes".

És habitual que les persones immigrades comptin amb familiars al país d'acolliment i per tant ofereixin una informació als seus familiars als països d'origen i en molts casos s'explica com un petit nucli de relacions d'amistat amb una sèrie de persones conegudes per veïnatge o paisanatge.

La xarxa de suport a la sortida té a veure bàsicament amb el suport econòmic i material per a l'inici del procés migratori així com és l'origen de la motivació per emigrar. Saber quines són les motivacions i les necessitats que porten a una persona a emigrar és necessari per comprendre millor les accions i actituds que es van desenvolupant i especialment a les més actuals. En moltes ocasions la consecució del primer permís també està associada a l'existència d'una xarxa social prèvia que compleix amb els paràmetres de la denominada xarxa transnacional.

La xarxa de suport a l'arribada, per la seva banda, es converteix en fonamental quan ens referim a la inserció sociolaboral de la persona immigrada. Existeixen estudis específics com els de Requena (1991), sobre la rellevància de les xarxes socials en la consecució d'un lloc de treball que demostren la importància de les xarxes informals de suport per a la consecució d'una bona oferta laboral. Per aquest motiu es converteix en necessari aproximar-se al coneixement de les xarxes socials dels immigrants per poder orientar i informar d'una forma més adequada en l'acompanyament a la inserció laboral.

Podem distingir clarament entre les xarxes socials que caracteritzen a la immigració procedent de països subsaharians, de les dels països del nord d'Àfrica o llatinoamericans. En aquest sentit podem dir que els països amb major tradició migratòria al nostre país, es converteixen al mateix temps en aquells que poden facilitar un major suport als nouvinguts justament per l'existència d'aquestes xarxes socials àmplies i conseqüentment una major possibilitat d'acomodació i integració.

En el cas de països amb menor tradició, així com amb un menor volum de persones, les xarxes socials són menys extenses i els llaços poden ser més febles, amb la dificultat que provoca en els nouvinguts per a la seva integració.

No podem oblidar que les xarxes socials es van teixint de forma constant i amb un dinamisme permanent, per aquest motiu és molt important la situació que viuen les persones nouvingudes en la construcció i manteniment de les seves pròpies xarxes socials com a forma de prevenció contra l'aïllament i de garantir la convivència social.

6.2.4.2 Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2010.

a- El capital social com a punt de partida

El capital social ha esdevingut un dels conceptes més rellevants a l'hora de donar una explicació a la diversitat de posicions que les persones nouvingudes ocupen a la societat d'acollida i també al mercat de treball. Portes a Cachon (2009:59) planteja la necessitat de fer algunes diferenciacions dins del que s'anomena el capital social per a poder aplicar-lo empíricament a la comprensió de l'acció social.

Segons Portes ens trobem amb quatre tipus de capital social que provenen de diferents fonts, tenen diferents tipus d'acció i diferents conseqüències:

"En primer lugar, señala el capital social que deriva de la value introjection (valores interiorizados), que enfatiza el carácter moral de las transacciones económicas que están guiadas por valores imperativos, aprendidos en el proceso de socialización, sobre creencias establecidas de modo consensuado (siguiendo un tipo de argumentación muy weberiana); en segundo lugar ; las reciprocity transactions (transacciones de reciprocidad) que en la línea Simmeliana, plantea que la vida social consiste en una gran serie de transacciones primarias donde favores, información y otros ítems son dados y recibidos; en tercer lugar; las bounded solidarity (solidaridad limitada) que se produce por sentimientos comunes como reacciones a situaciones que llevan a producir esa solidaridad de grupo (argumentación que por ejemplo, de Marx y la aparición de la conciencia de clase) y en cuarto lugar; la enforceable trust (confianza reforzada) elaborado a partir de la distinción de weber entre racionalidad sustantiva y formal en las transacciones de mercado; esta confianza reforzada se basa en el poder sancionador que tiene el grupo de pertenencia que puede dar recompensas y sanciones. La primera y la tercera de estas formas de capital social tienen su fundamento en valores , mientras que la segunda y la cuarta se basan en un principio instrumental. (...) estas distintas

formas que puede adoptar el capital social pueden producir efectos positivos como la observancia de las normas (control social) , el apoyo familiar o los beneficios por el hecho de pertenecer a una red social, pero pueden tener (y tienen) efectos negativos como restringir el acceso a la igualdad de oportunidades, crear restricciones de libertas individual o plantear excesivas pretensiones sobre los miembros del grupo”.

El capital social esdevé fonamental en la vida quotidiana de les persones immigrades i de la gestió que es faci d'aquest capital social s'assoliran trajectòries migratòries molt diferenciades i molt diverses. Aquest capital social que la persona immigrada transporta en la seva aventura migratòria es posarà de manifest de forma constant i permanent a partir de la relació amb la família, de les relacions socials, del manteniment i la construcció de la xarxa social i també de la transnacionalitat o no d'aquesta trajectòria migratòria.

b- L'inici de l'aventura migratòria en relació a la família

Quan fem referència a la relació de la persona immigrada amb la seva xarxa social, estem fent referència a diferents aspectes que configuren les característiques del procés migratori de les persones nouvingudes. A l'actualitat els estudis sobre la immigració estan cada cop més interessats en la vessant de la transnacionalitat del fenomen migratori. Aquesta transnacionalitat no és nova però sembla que presenta certes novetats en els darrers temps.

Castles a Aubarell i Zapata (2004) parla de l'ascens de les comunitats transnacionals i com aquest fenomen afecta a una nova forma de pertinença immigrant que qüestiona el concepte clàssic de ciutadania de l'Estat-nació a una nova concepció que tingui en compte el fenomen de la globalització sobre les estructures polítiques, econòmiques i culturals.

Com diu Blanco a García i Lacomba (2008:273) “ A pesar de la no novedad de las actividades transnacionales y de la existencia previa de ejemplos claros de comunidades transnacionales en épocas históricas previa, Portes y sus colaboradores mantienen la idea de que el transnacionalismo constituye un nuevo campo de investigación social . Lo que constituye la verdadera originalidad del fenómeno, y por tanto, justifica su consideración como nuevo tema de investigación , es la elevada intensidad de los intercambios , los nuevos modos de transacción y la multiplicación de actividades que requieren viajes y contactos a través de las fronteras nacionales de forma sostenida en el tiempo” (Portes, Guarnizo i Landlot 1999:219)

En aquest cas fem un recorregut per diferents aspectes que tenen a veure amb les experiències personals que comporta viure a questa transnacionalitat en primera persona. Per aquest motiu parlem de la relació amb la família d'origen, si el fet de triar Espanya, Catalunya i Lleida té una explicació per motius d'existència d'una xarxa transnacional, així com saber quina és la relació que manté amb els familiars en origen a través dels anys, la freqüència de les visites i contactes de diferents tipus, la qüestió de les remeses i del manteniment de persones al país d'origen i al país d'acollida i per últim la idea del reagrupament familiar.

Tots aquests aspectes ens poden donar una visió d'aquest vincle transnacional que al mateix temps va lligada a la visió que tenen les persones nouvingudes sobre la seva integració a les terres de Lleida, depenent d'aquest tipus de xarxes i vincles. Com diu Blanco a García i Lacomba (2008)“ La proliferación de actividades transnacionales por parte de las poblaciones

migrantes, tiene sin duda, efectos sobre las comunidades o sociedades de origen. El que mayor atención concentra , entre todos , es el de la potencialidad real de las remesas com agentes de desarrollo económico y social de los países de origen. Sin embargo los efectos sobre las sociedades de destino aún no han recibido atención suficiente por parte de los investigadores”.

La família sempre està present en la reflexió i exposició que fan les persones entrevistades. Podem dir que la immigració sempre té una explicació lligada a la família⁴⁷. De vegades la família és la que motiva i anima a la marxa d’algun dels seus membres, de vegades la família no ho desitja però són els fills els que necessiten iniciar aquest recorregut. Altres cops és la pèrdua d’un dels progenitors el motiu que desencadena una trajectòria migratòria per part d’algun membre de la família.

En altres ocasions és l’home o la dona ,referent de la família el que surt a buscar noves oportunitats per aconseguir mitjans de subsistència per la seva família i en altres casos són dones que són reagrupades pels seus marits amb l’objectiu d’oferir una hipotètica vida millor.

Éso fué un poco complicado porque soy hijo único de la familia, el más joven, y yo nunca pensé de salir de país, pero de repente las cosas han ido muy mal y la única opción que me ha quedado es de viajar aquí. Dejar la gente que quieres es un poco duro ¿no? pero bueno, ya lo hemos pasado eso.(MARHP31T)

Bueno, mi madre, bueno porque mi madre estaba aquí en 2003, 2004, la cosa estaba bien antes, ella penso la cosa esta bien, ella siguiendo la cosa bien, puedes marchar ahí, puedes buscar un trabajo ahí, puedes mejorar tu vida ahí, bueno, venirme aquí, y al final mira, la cosa va a cambiar. (MARHP26A)

Ellos me dijeron que me quedara un poco, es que yo quería ayudar a mi familia, mejorar un poco la situación.(...) Sí, porque yo no estaba solo, estaba con mi hermano y era joven.(AHP43A)

Mis hermanos estaban aquí, me enviaron dinero para venir a buscarme la vida, como esta en el profesor y no me salía nada, ellos me dicen, ven aquí, aquí estaba un poco mejor que mi país y yo dije vale, vine aquí para buscarme un poco la vida. (...) Tengo que vigilarme,lo que sea se tiene, hay que estar tranquilo, no robar, no hacer daño a la gente, no matar, no hacer nada, hasta ahora yo tengo estos consejos , si tengo en mi casa, si no tengo, en mi casa, no robar, no peleas, no hacer ni destrozar a mis amigos ni en la calle ni nada; si tengo voy al bar, sino quedo en mi casa y ya está (SEHP30A)

En el cas de persones procedents de Senegal, Diao (2007) Garreta (2011:103) exposen en relació als motius per iniciar el procés migratori el següent: “Sense voler generalitzar , sembla que en molts casos són els mateixos progenitors i altres parents els que ajuden a emprendre la via de les pirogues per anar a Espanya, finançant el viatge i recolzant aquesta decisió,

⁴⁷ Com planteja Mata (2007) en l’estudi específic de persones algerianes, en molts casos la immigració i el propi recorregut migratori parteix d’una estratègia que dona com a resultat previ una unitat familiar fragmentada , ja que uns membres seguiran al país d’origen mentre uns altres inicien el seu recorregut migratori. Sense saber del cert quins seran els següents passos que es podran donar en aquesta reconstrucció de la família.

encoratjant-lo i donant-li el vist i plau. En molts casos, com ja hem assenyalat abans parlant de l'emigració legal, es tracta d'un projecte familiar o al menys d'una decisió consensuada: encoratgen el jove a anar a Espanya, encara que sigui per mitjans il·legals, perquè és l'única manera de canviar la sort de la família, de sortir de la pobresa i la precarietat. També juga un paper important el model d'èxit proporcionat per altres famílies veïnes que reben diners d'un dels seus membres emigrat a Europa, de manera que és un important factor d'atracció"

Mis padres, Sí. Sí, estaban contentos. (MALHP30A)

Bueno la familia...solo la madre tenía un poquito de problema, me decía que tenía que seguir mis estudios, que porque quería salir...Hablo habitualmente con ella, la verdad es que no quería que saliéramos nosotros (...)Soy el único que ha salido de 5 hermanos, 2 hermanas y 2 hermanos. Soy el más pequeño. Me fui con el apoyo de mi familia, tengo un hermano allí que me ayuda mucho.(SEHP42T)

- En el cas de les dones

La qüestió de gènere s'ha de considerar de forma especial en el cas de les dones i l'inici del recorregut migratori, tanmateix les dones molts cops inicien aquest recorregut davant les oportunitats limitades que tenen com a dones en els seus contextos específics, altres vegades les dones inicien aquest recorregut deixant els seus fills a càrrec d'altres familiars davant la impossibilitat de donar una resposta a les seves necessitats.

El reagrupament familiar també s'ha de considerar un inici del recorregut migratori que molts cops és viscut de forma traumàtica davant el trencament amb la família extensa i els lligams al territori.

Decir que necesidad mucha no tenia , tampoco, la verdad, porque somos siete de mi padre y los dos trabajan , aún no se han jubilado, pero yo no quería esto, quería ser independiente a nivel económico, y sobre todo ver mas cosas, porque allí es un poco diferente, quería saber más cosas, y claro, digo bueno, voy por libre, estando allí no lo podía hacer, estando en mi país era imposible conseguir un visado, imposible porque necesitaba mucha ayuda que mi familia no me iban a dar, siendo la única hija de siete hermanos. (MALDP33T)

Si, porque ese dinero, yo queria ayudar a mi familia, mi dinero estaba solo para mi y para mis hijos,no estaba tan bien tanto, yo queria salir de la casa de mi madre, para ir a hacer mi propia casa, yo no podia con ese dinero, no vale la pena buscar un alquiler, me voy a buscar la vida a otro sitio.(...) Es muy duro, muy duro. Porque mi niño, el ultimo tenia 4 años, el otro tenia 8 o así (...) La primera yo le dije, mira Ogrey, yo quiero irme, nosotros somos sólo tres, yo quiero que vivas con tu hermano (...) Me duele mucho.Yo tenía que hacerlo (...) Yo le dice que si un dia me pasa algo, tu cuida a tu hermano, yo he dejado. (CADP34A)

Parella (2003) exposa la importància que cada cop cal atorgar-li a la qüestió de gènere en els processos migratoris actuals. Segons l'autora la unitat domèstica i la xarxa migratòria són fonamentals per a comprendre les migracions femenines a banda dels factors estructurals com la demanda de força de treball a la societat receptora o les polítiques migratòries.

L'autora també afirma que " aunque la familia también ejerce una notable influencia sobre la migración masculina , en el caso de las mujeres todavía más importante si cabe, tanto a la

hora de incentivar y apoyar la migración como de obstaculizarla. De hecho, es el grupo doméstico el que contribuye en gran medida a determinar las motivaciones ante el hecho migratorio y el que está en disposición de proveer los recursos e información necesarios". Parella (2003:99)

c- Per què Espanya, Catalunya i Lleida

En aquests moments podem constatar i afirmar que els lligams a partir de les xarxes socials són un dels arguments més evidents i més forts en el moment d'iniciar un procés migratori. La presència de familiars directes o de segon grau, d'amics, de paisans és el més habitual i en definitiva el que promou una trajectòria migratòria a una destinació determinada.

No, pero mis amigos hablan de aquí, es muy fácil encontrar trabajo, lo que me han dicho, puedes conseguir trabajo, un amigo se llama Amed, tienes que venir a Cataluña, a Lleida, yo estoy aquí, estoy trabajando, si vienes puedes conseguir trabajo, por eso. (GHHP30A)

Aquí a Lérida. Porque tengo un amigo mío que está aquí. (MALHP30A)

Sí, Bueno, lo que es España y Lleida si porque mi familia vivía aquí. (SEHP24A)

Yo tenía el amigo que te estoy explicando, que vivía aquí en Lleida, y al principio vine directamente en su casa. He vivido 3 años con él sin problemas. Me ha ayudado mucho, siempre me dice que en este país hay que tranquilizarse y hay que tener paciencia porque no es fácil, el tema de los papeles...esto es una cosa que no sabía, era el único problema que tenía. Pero el también me ha ayudado mucho. (SEHP42)

- En el cas de les dones

Es dona la mateixa dinàmica en el cas de les dones encara que com ja hem apuntat amb anterioritat existeixen particularitats i especificitats que cal tenir en compte i en consideració

Porque conocía gente aquí, entonces según sus recomendaciones, que estaban aquí, que había campañas de fruta, podían ayudarme a trabajar en eso, por eso. (MALDP33T)

a- El reagrupament familiar

En moltes ocasions el reagrupament sorgeix en un context en el que l'emigració econòmica ha estat el motiu principal del procés migratori familiar i les dones són les que acaben arribant al país d'acollida enmig d'una estratègia més amplia com és la familiar. Segons Gómez (1999:84) "La migración surge, por tanto, muy habitualmente como producto de la propia emigración económica que, en principio, se planteaba como individual. El análisis de los desencadenantes, sobre el que hay que seguir profundizando, así lo indica. Las circunstancias a las que se enfrenta el inmigrante (globales y personales) acaban por llevarle a pensar en la reagrupación como estrategia. Es decir, la inmigración estrictamente económica e individual (aunque se integre en redes que constituyen grupos) de la que se benefician los países receptores conlleva su evolución hacia una inmigración familiar".

Tengo que venir aquí a mi marido, estaba obligada de...(ECDP41T)

Mi marido ha arreglado todos los papeles de reagrupación, yo he presentado el visado, me han dado el visado, he venido sola y el me fue a buscar al aeropuerto. (GKDP31T)

d- El suport a l'arribada

El suport a l'arribada és tant o més important que el suport a la sortida. Generalment i seguint amb la idea de la presència i existència de xarxes socials establertes al territori, aquestes fan de coixí i d'amortidor de l'impacte que pugui suposar l'arribada a un nou territori.

Sí, yo no conocía a nadie por aquí, no sabía nada y del idioma no pillaba nada y claro, mi hermana me apoyó un montón. Era una persona importante para mí, ella vive aquí aún. Ella también por las circunstancias de la vida volvió a Marruecos y montó un negocio, como ha tenido una hija, no le han salido las cosas bien y ha vuelto aquí hace cosa de un mes conmigo. Ha estado en Marruecos, ella ha dejado su casa y todo eso y ha vuelto ahora por aquí. Ahora ella está en mi casa, antes era yo el que estaba en su casa. (MARHP31T)

Si, tengo amigos que estudiamos en África en misma clase, dice va , tienes que venir. (GHHP30A)

Un amigo también, siempre hay alguien que va primero, los que van primero sufren, los que van segundo no van a sufrir porque ya hay alguien ahí. (ECHP48A)

Com es pot comprovar aquesta dinàmica és una pràctica habitual i que s'exposa amb una gran naturalitat i normalitat.

e- La relació amb la família a través dels anys

Un aspecte interessant en aquest recorregut migratori fa referència al tipus de relacions que es mantenen amb els familiars d'origen a través dels anys. Davant l'absència o manca de xarxa social al país d'acollida cal saber com són les relacions que es mantenen amb les xarxes socials d'origen que en definitiva poden donar suport a la persona immigrada des de la distància.

Ha cambiado mucho, claro, no sé cómo explicarlo pero sí que ha cambiado un montón. Ya cuando viajo a Marruecos ya soy un invitado que, ya saben que el día que éste venga por aquí tiene los días contados: 29 ó 30 días que viene a pasar con nosotros. Hasta el comportamiento se cambia un poco, cuando eres de la familia te tratan normal, como de toda la vida, pero cuando vas a pasar poco tiempo no te dan mucho cariño, no sé cómo explicar pero han cambiado mucho las cosas.(...) No siento tanto...los sentimientos..., ahora ya no se dicen tantas cosas buenas, ¿me entiendes?, y además ahora que ya estoy casado, ya paso poco tiempo en casa. Las últimas veces que fui pasaba poco tiempo con mi familia porque estaba con mi mujer, bueno, mi novia. (MARHP31T)

Si, siempre, una vez a la semana, hablo con ella, pregunto por ella, si necesita algo y me fui hace dos años a mi país, fui en 2009, está bien, está bien.(MARHP26A)

Ahora llevo 14 años sin ir, muy mal, me siento muy mal, mi padre esta vivo, es mayor pero, solo hablamos por teléfono, no puedo ir porque con los hijos cuesta mucho, no puedo ir porque billete cuesta mucho, 1500, 1400, mucho, de momento no es fácil, no es fácil, si tengo trabajo si, puedo pedir préstamo y pagar billete y pagar la mitad, la otra mitad, pero al no tener trabajo ; pero hablamos por teléfono, con mi padre, con mi madre, con mis hermanos. (ECHP48A)

El desgast que pateixen les xarxes socials i les relacions familiars amb el pas dels anys , a mesura que avança i s'allarga el procés migratori són aspectes poc estudiats però que per a les persones que han iniciat aquests trajectes, han de suportar i gestionar no sense dificultats.

f- Les visites al país

Anar al país a veure a la família és una de les qüestions més importants per la majoria de les persones immigrades. Aquestes visites depenen de molts factors, entre altres ,de l'econòmic. La possibilitat d'anar al País i les expectatives de retrobar els familiars donen sentit molts cops al propi procés migratori de les persones entrevistades. Sense aquesta expectativa molts cops no tindria sentit viure aquesta experiència.

Sí, muchas veces, 3 veces. (MARHP31T)

Yo fui en el 2006, luego fui en el 2009, en junio. (...) Si, yo quiero salir de ahí, como ha nacido la segunda y no la he visto todavía, quiero irme ahí para verla; no quiero que pasar a mi padre, me pase a mi también, sabe, como mi padre ha muerto muy joven, 34 años o así, yo no veo a mi padre, yo no lo conozco, tengo solo su foto con la cara de mi padre.(SEHP30A)

Si, si, si, todo me ha venido encima, es así, la vida a veces, te viene todas las cosas encima , tienes que aguantar; cuando vine aquí, mi madre falleció, antes de que falleciera, me casé, he estado en África para casarme, nos fuimos los dos, mi madre y yo para que me casara, en el 2009; al volver, unos meses después mi madre falleció, con una mujer esperando un hijo y a mi madre dejando 4 hijos que naturalmente estaran a cargo mio. (SEHP24A)

En mi plan volver a mi país de vacaciones, ver a mi padre que está vivo, mi madre y ya está, volver no tengo el plan de volver, estoy tranquilo aquí, mis hijos han nacido aquí, tengo tres hijos, mas mi mujer tiene dos de otra persona, son siete en casa. (ECHP48A)

Sigo llamando, cada vez estoy comunicándome con ellos. Cuando he ido allí también, casi cada año dos o tres meses.(SEHP42T)

Les dades aportades per Samper i Moreno (2009) il·lustren aquesta dinàmica de relació continuada i amb certa freqüència encara que segueix existint un nombre important de persones que no han anat a veure més a les seves famílies. Segons l'estudi que van realitzar a nivell de Catalunya ,el 65% de persones arribades abans del 1997 han fet alguna visita al menys un cop al seu país d'origen però queda un 35% que encara no ho ha pogut fer.

Segons el seu estudi això podria ser degut a la falta de permís de residència per a poder fer aquest viatge sense conseqüències negatives, a l'hora de retornar a Catalunya, no obstant existeixen altres situacions que no són anecdòtiques i que queden recollides tot seguit, especialment en el cas de les dones.

- En el cas de les dones

El cas de les dones també resulta particular en molts dels casos, tanmateix es dona el cas que dones que estan reagrupades, són els seus marits els que en determinades ocasions viatgen al país però elles no ho han tornat a fer des de la seva arribada.

10 años hace que no voy a Guinea. (GKDP31T)

Si, desde 2000 nunca he ido (...)Tengo ganas pero no puedo, el billete cuesta 1400 ida y vuelta, no puedo, no tengo. (ECDP41T)

Quan parlem de les dones i de les particularitats i especificitats del seu procés migratori ens referim als aspectes lligats en gran part a les càrregues emocionals que suposa per a elles deixar familiars al seu país i en molts casos els propis fills i filles. Aquesta frase d'una de les entrevistades crec que resumeix perfectament el significat que suposa aquesta realitat.

Mis hijas me dicen, mamá cuando vas a venir a mirarme. (GADP41A)

Com planteja Parella (2003) fent referència a la importància que té la dona en els nous processos migratoris cal tenir en compte d'una banda la funció reproductiva que porten a terme en la seva vida quotidiana i a més a més afegir-hi les expectatives ocupacionals que poden millorar la situació de la família. Aquesta doble feina i responsabilitat no s'ha tingut en la seva justa mesura pel que fa els estudis sobre la immigració.

g- Càrregues familiars aquí i allí. Manténir o no mantenir, aquesta és la qüestió.

El lligam amb les famílies d'origen molts cops està associat a aspectes de subsistència econòmica. Aquesta relació i manteniment econòmic es viu amb naturalitat per part de les persones entrevistades i es considera una de les seves funcions bàsiques. Com ja hem comentat amb anterioritat, el procés migratori s'inicia majoritàriament per motius econòmics i de subsistència familiar. Per aquest motiu enviar diners a la família és lo normal i lo esperat.

Samper i Moreno (2009:62) fan una aproximació al perfil de les persones immigrades que fan un enviament de remeses de forma habitual als seus països. "El perfil de persona immigrant que envia remeses és sobretot el d'un immigrant econòmic (vingut per cercar treball o un treball millor), amb intenció de reagrupar altres familiars i que ha aconseguit regularitzar la seva situació legal mitjançant un permís temporal o permanent, la qual cosa li permet accedir a feines amb una remuneració per sobre del nivell de subsistència, després de superar la precarietat que es dona en situació d'irregularitat administrativa. L'enviament de remeses dona compte així del compromís familiar que va lligat a les migracions laborals i al manteniment de la unitat familiar i domèstica des de la distància, sovint amb la comesa de restablir la convivència familiar interrompuda.

L'existència d'aquest compromís familiar assumit pot resultar invisible a ulls de la societat receptora, però és un component primordial en la trajectòria migratòria de les persones immigrants, i les remeses són un dels indicadors que millor fa emergir aquesta realitat, que és prèvia a la decisió mateixa d'emigrar. Entre el conjunt de persones estrangeres residents a 2007, un 34% manifestava la voluntat de reagrupar familiars, tot i que el qüestionari no permet aprofundir en aquesta qüestió".

No sé, yo lo que hago es que tengo una cuenta en un banco y este banco tiene relación con otro de aquí de España: Caja Madrid. O sea que yo mi nómina la ingreso en el banco, y ellos van tirando. (...)Es muy noble para mí, me da mucho valor. (MARHP31T)

Claro, un cargo, un cargo familiar, siempre he pensado cuando no tenga nadie ahí, si , no pasa nada, pero hay que pensar, cada mes hay que enviar dinero, no puedo dejar a mi madre sola, saliendo trabajar, es una mujer mayor, bueno unos 55, mayor, mayor, no, pero no puedo dejar a mi madre trabajar, porque no tiene edad para trabajar, bueno, hay que enviar dinero. (MARHP26A)

Estoy mal aquí, pero no quiero que la familia se sienta mal....Mira no puedo comprar ropa ni nada, lo que tengo, mi madre, mis hijos..Joder!. (...)Claro , cada mes hay que enviar dinero, si no ellos no van a comer nada. (SEHP30A)

Es como obligatorio, porque mi familia no tiene, tengo que mandar, estan mi madre y mis hermanos pequeños. (GHHP30A)

En mi país tengo un hijo y mi mujer, soy padre de familia. Si soy padre de familia ahora vuelvo loco, poquito a poquito ahora no es suficiente. (MAUHP52A)

Sí, enviaba dinero cada mes. Ahora cada mes no porque no tengo trabajo, pero antes sí. Sí, necesitan dinero para comida. Bueno, mi madre casi no porque hay otra gente que quiere dinero. Sí, otra familia, hay mucha gente. (MALHP30A)

Podem parlar també del concepte de bifocalitat lligada a la transnacionalitat per afegir el que Vertobec exposa a Portes i DeWind (2006) sobre les conseqüències que pot tenir sobre les persones immigrades aquesta experiència migratòria " Puede afirmarse que el surgimiento de un tipo de doble orientación hacia el aquí y el allá ocurre durante el proyecto de la nueva localización cualquier persona. Los inmigrantes se adaptan al mismo tiempo que conservan fuertes lazos afectivos, si es que no de intercambio material, con sus lugares de origen . No obstante las prácticas de comunicación transnacional , de afiliación y de intercambio sostenidas , en tiempo real e intensivas, pueden afectar profundamente las maneras de adaptación de los migrantes".

Si, si, la familia de aquí y la de allá, es muy importante, es mi vida esto, es lo que vivo yo, cada día es lo que vivo, si te digo que es fácil , te estoy mintiendo, lo llevo como puedo, pero esta bien también, es la familia; ahí nosotros el hermano la familia, es todo, es la familia, después del padre y de la madre es el hermano, no después del padre mismo, es el hermano mayor que viene, antes de la madre es el hermano que viene; por eso me ha condicionado de venir aquí a España, porque después del padre directamente viene el hermano mayor, y soy el hermano mayor, entonces la responsabilidad natural de la familia es de mi, si lo hago bien es de mi, si lo hago mal, es de mi también; y también tengo que tener una familia también, tengo a mi familia también, que es mi mujer mi hijos, y la familia natural que es, es difícil; también el problema del país que no hay trabajo, estas en el paro, bueno en el paro no, en el grupo del paro, no tienes trabajo casi un año, dos que va a hacer como si te saliera un trabajo de un mes en el verano sobre todo , si no, estas en el paro todo año, no cobras nada, o cobras 420 euros y vives de los asistentes sociales y esas cosas, de ese rollo, vives cada día, te tienen que darte cosas, te tienen que dar..... pero aguantar, porque lo necesitas. (SEHP24A)

Obligación, obligación , no , pero cuando tengo, si quiere envio a mi padre, porque esta jubilado allí, la jubilación en África no es fácil, te dejan tirado y ya está, como vives si no tienes hijos, mal; suerte que tengo mis hermanos, tengo 4 hermanos allí y una hermana, aquí con mi hermano somos dos. (EHP48A)

Si, hay uno que esta estudiando arquitectura, yo lo pago al mes, ahora tiene que hacer una formación de dos años; los otros estan en la Universidad, no estan terminado, si yo voy a hacer formación meses, y no les doy dinero, quien les da dinero, por eso que yo nunca he pensado hacer formación. (MAUHP40A)

Es que tenemos una costumbre de pequeños, cuando nos dicen envíanos, les enviamos porque hemos nacido una familia, hemos pasado tiempo al lado, los padres te mantenían. Nosotros somos conscientes y mandamos lo que tenemos que mandar, es una costumbre que...Somos una familia y lo compartimos, cada uno da una parte. Si hay problemas, por ejemplo, que una persona que con la crisis no trabaja no da dinero, la familia lo entiende. Esto es una costumbre en Senegal si quieres comer, dormir, no hay problema... desde la gente mayor hasta nosotros. Compartimos y ya está. (SEHP42T)

Tothom està d'acord en la missió que tenen com a familiars de mantenir els seus familiars al país d'origen independentment de la seva situació al país d'acollida. Encara que la seva situació actual a nivell d'ingressos sigui baixa⁴⁸, l'enviament de diners s'adaptarà a la nova situació però es realitzarà igualment. En moments de crisi com l'actual en el que els ingressos econòmics s'han vist reduïts o inclús han desaparegut, el nivell de patiment que es desprèn dels discursos és doblement impactant. Es pot comprovar com la manca de diners i d'enviament de remeses trenca el cercle pel qual es va iniciar el procés migratori en molts dels casos exposats.

Aquesta situació pot afectar especialment en el cas de les persones subsaharianes que com diu Mendiguren a Soronellas (2010:91) el projecte migratori en el cas de les persones d'origen Soninké⁴⁹ el projecte migratori forma part d'un tot que suposa migrar, ser família ser solidari i desenvolupament de la seva comunitat. L'autora afirma " Los fenómenos migratorios, el parentesco, y el desarrollo conforman en el caso de los soninké tres realidades indisociables, tratándose de un ejemplo paradigmático de cómo los migrantes subsaharianos están fuertemente influenciados por sus parientes y redes sociales en origen y destino, con los que mantienen vínculos permanentes y con los que comparten una realidad claramente transnacional, en la que las remesas y las acciones colectivas de codesarrollo juegan un rol clave"

- En el cas de les dones

La relació de les dones amb les seves famílies d'origen en el cas d'aquest estudi es poden considerar diferents a la dels homes. El fet que algunes de les dones han arribat a partir de reagrupament familiar, situa a la dona en un segon terme i és l'home el que gestiona aquesta tasca d'enviament de remeses.

⁴⁸ Segons un estudi elaborat pel Van Andel (2009) que recull el cas de les remeses de les persones immigrades senegaleses a Catalunya, exposa cinc factors determinants de l'enviament de les remeses i de les seves característiques específiques. 1-El deure d'enviar, 2- La zona de residència del beneficiari, 3- L'any que es va produir la immigració, 4-El tipus de permís de residència i 5- La qüestió del gènere.

⁴⁹ Els Soninké són un grup ètnic de l'Àfrica Occidental que es poden trobar en diferents països com Malí, Senegal, Mauritània, Gàmbia, Guinea Bissau i Guinea Konacri.

En el cas específic de les dones subsaharianes Mendiguren a Soronellas (2010:69) descriu en clau femenina aquesta situació de ser migrant, ser família i ser solidària de la següent manera " Resituar a la mujer soninké en el seno de dicho fenómeno supone emplazarla dentro de un proyecto familiar: su llegada es siempre fruto de la reagrupación , que si bien deseada , ha sido decidida por el marido (o padre en el caso de las menores), y ello independientemente de la posición social de ambos en la sociedad de origen. Eso sí, las migrantes soninké tratan igualmente de dar respuesta a los problemas que viven sus parientes en origen. Pero en este caso se trata de un acto voluntario y únicamente dirigido hacia los mimenbros femeninos de su concesión de origen , o de la de su marido, que no cuenten con un inmigrante de sexo masculino que pueda responsabilizarse de sus necesidades".

Yo personalmente a mi familia, no mando, porque gracias a Dios, cada uno se ha sacado sus estudios, como en Africa no hay mas cosas que hacer que estudiar y trabajar, los estudios casi, pocas fábricas, cada uno esta trabajando, mis padres también, pero el es el único que tiene un ingreso fijo. (MALDP33T)

Tot i així emergeixen noves formes d'afrontar aquesta qüestió, especialment des del moment que les dones s'han incorporat progressivament al món laboral i per tant tenen ingressos propis.

A mi madre, cuando me sobra, sean 10, sean 20, o 50 le mando. (GKDP31T)

Com diuen Samper i Moreno (2009:64) aquest ventall de situacions tan diverses davant de l'enviament de remeses ens explica també la gran varietat de motius que han portat al fet migratori inicial. "La diferent associació entre els motius per emigrar i l'enviament de remeses posa de manifest la natura diversa dels moviments migratoris que podem identificar. En primer lloc, els vinculats a la necessitat de millorar l'economia familiar, i que són el gruix de les migracions extracomunitàries arribades en la darrera dècada; en segon lloc, les migracions per reagrupament familiar, com a conseqüència lògica de les primeres però de naturalesa molt diferent quant a perfils d'edat, trajectòries d'integració sociolaboral, etcètera, i, finalment, les migracions no econòmiques, amb un pes també molt important, associades generalment a un projecte més individualista, possible pel nivell més alt d'estudis i de situació econòmica assolits al país d'origen i que és protagonitzat no només per persones de la Unió Europea sinó també per moltes persones llatinoamericanes o de procedències minoritàries. Els menors condicionants econòmics i familiars, juntament amb una major capacitat de sortida en les competències pròpies i d'una societat altament alfabetitzada i informatitzada, permeten a aquests darrers tipus d'immigrants desenvolupar trajectòries migratòries socialment ascendents".

h- El reagrupament familiar

El reagrupament familiar és un dels grans objectius que la persona immigrada es planteja en el seu procés migratori, tanmateix el retrobament amb els familiars més propers és una de les necessitats vitals més importants i que el fenomen migratori augmenta de forma exponencial.

En aquest sentit trobem persones que van poder portar a terme aquest procés en un període de creixement econòmic i de possibilitats reals de treball i d'ingressos econòmics continuats i estables.

Sí, hace años. En el año 2000. (...) Sí, tardo unos 3 ó 4 meses. No fue complicado, tienes que volver al país para que te den el visado para traer a la mujer, unos trámites... (AHP43A)

La crisi econòmica actual i les conseqüències directes sobre l'ocupació i per tant sobre la capacitat econòmica de les persones, limita de forma clara les possibilitats d'afrontar un reagrupament familiar. Aquest fet s'agreuja en el cas de les persones que durant aquests darrers sis anys han contret matrimoni en els seus països a l'espera de poder reagrupar les seves dones en un període curt de temps i que ara per motius inesperats no serà possible portat a terme.

Ahora estoy peor. Es muy difícil para ella venir. Sí, muy complicado. (MALHP30A)

En ocasions la possibilitat de reagrupar la família no es contempla, ans al contrari pot esdevenir un obstacle per a la mobilitat.

Si tengo a mi familia aquí no me puedo mover. (MAUHP51A)

- o En el cas de les dones

Com hem comentat amb anterioritat les dones acostumen a ser les persones beneficiàries del reagrupament familiar per part dels seus marits. No obstant cada cop existeixen més dones que han iniciat el procés migratori de forma individual i que amb el pas del temps afronten el reagrupament familiar dels seus fills o dels marits.

Quan es tracta del reagrupament dels fills per part d'una dona sola, la intensitat i l'angoixa per a poder portar a terme aquest tràmit, és molt potent al mateix temps que molt emotiu.

Si, en 2008, yo he hecho reagrupación familiar y solo he podido uno, porque yo no tenía suficiente dinero para mantener casa y todo esto, por eso me han permitido uno (...)y ahora el segundo llegará este fin de mes, si Dios quiere. (CADP34A)

i- Les relacions socials a Lleida

Parlar de relacions socials vol dir parlar d'integració i de convivència. Cal diferenciar entre les relacions amb persones autòctones i les relacions amb altres persones immigrades del propi país o altres països veïns. Les experiències són diverses i variades, però en la majoria de casos es desprèn una manca de relacions socials molt clares amb les persones autòctones.

Conozco un montón, no, pero tengo muchos amigos aquí, que me llaman para ver cómo me va la cosa y yo también los llamo de vez en cuando. Pero la mayoría de relación es por la faena, porque yo paso muchas horas en la faena, muy pocas veces me vas a ver por la calle. Estoy entre la faena y la casa, la casa y la faena. No salgo casi nunca, alguna vez que me llaman para ir a tomar algo, pero norma general no. Fuera de la faena no tengo muchos amigos, pero sí, tengo muy buenas relaciones con compañeros de trabajo.(MARHP31T)

No, ahora no me siento solo, porque tengo mi prometida que ayuda mucho, ella me anima a mi , hay que buscar, hay que seguir, bueno, ahora no estoy solo, con ella, esta bien; ella me ayuda mucho, para que buscar trabajo, para, cuando hay que repartir currículums aquí fuera de Lleida, ella coge a mi, para repartir currículum y

cuando una cosa por ejemplo en catalán, ella habla mejor que yo. (MARHP26A)

Conozco a todo el mundo, más o menos tengo amigos: amigos del trabajo, vecinos...pero asociaciones nunca, hay algunas de marroquíes pero nosotros no, a lo mejor en Barcelona. Amigos también de aquí, de España. Algunos que conocí en el trabajo, en la formación, también paisanos, vecinos de mi país, conocidos...(…) No sé, sí conozco gente que se puede fiar, la mayoría son de mi país. (AHP43A)

Les relacions d'amistat tal com planteja Requena (1994) són el resultat d'un conjunt de variables que en el cas de les persones immigrades, estan sotmeses a paràmetres difícils de superar. D'una banda la importància que segons l'autor adquireix l'estatus i la classe social a l'hora de fer amics, la qüestió de gènere i les diferents formes de relacionar-se per part de les dones i els homes i altres aspectes fonamentals com el treball o la situació d'atur. En el cas de les persones entrevistades s'ha d'afegir la importància que tenen les seves pròpies xarxes socials que són inherents al mateix procés migratori i que són el motor de les mateixes i que per tant deixen poc marge de maniobra per a incorporar altre relacions i altres protagonistes que no estiguin dins d'aquests cercles.

No , yo no tengo ningun amigo, solo con vosotros, cuando vengo aquí, estoy contento, entro contento y salgo contento, cuando vengo aquí, me hablais tranquilo, veo la cara de vosotros como hermanos; cuando voy a la calle y pregunto cosas la gente no me rechaza, me explican bien las cosas, la gente está bien, no tengo ningun problema, ni en la calle, ni en mi casa , ni aquí, cualquier sitio que yo estoy no quiero tener ningun problema . (SEHP30A)

No tengo relación, si no hay trabajo no hay relación, todo el día busco trabajo no te puedes relacionar. (MAUHP52A)

Poco, nada. Porque nada. No he encontrado a nadie. (MALHP30A)

Nada, nada, pero muy poquitas, amistades por aquí tengo muy poquitas, de verdad. No se porque, no sé. He tenido un amigo que se llamaba Josep Maria, bastante. Es que mi edad, no puedo relacionarme con ellos, mi edad, 19-20 , veinte..no puedo relacionarme con ellos,si son de aquí no puedo relacionarme, no digo que nada, no digo que pase nada de eso, pero mi vida, lo que quiero vivir, lo que estoy viviendo, no veo una persona que comprende en este aspecto para que podamos vivir así, cada vez; que seamos amigos en este sentido, en general las personas a mi edad piensan otra cosa,disfrutar de la vida, en disfrutar de las discotecas, en disfrutar en una fiesta , en la playa y todo esto, eso es lo que piensan; y yo nunca he pensado en esto, nunca me fué a una discoteca a una fiesta, a estas cosas, nunca he ido por allá y todo esto, en estos sitios es donde consigues amigos, amistades y todo esto y yo nunca he hecho esto, nunca he sido de estas personas, eso también va con el carácter de cada persona, he sido así toda mi vida y no puedo cambiar ahora, a veces me relaciono con personas un poco mas mayor que yo, en general, personas que tienen 5 o 6 años mas. (SEHP24A)

Yo soy una persona muy limitada, la verdad, yo puedo conocer, saludarte, hablarte, me paras, amigos yo no lo hace, yo siempre limitado de gente, yo tiene gente. (MAUHP40A)

En el trabajo también tengo relación, bueno...con la gente. Somos un poquito diferentes en las costumbres, por ejemplo aquí nosotros las visitas las hacemos en casa, aquí, en

cambio si quiero visitarte o quiero o que nos reunamos te digo quedamos aquí o en un restaurante, entonces las costumbres son un poco diferentes. Nosotros estamos acostumbrados a ver en casa del amigo hablando o comiendo juntos. En el lugar de trabajo, los amigos que tengo allí, las relaciones que tengo allí son buena, pero cuando plegamos cada uno se va a su sitio porque cada persona tiene su programa diferente del otro.(SEHP42T)

Les relacions socials amb persones autòctones són molt limitades en tots els casos a excepció d'aquelles que es produeixen estrictament en l'àmbit laboral. Les relacions que es donen amb altres persones també immigrades o paisanes són les més habituals i d'alguna manera es produeix un discurs que posa de manifest que les diferències culturals són molt grans entre les persones autòctones i les immigrades, sobretot pel que fa els estils de vida.

- En el cas de les dones

D'una banda apareixen les relacions condicionades a les responsabilitats familiars.

Las chicas que han trabajado conmigo, desde Sada que aún seguimos teniendo relación ,una de mis antiguas vecinas, que no es vecina, vecina, vive en la Calle San Martí seguimos teniendo relación, pero cuando llega un momento que trabajas , tienes hijos, aquí la vida, aunque quisieras te impide tener contacto con la gente; en el vecindario, si, con algunos, porque hay de todo. (...) Un poco de todo, un poco de todo, pero la mayoría con paisanos, salimos pocas veces, no tenemos esta costumbre, si salimos en familia, salimos a un parque con los niños, o a una representación teatral, llevamos a los niños allí, entre nosotros solos, con mi marido y mis hijos, si veo a alguien que conozco, hablamos, no es que voy a citar con alguien, porque pocas veces salimos a comer fuera. (MALDP33T)

No, de España, un dia esta por la calle, un dia hola, hola y ya está (...)No,no. Antes tenia una chica, pero ella no era española, era argentina, era muy buena, muy buena. (GKDP31T)

També apareixen dificultats per relacionar-se amb persones del mateix país o de països veïns.

Porque tuve de África, hay muy diferentes, hay muy cerradas, que por ejemplo yo estoy muy abierto, si me pongo con una mujer muy cerrada, porque su marido la ha cerrado, eso me duele, eso yo no quiero ponerme de problemas (...) Porque yo he notado que tenemos la misma manera, el mismo, sabemos buscar.... porque sabemos buscar nuestra vida, sabemos buscar las cosas, sabemos trabajar, yo veo asi la mujer española. (...)No, mi preferido, con las españolas, porque con mis paisanos no sacamos nada especial, solo hablar, pasear, no sacamos nada (CADP34A)

De vegades apareix un sentiment de culpa que pugui donar resposta a la dificultat de relació que perceben algunes de les dones entrevistades.

A veces he pensado que soy mala o tengo la sangre mala, porque no tengo amigas de aquí. (GADP41A)

6.2.4.3 Síntesi final

a- El pas dels anys és igual al manteniment ,Consolidació i construcció de la Xarxa Social ?

Quan parlem de consolidació de la xarxa social ens referim de forma indirecta a la consecució d'un nivell de relacions que en el seu conjunt faciliten la satisfacció de les necessitats de les persones. El concepte integració es compona en gran part d'aquestes relacions socials que poden facilitar o dificultar la consecució d'altres objectius lligats a la integració.

La integració ja hem comentat amb anterioritat que té diferents vessants però és evident que cada cop es posa més de manifest el pes de la cultura sobre altres aspectes més econòmics i especialment en aquests temps de crisi. Com diu Moreras a Pedreño i Hernández (2005:236) " En los últimos tiempos estamos apreciando un progresiva culturalización de los discursos que determinan las dificultades del proceso de integración que , por definición puede tener un componente social de base. Pero conforme la inmigración ya no se entiende únicamente por su perfil laboral, si no también por su dimensión social , el debate en torno a la integración se desplaza progresivamente de los social a la cultural. El origen cultural aparece como la clave que favorece o dificulta su integración, elaborando todo un catálogo de incompatibilidades entre grupos que permite categoriza a unos grupos como más integrables que otros.

Existeix també una tendència creixent ca el que s'anomena la bifocalitat producte de la transformació sociocultural que pateixen les persones immigrades a partir del procés migratori i del transnacionalisme. Aquesta bifocalitat segons Vertobec a Portes i DeWind (2006:161) produeix: "Una cantidad de autores ha descrito de manera importante las formas en que las prácticas transnacionales de intercambio, comunicación y viajes frecuentes impactan en las visiones y en las experiencias cotidianas de los migrantes... (Guarnizo, 1997: 311) describe en mayor detalle de qué manera los dominicanos conservan "un doble marco de referencia" a través del cual comparan de manera constante su situación en su sociedad de origen con su situación en la sociedad receptora en el extranjero".

És molt interessant saber quina valoració fan les persones nouvingudes sobre el concepte d'integració i com es situen en primera persona sobre aquest tema.

Yo me siento muy bien, me siento muy bien, estoy muy bien aquí, no hay trabajo, pero sigo bien yo, cuando viene aquí, me sale contento, cuando me va, yo sale contento, cualquier sitio que yo entro yo llego con la paz, yo quiero salir con la paz, cualquier sitio que yo entro yo quiero encontrarme con la gente , bien (...)Claro, aquí yo estoy en el país, yo fui a Senegal hace tres o cuatro meses, luego yo vuelvo aquí, hace dos, tres años, aquí puedo decir España es mi país, yo vine para mejorar mi vida, para mejorar mi mañana, lo que sea, yo soy español, no tengo la nacionalidad, pero me considero español, casi del 2009 hasta ahora, yo estoy en Lleida, no fui ningun lado, casi llevo dos años sin ir a mi país, entonces, soy Senegalés, pero puedo decir , ahora soy medio senegalés, soy español. (SEHP30A)

La gente de aquí no tienes problemas para esto, para mi, si dice hace así, lo que yo digo, si tu vas a Roma, haces lo que Roma hace, la ley es la ley, si la gente de aquí dice, no queremos mucho gente aquí, hay que hacerlo, como ellos quieren , si tu fue a Greta y dice todo el mundo tiene que poner esta ropa, tu también vas a ponerlo, si dice

así. Mira aquí en C/ Mayor , ningún dia, nadie habla, dice , los musulmanes molestan o así, no, me entiendes, parece que es culpa de la gente que reza aquí, para mi, parece que es culpa de la gente que reza aquí, porque mira esta estaba allí, en Lleida hace tiempo y nadie habla. La gente dice hacer así, tu tienes que hacer así como ellos quieren, si es asi, no tenemos problemas con esto. (GHHP30A)

Alguna persona planteja una reflexió molt interessant al voltant del concepte d'integració, posant de manifest el caràcter etnocentrista i assimilacionista que es vol imposar.

Yo no entiendo perfectamente esa palabra de integración, yo solo hablo de lo que yo conozco, esto de integración me cuesta a veces, hablan de una cosa y hacen lo contrario, no acabo de entender como va esto, integración no entiendo, yo integración , lo que pienso de integración, no sólo yo, dejo todo lo que tengo y vengo a esta sociedad , y la mayoría de la gente de aquí que hablo, eso es lo que piensa, que integrarse tienes que dejar todo lo que tienes y venir a la sociedad que has encontrado , y yo no pienso así, yo pienso que una integración tiene que ser que las cosas que tenemos en común, hay unas cosas que una sociedad en el mundo tiene en común , con esa base vamos, y luego, lo que tenemos de diferente intentamos cada uno , de aquí, de allá, acercarse uno al otro para que podamos entendernos, de todos los temas, del idioma por ejemplo, de las costumbres por ejemplo, de las fiestas , de las tradiciones, todo, pero cada uno si respeta la tradición del otro, todos tenemos algo en común , que somos humanos también, todos tenemos en común alguna cosa, y con eso nos podemos entender todos, y esto es lo que pienso realmente de la integración, esto es lo que pienso yo.

Yo pienso que estoy integrado, en este aspecto, pienso, en este aspecto, pienso que estoy integrado ; porque yo hablo los idiomas de aquí, con las personas que deseen hablo los idiomas de aquí, podemos hablar, y también las personas que me respeten a mi , como soy, soy negro, soy de Senegal, soy así, soy así, tengo la tradición de tener cuatro mujeres, soy musulmán, soy tanto, tanto, si no respetan esto; yo también respeto a las personas de aquí, que son católicos o no creen en nada, hay gente de aquí, o las personas que son blancas, que piensan que tienen que tener una mujer, todo este rollo, respeto esto perfectamente, pero si una persona intenta comprender lo que llevo yo, lo que tengo yo, lo respeta bien, y yo respeto a el, puedo hablar con esta persona bien, nos respetamos, entiende lo que llevo, sobre todo mi ropa.

Soy una persona que respeta muchísimo mi tradición , mi ropa en verano siempre llevo la ropa cultural de mi país, lo tengo en la cabeza, pero intento, para poder comprenderme con la gente y todo esto no voy a discutir con la gente, no me verás discutirme por la gente, no me verás discutir de religión, la política no me interesa , no me interesa todo esto, lo que me interesa realmente son las cosas que tenemos en común , que podamos estudiar, por ejemplo lo que pasa aquí a veces, me preguntais, como esta mi país , como vamos, como vivimos, eso es interés ; yo también os pregunto a veces una cosa, porque las personas de aquí,son así, son así, me explicais, eso es importante ; eso es lo que yo pienso de integración y todo lo demas, lo que dicen de integración yo no lo veo, yo no entiendo eso. (SEHP24A)

Altres s'avaluen en el seu procés d'integració des d'una perspectiva d'aculturació.

Yo todavía ,me parece que todavía falta. (...) Todavía hay cosas que yo no lo sabe, aquí en España, yo hay cosas que yo sabe que tu español, hay muchas cosas de tu cultura que yo no lo sabe, no lo sabe, de verdad, me falta mucho,no es porque yo no lo

quiere, es problema del tiempo, el problema no deja hacer lo que yo piensa en mi cabeza, ese es el problema, pero todavia me falta muchas cosas para aprender de los españoles, de verdad, y de la vida. (MAUHP40A)

Altres vinculen la integració a fets més identitaris de caràcter esportiu, com per exemple, ser del Barça o del Madrid.

Bien, bien, lo que yo conozco, bien porque va a un bar, de un señor que es catalán, siempre estoy en su bar, a ver los partidos, es del Madrid, yo también soy del Madrid, mis hijos del Barça, siempre estoy allí a ver los partidos; arriba mio también hay una señora mayor, también , vivimos bien. (EHP48A)

Bueno...lo que te puede facilitar... por ejemplo cuando en el 2001 la Generalitat había organizado, a veces organizaban partidos de futbol y teníamos un equipo, jugábamos con equipos de aquí y nos conocíamos entre nosotros, con españoles...esto es una manera. Los cursos que hacéis vosotros también es una manera de integrar a la persona. El deporte es una y los cursos que hacemos también, es una oportunidad para la persona porque puede aprender del país y acostumbrarse. También el edificio donde vive la persona, también tiene que tener buena relación con los vecinos...La gente que he conocido más ha sido en campos de futbol porque casi no salgo...

A veces también encontramos dificultad. Una dificultad, es que donde vivo yo al principio teníamos problemas para tener relaciones buenas con la gente, hay de todo...la gente a veces te mira como...como al principio somos nuevos, hay gente que si no te conoce no te hable. Ahora no porque ya llevamos 4 años allí, pero teníamos problemas para integrarnos. Para comunicar es una dificultad que hemos tenido. Pero también hay una pareja que desde el principio ha tenido buena relación con nosotros, son gente buena. En cualquier sitio hay de todo. Esto era una dificultad para nosotros, pero ahora no porque como llevamos 4 años la gente está acostumbrada porque no hacíamos ruido, estábamos bien...pero era una dificultad para integrar. Porque si por ejemplo vengo y no me saludas pues...(SEHP42T)

És significativa la valoració que fan del concepte d'integració associant-lo a aspectes de convivència, de participació social i d'aprenentatge sociocultural per sobre d'aspectes relacionats amb el treball. En molts dels casos són les mateixes persones nouvingudes les que fan autocrítica i consideren que encara els falta aprendre moltes coses de la nostra cultura per a funcionar millor a la nostra societat. D'alguna manera s'autoapliquen una visió assimilacionista de la seva pròpia integració.

De vegades el treball per si mateix sí que es considera una via per a la integració

Bueno, lo que te he comentado, es el tema de la importancia del puesto que tienes. El puesto tiene valor, entonces, te da a ti valor como persona. En esto, ya la gente no piensa en el trabajador, ya piensa en la persona, en cómo ha llegado hasta aquí...que han pasado una serie de situaciones que dan un valor a la persona, porque este restaurante está en frente de la Llotja, allí donde trabajo yo. Entonces ya vienen muchos extranjeros por allí: alemanes, ingleses, franceses...y se pone el tema del idioma, porque hay muchas veces que vienen franceses por allí y entonces si se complica la cosa fuera, me llaman para salir fuera, para hablar con ellos y eso también tiene mucho valor. Ya no, no se...aunque eres extranjero ya no piensas más en eso de la integración. (MARHP31T)

Quan parlem de persones que són musulmanes i a més a més procedents del Magreb, ens trobem amb l'aparició de la religió com a obstacle. Aquesta reflexió la trobem també a Garreta (2000:69) fent referència a les dificultats que es troben les persones musulmanes en la seva vida quotidiana " La situació amb la que també es troben , però, és que molts autòctons no saben que vol dir ser un bon musulmà. Consideren un problema que no els coneguin prou bé i que les persones d'aquí, que están entorn seu, no sàpiguen per què es comporten de la manera que ho fan i quines són les seves creences, moral, practiques....El cert és que aquesta incomprensió per part dels autòctons condueix a confondre Islam i els musulmans amb integrisme islàmic; i els musulmans creuen que és una identificació negativa que perjudica la seva acceptació.

Si , claro, nota, nota, mucho, por ejemplo cuando entras en un sitio, bueno, cuando vistas bien, en un local, mucha gente mira a ti, pero cuando por ejemplo vistiendo normal, con una pequeña barba, mucha gente mira a ti con los ojos, mal ; si, también en la época de cerrar mezquita, también nota mucho, nota, nota; mucha gente quieren, hay que practicar mucha gente musulmanes, hay que practicar en su país, no puedes practicar aquí las oraciones de la mezquita, por eso ha cerrado la mezquita. Si , nota, nota mucho. Por eso hay gente buena, gente mala, hay gente que esta conectando como tu, estaba conectando con todas las personas, musulmanes, cristianos, tu sabías mejor que otra persona que no sabia nada, solo escuchando, mira gente musulmanes estaban malos, porque? Gente cristianos estan malos, hay de todos, yo también digo, hay musulmanes que estan malos, pero hay de buenos tambien, no digas solo los malos, no pensar solo las cosas malas, hay que pensar las buenas, hay de todo, yo digo si, los españoles hay malos, hay buenos, cristianos hay malos, hay buenos, también musulmanes hay buenos, hay malos, hay de todo. (MARHP26A)

El tema de la integración lo veo un poco difícil porque hay gente que...primero la religión es diferente, es musulmán, y uno tiene sus principios. Uno quiere integrarse pero a veces uno se puede encontrar en una situación y dificulta la integración. Yo no pienso que la integración es muy difícil pero a veces uno choca o tiene que respetar las leyes del país o esto, pero a veces hay cosas que piden una integración total. Es muy difícil porque la religión siempre es encima de esto.(AHP43A)

És molt important dir que la major part de les persones entrevistades són persones musulmanes, però aquesta visió de la religió com a possible obstacle ho plantegen amb més intensitat les persones procedents del Magreb.

- En el cas de les dones

La visió de la integració és molt similar a la dels homes en termes generals. La creença en que el que s'espera de les persones immigrades sigui una certa aculturació, es pot escoltar clarament en el seu discurs. Tot i així pel que fa la qüestió religiosa com a argument lligat a la integració ja sigui de forma positiva o negativa, no s'escolta en el cas de les dones, independentment del país d'origen.

Ser integrada para mi, primero es aceptar las condiciones de vida e intentar lo máximo que puedas vivir como la gente que vive en este país; hasta ahora creo que estoy cumpliendo con esto, con la ley, pagando mis impuestos, aceptando; bueno, cuando prohíben una cosa, no lo prohíben solo para los españoles, lo prohíben para todos los ciudadanos, me veo parte de esto, me veo obligada, o como piden ahora, lo cosa mas, que estan haciendo ahora, separar mi cubo de basura, el reciclaje, a ver que nos lo pagan

también como en Finlandia, así nos motivan, no podemos tener cinco cubos de basura en casa, pero hasta donde puede se hace; luego en el tema del trabajo, no tengo ningún problema, todos los temas los discuto con el jefe, cuando viene a hablar, no me habla en privado, habla a todos igual, cuando hacemos formación, lo hacemos todos juntos; el tema sanitario, tampoco, voy allí, me atienden, puedes caer sobre un buen médico o otro que bueno, que te trata mal. (MALDP33T)

b- El racismo en primera persona

Les experiències de tipus racista viscudes per algunes de les persones entrevistades queden recollides d'aquesta manera:

Porque hay unos que lo piensan muy mal en su cabeza. Cuando una persona piensa que esta mejor que tu, esta equivocado, las personas unas estan mejor que otras, depende de su forma de hacer la vida, su forma de vida, su forma de hacer, si tu la tienes muy diferente de la otra gente y piensas que tu eres mejor, te equivocas, soy personas, tu mueres como yo, tu come, yo come, tu ducha, yo ducho, tu trabajas, yo trabajo, no hay diferencias, la mentalidad, las personas son personas, pero hay unos que piensan que son personas mejor que las otras, esto son muchos españoles que se equivocan en eso , de verdad, lo hablan, me da igual que me graves, es la verdad, hay gente que te ve paseando en el paseo piensa que tu eres muy mal, antes que llegar, tiene que poner sus cosas en la nariz para que no respire tu tu , que tu hueles, que tal, tal, es igual, el otro pensar que los españoles huelen, no los españoles, todas las personas huelen a su manera, cada uno si no ducha, si no hace las cosas como se hacen, es decir, son personas ,no hay diferencias.

Las diferencias son si tu tienes nivel alto de estudios, yo no tengo , tu puedes mas mentalidad, como se dice, mas mentalidad, tu sabes cosas que el otro no sabe, personas son todas iguales, la diferencia es nivel de estudios, y ya esta, y otra cosa no hay, pero hay gente que lo piensa muy mal; hay uno que no quiere hablar contigo, piensa que tu no eres una persona, se equivoca esta gente que estan asi. (MAUHP40A)

La suerte que he tenido es que paso muchas horas en la faena y el 99% de las relaciones y las situaciones que vivo están relacionadas con la faena y casi que no salgo de casa. Pero antes, con mi ex novia aquí sí que tenía un montón de problemas, con eso de la identidad me ha pasado muchas veces. Yo no soy de la gente que traga esas cosas, por ejemplo, me acuerdo una vez que fuimos a una discoteca y a ella la dejaron entrar y a mí no, me dijeron que habían tenido problemas con unos paisanos míos y yo les pregunté que si tenían problemas con los españoles, si tampoco los iban a dejar entrar. Pienso que la cosa no es esta. No sé...yo tampoco voy a los sitios donde van los árabes, ¿me entiendes?, cuando me apetece tomar algo voy a un café normal, no voy a un restaurante árabe o a una cafetería árabe, voy a un sitio normal y claro, cuando te sientas allí ya notas las miradas un poco raras como si fuera una persona un poco rara. Me acuerdo una vez que me miraba mal una persona y le dije: ¿Por qué me miras? ¿Qué tengo cara de mono o qué?, pero esto en aquel tiempo, porque ya te digo que ahora hace 4 años que casi no salgo de casa, del restaurante a casa y de casa al restaurante, ya hay cosas que he evito, no sé...igual es que siempre miro en negativo, pero yo creo que la gente aún no se ha acostumbrado a ver extranjeros por aquí. Aún no es una cosa normal, aún a la vista eres un extranjero, aún te miran un poco raro...(MARHP31T)

Si, un dia entrando en la tienda de Zara, por ejemplo, con un poco de, barba, barba no, pero un poco mas larga que esta, la chica llama gente de , porque la ropa de chico estaba arriba en primera planta, llamar chico de seguridad, habla con el en catalan, no entiendo el catalan, bueno porque casi somos cuatro todos los españoles, los que estaban ahí musulman, marroquí, bueno, ellos vigilaron, no vigilaron, bueno , estaban siguiendo atrás mio, estaba buscando una chaqueta para comprarla, al final compro la chaqueta y me hablo con la chica, digo, porque llamaste al chico de vigilancia, digo, no, no para ti, digo que! somos musulmanes, somos robadores o que , digo nunca pienses mal de la gente, si , no estoy vistiendo bien porque acabo de salir de mi casa, si quiero viajar , puedo vestir bien, pero mi casa esta aquí, he salido para comprar una cosa rápida , nunca pensando mal con gente, si, vigila, pero no pensando mal, vigila gente, pero no pensando mal ; digo,no, no pasa nada, bueno , gracias, gracias y ya esta; por eso , somos atrás nosotros, siempre los ojos atrás de nosotros, no sabe que le pasa, la pena de vivir lejos, no sé. (MARHP26A)

Aquestes experiències de tipus racista o de discriminació més o menys subtil es poden emmarcar en el que Wieviorka (1992:152) plantejava com a discriminació institucionalitzada que ja ha adquirit vida pròpia i que ha adquirit una certa autonomia fruit d'interessos contradictoris, , nascuts de la història i del treball de la societat sobre ella mateixa " De ahí esa nueva paradoja consistente en que, al institucionalizarse , puede escapar , al menos parcialmente , a la conciencia de los actores y, al mismo tiempo , inscribirse plenamente en diversos ámbitos de la vida social".

- o En el cas de les dones

Les dones també han viscut aquest tipus de rebuig i d'experiència negativa. Les dones subsaharianes ho manifesten d'una forma clara i directa.

porque aquí en España podemos decir que la inmigración con los africanos subsaharianos no lleva muchos años, y los primeros que llegaron eran analfabetos y que no sabían nada de nada, y cambiar esto ahora ver otros que vienen, dicen saben conducir, la gente a primera vista los ven todos iguales; los primeros años que trabajaba en Iltrida, entraba gente mayor que no queria que los atendiera, en verano habia chicas de prácticas, la gente se esperaba para que los atendiera ella y luego claro, la chica cada dos por tres se levantaba a preguntarte, como se hace esto, que tengo que hacer, se han ido acostumbrando poco a poco. (MALDP33T)

No, el problema es que a los hombres blancos, son como un problema de racismo, porque yo tenia un paisano mio que tenia una chica española,catalana,siempre el vecino, siempre se va a visitar esa chica, la visita, esta en el país viviendo aquí, los hombres siempre me parece que van por eso, pero las mujeres dicen que eh!, la vida está en todos lados, la felicidad está en todos lados, por eso hay mucha mujer blanco con hombres negros, pero mujer negra con hombre blanco no hay, y si hay no terminan juntos, yo también me preguntaba, antes no tenia negro aquí, no vi un mayor negro con ningun blanco ni un hombre mayor con un mujer blanco mayor,no, pero porque, yo también me preguntaba .(CADP34A)

Val a dir que aquest nou tipus de racisme que d'alguna forma ha variat amb els anys, presenta una sèrie d'aspectes , d'una banda és pot parlar de racisme diferencialista , Pajares (1999) que no es basa en aspectes de tipus biològic sinó en reforçar el lligam entre la persona i tots

aquells aspectes culturals que la defineixen per a emfatitzar la incompatibilitat entre cultures per a compartir un territori. D'altra banda Cachón (2009:49) descriu d'aquesta manera. " La discriminación racial o étnica es una de las manifestaciones más relevantes del nuevo racismo en nuestros días. El nuevo racismo ha sustituido el referente biológico (las razas) de los planteamientos racistas tradicionales por un referente sociológico como es la cultura. Como señala Balibar (1991) , el racismo actual (...) se inscribe en el marco de un racismo sin razas (...) cuyo tema dominante no es la herencia biológica , sino la irreductibilidad de las diferencias culturales; un racismo, que a primera vista no postula la superioridad de determinados grupos o pueblos respecto a otros sino simplemente la nocividad de la desaparición de las fronteras, la incompatibilidad de las formas de vida y de las tradiciones: lo que se ha podido llamar con razón un racismo diferencial".

Existeix una tendència clara cap a la manca d'integració de les persones immigrades entrevistades que queda palesa amb els propis comentaris , experiències i expectatives que les mateixes persones exposen amb discursos que es complementen i construeixen al mateix temps una visió confosa sobre la seva pròpia integració. Aquesta visió coincideix amb la reflexió que fa Gozávez a García i Lacomba (2008:69) quan diu:

"Dentro de España , la necesaria integración de los inmigrantes extranjeros tiene una clara prioridad en los Africanos, cuya segregación respecto a la sociedad española es alimentada tanto por la población española como por los mismos inmigrados. Las encuestas analizadas resaltan las profundas carencias de instrucción que tienen las mujeres africanas que residen en España.(...) La permanencia definitiva que en España de los inmigrantes, especialmente de los magrebíes, subraya el interés de todos por facilitar la integración".

c-L'Associacionisme com a alternativa

De vegades l'esport pot ser el fil conductor d'aquesta participació social.

La asociación se llama Nostalgia (...)Y tambien tenemos un equipo de futbol. (...)Si, en Mariola, en intercultura, también hay Senegal, hay Colombia, hay Brasil, Perú , Dominicanos (...)Bien, siempre jugando, viendo jugar, en Mariola. (...) Bueno, no tenían correctamente un local, antes estaba el local donde esta aprendre, aprendre, en Mariola; tambien tienen chicos allí aprendiendo árabe, tienen un profesor de árabe. (...)Bueno cuando el profesor estuvo enfermo , estuve haciendo las clases ahí. (MARHP26A)

La pertinença a una o varies associacions és una pràctica força habitual pel que fa les persones immigrades entrevistades, tanmateix és un lloc de referència i de trobada així com respon a inquietuds i necessitats pròpies de la seva situació⁵⁰.

⁵⁰ En un recent estudi realitzat per Aparicio i Tornos (2011) s'arriba a aquesta conclusió pel que fa la utilitat de les associacions per part dels col·lectius d'immigrants "Porque, en efecto, entrando ya en la información que nos aporta la revisión de la encuesta a las asociaciones realizada para este estudio, se constata que una gran proporción de la actividad de las asociaciones se invierte en la promoción del propio colectivo nacional y canalización de sus demandas, en el mantenimiento y difusión de la cultura étnica de sus sustentadores o en servicios a determinadas clases de personas: todo ello más volcado hacia los respectivos compatriotas que hacia la complejidad del entorno global de nativos e inmigrantes. Pero además actuarían generalmente con unas estructuras de funcionamiento muy débiles, las cuales no permiten a la mayoría de las asociaciones sino emprender y gestionar tareas esporádicas en el interior de sus respectivas redes de paisanaje y vecindario".

Tenemos asociación de Ghana.(...) Si, pago un poco, cada mes tenemos que pagar cinco euros. (...)En diciembre si hacemos. (...)Una fiesta. (GHHP30A)

Nos encontramos. (...) Asociación de "Cali". (...) Sí, recogemos dinero para guardarlo por si hay algún problema. (...) una vez al año juntamos el dinero. Nosotros no hacemos. Si no tenemos mucho dinero, no podemos hacer fiesta. Si tuviéramos más dinero podríamos haber hecho una gran fiesta. (MALHP30A)

Si, si, bastantes asociaciones, mas de una, pero lo que valoro son dos, las asociaciones que valoro, que he estado, son dos, primero la asociación de mi pueblo, Loguri, tenemos una asociación reconocida, hacemos algunas acciones en el pueblo, cada uno hace una aportación tambien, cada mes, cada año son 60 euros, es una aportación que hacemos todos los miembros, tambien participamos de alguna manera en el pueblo, para construir algun colegio, alguna mezquita o así algun plan , participamos lo que podemos en el pueblo, en general es una de las subvenciones que tenemos; pedimos algunas subvenciones de aquí, progreso, tambien es una asociación social, para que podamos asociarnos todos, hacemos una reunión cada tres meses, cuatro, seis meses, en una zona, aquí en Zaragoza, Murcia, hacemos lo que podemos para ayudar a mi pueblo, y es una asociación del pueblo.

Hay otras asociaciones, que estoy, pero no estoy activo. En otra asociación que estoy activo, es la asociación del pueblo de mis padres; mi pueblo, donde nació yo, no somos de allí, yo soy de allí, porque yo siempre digo que soy de allí, pero mis padres han venido de otro pueblo que es un poco mas grande, un poco mas lejano, y mi padre cuando vino por aquí, ha creado esta asociación del pueblo este, es una asociación muy grande, este pueblo tenemos muchísimos miembros, en España solo tenemos 80 y pico miembros, solo qui en España, socios, los que no son socios no sé, soy el secretario general de esta asociación, hacemos muchísimas acciones, y esta asociación también esta reconocida aquí, tiene secciones en Almería, vive en Mallorca y aquí en Barcelona, tiene también secciones en otros países en Grecia e Italia, es una asociación un poco más grande, porque hace tiempo que existe, es de pueblo, pero un poco mas fuerte, es el mismo proceso, hacemos una aportación cada mes, que son 5 euros cada mes, van a ser 60 euros; construimos centros sanitarios, maternidades, escuelas, ahora mismo estamos en el proyecto de un colegio que tenemos que construir allá, estamos en el proyecto base, en la primera fase estamos, es muy potente, tenemos tambien un fondo social, que cotizamos cada año, esto es para repatriar si una persona muere por aquí o tiene problemas, lo ayudamos a partir de esta asociacion, cuando murió mi madre, es esta asociación que le ha ayudado, es una asociacion de pueblo pero muy fuerte, porque ya hace años que existe, tambien tiene muchos miembros. (SEHP24A)

Si, en la de congoleños. (...) Reunión, ayudar, por ejemplo si alguien ha perdido a su padre, si se puede mandar algo, si podemos ayudar en esa situación si una mujer ha tenido un niño, ayudar un poquito, jabón, cosas para el niño, esas cosas; si hubiera ayuda del Gobierno o del Ayuntamiento podríamos hacer más, a la gente que no sabe leer, gente que no sabe escribir, podríamos ayudar más a esa gente, a aprender algo, para saber leer, escribir; no sé si en la Cruz Roja hay cursos para gente que no sabe leer ni escribir, a veces he visto gente ahí que no sabe leer, están aprendiendo, hay mucha gente pero no va, pero a la gente le da vergüenza , si pudiera la asociación se podria ayudar a esa gente. Cada mes, ponemos 5 euros para poner o para guardar, por si pasa algo y alguien tiene un problema podemos sacar una cuenta, podemos ayudar a alguien que tiene un problema. (ELHP48A)

És difícil trobar persones nouvingudes que participin de forma habitual i activa d'associacions autòctones, ja siguin veïnals o de qualsevol altre tipus. Tot i així, la participació social és una de les necessitats que manifesten totes les persones nouvingudes entrevistades, amb la qual cosa aquesta necessitat es satisfà de forma autosuficient amb el seu propi col·lectiu a partir de diferents vessants i activitats.

- En el cas de de les dones

És interessant l'existència d'iniciatives associatives promogudes per dones , especialment d'origen subsaharià que tenen com a objectiu facilitar la integració de les dones del seu col·lectiu a la societat d'acollida i que es troben amb moltes reticències des de les pròpies dones en el moment de tirar endavant el projecte.

Aquest és el cas d'una de les dones que van participar al grup de discussió que ho manifestava de la següent manera i que al seu torn generava un seguit de reflexions a tenir en compte.

(En mi asociación solo tengo cinco mujeres, sobretodo hay que tener una voluntad , a veces tenemos una idea tan vieja que no nos deja ver el futuro, Si me dicen que el marido no quiere , yo digo que no es verdad. Todo lo que queremos del marido lo tenemos). (Mi madre quería trabajar y no tenía permiso y no tenía dinero para aprender castellano y mi padre no le enseña) (Si se espabilan en su país seguirá espabilado en cualquier país, si se está dormida, seguirá dormida, no hemos venido aquí a descansar) (Hay que luchar , hay que salir de casa). (Grup discussió dones)

També trobem experiències que no s'han consolidat per manca d'enteniment entre les persones que formen l'associació.

Si, teníamos una asociación de mujeres camerunesas, teníamos también un NIF, pero de momento, en 2008 nos separamos porque entraron ideas que no me gustaron, teníamos una idea para ayudar los niños en Camerún, yo le dije que para pedir la ayuda teníamos que presentar algo que ha hecho, enseñar, mostrar, teníamos que presentar algo que ha hecho , y que si pedimos ayuda, podamos ayudarnos por esto, pero siempre hay otra que quiere dar, yo he propuesto una idea que podemos poner 5 euros cada fin de mes, que podamos abrir una cuenta, ponemos cada mes 5 euros, esto no pesa tanto , tanto, hasta que hay crisis, hasta que hay problemas, no pesa tanto, tanto, mas por la gente que no tiene trabajo, que tiene solo una ayuda, podemos entender que tiene una ayuda, 50 céntimos, 20 céntimos, si cada día da 50 céntimos o 20 céntimos, podemos tener 4 euros al mes, pero nadie ha aceptado, solo tenía idea de como quiere robar, quiere pedir ayuda al Ayuntamiento, de un dinero que no sabe donde va a ir ese dinero, porque nadie de nosotros no ha bajado a África a mirar que queremos hacer, pedir dinero antes de saber que quieres hacer, yo no estoy de acuerdo con eso, y quien va a guardar ese dinero, y quien va a guardar, a veces teníamos 25 mujeres, unas estaban de acuerdo conmigo, otras no, después han empezado problemas, problemas , problemas.

Yo he llegado allí donde he hecho la legalización, yo he dicho que no estoy de acuerdo con lo que está haciendo la asociación ahora, yo quiero que den la asociación de baja, porque no tienen una intención clara, dice que yo no he ayudado, tenemos que reunir todos los nombres que han dado de alta, yo dice, yo estaba aquí, cuando se dio de alta, donde estan los otros? Hay dos que no estan aquí, estaban de acuerdo conmigo, estan trabajando, me falta sus firmas, hay otras que no piensan firmar los papeles, se han negado a firmar, ahora yo siempre voy allá para preguntar, porque yo pienso que con

mi o sin mi puede pedir ayuda, siempre me dice también que no, si tiene que pedir una ayuda, esta asociación tiene la gente que ha firmado, todos tienen que venir a firmar antes de dar la ayuda, decimos vale, yo no iré a firmar ningún papeles, ya quedamos así, me ha dado unos papeles, yo he renunciado, esos papeles los tengo en mi casa. (CADP34A)

La participació en associacions específiques de dones és una altra de les realitats que es donen a Lleida.

En Lérida aquí, En la asociación de mujeres Gambianas. Cada mes. hasta que acaba, si éramos veinte personas hasta que acaba, el día 6 ha pensado en Alcarrás otra también, cada mes , veinte, si , esto si. (...)Cosas entre mujeres, charlar, pasar la vida, el día y ya está. (GKDP31T)

La importància que es dona en molts casos als estudis dels fills, porta a algunes dones a participar de la comunitat educativa com per exemple al consell escolar del col·legi.

Formo parte del Consejo escolar del colegio de mis hijos. Soy la única mujer árabe. (ADP42A)

Es pot observar com les dones immigrades entrevistades manifesten un alt grau de participació social en aquells aspectes que creuen que són útils i beneficiosos per la seva família. Al contrari del que es pot creure des de la perspectiva del país d'acollida, existeixen moltes iniciatives promogudes per dones immigrades per a donar resposta a les seves necessitats. La manca de visibilitat d'aquestes accions radica en molts casos en que no pretenen ni promouen el mateix tipus d'accions que les associacions de dones autòctones.

d- La religió com a via de participació

En molts casos la religió es converteix en una forma de participació social. De vegades la participació és molt activa, com en aquest cas:

Hacer cursillos con pastor, yo desde mi país soy cristiano practicante, me gusta mucho la iglesia desde mi país, con mi padre, mi madre, necesito la iglesia, la palabra de Dios, cuando llegué aquí no había iglesia de africanos, pero iba a la iglesia evangélica, allí también hacia cursillos de pastor, hacia cursos de la gente que quiere saber la palabra de Dios, me gusta mucho ir , saber, aprender, me gusta mucho, desde que hemos visto ese pastor, hay muchas cosas de Africa que aquí no existen, ese pastor ha venido, a saber de la gente si quiere venir, conmigo, empezamos a hacer una iglesia aquí, hemos seguido hasta hoy , hay una iglesia. (EHP48A)

D'altres vegades la participació és més de tipus comunitària assistint a la mezquita o altres esglésies.

Si, si, siempre, pero la cierra de mezquita , obligar a mi a rezar en mi casa, y voy los viernes a rezar a los campos Eliseos, donde esta la feria antes; porque la cierra de mezquita complicar mucho gente, echar mucho gente con este frío, si hay gente que estaba rezando ahí en los campos Eliseos, pero con este frio la gente no puede aguantar y la gente va a rezar a su casa hasta que construir una mezquita nueva.

(MARHP26A)

Si, siempre a la mezquita que está al lado del Ayuntamiento. (...)Si es mezquita, está en cuatro y cinco planta. (...)Si aquí abren todos los dias, aquí no hay problemas con la gente, ni policía , ni nada, lo que dice la gente que esta mezquita lleva treinta años aquí y nunca han tenido problemas con la gente de aquí, llevan treinta años aquí y nunca han tenido problemas. (SEHP30A)

Si, voy a la mezquita, pero a la de la calle Mayor. (...)Hasta hoy, me voy cada dia. (GHHP30A)

Sí, voy a la que está más cerca de mi casa.(MALHP30A)

En altres casos es parla de la religió com una garantia per la convivència i la cohesió social. Garreta (2001:124) recull també aquesta reflexió i diu referint-se al pensament dels propis musulmans sobre la integració "Fins i tot creuen que l'Islam pot contribuir a la integració a Catalunya. Em aquests termes un bon musulmà s'ha d'entendre com una garantia del comportament correcte, que sigui si més no previsible i que elimini, finalment, les distàncies i els estereotips positivants-los.

Yo no veo otra cosa. A parte de la religión no, porque si uno practica bien su religión, si estas a gusto y bien con la gente y no haces daño a la gente del país y no creas problemas: no entras en la delincuencia, no creo que hay más obstáculo. Cada uno tiene su cultura, tiene su pensamiento pero esto no impide que haya buena integración si no hay conflictos, si no hay problemas...si uno se porta bien y practica su religión sin dañar a ninguno. Hay integración si hay respeto al otro, si hay respeto a las leyes. (AHP43A)

Gómez, a García i Lacomba (2008:543) exposa aquesta qüestió de la següent manera quan parla de l'associacionisme extracomunitari "En las asociaciones de inmigrantes extracomunitarios existent tres elementos esenciales que articulan estas entidades y generan su trama asociativa: la nacionalidad, la religiosidad y la representatividad. (...) Pero junto a este elemento nacional existe otro extraordinariamente poderoso que es capaz de superar incluso las fronteras geográficas de cada país como es la religiosidad, tan importante en los países en desarrollo. Habitualmente no valoramos la importancia del universo de las creencias en los factores de convivencia e integración de los inmigrantes , en la medida en que vivimos en Estados Laicos y sociedades secularizadas. Sin embargo para muchas comunidades , como la musulmana, éste es el factor de integración y pertenencia básica que articula poderosas redes asociativas ".

Podem concloure que encara que les persones entrevistades no tenen un grau de participació social a les activitats i iniciatives de la societat d'acollida, la seva participació social és molt elevada i activa en totes aquelles activitats i àmbits que ells consideren fonamentals per la seva supervivència al nostre país. Queda palesa la distància existent entre les nostres expectatives com a societat que vol acollir i integrar a les persones nouvingudes en les nostres xarxes i iniciatives i les necessitats i respostes que donen les persones nouvingudes atenent a les seves expectatives i necessitats.

Aquesta distància creix progressivament a mesura que passen els anys ja que es produeix una certa fragmentació i al mateix temps una diferenciació ètnica de la participació social ja sigui a

partir de la religió i d'altres formes de participació social associativa.

6.2.5. Recorregut a través de la cinquena estratègia-La recerca activa de treball.

6.2.5.1. Consideracions prèvies

La recerca activa de feina es veu condicionada de forma inevitable per cadascuna de les estratègies anteriors. Dependrà del tipus de permís que es posseeixi, del domini de l'idioma, del capital cultural que es pugui oferir i finalment de l'existència d'una xarxa social que faciliti un suport major o menor en la recerca d'ocupació.

En una primera fase es pot destacar que existeix precarietat generalitzada en tots els aspectes abans assenyalats, amb una conseqüent precarietat laboral, inestabilitat i desconeixement de les regles del joc laboral al país d'acolliment.

La necessitat imperiosa per treballar provoca al mateix temps una cerca activa de treball de forma intensa i en moltes ocasions desesperada. L'obligatorietat de treballar un mínim de sis mesos durant el període de possessió del primer permís de treball comporta una ansietat i inquietud permanent en la persona immigrada.

El coneixement de les eines de cerca d'ocupació per part de la persona nouvinguda en moltes ocasions és nul o molt baix. El boca a boca i la peregrinació per totes les oficines de treball temporal és la tècnica més utilitzada. El currículum vitae es desconeix en la majoria dels casos així com existeix un desconeixement de l'entorn social i cultural que dificulta més l'acomodació i la cerca efectiva d'ocupació.

Relacionat amb aquesta cerca activa d'ocupació apareixen com ja hem pogut veure en el capítol anterior, una gran quantitat d'empreses que podem cridar intermediàries, que ofereixen els seus serveis per interrelacionar les ofertes amb les demandes del mercat laboral. Alguns d'aquests serveis ho fan des d'una perspectiva mercantil, com per exemple les empreses de treball temporal, però existeixen cada vegada més una gran quantitat de serveis, programes i projectes que tenen com a objectiu comú l'orientació i inserció laboral de les persones en risc d'exclusió i entre elles les persones immigrades, des d'empreses d'iniciativa social sense ànim de lucre.

Per a la persona immigrada s'han convertit en els dos casos en les companyes de viatge habituals. Els motius són diversos, ja que d'una banda els factors macroeconòmics i l'actual situació ha comportat un augment de la taxa d'atur de forma ràpida i això ha provocat una necessitat de reorientació laboral de molts dels treballadors amb trajectòries més continuades, però no podem oblidar que paral·lelament ha existit sempre un ampli mercat laboral que s'ha alimentat de la contractació temporal de baixa qualificació de forma habitual de persones immigrades que mai han arribat a millorar aquesta situació de temporalitat i precarietat.

És per aquest motiu que tant les ETTs com les empreses dedicades a la inserció laboral, realitzen una labor essencial davant aquesta realitat. Òbviament els objectius i finalitats són diferents però la funció social que realitzen és molt important en tots dos casos.

Les persones immigrades que es troben en procés de cerca activa d'ocupació, troben en les dues modalitats la resposta i solució a les seves necessitats. En el cas de les ETT,s entra en joc l'esperança de ser escollit per realitzar un treball que resolgui la situació econòmica de la persona immigrada, encara que sigui de forma temporal i precària, en el cas dels serveis d'inserció, la necessitat de rebre aquella informació, orientació i formació que els ajudi a trobar el treball de forma efectiva.

Independentment dels resultats d'aquestes intervencions podem afirmar que les persones immigrades utilitzen aquests serveis des del moment de la seva arribada al país d'acollida. En molts casos per l'absència o debilitat de la xarxa social que els ajudi a acomodar-se i conèixer les regles bàsiques de la cerca d'ocupació en un entorn desconegut. En l'altre extrem trobem aquelles persones, que tenint un ampli coneixement d'aquests recursos i encara tenint una àmplia xarxa social, utilitzen de forma concreta i molt específica aquest tipus de serveis.

Les institucions que es dediquen de forma activa a la inserció laboral de persones Immigrades s'han convertit en autèntics centres de formació en habilitats socials per a la cerca d'ocupació. Des de les quals s'han especialitzat en l'ensenyament de l'idioma fins a les quals ofereixen formació especialitzada i específica per a persones immigrants. Les persones que usen aquests serveis es troben en qualsevol dels estadis o fases definides amb anterioritat. La diferència radica en el tipus de demanda que es realitza i el nivell de coneixement que es té de l'ajuda que es pot rebre en cada cas.

Els programes d'orientació, informació, assessorament i inserció han de tenir en compte el moment concret del recorregut vital i laboral en el qual es troba cada persona, per poder comprendre millor la realitat i les necessitats específiques i poder així oferir els serveis que s'adaptin millor als diferents perfils que es van definint entorn de l'orientació i posterior inserció sociolaboral.

6.2.5.2. Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2011.

En l'actualitat i atenent a les hipòtesis plantejades, es dona per fet que les persones immigrades entrevistades es troben en una situació que els permet conèixer i utilitzar les eines per a la recerca activa de feina.

Cal saber si aquesta hipòtesi s'ajusta a la realitat actual i de quina manera ens exposen les seves experiències les persones entrevistades, tanmateix el coneixement de les tècniques i les eines per a la recerca de feina són un indicador de l'evolució de les persones en el seu procés d'aprenentatge i en certa forma d'integració i incorporació de mecanismes i estratègies que són necessàries a la nostra societat per a assolir un lloc de treball.

Cal conèixer doncs els resultats d'aquesta recerca activa pel que fa les trajectòries laborals que s'han produït durant els darrers sis anys en els nostres protagonistes de l'estudi.

D'una banda tenim persones que han incorporat a la seva vida els codis necessaris per a la recerca de feina i que això els ha permès aconseguir feina en moltes ocasions.

La verdad es que te tienes que mover. Yo no buscaba una ayuda de esas para quedarme en casa y no tenerme que mover, que me buscaran trabajo. Yo me muevo por el terreno, a mí sí me dicen que hay un restaurante a 400 km de aquí, me iré sin preguntar ni nada aunque sea una noticia que la has oído de muy lejos, me iré y buscaré faena. Pero, yo creo que las cosas están muy complicadas, busqué por internet también. Es un poco complicado, no es nada fácil. En este sector de la hostelería, hay muchos restaurantes que buscan a oficinas de trabajo temporal para buscar gente, entonces la lista de espera es más larga. Por ejemplo, me apunté a una oficina de trabajo temporal y me dijeron que era lo que me interesaba, y les dije: cocina, me dijeron que los trabajos que más vienen son de barra, pero yo de camarero no sé nada, no tengo experiencia. Ellos me seguían llamando para trabajos de camarero, pero yo no soy camarero, ¿me entiendes? O sea, lo que pedía yo no lo hacían, no te decían hacen entrevistas en tal restaurante...no te daban informaciones como estas. (MARHP31T)

Bueno, estoy buscando trabajo en cualquier sitio, tengo currículum en muchos restaurantes de aquí de Lleida, y sigo repartiendo currículum, entro, pregunto por jefe, explicar mi perfil y dejo mi currículum y cuando falta gente, pueden llamar, bueno ahora estoy buscando, repartiendo currículum en cualquier restaurante , en todas partes de aquí de Lérida, y cuando esta un poco lejos, mando mi currículum por e-mail, hasta que toca, estoy buscando hasta el final, de aquí, de ahí, de todos sitios.(MARHP26A)

Altres tenen encara dificultats per a estructurar un sistema de recerca de feina per diferents motius

Como no tengo nada, antes tengo mi ordenador en mi casa, busco trabajo, envio mi currículum ,con lo que me han dado aquí (ese profesor, Silvia), me han dado dos maneras de buscar trabajo, pero ahora como no tengo nada, no puedo ir ni a internet ni nada, casi quedo en mi casa. (...)Para buscar trabajo no tengo ninguna idea casi, yo fui mucho oficina apuntarme ahí, pero ellos dicen ahora no tenemos faena , ayuntamiento que esta allí arriba. (SEHP30A)

La importància dels amics i de la xarxa social per aconseguir una oportunitat de treball en temps de crisi.

No, al principio. Porque al final me fui con el Rubies y luego en Fraga fue un proveedor que me aconsejó de subir porque estaba buscando un cocinero y luego en Peñíscola al primer hotel que eché currículum me cogieron. En general, las 4 faenas que he encontrado eran todo amigos, no he tenido problemas. Pero al principio sí, una vez llamé por teléfono y dije: oye que estáis buscando gente y yo busco trabajo, y me dijeron: ¿de dónde eres?, y yo les dije que marroquí y me dijeron que no les interesaba. Eso, no sé...duele. Pero bueno, veamos el lado positivo, que en 4 años nunca he tenido problemas en eso, al contrario, me respetan mucho en la faena como persona que tiene sus principios, su religión...(MARHP31T)

Si, aquí no tengo muchas , muchas relaciones con gente española, pero mejor que tengas un conocimiento un poco , mejor un poco que mucho, un poco si, mucho, ofrecen muchas oportunidades de trabajo, cuando me encuentro una persona, conozco

una persona, que tal, bien, tal, que estas haciendo, estoy buscando trabajo, en que sector, en ese, ese, el tambien puede pensar por mi, cuando encuentra otra persona, que tal, mira tengo un conocido que esta parado en el sector hostelería, si le puedes ofrecer un trabajo, bueno, tengo poco conocimiento, pero hay de todo, gente malo, gente. (MARHP26A)

Porque yo veo que la cosa ahora es muy difícil, ahora hay mucha gente, antes no éramos tanta gente, había gente, pero poca, y había faena, si no encontrabas hoy, mañana podías encontrar, somos muchos inmigrantes, somos muchos de fuera, latinos, Europa del Este, africanos, ahora somos muchos, si no tienes gente y no tienes enchufes, puedes ir dejando currículum, pero para llamarte, pero nunca me han llamado dejando currículums, nunca, nunca desde que estoy aquí, puedes dejar 6 currículums pero nunca, pero con la gente, con los amigos, con la Cruz Roja, siempre encuentro algo, así sí, pero con currículums, aquí hay mucha gente y mis amigos mira. (ECHP48A)

Tot i la importància cabdal que suposen les xarxes socials i el coneixement de les eines i tècniques de recerca, es pot constatar com es consoliden diferents pautes d'acció molt concretes amb el pas dels anys, pel que fa les persones entrevistades. D'una banda la mobilitat constant a nivell territorial molt més acusada que en altres col·lectius i d'altra banda la capacitat d'adaptació al medi fins a nivells de màxima precarietat i subsistència bàsica, de forma especial en el cas de les persones subsaharianes.

a- La mobilitat com a estratègia

És molt habitual que persones que porten anys al nostre país i que tenen Lleida com a lloc de referència, passin moltes èpoques de l'any fent campanyes agrícoles o altres tipus de treballs a diferents indrets del territori espanyol. Aquesta mobilitat els permet treballar de forma més o menys continuada, especialment a aquelles persones amb menys formació i especialització que es dediquen a tasques de peonatge.

Yo siempre he estado fuera haciendo campañas, ahora hace un año que estoy aquí porque no trabajo. He dado muchas vueltas, Montcada i Reixach, Sabadell, Rubí, etc y no me han dicho nada. Campo si, si campo, en Torres de Segre, Castellans, Alpicat, Verdú, Tremp, si no encuentro nadapués fuera. (MAUHP52A)

Desde el 2005 hasta ahora: yo he trabajado en Barcelona, sali de Barcelona yo he trabajado un poco, 15 dias en Jaén, sali de Jaén me voy a Gijón, trabajando en Gijón, un año, en dique, mismo trabajo que Barcelona, salí de ahí me fuí a mi país, vine de mi país, el mismo trabajo de dique en Castellón, salí de Castellón, me voy a Cádiz, el mismo trabajo, sali de Cádiz, vuelve a Bilbao, así, así, en Bilbao 2 años, salí de Bilbao; hay uno que yo pierdo, me equivoco ahí, antes de salir de ahí, yo trabajaba en ExpoZaragoza, es el primero, cuando sale de Barcelona, trabajaba en ExpoZaragoza, cuando sale de ExpoZaragoza me voy trabajando en Jaén, cuando sale de Jaén, me voy Gijón, cuando sale de Gijón, me voy en Castellón, Castellón Cádiz, cuando trabajo Cádiz termina me voy en Bilbao, en Bilbao, sali de Bilbao, trabajaba en campo un poco, en Ciudad Real, provincia de Toledo, provincia de Madrid con naranja, quince días o así, salí de ahí, no trabaja, el paro, luego trabaja un poco. (MAUHP40A)

Aquesta estratègia de recerca s'acaba convertint en un tipus de vida que al mateix temps comporta moltes limitacions en el seu procés d'integració social. Aquest col·lectiu d'immigrants itinerants es converteixen en una part del que es podria anomenar "els immigrants invisibles".

En ocasions ens trobem amb persones que davant la recerca de feina exposen amb frases molt significatives el sentiment que tenen en relació al seu projecte migratori i el treball.

Todos los trabajos me gustan yo nací para el trabajo. (MAUHP51A)

No tengo ninguna idea ,si no tengo trabajo ,no hay ninguna idea, he venido aquí a buscar ese trabajo, como no hay trabajo, no tengo ninguna profesión, no tengo nada. (...) Yo estoy buscando trabajo, en España, en cualquier sitio, cualquier sitio, yo solo he venido para sentarme aquí en Lleida, sentarme en Barcelona, en Madrid, viene aquí para buscarme mi vida, mi país está muy lejos, he pasado muchos países, para venir aquí , no hace falta venir a sentarme, si uno esta sentado no hay nada (SEHP30A)

Aquesta autoconcepció de persones que han vingut a treballar i que aquesta és la seva principal i única missió, ens situa davant d'un col·lectiu de persones disposades a tot per treballar i també disposades a tot per a superar les èpoques d'atur. Mostren una esperança en el futur i en la millora de l'economia per assolir un altre cop un treball que els permeti donar sentit un altre cop al seu projecte migratori i paral·lelament prenen una actitud de víctimes d'un sistema que no els dona resposta a la seva missió. Davant d'aquesta situació algunes d'aquestes persones prenen una actitud passiva de tancar-se a casa i el que podríem denominar l'actitud "d'hibernació" molt lligada a la resignació.

És interessant recordar les paraules que Izquierdo (1996:272) en un altre context de crisi ja plantejava en relació al rol que les persones immigrades podien adoptar:

"En resumen, los inmigrantes no sólo acuden (legalmente) en las épocas de esplendor , sino que también sirven (en situación ilegal) para resistir y medrar en las épocas de crisis".

- En el cas de les dones

En aquest cas es pot dir que les dones han avançat en la recerca de feina de formes diferenciades a la dels homes. La seva arribada a Lleida es va produir en circumstàncies també diverses i en gran part ,com ja hem indicat en altres ocasions, a partir del reagrupament familiar.

D'altra banda hem comentat que una part important de les dones participants a l'estudi tenien estudis superiors, superant àmpliament el nivell d'estudis dels homes. Aquesta circumstància produeix un major coneixement dels circuits i de les eines de recerca per part de les dones, encara que l'ús que n'han fet no ha de ser necessàriament més freqüent ni més efectiu que en el cas dels homes.

Troben dones que han treballat de forma continuada des de la seva arribada i que han passat per diferents empreses i que al mateix temps s'ha produït un procés de millora laboral deguda als seus coneixements i habilitats de recerca.

Estando ahí ,me faltaban dos meses para poder hacer el examen y me comentan que Iltrida viajes, necesitaban un inmigrante para variar un poco, querían un inmigrante sobre todo subsahariano, tenían un argentino y un colombiano, pero querían un africano también, digo voy a presentarme a la entrevista a ver que tal y me cogen. (MALDP33T)

Porque desde el momento que he llegado, en 2005, no he estado nunca mas de seis meses sin trabajar. (...)Yo no he llegado nunca a seis meses sin trabajar, 2 meses, 3 meses, 4, pero seis meses no. Hay veces que no dura, 2 meses, 3 meses, un año, así, seguir, seguir, hasta 2010. (CADP34A)

Yo trabajo siempre que puedo, estoy en contacto com amigas y com oficinas para ver que sale y siempre sale algo. (MARDP33)

En altres casos ha estat l'observació i la motivació per treballar la que ha portat a contactar de forma inesperada, amb una empresa d'inserció laboral.

yo me da vueltas por Lérida, porque mi marido trabaja fuera, sale por la mañana y no vuelve hasta la noche, el día que no hacía comidas, porque un día ella hace comidas, otro día yo; el día que no hacía comidas , mirando, un día yo paso aquí, habia un cartel " aquí ayudan a los inmigrantes a encontrar trabajo " que bien , hoy era mi suerte.(GKDP31T)

La dificultat de trobar feina per l'ús de mocador en el cas de dones magrebines

Tengo problemas desde que llevo pañuelo para encontrar trabajo. (ADP42A)

Sobre aquest aspecte es produeix un debat molt interessant entre dones musulmanes de diferents països de procedència i que posa de manifest diferents formes d'afrontar aquesta situació

(El problema para nosotras no es el carnet, es que no aceptan el pañuelo).(Si vas a un sitio yo voy a trabajar y quito el pañuelo, te puedes poner una cosa que te pones en la cabeza y es lo mismo). (Ahora está cada vez más prohibido llevar pañuelo) (No puede ser si lo pones lo pones y no se puede jugar con eso) (La religión no dice esto). (Grup discussió dones)

b- Les trajectòries laborals assolides

Les trajectòries laborals de les persones entrevistades han estat àmplies i continuades en el temps , tot i així la mobilitat assolida en aquests recorreguts ha estat més aviat discreta i amb baixa intensitat. Aquesta mobilitat social segons Kerbo (1998) s'ha de distingir entre la mobilitat horitzontal que fa referència als moviments que es donen a nivell laboral dins de feines d'estatus similar, i la mobilitat vertical que indica els moviments ascendents o descendents pel que fa la posició ocupacional d'un estatus a un altre que pot ser superior o inferior.

L'autor afirma que la mobilitat vertical és molt important a l'hora de conèixer l'estratificació social ja que ens aporta informació molt rellevant sobre el sistema de classes. A més mobilitat vertical major igualtat d'oportunitats a la societat.

c- La mobilitat horitzontal

Quan existeix un nivell d'estudis superiors les possibilitats d'assolir un treball són més elevades. Tot i així existeixen casos que havent assolit estudis universitaris al seu país, es veuen obligats a reorientar la seva vida laboral adaptant-la a les necessitats del mercat laboral del país d'acollida. Aquesta capacitat per adaptar-se de vegades va lligada a una trajectòria laboral positiva i constant que es podria considerar ascendent en el context de la societat de recepció.

Sí. Bueno al principio empecé a trabajar en la Fonda del Nastasi, durante un mes. Era mi primera faena por aquí. Luego, después de un mes, ya me quedé sin faena y fui a buscar faena en Lleida, en la fruta y conseguí faena durante 3 meses ó 4 meses en la cooperativa de Alpícat. Después de eso me fui a trabajar a la cocina del Arnau durante 2 ó 3 meses. Y luego al Tasta Pans y al bus. Luego ya directamente al Cube, me quedé, una vez hice el módulo de cocina, con el Antonio Rubies unos 8 meses como jefe de cocina y luego me fui a Casa Cabrera a Fraga durante también un año y algo como 2º de cocina de este amigo mío que te dije, luego se fue él y me quedé de jefe de cocina unos 6 meses. Luego ya me fui a Peñíscola, luego estuve un mes y medio en Marruecos y luego aquí, en MOMEN. (MARHP31T)

Por eso yo trabajé en Zaragoza 2 años, porque hasta que no renuevas, no puedes hacer otra cosa, no puedes trabajar en otro sitio. El segundo año, volví a Zaragoza para trabajar y cuando ha salido la renovación, a partir de ese momento yo me fui para Tarragona a trabajar y después de Tarragona a Lleida. En Tarragona hacia un trabajo de montajes y decoración. Hacíamos esto...montabas las placas y esas cosas...(…) No mucho, no mucho tiempo. Pocos meses...no mucho. Luego ya volví aquí, a Lérida y me fui a una empresa que hace montajes. No conocía a nadie allí, un día fui y dejé el currículum y dos semanas después me llaman. Llevo allí desde 2007. (SEHP42T)

- o En el cas de les dones

La formació prèvia al país d'origen , com ja hem comentat amb anterioritat no és per si mateixa cap garantia d'assolir un lloc de treball que s'ajusti als estudis realitzats. Si aquests són universitaris sembla que encara és més difícil d'aconseguir degut als problemes d'homologació. Tot i així , les dones que tenen una capacitat d'adaptació i de reciclatge laboral més amplia, tenen més possibilitats de portar a terme una trajectòria laboral continuada i més variada que les porti a una millora en la seva mobilitat laboral vertical.

empecé en el matadero; al cabo de seis meses me hicieron un contrato fijo. (...)pero tenía un problema de salud, empecé a tener una tos que no se me curaba, un resfriado, un año y medio, hasta que el médico me dijo, cógete la baja o la excedencia.(…) Si, me dieron la excedencia. Trabajé de noche en una empresa de aluminio. (...)Estando ahí ,me faltaban dos meses para poder hacer el examen y me comentan que una empresa de viajes, necesitaban un inmigrante para variar un poco, querían un inmigrante sobre todo subsahariano, tenían un argentino y un colombiano, pero querían un africano también, digo voy a presentarme a la entrevista a ver que tal y me cogen. (MALDP33T)

d- La mobilitat vertical: el descens cap a l'atur, el subsidi i

La mobilitat descendent és una altra de les possibilitats que es donen quan es tracta de persones nouvingudes independentment dels seus estudis o qualificació professional. Aquesta situació ens recorda la existència de nínxols laborals específics que com deia Villena (2004:26) " La pervivència de estos nichos refleja, por un lado, los sectores del mercado donde la mayor desproporción existía entre la disponibilidad y la necesidad de mano de obra. Pero ,por otra la existencia de un cierto nivel de inserción laboral para a la población inmigrada de la cual resulta muy difícil salir, sea cual sea su formación y capacitación profesional".

Aquesta mobilitat descendent, s'inicia amb una millora laboral per part de la persona nouvinguda associada a una feina que s'ajusta a la qualificació obtinguda ,amb una bona retribució econòmica i finalitza molts cops amb una pèrdua del treball i per tant una situació d'atur

Primero trabajando en la granja, con gente , chico de agricultura, también trabajando 15 días en el Arnau de Vilanova quince días de limpieza, 15 días esperando a una persona que tenía vacaciones, después casi 1 año en la Prats, después casi 5 meses en un gimnasio, Trevol, de limpieza, ahora estoy en paro, el paro se acabo, ahora estoy una ayuda (MARHP26A)

Empezó en 2006,hasta 2008, dos años, era fijo ya, pero el tema de la construcción, tuvo que cerrar, pero ahí, empecé primero tres meses, luego 6, luego. Trabajar como trabajar, en empresa , dos años, desde 2008, terminó el contrato, hasta hoy. Estoy cobrando subsidio. (EHP48A)

- o En el cas de les dones

Les circumstàncies són similars a la dels homes en aquest sentit, especialment en una època de crisi econòmica i d'atur creixent, tot i així cal tenir en compte el que planteja Parella (2010:22) pel que fa l'especificitat de la dona i algunes característiques que es poden considerar pròpies de les dones.

Aquí en Lérida, con una empresa de montaje de toldos. Tres años, yo empecé en 2007, me llamaba en temporada, siempre me llamaba en temporada. Antes estaba trabajando en fruta, manipulando fruta; yo he trabajado en limpieza de matadero. Si, en matadero de guallas. En Soses he trabajado en la fruta. En 2010, yo no fuí porque tenia faena, estaba cuidando una señora mayor, aquí al lado, con contrato. No, no, nada, esto es lo que estoy luchando para que me de una ayuda o algo. (CADP34A)

Segons l'autora "Són tres els principals elements normatius que generen processos de diferència, desigualtat i subordinació en el mercat de treball per a les dones immigrades. En primer lloc, els principis rector d'una política migratòria i de control de fluxos que defineix el "camp de possibilitats" de les persones immigrades en l'espai social i laboral segons classe, gènere, origen ètnic i lloc de procedència (nacionalitat). Els seus continguts (el catàleg d'ocupacions de difícil cobertura i el contingent, sense anar més lluny)faciliten unes condicions específiques per a l'organització del procés laboral i la regulació de les economies. Per al cas específic de les dones immigrades, es tracta d'un "marc institucional discriminatori "que garanteix la disponibilitat de suficient força de treball femenina dins dels paràmetres de la "globalització de la cura", que es concreta en menys drets laborals i familiars per a aquestes treballadores. En segon lloc, un altre factor clau a tenir en compte és la pseudoregulació o desregulació d'algunes ocupacions tradicionalment feminitzades(...). Per tant, l'actual

regularització del treball domèstic assalariat certifica la invisibilitat social, econòmica i jurídica de les persones que hi treballen. Per últim, però no menys important, també cal mencionar com a determinant destacat la resposta política davant la conciliació de la vida laboral i familiar i la gestió de la cura de les persones dependents. Aquest fet està afavorint, o bé que se segueixi sustentant la cura en els membres de la família inactius -generalment dones-, o bé des de la contractació d'hores d'assistència des de l'economia submergida. Aquesta dinàmica genera llocs de treball globals que estan ocupant persones immigrades -generalment dones- des de situacions jurídiques vulnerables i sota condicions laborals sovint abusives”.

e- La immobilitat horitzontal: precarietat, penalitat i perillositat continuada

La precarietat segons Cachón (2009) és una de les característiques de les condicions laborals de les persones immigrades referint-se a la seva posició dins del mercat laboral. Aquesta precarietat implica: inestabilitat, falta de protecció, inseguretat i vulnerabilitat social i econòmica.

Yo trabajo pero poco tiempo, pero dos meses, tres meses. (...)Si, he trabajado pero no es campo, es almacén, en Actel, sí, por la noche, Poco, dos meses. Si, trabajé en Carrefour también en diciembre, año pasado, no es este diciembre, en 2009. Si, un mes. (...) Solamente plus, de carga y descarga. Si, tres o cuatro meses. (GHHP30A)

He trabajado mucho en el campo y construcción. De “ferralla” aquí en Lérida, un año. En el campo. Ahora no ha ido a mejor. Ahora es muy difícil tener una oportunidad para encontrar trabajo. (MALHP30A)

he tenido bastante suerte porque yo trabajé un poco aquí en Lérida, unos dos meses o así, en Sucs, en un trabajo también ;después ya empezaba a entrar la crisis, finales del 2007, principios del 2008, entonces me desplazé un poco para ir a Manresa, ahí todavía las empresas no habían entrado, trabajé en el estadio de basket un poco, para limpiar y todo esto, después ya me llamaron de la empresa esta, de Carrefour, mediante de Beacherie, en Manresa trabajé casi un año, era mi primero y mi último trabajo, casi para que yo vivo, me ha permitido hacer muchas cosas, no es estable, casi un año trabajé de temporal, no se como se dice, pero no me quejaba, es un buen trabajo, es un buen trabajo, no era así, pero era duradero, casi un año. (...) en el 2010, estaba en paro, pero bueno, no sé, porque trabajaba también, porque no he parado totalmente, trabajaba una semana, dos semanas, un trabajo de un mes y todo esto...(SEHP24A)

Bueno, esta bien, antes de tener papeles estoy trabajando en el campo, casi 3 años, 2005 estoy trabajando en el campo, me hace mi jefe el papel, y luego, antes de terminar 2005 sigue trabajando en Barcelona, en el puerto de Barcelona, cocinero en el barco, cuando trabaja ahí sigue trabajando ese trabajo hasta ahora, hasta ahora yo sigue trabajando siempre con ferralla, bloques de dique, siempre; bueno, la vida me pasa muy bien, pero ahora esta muy mal, pasa que España toda tiene crisis, pero antes la pasa muy bien, de verdad, muy bien. (...) No, yo viene de Jaén, yo he estado trabajando en la aceituna, en Jaén; si hay algun sitio de España que hay trabajo, me voy ahí buscando trabajo, yo no siento ahí sin trabajo quedando ahí, en Lérida no hay trabajo, hay otro sitio, voy ahí, buscando trabajo (MAUHP40A)

Veiga (2004) parla de treballadors invisibles que estan immersos en feines que comporten precarietat, rotació i pobresa. Tot i així considera que aquesta precarietat i rotació és característica del mercat laboral espanyol en general i que les persones immigrades la pateixen en particular.

- En el cas de les dones

En el cas de les dones a la precarietat, inestabilitat i temporalitat cal afegir en alguns casos els treballs a temps parcial per a poder combinar la tasca reproductiva amb la laboral.

Yo hago este trabajo, cuando se acaba, salió, se acaba el 17, el 19 de febrero sale este trabajo de polígono, me llamaron otra vez, vine y hablé con Rocio, me dice, son 400 euros, digo, estoy interesada, media jornada esta bien. (...)Yo me he sentido muy muy feliz para vosotros, porque me han ayudado, me han apoyado mucho, mucho, sobre todo trabajo del polígono, a veces tengo a alguien que me ayude con Umu, a veces no, a veces Umu se pone mala, a veces no puede ir, pero no me ha pasado nada, vengo a avisar, no puedo ir, Fatu tranquila, hasta que llegó Carmen, oh! mucho, mucho. (GKDP31T)

Si en 2007 encontré eso. En 2006 también había trabajado en Arnau también, 3 días con Clanser, no podía, aquí empezamos a las 6 de la mañana, tenemos que acabar a las 10, llegué a casa tenía que duchar, dar comer a los niños, no podía; lo dejé y es lo que estoy haciendo ahora. (...)Reponedora en el Carrefour. (...)Bueno 3 horas y media al día, 21 horas a la semana. (ECDP41T)

A partir de les experiències recollides a partir de les entrevistes es confirma la situació de discriminació afegida que pateixen les dones associada a la reproducció de rols diferenciats segons gènere que en el cas de les dones immigrades es donen d'una forma més intensa.

f- L'expectativa de futur laboral

Les expectatives de futur en general són molt baixes i reduïdes. Existeix una visió pessimista i de resignació en gairebé tots els casos, encara així es desprèn una confiança en el futur i mostren una gran fe de tipus religiosa que creuen que els ajudarà a superar aquest tràmol.

No, con esta crisis, está rompiendo todo, todas las cosas esta rompiendo, mucha gente que estaba trabajando en construcción esta buscando otro sitio, gente de limpieza busca otro trabajo, gente de limpieza busca otro trabajo, gente de hosteleria busca otro trabajo, vida laboral esta muy diferente ahora, muy complicado, para trabajar en su sitio, por ejemplo cuando buscabas trabajo de hostelería hay que ofrecer un trabajo de hosteleria, pero gente por ejemplo tenia experiencia en construcción esta trabajando en limpieza, y ahora está muy complicado. (MARHP26A)

Lo que pienso realmente es que consiga una oportunidad por aquí, una buena, una cosa, un trabajo, una oportunidad, que pueda hacer algo allá, que me permite permanecer allá, una cosa, una oportunidad, trabajando con esto, que tenga una actividad, una cosa, lo que sea para que pueda permanecer allá, aunque no sea definitivamente. (SEHP24A)

Bueno, yo busco trabajo, si no hay nada, busco trabajo en el campo, punto final, hasta que empiece la vida bien y volver al trabajo que yo conozco. (MAUHP40A)

Bueno de futuro...por mi parte...no lo sé, exactamente no lo sé. Pero la empresa tiene futuro porque cada vez salen cosas nuevas, es una empresa creo que cada año tendrá más oportunidad. Mi futuro...el problema que tenemos nosotros es que tenemos un nivel de vida...yo ya llevo mucho tiempo allí, pero el problema que tenemos nosotros que hay gente que favorece a más gente que a nosotros. (SEHP42T)

- En el cas de les dones

Les expectatives no són millors que en el cas dels homes, ans al contrari existeix una perspectiva molt baixa de trobar una feina que no sigui en el sector de l'agricultura i específicament a les cooperatives de fruita o al servei domèstic. En algun cas es comenta de forma molt incisiva

Sólo salen trabajos de negros para negros (GADP41A)

En altres casos que si existeix un treball de més qualificació, es dona la circumstància un altre cop de la necessitat de comptabilitzar les tasques productives amb les reproductives i renunciar així a una part de la jornada.

Pero el año pasado cuando estuve haciendo una media jornada por la tarde, estaba en Cappont, pero ahora que estoy a completa estoy en Las Misiones, pero después estaré mucho tiempo a media jornada. (...)No solamente por el pequeño, sino porque al criar tres, no me sirve trabajar todo el día y pagar comedores, el comedor es muy caro, ahora con dos aún llegamos mal a mal, pero tres en el comedor es la mitad de mi sueldo que se va ahí, y mas vale estar en casa con ellos. (MALDP33T)

En molts casos les tasques reproductives segueixen representant el motiu més important per a poder assolir una trajectòria laboral més estable i continuada. Aquesta situació és compartida per dones de diferent procedència i amb formacions i nivells d'estudis diversos.

(A mi el problema que tengo es mi familia, yo llevo aquí tres años , desde que vine he trabajado en varios sitios pero poco tiempo, dos meses, una semana, yo llego aquí con un niño de 9 meses y cuando Trabajo he llamado a una amiga y le pagaba y tuve que dejarlo. Después para trabajar tenía que pagar 300 euros de 8:00 a 15:00 en la guardería y ganaba 500 euros. Todavía busco Trabajo y no voy a encontrarlo, porqué ? por que si fuera a Alcarrás o a otros sitios, però tengo al niño estudiando , la niña, tengo que pagar y por eso no voy a trabajar) (Yo buscar, buscar Trabajo no lo he hecho de corazón, los hijos no me dejan son pequeños no puedo dejarlos, tengo que ayudarlos a estudiar etc. Cuando los hijos seran mayores encontraré Trabajo. Si escoges , escoges a los hijos) (Yo estoy de acuerdo en nuestro país nos casamos muy pronto, yo al casarme tenía que hacer el bachillerato y en el mismo año embarazada y me casé, el problema es que se me cortaron todas las posibilidades , todo lo que tenía dentro de mí, ahora no se como empezarlo, todo esto no pude hacerlo, però todavía lo tengo, mi única ilusión era venir aquí a España, cuando vine trabajé un poco però después de dos años otra vez embarazada. Al no poder trabajar, lo mejor era tener los niños ahora y después parar y hacer cosas. Tenía que hacer algo, ahora estoy pensando si tengo que hacer otro o tengo que buscar Trabajo, me falta uno, es la ley de mi matrimonio) (Grup de discussió dones)

6.2.5.3. Síntesi final

a- El coneixement de les eines de recerca amb el pas dels anys.

El coneixement de les eines i tècniques de recerca així com de les entitats que donen suport de forma específica a aquesta tasca queda de manifest que es compleix en tots els casos. És difícil torbar una persona que no tingui una idea general dels sistemes de recerca de feina activa que es donen a la nostra societat.

Totes les persones coneixen les oficines de treball de la generalitat i n'estan apuntades, tots coneixen les empreses de treball temporal i han estat usuaris de les mateixes. Gairebé tothom coneix i accedeix a la recerca de feina a partir de les noves tecnologies. L'elaboració de currículums i la seva importància també s'ha estès de forma amplia en les persones que porten uns anys de permanència al país. Cal dir en aquest sentit que totes aquestes millores es poden anotar i imputar en sentit positiu a les entitats social i altres de tipus mercantil com les ETT que durant els darrers anys han realitzat un treball molt intens i continuat per a donar aquests recursos a les persones nouvingudes. Des del Departament de Treball i altres fonts de finançament privat, es van crear dispositius específics per a donar resposta a aquesta necessitat i realitat.

També cal dir d'altra banda que aquesta tasca realitzada de forma específica per les entitats sociolaborals, ha provocat una certa institucionalització de la recerca de feina, provocant una desresponsabilització d'aquesta realitat a altres actors que no han hagut d'intervenir ni conèixer aquesta tasca de fons molt important que han realitzat les entitats.

Les entitats s'han convertit en les referents de moltes de les persones nouvingudes pel que fa a la recerca de feina i això provoca unes dinàmiques que cal valorar i replantejar en profunditat en un context de crisi com el que estem vivint en l'actualitat. *Les entitats socials s'han convertit en gairebé l'única eina d'integració social per a les persones nouvingudes adultes que volen realitzar un procés d'inclusió a la nostra societat*⁵¹. *Han substituït en el seu treball diari moltes de les funcions que les xarxes socials no eren capaces de satisfer. De forma molt específica les persones subsaharianes i magrebines i les dones com a gran col·lectiu amb més dificultats.*

b- Les trajectòries sociolaborals

Segons Tezanos (2007) es donen un conjunt de factors específics d'inserció laboral, que són al mateix temps generals a qualsevol treballador i altres més específics en el cas de les persones immigrades. En aquest quadre es poden veure les diferents situacions:

⁵¹És important reforçar una vegada més el pes de les entitats del tercer sector en aquest entramat de serveis socials, per a poder copsar alguna de les conseqüències que pot comportar el sistema català de Serveis socials actual pel que fa l'atenció a persones immigrades. Com diuen Moreno i Bruquetas (2011:102) "Davant del desconeixement del sistema per part dels immigrants, com també a causa dels problemes d'accés als serveis socials, les entitats del tercer sector social han actuat com a principals receptores de les demandes dels immigrants, i les ONG i les associacions d'immigrants han prestat diferents tipus de serveis d'acompanyament i facilitació davant l'absència de la iniciativa pública: supervivència (menjar o roba), suport a l'ocupació (informació, formació, borsa de treball, assessorament jurídic) o habitatge (residències, pisos d'acollida per a immigrants sense recursos o amb problemes específics). Al mateix temps, han actuat com a agents de sensibilització i reivindicació (Guillén *et al.*, 2002; Col·lectiu Ioé, 2004).

Quadre 31. Factors teòrics d'inserció laboral

	Generales	Específicos
Estructurales	Sector económico Hábitat Comunidad autònoma	Permiso de Trabajo
Culturales	Sexo Edad	Nacionalidad
Biogràfics	Tiempo en el mercado laboral espanyol	Tiempo que lleva en España

Font: Félix Tezanos (2008)

Altres autors com Carrasco a Izquierdo (2008) plantegen que existeixen variables determinants de les diferències entre treballadors estrangers i els espanyols que es concreten en l'antiguitat residencial, les característiques personals (edat, estudis, procedència), la discriminació laboral (ètnica, condicions laborals i salarials, jurídica i el lloc de residència).

Les trajectòries sociolaborals assolides per les persones participants en aquest estudi són una mostra de la realitat actual en la que es posa de manifest la importància que ha tingut el creixement econòmic en els darrers anys i l'augment de la contractació al sector de la construcció, Indústria, agricultura i hosteleria que han requerit d'una mà d'obra poc qualificada. En el moment que aquesta mà d'obra ha deixat de ser necessària han arribat les primeres conseqüències en forma d'atur i de l'augment de la competència per aconseguir treballs més qualificats i amb més requisits per a poder-hi optar.

Garreta (1999), (2003), (2010) elabora una classificació, adaptada en aquest cas a la realitat de les comarques de Lleida en la que divideix les persones immigrades en grups pel que fa la seva situació laboral. D'una banda les persones depenents inestables que són aquelles que treballen per compte d'altri i que tenen poca estabilitat laboral. Les persones depenents estables que també treballin per compte d'altri però amb unes condicions relativament més estables i finalment els autònoms i petits empresaris que treballen pel seu compte i que han assolit una certa estabilitat laboral i d'ingressos a partir de la creació de negocis que s'emmarquen en el que s'anomena l'economia ètnica.

En el nostre estudi es pot comprovar que el grup de persones depenents inestables és el més nombrós en tots els casos independentment de lloc de procedència i sexe i edat. Aquesta dada coincideix amb el perfil de població que s'està consolidant al territori de Lleida.

Segons Samper i Moreno (2009:54) Pel que fa les trajectòries laborals assolides podem dir que es posa de manifest la rellevància del nivell d'estudis, finalment, no només rau en les possibilitats de mobilitat lateral i vertical en el món laboral, sinó en el fet que també permet una major autonomia a l'hora de bellugar-se en un mercat de treball i una societat cada cop més alfabetitzats, en què el domini dels canals d'informació escrits —com ara Internet— són un element que condiciona de manera creixent el ventall d'oportunitats formatives i professionals.

Per aquest motiu són les persones amb estudis les que han assolit mantenir amb el temps un treball o si més no han assolit una mobilitat ascendent durant un temps que per qüestions relatives a la crisi no han pogut mantenir i això tant en el cas dels homes com de les dones. Les expectatives de millora també coincideixen en les persones que tenen major capital cultural i que han mantingut un projecte formatiu de forma continuada i planificada amb els anys.

Cal preguntar-se per tant com ja plantejava l'equip promocions (1999:11) en el marc de la darrera crisi econòmica "Si las regulaciones del trabajo son la principal garantía de cohesión social ¿Qué amenazas y consecuencias prácticas comporta que la economía excluya a sectores significativos del mundo del trabajo. ¿ Porque hay que advertir que las diversas formas de exclusión social tienen su origen en el agotamiento de un modelo de crecimiento económico que ya no genera suficiente empleo para todos los que lo demandan y que , además tiene límites ecológicos claros".

- En el cas de les dones

Es pot resumir l'especificitat de la dona i el treball un cop més ,i ara en paraules del col·lectiu IOE (2001:717)" El trabajo de las mujeres inmigrantes desborda la categoría técnica de empleo y sus trayectorias de inserción laboral no se pueden explicar sólo desde el ámbito estricto de la economía, sin tomar en consideración el conjunto de relaciones sociales de las que forma parte".

6.2.6 Recorregut a través de la sisena estratègia-L'ús de les institucions socials.

6.2.6.1 Consideracions prèvies

A manera d'introducció i per afavorir la reflexió és necessari plantejar una qüestió prèvia entorn de l'ús de les institucions socials.

Quan parlem de l'ús de les institucions socials es posa de manifest un agre debat ja existent en la nostra societat i que el fenomen de la immigració no ha fet més que revitalitzar. Per comprendre la importància que suposa per a una societat l'ús de les institucions socials per part dels immigrants, podem recordar algunes de les reflexions que es desprenen de diferents estudis sobre opinió realitzats a la població espanyola.

A manera d'exemple podem recordar la reflexió de Morell (2005) quan assenyala que la població autòctona considera als immigrants "competidors" ja que l'ús abusiu que realitzarien dels diferents serveis de benestar, repercutiria negativament en el seu nivell de vida. Pajares (2004), per la seva banda assenyala com una de les causes d'aquesta consideració la configuració del modern estat-nació, basat en la creació de distincions i categories jurídiques desiguals que afavoreixen l'estatus de protecció diferencial.

Clavijo i Aguirre (2002:16) exposen en aquesta línia "El establecimiento de un Estado del Bienestar la llegada de las primeras oleadas de población inmigrante extranjera son hechos sociales casi simultaneos. La segunda se produce cuando el primero se encontraba en una fase de gestación y desarrollo. Así se da la paradoja que el diseño del marco de prestaciones y servicios se construye para los nacionales , sin preveer que podía ser utilizado por población que presente unas características diferenciadas o peculiaridades jurídicas o familiares plurales".

El col·lectiu IOE (1995:36) assenyala aquesta com a font de conflicte sobre l'ús il·lícit dels serveis per part de les persones nouvingudes el següent "como una de las causas del

individualismo competitivo , es decir , la idea que los nacionales tienen derecho a disfrutar de unos servicios a los cuales han contribuido con sus impuestos en mayor medida que los inmigrantes”.

Un altre autor com Kaplan (1996:160) fa referència a la visió que es té de les persones novingudes des de la població autòctona com una de les raons fonamentals d'aquest debat “ La persona immigrada se conceptualitza , en la sociedad de acogida, como un ser inferior.Su entrada por conductos irregulares la conduce a una posición social de marginalidad, invisibilidad y desigualdad en el acceso al trabajo ,a los bienes y a los servicios existentes en la sociedad (...) Esta situación de inferioridad la acompañará durante mucho tiempo”.

Davant aquesta opinió pública hem d'aportar diverses consideracions que es desprenen de l'estudi de referència que ens ajudaran a realitzar una reflexió més objectiva i més d'acord amb la realitat.

El procés de coneixement i de posterior ús de les institucions socials es produeix d'una forma gradual i al llarg d'un període de temps considerable. Quan parlem d'institucions socials hem de diferenciar aquelles que ofereixen els seus serveis de forma específica cap a la inserció laboral d'aquelles que ofereixen un altre tipus de serveis que podríem denominar com a serveis propis de l'Estat del Benestar.

A banda de l'ús específic dels serveis de l'Estat del Benestar i de les seves institucions , com l'educació, la salut, els serveis socials i la seguretat social, és important conèixer quin és l'accés que tenen les persones immigrades a la protecció social. És en aquest accés on es produeixen una sèrie de situacions que poden portar a augmentar la polèmica existent sobre l'ús que fan les persones immigrades dels serveis públics i la possible politització⁵² d'aquesta qüestió.

En el cas de les entitats específiques adreçades a la inserció sociolaboral, com ja hem comentat anteriorment, formen part del recorregut habitual de les persones immigrades des dels inicis de la seva trajectòria migratòria laboral al país d'acollida i que el seu ús i coneixement depèn de la xarxa social que acompanya a cada persona. En el cas de les institucions socials que presten serveis de diferent naturalesa, el seu ús es produeix de forma més tardana i en molts casos després d'una llarga trajectòria migratòria al país d'acollida i en

⁵²Moreno i Bruquetas (2011:52-53) “ L'accés dels immigrants a la protecció social en aquest règim es produeix per dues vies principals. D'una banda, mitjançant l'assegurament social vinculat a la participació en el mercat de treball i l'afiliació a la seguretat social; per aquesta via, els estrangers amb permís de treball accedeixen a aquests sistemes en igualtat de condicions respecte als treballadors autòctons, com al règim conservador-corporativista. D'altra banda, els immigrants accedeixen a la protecció social per mitjà de la seva residència al territori, de manera que els estrangers residents poden accedir als programes de protecció social de caràcter universal. Per a alguns programes –a Espanya seria el cas de la sanitat, l'educació o determinats programes de serveis socials o d'ajuda a l'habitatge–, la residència dóna dret a aquestes prestacions amb independència de la situació legal de la persona. D'aquesta naturalesa dual dels criteris de definició dels drets d'accés es deriva també el marge per polititzar la qüestió de l'accés dels immigrants als sistemes de protecció. Així, l'accés a les prestacions dels sistemes d'assegurament –en els quals, com veurem, els estrangers són contribuents nets– no deixa gaire marge per a la utilització pública d'actituds de *competencia o desplaçament* respecte a la població autòctona. En canvi, els programes de caràcter universal amb drets d'accés basats en la residència, com ara la sanitat o els serveis socials, presenten un risc més alt de mobilització de sentiments de rebuig envers les poblacions d'origen immigrant, ja que en determinades ocasions i àmbits territorials pot tenir lloc una situació de competència per recursos escassos o una percepció social que s'està produint aquesta competència “

moltes ocasions per circumstàncies sobrevingudes com per exemple accidents de treball o altres aspectes relacionats amb la salut, que no han estat resoltes precisament per la seva condició d'immigrant .

També trobem en moltes ocasions persones que encara estant en el seu dret de rebre una prestació com podria ser l'atur, prefereixen renunciar a aquest i seguir en la seva obstinació de treballar de forma continuada. En altres casos és el propi desconeixement de les institucions i de les prestacions socials en general el que provoca aquest tipus de situacions que en ocasions porten a la persona a sobreviure en precari sense necessitat de les ajudes.

Quan ja s'ha produït un contacte amb les institucions socials podem dir que les trajectòries vitals i laborals de les persones immigrades ja s'han vist afectades per diferents motius. Si es volen conèixer i aprofundir en aspectes relacionats amb la inserció sociolaboral amb persones que es troben en aquesta situació, és fonamental realitzar una retrospectiva sobre l'itinerari migratori de la persona per poder comprendre certes actituds, que sense aquesta informació són de difícil comprensió.

6.2.6.2 Anàlisi del discurs de les persones immigrades pel que fa la seva experiència personal 2005-2010.

En aquest apartat hem volgut conèixer de forma retrospectiva quina ha estat la relació que les persones nouvingudes han mantingut amb les institucions socials de referència a la nostre societat. Aquesta relació amb les institucions també ens pot aportar una valoració del grau de satisfacció que en tenen i també conèixer l'ús que en fan o n'han fet. Finalment podem saber quines són les institucions més conegudes i les més utilitzades al llarg dels anys.

Tal com he plantejat a l'apartat anterior vull destacar que d'alguna manera la societat en la que vivim ha delegat a les institucions les relacions amb les persones nouvingudes. Ha dipositat en elles els processos d'integració social i laboral, qüestió que ha esdevingut al llarg del temps un obstacle per a la veritable integració sociolaboral de gran part de les persones nouvingudes.

Com planteja Julià (2008) " En muchas ocasiones los servicios de orientación e inserción laboral se convierten en cajones de sastre dónde llegan todas aquellas personas que no son, o no pueden ser atendidas en otros servicios, precisamente por la dificultad que presentan(...) En este sentido hay que añadir que la frecuencia de atención que se puede ofrecer en este tipo de servicios es muy superior en ocasiones a la de otros servicios públicos de atención social, con lo cual se convierten en ocasiones en espacios de fácil entrada y acceso pero con dificultades para dar una salida y finalizar la intervención. En algunos casos se genera incluso una dependencia por parte de los usuarios de estos servicios que responde exclusivamente a una cuestión de carencia de tipo emocional".

Aquesta manca d'interacció amb les persones autòctones abans esmentada, ha estat coberta en gran part per tot tipus d'institucions, especialment les de tipus social i sociolaboral.

a- Les primeres experiències

Recordar les primeres experiències de contacte amb les institucions del país d'acollida ha estat una de les qüestions plantejades en aquesta segona fase de l'estudi amb l'objectiu de copsar com es va viure aquells primera atenció i d'alguna forma la primera acollida per part de la societat receptora. Depenent de com es va posar la primera pedra de la desitjada integració podem comprendre alguns dels comportaments posteriors.

A Lleida Solidaria. El trato muy bien porque no entendía muy bien el idioma y la persona que me atendió el primer día era el Jorge este que habla francés muy bien, entonces eso fue muy importante para mí porque me pude comunicar. La verdad que me ha ayudado mucho, también a buscar faena, a buscar cursillos...ha sido él quien me ha mandado a la Cruz Roja. (MARHP31T)

Normal con el ayuntamiento para arreglar los papeles. (AHP43A)

Yo buscaba la oficina, mi primer día que llegué aquí, estuve con un amigo ,que ahora está en Barcelona, no está aquí, el me dice, es una oficina que está muy, la gente está muy, gente no son malos, entonces puedes venir a apuntarte ahí, entonces el primer día que voy me dice, para buscar trabajo tu tienes que venir cada miércoles a la tarde a las quince o así, luego vine un lunes y yo dije vale,primer día cuando yo estuve , cuando yo llegué a mi casa, yo dije a Mohamed, lo que veo hoy la gente está muy bien, no sé mañana, pero la gente son muy bien, no sé; yo fuí a otra oficina a apuntarme ahí pero, hasta ahora es una oficina que yo conozco muy bien en Lleida. (SEHP30A)

Con el ayuntamiento creo, por el tema de empadronamiento. (...)Bueno...no sé porque vine con el amigo mío, y él era el que hablaba porque era nuevo y no me acuerdo de mucho. (SEHP42T)

El primer contacte es produeix generalment de forma satisfactòria i podem observar la varietat de situacions. Molts cops és un contacte amb l'administració per a realitzar qualsevol tipus de tràmit obligatori i necessari i en altres casos ja es parla directament d'entitats d'iniciativa social que ofereixen algun tipus de servei que els pot ser útil per a la recerca de feina.

Si aquest primer contacte amb les entitats és positiu i satisfactori, acostuma a generar un vincle que es manté amb el pas dels anys, en senyal de gratitud per part de les persones nouvingudes.

- En el cas de les dones

El primer contacte amb les institucions s'inicia en moltes ocasions a partir de la dona com a referent de la unitat familiar i de forma especial quan es tracta de les de tipus social.

Conocí una chica en Cáritas que me ayudó bastante en temas de orientación y para tener mi primer piso,porque era muy complicado tener mi primer piso. (...) Si, a Cáritas, me orientaron, me ayudaron , me explicaron un poco los pasos que tenía que seguir; habia gente que iba a pedir ropa, comida, bueno, la verdad es que tenían necesidad, yo quería trabajar, incluso una vez me consiguieron trabajo, duro poco , una sustitución en un restaurante , un mes de suplencia, lo necesitaba en este momento. (MALDP33T)

Primero en CIVIC. A la una y media, estaba cerrado, pero hay horario de abrir a las tres ; fui a comer, a las dos y media cojo el camino, vengo, unas chicas me han dado horario, esto fué, no se si era 16 de septiembre, ven a hablar con una chica que se llama Isa; este dia volví a hablar con ella, dice si, esto es verdad pero tu tema es muy complicado porque no tienes papeles, vale, no tengo papeles autorizar a trabajar, ni nada, esta caducado, fui al Ayuntamiento, tienes que hablar con asistente, dice , donde vives, en C/ Ciutat de Fraga, vale, te toca calle Democracia, digo apuntame, me han apuntado; ese dia me voy con los dos niños, el mayor en cochecito, el pequeño, atrás, hasta que yo he visto esta calle, entro, dice , quieres hablar con la asistenta, me pregunta donde vives, me dan dia y horario, dicen te toca la Marta. (GKDP31T)

Si, Adaia. (...)En el idioma, a coser, a cocinar comida de aquí (...)Si, mi marido también, una señora de Adaia. Mi marido trabajaba un año de soldador fuera de Lleida, yo también de limpieza en una casa. (ECDP41T)

Cuando vivía en Seròs fui a la asistente social a pedir una ayuda para el alquiler y me la concedieron. (ADP42A)

Si es tracta d'institucions de tipus social i d'ajuda , és la dona la que fa aquest primer contacte de forma habitual, posant de manifest un altre cop aquesta dinàmica de rols de gènere. Aquesta reflexió contrasta amb la resistència que posen homes que estan sols al país d'acollida a l'hora de fer una demanda d'ajuda, ja que ho consideren l'últim recurs que els queda i d'alguna forma els genera un sentiment de fracàs.

b- El perill de ser etiquetat com a usuari pobre o exclòs.

Com hem avançat a l'apartat anterior, existeix el perill de veure a la persona nouvinguda com una persona amb l'etiqueta d'exclòs en base al prejudici que es té sobre les persones immigrades en general. És obvi que les persones nouvingudes necessiten orientar-se i conèixer els paràmetres de la nova societat i és per aquest motiu que s'adrecen a tot tipus d'institucions existents per a demanar informació, orientació i ajuda en general, a banda dels tràmits obligatoris que s'espera que facin de forma permanent i continuada.

Me han ayudado...sí que te ayudan, pero te siguen, el proceso es muy largo. O sea en un momento a ti lo que te interesa es el cursillo y ellos ya van derivando a otra cosa, ¿me entiendes?, y mi personalidad no les va bien a ellos, porque yo soy responsable y allí te pueden ayudar en la comida, el alquiler...y a mí eso no me interesaba. Llegó un momento que tuve una discusión con la persona que se encargaba de mí, yo ya no formaba parte de su negocio. Ella decía que yo le había contestado mal, pero yo no lo vi normal porque yo iba a buscar cursillos y faena y la señora lo que me decía era que si no tenía comida en casa me daba, y yo le decía que venía a España a mejorar mi nivel de vida, que el día que no tuviera para comer me volvería a mi país que por lo menos allí si tenía comida y donde dormir. Desde ese día las cosas ya no...(MARHP31T)

Cal evitar però caure en aquest tipus de dinàmiques assistencialistes i d'usuarització⁵³ de les persones immigrades de forma generalitzada, sense plantejar-se que estem davant d'una

⁵³ Vázquez Aguado (2004:11) planteja precisament quines són les característiques d'una intervenció de tipus assistencial basada amb un paradigma Positivista .”Des de la perspectiva positivista, el que importa són els fets en ells mateixos: cal demanar-nos quines són les raons que expliquen la situació de l'immigrant per començar la intervenció. No es qüestiona

persona amb les seves capacitats, habilitats i sobretot una trajectòria migratòria a les seves espatlles.

c- Relació amb l'àmbit sanitari

L'àmbit de la salut és un dels grans temes que provoquen un debat social quan es tracta de l'ús que en fan les persones nouvingudes. Per part de les persones nouvingudes la seva valoració d'aquests serveis és positiva en general.

Si, siempre cogiendo cita en el medico, no he tenido nunca ningun problema. (MARHP26A)

Yo no tengo problemas con eso, porque yo fuera de trabajo nunca. No he ido ninguna vez al médico, solo una vez hace unos 3 años porque me dolía una muela y ya está. Esa vez me han atendido bien. (MARHP31T)

Bien, a veces alguna enfermera o algo te hablan bien, pero tiene un...pensamiento ...Pero en general bien, muy bien. (AHP43A)

Claro, va bien, y me trata bien, tengo una doctora que me trata bien conmigo; por ejemplo, un día yo estuve aquí por la noche, me dolía mucho la barriga, ellos me han tratado bien, me han dado muchos medicamentos, me han dicho, tienes que volver mañana para ver con el doctor, y cuando llega la mañana yo voy ahí, me han dado muchos medicamentos, me han tratado bien, yo no he tenido mas problemas de barriga. Yo no tengo ningun problema con la gente, cualquier persona, primero tratarla con respeto, ni niño, ni grande, ni mayor, si tengo un problema mañana, ese problema se va a arreglar rápidamente, pero si la persona, por el color, dice color, yo voy a dar ese respeto así, entonces mañana si calla tu también nadie no va a conocer. Yo aquí cualquier sitio que voy, no tengo ningun problema, no tengo ningun miedo también con la gente; yo tengo la familia, si yo vengo aquí a hacer las cosas mal, con la gente así, si la familia entiende eso, eso es malo. (SEHP30A)

No, siempre, tengo el Doctor que se llama Sabaté, muy bien. (GHHP30A)

Médico poco, médico muy poco, cuando me duele un cabeza o algo así, médico muy poco, pasa que yo casi dos años no fui mi médico. (MAUHP40A)

Bueno, yo diría que bien porque llevo desde el principio... las relaciones bien...a veces me voy allí a hacer visita o a preguntar algo, es una persona mayor y tengo relación buena con él. Tengo buena relación, también es una persona que no tiene prisa para que te vayas, te escucha y te recibe bien, te da las instrucciones que te pueda dar...en este sentido veo la relación bien. (SEHP42T)

En alguns casos la satisfacció no és tan bona.

la manifestació del problema sinó que es busca el procediment tècnic que pugui respondre a les demandes. És el treballador social qui sap i, per tant, qui té l'obligació de trobar les respostes. Segons aquest esquema, els bloquejos, les tensions que es produeixen en la relació estan determinats per l'incompliment dels rols assignats als actors: l'immigrant espera que el professional li resolgui les demandes; el professional necessita que se li acceptin les decisions, ja que és qui valora i decideix".

Bueno no muy bien, el día 13 del mes pasado me dijeron que me llamarían para darme cita y de momento no me han llamado. Si dicen que tengo un problema de salud, hay que curarlo y necesito cita pero hace más de dos meses que nada de nada. Esto no puede ser.(MAHP30A)

Les persones nouvingudes estan satisfetes amb els serveis sanitaris dels que poden gaudir a diferència dels serveis que poden rebre en els seus països d'origen. Moltes d'aquestes persones els utilitzen realment quan els necessiten i no ho fan de forma habitual ja que estan més pendents d'altres aspectes de la seva vida que de la seva pròpia salut.

d- Relació amb l'àmbit de la justícia

Quan parlem de justícia englobem el tracte amb les administracions relacionades amb qüestions de tipus jurídic, com per exemple l'oficina d'estrangeria, amb el departament d'interior a partir del tracte amb la policia autonòmica entre d'altres.

Si, tengo contacto tambien con la policia porque casi 4 o 5 policías estaban trabajando de camareros allí en la Prats, conoce a mi, siempre saludar a mi, siempre tratar muy bien, tengo buena relación con ellos. (MARHP26A)

Bueno, me fui a la policía nacional que está en Cappont...allí yo creo que a veces hay problemas, quizás porque hay tanta gente y se ponen nerviosos. Llegué por la mañana, vi a un señor, lo salude y le pregunté pero me contesto de manera muy fea, yo veo que hay mucha gente y se ponen nerviosos. A parte de esto no he tenido ningún problema. (SEHP42T)

El tracte amb els diferents àmbits de la justícia acostuma a ser un tema difícil, produït en gran part per les connotacions negatives associades als diferents actors de l'àmbit judicial i per la qüestió de la "legalitat-il·legalitat" associada contínuament a les persones immigrades que com exposarem a les conclusions estan sota sospita de forma permanent.

- En el cas de les dones

No, no. Las veces que me he sentido así, las dos veces que me he sentido así, ha sido con policías; te hablan que parece que no se enteran que puedas entender el catalán, porque me hablaban y le pregunte lo que habían dicho y no lo quiso repetir, digo, el catalán es un idioma que se puede entender, no hay que hablar mal de la gente en catalán , además llevas un uniforme. (MALDP33)

En aquest cas concret l'entrevistada planteja com en dos ocasions molt diferents es va sentir discriminada i mal tractada per una qüestió de prejudici ja que en una ocasió no van creure que fos treballadora d'una agència de viatges i en l'altra ocasió no sabien que era la persona que havia estat reclamada per a fer de traductora i intèrpret a comissaria. Dos clars exemples dels estereotips que dominen la nostra societat.

e- Relació amb els serveis socials

Com ja s'ha plantejat a les consideracions prèvies, en aquesta fase del recorregut migratori, totes les persones immigrades han entrat en contacte amb diferents tipus d'institucions, educatives, administració en general, sanitat i altres, tot i així el contacte amb els serveis socials no es dona en tots els casos.

En aquest sentit podem dir que de les 25 persones entrevistades, només 3 homes eren beneficiaris de la renda mínima d'inserció. Un d'ells un home casat amb dos fills al seu càrrec i els altres dos, homes de 51 i 52 anys d'edat respectivament, per tant amb un perfil de difícil inserció sociolaboral en l'actual context de crisi.

- Quan es cobra alguna prestació

La relació amb els serveis socials es pot produir en un context en el que es cobra algun tipus d'ajuda com per exemple la renda mínima d'inserció. En aquests casos el tipus de relació acostuma a ser molt continuada i és viscuda com un control de vegades excessiu.

Si yo estoy cumpliendo unos requisitos, cumples con todo y traes todos los papeles y todo no hay ningún problema. Yo la verdad que no he tenido ningún problema con los Servicios Sociales. Si cumples con los requisitos no hay ningún problema. (...) Sí, de todo pero en general te sientes un poco como controlado. Uno tiene que buscar su interés, estar mejor para evitar problemas (AHP43A)

Ahora estoy cobrando el PIRMI, empecé el año 2009, pero después abren la campaña y yo me voy y dejo el PIRMI, cuando terminó volví y cogí el PIRMI. (MAUHP52A)

- La resistència a demanar ajuda

Existeix una idea generalitzada a la nostra societat de l'abús que es fa en aquest tipus de serveis, però existeixen exemples que demostren que això no és així, ans al contrari, demanar ajuda a les institucions es considera un fracàs i una situació que es contradiu amb els objectius marcats a l'inici del procés migratori.

Nunca, ni Cáritas ni nada, hasta ahora, nunca, no quiero hacerlo también. (SEHP30A)

Existeixen casos especials en els que sense rebre una prestació concreta, es dona una relació de seguiment per altres motius de tipus social. En aquest cas concret, els motius estan precisament lligats al propi procés migratori i les conseqüències inesperades que es poden produir en un moment determinat provocant una situació realment difícil en la persona immigrada.

Si, si es bastante duro, a veces no te, es bastante duro, valoro mucho que estan haciendo un buen trabajo porque en mi país no hay y estan haciendo un buen trabajo de ver que le pasa a la familia, escuchar a la familia, estar atento a la familia, pero esto te lo he pedido, cada sociedad es diferente a la otra. (SEHP24A)

En aquest cas concret parlem d'un home de 24 anys que va venir reagrupat per la mare després de la mort del seu pare, amb l'objectiu i missió de donar suport a la seva mare i els germans que es trobaven a Lleida. Aquest noi va venir i passat el temps la mare també va

morir de forma sobtada, amb la qual cosa ell es va trobar amb la responsabilitat d'assumir la cura dels seus germans menors. Aquesta realitat el va portar a entrar de forma involuntària en contacte amb els serveis socials i sotmès a una vigilància molt estreta i de seguiment per a valorar l'atenció i cura dels seus germans.

- En el cas de les dones

Es donen altres formes de relació amb els serveis socials com la que explica aquesta mare i que manifesta d'aquesta manera.

En el tema del colegio, antes , pero ahora tiene problema porque va a un equipo de futbol, tenemos que pagar, pero en otro sitio, el servicio social paga, pero nosotros aún no; pero otros problemas no tenemos. (ECDP41T)

En aquest cas es tracta d'una família que davant de la situació de precarietat econòmica decideix fer una demanda d'ajuda a l'administració i que a partir d'aquesta demanda s'inicia un pla de treball amb la família que entre d'altres qüestions els facilita un beca per a que un dels fills per jugar a futbol en un equip de la ciutat. Aquesta situació és viscuda de forma positiva per part de la família però un canvi en el domicili familiar posa en perill aquesta beca, amb la qual cosa la família té por de seguir rebent l'ajuda i que no puguin assumir el seu cost.

f- La relació actual amb les institucions

La relació amb les institucions és una realitat quotidiana que es dona en tots els casos i que amb el pas dels anys esdevé una pràctica habitual en un país amb una administració molt desenvolupada i per tant molt burocratitzat com el nostre.

La normalització de les relacions entre l'administració i les institucions en general i les persones nouvingudes es consideraria un bon símptoma per a la convivència i la integració.

Si, si, esta bien, tratar bien conmigo, y con todos los inmigrantes, estaba tratando bien, no tengo ningún problema , y cuando necesito algo, por ejemplo currículum, o una pregunta, o internet, no tengo ningún problema, ni aquí en Civic, ni en Cruz Roja, ni en Lleida Solidaria, no tengo ningún problema. (MARHP26A)

Hay un obstáculo. Es que no tiene relación porque con las instituciones como yo no tenía trabajo pues era solo con los servicios sociales. Si no tienes trabajo esta todo...Esto también tiene que ver hasta con la relación con la familia, con la mujer...puede influir en tu vida personal. (AHP43A)

Eso depende donde estabas, en todos los sitios, a veces he encontrado una persona buena, a veces una mala , he tenido buenas experiencias y malas experiencias, en todo; cuando vas a una oficina, ahora hay una persona que dice esto, vuelves a los 5 minutos, encuentras otra persona y te dicen otra cosa, eso pasa muchísimos sitios aquí, no se si es de la persona o es de la institución, yo creo que es de la persona, porque si ahora te dicen esto y a los 5 minutos vuelves y te dicen otra cosa, eso es un problema.(SEHP24)

Bueno yo lo veo bien, bueno veo que si pudiese hacer más...yo creo que está bien porque es una forma de enseñar a la gente: las maneras que hay para buscar trabajo,

la orientación...orientando a la gente y a las empresas, las bolsas de trabajo, lo que hay, donde hay, como se hace un currículum...esto es una parte muy importante. A mí cualquier día que paro de trabajo paro aquí para informarme, siempre hay una oportunidad...Esta muy bien para nosotros. Nosotros tendríamos que venir siempre para aprender algo.(SEHP42T)

Trobem persones que no fan cap ús de les institucions més enllà de les que tenen a veure amb la vida laboral i/o de documentació lligada als permisos.

No , yo no he tenido mucha relación con eso, cuando tengo que arreglar papeles voy yo directamente a arreglar mis cosas, saco cuaderno, pasa que yo no tengo muchas cosas para arreglar, tema de residencia, algo de la Seguridad Social, el Inem, otra cosa.(MAUHP40A)

- En el cas de les dones

Si, yo he ido a Cáritas, allá me han ayudado pocas veces, si yo tengo trabajo, no voy allá, a la asistente social de Cáritas, yo me fuí allá siempre si yo no tiene nada, pero si yo tiene mi faena, yo no me voy allá, hay mucha gente allí que necesita, no necesita que yo tenga faena y yo voy atrás corriendo de, no. (...) Yo le he comentado esto a la asistente social, yo le he comentado esto,mira ahora no hay ninguna ayuda, mira esto,no hay, me ha dicho, te llamaré, no me ha llamado nunca,yo he volver en enero, yo la he citado para este mes, el dia 22, yo fui a la Cruz Roja, yo la he citado, allí, yo le enseñaré todo, mis contratos, mi vida laboral, me dice, la verdad , con este trabajo tu no podrás cobrar paro, tu asistente social tiene que ayudarte a cobrar un PIRMI o algo así, pero hasta ahora no hay manera (CADP34A)

L'ús de les institucions es dona de forma més habitual en el cas de les dones en gairebé tots els àmbits. En el cas dels serveis socials aquesta realitat és més clara. Com ja hem avançat en altres moments la dona es dedica a les tasques reproductives independentment que també treballi fora de casa i en el cas de les persones subsaharianes aquesta situació és torna si més no més habitual.

6.2.6.3 Síntesi final

a- L'ús de les institucions es consolida amb el pas dels anys

És obvi i al mateix temps necessari que amb el pas dels anys les persones nouvingudes coneguin i facin un ús de les institucions que estan al servei de la població amb normalitat. Les institucions són molt variades i formen part de l'organització de la nostra societat. Cal dir també que les persones nouvingudes estan sotmeses a un control i seguiment continuat de forma obligatòria pel que fa la renovació dels seus permisos de residència i treball i que en qualsevol moment poden variar aquestes condicions i normatives.

Pel que fa les altres institucions com la sanitària o l'educativa les relacions són menys habituals encara que són institucions que ofereixen serveis que són un dret reconegut per a les persones nouvingudes.

Si tenim en compte el nombre de persones que han estat entrevistades, podem dir que només en tres casos estan rebent una prestació provinent dels serveis socials com la renda mínima d'inserció. Això vol dir que en un context de crisi i d'atur molt elevat per part de les persones nouvingudes i també de les que hem entrevistat, no es produeix un abús d'aquests serveis.

Podem dir que les persones que reben algun tipus d'ajuda des dels serveis socials o estan cobrant algun tipus de prestació com el subsidi, estan sotmesos a un doble control que fa que visquin en una situació més alta d'angoixa i de sentir-se amenaçats pel sistema que en qualsevol moment pot provocar una pèrdua de les prestacions obtingudes.

6.2.7 PER A FINALITZAR I CLOURE EL RECORREGUT

6.2.7.1 LA VALORACIÓ DEL PROCÉS MIGRATORI

Quan parlem de la valoració del procés migratori i ens referim directament a la seva reflexió personal, totes les persones resten en silenci durant una estona, esperant que els vingui la resposta més adequada i que s'ajusti el millor possible a la quantitat i complexitat de sentiments que els ha generat i genera la seva experiència.

En aquest sentit vull destacar la reflexió que una de les persones entrevistades de procedència senegalesa i al mateix temps la més jove de totes elles, crec que ens il·lustra de forma molt intensa el que significa el fet d'haver emigrat del teu país.

Perfectamente, perfectamente; yo si pudiera, pero ahora la inmigracion no es fácil, si entras en la inmigración es como un pozo que es muy difícil salir, son muchas cosas, no es solo venir y volver y conseguir algo o no conseguir, si entras en la inmigración es muchas cosas, es muy difícil; si una persona no ha inmigrado no te puede explicar esto. (...)No hay vuelta atrás, casi, casi no hay vuelta atrás. Si empiezas a inmigrar hay que poner en tu mente que vas a inmigrar hasta la muerte, porque es casi así; además si el país en el que estás no te permite algunas oportunidades para permanecer allá, siempre vas a inmigrar, aunque no sea allí, sea aquí, vas a ir a otro sitio también, es así la inmigración. (SEHP24)

Lacomba (2010) ens recorda precisament aquesta realitat que arrossega de per vida a la persona immigrada de manera , que arriba a ser rebutjada al país d'acollida per la competència pels llocs de treball, per què generen desconfiança i se'ls veu com una amenaça per la identitat i són rebutjats als seus països d'origen per ser representants del fracàs de les societats de procedència que no són capaces de donar resposta als seus propis ciutadans.

Sayad (2010:199) exposa d'una forma més crua i directa aquesta ambivalència i contradicció continuada que es produeix en qualsevol trajectòria migratòria " Por más justificada que esté la emigración, siempre queda bajo sospecha. Salvo que se moralice la emigración o, en otros términos, que se la declare inocente, declarando inocentes al mismo tiempo también tanto a aquellos que van a ausentarse (los emigrados) como a aquellos que los dejan ausentarse y se vuelven cómplices de su ausencia (el conjunto de la sociedad de emigración), esta última contiene secretamente en sí la sospecha de la traición, de la huida y en última instancia de la

negación. Basta con que sobrevenga un percance, un ligero desvío de los comportamientos , para que surja un sentimiento de la falta, de la falta original, que es consustancial al acto de emigrar: culpabilidad, culpabilización y auto-culpabilización ; acusación y auto-acusación: he aquí lo que es indisociablemente constitutivo de la condición del inmigrado”

Mata (2007) en aquesta mateixa línia exposa aquesta mateixa qüestió fruit del seu treball específic amb el col·lectiu algerià i ho sintetitza en aquest enunciat Proyectos de futuro: “Emigrar es como morirse”.

a- La satisfacció de poder seguir a Lleida

Molts cops i a pesar de les circumstàncies difícils com ja comentava amb anterioritat, la valoració que es fa de seguir a Lleida, com a lloc de referència del procés migratori es viu amb satisfacció.

Si, yo me siento bien así, cualquier pais que está , yo soy de ese pais, no sé como puede entenderme bien, por ejemplo, si, si, yo me siento bien como español, yo me siento bien como español también; soy de España, no soy de Francia, no soy de Alemania, no soy de Inglaterra, yo estoy en España aquí, casi once años sin moverme, ni Francia, ni Inglaterra, ni nada. (SEHP30)

Yo la verdad que estoy muy contento, la experiencia, los 5 años estos que han pasado...estoy muy contento. Yo con eso de salir en un periódico, aunque parezca una tontería, con la imagen grande, con mi nombre, hablando de mí, no sé... es un ejemplo de los extranjeros. Que en tan poco tiempo haya conseguido ser 2º de cocina de un jefe de cocina tan famoso, eso me alegra mucho, no sé cómo te explico...pero en mi faena soy como uno más, estoy dirigiendo a mi equipo de 4 personas. Cuando trabajaba en Peñíscola ya llevaba a un equipo de 15 personas, gente que ha llevado 10 años de experiencia y la verdad es que es un honor y estoy muy orgulloso de mí de la experiencia que he tenido aquí. El problema es que todo el valor que tengo tiene relación con mi faena, fuera de la faena no tengo valor, no he tenido muchas experiencias sociológicas , no sé cómo explicar...el tema de novias he tenido una sola...no he tenido ocasión de hacer otras relaciones...y ya te digo, fuera de la faena nada. Hasta ahora ya lo ves, todo ha tenido relación con mi faena. (MARHP31)

b- La satisfacció de la situació actual

En altres casos la satisfacció va menys associada al territori i més a la situació que es viu en aquells moments, però es contempla la mobilitat com a forma habitual de subsistència.

Bien, yo lo veo bien, bastante bien, de verdad, de verdad, yo veo bastante bien mi vida, estoy muy orgulloso de mi vida, como esta pasando, de verdad , no me quejo de nada, de verdad, todo lo que me ha pasado, siempre salgo adelante, yo no me veo en 2005, no me veo con lo que sabe en el 2005 de ahora mismo, me veo un poco mas ,yo, es una valoración que tengo personal, y yo creo que si no estuviera aquí, no estaria en este estado de mi vida; porque ahora tengo bastante encarrilada mi vida de allá, porque tengo la casa construida, tengo una pequeña casita, tengo allí mi mujer, mi suegra y mi hijo, aquí tambien tengo la familia de aquí, tenemos una casa, de alquiler, pero del Ayuntamiento, bueno, de momento no tenemos problemas, muchos problemas, bueno, podemos vivir, podemos comer, podemos estudiar, puede estudiar y

yo si necesito , a veces , si quiere ir allá, puedo ir, y tambien aquí tengo carnet, tengo mi coche, estoy intentando también hacer mis cosas allá, construir mis proyectos , pequeñas cosas, lo que puedo para avanzar mi vida, yo creo que bien, para decir que mi vida estoy bien ,de verdad, gracias a Dios, si que voy bien.(SEHP24)

La vida en estos 5 años me ha pasado muy bien, de verdad, conoce muchas cosas que no sabia, he aprendido muchas cosas que no lo sabia, de verdad, la verdad tiene dinero mas que antes que no sabia, de verdad, muy bien, de verdad, pero ahora esta muy mal, pero antes muy bien, no hay otra cosa.(MAUHP40)

Yo creo que sí, desde 2005 estoy poco a poco cogiendo el equilibrio, desde la crisis ha cambiado...pero pienso que estoy avanzando...Desde el 2005 hasta hoy solo puedo hablar positivo.(SEHP42)

c- L'esperança de millora

Millorar és un desig , però al mateix temps una creença i una esperança per una vida futura millor.

Pero, bueno, ni bueno ni mal, porque estoy trabajando, vine aquí para trabajar, estoy trabajando un poco, pero sentarse mucho, en comparacion con trabajo, hay que sentarse mucho buscando un trabajo, pero me refiero que los años que vienen la cosa va bien, voy a encontrar un trabajo para seguir fijo, bueno, esto es lo que interesa mucho. (...)Si, hay que esperar, hasta que la cosa va bien y salga de toda esta crisis , y volver a la cosa como estaba antes y conseguir un trabajo, y toda la gente que estaba buscando trabajo se puede conseguir , cada persona conseguir su puesto de trabajo. (MARHP26)

Para mi, así, así. no es solo aquí, no es solo España , es todo el mundo, hay un dia que va a tener todo fácil, y hay un dia que va a tener todas las cosas mal, entiendes. Para mi, yo estoy contento y gracias a Dios, si no mueres, si tienes planes que voy a hacer esto, por ejemplo me voy a comprar un coche, si no mueres y vas haciendo poco a poco, algún día vas a comprar, es así, para mi, entiendes, si yo tengo un plan en mi cabeza, si no puedes hacer ahora, más adelante puedes hacer, para mi es así. (GHHP30)

d- La dissonància permanent

Com ja hem avançat en moltes ocasions, el procés migratori no és lineal ni ascendent, tanmateix està sotmès a grans canvis i situacions totalment incontrolables com s'ha pogut demostrar en els darrers anys. Davant d'aquesta realitat primera, la dissonància i l'ambivalència de sentiments és la companya de viatge habitual de la persona immigrada.

No sé, es que...yo veo que la situación está empeorando más cada vez que pasan los años, en estos últimos años está empeorando por el trabajo. Todo lo que conseguimos antes se está perdiendo. (...)Bueno yo siempre soy optimista pero no sé, si uno tarda mucho en encontrar trabajo piensa mal, uno piensa que está empeorando pero siempre hay que ser optimista. Algún día puede ser que uno encuentre trabajo y mejore su situación ¡ojalá!

queremos que esto mejore para todo el mundo. Queremos lo mejor hasta para España porque nosotros si fuésemos de este país, porque tenemos derechos, tenemos deberes también para cumplir. (AHP43)

e- La resignació

La resignació és l'actitud més generalitzada entre totes les persones entrevistades independentment del seu lloc de procedència i sexe.

Bueno no sé, puede cambiar la situación más adelante. Si cambia, mejor. Si no cambia, pues bueno. (MALHP30)

f- La idea del retorn

De vegades no està dins dels plans el fet de retornar. Com planteja Pajares (2010:116) La decisión del retorno no solo está afectada por la situación en los países de origen, también lo está por la dificultad para volver a migrar. En la medida en que los controles fronterizos y las restricciones a la inmigración se han hecho más fuertes con la crisis, los inmigrantes son más reticentes a volver a su país porque saben que lo tendrán más difícil para volver a emigrar. Ya vimos en nuestro informe del pasado año que entre los grupos que mayor proporción de retorno estaban protagonizando se hallaban los latinoamericanos que habían adquirido la nacionalidad española y los rumanos, grupos ambos que pueden volver a emigrar a España en el momento en que lo deseen. En cambio, quienes al retornar pierden el derecho de residencia plantean mayores reticencias al retorno"

No, ahora está en Marruecos. Por el momento tenemos que pasar unos años por aquí y luego ya decidiremos porque ella ha montado un negocio en Marruecos. Ella ya está cansada de Francia, y también con la familia que tiene, es hija única. Ella ha abierto un negocio pero no han salido bien las cosas, y estamos planteando de que ella venga por aquí, pasaremos unos años por aquí a ver cómo va la cosa. (MARHP31)

Si, pero mejor traerla aquí, si porque antes estaba aquí, en 2003, 2002, si en 2003, estaba aquí tenía un papel de primer año, ella no quiere quedar aquí, no le gusta, quiere volver a Marruecos; para traerla aquí, no es complicado, solo hay que trabajar yo, cuando tenga una casa propia, o alquilar, un trabajo, si puede traer aquí, no es tan difícil, porque antes ya estaba aquí, no tengo ningún problema para traerla aquí, y ella también. (MARHP26)

De vegades el retorn forma part de les prioritats pel que fa el projecte migratori

Exactamente, montar un negocio, una cosa, porque yo veo que yo también; yo ya sé que todas las sociedades del mundo han emigrado, no hay ninguna sociedad del mundo que no haya emigrado, todas han emigrado, pero después cuando emigran a un tiempo vuelven, cuando vuelven, hacen su país, arreglan su país e intentan cambiar su país, el entorno, la vida y todo esto, así viene el cambio, así viene la vida, todas las sociedades del mundo han emigrado; entonces yo también, al ser consciente de esto, como he emigrado yo, yo si me presentara una oportunidad, quiero alguna cosa bien que retorne a mi país, para ayudar a mi mismo, para que me pertenezca en mi país, a mis hijos, al entorno familiar y a toda la sociedad que tengo, eso es mi pensamiento, eso es lo que tengo en la cabeza. (SEHP24)

Altres vegades es desitja però no es veu factible.

Está planteada desde mucho tiempo antes pero si no tienes trabajo y no tienes medios...hay obstáculos también para volver a mi país. Uno se siente atrapado. La verdad es que no sé...te sientes sin armas, como si estuvieras atrapado. Te planteas volver a tu país pero no tienes los medios (AHP43)

En alguns casos es planteja emigrar de nou a altres països amb més oportunitats

Puedo decir que no se cumplen, desde 2005 hasta hoy , antes de la crisis bién, tenia trabajo, siempre he trabajado y bien, pero cuando empezó la crisis las cosas se han puesto muy difícil, no estás trabajando y con la familia es difícil, tengo hijos , cinco, con mi mujer y yo siete; he pensado salir de España. (EHP48)

Sí, si la cosa sigue así, tengo que buscar fuera, primero salir yo a buscar y si encuentro buscar a la familia. (EHP48)

6.2.7.2 En el cas de les dones

Les dones també mostren una gran varietat de respostes que recullen de la mateixa forma que els homes aquesta ambivalència i contradicció constant.

a- La satisfacció de la situació assolida

Si, estoy contenta, es duro, pero estoy contenta, porque hay gente que he encontrado aquí, incluso los que me ayudaron cuando llegué a Lérida, aquí, que ahora estan en situaciones peor que yo, o sea , no tengo todo lo que aspiraba a tener en mi vida de Europa , pero no me puedo quejar.(MALDP33)

Ha mejorado mi vida aquí, primero que he llevado a mi hijos aquí, segundo, no solo llegar, que mis hijos tienen un futuro, hasta que cuesta, yo esta contenta, sabe que esta difícil ahora ,pero cambiará, yo tiene un futuro, eso es lo que ha mejorado. (CADP34)

b- La dissonància permanent

Así, así, yo lo veo muy difícil, si hay trabajo, te voy a decir muy fácil, pero no hay trabajo, muy difícil, muy difícil, porque Dios sabe como estamos tirando para delante los crios, este momento, estamos dependiendo de mi marido 426, yo 426, de el se acaba el 27 de mayo, mio 1 de julio, estamos muy preocupados, cuando acaba. (...) Si no le sale nada, no sé, si no le sale nada, no sé, si tenemos un poco regresamos a África hasta que mejora un poco. (...)Todos quedamos aquí, porque si no hay carne que comer, hay pasta de macarrones, siempre hay algo que comer. (GKDP31)

c- El retorn com a possibilitat

Para ir? Eso depende, por ejemplo ya tenemos casa, bien, tenemos luz , todo, esta bien, mañana tenemos viaje, el ticket, cuando vamos tenemos negocio, este año nos vamos.(GKDP31)

Si, porque cuando llegas a cierta edad, la vida allí es muy relajante, me gusta mucho la posibilidad de tener un poco de terreno, trabajar por mi misma, lo veia en las películas, es diferente, en los documentales, pero lo veo en realidad, tener una finca, una casita, trabajar, vender lo que tu produces y poder vivir de ello, esta es una buena idea también, porque con el tiempo nunca se sabe, porque llegas a un momento que ya no puedes trabajar o no encuentras trabajo, porque lo vemos con muchas personas mayores de aquí, si no has empezado pronto a hacer tu vida, o no tienes la suerte de tener una herencia de una casa, llegas a la jubilación aún tienes una hipoteca, los hijos tienen que estudiar, nos va a ser muy difícil en este momento, entonces si puedes regresar en este momento, hacer tu vida, con la experiencia que tienes, ir pagando poco a poco, hasta ahora no lo hemos podido hacer; pero no hace mas de dos meses que he hablado con un chico que me comenta que ahora hay empresas de tractores que , te lo dejan, no te lo llevas, pero tu vas pagando poco a poco, cuando acabas te lo puedes llevar, digo bueno, el esta de vacaciones, cuando vuelvas de África me llamas, vamos allí, a hablar con ellos y empezaremos a comprar maquinaria, cuando bajamos, si no podemos regresar en África, allí hay maquinaria pero no es tan bueno, porque todos son de fabricación china. (MALDP33)

d- La ràbia i la resignació

No me gusta nada España, el proyecto migratorio es cero, he perdido trabajo, dinero y familia, estoy muy arrepentida de haber venido si no fuera por mis hijos volvería a Argelia. (ADP42)

Volvería a venir a España pero prefiero Gambia porque es dónde nací. (GADP41)

e- El patiment

En ocasions no es tracta només de resignar-se a la realitat sinó que es viu en un patiment permanent produït per la dificultat que comporta tirar endavant una família en temps de crisi. Per aquest motiu una de les dones entrevistades va començar l'entrevista amb una frase molt significativa sobre com valorava la seva trajectòria migratòria i per tant la seva història. La primera valoració va ser:

Yo no tengo historia. (GADP41A)

Es pot contemplar com una frase que en definitiva qüestiona la seva pròpia història i per tant tot el seu projecte vital i migratori. Aquesta visió pot venir determinada per una crisi en el gran engranatge que constitueix la seva identitat. Com diu Aparicio et alt (1999:49):

"Técnicamente se habla de reconstrucción de su identidad que los inmigrantes necesitan afrontar y resolver para integrarse satisfactoriamente en el país de destino".

Des d'una perspectiva del capital relacional podem afegir el que planteja Requena (1994:123) "Desde el punto de vista de la teoría del interaccionismo simbólico, las personas son seres sociales cuya definición del yo y de la vida cotidiana emerge de las historias particulares de su interacción con los otros. A través del ciclo de la vida, las personas desarrollan y realizan su modelo particular de interacción manteniendo su definición del yo y de su entorno cotidiano (Mead, 1934, Bluner, 1969), Cuando hay grandes cambios en los modelos de definición de la realidad, se produce un bache que deja a las personas sin unos recursos de los que muchas veces dependen para saber dónde se encuentran con respecto a los demás".

En un sentit més ampli , Castells (2001:29-30) reflexiona sobre els canvis que la societat xarxa pot suposar en relació a la construcció de la identitat. L'identitat entesa com a font de sentit i d'experiència per a la gent. Quan una persona ha iniciat un projecte migratori que suposa un canvi substancial a nivell cultural, la seva identitat pot veure afectada per aquest nou escenari. La crisi d'identitat pot produir diferents respostes i en alguns casos concrets la identitat de resistència que segons l'autor es refereix a " aquella generada por aquellos actores que se encuentran en posiciones /condiciones devaluadas o estigmatizadas por la lógica de la dominación, por lo que construyen trincheras de resistencia y supervivencia basándose en principios diferentes u opuestos a los que impregnan las instituciones de la sociedad".

Per finalitzar aquest apartat referent a la qüestió de la identitat és interessant recollir la reflexió que proposa Maalouf (1999:207) sobre la qüestió de la identitat i la seva doble dimensionalitat "Tothom hauria de ser encoratjat a assumir la pròpia diversitat, a concebre la pròpia identitat com a producte de diferents pertinences , en lloc de confondre-la amb una de sola i d'erigir-la en pertinença suprema i en instrument d'exclusió, de vegades d'instrument de guerra. Especialment aquells que tenen una cultura d'origen que no coincideix amb la de la societat en què viuen, cal que puguin assumir sense gaires sofriments aquesta doble pertinença, mantenint els seus lligams amb la cultura d'origen sense haver-la de dissimular com una malaltia vergonyosa, i obrint-se paral·lelament a la cultura del país d'acollida. (...) De la mateixa manera , també les societats haurien d'assumir les pertinences múltiples que han forjat la seva identitat al llarg de la història i que encara ara actuen damunt d'ella; haurien d'esforçar-se a mostrar, a través de símbols ben visibles, que assumeixen la seva diversitat per tal que cadascú pugui identificar-se amb allò que veu al seu voltant, perquè tothom pugui reconèixer en la imatge del país on viu i se senti empès a implicar-s'hi en lloc de romandre un espectador neguitós i de vegades hostil, com s'esdevé massa sovint".

CAPÍTOL 7

CONCLUSIONS

A l'inici de la investigació ens vam proposar un conjunt d'objectius que es volien assolir a partir de l'estudi de les diferents variables i temàtiques que s'han desglossat capítol a capítol al llarg de la tesi. Podem afirmar que aquests objectius s'han assolit amb escreix i fins i tot se n'han assolit d'altres que no estaven previstos inicialment, però s'han anat construint i evidenciant a mesura que s'ha portat a terme l'estudi. Aquesta situació es correspon amb la idea dels estudis emergents que hi ha d'haver una certa flexibilitat en la planificació i s'ha d'estar obert als canvis que de forma inesperada vagin sorgint. De la mateixa manera, el context i els canvis socials exigeixen una certa capacitat de variació i hem d'estar atents a noves línies de recerca que no estaven contemplades.

En aquests moments l'entorn de canvi és molt variable i les incerteses són cada cop més evidents. La resposta de les persones i de les institucions també són variables, per tant els canvis es produeixen continuadament i cal adaptar-se a les circumstàncies com a investigador social. En aquesta investigació, que pretenia una comparativa i evolució dels discursos específics de persones concretes, ens ha condicionat en tot moment els tempos de l'estudi i l'accés al treball de camp i, conseqüentment, els resultats obtinguts també s'han vist afectats.

En aquest cas concret, a mesura que s'avançava en el treball de camp es desprenia clarament una tendència, i gairebé una obligatorietat cada cop més evident, a parlar de la integració de les persones immigrades en un sentit ampli. Tanmateix, quedaven cada cop més paleses les conseqüències devastadores de la crisi econòmica i, en concret, de la situació d'atur generalitzada de les persones entrevistades. Davant d'aquesta situació era necessari reorientar les entrevistes i la investigació cap a altres aspectes que en un primer moment podien semblar més secundaris ara fa sis anys, com és la integració des d'una perspectiva més sociocultural.

L'estudi també ens ha portat de forma inexorable a centrar-nos en dos grans col·lectius que a priori no havien de ser el centre exclusiu de la nostra investigació. Amb les dades a la vista i amb el treball de camp que s'ha portat a terme, però, s'ha posat de manifest que calia entrar-hi en profunditat i sense cap mena de recança.

D'altra banda, plantejàvem a l'inici de l'estudi un conjunt d'hipòtesis que també calia contrastar amb la recerca realitzada i donar una resposta que fos aclaridora de la situació actual. Val a dir que les informacions assolides i les dades acumulades durant tot el procés d'estudi i de recerca, a partir de les diferents tècniques d'investigació emprades, ens han aportat un conjunt de coneixements molt ampli i complet que ens ha ajudat i facilitat l'anàlisi d'aquests resultats.

Cal dir que l'estudi partia d'una perspectiva comparativa i d'anàlisi de l'evolució que s'havia produït en els darrers sis anys pel que fa la inserció sociolaboral d'aquestes persones i, per tant, el discurs de les conclusions es centrarà en trobar aquelles fites més destacables pel que fa a aquesta evolució i comparativa, tant des de la perspectiva empresarial com de les experiències de les persones immigrades.

Com plantejava Cahon (2009) fent referència a Bordieu respecte al mercat de treball com a camp d'anàlisi, d'aquesta anàlisi es poden desprendre certes lògiques, regles implícites, acceptades i reificades a la nostra societat que d'alguna forma ajuden a mantenir i generar un tipus de mercat laboral específic i concret del territori, en el qual els diferents agents reproduïxen l'ordre establert de forma conscient i inconscient.

Tal com vam plantejar en el seu moment, aquest estudi es va planificar des d'una perspectiva eminentment qualitativa a partir de la realització d'entrevistes en profunditat a persones pertanyents al món empresarial i a persones immigrades. D'altra banda, es preveia la realització de grups de discussió amb els dos protagonistes de la investigació i finalment s'apostava i es donava molt èmfasi a l'observació, tant en la modalitat participant com no participant, especialment en el procés de coneixement de la realitat de les persones immigrades. Paral·lelament es va portar a terme una recerca documental intensa d'aquelles dades que es creïen més valuoses per a complementar l'anàlisi del discurs i finalment es considerava necessari fer un recull i una anàlisi de l'extens marc bibliogràfic existent en el camp de les migracions i especialment en la integració social i laboral de les persones novingudes per a construir el marc teòric necessari per emmarcar l'estudi.

Fruit de la triangulació de totes aquestes tècniques i de l'anàlisi dels resultats obtinguts i afegint-hi una petita dosi d'imaginació sociològica⁵⁴, hem assolit aquest conjunt de conclusions i de reflexions. Val a dir que plantejarem els resultats sempre des d'una doble perspectiva, l'empresarial i la de les persones immigrades. Al mateix temps, però, exposarem els factors d'exclusió i contràriament, els d'integració que hem identificat durant aquest procés d'investigació, com a eixos centrals de l'estudi.

Cal recordar que un dels objectius que ens plantejàvem a l'inici de la tesi era aportar dades que poguessin ajudar al debat i a la reflexió. És per aquest motiu que no estalviarem en reflexions i valoracions encara que aquestes puguin ser massa incisives o políticament incorrectes. Com ja hem comentat en altres ocasions, l'objectiu d'aquesta investigació és dir tot allò que no es diu de forma explícita i que forma part del que podem anomenar "les clavegueres, o la salut interna del fenomen migratori", on ningú vol entrar per a comprovar-ne l'estat.

Per acabar, a l'inici del treball plantejava la qüestió de si la sociologia "provoca miedo". Aquest estudi ens obre un gran nombre d'interrogants, contradiccions i dubtes per resoldre perquè es posa de manifest el malestar i les dificultats dels diferents agents implicats, així com les incongruències del sistema establert. Creiem que aquesta situació no pot deixar ningú indiferent.

7.1 REFLEXIÓ SOBRE ELS OBJECTIUS I LES HIPÒTESIS DE L'ESTUDI.

Els objectius primer i segon s'han desenvolupat extensament al capítol 5è de la tesi amb l'aportació d'un conjunt de reflexions finals a mode de síntesi, atenent a cadascun dels apartats proposats. Aquests objectius feien referència explícita a l'anàlisi i l'evolució de la valoració dels empresaris en relació a la immigració en el període 2005-2011 i a conèixer les expectatives, estratègies de contractació i experiències del teixit empresarial de Lleida en relació a les persones migrades en el context actual tot fent una anàlisi comparativa amb l'any 2005.

Igualment al cinquè i sisè capítols s'ha vist detalladament i àmpliament el tercer objectiu, que pretenia analitzar el rol de les institucions intermediàries públiques i privades, així com d'iniciativa social o mercantil, en el mercat laboral actual, des de la perspectiva empresarial i de les persones immigrades. També hem pogut veure l'evolució durant el període 2005-2011.

El sisè capítol està dedicat de forma àmplia al quart i cinquè objectius. Es tractava d'analitzar les estratègies d'inserció sociolaboral emprades per les persones migrades en l'actualitat així com de fer l'anàlisi comparativa de les conclusions de l'any 2005 a través dels recorreguts laborals de les 50 persones entrevistades l'any 2005 i contrastar les hipòtesi de l'estudi en relació als recorreguts d'inserció. Tot i així, com ja hem comentat al capítol 1 referent a la metodologia utilitzada i al capítol 6 sobre els resultats del seguiment dels casos corresponent a les persones immigrades, ha estat impossible entrevistar totes les persones que s'havia previst i el nombre s'ha reduït a la meitat.

El sisè objectiu i el setè, que pretenien identificar els factors que afavoreixen la integració i els factors que provoquen l'exclusió contrastant les conclusions del primer estudi també s'han plantejat de forma continuada durant els capítols 5è i 6è de la tesi presentada. Tot i així, creiem que aquests factors d'exclusió i integració són els dos eixos bàsics d'aquestes conclusions finals i per aquest motiu centraran de forma transversal les conclusions finals, més enllà de la descripció i la valoració realitzada a cada capítol de forma específica.

El vuitè objectiu proposat a l'inici de l'estudi referent a l'aportació de dades que afavoreixin el debat i la reflexió social, també s'ha complert de forma extensa en cadascun dels capítols de la tesi, a partir de dades qualitatives i quantitatives aportades, des del marc metodològic, passant pel marc teòric, l'anàlisi de les dades poblacionals, ocupacionals i residencials i com ja hem comentat anteriorment als capítols específics referents a l'empresariat i a les persones immigrades. Tot i així aquestes conclusions que ara presentarem de forma transversal també ampliaran i aprofundiran en aquestes dades per a la reflexió social.

El novè objectiu feia referència a la perspectiva de gènere, element transversal en l'abordatge d'aquest estudi i aspecte fonamental en l'anàlisi de la realitat social actual. Així mateix, un altre element clau en l'anàlisi dels resultats finals és com tractar la diferència d'origen de les persones estudiades. Pel que fa a la perspectiva de gènere s'ha tingut en compte en elements com el llenguatge utilitzat en la redacció de la tesi. En el capítol referent a les dades

estadístiques s'ha tingut en compte de forma continuada la variable sexe; al capítol 6è, on es fa l'anàlisi de les trajectòries i el recorregut de les persones immigrades, s'han plantejat elements diferencials des de la perspectiva de gènere al final de cada apartat. En el cas de l'anàlisi dels discursos del món empresarial, aquesta perspectiva de gènere ha estat molt difícil d'assolir, atesa la dificultat que han manifestat en tot moment per a fer una primera distinció entre personal autòcton i immigrant.

En molts pocs casos s'ha obtingut una visió diferenciada per sexe a excepció d'aquelles empreses que ho havien treballat de forma específica, com per exemple, si havien elaborat un pla d'igualtat d'homes i dones a l'empresa. Tot i així, la diferenciació de sexe atenent a la nacionalitat no ha estat comptabilitzada en gairebé cap cas.

Pel que fa a l'atenció i l'anàlisi de les diferències segons nacionalitat, també ha estat una tasca constant durant tot el procés de redacció de la tesi, tant en el capítol 4rt, on es realitza la radiografia de la immigració a les terres de Ponent de forma àmplia, com en el capítol 5è, en què l'empresariat exposa la seva visió del fenomen migratori fent referències constants a les diferents nacionalitats i finalment al capítol 6è, en què s'aprofundeix en els dos col·lectius protagonistes de l'estudi: el subsaharià i el magrebí.

Pel que fa les hipòtesis plantejades a l'inici de l'estudi a partir de les conclusions extretes l'any 2005 i que es divideixen en tres conjunts d'hipòtesis diferenciades, unes en relació a l'empresariat, altres en relació a les entitats intermediàries i unes altres en relació a les persones immigrades, podem afirmar que aquestes hipòtesis han estat contrastades de forma molt minuciosa als capítols 5è i 6è de l'estudi.

En el cas de les hipòtesis referents a l'empresariat que s'analitzen al capítol 5è s'han contrastat i actualitzat una per una totes les reflexions i hipòtesis que van sorgir l'any 2005 aportant al final de cada apartat una reflexió final que serveix com a conclusió.

Pel que fa les hipòtesis referents al paper de les institucions intermediàries també s'han anat desglossant i contrastant, d'una banda al 5è capítol pel que fa la valoració de l'empresariat i d'altra banda al capítol 6è amb les aportacions realitzades per les persones immigrades.

Per finalitzar, les hipòtesis plantejades al voltant de les trajectòries de les persones immigrades, s'han analitzat de forma extensa al capítol 6è a partir de l'anàlisi de l'evolució dels casos i aportant al final de cadascuna de les estratègies, una síntesi final en la que es valora de forma explícita, el grau d'acompliment de cadascuna de les hipòtesis.

Tenint en compte aquestes reflexions exposades i per a abordar la redacció de les conclusions finals, hem optat per una anàlisi transversal dels objectius i de les hipòtesis plantejades, atesa la vinculació permanent que es produeix en la dinàmica empresariat versus immigració, ja sigui des de la perspectiva específicament econòmica com la social. També és transversal donada la importància que tenen els contextos socials en els quals es produeix aquesta

realitat, contextos que es mouen entre dos pols permanents com són factors d'integració i d'exclusió i en els quals hi participen activament els dos actors protagonistes de l'estudi.

Finalment, cal dir que durant tot el procés de redacció de la tesi i també en l'apartat de les conclusions, s'ha realitzat una reflexió i anàlisi que ens ajudarà a comprendre com les grans teories i els models d'anàlisi del fenomen migratori tenen un efecte específic en el cas de l'àmbit de Ponent. En quina mesura les teories relatives als factors d'atracció i expulsió, la mobilitat social, el capital social, la teoria del mercat dual, el transnacionalisme, la bifocalitat, les xarxes socials, la nova teoria econòmica, són causa i efecte d'una tipologia de persones novingudes que s'estableixen en un territori i quines oportunitats es produeixen per a la seva integració.

7.2 AFRICANS A LA CRUÏLLA

Africans a la cruïlla: Aquesta és la primera gran conclusió que es pot desprendre de tot el que ja s'ha dit fins aquests moments. Les persones d'origen magrebí i les persones procedents dels diferents països subsaharians, a més a més de les persones procedents de Mauritània que en aquest estudi tenen una presència significativa, es troben en una situació molt delicada i de difícil resolució. Això és així per un conjunt de situacions que constitueix un escenari amb grans dubtes i grans reptes, però amb menys respostes i menys oportunitats de les necessàries i desitjades.

Aquestes situacions són fruit de la crisi però també són producte d'un tipus de societat i el resultat d'un ventall de polítiques, econòmiques, laborals, socials i d'integració determinades que han configurat una realitat que en aquests moments es presenta amb tota la seva cruesa i sense marge de maniobra per a rectificar ni planificar noves alternatives.

Intentarem descriure i definir les diferents parts que segons aquest estudi ens indiquen i ens fan arribar a la conclusió que hi ha col·lectius que es troben en un moment històric crucial, el moment d'haver de prendre grans decisions que poden afectar la resta de la seva vida, però que semblen inevitables de prendre.

7.2.1 Societat, immigració i empresa

7.2.1.1. Factors d'exclusió:

a- Les persones immigrades en territori cada cop més hostil⁵⁵

És un fet constatable que a la societat en general, i la del territori de Ponent no és una excepció, es plantegen una sèrie de conductes i de valoracions de forma oberta i pública que denoten hostilitat en relació a allò que és diferent i que es percep com una amenaça creixent.

Aquesta amenaça es tradueix, d'una banda, en por a la pèrdua i qüestionament de la pròpia identitat⁵⁶; d'altra banda, planteja el fet d'haver de compartir els recursos existents així com competir per llocs de treball i serveis entre d'altres aspectes. Ja hem parlat en altres moments, de la societat dels caps de turc; així és com apunta i assenyala els nouvinguts la societat en general. Estudis realitzats al nostre territori, com els de Garreta⁵⁷, així també ho indiquen i reforcen aquesta idea. D'altra banda hem de ser conscients del context laboral existent en aquests moments que afegeix més pressió a una realitat que per si mateixa és molt crítica i molt dura i amb molt poques esperances de millora a curt termini.

Atenent al discurs de la població autòctona, el discurs de l'empresariat especialment en la seva lògica social abans descrita i escoltant el discurs de les persones immigrades, podem dir que la immigració a les Terres de Ponent encara es trobaria, seguint les fases proposades per Dassetto, en la seva segona fase del procés migratori, és a dir, es troba en la fase de consolidació al territori a partir de l'intent d'acomodar-se i portar a terme projectes concrets, com el reagrupament familiar, entre d'altres aspectes. Podem afirmar, però, que la societat d'acollida encara es troba en la fase de la sorpresa, que Izquierdo plantejava l'any 1991 sota el nom de la "inmigración inesperada".

Mentre la societat d'acollida es troba encara elaborant aquest tipus de qüestionaments, el món empresarial, per la seva banda, es refereix a les persones immigrades bàsicament com a potencial mà d'obra, i els discursos polítics se sumen a aquests debats estèrils però molt efectius, especialment pel rendiment electoral que els dona. És quan podem dir que ens seguim movent entre la immigració inesperada i la immigració interrogada⁵⁸. Ni se l'esperava

⁵⁵ Com diu Sami Naïr (2006) quan es refereix a les migracions actuals i a les futures, no s'aturaran ni existeixen motius per a pensar que s'hagin d'acabar. Es produeix una hostilitat creixent al voltant de les migracions a les societats receptores que dificulta parlar serenament de les persones immigrades. Però com diu l'autor no és motiu suficient per a restar en silenci i no anar contrarorient, ans al contrari cal exposar els motius pels quals són aquí i comunicar-los tants cops com sigui necessari.

⁵⁶ Sorman (1993) ja va parlar d'aquesta situació en un llibre que del seu títol ja es despenia una càrrega de preocupació, por i d'incertesa davant la invasió dels nous bàrbars, que representen en l'actualitat els nous moviments migratoris.

⁵⁷ Al recent estudi realitzat a les comarques de Ponent sobre la percepció de les persones immigrades es constata d'una banda el rebuig que generen certs col·lectius, especialment el marroquí i la manca de voluntat d'integració que les persones autòctones consideren que demostren en la seva forma de funcionament. D'altra banda posa èmfasi en la visió crítica que es té de les persones immigrades com a col·lectiu que abusa de l'ús dels serveis públics i que genera una saturació dels mateixos, a banda dels que pensen que tenen privilegis per sobre de la població autòctona.

⁵⁸ Utilitzo aquest concepte d'interrogada, seguint la proposta de Moreras a Pedreño i Hernández (2005) quan es refereix a la integració dels col·lectius musulmans a Espanya i a més a més afegeix el concepte d'estar sota sospita. Com diu

a nivell social, encara que era imprescindible a nivell laboral, i s'està permanentment sota un continu interrogatori sobre si la seva presència ha de ser acceptada o rebutjada, fins i tot es planteja el dubte i la sospita sobre certs col·lectius que poden arribar a ser potencialment perillosos.

b- Sobre si les persones immigrades formen part del conjunt de la població o són un agregat.

Si fem referència a la qüestió demogràfica i concretament al concepte de població com a element essencial i necessari per a l'anàlisi de qualsevol fenomen social, resulta contradictori - no vol dir que no tingui la seva pròpia utilitat estadística- que ens trobem que hi ha dues poblacions diferents que no són una sola ni en representen una de sola. Població autòctona versus població estrangera o immigrada. Estem d'acord que la nacionalitat de procedència és una possible variable a estudiar, com ho són l'edat, el sexe o els estudis, però al mateix temps es posa de manifest que aquestes persones que s'inclouen en aquesta variable són diferents. Ho són precisament pel marc discriminatori que es planteja d'antuvi i que situa aquestes persones en un territori que no és el seu i per tant és hostil, per començar, legislativament. En aquest sentit, les perspectives legislatives en relació a la llei d'estrangeria no apunten una millora i/o flexibilització, ans al contrari, les propostes polítiques⁵⁹, encara que no són definitives, estan plantejant i dibuixen un futur amb un marc encara més discriminatori i rígid.

Aprofundint en la distinció entre poblacions, és necessari parlar específicament del que suposa parlar d'immigració no comunitària i podríem dir que s'està produint una continuada càrrega simbòlica del concepte d'immigració no comunitària⁶⁰. Això significa que la construcció del concepte d'immigrant no comunitari es converteix per si mateix en una etiqueta carregada de prejudicis i estereotips construïts socialment per la societat d'acollida i que situen aquestes persones immigrades en una posició de desigualtat i discriminació permanent.

Aquesta hostilitat té també altres explicacions més generals que cal esgrimir, per a tenir una visió més àmplia del tema. D'una banda, la societat immersa en un canvi de paradigmes sense resoldre. Canvis de paradigma provocats, d'una banda, per les noves tecnologies i la societat informacional, de la qual encara estem descobrint els seus avantatges i inconvenients, però

l'autor, la sospita s'està convertint en un nou element de categorització social. S'ha passat de dir sobre certs col·lectius, especialment els magrebins "no nos entendemos" a dir "nos hemos de proteger".

⁵⁹ Veure les línies proposades pel Partit Popular, guanyador de les eleccions amb majoria absoluta, al seu programa electoral de les darreres eleccions generals de novembre de 2011. S'hi posa de manifest la lluita contra qualsevol tipus d'immigració il·legal i s'aposta clarament per una immigració centrada en el treball, aprofundint en la mobilitat laboral i en el que ells anomenen immigració circular: "Desarrollaremos un modelo de inmigración circular, de forma que los extranjeros que vengan a nuestro país cuando hay empleo y vuelvan a su país cuando no lo hay, puedan acumular sus periodos de trabajo temporal a efectos de cómputo de permanencia, garantizándoles el permiso de trabajo en cada temporada".

⁶⁰ Santamaría (2002 i 2002:131) descriu d'aquesta manera quin és el discurs associat al concepte d'immigració no comunitària, fruit d'aquesta construcció social que la societat comença a produir a partir de l'arribada progressiva de persones immigrades al nostre territori. Segons l'autor aquest concepte s'associa a "En definitiva, el discurso sobre la inmigración no comunitaria, con la escenificación de los países y de los propios migrantes, siempre asociada a problemas sociales, a la trasgresión de leyes, normas y/o estándares configura a los inmigrantes como una categoría social peligrosa, como un grupo de riesgo, haciendo de ellos pacientes privilegiados de los discursos reguladores y reparadores".

també canvi de paradigma pel que fa a la concepció del subjecte social, en què la lluita entre paradigmes científics i humanistes es distancien cada cop més, i fins i tot de la mateixa redefinició del concepte de modernitat entre d'altres. La crisi i la desmesura s'han apoderat de la nostra societat en tots els àmbits possibles existents. Aquesta desmesura⁶¹ política, financera i ecològica que afecta de forma directa els col·lectius més febles, genera i augmenta encara més les grans desigualtats socials.

La crisi actual genera un augment de sentiments comunitaris que no sempre afavoreixen la convivència i la cohesió social sinó que reforcen idees nacionalistes, de defensa de les tradicions i de retorn al passat. Aquests comunitarismes⁶² són generalment exclusògens i pretenen reforçar sentiments identitaris⁶³ molt potents. En aquest context la interculturalitat⁶⁴ queda en una situació molt allunyada de la realitat social existent. Es converteix en un repte molt difícil d'afrontar davant del context d'hostilitat creixent.

A més a més, aquesta crisi podríem dir que és la crònica d'una mort no anunciada i que, com a tal, ha arribat de forma imprevista i sobtada, amb la qual cosa les conseqüències són també incertes i difícils de visualitzar. El que sí es pot afirmar és que aquesta crisi, les persones treballadores i especialment les immigrades, ja la van començar a viure l'any 2008 i així queda recollit a les entrevistes realitzades i les dades ocupacionals analitzades. La crisi ha arribat a la població autòctona dos anys més tard en el cas de les persones treballadores, fet que ha augmentat la distància social amb les persones immigrades en no sentir com a propi l'abast

⁶¹ Viveret, Patrick parla d'aquesta situació a la ponència "*Alternatives a la crisi sistèmica des del principi d'esperança i les potencialitats creatives de la solidaritat*" que va realitzar en el marc de la **CONFERÈNCIA D'ESTUDI I DEBATAtur, Desigualtat i Exclusió Social: Construïm Respostes des de la Innovació, Imaginació i solidaritat amb Responsabilitat Social** Barcelona Dijous, 29 d'octubre de 2009 organitzada per Promocions Xarxa de Coneixements.

⁶² Bauman (2006:211) parla de Comunitades de guardarropa que "necesitan un espectáculo que atraiga el mismo interés latente de diferentes individuos para reunirlos durante cierto tiempo en el que otros intereses-los que los separan en vez de unirlos-son temporariamente dejados de lado o silenciados".

⁶³ Wieviorka (2009:195) planteja aquesta situació des d'una doble perspectiva que cal tenir en compte en el debat polític i social "El desarrollo de las identidades culturales particulares, étnicas, religiosas, de género, etcétera, conlleva la retracción de la idea de nación, ya sea para incorporarse a un populismo reactivo o reducirse a un nacionalismo del que se alimenta la extrema derecha; también provoca la renovación del espacio del racismo y su extensión, a favor de sus versiones predominantemente diferencialistas. (...) Pero estas perspectivas preocupantes presentan también una cara positiva, porque los mismos factores que actúan a favor del racismo creciente conducen a un fortalecimiento de los grupos amenazados o señalados. En efecto, cuanto más diferencialista sea el racismo, más apunta a grupos caracterizados por un recurso cultural, y por ende a grupos de los que se puede suponer que no están totalmente indefensos. Así definir a los inmigrantes, o a sus hijos, ya no como trabajadores sobreexplotados en relaciones de producción en las que son simples proletarios, sino por características culturales más o menos naturalizadas, equivale a reconocerles cierta capacidad para afrontar esa situación, es decir para dar sentido a su existencia. Explicarles, que de ahora en adelante, son más musulmanes o incluso más islamistas (algo que los constituye más como actores, aunque por supuesto actores más inquietantes), tratarles en términos de árabes, beurs, etcétera, es reconocerles, con una dosis más o menos importante de imaginación, atributos que no autorizan tan fácilmente como en el caso del racismo clásico a utilizar el desprecio o la inferiorización".

⁶⁴ Interculturalitat entesa com diu Molina (2006:181) "La interculturalitat expressa el pluralisme social i proposa la defensa de la diversitat cultural. A vegades, malgrat això pot ser un discurs retòric per part dels grups i cultures dominants. El concepte d'integració pot ser ambigu i/o ambivalent, segons hi predomini una assimilació o una veritable sincrètica de relació intercultural rica". Segons tubino a Fernández i Molina (2005:25) "La interculturalidad no es un concepto, es una manera de comportarse. No es una categoría teórica, es una propuesta ética. Más que una idea es una actitud, una manera de ser necesaria en un mundo paradójicamente cada vez más conectado tecnológicamente y al mismo tiempo más incomunicado interculturalmente".

d'aquesta crisi⁶⁵. Finalment podem dir que en molts casos, les empreses, segons hem pogut conèixer i escoltar, no sense sorpresa, han pogut aguantar la crisi estoicament.

En aquest sentit podem dir que el teixit empresarial de Lleida té unes característiques pròpies molt específiques que el distingeixen d'altres territoris. L'especificitat de l'especialització en el sector agroalimentari és segurament la clau d'aquesta posició que alguns entrevistats han definit com un sector anticíclic, és a dir, que la crisi ve donada per altres variables no tan relacionades amb la crisi actual. Caldria reflexionar en aquest aspecte, sobre el protagonisme que tenen les persones immigrades perquè això sigui d'aquesta manera. El binomi tipus d'activitat-perfil de treballador immigrant, guanya terreny en aquesta lògica, i així ho constaten les dades sobre personal immigrant a les empreses que no han patit aquesta crisi d'una forma tan profunda.

Tornant a la qüestió anterior, la pregunta que ens fem és si aquesta hostilitat es manifesta de la mateixa forma a tot arreu, la resposta obtinguda seria un no. Es manifesta més en els llocs on hi ha més persones immigrades i que al mateix temps són persones molt visibles per quantitat i per característiques identitàries. També augmenta la desconfiança i el rebuig quan aquestes persones es perceben com persones de pas amb poques ganes d'establir-se al territori, i així ho manifesten entre d'altres els empresaris que ho tenen en compte a l'hora de fer la seva selecció de personal.

Curiosament, al contrari del que pugui pensar gran part de la població, les persones immigrades que resideixen a les terres de Ponent són una població estable⁶⁶ i regularitzada i així ho confirmen les dades oficials. És cert que existeix un gruix desconegut i no quantificat de persones en situació d'irregularitat, però les persones que treballen, les que estan a l'atur, les que cobren subsidis o reben ajudes oficials, estan regularitzades i contribueixen a l'economia local i a les arques de la seguretat social des de fa anys. Cal recordar que, l'any 2010, més del 43% de les persones amb permís de residència el tenia de tipus permanent, és a dir, que ja acumulaven un mínim de cinc anys regularitzades i amb una perspectiva de continuar cinc anys més entre nosaltres com a mínim.

Aquesta desconfiança cap a les persones immigrades pel fet de dubtar de la seva situació de regularitat, aprofundeix més en aquesta distància social entre persones autòctones i immigrades. Aquesta desconfiança alimenta els prejudicis i els estereotips, especialment amb certs col·lectius que s'ubiquen en espais públics molt determinats i que des dels mitjans de comunicació se'ls identifica contínuament amb l'arribada de forma il·legal. En aquest cas les persones subsaharianes són les que pateixen amb més força aquesta situació d'estigmatització continuada.

⁶⁵ És interessant l'aportació de Moreno i Bruquetas (2011:43) sobre aquesta situació "La mà d'obra estrangera, amb un paper central en tot aquest procés, ha cobert una part important de l'ocupació creada en el període de prosperitat i ha assumit una part desproporcionadament alta dels costos de la crisi en forma d'atur. Amb la seva incorporació al mercat de treball espanyol, la mà d'obra immigrant ha contribuït a introduir flexibilitat (en termes de contractació, de condicions laborals i salarials, i de mobilitat geogràfica i funcional), particularment en determinats sectors i nínxols d'activitat, alhora que ha actuat com a «matalàs amortidor» dels efectes més negatius de la crisi sobre la mà d'obra autòctona".

⁶⁶ Com ens recorda Cachón (2007) la immigració que tenim a Espanya vé per quedar-se i d'alguna manera el retorn s'acaba mitificant en molts dels casos.

Hem de dir que el perfil de persones que s'han instal·lat al nostre territori ha anat associat a l'evolució de l'activitat econòmica desenvolupada a les Terres de Ponent en els darrers anys. Si parlem de l'evolució de la dinàmica econòmica dels darrers anys a Lleida podem dir que ha anat evolucionant paral·lelament a les activitats econòmiques que s'han desenvolupat i que aquestes activitats, al mateix temps, han anat variant i per tant han produït conseqüentment, una selecció natural del tipus de perfil de persones que han anat marxant així com de les que han anat arribant al territori. S'ha produït un efecte substitució entre un tipus de persones immigrades per unes altres també immigrades, però menys qualificades. Concretament s'ha passat de la construcció com a font principal de l'oferta de feina a Ponent, a l'agricultura, el sector agroalimentari i alimentari com a principals reclams.

Aquest procés ha portat a la província de Lleida un nombre important de persones immigrades que han treballat de manera habitual i continuada i que s'han instal·lat d'una forma força estable al territori, soles o amb les seves famílies. També és sabut que tenen una voluntat de romandre aquí més temps mentre esperen una altra onada de creixement que els permeti recuperar la situació que havien arribat a tenir anys enrere. Paral·lelament s'està produint una arribada de persones que tenien una estabilitat en altres indrets de l'Estat, però que per motiu de la crisi es traslladen a llocs on les possibilitats de feina són més factibles, les condicions econòmiques de subsistència són més plausibles i en molts casos per l'existència de xarxes socials que són capaces de suportar i assumir durant un període de temps el suport que sigui necessari.

Què produeix, per tant, aquest rebuig i aquesta visió estereotipada i negativa de les persones immigrades en general i a Ponent en particular⁶⁷? La resposta la podem trobar en el perfil de persones immigrades que s'ha consolidat al nostre territori i que responen a un perfil determinat.

Podem afirmar que s'ha produït una africanització de la població immigrada a les Terres de Ponent. Això què significa? Que existeixen dues nacionalitats que sobresurten en relació a la resta de nacionalitats de procedència. Per fer un símil de tipus esportiu, podríem dir: marroquins i senegalesos contra romanesos i colombians. Amb això es posa de manifest que encara que a Lleida província les persones procedents de Romania són les més nombroses numèricament, més del doble que les procedents del Marroc, aquests són menys visibles pels seus trets físics i sobretot perquè són membres de la Unió Europea, és a dir, immigrants comunitaris, amb els avantatges reals i simbòlics que suposa aquesta situació. També cal afegir en aquest ventall d'oportunitats, l'estereotip positiu que existeix sobre la seva millor preparació, qualificació i sobretot la proximitat cultural dels romanesos.

Finalment podem afirmar que les persones d'origen romanès es distribueixen pel territori de Lleida d'una forma més dispersa i al mateix temps es concentren en municipis molt específics per la pròpia dinàmica laboral que s'ha produït històricament a partir de la seva contractació

⁶⁷ Com plantegen Pérez, Álvarez i González (2001) a partir d'un estudi qualitatiu sobre l'opinió pública sobre els migrants, es constaten un conjunt de raons que expliquen la distància reticent i hostil en front de les persones immigrades, que són una barreja de recels pràctics, de rareses i irritacions davant de formes de vida diferents. D'una banda rareses i irritacions en la vida quotidiana, d'altra banda irritacions i rareses davant les formes de vida musulmana i les seves relacions de gènere, i finalment el rebuig cap als marroquins.

via contingent o en origen per part d'empreses que necessitaven un tipus de treballadors amb una determinada especialització.

La població colombiana, per la seva banda, també resulta menys visible per a la població autòctona. No presenten d'entrada una dificultat idiomàtica amb el castellà com a llengua materna, la qual cosa facilita la comunicació i també han format part de prioritats contractuals via contingent i es distribueixen de forma més dispersa pel territori. Cal dir, al mateix temps, que tenint en compte els estereotips que s'han imposat a la nostra societat, són un col·lectiu que es considera molt sociable i que, en el cas de les dones, es valoren com a molt adequades per realitzar tasques relacionades amb el servei domèstic i l'atenció a les persones⁶⁸.

Tot i així, el fet definitiu que provoca aquesta visió d'especificitat africana ve donada per raons objectives que es poden comprovar numèricament, però especialment per causes totalment subjectives que es desprenen del discurs de les empreses, dels propis immigrants i que altres estudis recents com el de Garreta sobre la percepció de la població immigrada a les Terres de Ponent, abans esmentat, també ho manifesten clarament.

Aquesta africanització, que es consolida amb el pas dels anys i que no té una previsió de canvi a curt termini, comporta dues reaccions socials que podem definir amb el següent titular. De la creixent invisibilitat dels subsaharians a la creixent no desitjada visibilitat dels magrebins⁶⁹. Quan parlem de persones subsaharianes es produeix una altra de les contradiccions i paradoxes de la nostra dinàmica social. D'una banda, les persones subsaharianes normalment tenen un tret fenotípic comú, com és el de la pell negra i, per tant, són més visibles que altres col·lectius. No obstant això, les persones en general i els empresaris en particular consideren aquest col·lectiu, persones obedients i submises que s'adapten a qualsevol situació i que no es queixen mai, ni a la vida laboral ni a la vida social. En definitiva, no molesten, perquè amb la seva actitud es converteixen en invisibles. Ningú els coneix, ningú sap a què es dediquen ni coneixen les seves històries, simplement se'ls ignora.

Aquesta distància social que està impregnada d'un desinterès absolut i una actitud d'ignorar l'altre, es pot considerar una forma de discriminació i de racisme classista cada cop més generalitzat a la nostra societat. Les mateixes persones subsaharianes entrevistades fan referència constant a no voler molestar a no fer-se veure a no voler tenir problemes com a principis vitals bàsics. D'altra banda, la major part de les persones entrevistades han patit i han viscut algun tipus d'episodi de tipus racista i discriminatori.

Pel que fa a les persones d'origen magrebí, independentment que siguin procedents del Marroc o d'Algèria, en el sentit que per a les persones autòctones no s'acostuma a fer cap distinció,

⁶⁸ Una dada que confirma aquesta especialització de la dona d'origen colombià i la seva especialització en els serveis de cura la trobem a l'estudi de Moreno i Bruquetas (2011:127 "Les dades d'afiliació al règim de la llar a 31 de desembre del 2008 indiquen que el 65,3% de les immigrants empleades en el sector són de procedència llatinoamericana. Els tres col·lectius nacionals més nombrosos són l'equatorià, el bolivià i el colombià, amb un 17,4%, un 12,4% i un 11,8%, respectivament, del total d'estrangeres empleades en el règim de la llar.

⁶⁹ És interessant incloure en aquest punt les reflexions que es plantejaven Samper et al (2002) a les seves conclusions sobre el territori de Lleida, quan es preguntaven d'on provenia l'acusada visibilitat de magrebins i subsaharians en un context en el que segons els autors es parlava d'una presència gairebé insignificant pel que feia el conjunt de la població. Segons els autors era el resultat de dos factors, d'una banda la segregació territorial (laboral, residencial i fins i tot a l'última dècada escolar) i la construcció per part dels mass media 'una imatge col·lectiva predominantment negativa.

generen un rebuig cada cop més evident i molts cops ja sense matisos i sense embuts. Aquest rebuig té un conjunt de valoracions i d'aspectes a tenir en compte. En primer lloc, caldria reprendre el tema de la societat d'acollida i de les seves característiques actuals, en concret cal parlar de la societat secular que des de fa molts anys s'està imposant a la societat occidental i l'aparició paral·lela d'altres formes de religiositat menys visibles i més minoritàries o individuals. És en un context de rebuig constant i permanent cap a la religió dominant com ha estat la religió catòlica i d'una profunda crisi en relació a tot allò que prové i emana dels estaments eclesials, on apareixen paradoxalment amb força i de forma activa i visible pràctiques religioses d'altres cultures i en concret l'Islam.⁷⁰

També s'ha de fer esment de la paradoxa social que existeix en la població autòctona d'associar Islam i persones musulmanes practicants, només en el cas de les persones magrebines, oblidant o ignorant que gairebé tota la població subsahariana resident a Lleida també ho és.

De fet, tothom és sabedor del conflicte existent al municipi de Lleida amb la comunitat musulmana fruit de la negociació de la mesquita del carrer del Nord, liderada per un Imam d'origen marroquí i a la qual hi assisteixen persones musulmanes de totes les nacionalitats, però especialment magrebines. En canvi, són molt poques les persones que saben que a Lleida existeix un oratori des de fa molts anys, ubicat el centre de la ciutat però que acull normalment i majoritàriament a persones d'origen subsaharià. D'aquesta dada que parteix del desconeixement d'una realitat, unida a l'interès mediàtic⁷¹ que per la seva banda ha adquirit la qüestió de la mesquita i del seu Imam a Lleida, s'extreu un cop més que les persones àrabs són més conflictives i que s'ubiquen en el centre d'atenció i de la polèmica amb més freqüència i per tant són molt més visibles i problemàtiques.

Amb la qüestió religiosa de fons, podem exposar també aspectes conflictius que sorgeixen quan aquesta topa amb àmbits com el laboral. En el nostre estudi hem pogut constatar que és més probable que una persona musulmana de procedència senegalesa renunciï a fer el ramadà per motius de treball que una persona magrebina. Això ho posen de manifest tant els empresaris com les pròpies persones immigrades. Les persones entrevistades d'origen subsaharià han exposat aquesta realitat de forma continuada argumentant que per a elles el més important és guanyar diners per mantenir a les seves famílies aquí o al seu país d'origen, per tant, estan disposades a fer una excepció a la seva pràctica religiosa per causes majors. Parlem, per tant, d'un col·lectiu de persones que estan soles i que tenen càrregues familiars

⁷⁰ Santamaria (2002: 149) també fa referència a la relació existent entre immigració no comunitària i religió i planteja el següent "En el discurso sobre la inmigración no comunitaria se encierra a los inmigrantes, a sus concreciones culturales en una representación esencialista que hace de su cultura de origen una confesión arcaica, ajena, impermeable —e incluso hostil— a la cultura de la sociedad de instalación, que en contraposición sería una sociedad laica, en la que se da una separación entre lo religioso y lo político". "El Islam, el universo árabe y/o islámico, al no concebir las diferencias entre política y religión, deviene incompatible y refractario al laicismo y por ende a la modernidad".

⁷¹ No podem oblidar que l'Imam de Lleida ha estat analitzat i criticat, entre d'altres, per Pilar Rahola en els debats televisius en els quals participa, com per exemple, *Els Matins* de TV3 del dia 19-04-2011, en diferents ocasions, així com en el seu llibre "La República Islàmica d'Espanya". També va ser el focus d'atenció del programa *Salvados* de la televisió privada La Sexta, presentat per Jordi Évole El Follonero, en el qual s'apropava específicament a la situació del col·lectiu de musulmà a Lleida i en concret a l'Imam i el seu entorn (12-09-2011).

importants. En definitiva són persones que estan immerses en projectes migratoris dels quals en depenen unitats familiars molt àmplies. En el cas de les persones d'origen magrebí les seves dinàmiques familiars són habitualment més estables i amb una xarxa de suport més àmplia i molt menys dependent econòmicament de la persona immigrada, amb la qual cosa el fet de renunciar a la pràctica religiosa és menys probable i menys necessària. Aquesta menor disponibilitat i acceptació de les pautes culturals de la societat d'acollida, també és viscuda pels empresaris i per la població en general com un desafiament i normalment no s'entén ni es compren aquesta fermesa en les seves conviccions, especialment les religioses.

Seguint amb el major rebuig cap a les persones magrebines cal afegir aspectes de tipus cultural que també provoquen un allunyament molt important com és la qüestió del vel en el cas de les dones. Moltes dones manifesten clarament la dificultat per trobar feina si no s'està disposada a renunciar a allò que elles consideren un precepte religiós. Aquí també trobem una gran diferència entre dones musulmanes subsaharianes i magrebines. Les dones subsaharianes mostren més predisposició a fer una excepció per motius laborals o fins i tot justifiquen que sigui d'aquesta forma. En el cas de les dones magrebines la fermesa en les conviccions és més rígida. Tot i així, la societat no valora ni qüestiona de la mateixa forma el vel de les dones magrebines i el de les dones subsaharianes, pensant que la motivació per portar-los naixen de raons de diferent naturalesa. Aquesta qüestió no és així, ans al contrari, les dones musulmanes subsaharianes també consideren que han d'anar tapades i així ho fan amb molta freqüència.

Les solucions que es presenten en aquests temes són poc creatives o si més no poc comprensives en la major part dels casos. Des del punt de vista empresarial, s'acostuma a plantejar d'entrada aquest tema com una qüestió innegociable i que si no hi ha acord no hi ha contracte. Així ens ho ha explicat gran part dels empresaris en el transcurs del treball de camp. En èpoques anteriors, de manca de mà d'obra, aquests temes es podien negociar d'una forma més oberta i sense por a perdre un contracte. En el context actual aquesta negociació ja no es pot produir. La relació de poder es converteix en més asimètrica en aquest tipus de casos a diferència d'altres col·lectius més submisos i més propers culturalment.

Podem afirmar que s'està produint progressivament una radicalització del rebuig cap a les persones immigrades procedents del Magreb i com alguns autors ja plantegen, podem parlar d'Islamofòbia selectiva⁷² cap a les persones magrebines. Aquesta Islamofòbia va acompanyada d'un avenç constant i sense fre del model assimilacionista⁷³ clàssic on l'aspecte cultural té un paper protagonista pel que fa la integració. Es consolida cada cop més la idea de l'inintegrable cultura⁷⁴.

⁷² Islamofòbia selectiva que d'alguna manera sembla que pot encarnar la idea del xoc de civilitzacions de Huntington (2006) i que Giovanni Sartori (2001) també argumenta en la mateixa línia de pensament.

⁷³ Aquest retorn o deriva cap a l'assimilacionisme clàssic respon segons Todd (1996) precisament a la resposta social i política davant un fenomen migratori que ens posa de manifest de forma continuada que la nostra identitat nacional cultural no és totalment homogènia i davant d'això els discursos es tornen populistes i xenòfobs coma a reacció proactiva que tendeixin a una Integració-assimilació dels nousvinguts.

⁷⁴ Martín (2001) Álvarez a Lucas i Torres (2002) planteja la idea de la construcció de l'inintegrable cultural referint-se especialment a les persones musulmanes procedents del magreb i la visió des de la nostra societat de la impossibilitat que aquestes persones s'integrin a la nostra societat, precisament per tenir una cultura diferent. Aquesta impossibilitat

Després d'un període de bonança econòmica, en la qual les persones immigrades van poder incorporar-se a les empreses, aconseguir contractes amb certa facilitat i d'aquesta manera, assolir una millora personal que els va permetre, en alguns casos, adquirir un habitatge, un cotxe, o poder gaudir d'alguna activitat d'oci, ens trobem ara en un període en el qual molts d'aquests avenços s'han aturat i en molts casos s'han perdut.

És ara quan es posa de manifest el valor de tot allò que s'havia avançat en èpoques anteriors pel que fa el grau d'integració a partir del treball. La conclusió primera és que, a banda d'aconseguir uns ingressos regulars i poder així donar resposta a les remeses, als reagrupaments familiars i la compra d'alguna propietat, la integració social i cultural paral·lela ha quedat al descobert que gairebé era inexistent. No s'han mantingut vincles, no s'han creat relacions noves, no s'han produït intercanvis significatius entre persones autòctones i immigrades magrebines ni subsaharianes, qüestió que es converteix en més inexistent si en referim al cas de les dones.

Els motius pels quals no s'ha avançat en aquesta integració són difícils de definir, però posa de manifest que el model d'integració proposat per la societat d'acollida s'ha basat i ha girat exclusivament al voltant del treball i de la consecució de béns materials a partir del treball. Les empreses es van limitar, durant un primer període, a gestionar aquest flux de persones de la mateixa manera que ho farien amb les persones autòctones, sense considerar cap altra possibilitat d'implicació, ni plantejant-se que suposava per un territori concret portar i atreure un nombre de persones molt important que portaven a les seves espatlles històries de vida, projectes i expectatives de futur poc conegudes i poc preguntades.

Paral·lelament, en èpoques de bonança, les persones immigrades portaven a terme els reagrupaments familiars que consideraven oportuns i que els permetia la situació econòmica del moment, sense que l'empresa hagués de fer cap tipus de compromís actiu en aquest sentit. L'empresari tenia una visió molt economicista del tema i es plantejava la contractació via contingent i en alguns casos via nominativa i en origen per a poder portar persones amb perfils similars i no tant amb una perspectiva familiar o de reagrupament. Ha estat en el context actual quan s'han començat a plantejar la importància d'afavorir processos de reagrupament familiar en aquelles casos que això comporta un benefici per la persona treballadora per la seva millora i estabilitat emocional i en segon terme un benefici per a l'empresa.

Quan no existeix un model clar pel que fa la política d'integració és fàcil i previsible que sigui el model assimilacionista el que s'imposi. Si el context s'agreuja i apareix la por i la incertesa, les postures conservadores s'imposen i impregnen el discurs social amb molta rapidesa com ja plantejava Manheim⁷⁵.

rau en la mateixa concepció de l'homogeneïtat cultural de la societat receptora i que els seus membres defineixen de forma unànime la seva identitat cultural i política. Aquest plantejament ignora en tots els casos el paper que ha de jugar la societat receptora així com no té en compte els contextos socials de recepció. La responsabilitat final d'integrar-se recau en l'actitud i en la major o menor distància cultural de les persones novvingudes.

⁷⁵ L'autor planteja la seva teoria sobre la idea conservadora i exposa: "La mentalidad conservadora como tal no siente afición alguna por las teorías. Esto concuerda con el hecho de que los seres humanos no hacen teorías respecto de situaciones reales en las que están viviendo, mientras se hallan bien adaptados a ellas. Tienden, en tales condiciones de

Aquest model assimilacionista i el discurs que l'acompanya s'ha pogut viure en dues ocasions d'una forma clarivident en aquests darrers temps coincidint amb les eleccions al parlament de Catalunya i a les eleccions generals en una segona instància. Podem parlar d'assimilacionisme com a model social que s'imposa a les urnes i a la societat.⁷⁶

La legitimació de la desigualtat es produeix per diferents vies. Una és l'educació a partir del sistema educatiu, una altra és a partir dels mitjans de comunicació i una tercera és a partir de la política i dels discursos ideològics⁷⁷ que es proposen des dels partits polítics en els seus programes electorals i que després s'incorporaran a les diferents polítiques que es portaran a terme.

Podem dir que en les darreres eleccions tant catalanes com generals, es va posar de manifest quin és el model que es vol seguir pel que fa la immigració. Per tant, el futur que s'entreu en aquest sentit és molt incert i caldrà veure com s'inclou un nombre molt important de persones que resideixen al nostre país de forma regular i estable i que han fet uns lligams al territori tot i les circumstàncies i les possibilitats que se'ls ha ofert fins al dia d'avui.

Quan parlem de declaració d'intencions polítiques i de fets que s'encaminen cap a un tipus de model d'integració o un altre, podem exposar la darrera estratègia seguida pel govern català per a resoldre una situació que ells definien com a problemàtica i que es tractava del frau que existia en relació al cobrament de la renda mínima d'inserció. Més enllà dels motius pels quals es va fer, vull posar èmfasi en l'estratègia que es va seguir per a posar al descobert aquesta problemàtica. L'estratègia principal es basava en el factor residencial, és a dir, en el fet de localitzar les persones al seu domicili durant el mes d'agost, és a dir en període de vacances, i d'aquesta manera qui no es pogués localitzar començaria a tenir dificultats per cobrar la prestació o deixaria de cobrar-la directament. Curiosament, el gruix més important de persones que no van ser localitzades eren persones immigrades, per tant, eren persones que estaven cometent un frau. Com ja hem avançat anteriorment, la mobilitat territorial permanent és una de les estratègies per a la recerca de feina que li queden a les persones

existencia a considerar el ambiente como parte de un orden natural que, por consiguiente, no ofrece ningún problema. La mentalidad conservadora en sí no tiene utopía. Se halla, dentro de su propia estructura, en perfecta armonía. Carece de todas las reflexiones e iluminaciones del proceso histórico que provienen de una aspiración al progreso. El tipo del conocimiento conservador es, originalmente, de índole práctica. (...) Solo el contraataque de las clases de la oposición y su tendencia a rebasar los límites del orden existente, hace que la mentalidad conservadora inquiete las bases de su propio dominio y produce necesariamente entre los conservadores reflexiones históricas y filosóficas al respecto de ellos mismos”.

⁷⁶ En particular, la conjuntura es presta al fet que determinats «empresaris polítics» transformin la incertesa ciutadana en desconfiança envers la immigració, ja que hi veuen una font potencial de vots. Tot i que el discurs polític entorn de la immigració entre els principals partits polítics espanyols es troba encara en fase de definició, aquesta qüestió ha començat a guanyar espai gradualment en els programes i les campanyes electorals (Zapata-Barrero, 2003 a Moreno i Bruquetas (2011)

⁷⁷ A tall d'exemple recent i local, trobem les darreres declaracions fetes per una diputada del Partit Popular per Lleida en una intervenció a la Comissió de Benestar del Parlament de Catalunya i recollides al Diari SEGRE del 07 del 3 de 2012 “El PP de Lleida dice que los inmigrantes tienen más ayudas. Habló de ayudas que reciben los inmigrantes por el hecho de ser inmigrantes y consideró normal que a alguien li pugi la mosca al nas, cuando ve que el presupuesto de inmigración es de 16 millones y el de atención a discapacitados de 10. También criticó a partidos nacionalistas que adoran a los magrebíes pero no a los andaluces y consideró imprescindible que los extranjeros suscriban un compromiso de convivencia”.

immigrades per a la seva subsistència, així com la importància de mantenir les xarxes socials i familiars al territori o les xarxes transnacionals.

Si ens queden amb aquesta lectura haurem de dir que el govern tenia raó, però la realitat és molt més complexa i cal tenir en compte moltes més variables a l'hora d'actuar en una situació tan heterogènia com la que s'estava tractant. És de tots sabut que no es van tenir en compte les particularitats i individualitats de les persones i famílies com tampoc les valoracions dels tècnics i tècniques de l'àmbit social; a més no es tenien totes les dades actualitzades en aquell moment. Tot i així, es va deixar sense prestació moltes persones i famílies i especialment les immigrades. Era aquesta una forma de reduir les ajudes a les persones immigrades i d'aquesta manera complaure la societat que els havia votat? ⁷⁸

Amb aquest nou model d'integració que sembla que s'imposa a la nostra societat, i si tenim en compte que no es recupera l'activitat econòmica i per tant no es creen llocs de treball ni està previst que se'n creïn a curt termini, caldrà estar atent al que pugui passar durant aquest temps d'espera. La previsió és que els conflictes socials augmentaran, precisament per la lluita pels recursos escassos i si s'aixeca el dubte i la sospita cap a les persones immigrades com a fraudulentess, la situació pot esdevenir molt més greu.

Aquesta Islamofòbia, unida a la desconfiança, els prejudicis i a l'estigmatització continuada que pateixen alguns col·lectius d'immigrants i especialment els magrebins i subsaharians, reforcen la idea cada cop més potent que Lleida té una immigració molt estereotipada social i laboralment. Aquesta estereotípia es pot recollir en els debats als mitjans de comunicació, a les empreses i a la societat en general de forma cada cop més intensa. En aquest sentit les empreses reconeixen tenir i haver tingut molts problemes per qüestions de prejudicis i reconeixen al mateix temps que amb el temps els mateixos empresaris han pogut caure en fer estereotips dels seus treballadors per lloc d'origen.

Seguint amb el món de l'empresa, podem dir que amb el pas dels anys s'ha anat produint un canvi progressiu en relació a les possibilitats d'incorporació laboral de les persones immigrades. D'una banda, Lleida s'ha convertit en una zona d'atracció molt específica: l'agriculturització de l'oferta i la demanda laboral. Les dades així ho indiquen, Lleida ha deixat de ser un territori de construcció per convertir-se o retrobar-se amb la seva essència de sempre, l'agricultura. El teixit empresarial que s'està consolidant, i així ho promou l'administració local, és el del sector agroalimentari, i així s'està potenciant i produint a la realitat.

⁷⁸ La Politització de la qüestió migratòria a partir de l'arbitrarietat d'algunes prestacions com ara la RMI com plantegen Moreno i Bruquetas (2011) poden portar a elaborar estratègies polítiques poc transparents i molt discutibles des d'una perspectiva tècnica. Segons la notícia publicada al diari 21-01-2012 "El Govern ha retirat l'ajuda de la renda mínima d'inserció –l'antic PIRMI– a 4.521 persones, el 15% del total, més de 1.500 de les quals ni tan sols vivien a Catalunya, segons Empresa i Ocupació." Veure DOGC Núm. 6002 De 10 de Novembre de 2011 on es publica l'Edicte sobre les persones no localitzades amb el seu nom i cognom. Pelegrí (2004:213)) també exposava en termes més generals però en aquesta línia d'anàlisi, el perill que corria de forma específica el sistema de serveis socials quan aquest es veu sotmès a interessos purament polítics i partidistes "Les estratègies poden ser molt variades, però el comú denominador seria que els actes que haurien de ser drets garantits i innegociables, o regulats per normes de funcionament transparent consensuades, són pervertits, fent-los servir per a una dinàmica de comerç simbòlic, d'intercanvi de favors o, fins i tot d'extorsió i xantatge. Amb aquesta utilització de serveis socials per la política, es redueixen aquests serveis a la categoria de mercaderia i es contribueix a la instrumentalització de la desgracia, l'infortuni i les necessitats humanes per obtenir privilegis de poder". Si aquí afegim el fenomen migratori queda clara la politització a la qual pot estar sotmesa la realitat final.

Independentment del parc científic i tecnològic que preveu ser el motor d'aquesta indústria agroalimentària i d'aquesta forma innovar i desenvolupar econòmicament i tecnològicament el territori, de moment el que comporta l'agriculturització és la crida de persones de tot l'Estat per treballar al camp. Lleida ha augmentat el nombre de contractes a persones estrangeres a l'agricultura de forma significativa i de fet les persones estrangeres segueixen representant un percentatge molt elevat dels contractes que es realitzen al territori en la seva totalitat. Això indica que amb el pas dels anys segueixen sent imprescindibles i necessaris pel tipus de feina que s'ofereix al territori.

Aquesta nova realitat empresarial està posant al descobert que Lleida té una mà d'obra que no s'ajusta a la realitat que es pretén. Podem dir, seguint amb la idea dels titulars, que ens trobem davant d'una situació paradoxal. La immigració inesperada es converteix en una mà d'obra no desitjada. Si tenim en compte el discurs empresarial podem veure que, d'una banda, la indústria alimentària en general requereix una mà d'obra que no s'ajusta a la disponible i que, en molts casos, les persones autòctones ara també volen ocupar aquests llocs de treball. Ens trobem, per tant, amb una menor segmentació del mercat laboral per l'augment del nivell d'acceptabilitat de la població activa autòctona que redueix les possibilitats de treball de les persones immigrades.

D'altra banda, des de l'agricultura es planteja que la menor contractació en origen via contingent resulta un pèrdua de productivitat, un augment del conflicte social als pobles i, per tant, s'assumeix amb escepticisme el fet d'haver de contractar persones del territori donada l'alta taxa d'atur i la reducció per tant de les possibilitats de contractar via contingent.

Podem dir que existeix un nombre de persones immigrades establertes al territori de forma progressiva i fruit de tots els canvis que ja hem exposat i que en aquests moments s'han convertit en l'estoc existent. Davant d'aquesta realitat, el món empresarial planteja una qüestió que cal recordar. Aquesta mà d'obra disponible no s'ajusta a les necessitats que tenen com a empresaris. D'una banda, per la manca de qualificació que presenten, cal dir i recordar que el nivell d'analfabetització del col·lectiu immigrant ha crescut progressivament al llarg d'aquest temps segons les dades estadístiques obtingudes. D'altra banda, per considerar que són persones que no els garanteixen la continuïtat ni la capacitat de treball que es requereix per treballar, per exemple, al camp. Altres empresaris consideren que al poder triar entre més candidats fruit de la crisi, poden preferir contractar persones autòctones.

Si tenim en compte aquesta situació i recordem que aquest estoc està format majoritàriament per persones magrebines i subsaharianes i a aquesta situació hi afegim la valoració que es fa des del món empresarial d'aquestes persones com a treballadores, podem concloure que la situació és força paradoxal i difícil de gestionar.

c- Sobre les respostes de les persones immigrades en un territori hostil:

Les persones immigrades residents al territori de Ponent perceben aquesta hostilitat de diferent forma i la resposta també és heterogènia, depenent de les persones a nivell individual

i també dependent del col·lectiu. Tot i així ja hem avançat que existeixen dos grans col·lectius que reben de forma especial i directa aquesta hostilitat, encara que de formes diferents.

No podem oblidar que les persones entrevistades i amb elles les persones amb perfils similars, es troben en aquests moments immersos en processos migratoris complexos que en molts casos són projectes familiars compartits i en el marc de xarxes socials més àmplies. D'altres es troben en l'elaboració d'un transnacionalisme treballat i construït al llarg dels anys. Molts viuen la bifocalitat a flor de pell en la seva vida quotidiana, d'altres senzillament busquen una forma de sobreviure i d'altres una forma de millorar les seves expectatives i complir desitjos personals i d'autorealització.

Davant d'aquesta societat que està sotmesa en gran part a la ideologia dominant que s'imposa especialment a través dels mitjans de comunicació, les persones immigrades busquen donar sortida a les seves necessitats i en altres ocasions busquen refugi de diferents formes.

Podem dir que en primer lloc la resposta de les persones immigrades, i en concret, de les persones subsaharianes i magrebines, es correspon a la de reforçament de la identitat de resistència⁷⁹. Aquesta reafirmació de la pròpia identitat va unida al reforçament de la identitat per part de la població autòctona, catalana o espanyola en aquests temps de crisi i de crispació social.

Aquest reforçament identitari suposa en primer lloc un tancament en la seva pròpia comunitat, comunitat entesa en un sentit tradicional, tancat, reforçant el sentiment de pertinença i sobretot ressaltant tot allò que els uneix, encara que els allunyi de la població autòctona. Com ja hem comentat amb anterioritat, es produeix un augment del comunitarisme.

Existeixen diferents indicadors i aspectes que es poden considerar significatius pel que fa a aquest replegament. Si parlem de mitjans de comunicació⁸⁰, podem afirmar que es produeix un augment continuat de parabòliques per fer front a la cultura dominant. És molt habitual que les persones immigrades i especialment les magrebines s'instal·lin a les seves llars antenes parabòliques per a poder gaudir de la televisió dels seus països, davant l'oferta de la qual poden gaudir a partir de la televisió pública o privada espanyola i catalana. El nivell de representativitat i d'incorporació del fenomen migratori a la televisió autòctona és insuficient per a atreure el públic immigrant. No se senten representats ni reconeguts i per tant busquen altres canals de comunicació i d'informació.

⁷⁹ Castells (2001: 30) defineix la identitat de resistència com "Generada por aquellos actores que se encuentran en posiciones/condiciones devaluadas o estigmatizadas por la lógica de la dominación, por lo que construyen trincheras de resistencia y supervivencia basándose en principios diferentes u opuestos a los que impregnan las instituciones de la sociedad, como Calhoun propone cuando explica el surgimiento de las políticas de identidad".

⁸⁰ En un estudi sobre els consums culturals dels estrangers a Catalunya Soriano (2009) Pel que fa als altres col·lectius destacarem que els de l'Àfrica subsahariana són els que menys mitjans consumeixen i d'altra banda Segons dades del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura de mitjans del 2009 el nombre d'antenes parabòliques connectades a alguna televisió de la casa entre els estrangers supera en gairebé 13 punts les del total de Catalunya. El 36% dels aparells de televisió dels estrangers estan connectats a antenes de recepció per satèl·lit. La major part dels que tenen antena parabòlica a casa solen ser famílies que viuen a Catalunya des de fa més de cinc anys (un 60%) mentre que els que fa entre dos i cinc anys que hi són suposen el 31, 5%, i els acabats d'arribar no representen ni el 8% dels estrangers amb parabòlica.

Un altre indicador són els diferents usos del temps lliure i formes d'oci. És molt interessant la valoració que fan les persones immigrades sobre les relacions socials amb persones autòctones. En molts casos es posa de manifest que la relació entre autòctons i persones magrebines o subsaharianes parteixen de formes d'oci de temps lliure molt allunyades.

En el cas de les persones subsaharianes les seves pautes de relació estan molt centrades en l'àmbit privat de la llar i com comenten amb freqüència es fan visites dins de l'àmbit domèstic i de la llar. No van al bar ni als restaurants ni altres centres d'oci o lleure. Si ho fan acostumen a triar els negocis i comerços ètnics. Sovint es relacionen fent ús dels diferents espais públics de la ciutat.

Tant en el cas de les persones subsaharianes com les magrebines l'absència de certes conductes prohibides, com el consum d'alcohol en la seva vida, allunya en molts casos de les formes d'ocupar el temps lliure i gaudir de la festa i de l'oci de les persones autòctones⁸¹. Quan es tracta de les dones, les relacions són encara més complexes. Normalment les relacions es donen en l'àmbit familiar i és difícil que existeixen relacions fora dels propis col·lectius.

L'associacionisme com a alternativa. L'associacionisme és un fet habitual entre les persones immigrades; tot i així, és un associacionisme molt adreçat a donar resposta a necessitats dels propis col·lectius. Molts cops però, es tracta d'associacions que tenen poca activitat i que bàsicament es centren en la recollida de diners per a possibles contratemps, com per exemple la repatriació d'un cadàver. Algunes es limiten a l'organització de la festa nacional del col·lectiu un cop a l'any.

En relació a l'associacionisme, és interessant l'associacionisme transnacional, és a dir, persones que són membres d'associacions de les seves poblacions d'origen o d'altres indrets del seu país. En aquest cas es tracta d'un tipus d'associacionisme que no genera un intercanvi ni vincles amb la població autòctona. No cal dir que la presència de persones immigrades com a membres i sòcies d'associacions autòctones és molt insignificant.

La religió com a punt de trobada i de reforçament de la identitat. Aquesta és la forma més intensa i més clara pel que fa a la comunitat com a refugi. En aquest cas tant el col·lectiu magrebí com el subsaharià comparteixen aquesta dinàmica de forma activa i en gran nombre. Encara que per a les persones entrevistades, la religió i en concret, ser musulmà, hauria de ser viscut com una assegurança i garantia d'honestedat i virtut, per a la població autòctona es converteix en una amenaça i una visibilització poc acceptada.

Pel que fa a la religió, és interessant destacar que aquest vincle també es produeix en altres col·lectius de persones subsaharianes que són seguidors de diferents corrents evangèliques i que també comporta una forma de viure i de relacions centrades en els seus propis col·lectius.

⁸¹ Aquesta qüestió no es pot considerar menor si tenim en compte el significat que comporta aquest tipus de pràctiques per a les persones practicants de religió Musulmana comparativament a la religió catòlica. Com diu Pajares (1999:155) "Otro aspecto cultural que cabe destacar en el mismo sentido es la escasa presencia del alcohol en la cultura arábigo-musulmana. El alcohol está omnipresente en nuestra sociedad y, sin entrar en la discusión sobre si resulta más o menos dañino y en qué medidas, sí puede constatarse que entre sus consecuencias más negativas están el constituir una importante causa de conflictividad, el provocar enfermedades y el generar un considerable gasto público para atenderlas".

En el nostre cas, totes les persones entrevistades mantenen un vincle amb la religió molt important i que contrasta amb la davallada del sentiment religiós tradicional de la societat d'acollida actual.

Per acabar, hem de fer un breu incís en una situació relacionada amb la identitat i concretament amb la crisi d'identitat que també pateixen algunes de les persones entrevistades. Aquesta crisi no té tant a veure amb la pèrdua de la pròpia identitat, que també pot passar en alguns casos, sinó amb la manca d'integració que perceben les persones entrevistades i que en molts moments posa en evidència el que podem anomenar com el fenomen ni d'aquí ni d'allà-crisi d'identitat i discriminació.

Aquesta discriminació produïda per la manca d'integració al país d'acollida unida al rebuig que poden patir per part de les societat d'origen, i fins i tot pels propis familiars, davant la no satisfacció de les necessitats que fins fa un temps sí complien o pel fet de viure la seva absència com un abandonament, provoca en molts casos una angoixa i patiment afegit. Aquesta situació es fa més evident en els col·lectius subsaharians i especialment en el cas dels homes sols amb càrregues i responsabilitats familiars al país d'origen. Per la seva banda, les dones subsaharianes, a més a més de no visitar els seus familiars al país d'origen durant molt de temps, veuen una distància insuperable entre elles i les dones autòctones pel que fa les possibilitats de relació.

d- Sobre la situació laboral i econòmica:

La situació de crisi econòmica és un fet que hem pogut constatar des de totes les parts implicades a l'estudi i així ho confirmen les dades existents. Aquesta situació ha produït un conjunt de canvis i ha tingut unes conseqüències devastadores per a moltes de les persones entrevistades i moltes altres que tenen els mateixos perfils i que resideixen a les terres de Ponent.

A grans trets podem dir que la primera conseqüència de la crisi econòmica i de la pèrdua imparabile de llocs de treball ha suposat per a moltes persones immigrades, entre les quals les protagonistes de l'estudi, el que podem anomenar la mobilitat vertical cap a l'infern: de l'atur al retorn. Les trajectòries laborals descrites per les persones entrevistades es caracteritzen per la seva mobilitat vertical descendent. En la major part dels casos es parla d'una immobilitat permanent lligada a la precarietat. La situació s'ha agreujat durant aquest període i ja es pot parlar d'atur de llarga durada i per tant de situacions que superen el purgatori metafòric que planteja Laparra i es converteixen en un pou més profund, més proper a l'infern.

Fruit de la situació desesperada que provoca en molts casos un context com l'actual, es posa sobre la taula la idea del retorn al país d'origen i el qüestionament de tots els pilars bàsics sobre els quals es sustentava el projecte migratori..

Podem parlar de processos interromputs i de projectes trencats de forma inesperada. Podem fer referència, entre d'altres, al reagrupaments familiars aturats, denegats o ja no tramitats per la manca de compliment dels criteris i requeriments que exigeix la llei. Aquesta nova

situació genera un malestar i una angoixa permanent en moltes de les persones que tenien aquesta il·lusió, esperança o fins i tot necessitat de complir.

Podem parlar també d'un transnacionalisme desitjat però incomplert. El transnacionalisme és un fenomen que està en marxa en molts casos i cada cop amb més nombre. Però perquè es pugui donar cal que existeixi activitat econòmica, treball i en definitiva ingressos que permetin que aquests fluxos de comunicació i informació, monetaris i afectius puguin circular amb fluïdesa. En aquest moment aquest transnacionalisme ha quedat interromput en molts casos i queda pendent saber quina serà la posició que podran prendre les persones immigrades en aquest sentit en un futur proper. No podem oblidar que moltes d'aquestes persones estan immerses en el que des de la nova teoria econòmica es considera una emigració decidida per unitats familiars i no per decisions individuals, amb la qual cosa la pressió que pateixen aquestes persones pot esdevenir un factor de risc molt important a curt termini.

Molt lligat al transnacionalisme trobem el tema de les conseqüències que comporta aquesta doble relació permanent, constant i continuada en el temps entre societat d'origen i societat d'acollida. Aquesta situació en aquest moment de crisi la podem anomenar com el pas de la bifocalitat a la multifocalitat. D'una banda hem de dir que aquesta aturada del transnacionalisme que en el cas de les persones subsaharianes era menys intens i en el cas de les dones encara menor, no afecta a la bifocalitat com a forma d'afrontar la realitat de la vida quotidiana.

D'una banda s'ha de recordar que moltes de les persones entrevistades d'origen subsaharià estan soles, però mantenen les seves famílies, dona i fills al país d'origen. En el cas d'algunes dones, tenen filles i fills aquí i també en van deixar al seu país quan van iniciar el procés migratori. Aquesta situació permet entendre perfectament el concepte de bifocalitat com a forma constant i permanent de font de preocupació i d'atenció que com ja hem exposat amb anterioritat, dificulta una mica més el procés real d'integració al país d'acollida.

En èpoques de crisi com aquesta, la bifocalitat augmenta per l'augment del patiment i de l'angoixa per la situació que es pugui donar al país d'origen amb els familiars. Aquesta situació pot provocar en molts casos una fugida cap a altres indrets de l'Estat o altres països, d'un membre de la família -normalment el pare- a la recerca de noves oportunitats i per tant aquesta bifocalitat es converteix en multifocalitat. Els focus d'atenció s'amplien degut a aquesta estratègia de supervivència que en molts casos ja s'està portant a terme.

En el cas de moltes famílies d'origen magrebí, podem parlar de retorn parcial forçat, és a dir, del retorn d'una part de la família, generalment de la dona i els fills i filles. Aquesta ha estat una de les estratègies seguides per a afrontar aquesta situació de crisi, situació que no només genera un trencament del procés migratori sinó que no acaba amb la bifocalitat. A més a més, en el cas de l'existència de fills i filles, genera una tasca d'adaptació familiar que no sempre és viscuda de forma positiva per tots els membres. La separació de la família una vegada més dins del procés migratori genera més incertesa, més frustració i en definitiva menys confiança en la possibilitat d'assolir una integració social satisfactòria.

Davant aquest panorama difícil i desencoratjador la resposta de les persones immigrades és diversa i variada. Moltes d'aquestes persones inicien un procés de mobilitat territorial a la

recerca de noves oportunitats. En moltes ocasions això suposa tornar als orígens del que havia estat la seva història migratòria, però tot i així s'endinsen de nou en aquesta dinàmica fruit de la desesperació, es produeix un retorn a la recerca de la terra d'oportunitats. La realitat actual provoca que moltes d'aquestes persones retornin a Lleida sense haver assolit l'objectiu i fins i tot han esgotat les reserves econòmiques que els permetien desplaçar-se mínimament a "buscar-se la vida". En molts casos ja han esgotat les prestacions d'atur o el subsidi i en d'altres gaudeixen d'una renda mínima d'inserció que els permet cobrir les despeses bàsiques i de supervivència.

Un cop s'ha arribat a aquesta situació límit, les persones immigrades entren a dependre de les xarxes socials existents al territori. En aquests moments, aquestes xarxes ja es troben sobrecarregades perquè ja estan assumint un nombre de situacions que supera les seves possibilitats. Hem de recordar que són xarxes socials de baixa intensitat sobrecarregades, basades en llaços febles i d'amistat que poden sostenir situacions de curta durada i amb unes condicions molt precàries en molts casos, però que ajuden a sobreviure en temps molt difícils.

Quan aquesta situació es consolida i atenent al context actual de crisi econòmica i d'atur en augment, moltes persones opten per lo que anomenarem la teoria de la Hivernació. Aquesta teoria ens explica que una persona que no té cap possibilitat de trobar una feina ni cap possibilitat d'aconseguir uns ingressos per sobreviure i tampoc té la possibilitat de tornar al seu país d'origen ni anar a altres indrets a la recerca de noves oportunitats, només té com a opció hivernar, és a dir, recloure's a casa durant tot el temps que duri la crisi i dedicar el major temps del dia a dormir i menjar. En definitiva no fer més que el que sigui imprescindible per no malgastar ni energia ni recursos.

Els fonaments en què es basa la persona per a iniciar aquest procés són d'una banda, la profunda convicció religiosa que el que passa és voluntat divina, una gran fe i la seva pràctica constant que els fa creure en l'esperança d'un futur millor i que tot tornarà a ser com abans i finalment la creença en l'atzar i la sort com a factors decisius en la seva situació.

El fet de dipositar en la sort, l'atzar i la voluntat divina el seu futur és una forma molt adaptativa a la situació donat que evita carregar i apuntar a factors de tipus discriminatori en el fet que no siguin cridats per a cap tipus de feina. Són molt pocs els que de forma pública reconeixen que pugui haver-hi connotacions racistes o de rebuig cap a alguns col·lectius a l'hora d'oferir feina i de fer seleccions de personal.

D'altra banda no podem obviar que aquesta estratègia de supervivència aprofundeix una mica més en la càrrega psicològica que pugui suportar la persona immigrada i pot produir o agreujar altres patologies, com la descrita per Achotegui com la síndrome d'Ulises⁸² que afecta moltes persones immigrades i especialment en èpoques de crisi i estrès.

En aquest procés cap a l'exclusió que ja han iniciat moltes de les persones immigrades i entre elles algunes de les entrevistades, existeix un altre dels perills del fenomen migratori: la

⁸² El Dr. Joseba Achotegui, psiquiatre de la Universitat de Barcelona en una ponència realitzada a Palma en el marc del VII Congreso Nacional de Psiquiatria celebrat a Palma de Mallorca, la defineix com "una situació de estrès límite, con cuatro factores vinculantes: soledad, al no poder traer a su familia; sentimiento interno de fracaso, al no tener posibilidad de acceder al mercado laboral; sentimiento de miedo, por estar muchas veces vinculados a mafias; y sentimiento de lucha por sobrevivir".

institucionalització. Ja hem comentat amb anterioritat que la relació que mantenen les persones immigrades amb les institucions de tipus sociolaboral ve de lluny. Podem dir que aquest tipus d'entitats ja han entrat en contacte amb elles des de gairebé l'inici de la seva arribada. Han estat les úniques que els han donat suport en alguns aspectes vitals per a la seva adaptació a la societat d'acollida, com el coneixement de l'idioma, formació de diferent tipus, el coneixement de l'entorn sociocultural i fins i tot l'entrenament d'habilitats socials i ocupacionals.

Les persones immigrades en aquest context necessiten referents i punt de suport que molts cops disposen en aquestes entitats i institucions, caldrà pensar i planificar estratègies que evitin la institucionalització d'aquestes persones i que normalitzin al màxim la seva situació sense caure en l'assistencialisme i la beneficència producte de la llàstima i pena.

e- Pel que fa el tipus de treball existent a les terres de Ponent.

Podem dir que les dades ens indiquen que s'ha produït una agriculturització de les feines en els darrers anys, arribant a ser el sector que més ha augmentat la contractació de persones immigrades. Paral·lelament hem assistit a la caiguda al buit del sector de la construcció, això ha dibuixat un nou escenari que ha resultat molt dur per a les persones immigrades que havien assolit una millora en la seva situació laboral i econòmica com a peons o oficials de la construcció. Aquest canvi en podem anomenar com el canvi de la construcció a reconstrucció del temporer agrícola. Del totxo a la poma.

Aquest procés de canvi i de reconversió de sectors no és automàtic ni acceptat per tots els col·lectius de la mateixa forma. El retorn a la realització d'activitats relacionades amb l'agricultura és un pas enrere en els processos migratoris de la major part de les persones entrevistades i converteix un altre cop les persones que havien assolit categories laborals com a oficials en diferents branques de la construcció com paletes, encofradors, ferrallers o soldadors, a tornar a ocupar categories com de peó agrícola, perdent d'aquesta manera tots els reconeixements econòmics, de capacitació, d'experiència i fins i tot formatius assolits durant aquests anys. No podem oblidar la importància del factor edat que s'acumula en aquestes trajectòries, el deteriorament de la salut en molts dels casos pel fet d'haver treballat fins a extrems no recomanables i en moltes ocasions la creació d'una família que requereix una estabilitat emocional i econòmica que garanteixi una vida digna als seus membres.

En aquests moments existeix un gruix de població immigrada formada en diferents àmbits relacionats amb el sector de la construcció que en aquests moments no tenen cap tipus de sortida laboral ni de reconversió a altres sectors i que és de difícil reorientació laboral.

Finalment cal parlar de la qüestió de l'habitatge i de la residencialitat. Una de les conseqüències que s'han d'afegir a les ja comentades és el pas que s'ha produït de forma brusca i més generalitzada del que es pugui pensar de la hipoteca al pis compartit. Són moltes les persones i famílies que durant aquest procés han perdut progressivament les millores a nivell social que havien assolit: la feina, un vehicle, un bon habitatge, un centre educatiu pels seus fills que no fos segregacionista, entre d'altres avanços. S'han vist de sobte sense aquestes fites i a punt de perdre fins i tot l'habitatge i tornar a viure un altre cop, en molts

casos, de lloguer en una habitació d'un habitatge compartit amb altres persones i fins i tot altres famílies.

f- L'empresariat i la perspectiva de gènere.

L'empresariat ha manifestat des de diferents òptiques la seva valoració de la dona immigrada com a treballadora i ha posat èmfasi en diferents aspectes que hem de considerar fonamentals.

D'una banda la qualificació determina les possibilitats reals de contractació de la població immigrada femenina actual subsahariana i africana en sectors que requereixen mà d'obra com l'activitat administrativa. En alguns casos s'han contractat persones immigrades, però generalment d'origen sudamericà o de l'Est que responen millor als perfils que es busquen per part de l'empresariat. En altres sectors de més qualificació com la informàtica o les telecomunicacions també s'han produït contractacions, però també a persones de països sudamericans.

D'altra banda es constata que la imatge determina en molts casos la contractació de persones immigrades, especialment en tasques d'atenció al client, on també es té molt en compte l'opinió de la clientela i on es contracta amb més facilitat a persones de l'Est i també sudamericanes, per la millor adequació del perfil.

D'altra banda les condicions de treball, com per exemple la nocturnitat, també condicionen la contractació de dones en general i en especial de dones àrabs i subsaharianes que manifesten al seu torn una major dificultat per conciliar la vida laboral i personal i de vegades no estan disposades a fer aquest tipus de tornos.

Els baixos salaris també són un altre dels arguments que atrauen més dones que homes a segons quins sectors com el comerç i aquesta condició allunya molt homes d'aquest tipus de treballs, convertint-se en treballs feminitzats, i molts cops poc valorats.

En altres sectors com l'agrari, l'agroalimentari, l'alimentació i la restauració és on es concentren en gran mesura les dones immigrades i especialment les d'origen magrebí i subsaharià. Així ho explicaven les persones entrevistades del món empresarial. Aquests són sectors que generen molts llocs de treball que s'ajusten a la disponibilitat de la dona, conjuntament amb el sector de la neteja, i són en definitiva el futur del teixit empresarial de Ponent.

En definitiva la dona es veu immersa en el que Parella anomena la triple discriminació, abans esmentada, en la qual la dona és víctima del sistema i que en el cas de les dones subsaharianes i magrebines es veu potenciada per factors afegits. D'una banda el convenciment per part de l'empresariat de la baixa qualificació de les dones subsaharianes i magrebines, així com la manca d'adequació per a realitzar segons quins treballs de cara al públic, la qüestió del vel, les dificultats per la conciliació de la vida familiar i laboral i finalment per les condicions de major precarietat laboral fruit del treball al servei domèstic, a l'economia submergida i molt sovint el treball a temps parcial.

g- Les dones immigrades i la perspectiva de gènere.

Des de la perspectiva de gènere podem dir que, en la majoria de casos, els recorreguts de les dones participants a l'estudi han estat marcats, des del seu inici pel procés de reagrupació familiar, amb totes les conseqüències que comporta aquest procés. En molts casos ha suposat la dedicació exclusiva a tasques reproductives i de tipus domèstic durant un llarg període de temps. Aquesta situació es va veure agreujada durant un temps per la manca de permís de treball a la qual anaven associats aquests reagrupaments familiars, fet que va retardar més temps la possibilitat d'accedir al món laboral per part d'aquestes dones.

Un cop les dones van poder i van decidir iniciar una trajectòria laboral, es van trobar amb els obstacles propis de la crisi econòmica i de la manca de treball, així com amb l'assumpció i manteniment de les tasques de criança dels propis fills i filles que els dificulta i redueix el ventall de possibilitats d'accedir a determinats llocs de treball.

En el cas de les dones àrabs s'afegeix en molts casos la manca d'acceptació del mocador per accedir a segons quin tipus de treball. En el cas de les dones subsaharianes, el color de la pell també pot ser motiu de no ser la millor candidata per a fer segons quina feina, sobretot si és tracta d'atenció al públic.

Els llocs de treball que progressivament es van definir per a les dones immigrades, també es veuen cada cop més acotats a treballs molt específics com són les cooperatives agrícoles, els serveis de neteja i els serveis domèstics i d'ajuda a domicili.

Les dones per la seva banda són en general les grans sustentadores de la família en la vida quotidiana així com també viuen la transnacionalitat i la bifocalitat d'una forma diferent a l'home. Les dones subsaharianes que tenen fills i filles als països d'origen i fa temps que no poden viatjar al país són un exemple molt concret d'aquest patiment permanent.

Les que no tenen fills al país d'origen però si al d'acollida tampoc ho tenen fàcil per a fer aquests viatges de retrobament i en certa manera de conciliació familiar. D'altra banda els homes d'origen subsaharià, viatgen més sovint al país d'origen a veure els seus familiars i els de la seva dona, però en ocasions, mantenen al mateix temps altres dones i altres fills fruit d'altres relacions afavorides per la pràctica de la poligàmia i per tant les seves preocupacions i interessos són d'unes altres característiques.

Les dones àrabs també són essencials en la dinàmica familiar i assumeixen amb naturalitat el seu rol matern de criança i educació dels seus fills. Aquest rol és prioritari per sobre d'altres que no es consideren de la mateixa importància, com el del treball. Per la seva banda les possibilitats de viatjar al seu país d'origen i fer més real aquest transnacionalisme que es desenvolupa amb el pas dels anys, és més plausible i per tant els vincles familiars i territorials es mantenen de forma més constant i permanent.

Les dones participants a l'estudi també són un clar exemple de la dificultat que existeix perquè es produeixi una mobilitat vertical ascendent amb el pas dels anys. El nivell d'estudis de les dones entrevistades era en alguns casos molt important, no obstant això, la realitat ens indica que el sostre laboral de la dona immigrada africana és molt baix en tots els casos. Quan de

forma excepcional això no és així, tornen a aparèixer els motius familiars i de criança que molts cops autolimiten aquesta trajectòria, posant de manifest, un cop més la diferent valoració existent sobre certs aspectes entre les dones autòctones i les immigrades, especialment les africanes. El valor de la família i de la criança ocupa un lloc molt més central en la seva cultura que en una cultura com la nostra que precisament es qüestiona i treballa de forma activa per a reduir aquestes diferències de gènere.

Pel que fa l'associacionisme les dones demostren tenir un alt nivell de participació en associacions. Algunes en són promotores degut a la seva empenta i iniciativa i d'altres ho fan per a poder defensar els seus interessos i participar de diferents activitats i sobretot per a la relació entre persones del mateix país o veí. La participació en associacions autòctones és inexistente i molts cops les dones africanes en general i les subsaharianes en particular manifesten un sentiment de distància molt gran entre les dones autòctones i elles com a immigrades.

Pel que fa el plantejament de futur, també es produeixen alguns matisos en el cas de les dones. D'una banda, les dones que tenen els seus fills nascuts i criats aquí, veuen molts inconvenients a l'hora de retornar als seus països, encara que ho farien en molts casos sense pensar ni un sol instant. El futur dels seus fills i filles les preocupa i no poden visualitzar de forma clara quina pot ser la millor decisió. En molts casos són els homes els que parlen i plantegen el retorn com a solució a la situació actual, però sense atendre en molts casos a aquesta visió que tenen les dones en relació als fills i el seu futur.

Pel que fa a l'ús de les institucions de diferent tipus podem dir que les dones són majoritàriament les que acostumen a iniciar el contacte i les que mantenen la relació amb els anys de forma més habitual que els homes. Si les dones són mares de família aquesta realitat és molt més evident. El rol de la dona com a representant de la família a l'escola, a l'àmbit sanitari, als serveis socials entre d'altres, recau en la dona. L'home s'especialitza i se centra en aspectes de tipus jurídic i legal i en la recerca de feina de forma constant i permanent.

7.2.1.2. Factors d'integració

a- Les expectatives de futur des del teixit empresarial

Assumir el lloc que ocupa Lleida i les terres de Ponent en l'entramat de la migració internacional i especialment la immigració extracomunitària, és un dels reptes però al mateix temps una gran oportunitat per a planificar polítiques d'integració realistes, tenint en compte de forma realista quins col·lectius seran els veritables beneficiaris. En definitiva Ponent és considerat un pol d'atracció.

L'africanització abans exposada és una mostra dels factors d'atracció que tenen els territoris amb el pas dels anys independentment dels cicles econòmics i que juntament amb l'establiment de xarxes migratòries consolidades al territori, la previsió és que els fluxos migratoris procedents d'Àfrica seguiran augmentant. No podem oblidar que el teixit empresarial de Catalunya, i el de les Terres de Ponent no és una excepció, necessitarà aquesta mà d'obra ara i en un futur i així ho indiquen els estudis i els informes existents. Negar

aquesta dada pot esdevenir un greu problema social, afrontar-lo amb naturalitat i de forma proactiva pot afavorir la convivència i la cohesió social al territori.

Les persones nouvingudes es consideren bones treballadores des de l'àmbit empresarial, i fins i tot i atenent a l'experiència viscuda, en molts casos es prefereix contractar persones immigrades pel rendiment demostrat durant molt de temps. Des del punt de vista laboral les persones nouvingudes han assolit un nivell d'acceptació per part de l'empresariat que fins i tot ha posat sota sospita als treballadors autòctons en més d'una ocasió. L'empresariat és molt conscient de la necessitat que ha tingut, que té i tindrà de la mà d'obra immigrada per a poder desenvolupar la seva activitat, especialment pel que fa a la indústria agroalimentària.

b- La responsabilitat social empresarial.

En el transcurs d'aquests anys s'ha produït en el món empresarial una evolució en algunes empreses cap a valors i estratègies que inclouen la Responsabilitat Social Empresarial en la seva cultura d'empresa. Aquesta RSE abasta diferents àmbits i temàtiques de diferent tipus com són el medi ambient, l'entorn del treball, la relació amb proveïdors i clients i la Comunitat. Cadascun d'aquests àmbits pot produir dinàmiques empresarials específiques, depenent de la sensibilitat que cada empresa pugui tenir per aquests temes i de les necessitats específiques de la seva empresa i del seu entorn.

És molt habitual trobar empreses que ja han iniciat processos de qualitat i de certificació sobre temes medi ambientals i de gestió de residus entre d'altres. També s'han implantat a moltes empreses Plans d'igualtat de dones i homes en el treball. Altres empreses mantenen una relació i col·laboració amb empreses del tercer sector i altres col·laboren en projectes de tipus social. El patrocini i l'esponsorització d'esdeveniments esportius i culturals és una altra de les tasques força esteses en l'àmbit empresarial.

Moltes d'aquestes actuacions tenen com a beneficiaris als treballadors de l'empresa i per tant se'n beneficien tots, independentment de l'origen dels treballadors, però s'ha pogut detectar que moltes de les activitats que es desenvolupen en grans empreses que gestionen un volum important de persones immigrades, responen a estratègies de gestió de la diversitat cultural dins de l'empresa.

Val a dir però que en ocasions aquesta realitat no és conscient o si més no, no es vol reconèixer que les persones immigrades han estat el punt d'inflexió que ha portat a desenvolupar activitats específiques enfocades a la diversitat. To i així, hem pogut constatar que ja existeixen algunes empreses que ja ho fan de forma habitual i planificada, conscients del valor i de l'aportació que aquests col·lectius aporten, han aportat i poden aportar en un futur. Algunes empreses han signat acords amb els sindicats per a promoure la Gestió de la diversitat cultural a l'empresa en la línia del que exposava Pajares⁸³ com a camí a seguir per a consolidar aquesta línia de treball.

⁸³ Pajares (2010) En términos generales, creemos que las medidas a adoptar han de articularse por medio de planes específicos acordados por las partes en cada empresa. El plan de gestión de la diversidad puede estar incluido en el convenio de empresa (lo que es lo ideal para que tenga fuerza normativa) o constituir un acuerdo aparte entre la empresa y los representantes de los trabajadores.

Altres empreses amb l'ànim d'aprofundir en el seu compromís en relació a la responsabilitat social han endegat un projecte⁸⁴ de caire local que pretén impulsar Lleida com un Territori Socialment Responsable. Amb la qual cosa es pot mantenir una esperança en el sector empresarial del territori ja que independentment de la crisi existeixen uns valors socials que es volen promoure i potenciar.

c- Altres factors d'integració

La voluntat de residir i treballar a Ponent dels dos col·lectius estudiats. Per a les persones immigrades que viuen a Ponent, el nostre territori es presenta com una gran oportunitat de consolidar els seus projectes migratoris atesa la seva especificitat. Parlem de persones subsaharianes que estan immerses en xarxes familiars i socials molt àmplies i que es veuen totalment amenaçades en aquests moments, amb la qual cosa la seva motivació i disponibilitat és de màxima intensitat i d'implicació amb el territori i la comunitat.

Les persones magrebines, per la seva banda, s'han consolidat al nostre territori i han estat en molts casos el motor del creixement econòmic de Ponent durant els darrers anys. Aquest col·lectiu ha demostrat que tot i el rebuig permanent que pateixen tenen una voluntat decidida de romandre al nostre territori i d'aconseguir una millora que sigui beneficiosa per a la societat en general i d'aquesta manera una millora familiar i personal, per tant són un col·lectiu que cal revaloritzar.

Els matrimonis mixtes com a mostra de convivència i integració. Hem pogut observar com els matrimonis mixtes s'estan convertint en una realitat cada cop més habitual al nostre territori. Aquest intercanvi s'ha de considerar com una font important d'integració, per l'efecte multiplicador que pot adquirir un matrimoni mixte.

Los aspectos que compondrán ese plan dependen, como hemos dicho, de las dimensiones y características de la empresa, pero aquí señalamos algunos que pueden servir de guía. Medidas de acogida a proporcionar a los trabajadores extranjeros en el momento en el que acceden a la empresa. Tales medidas pueden ser: asesoramiento legal para aquellos que puedan requerirlo, sesiones informativas específicas sobre prevención de riesgos y derechos laborales, sesiones informativas sobre aspectos organizativos, cursos de idioma (o facilitar el acceso a cursos que se den fuera de la empresa), etc. Medidas dirigidas a favorecer la comunicación en el contexto multilingüístico que puede caracterizar a la empresa dependiendo de los orígenes de sus trabajadores. En este terreno, cabe establecer formas de comunicación de las que nadie quede excluido dentro de la empresa, con independencia del dominio que cada trabajador tenga del idioma, y se ha de asegurar que en las reuniones de trabajo no se excluye a nadie por causa de su origen o conocimiento idiomático. Además se pueden confeccionar los documentos informativos o de trabajo en distintos idiomas. Medidas para la acomodación de las diferencias religiosas y de origen familiar. En términos generales, son principalmente los musulmanes quienes están requiriendo una atención específica para la acomodación de sus condicionantes religiosos. Habrá empresas en las que esto resultará muy difícil, pero en otras será posible flexibilizar la jornada en situaciones específicas (como el período del Ramadán) o flexibilizar el calendario de fiestas o asegurar dietas diferenciadas cuando hay catering de comedor. También hay aspectos relacionados con el origen familiar que pueden ser acomodados, tales como ofrecer la posibilidad de concentrar las vacaciones o establecer la posibilidad de aumentar el número de días de permiso por fallecimiento de un familiar, en los casos en los que el familiar viva en otro país

⁸⁴ Diari Segre i La Mañana del 06-10-2011 "Nueve empresas leridanas se unen al proyecto CLERS. Fomentará la responsabilidad social en varias iniciativas en el territorio. Incidirá en aspectos como el medio ambiente o fomentar la cohesión social". Algunes d'elles són empreses que han participat en aquest estudi.

El naixement de fills de famílies immigrades que s'incorporen a les escoles des de la infància i que ja són agents d'integració i de relació entre cultures sense ser conscients d'aquesta tasca tan complexa que estan realitzant.

La normalització dels comerços ètnics. És un dels reptes que es plantegen a la nostra societat, tot i que el nivell d'acceptació d'alguns d'aquests comerços és molt satisfactori. Alguns d'aquests establiments de restauració regentats per persones magrebines s'estan introduint en els hàbits alimentaris de la població autòctona de forma activa i positiva.

L'aprenentatge del català com a vehicle facilitador de la integració al territori de Lleida. No podem oblidar que el territori de Ponent és un territori eminentment rural i en el qual històricament la llengua catalana ha estat un vehicle de comunicació i de cohesió social molt important a tots els pobles i viles de la província. Si tenim en compte que l'agricultura és i serà una font d'atracció constant de persones immigrades, cal tenir en compte l'idioma com a un dels eixos fonamentals per la integració. Les persones entrevistades són conscients de la importància de l'idioma i del català en concret i són partidàries del seu aprenentatge.

El valor de les institucions que treballen de forma continuada per la promoció de les persones nouvingudes. Encara que existeix el risc de la institucionalització de les persones i de ser tractades com a usuàries i finalment com a persones excloses, no podem negar la importància cabdal que les institucions exerceixen en relació a les persones nouvingudes. Existeixen institucions que treballen de forma clara i decidida per la promoció i la integració de les persones nouvingudes amb un esperit d'afavorir la interculturalitat. S'han de tenir en compte les persones que treballen des de dins de les organitzacions amb esperit crític en relació a la societat receptora i les polítiques existents i al mateix temps amb una mirada més comprensiva sobre les persones nouvingudes, amb l'objectiu de trobar noves vies de comunicació i intercanvi que afavoreixin la cohesió social.

En aquest sentit seria necessari aprofitar aquestes sinergies existents des d'algunes entitats i organitzacions per a fomentar la participació social i la creació d'associacions interculturals. En definitiva, no es pot negar el valor de les institucions en relació al fenomen migratori, especialment aquelles que treballen aspectes relacionats amb la inserció sociolaboral i s'han convertit en referents per a les persones nouvingudes en els moments més difícils i durs de la seva trajectòria. Quan la societat d'acollida no té altres mecanismes més adients per donar resposta a aquesta situació, cal potenciar i donar suport a aquestes institucions perquè segueixin i millorin la seva funció social.

7.3 DECÀLEG DE PARADOXES DEL 2005 AL 2011

1. 2005-La immigració va esdevenir una necessitat de primer ordre per a l'empresa i l'economia en general , però ningú volia assumir el cost social ni responsabilitzar-se d'aquella realitat. Es començava a gestar una doble visió sobre el fenomen migratori, d'una banda la lògica empresarial i d'altra banda el que nosaltres vam anomenar com a lògica social.

2011-La immigració segueix estan en l'ordre de necessitats de la societat Espanyola i de la Lleidatana en particular, pel tipus de teixit empresarial existent. Al mateix temps que es manté la distància entre la lògica social i l'empresarial en un context cada cop més complex i hostil en el que les decisions que prengui l'empresariat estaran cada cop més sotmeses a la vigilància de la societat d'acollida.

2. 2005-L'empresari estava sotmès a la legalitat en la contractació de persones immigrades i intentava complir amb els requisits que li imposava la llei com a bon empresari. Però desconeixia el sentit d'aquesta llei per a l'immigrant i quines eren les conseqüències i requisits als quals estava sotmès aquest. Tot i així l'empresariat va fer un ampli ús de totes les possibilitats existents en aquest sentit, desatenent en molts casos els consells i orientacions de la pròpia administració.

2011-L'empresariat segueix sotmès a la legalitat però en moments en els que el treball escasseja , la vigilància i l'interès per la llei disminueix. Tot i així segueixen convivint les diferents postures entre aquelles que comencen a manifestar un cert interès per facilitar en alguns casos els reagrupaments familiars que afavoreixin l'estabilitat de les persones treballadores contractades, i d'altra banda aquells sectors en els que es segueix pensant en la contractació en origen via contingent com a la millor resposta al mercat laboral existent.

3. 2005-Cada cop es trobava una borsa més amplia d'immigrants amb permís de treball de diferent naturalesa que estaven buscant feina, al mateix temps que cada cop era més habitual i més demandat l'immigrant contractat en origen. Aquesta realitat podia esdevenir una font de conflicte a curt termini pel risc d'exclusió que això suposava.

2011-Aquesta borsa de persones residents al país ha augmentat amb els anys de forma molt significativa i està previst que segueixi augmentant a curt termini , encara així l'empresariat segueix manifestant la manca d'adequació entre la mà d'obra disponible i la mà d'obra desitjada.

4. 2005-L'empresariat volia treballadors que fossin estables amb la documentació adequada i que responguessin al perfil del bon treballador,és a dir que necessitaven un treballador amb una certa estabilitat personal per a donar una feina estable, l'immigrant per la seva banda esperava trobar l'estabilitat i la consecució d'una

documentació definitiva a partir del treball. L'immigrant esperava trobar l'estabilitat emocional a partir de la documentació i no del treball.

2011-L'empresariat segueix buscant l'estabilitat del treballador igual que la persona immigrada. Ara que la persona ha assolit una documentació que li donava una estabilitat emocional, no troba l'estabilitat laboral necessària per a portar a terme els seus projectes vitals.

5. 2005-L'empresariat desconeixia en gran part els objectius i les funcions que realitzaven les institucions intermediàries de tipus social però hi desconfiava i les considera poc efectives. D'altra banda aquestes desconeixen les necessitats reals de l'empresariat, així com també es desconfia i es qüestionava el seu desig de voler complir la llei.

2011-L'empresariat segueix desconeixen la tasca de les institucions intermediàries, encara que durant aquests anys s'ha produït un augment molt important d'entitats, programes i projectes d'inserció sociolaboral públics i privats per a fomentar l'ocupació. Es segueix produint un desajustament absolut entre l'empresa i les institucions intermediàries.

6. 2005-Les institucions intermediàries realitzaven una tasca social de fons molt intensa en relació a les persones immigrades que en diferents moments necessitaven rebre suport i orientació, els empresaris desconeixien aquesta tasca i no eren conscients de la tasca de contenció i de resolució de conflictes que realitzaven, com tampoc ho eren les administracions locals.

2011-Les institucions intermediàries s'han convertit en els anys en una peça fonamental per a moltes de les persones immigrades com a font de suport social i laboral. D'altra banda ni les empreses ni els Governos són conscients de la tasca de contenció social en tot aquest procés de crisi, han realitzat de forma intensa, continuada i molts cops desinteressada.

7. 2005-Les institucions intermediàries volien ajudar i afavorir la inserció sociolaboral de les persones immigrades a partir de la seva intervenció però al mateix temps aquest intervencionisme podia esdevenir en assistencialisme i convertir aquestes persones en els nous assistits.

2011-Les institucions segueixen ajudant i volen afavorir la integració sociolaboral de les persones immigrades, però en aquests moments existeix el risc de convertir-los en usuaris, nous pobres i exclosos si no es tenen en compte les trajectòries vitals d'aquestes persones. Tot i així moltes d'aquestes persones és possible que necessitin

ser atesos i ajudades, però ara són algunes administracions i la societat d'acollida la que qüestiona que se'ls atengui. Quan no era necessari se'ls va atendre en excés i ara que és necessari es vol evitar fer-ho.

8. 2005-El col·lectiu de persones àrabs cada cop era més nombrós a Lleida i disposaven de permisos de treball i de qualificació especialitzada en molts casos, però eren els més rebutjats i els que per prejudicis i estereotips treballaven cada cop menys. Podia esdevenir una situació conflictiva a curt termini.

2011-Els col·lectiu àrab així com el subsaharià segueix creixent amb els anys i es consolida al territori, tot i així la crisi aprofundeix encara més en el rebuig i els prejudicis de forma específica amb els d'origen magrebí i pot esdevenir un conflicte social imminent.

9. 2005-L'immigrant vivia immers en una lògica personal supeditada a la consecució de la documentació a partir d'una sèrie d'etapes obligatòries i molt marcades durant les quals es mostrava submís i complaent en relació a la feina, però un cop aconseguia la documentació desitjada aquesta actitud canviava i l'immigrant es tornava més exigent i selectiu.

2011-La persona immigrada contràriament al que es deia, s'ha convertit en una persona que tot i tenir la documentació, una experiència laboral ampla i una formació ocupacional en molts dels casos, en l'actualitat no pot demanar ni exigir res per por a no tenir cap oportunitat, davant dels autòctons.

10. 2005-L'administració amb la seva rigidesa i amb ànim de fer complir la llei generava situacions d'exclusió de persones immigrades que portaven a més conflicte social i desconcert social, per part de l'immigrant i de l'empresari. Això es posava de manifest en la qüestió de la restricció d'activitat i demarcació en els permisos inicials. D'altra banda obria un procés de regularització extraordinari que obria per última vegada les possibilitats de regularitzar-se a un gruix de persones molt considerable sense valorar les conseqüències a cinc anys vista.

2011-L'administració amb la seva restricció i rigidesa provoca un efecte contrari sobre el fenomen migratori pel que fa les persones en situació d'irregularitat al país. Fruit de l'enduriment de les condicions i de la por a no poder tornar a entrar, es queden a l territori en condicions molt precàries abans que seguir intentant seguir amb el seu procés migratori d'una forma més natural. Si criminalitzem a la persona immigrada per no tenir documentació estem negant una evidència i donant l'esquena a una realitat imparable.

DECÀLEG DE PROPOSTES DEL 2005 AL 2011

1. 2005-Posar de manifest aquesta doble realitat al món empresarial i a la societat en general, a partir de la sensibilització i l'apropament entre les dues lògiques. Afavorir l'acceptació d'una realitat que no es reconeix com a fonamental per a la nostra economia i bon funcionament del nostre Estat del Benestar

2011-Fer un pas endavant i acceptar la població immigrada com a persones que formen part de la nostra societat de forma normalitzada i no com a simples agregats humans no comunitaris.

2. 2005-Implicar a l'empresari i explicar la situació de l'immigrant i de la seva situació des de la realitat legal que mou els interessos de l'immigrant i la seva dinàmica. Apropar les expectatives d'ambdues parts.

2011-Promoure la Responsabilitat social empresarial i de forma especial la Gestió de la diversitat cultural com a cultura empresarial i d'integració social i laboral.

3. 2005-Implicar a l'administració en processos de reflexió sobre la realitat social que viuen els immigrants per qüestions legals. No negar la realitat del frau ni minimitzar el seu impacte. Facilitar i establir mecanismes que facilitin la denúncia d'aquestes situacions.

2011-Promoure polítiques migratòries no discriminatòries cap a col·lectius específics que evitin la il·legalitat i l'abús empresarial afegit que pateixen aquestes persones.

4. 2005-Oferir espais de reflexió per abordar estratègies que potenciïn la consecució de l'estabilitat del treballador, atenent a les necessitats dels dos protagonistes. Assumir el canvi en l'estructura ocupacional a Lleida i de les noves dinàmiques laborals que això comporta.

2011-Analitzar la realitat del teixit empresarial de Lleida i les apostes de futur que s'estan elaborant per a poder acceptar i positivitzar la presència de persones immigrades de col·lectius concrets a les terres Ponent.

5. 2005-Apropar a les empreses a la realitat social de les institucions intermediàries a partir de la informació i de la potenciació del treball en xarxa. Potenciar i legitimar la tasca formativa que aquestes institucions realitzen.

2011-promoure polítiques actives d'ocupació que tinguin en compte tots els agents que intervenen realment en els recorreguts laborals d'alguns dels col·lectius d'immigrants,

administració, empresariat, entitats intermediadores mercantils i sociolaborals i persones immigrades i d'aquesta manera donin una resposta real a les necessitats i expectatives de totes les parts.

6. 2005-Obrir espais comuns que fomentin la reflexió i l'anàlisi sobre el funcionament de les institucions intermediàries i plantejar propostes per a millorar i adequar la seva missió a les necessitats reals del dos protagonistes. Potenciar i facilitar la formació especialitzada dels immigrants per a donar resposta a una realitat laboral que s'està produint a la nostra societat.

2011-Potenciar i replantejar el rol de les entitats d'intermediació sociolaboral per a potenciar les funcions que han portat a terme de forma professional i amb una millora constant i reflexionar sobre aquelles que han esdevingut poc eficaces en el conjunt de la seva tasca.

7. 2005-Evitar postures i actituds assistencials per part de professionals i institucions que poden evitar la promoció de l'individu i afavorir el treball comunitari i de potenciació de la xarxa social a partir de projectes i accions més globals i integrades.

2011-Promoure una visió positiva i enriquidora del fenomen migratori per a poder treballar la interculturalitat des de tots els àmbits i institucions que tenen l'oportunitat de potenciar la xarxa social i la promoure la cohesió social i convivència real.

8. 2005-Reflexionar sobre els estereotips i prejudicis que s'estan imposant sobre la població àrab per a trobar vies de solució a un conflicte latent i que requereix de l'anàlisi de tots els protagonistes. Posar de manifest aquesta realitat per poder afrontar-la dificultant l'evitació i aparcament del conflicte.

2011-Promoure la integració social del col·lectiu àrab de forma específica a partir de plans específics que facilitin l'apropament cultural i no augmentin la distància cultural de forma continuada. Donar suport des de tots els organismes competents a les campanyes com "trencant estereotips".

9. 2005-Tenir en compte a l'immigrant en tota la seva realitat i no només com una màquina de treball. Apropar la realitat empresarial de Lleida a l'Immigrant i la de l'immigrant a l'empresari. Potenciar la tasca de les institucions intermediàries en aquesta tasca de mediació i de coneixement del medi a ambdues parts. Facilitar l'entrada del empresaris en la dinàmica de treball d'aquestes institucions.

2011-Apropar-se al coneixement de la realitat dels processos migratoris a tots els agents que estan implicats en la integració social i laboral de les persones immigrades i a la societat en general , per a conèixer aspectes com el transnacionalisme, la

bifocalitat, les xarxes socials, el valor de les remeses econòmiques i també les socials i des de la comprensió iniciar processos reals d'integració.

10. 2005-Reflexionar sobre les polítiques que es porten a terme en relació a la immigració i assumir les contradiccions que es puguin produir afavorint la flexibilitat quan d'aquesta manera s'eviten processos d'exclusió social. Potenciar el paper de mediadors i de suport que les institucions intermediàries poden exercir en la nostra societat.

2011-Promoure polítiques que no siguin discriminatòries d'antuvi pel que fa els drets fonamentals d'algunes persones pel fet d'haver nascut en un país determinat, considerat no comunitari i en molts dels casos subdesenvolupat.

BIBLIOGRAFIA

- AJA, Eliseo; (2006) 3 Seminari Immigració i Europa. Immigració i drets de ciutadania. Fundació CIDOB. Barcelona
- ALIENA, Rafael ; (2004) *Pobreza y red social* Revista de Servicios sociales y política social nº 67 pag 38-39
- ALLEPUZ, Rafael, , FARRÉ, Mariona, SALA, Mercé i TORRES, Teresa; (2009): La contractació en origen a Catalunya. Paris Edicions. Lleida
- APARICIO, Rosa, TORNOS, Andrés y LABRADOR, Jesús; (1999): *Inmigrantes, integración, religiones*. Universidad pontificia de comillas de Madrid.
- APARICIO, Rosa i TORNOS, Andrés; (2010): *Las asociaciones de inmigrantes en España. Una visión de conjunto*. Ministerio de trabajo e inmigración. Madrid.
- ARANGO, Joaquín; (2007): *Las migraciones internacionales en un mundo globalizado*. Pag 8-15. Dossier La Vanguardia gener-març 2007.
- AUBARELL, Gemma i ZAPATA-BARRERO, Ricard (eds.);(2004): *Inmigración y procesos de cambio. Europa y el Mediterráneo en el contexto global*. Icaria Editorial S.A. Barcelona
- BAUMAN, Zygmunt; (2006): *Modernidad Líquida*. Fondo de cultura económica. Buenos aires.
- BERGER, Peter i LUCKMANN, Thomas; (2001): *La construcción social de la realidad*. Amorrortu Editores. Buenos aires.
- BECK, Ulrich; (1998): *La sociedad del riesgo*. Hacia una unueva modernidad. Editorial Paidós. Barcelona.
- BECK, Ulrich; (2007): *Un nuevo mundo feliz. La precariedad de trabajo en la era de la globalización*. Ediciones Paidós Ibérica. Barcelona.
- BLANCO, Cristina; (2000): *Las migraciones contemporáneas*. Alianza Editorial. Madrid
- BLANCO, Cristina;(2007): *Transnacionalismo. Emergencia y fundamentos de una nueva perspectiva migratoria*. Papers. Revista de Sociologia. Nº 85 pag 13-29. Barcelona.
- BLUMER, Herbert; (1981): *El interaccionismo simbólico: perspectiva y método*. HORA S.A. Barcelona.
- BORDIEU, Pierre; (1988): *Cosas dichas*. Editorial Gedisa. Barcelona.
- BORDIEU, Pierre, CHAMBOREDON, Jean-Claude i PASEERON, Jean-Claude; (1994): *El oficio del sociólogo: Presupuestos epistemológicos*. Editorial Siglo XXI. Madrid.
- BORDIEU, Pierre; (2000): *La sociología ¿es una ciencia?* .Revista La Recherche nº 331.

- BOURDIEU, Pierre; (2001): *¿Qué significa hablar?. Economía de los intercambios lingüísticos*. Ediciones AKAL S.A. Madrid.
- BOTT, Elizabeth; (1992): *Familia y red social*. Editorial Taurus. Madrid.
- BRONFRENBRENNER, Urie; (1987): *Ecología el desarrollo humano*. Editorial PAIDÓS. Barcelona.
- CACHÓN, Lorenzo; (2003): *La inmigración en España: Los desafíos de la construcción de una nueva sociedad*. Revista Migraciones. Nº 14 pag 219-304. Universidad Pontificia de Comillas.
- CAHÓN, Lorenzo; (2004): *Inmigrantes y mercado de trabajo*. Revista de Estadística y sociedad. Instituto nacional de estadística y Universidad autónoma de Madrid. Marzo 2004.
- CACHÓN, Lorenzo; (2004): *Integración de los inmigrantes a través del trabajo*. Revista Documentación social. Nº 132 pag 97-120. Càritas Española Editores. Madrid
- CAHON, Lorenzo; (2007): *Diez notas sobre la inmigración en España 2006*. Pag 68-74. Dossier La Vanguardia gener-març 2007.
- CACHÓN, Lorenzo; (2009): *La España Inmigrante: marco discriminatorio, mercado de trabajo y políticas de integración*. Anthropos Editorial. Barcelona
- CAÏS, Jordi; (1997): *Metodología del análisis comparativo*. Centro de investigaciones sociológicas. Madrid.
- CALVO BUEZAS, Tomás; (2003): *La escuela ante la inmigración y el racismo. Orientaciones de educación intercultural*. Editorial Popular. Madrid
- CARRASCO, Concha I GARCÍA, Carlos ;(2004): *¿Son tan diferentes los contratos de los trabajadores extranjeros? A acras del IV Congreso sobre la inmigración en España: ciudadanía y participación. Girona , noviembre de 2004*.
- CASTELLS, Manuel; (2001): *La era de la información: VOL 1. La Sociedad Red. VOL II. Economía Sociedad y cultura. El poder de la identidad. VOL 3. Fin del Milenio*. Alianza Editorial. Madrid
- CASTLES, Estephen i KOSACK, Godula; (1984): *Los trabajadores inmigrantes y la estructura de clases en la Europa Occidental*. Fondo de cultura económica. México D.F.
- CASTLES, Estephen i MILLER, Mark.J; (2004): *La era de la migración. Movimientos internacionales de población en el mundo moderno*. Universidad autónoma de Zacatecas. México. D.F.
- CHADI, Mónica; (2000). *Redes sociales en el trabajo social*. Editorial espacio Madrid.
- CHECA, Francisco, ARJONA, Ángeles, CHECA, Juan Carlos ;(2003): *La integración social de los inmigrados. Modelos y experiencias*. Icaria ditorial S.A. Barcelona

- CLAVIJO, Claudia i AGUIRRE, Mariano; (2002): *Políticas sociales y Estado del Bienestar en España. Informe 2002*. Fundación Hogar del empleado. Madrid
- Col.lectiu IOE; (1994): *Marroquins a Catalunya*. Institut català d'estudis mediterranis. Barcelona
- Colectivo IOE ; (1995): *Discursos de los españoles sobre los extranjeros. Paradojas de la alteridad. Informe sobre opiniones y actitudes*. Centro de Investigaciones sociológicas. CIS. Madrid
- Colectivo IOE ; (1999): *Inmigrantes , trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde España*. Universitat de Valencia.
- Col.lectiu IOE; (2000): *La immigració estrangera a Espanya*. Fundació La Caixa. Barcelona.
- Col.lectiu IOE ;(2001): *Mujer, inmigración y trabajo*. Instituto de Migraciones y servicios sociales (IMERSO). Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales. Madrid.
- Colectivo IOE; (2010): *Discursos de la población migrante en torno a su instalación en España. Exploración cualitativa*. Centro de Investigaciones sociológicas (CIS). Madrid.
- Colectivo Algarabía V.V.AA. (1999); *Mirando desde fuera. Historias de Migración*. Càritas Española Editores. Madrid.
- CORTÉS, Ferran i BARBERO, Josep Manuel; (2006): *Trabajo comunitario, organización y desarrollo social*. Alianza Editorial. Madrid.
- DASSETO, Félice; (2004): *Más allá de lo intercultural: los retos de la co-inclusión*. Revista CIDOB d'afers internacionals nº 66-67. Barcelona.
- DASSETO, Félice; (2006): *Identidades e interacciones en los nuevos marcos sociales*. Revista CIDOB d'afers internacionals. Nº 73-74. Barcelona.
- DELGADO, Manuel; (1998): *Diversitat i integració*. Editorial Empúries. Barcelona.
- DE LUCAS, Javier i TORRES, Francisco ;(2002): *Inmigrantes: ¿Cómo los tenemos? Algunos desafíos y (malas) respuestas*. TALASA Ediciones S.L. Madrid.
- DIAO, Aliou; (2007): *La migración senegalesa en España: claves de su contribución al desarrollo*. Revista Documentación social. Nº 147 pag 97-114. Càritas Española Editores. Madrid.
- DÍAZ SALAZAR, Rafael, Giner, Salvador i Velasco, Fernando; (1996). *Formas modernas de religión*. Alianza Editorial. Madrid.
- DOMINGO, Andreu i SABATER, Albert ;(2009): *Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008*. Fundació Bofill. Editorial Mediterrània. Barcelona

- DURKHEIM, Émile; (2004): *El suicidio: estudio de sociología*. Rol-press. Barcelona.
- DURKHEIM, Émile; (1993): *Las formas elementales de la vida religiosa*. Alianza Editorial. Madrid
- DURKHEIM, Émile; (1986)Quinta edición : *Las reglas del método sociológico*. Ediciones Morata, S.A. Madrid
- DURKHEIM, Émile; (1982): *La división del trabajo social*. Editorial Akal D.L. Madrid.

- EQUIPO PROMOCIONS, FRAGO, Emeteri, JOVER, Daniel, LÓPEZ, Víctor Manuel MORA, Guillermo; (2004): *El empleo de los inempleables. Metodología y recursos para la inserción laboral*. Editorial Popular. Madrid.
- EQUIPO PROMOCIONS, FRAGO, Emeteri, JOVER, Daniel, LÓPEZ, Víctor Manuel., MÁRQUEZ, Francesc I MORA, Guillermo; (1999): *Trabajar para vivir. Una propuesta innovadora de inserción sociolaboral*. Miraguano ediciones.Madrid.
- ESCARTÍN, Mª José; (1998): *Manual de trabajo social: modelos de práctica profesional*. Editorial Aguaclara. Alicante.
- ESTRUCH, Joan; (1972): *La innovación religiosa*. Editorial Ariel. Barcelona.
- FERNÁNDEZ, Tomás i López, Antonio; (2008): *Trabajo social comunitario: afrontando juntos los desafíos del siglo XXI*. Alianza Editorial. Madrid.
- FERNÁNDEZ, Tomás i ALEMÁN, Carmen; (2005): *Introducción al trabajo social*. Alianza Editorial. Madrid.
- FERNÁNDEZ, Tomás i MOLINA, José. G ;(2005): *Multiculturalidad y educación. Teorías, ámbitos, prácticas*. Alianza Editorial. Madrid.
- FERRÉS, Joan; (2000): *Educación en una cultura del espectáculo*. Ediciones Paidós Ibérica, S.A.. Barcelona
- FLEURY, Sonia, SUBIRATS, Joan i BLANCO, Ismael; (2009): *Respuestas locales a inseguridades globales. Innovación y cambios en Brasil y España*. Fundació CIDOB. Barcelona.
- GARCÍA FERRANDO, Manuel, IBÁÑEZ, Jesús i ALVIRA, Francisco; (1992) : El análisis de la realidad social. Metodos y técnicas de investigación. Alianza editorial. Madrid.
- GARCIA ROCA, Joaquín i LACOMBA, Joan; (2008): *La inmigración en la sociedad española. Una radiografía multidisciplinar*. Edicions Bellaterra. Barcelona.
- GARRETA, Jordi; (1999): *La integració en l'estructura social de les minories ètniques. Gitanos i immigrants extracomunitaris a les províncies de Lleida i Osca*. Edicions de la Universitat de Lleida. Col.lecció Espai/Temps.
- GARRETA, Jordi; (2000): *Els musulmans de Catalunya*. Pagès Editors. Lleida

- GARRETA, Jordi; (2003) : *La integración sociocultural de las minorías étnicas (gitanos e inmigrantes)*. Editorial Anthropos. Barcelona.
- GARRETA, Jordi; (2010): *La immigració a les comarques de Ponent*. Observatori permanent de la immigració a les comarques de Ponent. *Diputació de Lleida*.
- GARRETA, Jordi; (2011): *Barça o Barzakh. Els impactes de l'emigració al Senegal*. Icaria Editorial S.A. Barcelona
- GIDDENS, Anthony; (1992): *El capitalismo y la moderna teoría social*. Editorial Labor S.A. Barcelona
- GIDDENS, Anthony, BAUMAN, Zygmunt, LUHMANN, Niklas i BECK, Ulrich ;(1996): *Las consecuencias perversas de la modernidad*. Editorial ANTHROPOS. Barcelona.
- GINER, Salvador; (2003): *Teoría sociológica moderna*. Editorial Ariel. Barcelona
- GOFFMAN, Erving; (1993): *La presentación del yo en la vida cotidiana*. Editorial Amorrortu. Buenos Aires.
- GÓMEZ, Paloma ; (1999): *Gestión y puesta en práctica de la reagrupación familiar como estrategia*. Revista Migraciones. Nº 5 pag 26-55. Universidad Pontificia de Comillas.
- GREGORIO, Carmen; (1998): *Migración femenina. Su impacto en las relaciones de género*. Narcea S.A de Ediciones. Madrid.
- HABERMAS, Jürgen ; (1999): *Historia y crítica de la opinión pública. La transformación estructural de la vida pública*. Editorial Gustavo Gili, S.A. Barcelona
- HERNÁNDEZ, Jesús;(2009): *Trabajo social comunitario en la sociedad individualizada*. Nau Llibres. Valencia.
- HOWE, David; (1999): *Dando sentido a la práctica. Una introducción a la teoría del trabajo social*. Editorial Maristán. Granada.
- HUNTINGTON, Samuel: (2006): *Xoc de civilitzacions i el nou ordre mundial*. Editorial PROA. Barcelona
- IBÁÑEZ, Jesús; (1994): *El regreso del sujeto. La investigación social de segundo orden*. Siglo XXI Editores, S.A. Madrid.
- IZQUIERDO, Antonio; (1996): *La inmigración inesperada. La población extranjera en España (1991-1995)*. Editorial Trotta. Madrid.
- IZQUIERDO, Antonio; (2006): *Demografía de los extranjeros. Incidencia en el crecimiento de la población*. Fundación BBVA. Bilbao.
- IZQUIERDO, Antonio; (2003): *Inmigración: Mercado de trabajo y protección social en España*. Consejo económico y social (CES). Madrid.

- IZQUIERDO, Antonio; (2008): *El modelo de inmigración y los riesgos de exclusión* Fundación FOESSA. Càritas Española Editores. Madrid.
- JIMÉNEZ, Alfonso, AGUADO, Miriam i PIMENTEL, Manuel; (2005): *Inmigración y empresa. El desafío empresarial de la inmigración. Guía para el ejecutivo*. Editorial ALMUZARA. Madrid.
- JULIÀ, Ramon; (2009): *Estrategias de inserción sociolaboral de las personas inmigradas en la búsqueda de empleo. Elementos para el análisis de la ocupabilidad*. Revista de Servicios Sociales y Política Social. Nº 85. Pag-83-100.
- JULIÀ, Ramon; (2008): La inserción sociolaboral como ámbito de intervención. Una propuesta teórica para la reflexión profesional. Revista de Servicios Sociales y Política Social. Nº81. Pag-133-148
- KAPLAN, Adriana; (1996): *Procesos migratorios y relaciones interétnicas*. Instituto Aragonés de Antropología. Zaragoza.
- KERBO, HAROLD .R ; (1998): *Estratificación social y desigualdad. El conflicto de clases en perspectiva histórica y comparada*. Editorial MC Graw Hill. Madrid
- LACOMBA , Joan; (2001): *El islam inmigrado. Transformaciones y adaptaciones de las prácticas culturales y religiosas*. Ministerio de educación, cultura y deporte.
- LACOMBA, Joan i FALOMIR, Fernando ; (2010): *Des las migraciones como problema a las migraciones como oportunidad. Codesarrollo y movimientos migratorios* .Los libros de la Catarata. Madrid.
- LAPARRA, Miguel; (2003): *Extranjeros en el purgatorio. Integración social de los inmigrantes en el espacio local*. Edicions bellaterra. Barcelona.
- LENOIR, Frédéric; (2005): *Las metamorfosis de Dios. La nueva espiritualidad occidental*. Alianza Editorial. Madrid.
- LILLO, Nieves i ROSELLÓ , Elena; (2001): *Manual para el trabajo social comunitario*. Ediciones Narcea. Madrid.
- LIPOVETSKY, Gilles; (1996): *La era del vacío*. Editorial ANAGRAMA. Barcelona
- LIPOVETSKY, Gilles; (2003): *Metamorfosis de la cultura liberal. Ética, medios de comunicación, empresa*. Editorial ANAGRAMA. Barcelona
- LIVI-BACCI, Massimo; (1993): *Introducción a la Demografía*. Editorial ARIEL, S.A. Barcelona.
- LUCKMANN, Thomas; (1973): *La religión invisible*. Editorial Sígueme. Salamanca.

- LLEVOT, Nùria, GARRETA, Jordi, i LAPRESTA, Cecilio: (2007): *Inmigració i educació d'adults. Dinàmiques d'integració i exclusió*. Edicions de la Universitat de Lleida.
- MACLUHAN, Marshall; (1990): *La aldea global: transformaciones en la vida y los medios de comunicación mundiales en el siglo XXI*. Editorial Gedisa. Barcelona.
- MALAGÓN, José Luí; (1989): *La idealización de la comunidad*. Revista de treball social Nº 116. Pag 11-22. Barcelona.
- MALAGÓN, José Luí; (2006): *Génesis y efectos de las migraciones en las sociedades contemporáneas: reflexión desde Andalucía*. Revista Acciones e investigaciones sociales. Nº extra 1 pag 60-84. Universidad de Zaragoza.
- MAALOUF, Amin;; (1999): *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. Edicions La campana. Barcelona.
- MANHEIM, Karl ;(1987): *Ideología y Utopía*. Fondo de cultura económica. México D.F.
- MARDONES, José Maria; (1999): *10 palabras clave sobre Fundamentalismos*. Editorial Verbo Divino. Navarra.
- MARDONES, José Maria; (2000): *Para comprender Las nuevas formas de la religión*. Editorial Verbo Divino. Navarra.
- MARTÍN, Gema; (2001): *¿Supuesta confrontación Islam y Occidente o el problema de la supremacía Occidental?*. Revista Internacional de filosofía política. N17 pag 101-116. Madrid.
- MARTÍN , Gema: (2003): *Marroquíes en España. Estudio sobre su integración*. Fundación Repsol Madrid.
- MARTÍNEZ VEIGA, Ubaldo: (1997): *La integración de los inmigrantes extranjeros en España*. Editorial Trotta. Madrid
- MARTÍNEZ VEIGA, Ubaldo; (1998): *Competición en el mercado de trabajo entre inmigrantes y nativos*. Revista Migraciones nº3 pag 9-30. Universidad Pontificia de Comillas.
- MARTÍNEZ VEIGA, Ubaldo; (2004): *Trabajadores invisibles. Precariedad, rotación y pobreza de la inmigración en España*. Los libros de la catarata. Madrid.
- MASSEY, Douglas, ARANGO, Joaquín, GRAEME, Hugo, KOUAOUCI, Ali, PELLEGRINO, Adela i TAYLOR, Edward; (2008): *Teorías de migración internacional: una revisión y aproximación*. Revista de derecho constitucional Europeo (ReDCE) Nº 10 JULIO-DICIEMBRE 2008.

- MATA, Anna; (2004): *La percepció de la integració des del punt de vista dels immigrants extracomunitaris*. Revista de Treball social Nº 173. Pag 17-26. Col·legi Oficial de Diplomats en treball social i Assistents socials de Catalunya.
- MATA, Anna, DOMINGO, Jordi, i JULIÀ, Ramon: (2007): *Lògiques, paradoxes i oportunitats. La inserció sociolaboral de la població inmigrada a les terres de Lleida*. Edicions de la Universitat de Lleida.
- MATA, Anna, (2007): *Construcción de redes transnacionales de integración. El asentamiento de la comunidad argelina en Navarra*. Tesis doctoral.
- MAYORAL, Dolors, MOLINA, Fidel i SANVICÉN, Francesca; (2006): *Diàlegs al voltant de la interculturalitat*. Pagès editors. Lleida.
- MAYORAL, Dolors, MOLINA, Fidel; (2002): *Les desigualtats ocultes: llengua, cultura i educació*. Pagès editors. Lleida
- MAYORAL, Dolors i Tor, Mercè; (2009): *Cultures en interacció. La vida quotidiana*. Edicions 62, S.A. Barcelona
- MAYORAL, Dolors.; MOLINA, Fidel. y SANVICEN, Paquita; (2011): *El Ágora compartida: democracia y asociacionismo de inmigrantes*. Editorial Milenio. Lleida.
- MERTON, Robert; (1992): *Teoría y estructuras sociales*. Fondo de cultura económica. FCE. México.
- MIDL Programa Migració i Desenvolupament local (2005). *Migracions senegaleses a Catalunya. Relacions amb la comunitat d'Origen*. Fons català de cooperació i desenvolupament. Barcelona.
- MIGUÉLEZ, Faustino i PRIETO, Carlos; (1999): *Las relaciones de empleo en España*. Editorial Siglo XXI. Madrid.
- MOLINA, Fidel; (2002): *Sociología de la educación intercultural. Vías alternativas de investigación y debate*. Editorial Lumen. Barcelona
- MONEDERO, Juan Carlos ; (2003): *Cansancio del Leviatán: problemas políticos de la mundialización*. Editorial Trotta. Madrid.
- MORELL, Antoni; (2005): *La inmigración como problema*. Revista Papers. Universitat Autònoma de Barcelona.
- MORAN, José Maria; (2006): *Fundamentos del trabajo social: trabajo social y epistemología*. Editorial Titant Lo blanch. València.
- MORENO, Javier i Bruquetas, María; (2011): *Immigració i Estat del Benestar a Espanya*. Col·lecció estudis socials. Nº 31. Obra Social la Caixa.
- MORIN, Edgar; (1990): *Introducción al pensamiento complejo* Editorial Gedisa. Barcelona.
- MORIN, Edgar, (2006): *Cultura i Barbàrie d'Europa*. Pagès Editors. Lleida

- MORIN, Edgar; (2010): *La mente bien ordenada: repensar la reforma, reformar el pensamiento*. Editorial Seix Barral. Barcelona.
- NAÏR, SAMI; (2006): *Y vendrán...Las migraciones en tiempos hostiles*. Editorial Planeta. Barcelona
- NASH, Mary; (2005): *Inmigrantes ante el espejo*. Icaria Editorial, S.A.
- NAVARRO, Silvia; (2004): *Redes sociales y construcción comunitaria. Creando (con)textos para una acción social ecológica*. CCS. Madrid.
- NAVARRO, Silvia; (2011): De cómo Robinson Crusoe (Re) descubrió a Viernes: reflexiones sobre la perspectiva relacional de la intervención social hoy. Observatorio del Tercer sector de Bizkaia. Seminario "La perspectiva relacional de intervención".
- ORTEGA, Carlos A i Ahmed Mohamed, Mina;(2007): *La inmigración. Presente y futuro de una integración responsable*. Editorial Formación Alcalá. Jaén.
- OSO, Laura; (1998): *La migración hacia España de mujeres jefas del hogar*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la mujer. Madrid.
- PAJARES, Miguel; (1999): *La inmigración en España. Retos y propuestas*. Icaria Editorial S.A. Barcelona
- PAJARES, Miguel; (2004): *Inserción laboral de la población inmigrada en Cataluña. Informe 2004*. CERES. Barcelona.
- PAJARES, Miguel; (2010): *Inmigración y mercado de Trabajo. Informe 2010*. Ministerio de Trabajo e inmigración. Madrid
- PAJARES, Miguel; (2008): *Inmigración y mercado de Trabajo. Informe 2008*. Ministerio de Trabajo e inmigración. Madrid
- PALLARÉS, Joan; (2007): *Mujeres inmigrantes y trabajo sexual en Lleida*. Edicions de la Universitat de Lleida
- PARELLA, Sònia; (2003): *Mujer inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*. Editorial Anthropos. Barcelona.
- PARELLA, SÒNIA; (2010): *Dones immigrades i mercat de treball a Catalunya: Principals reptes*. Activitat parlamentària nº 22 pag 22-27. Barcelona
- PARSONS, Talcott; (1999): *El sistema social*. Alianza Editorial. Madrid.
- PASTOR, Enrique; (2004): *Trabajo social comunitario*. Diego Martín Libro Editor. Murcia.
- PEDREÑO, Andrés i HERNÁNDEZ, Manuel; (2005): *La condición inmigrante. Exploraciones e investigaciones desde la Región de Murcia*. Colección aula de debate. Universidad de Murcia.

- PELEGRÍ, Xavier; (2004): *Cultura i Política en els serveis socials*. Editorial Hacer S.L. Barcelona.
- PÉREZ DE GUZMAN, Sofía ;(1995): *Cuestiones de Sociología del trabajo*. Nueva escuela publicaciones. Cádiz.
- PÉREZ, Víctor, ÁLVAREZ, Berra i GONZÁLEZ, Carmen; (2001): *España ante la inmigración*. Fundación La Caixa. Barcelona.
- PORTES, Alejandro i DEWIND, Josh: (2006): *Repensando las Migraciones*. Nuevas perspectivas teóricas y empíricas. Colección Migración. Universidad autónoma de Zacatecas. México.
- PORTES, Alejandro; (2009): *Migración y cambio social. Algunas reflexiones conceptuales*. Revista Española de Sociología. Nº 12 pag 9-37. Madrid.
- PORTES, Alejandro i RUMBAUT, Rubén. G;(2010): *América inmigrante*. Editorial Anthropos. Instituto de estadística de Andalucía, consejería de economía, innovación y ciencia. Sevilla.
- POSTMAN, Neil; (1985): *Divertim-nos fins a morir : el discurs públic a l'època del "show business"*. Llibres de L'índex, D.L. Badalona
- PUYOL, Rafael :(1997): *Dinámica de la población en España. Cambios demográficos en el último cuarto de siglo XX*. Editorial síntesis. Madrid.
- RAMONET, Ignacio; (1998): *La tiranía de la comunicación*. Editorial Debate. Madrid.
- REQUENA , Félix: (1991): *Redes sociales y mercado de trabajo. Elementos para una teoría del capital relacional*. Centro de investigaciones sociológicas. Madrid.
- REQUENA, Félix: (1994): *Amigos y redes sociales. Elementos para una sociología de la amistad*. Centro de investigaciones sociológicas. Madrid
- REQUENA, Félix: (2003): *Análisis de redes sociales. Orígenes, teorías y aplicaciones*. Centro de investigaciones sociológicas. Madrid.
- REX, Jhon; (1983): *Race relations in Sociological theory*. Routledge & Kegan Paul. London.
- REX, Jhon;(1986): *Theories of race and ethnic relations*. Cambridge University press. Cambridge.
- RIBAS , Natalia; (2000): *Inmigración femenina en el sur de Europa*. Papers: Revista de Sociologia. Nº 60 pag 13-34. Barcelona.

- RIBAS , Natalia: (2004): *Una invitación a la sociología de las migraciones*. Edicions bellaterra. Barcelona
- RITZER, George; (1996): *teoría sociológica clásica*. McGRAW-HILL. Madrid
- RODRÍGUEZ, Gregorio :(2006): *Los inmigrantes no comunitarios en España: mercado de trabajo, Seguridad social e integración social*. Actas del congreso internacional sobre migraciones y políticas sociales en Europa. Pamplona: Unibiversidad Pública de Navarra.
- ROSS, Marc Howard; (1995): *La cultura del conflicto. Las diferencias interculturales en la práctica de la violencia*. Ediciones Paidós Ibérica. Barcelona.
- SAMPER, Sarai i MORENO, Raquel; (2009); *Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius*. Informes breus Fundació Bofill. Editorial Mediterrània. Barcelona
- SAMPER, Lluís, AGUSTÍ, Alfred, DOMINGO, Jordi, GARRETA, Jordi, MAYORAL, Dolors i MOLINA, Fidel; (2002):*Integració social dels immigrants a Lleida: noves i velles migracions*. Pagès editors. Lleida
- SAMUEL, Albert; (2000): *Para comprender Las religiones en nuestro tiempo*. Eritorial Verbo Divino. Navarra.
- SÁNCHEZ, José;(1991): *Escuela sistema y sociedad. Invitación a la sociología de la educación*. Ediciones Libertarias. Madrid
- SÁNCHEZ, Gaspar, ESCOBAR, Cristina i ANDRÉS, Teodoro; (2002): *Migraciones y redes sociales*. Ediciones Universidad de Salamanca. Salamanca.
- SANTAMARÍA, Enrique; (2002): *La incógnita del extraño. Una aproximación a la significación sociológica de la inmigración no comunitaria*. Editorial ANTHROPOS. Barcelona.
- SANTAMARIA, Enrique; (2002): *Inmigración y barbarie. La construcción social y política del inmigrante como amenaza*. Papers Revista de Sociologia. Nº 66 pag 59-75. Barcelona
- SARTORI, Giovanni; (2001): *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo y extranjeros*. Editorial Taurus. Madrid.
- SARTORI, Giovanni; (2002): *Homo videns. La sociedad teledirigida*. Santillana ediciones generales. Madrid.
- SASSEN, Saskia; (2003): *Construccions de la globalización. Género y ciudadanía en los circuitos transfronterizos*. Traficantes de sueños Mapas. Madrid.
- SAYAD, Abdelmalek; (2010): *La doble ausencia. De las ilusiones del emigrado a los padecimientos del inmigrado*. Editorial ANTHROPOS. Barcelona

- SERAFÍ, Joan i GIMENO, Celestí; (2006): *Migración e interculturalidad. De lo global a lo local*. Publicacions de la Universitat Jaume I. València.
- SHÜTZ, Alfred; (1975): *El problema de la realidad social*. Editorial Amorrortu. Buenos aires.
- SOLÉ, Carlota; (1981): *Integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. Centro de Investigaciones sociológicas. CIS. Madrid.
- SOLÉ, Carlota; (2001): *El impacto de la inmigración en la economía y en la sociedad receptora*. Editorial Anthropos. Barcelona.
- SOLÉ, Carlota, ALCALDE, Rosa, PONT, Josep, LURBE, Kàtia i PARELLA, Sònia ; (2002): *El concepto de integración desde la sociología de las migraciones*. Revista Migraciones nº 12 pag 9-41. Universidad Pontificia de Comillas.
- SORIANO, Jaume; (2009): *Anàlisi comparada d'audiències i consums culturals dels estrangers a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona
- SORMAN, Guy, (1993): *Esperando a los bárbaros*. Editorial Seix Barral. Barcelona.
- SORONELLAS, Montserrat; (2010): *Familias en la migración. Emociones, solidaridades y obligaciones en el espacio transnacional*. Icaria Desarrollo rural. Barcelona
- SUBIRATS, Joan; (2005): Análisis de los factores de exclusión social. Documentos de trabajo nº 4. Fundación BBVA. Bilbao.
- SUBIRATS, Joan; (2006): *Fragilidades vecinas. Narraciones biográficas de exclusión social urbana*. Icaria Editorial, S.A. Barcelona.
- SZTOMPKA, Piotr; (1993); *Sociología del cambio social*. Alianza Editorial. Madrid.
- TAYLOR, Ian, WALTON, Paul I YOUNG, Jock; (1997): *La nueva criminología. Contribución a una teoría social de la conducta desviada*. Amorrortu editores. Buenos Aires
- TEZANOS, José Félix; (2007): *Nuevas tendencias migratorias y sus efectos sociales y culturales en los países de recepción. Doce tesis sobre inmigración y exclusión social*. Revista española de investigaciones sociológicas. Nº 17 pag 11-34. Madrid.
- TEZANOS, José Félix; (2008): *Condiciones laborales de los trabajadores inmigrantes en España*. Editorial sistema. Madrid.
- TODD, Emmanuel; (1996): *El destino de los inmigrantes: asimilación y segregación en las democracias occidentales*. Editorial Tusquets. Barcelona.
- TORRES, Mónica. SEUBA, Xavier, APARICIO, Marco, PISARELLO, Gerardo VALIÑO, Vanesa ; (2006): *Sur o no sur. Los derechos sociales de las personas inmigradas*. Editorial Icaria. Barcelona.
- TOURAINE, Alain: (1993): *Crítica de la modernidad* Colección Temas de Hoy. Madrid.

- TOURAINE, Alain; (1997): *¿Podremos vivir juntos?. Iguales y diferentes*. Editorial PPC. Madrid
- TOURAINE, Alain; (2009): *La mirada social. Un marco de pensamiento distinto para el siglo XXI*. Editorial Paidós. Barcelona
- TROYANO, José Fernando; (2001): *A propósito de la inmigración*. Editorial Aljibe. Malaga
- VALLES, Miguel; (1999); *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Editorial Síntesis. Madrid.
- VALLES, Miguel ;(2002): *Entrevistas cualitativas*. Centro de Investigaciones sociológicas (CIS). Madrid
- VAN ANDEL, Marco; (2009): *Remesas: Monedas con doble cara. El caso de Senegal*. Fons català de cooperació al desenvolupament. Barcelona.
- VÁZQUEZ, Octavio; (2004): *Immigració, treball social i política social*. Revista de Treball social N° 173. Pag 17-26. Col.legi Oficial de Diplomats en treball social i Assistents socials de Catalunya.
- VILLENA, Maria (2004): *Demografía, mercado de trabajo y política de inmigración*. Universidad de Sevilla
- WEBER, Max; (1964): *Economía y sociedad: Esbozo de sociología comprensiva*. Fondo de cultura económica. FCE. México.
- WEBER, Max; (1969): *La ética protestante y el espíritu del capitalismo*. Editorial Península. Barcelona.
- WALLERSTEIN, Immanuel;(1979-1984): *El moderno sistema mundial*. Editorial Siglo XXI. Madrid.
- WIEVIORKA, Michel; (1992); *El espacio del racismo*. Ediciones Paidós Ibérica. Barcelona.
- WIEVIORKA, Michel; (2009): *El racismo: una introducción*. Editorial Gedisa. Barcelona
- VIVERET,Patrick i Equipo PROMOCIONS; (2004): *Reconsiderar la riqueza y el empleo*. Icaria Editorial S.A. Barcelona
- WOLF, Mauro; (1979): *Sociologías de la vida cotidiana*. Ediciones Cátedra. S.A. Madrid.
- WOLTON, Dominique; (2000): *Internet i després?. Una teoria crítica sobre els nous mitjans*. Editorial Pòrtic. Barcelona.
- WRIGHT MILLS, Charles; (1961):: *La imaginación sociológica*. Fondo de cultura económica. México. D.F.
- ZANFRINI, Laura; (2007): *La convivencia interétnica*. Alianza Editorial. Madrid.

- ZAPATA, Ricardo ; (2002); *L'hora dels Immigrants. Esferes de justícia i Polítiques d'acomodació*. Centre d'estudis de temes contemporanis.Barcelona
- ZAPATA, Ricardo ; (2004); *Inmigración, innovación política y cultura de acomodación en España. Un análisis comparativo entre Andalucía, Cataluña, la Comunidad de Madrid y el Gobierno central*. CIDOB. Barcelona.
- ZUBERO, Imanol; (2004); *¿Qué significa integrarse? De la integración como fin a la integración como proceso*. Revista Documentación social. Nº 132 pag 7-34. Càritas Española Editores.Madrid.

WEBGRAFIA

- <http://www.aploell.cat> (juny 2004-juny2005)
- Boussole.csr.eu (otcubre 2011)
- Butlletí socioeconòmic de Lleida. Informes trimestrals. [http://www.paeria.es/butlletí econòmic](http://www.paeria.es/butlletí_econòmic) (setembre 2010 a maig 2012)
- Centro de investigaciones sociológicas. Barómetro. Percepción de los principales problemas de España. <http://www.cis.es> (juny 2005 a desembre 2011)
- Direcció general per a la immigració. Departament de Benestar social i família de la Generalitat de Catalunya. <http://www.gencat/portal/site/bsf> Gener 2011 a maig 2012)
- Institut d'estadística de Catalunya. <http://www.idescat.cat> (juny 2004 a Juny 2005 i gener 2011 a maig 2012)
- Instituto Nacional de Estadística (INE). <http://www.ine.es>.(juny 2004 a juny 2005 i gener 2011 a maig 2012)
- Migracat.cat Observatori de la immigració a Catalunya. <http://www.migracta.cat> Gener 2011 a maig 2012)
- Observatori permanent de la immigració del Departament d'empresa i Ocupació. Butlletins trimestrals. Gener 2011 a maig 2012)
- Observatorio Permanente de la inmigración Secretaría general de inmigración y emigración del Ministerio de empleo y seguridad social. Anuario estadístico de inmigración. 2005-2011. (gener de 2011 a maig 2012)
- Observatori permanent de la Immigració de Lleida. <http://www.opi.udl.cat> (gener 2011 a maig 2012)
- Pla territorial general de Catalunya. Departament de territori i sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya. <http://www.gencat.cat/portal/site/territorio>. (Juliol 2011)

ANNEX

GUIÓ ENTREVISTA EMPRESARIAT 2005

Nº:

Nombre de treballadors:

Sector:

Tipus d'activitat:

Càrrec:

BLOC 1

- **La immigració**

- Quina percepció tenen de la immigració com a fenomen social.
- Avantatges i desavantatges.
- Aspectes positius i negatius.
- Possibilitats i preocupacions com a empresaris.
- Nombre de treballadors total i proporció d'immigrants.

BLOC 2

- **Immigració i marc legal**

- Coneixement de la legislació.
- Opinió sobre la llei.
- Mitjans que utilitzen per assessorar-se.
- Aspectes positius i negatius.
- Com els afecta en la vida quotidiana laboral.
- Respon a la realitat o no. En quins aspectes.
- Què farien ells.
- En parlen amb altres empresaris.

BLOC 3

- **Relació amb Entitats intermediàries**

- Coneixement de la seva existència.
- Quines coneix.
- Com les ha conegudes.
- Avantatges i inconvenients.
- ús que en fan.
- Criteris a l'hora d'escollir.
- Valoració de la seva experiència de relació amb aquestes entitats.

BLOC 4

- **L'immigrant com a treballador**

- Com es produeix el contacte.
- Expectatives de l'immigrant
- Expectatives de l'empresari.
- Quines experiències pot explicar
- Com es produeixen les contractacions.

- Què aporta l'immigrant: qualificació, qualitat humana.
- Dificultats que es presenten.
- Tipus de relació laboral amb l'empresari.
- Relació amb els companys.
- Motius de continuació o de recessió de contractes.
- Què es valora a l'hora de contractar.
- Barems per a valorar la tasca.

-Per finalitzar:

Valoracions personals de les seves experiències pròpies, properes i llunyanes.

Valoració de molt positiu a molt negatiu de tot el que s'ha parlat .

Visió i perspectiva de futur davant tot el que s'ha parlat a l'entrevista.

GUIÓ ENTREVISTA EMPRESARIAT 2011

Nº:
Nombre de treballadors:
Sector:
Tipus d'activitat:
Càrrec:

BLOC 1

□ La immigració

- Quina percepció tenen de la immigració com a fenomen social.
- Avantatges i desavantatges.
- Aspectes positius I negatius.
- Possibilitats I preocupacions com a empresaris.
- Coneixement
- Nombre de treballadors total I proporció d'immigrants.
- Nacionalitat dels immigrants. Sexe. Llocs que ocupen.
- Valoració dels canvis en els últims sis anys

BLOC 2

□ Marc legal

- Coneixement de la legislació referent a la immigració.
- valoració sobre aquesta legislació.
- Mitjans per assessorar-se.
- Respon a la realitat I interessos de l'empresari.
- Com els afecta com a empresaris la legislació vigent.
- Com creuen que afecta als immigrants en la seva integració.
- En parlem amb altres empresaris.
- Quines propostes farien.
- Canvis en la llei durant aquest període

BLOC 3

□ Institucions intermediàries

- Quines coneix
- Com les ha conegudes.
- Ús que en fan o han fet.
- Criteris a l'hora de treballar amb elles. La qüestió de la nacionalitat.
- Valoració de l'experiència de treball amb aquestes institucions.
- Mancances detectades.
- Demandes concretes per millorar la realitat.

- Els sindicats. L'aparició de CITE, AMIC, Pagesos solidaris.
- Experiències durant el període 2005-2011

BLOC 4

□ L'empresa com a agent de contractació

- Política contractual
- Criteris de selecció.
- Expectativa de l'empresari en relació a la persona contractada
- Condicions laborals
- Tipologia de contractes
- Promoció laboral
- Existència de pla d'igualtat
- Currículum ocult. Es té en compte?
- Accions adreçades a la diversitat
- Propostes inclusives

BLOC 5

□ L'immigrant com a treballador

- Expectatives que creu que tenen els immigrants.
- Avantatges de contractar immigrants.
- Dificultats que es presenten.
- Relacions laborals amb els companys.
- Perfil que s'ofereix
- Motius de finalització dels contractes.
- Perfil de l'immigrant que treballa amb ells
- Participació sindical
- Aspectes positius del treballador/a migrant
- Aspectes dificultosos
- Accions específiques per a immigrants a l'empresa
- Evolució en els darrers sis anys

GUIÓ ENTREVISTA PERSONES IMMIGRADES 2005

Nº

Edat

Sexe

Nacionalitat

Tipus de permís

BLOC 1

Qüestions relacionades amb la consecució de la documentació.

- Coneixements previs sobre el tema de la documentació.
- Passos que ha seguit per assolir la documentació. Recorregut cronològic i emocional.
- El tipus de documentació i la relació sobre la seva trajectòria laboral. Conseqüències. Veracitat de les ofertes inicials, cost personal i econòmic.
- Quins objectius es planteja en relació a la documentació. Vol aconseguir el permís permanent?.
- Opinió i valoració sobre el sistema de documentació a Espanya.
- Comparativa amb altres països per experiència pròpia o aliena.
- Els que arriben amb permís de treball.

BLOC 2

Qüestions relacionades amb l'idioma.

- Coneixement previ del propi idioma i del país colonitzador.
- Coneixement previ sobre l'idioma abans de venir. L'idioma a l'hora de triar el país d'immigració.
- Aspectes formals relacionats amb el coneixement de l'idioma. Realització de cursos. Motivació per fer o no fer. Nivell de coneixement del castellà o català.
- Limitacions i facilitats per aprendre l'idioma. En relació als propis empresaris. Coneixement de serveis. Qualitat d'aquests serveis.
- La comunicació amb els altres. Punts forts i febles.
- Opinió i valoració sobre la influència de l'idioma en la seva realitat laboral i social expectatives de futur.

BLOC 3

Qüestions relacionades amb el capital cultural.

- Expectatives laborals a partir de la seva qualificació i formació prèvia abans de venir al país.
- Formació rebuda, nivell d'estudis. Qualificació professional. Llocs i especialitzacions. Motius de l'especialització. Valoració d'aquesta formació.
- Coneixement de les noves tecnologies.
- Valoració sobre la seva situació atenent a la seva formació.
- Valoració de les ofertes rebudes i de la seva demanda de feina.
- Possibilitats de formació. Projecte formatiu.
- El Currículum ocult. Habilitats i capacitats detectades.

- Valoració que es fa aquí de la seva formació i a d'altres països.
- Propostes per millorar aquest aspecte en la seva realitat.

BLOC 4

Qüestions relacionades amb la xarxa social.

- Coneixement de la societat d'acollida abans de la seva arribada
- Xarxa de suport a la sortida del seu país.
- Xarxa de suport a l'arribada. Quantitat, qualitat de la xarxa. Nivell de suport.
- Influència de la xarxa social a l'hora de trobar les feines que s'han realitzat.
- Relacions amb els autòctons. A nivell laboral i a nivell social.
- Punts forts i febles.
- Factors que afavoreixen o dificulten la integració a nivell laboral

BLOC 5

Qüestions relacionades amb la trajectòria laboral

- Trajectòria laboral al seu país.
- Trajectòria fora del país.
- Treballs sense papers. Economia submergida. Conseqüències.
- Treballs amb documentació, tipus d'activitat, temporalitat, rotació, mobilitat, combinació de treballs.
- Motius finalització dels treballs. Manteniment de les feines. Períodes a l'atur, vivència d'estar desocupats.
- Possibilitats de millorar dins de la mateixa feina.
- Relacions laborals, tracte amb els companys autòctons o immigrants, amb els empresaris, discriminació?.
- Valoració de l'evolució al llarg del temps.
- El treball en empreses propietat d'altres immigrants. Experiència i valoració.
- Perspectiva de futur.

BLOC 6

Qüestions relacionades la recerca activa de feina.

- Com busca feina. Llocs on ha anat.
- Eines de recerca que utilitza. Ús i valoració que en fa.
- Ús de la premsa, realització d'entrevistes, C.V., institucions, ETT'S. Borses de treball.
- Coneixement del teixit empresarial.
- Coneixement de l'oferta i la demanda.
- Experiències en relació a la recerca.
- Percepció de rebuig?
- Limitacions per a la recerca.
- Els trets d'identitat a l'hora de buscar feina. Mocador, vestit, etc.
- Qualitats per a la recerca.
- Valoració que fa de la xarxa existent
- Oportunitats i obstacles

❑ **BLOC 7**

Qüestions relacionades amb l'ajut institucional.

- ❑ Ús d'institucions al seu país. Valoració de la feina que fan.
- ❑ Primer acolliment institucional. Qui el va fer i com va anar.
- ❑ Que coneix de les institucions, quines coneix.
- ❑ Com les ha conegut.
- ❑ Ús que en fa o n'ha fet. Motius de l'ús.
- ❑ Tipus d'institucions utilitzades.
- ❑ Possible discriminació segons nacionalitat?
- ❑ Ús de recursos específics. Accés a prestacions. Coneixement que en tenen.

L'anàlisi es realitzarà d'acord amb les variables:

- Sexe
- Nacionalitat.
- Tipus de permís

GUIÓ ENTREVISTA PERSONES IMMIGRADES 2011

Les hipòtesis de partida es basen en les conclusions extretes de l'estudi realitzat sobre inserció sociolaboral de les persones immigrades a Lleida l'any 2005:

Fases	1ª Fase	2ª Fase	3ª Fase	Anàlisi per Nacionalitat i sexe
Estratègies	Primer permís	Segon Permís	Permís Permanent	
1ª Estratègia Consecució dels papers.	De la il·legalitat a la legalitat limitada	De la limitació a l'obertura del mercat	La Situació desitjada	
2ª Estratègia Idioma.	El voler i no poder	La presa de consciència	Els Beneficis	
3ª Estratègia El capital cultural	Base inicial	Projecte formatiu	Especialització	
4ª Estratègia La xarxa social	La xarxa inicial	Construcció de la xarxa	Consolidació de la xarxa	
5ª Estratègia La recerca activa	La precarietat i la desorientació	Coneixement dels circuits	Coneixement de les eines	
6ª Estratègia L'ajuda institucional	Desconeixement inicial	Presa de contacte	Ús de les institucions	

Esquema realitzat per Mata, Domingo i Julià (2007)

Nº
Edat
Sexe
Nacionalitat
Tipus de permís

□ BLOC 1

Qüestions relacionades amb la consecució de la documentació.

- Coneixements previs sobre el tema de la documentació.
- Passos que ha seguit per assolir la documentació. Recorregut cronològic i emocional.
- El tipus de documentació i la relació sobre la seva trajectòria laboral. Conseqüències. Veracitat de les ofertes inicials, cost personal i econòmic.
- Quins objectius es planteja en relació a la documentació. Vol aconseguir el permís permanent?. Vol nacionalitzar-se?.
- Opinió i valoració sobre el sistema de documentació a Espanya.
- Comparativa amb altres països per experiència pròpia o aliena.

- ❑ Els que arriben amb permís de treball.

- ❑ **BLOC 2**

Qüestions relacionades amb l'idioma.

- ❑ Coneixement previ del propi idioma i del país colonitzador.
- ❑ Coneixement previ sobre l'idioma abans de venir. L'idioma a l'hora de triar el país d'immigració.
- ❑ Aspectes formals relacionats amb el coneixement de l'idioma. Realització de cursos. Motivació per fer o no fer. Nivell de coneixement del castellà o català.
- ❑ Limitacions i facilitats per aprendre l'idioma. En relació als propis empresaris. Coneixement de serveis. Qualitat d'aquests serveis.
- ❑ La comunicació amb els altres. Punts forts i febles.
- ❑ Opinió i valoració sobre la influència de l'idioma en la seva realitat laboral i social expectatives de futur.
- ❑ Propostes per millorar la seva situació.

- ❑ **BLOC 3**

Qüestions relacionades amb el capital cultural.

- ❑ Expectatives laborals a partir de la seva qualificació i formació prèvia abans de venir al país.
- ❑ Formació rebuda, nivell d'estudis. Qualificació professional. Llocs i especialitzacions. Motius de l'especialització. Valoració d'aquesta formació.
- ❑ Coneixement de les noves tecnologies.
- ❑ Valoració sobre la seva situació atenent a la seva formació.
- ❑ Valoració de les ofertes rebudes i de la seva demanda de feina.
- ❑ Possibilitats de formació. Projecte formatiu.
- ❑ El Currículum ocult. Habilitats i capacitats detectades.
- ❑ Valoració que es fa aquí de la seva formació i a d'altres països.
- ❑ Propostes per millorar aquest aspecte en la seva realitat.

- ❑ **BLOC 4**

Qüestions relacionades amb la xarxa social.

- ❑ Coneixement de la societat d'acollida abans de la seva arribada
- ❑ Xarxa de suport a la sortida del seu país.
- ❑ Xarxa de suport a l'arribada. Quantitat, qualitat de la xarxa. Nivell de suport.
- ❑ Influència de la xarxa social a l'hora de trobar les feines que s'han realitzat.
- ❑ Relacions amb els autòctons. A nivell laboral i a nivell social.
- ❑ Punts forts i febles.
- ❑ Que pensen del concepte de integració.
- ❑ Participació en plans d'acollida.
- ❑ Propostes de millora.
- ❑ La família. Relació, evolució, canvis, transformacions. El manteniment econòmic de familiars.
- ❑ Factors que afavoreixen o dificulten la integració a nivell laboral

- ❑ **BLOC 5**

Qüestions relacionades amb la trajectòria laboral

- ❑ Trajectòria laboral al seu país.

- Trajectòria fora del país.
- Treballs sense papers. Economia submergida. Conseqüències.
- Treballs amb documentació, tipus d'activitat, temporalitat, rotació, mobilitat, combinació de treballs.
- Motius finalització dels treballs. Manteniment de les feines. Períodes a l'atur, vivència d'estar desocupats.
- Possibilitats de millorar dins de la mateixa feina.
- Relacions laborals, tracte amb els companys autòctons o immigrants, amb els empresaris, discriminació?
- Valoració de l'evolució al llarg del temps.
- Influència del tipus de permís amb la trajectòria laboral.
- Autoempresa. Negocis relacionats amb el país d'origen.
- El treball en empreses propietat d'altres immigrants. Experiència i valoració.
- Perspectiva de futur.
- Obstacles i oportunitats

BLOC 6

Qüestions relacionades la recerca activa de feina.

- Com busca feina. Llocs on ha anat.
- Eines de recerca que utilitza. Ús i valoració que en fa.
- Ús de la premsa, realització d'entrevistes, C.V., institucions, ETT'S. Borses de treball.
- Coneixement del teixit empresarial.
- Coneixement de l'oferta i la demanda.
- Experiències en relació a la recerca.
- Percepció de rebuig?
- Limitacions per a la recerca.
- Els trets d'identitat a l'hora de buscar feina. Mocador, vestit, etc.
- Qualitats per a la recerca.
- Valoració que fa de la xarxa existent
- Oportunitats i obstacles

BLOC 7

Qüestions relacionades amb l'ajut institucional.

- Ús d'institucions al seu país. Valoració de la feina que fan.
- Primer acolliment institucional. Qui el va fer i com va anar.
- Que coneix de les institucions, quines coneix.
- Com les ha conegut.
- Ús que en fa o n'ha fet. Motius de l'ús.
- Aproximació cronològica a l'ús de les institucions a través del recorregut.
- Valoració de la tasca que fan segons la seva experiència. Tracte, proximitat.
- Tipus d'institucions utilitzades.
- Possible discriminació segons nacionalitat?
- Ús de recursos específics. Accés a prestacions. Coneixement que en tenen.

BLOC 8

Qüestions relacionades especificitats culturals i religioses.

- La qüestió de la identitat.
- Participació religiosa.

- ❑ Participació associativa.
- ❑ Valoració personal

❑ **BLOC 9**

Valoració general de la seva experiència en els darrers sis anys.
Plantejament de propostes de millora.

L'anàlisi es realitzarà d'acord amb les variables:

- Sexe
- Nacionalitat.
- Tipus de permís

GUIÓ GRUP DE DISCUSSIÓ DONES IMMIGRADES 2011

Nº	1	2	3	4	5	6	7	8
Nacionalitat								
Tipus de permís								
Edat								

❑ BLOC 1

Qüestions relacionades amb la consecució de la documentació.

- ❑ El tipus de documentació i la relació sobre les seves trajectòries laborals. Conseqüències. Veracitat de les ofertes inicials, cost personal i econòmic.
- ❑ Quins objectius es plantegen en relació a la documentació. Volen aconseguir el permís permanent?. Volen nacionalitzar-se?.
- ❑ Opinió i valoració sobre el sistema de documentació a Espanya.
- ❑ Comparativa amb altres països per experiència pròpia o aliena.

❑ BLOC 2

Qüestions relacionades amb l'idioma.

- ❑ Limitacions i facilitats per aprendre l'idioma. En relació als propis empresaris. Coneixement de serveis. Qualitat d'aquests serveis.
- ❑ La comunicació amb els altres. Punts forts i febles.
- ❑ Opinió i valoració sobre la influència de l'idioma en les seves realitats laborals i socials, expectatives de futur.
- ❑ Propostes per millorar la seva situació.

❑ BLOC 3

Qüestions relacionades amb el capital cultural.

- ❑ Expectatives laborals a partir de la seva qualificació i formació prèvia abans de venir al país.
- ❑ Valoració sobre la seva situació atenent a la seva formació.
- ❑ Valoració de les ofertes rebudes i de la seva demanda de feina.
- ❑ Possibilitats de formació. Projecte formatiu.
- ❑ El Currículum ocult. Habilitats i capacitats detectades.
- ❑ Valoració que es fa aquí de la seva formació i a d'altres països.
- ❑ Propostes per millorar aquest aspecte en la seva realitat.

❑ BLOC 4

Qüestions relacionades amb la xarxa social.

- ❑ Influència de la xarxa social a l'hora de trobar les feines que s'han realitzat.
- ❑ Relacions amb els autòctons. A nivell laboral i a nivell social.

- Punts forts i febles.
- Que pensen del concepte de integració.
- Participació en plans d'acollida.
- Propostes de millora.
- La família. Relació, evolució, canvis, transformacions. El manteniment econòmic de familiars.
- Factors que afavoreixen o dificulten la integració a nivell laboral

BLOC 5

Qüestions relacionades amb la trajectòria laboral

- Relacions laborals, tracte amb els companys autòctons o immigrants, amb els empresaris, discriminació?
- Valoració de l'evolució al llarg del temps.
- Influència del tipus de permís amb la trajectòria laboral.
- Autoempresa. Negocis relacionats amb el país d'origen.
- El treball en empreses propietat d'altres immigrants. Experiència i valoració.
- Perspectiva de futur.
- Obstacles i oportunitats

BLOC 6

Qüestions relacionades la recerca activa de feina.

- Experiències en relació a la recerca.
- Percepció de rebuig?
- Limitacions per a la recerca.
- Els trets d'identitat a l'hora de buscar feina. Mocador, vestit, etc.
- Qualitats per a la recerca.
- Valoració que fan de la xarxa existent
- Oportunitats i obstacles

BLOC 7

Qüestions relacionades amb l'ajut institucional.

- Que coneixen de les institucions, quines coneixen.
- Com les han conegut.
- Ús que en fa o n'ha fet. Motius de l'ús.
- Valoració de la tasca que fan segons la seva experiència. Tracte, proximitat.
- Tipus d'institucions utilitzades.
- Possible discriminació segons nacionalitat?
- Ús de recursos específics. Accés a prestacions. Coneixement que en tenen.

BLOC 8

Qüestions relacionades especificitats culturals i religioses.

- La qüestió de la identitat.
- Participació religiosa.
- Participació associativa.

BLOC 9

Valoració general de la seva experiència en els darrers sis anys.

Plantejament de propostes de millora.

GUIÓ ENTREVISTA INSTITUCIONS INTERMEDIÀRIES 2005

Nº:

Tipus:

Càrrec:

□ BLOC 1

Qüestions relacionades amb el tipus d'institució i la seva finalitat.

Objectius.

Serveis que s'ofereixen.

Tipologia de les ofertes.

Tipus de funcionament.

La influència del fenomen migratori en la seva institució.

□ BLOC 2

Qüestions relacionades amb els usuaris de la institució.

Perfil de les persones usuàries del servei

Les persones immigrades com a treballadores. Valoració i experiències.

Tipus de treball a realitzar amb les persones immigrades. Punts forts i punts febles.

□ BLOC 3

Qüestions relacionades amb la demanda del món empresarial.

Tipologia de les ofertes de treball.

Demandes del món empresarial. Preferències i especificitats.

Les persones immigrades segons l'empresariat. Valoracions i experiències.

Facilitats i dificultats actuals per treballar amb persones immigrades des de les institucions intermediàries. Reptes i oportunitats de futur.